

పోడ సహాత్ర విమర్శ పోగ ప్రభ్రావం

A

కుల్మ
జీ.వి.సుబ్రమణ్యార్

99

95066

M. Jayachar Reddy

ఆంధ్ర సాహిత్య విమర్శ ఆంగ్ల ప్రభావం

రచన :

డా॥ జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యం
రీడర్, తెలుగుళాఖ
ప్రాదరాషాన్ కేంద్ర విశ్వవిద్యాలయం
ప్రాదరాషాదు.

ప్రచురణ

టిప్పుర్ నెం. 1/64

ఏకశాసనామాన్తర్
సాహిత్య సాంస్కృతిక సంస్
క్రియావే, హిందువూరు - ౩

ANDHRA SAHITYA VIMARSA - ANGLA PRABHAVAMU
(Influence of English on Telugu literary criticism.)

By Dr. G. V. SUBRAHMANYAM.

© YUVABHARATHI, SECUNDERABAD-500003

యువభారతి

801-951

ప్రముఖ : 90

సెల్సు - అంగ్ల

ప్రథమ ముద్రణ : దుండచి సంకాంతి, 14-1-1968

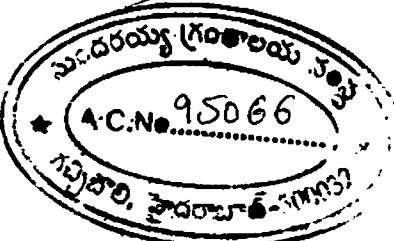
ప్రతులు : 1,200

ముఖపత్ర రచన : శిలా వీరాజు

C-5867

ముద్రణ :

అవేర్ ప్రింటింగ్ వర్క్స్,
కవాదిగూడ, హైదరాబాద్.

ముఖచిత్ర ముద్రణ :

ఫాలాజీ ఆస్ట్రో ప్రింటర్స్,
చిక్కపల్లి, హైదరాబాద్.

ప్రతులకు :

యువభారతి
5.కీంగ్స్ ప్రైస్ కోర్టుచాషాఫ్ - 500003 తెలుగు
యువభారతి కొర్టులుయుం
ఓంధుస్టాటస్టట పరిషత్ భవనములు
తీపక్ రాష్ట్ర, హైదరాబాదు - 500001

యువభారతి పరిచయం

మనివిలో అంతర్లీనంగా, సిక్షిప్రంగా తన్న ప్రతిభాపరిషాలు పరివ్యాప్తం కాగిలిగినప్యాదే ఆతని సృజనాశక్తికి శక్తికి సామర్థ్యం చేందుతుంది, సమాజంలో సౌందర్యం సౌజన్యం పెంపొందటానికి అనువైన వాతావరణం ఏర్పడుతుంది, పరస్పరావ్యాహసం జరుగుతుంది. నిర్వాచాత్మక దృక్షాలకు ప్రాచుర్యం లభిస్తుంది. సమైక్య భావాలు కుదురుతుంటాయి.

యువభారతి కదచిన పండోమ్యుదేశ్యంగా సమాజంలో సామరస్యాన్ని పెంపొందించేందుకు సాహిత్యంకండె యితరమైన సాత్మ్యక సాధను లేదనే విశ్వాసంతో యలోధిక కార్యక్రమాలను రూపొందించి కృషిచేస్తున్నది. సాధ్యమైనంత తక్కువ వెలకు వీలైనంత ఎక్కువమందికి ఉత్తమ సాహిత్యాన్ని అందజేస్తే సాహిత్యం పట్ట ప్రజానీకానికి అనురక్తి పెరుసుతుందనే నమ్మకంలో ప్రచురణ కార్యక్రమాన్ని చేసట్టింది. ఇంతవరకు 30 ప్రచురణలను ప్రచురించి మాధు లభ్యత ప్రతులలకు పైగా సాధ్యమయినంత తక్కువ వెలకు తెలుగు పాతకులకు అందించ శ్వాసుకున్నాడి.

భారతదేశంలో ఎక్కుదున్నాసరే యువభారతి నిర్వహిస్తున్న సాహిత్యాద్యమంలో పాలు పంచుకోగలిగేందుకు ప్రారంభించబడిన సాహిత్యమిత్ర పత్రకంలో 8000 మంది సహృదయులు చేరి సహాజంగా విజయవంతం చేశారు యువభారతి తవిష్యాన్నిర్మించి సహకరించేందుకు ఆరంభింపబడిన సభ్యత్వ పథకాలలో భారతి మిత్రులుగా 800 మంది, భారతి భూషణులుగా 100 మంది చేరారు.

ఉత్తరాశ్రితో మేము చేస్తున్న భాషాసేవకు అందదండలుగా నిలిచాడు ప్రమాదాలు. వారి సౌహర్షం, భాషాప్రియత్వం యివే మా పెట్టుబడి. మా తపస్సు పరించి తెలుగు దేశంలో ఆధ్యాయనకిలతా, సౌజన్యం పెంపొందాలని ఆకాంక్ష స్తున్నాం.

సహృదయుల సహకారాన్ని ఆర్థిస్తా

ఇరివెంటి కృష్ణమూర్తి

ప్రొదరాబాదు,

14 జనవరి, 1983

అధ్యక్షుడు

యువభారతి.

మా మాట్లు

మానవత్వ ఒక్కదే. రాజకీయంగా, భాగోఽకంగా, మానవకూతి విధిన్న దూషాంతో మనకు కనిపిస్తున్న ఒక్క అంతస్థాన్తంతో ఆది ముది వడిఉంది. విశ్వాప్రజలు మాట్లాడుతున్న అనేకానేక భావులు పరస్పర లిన్నంగా, స్వతంత్రంగా, స్వాలధ్యాష్టికి కనిపిస్తాయి. కానీ, ఏ భాషా స్వతంత్రమైనదికాదు. మానవుని సంస్కృతితోపాటు ఆది ఇతర జాతుల ప్రభావాలకు లోనపుతూ, ఇతరుల ఆలోచనలను కలిగొనుకుంటూ, కశ్చత్కంగా, ఏకోస్వాళంగా, పసుద్రైక కుటుంబ భావ నముర్దోత్కంగా ప్రసరిస్తున్నది. ఒక దేశంలోని ఆలోచన మరో దేశంలోనికి ప్రవేశించి, ఆ దేశంలోని ఆచార వ్యవహారాల ప్రవాహంలో కలిగొయ్యా తన పాతదన మేదో తన కొత్తదనమేదో తెలుసుకోలేని స్థితికి చేరుకుంటున్నది. పరస్పర ప్రభావాన్ని భావులు తప్పించుకోలేనట్టే, కళలకు విలువకట్టే అభిప్రాయాలు కూడా పరస్పర ప్రభావాలకు గురియైనవి.

దాదాపు 250 సంవత్సరాలనుంచీ ఇంగ్లీషు భాషా సంస్కృతులో తెలుగువారికి సంబంధమేర్పింది. రాజకీయ ప్రాభుత్యం దీనికి ప్రధాన తారజమే అయినా సామాజికంగా, భాషాపరంగా, సాహిత్యాత్మకంగా ఇంగ్లీషు ప్రభావంతో తెలుగు భాషా సాహిత్యాలు కొత్త వుంతలు తొక్కుగలిగినవి. ఇంగ్లీషు కిటికినుండి విశ్వాన్ని, విశ్వసాహిత్యాన్ని, ముఖ్యంగా పాశ్చాత్య భావప్రవంచాన్ని తెలుగు ప్రతిక చూడగలిగింది. కొన్ని వందల సంవత్సరాల నుంచి సంస్కృత సాహిత్య శాత్రుజ్ఞులు చేసిన సమాలోచనలతో సంతృప్తిపడిన తెలుగు విమర్శకుడు కొత్త దారుల్లో పయనించడం నేర్చుకున్నాడు. కొత్త కొలమానాలతో, కొత్త వియవలతో, పాత కొత్త సాహిత్యాలచు వింగదించడం నేర్చుకున్నాడు. విశ్వ వ్యాప్తమయిన సాహిత్య చృక్పభాన్ని తెలుగులో దర్శించడమో లేక చౌప్పించడమో చేస్తున్నాడు

'యువభారతి' ఇప్పుడు మీ కంచిస్తన్న ఈ గ్రంథం ఒక విషాద్ము దృక్కుణానికి అద్భుతం పట్టితున్నటి. పాశ్చాత్య విమర్శకుల ఆలోచనా పద్ధతి, తెలుగు సాహితిని దర్శిస్తన్న, హార్షిస్తన్న తీరుతెన్నులు ఇందులో కనిపిస్తాయి.

దా॥ జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యంగారు భారతీయ సాహిత్య శాస్త్ర తత్త్వాను శిలనం పట్ల అత్యంతమైన ఆక్రమిని పెంచుకొని వలసినంత అభినివేశాన్ని సంపూర్ణంగా గలిగినారు. వీరరసమనే సాహిత్యశాస్త్ర సమాలోచన గ్రంథాన్ని వ్రాసి అంద్రపదేశ సాహిత్య ఆకాడమీ బహుమతిని అందుకున్నారు. 'రసోల్లాసం' అనే ఒక గ్రంథాన్ని ప్రచురించి రససిద్ధాంత పర్యాలోచనలో తమ కున్న అరుదైన ఈ క్రిస్తామర్థాలను ప్రదర్శించినారు. తెలుగు, సంస్కృతం, ఉగ్రీషు భాషలలోని ఆనేక సాహిత్య శాస్త్ర గ్రంథాలను వుధించి 'అంద్ర సాహిత్య విమర్శ - ఆంగ్న ప్రభావం' అనే గ్రంథాన్ని వ్రాసి సాహిత్యశాస్త్ర విద్యార్థులకు, సహృదయులకు, భాషాభిమానులకు ప్రితిపాత్రుతైనారు. విమర్శార్థక గ్రంథాలను ప్రచురించాలనే 'యువభారతి' ఆకాంక్షకు ఈ పుస్తకం పతాకప్రాయం. ఈ పుస్తకంలోని భావాలు సాహిత్య విమర్శకే కాక, భావ సమైక్యానికి కూడా ఈహాదం చేస్తాయి. సంకుచిత దృక్కుథం, పరప్రత్యయబ్ది సాహితీస్పష్టల కెంత ప్రమాదకరమో ఈ పుస్తకం చదివితే తెలుస్తుంది.

అనోత్ప్రాః కృతవోయంతు విశ్వతః

[ఈ తమములైన భావాలు అన్ని దిశలనుండి మనవైష్ణవ రావాలి] అన్న ల్రతివాక్యంతోని సారాంశం విమర్శకునికి ప్రమాణం కావాలి. ఈ పుస్తకం సాహిత్యకులలో, అధ్యయనపటలలో, సదవగాహనము, అధ్యయన శిలశను వినిర్మిస్తుందనే మహత్త్వాకాంక్షతో ఈ పుస్తకాన్ని ప్రచురించాలని యువభారతి సమకట్టింది. ప్రచురించుకునే అవకాశాన్ని కల్పించిన దా॥ జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యంగారి సాహిత్య ప్రణయానికి మా కై మోచువులు.

ప్రైదరాఫార్డ-500 001.

14-1-1988

భాషిపెంచుక్కున్నామ్

అధ్యాత్మ

యువభారతి

ప్ర వే శిక

దాదాపు రెండు దశాబ్దాలుగా విద్యార్థులకు తెలుగు సాహిత్యాన్ని, సాహిత్య విమర్శను బోర్డిస్టు ఉన్నాను. అయినా, నేనూ ఒక విద్యార్థినే అన్న విషయాన్ని మరిచిపోలేదు. ఏ అంకంమీద మాటల్లాడినా, వ్యాసం వ్రాసినా నా కళల్లో నా విద్యార్థులు మసలుతుంటారు. విజ్ఞాలనుండి నేర్చుకోవటం, విద్యార్థులకు బోధిం చటం నా వృత్తి; ప్రవృత్తి. అంమవలన ఈ రచనకూడా ముఖ్యంగా విద్యార్థులనే ఉద్దేశించి రచింపబడింది.

సాహిత్యంకాలం సమార్థిచించేటప్పుడు నా మనస్సులో ఈ క్రింది తియన్. ఇరియద్ది మాటలు ఎప్పుడూ మనసుతూ ఉంటాయి—“We must decide what is useful to us and what is not; and it is quite likely that we are not competent to decide. But, it is fairly certain that ‘interpretation’ is only legitimate when it is not interpretation at all, but merely putting the reader in possession of facts which he would otherwise have missed. I have had some experience of Extension lecturing, and I have found only two ways of leading any pupils to like anything with the right liking : to present them with a selection of the simple kind of facts about a work—its conditions, its setting, its genesis - or else to spring the work on them in such a way that they were not prepared to be prejudiced against it.”¹ ఈ మాటలన్న ఇరియద్ది నాకు ఉత్తమ అధ్యాపక విమర్శకుడు కనిపిసాడు.

సాహిత్య విమర్శన నులభమైన మార్గం కాదు. అందుకోనూ ఆంధ్రసాహిత్య విమర్శను నిర్వహించాలంటే అటు సంస్కృతాంధ్రాలతోనూ, ఇటు పాశ్చాత్య భాషా సాహిత్యాలతోనూ, మరి శారతీయ సాహిత్యాలతోనూ గాఢమైన పరిచయంతో పాటు, పాండిత్యమూ, తులనాత్మక పరిశీలన పాటవమూ కూడా ఉండాలి. ఇన్ని ఉన్న విశ్లేషణ, వివేచన, సమన్వయ శక్తులతోపాటు అనుశీలన సామర్థ్యం కూడా ఉండాలి. నాకు సాహిత్య విమర్శలో శక్తి తక్కువ; శక్తి ఎక్కువ. అందుపటన చేపట్టిన ప్రక్రియకు న్యాయం చేయలేని పరిస్థితి యేర్వదుతుందేమోనని ఎప్పుడూ జంకుతూనే ఉంటాను. అయినా, ఏదో చెప్పాలన్న కోరిక, కొత్తవైన సమన్వయా లివ్వాలనే ఉత్సాహం, వినూర్చు సిద్ధాంతాలను స్థాపించాలనే తపన నన్ను ఉక్కిరిబిక్కిరి చేసినప్పుడు రచన చేయలేక ఉండలేకపోతాను. శక్తి లేదని ఊరుకొన్న దానికంటే, చేతనైనంత చెప్పటం నా కర్తవ్యమని అనుకొని అడుగు మండుకు వేస్తుంటాను.

గత సంవత్సరం ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వారు ‘తెలుగు సాహిత్య విమర్శ: పాశ్చాత్య ప్రభావం’ అనే ఆంశంమీద బహుమతి రచనలను ఆహ్వానించారు. ఆ ప్రకటన చూచిన తరువాత ఆ ఆంశంమీద ఒక విషులమైన వ్యాసం ప్రాస్తే బాగుంటుందని అనిపించింది. అధ్యాపకునిగా నేను గడించిన అనుతంతో విద్యార్థులకు తోటిస్తున్న కొన్ని అంకాలను ఈ రచన ద్వారా సహృదయ లోకానికి అందించ వచ్చుననే ప్రేరణ కలిగింది. దాని ఫలితం ఈ విమర్శ గ్రంథం.

ఈ రచన నేను చేపట్టటం నిజంగా సాహసమే. ఎందుకంటే, పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని పరిశీలించటానికి ప్రపంచ వ్యాప్తంగా సాగుతున్న సాహిత్య విమర్శ్ ద్వయమాల సమ్మక్కపరిశీలనం కావాలి. తెలుగులో అంతో ఇంతో తెలుసునేమాకాని, అంగ్ర సాహిత్యాది విషయాలను లోతుగా అర్థాయనం చేయలేదు. అట్లని ఊరుకో లేదు. స్థాంతంగా ఆయా రంగాల్లో కావలసినంత వక్క కృషిచేసి పరివయాన్ని సంపాదించుకొన్నాను. సంస్కృతాలంకార శాస్త్రాన్ని శౌంత స్థాంతంగానే అధ్యయనం చేశాను. ఈపాటి వ్యాప్తితో ఇంత గురుతరభారాన్ని ఎత్తుకోవటానికి ఘానుకోవటం సాహసం కాక మరేమోతుంది!

పాశ్చాత్య ప్రపంచాన్ని మనం ఆంగ్ల భాషాద్వారానే చూస్తున్నాం. గ్రీక్, లాటిన్, క్రైస్తి, రష్యన్, మొదలైన భాషా సాహిత్యాలలో విమర్శ రంగాలలో జరిగిన కృషిని మనం ఆంగ్ల గ్రంథాల ద్వారానే తెలిసికొంటున్నాం. వాటన్నిటి ప్రభావం ఆంగ్ల సాహిత్య విమర్శ రంగంమీద కూడా బలంగా కనపడుతున్నది. అయినా, పాశ్చాత్య ప్రభావ పరిశీలనం సమగ్రంగా చేయాలంటే పరిది కూడా చాల విస్తృతమౌతుంది. దానికితోదు ఆంగ్ల సాహిత్య విమర్శ మీద వదిన ప్రభావం ప్రభానంగా ఆంగ్ల విమర్శకే సంబంధించి ఉంది అందులన ఈ గ్రంథానికి 'ఆంగ్లసాహిత్య విమర్శ: ఆంగ్ల ప్రభావం' అని పేరు పెట్టటం జరిగింది. ఆంగ్ల ప్రభావం అనే మాటలో పాశ్చాత్య ప్రభావం గతార్థమౌతుందని భావించటం జరిగింది.

తెలుగు సాహిత్యంమీద పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని గురించి ఎందరో విమర్శ కులు కృషిచేసి ఉన్నారు. అయితే, ఆంగ్లసాహిత్య విమర్శ మీద ఆంగ్ల ప్రభావాన్ని గురించి కృషి చెప్పుకోతగినంత జరుగలేదు. అనులు సాహిత్య విమర్శ చరిత్రను పాశ్చాత్య పద్ధతిని ఆవలంబించేనా, ఆవలంబించకుండానైనా కాత్రియంగా నిర్మించే ప్రయత్నం విశేషంగా సాగలేదు. అయితే, ఆంగ్లసాహిత్య విమర్శ ఆవశరణ వికాసాలను గురించి సమీళాత్మకమైన గ్రంథాలు వచ్చాయి; వ్యాసాలు వచ్చాయి. కానీ, ఒక నిర్దిష్ట ప్రణాళికతో విమర్శ చరిత్రను నిర్మించే విధానం ఇంకా ఏర్పరచలేదు. దానికి కారణం, జమలః ఆంగ్లసాహిత్య విమర్శ కుల వ్యక్తిత్వాలను, వారిసై గం ప్రభావాలను, వారు సాహిత్య విమర్శ ప్రగతికి వేసిన భాటిలను గురించి పరిశీలనం తెలుగులో గాఢంగా జరగక పోవటమే అని అమిత్యంది. తెలుగులో వెలసిన విమర్శాద్వయమాల విశేషమం విస్మయంగా ఇంకా వెలువరలేదు. ఈ పరిస్థితులలో ప్రభావ పరిశీలనానికి తెలుగులో ప్రాందాన్యం ఉన్నదని విష్ణులు గుర్తిస్తూనే ఉన్నారు. తెలుగులో ప్రభావ పరిశీలనానికి చక్కని భాటిలు వేసిన వారిలో మొదట ఆచార్య కొత్తపల్లి వీరఫద్రరావుగారిని పేర్కొనాలి. ఆకరాల సేకరణంలోనూ, విభిన్న పిషయాల సమన్వయంలోనూ, దారిత్రక రృష్ణితో విషయాన్ని ప్రతిపాచించటంలోనూ, ఉచిత నిర్మయాలను తీసికానే మెలకువను ప్రకటించటంలోనూ 'తెలుగు సాహిత్యమువై ఇంగ్లీషు ప్రభావము' అనే వారి పరిశోధన గ్రంథం నాకు మార్గదర్శకమైంది. ఆ తరువాత దా॥ కి. సంపత్కుమారాచర్యగారి సిద్ధాంత గ్రంథం 'తెలుగులో సాహిత్య

విమర్శ : సాంప్రదాయిక రీతి' అంధ సాహిత్య విమర్శమేది భారతీయ విమర్శ ప్రభావాన్ని పరిశీలించింది. విమర్శ అనే నాటకానికి భారతీయ ప్రభావం ఒక ముఖమైతే, పాశ్చాత్య ప్రభావం మరొక ముఖం. ఈ రెండు ముఖాలు కనపడే శీరు వేరైనా ఆ రెండూ ఒకసాంప్రదాయికి అమరిన ఇరుముగాలే అన్నది మరువరాని సత్యం.

ఈ పూర్వ రంగంతో ఈ గ్రంథ రచన మొదలైంది. పాశ్చాత్య ప్రభావ పరిశీలనంలో నాకు ఎదురైన నమస్కాలు ప్రధానంగా రెండు - ఒకది : ఎలా మొదలు పెట్టాలి ? రెండు : ఎలా నిర్వహించాలి ? - అనేవి. ఇందులోనూ విద్యార్థుల నుఫ్ఫిషించి మొదలు పెట్టటం ఒక రకం; విద్యాంసుల నుఫ్ఫిషించి మొదలు పెట్టటం మరొక రకం. సామాన్యంగా నా దృష్టి విద్యార్థులు వేసే మొగ్గ చూపుతుంది. అందువలన, ప్రభావ పరిశీలనాని కనుహగా విమర్శ వివేకాన్ని చేసి, నేటి విమర్శ ఫోలిని పరిచయం చేశాను ప్రథమాధ్యాయంలో.

ఇంగ్లీషులో ప్రభావ పరిశీలన విధానాలను గురించి విమర్శకులు వివేచించి ఉన్నారు. ఆ పద్ధతులను విద్యార్థులకు పరిచయం చేసే ప్రభావ స్వయం స్వభావాలు మొదట తెలిసిపెస్తాయి. ఆ సంస్కృతంతో అంగ్ల ప్రభావం ఆంధ విమర్శమీద ఎలా, ఎంతవరకు, ఏ పరిస్థితులలో, ఏ ప్రయోజనాన్ని సాధించే విధంగా ప్రసరించిందో వివేచించబడానికి పీలుటుంది. ఈ ఉద్దేశంతోనే 'ప్రభావ స్వభావం' అనే పేర రెండవ అధ్యాయాన్ని ప్రాశాను.

ఆ తరువాత సరాసరి ప్రభావ పరిశీలనం మొదలు పెట్టాలి. అలా చేసే, ఆంధ్రాంగ్ల సాహిత్య విమర్శల తులనాత్మక పరిష్కారం ఉన్నవారికి సూచిగా సమస్యలో దిగి చర్చించినట్లు తృప్తి కలిగే అవకాశం ఉంది. కాని, నేడు విశ్వవిద్యాలయాలలో తెలుగు చదువుతున్న విద్యార్థుల కది కొంతవరకు అవగాహన కావటం జిందలమాతుంది. నేను సాహసించి అంటున్నానేమా కాని, కొందరు ఆధ్యాత్మికులకు కూడ ఆది అంతగా కొరుకుడు పడకపోవచ్చును. దానికి కారణం లేకపోలేదు. ఏమిటంటే - తెలుగువిద్యార్థులకు పాశ్చాత్య కవితోప్ప ద్వారాలను గురించి తెలిసినంతగా విమర్శోద్యమాలను గురించి తెలియదు. ప్రసిద్ధ పాశ్చాత్య విమర్శకులు కవిత్వాన్ని గురించి, విమర్శను గురించి, వివిధ ప్రక్రియలను గురించి, సిద్ధాంతాలను గురించి చెప్పిన అంశాలు కొన్ని సాహిత్య

విమర్శ సూచాలను అధ్యయనం చేస్తున్నప్పుడు విద్యార్థులు గ్రహిస్తున్నారు. కానీ, ఆయి విమర్శకులు నీయే ఉద్యమాలను నిర్వహించే ప్రవృత్తులలో అలాండి అభిప్రాయాలను వ్యక్తం చేశారో చారిత్రక దృక్పథంతో తెలిసి కోవటం కష్టం - ఇంగ్లీషు విమర్శను ప్రతేకంగా అధ్యయనం చేసే రఘు. అందువలన మండగా తెలుగు విద్యార్థులకు ఆంగ్ల సాహిత్య విమర్శ వికాస చరిత పరిచయం కావాలి. కావాలండి ఆంగ్ల గ్రంథాలను చదువుకోవచ్చును. అలా వారిని వదిలితే పోల్చి చూచుకోవటం కొంత క్రమతో కూడిన పని అన్వయింది. అందువలన ఆంగ్ల సాహిత్య విమర్శైద్యమాలను, యుగాలను విద్యార్థులకు తెలుగులో పరిచయం చేయటా అవసరమనిపించింది నాకు. అంతకు ఘూర్చుం మన ఆంధ్ర విమర్శ చరిత్రను యుగ విభాగ పరిజ్ఞానంతో పరిచయం చేయటం మేలసించింది. ఈ ప్రణాళికలో రూపొందినదే తెలుగు విమర్శ చరిత లోనే 'యుగాలను, యోగాలను' వివేచించే మూడవ అధ్యాయం. ఆంగ్లసాహిత్య విమర్శలోని ఉద్యమాలను, వాటి ఉపాప్తులను సంగ్రహంగా పరిచయం చేసేది నాలుగవ అధ్యాయం.

బింబాన్ని చూచిన తర్వాత ప్రతిబింబాన్ని పోల్చుకోవటం సుఱఫ్మెనట్టే ఆంగ్ల సాహిత్య విమర్శ వికాస పరిజ్ఞానంతో ఆంధ్రసాహిత్య విమర్శాప్రేబడిన తప్రభావాన్ని గుర్తించటం సుగమహౌతుంది. ఆయనా, ప్రభావమంటా ఒకే రీతిగా ఉండడు; ఒకే స్థాయిలో ఉండడు; ప్రభావితుల స్థితి ఆంతే. ప్రభావాలు పడే వైభరులలోనూ భేదాలున్నాయి; ప్రభావాకు లోనయ్యేవారిలోనూ ఆంతరా అన్నాయి. ప్రభావాలు సాహిత్య ప్రక్రియల ఆకృతులమీద పడవచ్చును. రచయితల ఆలోచనలమీద పడవచ్చును; విమర్శకుల దార్శనిక శక్తిమీద; అనుభవాలమీద పడవచ్చును. ప్రభావాలకు లోనయ్యేవారిలో సృజనాత్మకవిమర్శ వైతన్యాన్ని కలిగింపగలిగే యుగక రూలాంటి విమర్శకు లుండవచ్చును; ఒక పాశ్చాత్య సిద్ధాంతానికి, దృక్పథానికి కట్టుబడి దానిని అనువరిత విమర్శలో అనుశీలించే నిష్పత్తులైన విమర్శకు లుండవచ్చును; యథావకాశంగా పాశ్చాత్య విమర్శకు అభిప్రాయాలను తమ కావ్యానుకీలనాల్లో ప్రమాణాలుగానో, సమ న్యాయ సూచాలుగానో గ్రహిస్తూ మిళ్ళ రూపమైన విమర్శ సాగించే సాధకు లుండవచ్చును. ఏరందరిమీద పడే పాశ్చాత్య విమర్శ ప్రభావాన్ని ఏకముఖంగా

ఎలా నిర్వహించాలి? అన్నది ఈ ఘట్టంలో ఎదురయ్యే సమస్య. ఇటువంటి పరిస్థితులలో ఏ రచయితకైనా ఇటువంటి ప్రశ్న రాకమానదు.

‘కాల్పనికవాద స్థాంతం, విమర్శ సంప్రదాయం’ అనే అంశం మీద “The Mirror ~~of~~ the Lamp” అనే పేరుతో విలువైన విమర్శ గ్రంథం ప్రాసిన M. H. Abrams కూడా ఇటువంటి సమస్యనే ఎదుర్కొని తా నొక ప్రజాకి సిద్ధం చేసికొన్నాడు. ఆ మాటలు వినంది— “The book deals, for the most part, with the original and enduring critics of the time, rather than with the run-of-the-mill reviewers who often had a more immediate, though short-lived influence on the general reading public”². ఇటువంటి ప్రజాకి ఏ విజ్ఞానికైనా నచ్చుటుంది. నేనూ ఆ మార్గాన్నే ఆశ్రయించి అయిదవ అధ్యాయాన్ని రూపొందించుకొన్నాను.

మానవప్రభృతి ప్రిగుణాలమీద ఆధారపడి ఉన్నట్టే, సాహిత్య విమర్శ ప్రభృతి కూడా ఆకృతి, ఆలోచన, అనుభవం అనే మూడు అంశాలతో ముది వడి ఉంటుంది. ఆకృతిలో రూపం, ప్రక్రియ, దచన మొదలైన అంశాలయాయి; ఆలోచనలో సిద్ధాంతం, దృక్ప్రథం మొదలైనవి పరిగణింపబడతాయి; అను భూతికి కళాతత్త్వ సౌందర్య దర్శనం ముఖ్యం. ఈ మూడింటిమీద ప్రభావం పడవచ్చును. ఆ మూడు రకాల ప్రభావాలలో ఆకృతి మీదపడే ప్రభావం కంటే ఆలోచనపై షడే ప్రభావం చేష్టం; దానికంటే అనుభవం మీది ప్రభావం ఉత్తమం ఆంగ్రసాహిత్య విమర్శలో కట్టమంచికి ముందు ఆకృతిపై ప్రభావం, కట్టమంచి యుగంలో ఆలోచనపై ప్రభావం: విశ్వసాధయుగంలో అనుభూతిపై ప్రభావం పడ్డట్లు వివేచించటం జరిగింది. అంతేకాదు. ఆకృతిలో ఆరంభమై అనుభవతో ప్రభావం ఒక వర్తలాన్ని పూర్తి చేస్తుందని, ఆంగ్ర సాహిత్య విమర్శలో సమయాన్ని యుగం నుండి మరొక వర్తం ప్రారంభమై నేడు అనుభవ స్థాయిని చేరుకొనే షునః ప్రయత్నం చేస్తున్నదని, అనుభవంమీద పడే ప్రభావం సీర తీర న్యాయంగా అద్వ్యాతస్థితిని భింబించిని ఈ అధ్యాయంలో ప్రతిపాదించటం జరిగింది. ఒక విధంగా ఈ గ్రంథానికి ఈ అధ్యాయమే గుండెకాయ

2. Preface, ‘The Mirror of the lamp’. P.1.

వందెది. ఇందులో కట్టమంచి, రాళ్లపల్లి, రామిరెడ్డి, విక్యనాథ, పింగళి, తి.వి. కృష్ణరావు, సి. నారాయణరెడ్డి, ఆర్ ఎన్. సుదర్శనం, తృతీ, కాశవది గంటి, కుందురి, రమణరెడ్డి, గుంటూరు శేఖేంద్రశర్మగారలు అంద్రసాహిత్య విమర్శ యుగచైతన్యాన్ని ముందుకు నదిపించిన ప్రయోక్తలుగా ప్రతిపాదిం చటం, వారిపై ఉడిన పాశ్చాత్య విమర్శ ప్రభావ స్వభావాన్ని ప్రపంచించటం జరిగింది. ఈ దృష్టితో, ఈ విధంగా, ఆంద్రసాహిత్య విమర్శ మీద ఆంగ్ల ప్రభావ స్వభావాన్ని వివేచించటం ఇదే మొదలుకుంటాను.

ఏ సాహిత్యంలోనైనా అన్యసాహిత్య ప్రభావం ఒక్క విమర్శకుంట మీదనే పదు; ఇతర సాహిత్య ప్రక్రియలను నిర్వహించే రచయితలమీద కూడ పదు తుంది. వారితో ఉత్తమ విమర్శకులుగా రాణింపదగిన శక్తిసామర్థ్యాలున్నా, స్వఱాత్మక రచనా బ్యాసంగంలో కృష్ణసాగిస్తూ, ఆ రచనలలో తమ దార్శనిక శక్తినో, దృక్కుఠ విశేషాన్నో, ఆలోచనా వైఫలియినో, విమర్శ వివేకాన్నో పొదిగి పెదుతూ ఉంటారు. వారి ఆలోచన ప్రభావం విమర్శాశ్చిత్రంతో వెలుగులు చల్లాము. ఉండవచ్చును. ఆటవంటి రచయితలపైగం పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని పరిశీలించటం ఒక విధంగా విమర్శపై పరోక్షంగా పద్యాప్తి ప్రభావ విశేషాలను వివేచించటం అవుతుంది. అయినా ఆటవంటి పరిశీలనం విమర్శ వ్యక్తిత్వంలోని పాశ్చాత్యాంశాన్నీ, రచయిత దాని కిచ్చిన బ్యాథ్యానాన్నీ విధవరచి తెలిపికోవటానికి ఎంతైనా తోషుపదుతుంది. ఈ శాఖలో తెలుగు రచయితలను ఏదుగురిని ఎన్నుకొని ‘వెలుగులు-ఏచికలు’ అనే ఆరో అధ్యాయంలో వారిపై సమీక్ష చేయచం జరిగింది.

ప్రక్రియాపరంగా పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని పరిశీలించేది ఎనిమిదవ అద్భుతం. సాహిత్య విమర్శకు సన్నిహిత సంబంధం ఉన్న కషల చరిత్రలు, సాహిత్య చరిత్రలు, కవిత్వ చరిత్రలు, బ్యాసం మొదలైన ప్రక్రియలలో ప్రతి వలించిన పాశ్చాత్య స్వభావాన్ని సమీక్షించటం జరిగింది.

మొత్తానికి ఆంద్ర సాహిత్య విమర్శను, ఆంగ్ల ప్రభావ పరిశీలన దృష్టితో ఒక సింహావలోకనం చేసి, తులనాత్మక సమస్యలు దృక్కుఠంతో పునఃపరిశీలించి, వరితాంశాలను వివేచించి, విద్యార్థుల కందుభాటులో ఉండేటట్టు రచించిన సవిమర్శక సమీక్ష గ్రంథ మిశి.

"The method of literary criticism is to secure the maximum general agreement for evaluation by starting with something demonstrable - the surface of the work and through practical criticism to proceed inwards to a deeper and wider kind of criticism commanding assent (or giving an opening for disagreement and discretion) at every step."⁸ ఇటువంటి విశ్వాసపత్రానే యిందుకోని సాహిత్య విమర్శను నిర్వహించాను. పై విశ్వాసోని 'maximum general agreement', 'evaluation', 'starting with something demonstrable' అనే మూడు key-notes నా అనుశీలనంలో⁹ అదుగునునా జ్ఞాపకముంచుకొనే ముందుకు సాగాను.

పుస్తకాన్ని ముగించాలని కలం పెట్టేసరికి, ఇంకా పెక్క సాహిత్య శాఖలలో, విశేషించి సాహిత్య పరిశోధన శాఖలో¹⁰, భాషా విమర్శ పరిశోధన శాఖలలో¹¹ ఇటువంటి యత్నాలు ముందు ఉరగాలనీ, అటువంటి ప్రయత్నాలకు ఈ రచన ఒక ప్రేరణ అయితే, ఆ వదుసకు ఇది మొదలేకాని ముగింపు కాదని భావించి చివరి అధ్యాయానికి 'ముగింపు కాదు, మొదలు' అని పేరుంచాను.

ఈ ముందు మాట ముగించే ముందు మరొక విషయం చెప్పాలి. అది గ్రంథ రచనకు సంబంధిందే. ఈ రచనలో¹² ఆంగ్ల విమర్శకుల విలువైన నిర్వచనాలను, అలిప్రాయాలను, సమీకషలను, విమర్శలను ఇంగ్లీషులోనే ఉదాహరించాను. బుచ్చించాలు లాంచేవారు ఇంగ్లీషు నిర్వచనాలకు తెలుగు అనువాదం చేసి మూలం లేకుండా వ్యాసాలలో¹³ పేరొక్కన్నారు. ఈ విధానం తెలుగు వారు సరాసరి తమ మాతృభాషలో పొళ్ళాత్మణావాలను గ్రహించి మననం చేసికొనుచూనికి తోషుపదుతుంది. కానీ, ఒకొక్కక్కసారి మూలంలోని జిగి, బిగి, గాంభీర్యం, అర్థశక్తి అంద్రానువాదంలో రాకుండా పోయే ప్రమాదం కూడా ఉంది. అందువలన, నేను ఇంగ్లీషు కోటివ్యాప్తాలకు అందారు. కొందరు అంద్రానువాడాలుకూడా ఇస్తే బాగుంటుందని అంటారు. నిజమే. నా అనుభవ

3. మాదు : Integrity in criticism (Essay) by Seymour Betsky, F. R. Leavis - Some aspects of his work. Ed. C. D. Narasimhaiah, Mysore (1963).

మేమంటే-ఆలా రెడుబావులలో సమాచరంగా ఇచ్చిన ప్యాడువిద్యార్థులు ఇంగ్లీషును వదలి తెలుగునే చదువుకొని మందుకు పోవటం సామాన్యంగా చేస్తూ ఉంటాయి. నీడిలో దూకితేనే ఈత వచ్చేది; తెప్పకాయ నదుముకు కట్టుకుంటే ఈదవలసిన అవసరం లేదు. అందువలన ఆంగ్ల మహాకవులు, విమర్శకులు వారి భాషలో వ్యక్తం చేసిన ఈ కిమంతాలైన వాక్యాలను. రసవంతాలైన సూక్తులను చదివి అర్థం చేసికొనటమే కావుండా, అటువంటి రచనను మాతృభాషలోకూడా చేయాలన్న ఉత్సాహాన్ని తెలుగు విద్యార్థులకు కలిగించారి. ఈ రోజులలో చాలమంది తెలుగు రచయితలు ఇంగ్లీషు సర్థం చేసికోగలరేషోకాని, ఇంగ్లీషులో ఈ క్రిమంతంగా వ్రాయలేదు. అది దోష మని నేననటంలేదు. కాని, భాషాశ క్రితి తెలిసి నప్పుడే కవితాశ క్రితి వ్యక్తమౌతుంది; కవితాశ క్రితి అనుభవానికి వచ్చినప్పుడే ఈ క్రితిమంతమైన విమర్శ వెలువడుతుంది. తెలుగు విద్యార్థికి సంస్కృత శ్లోకం చదివే ఈ క్రితి రావాలి, ఇంగ్లీషు కవిత చదివే నేర్చు, ఆంగ్ల విమర్శను అర్థం చేసికొనే సామర్థ్యమూ రావాలి. అందుకనే ఇంగ్లీషు కొచేపస్తకు తెలుగునేత రివ్యులేదు. ఇస్నే గ్రంథం పెరుగుతుందనే ఆర్థికమైన కారణం కూడా లేక పోలేదు. అఖ్యానా, అది మఱిణం కాదు.

ఆంగ్ల భాషా సాహిత్య విమర్శలలో రగిసంత పొందిత్యం లేకపోయినా, ఈ ప్రయత్నానికి హూషుకొన్నందుకు సహాదయులు నన్ను మన్నిస్తాసే, 'ప్రమాదో ధీమతామపి' కాబట్టి దోషాలేవైనా దొరలి ఉంటే నాట తెలిపి నన్ను పోరహిస్తారనీ, ఇందులో క్రొత్తగా సమస్యలుంచిన అంశాలను సౌషణ్యంతో స్వీకరించి ఆమోదాన్ని తెలుపుతారనీ బాపిస్తున్నాను. పండితులు పరపాలేదంటే ఆదే పదివేలు. విద్యార్థులు ఈ గ్రంథాన్ని చదివి తమ రచనలలో చర్చిస్తే నా కృషి దస్యమైనట్టే.

ప్రాత ప్రతిని చదివి విలువైన సంపూర్ణ రిల్చి నన్ను వెన్నుతటి ప్రోత్సహించిన సహాదయులు, స్నేహ సిందువులు తృంగి. రామలింగంగారికి, పిలిచి పుస్తకాన్ని ప్రచురిస్తామని చెప్పి, నా రచనకు అష్టర రూపాన్ని సంతరించిన స్నేహ మూర్తి, 'యువభారతి'కి నా కృతజ్ఞతలు.

విషయ సూచిక

1. విమర్శ వివేకం	1
2. ప్రభావ స్వభావం	11
ప్రభావం-11., ప్రభావ స్వభావం-12., ఇన్ఫ్లూయన్స్-15., ప్రభావ ఛేదాలు-18., క్రిమీటివ్ ఐన్ అండర్ షైండింగ్-20., పాత్రిక ప్రభావం-21., తెలుగు సాహిత్యంపై ఇంగ్లీషు ప్రభావం-22., విమర్శ వృత్తిక్రానికి పోవక ద్రవ్యంగా ప్రభావం-26.	
3. యుగాలు - యోగాలు	28
మూడు రకాల విమర్శలు-30., సూత్రయుగం-82.. వృత్తి యుగం-88., ప్రయోగ యుగం-84., కావ్యానుశిలన యుగం- 86., కావ్య శిల్పానుశిలన యుగం-89., సమన్వయ యుగం- 42., పరిశోధన యుగం-42., సమీక్ష యుగం-51.	
4. ఉద్యమాలు - ఉపశ్రేష్టతలు	62
పాశ్చాత్య విమర్శ విధానాలు-68., ఆంగ్ల సాహిత్య విమర్శ- యుగ విభాగం-64., గ్రీక్ సాహిత్య విమర్శ-బ్రేటో, అరి స్టాటిక్-68., లాటిన్ సాహిత్య విమర్శ-హౌరేన్, క్రొంబెలియన్- 71., రోమన్ సాహిత్య విమర్శ - లాంగినన్, డాంటే-78., పునర్జీవన విమర్శయుగం - ఫిల్చ్ సిడ్నీ, బెన్ జాన్సన్-77, డస్టోరేవన్ యుగ విమర్శ-జాన్ డెగెన్-80, నియోక్తాసిక్ ల్ విమర్శ యుగం-ఆడినన్, పోవ్. జాన్సన్-84, కాల్పనికోద్యమ విమర్శ యుగం-94., విలియం వర్డ్‌వర్ట-87., కోల్‌రిడ్జి-101. షెల్టీ-105, జాన్ కిల్ఫోన్-109, విలియం హాక్‌లిక్-110, చార్లెన్ లాంత్-118. విక్టోరియన్ సాహిత్య విమర్శయుగం-114. మాచ్యు అర్స్‌ల్ట్-116, వాట్‌ర్ పేట్‌ర్-121, ఆధునిక విమర్శ యుగం- టి. యన్. ఇలియన్-124, ట. ఎ. రిచ్టన్-130, ప్రాంక్ రేమండ్ లెవిన్-136, అభివిన విమర్శ-139, అభివ అరిస్టాటిల్ విమర్శ పద్ధతి-140, ఆధునిక విమర్శలో వివిధ దృక్ప్రథాలు-141., ఆధునిక విమర్శలోద్యమ ప్రవృత్తులు-144, గ్రంథ పరిష్ఠార విమర్శ-144, కవి జీవిత కావ్య సమన్వయ విమర్శ-145, అభిరుచి విమర్శ-146, మనోవిశ్లేషణార్థక విమర్శ-147, చారిత్రక విమర్శ-149, ప్రకృతివాద విమర్శ-	

151, ప్రతికవాద విమర్శ-152, మారిగైనస్టు విమర్శ-154.

5. ప్రభావాలు - పరిధులు

159

కావ్యముళించయుగం - కట్టమంచి-160, కట్టమంచిటై కాల్పనిక విమర్శయుగ ప్రభావం-164, సాహిత్య సౌందర్య మీమాంస-రాళ్వల్లి, దుర్వ్యార్థి-180, యుగ కర్తలు : పోషకులు : ప్రసారకులు-192, శిల్పానుళించయుగం : విశ్వనాథ-194, రెండు వర్షాలు-214, సమన్వయ యుగం-217, పింగళి లణ్ణి కాంతం-218, జి. వి. కృష్ణరావు-222, సి. నారాయణ రెడ్డి-225, ఆర్.ఎన్. సుదర్శనం-228, సమీక్షాయుగం-మారిగైనస్టు విమర్శ-235, అభ్యుదయవాద విమర్శ- త్రీత్రీ-239, అభ్యుదయ-విష్టవ ధోరణలు-244, త్రీత్రీ - సోవలిస్టు మానవతావాదం-248, కొదవటిగంటి కుటుంబరావు - సామ్యవాద వాసు వికత-249, కుందురి - సామాజికస్ట్రోపా-254, అభ్యుదయ వాద విమర్శ బైతన్యం-256, విష్టవవాద విమర్శ : కె. వి. రమణారెడ్డి-258, కపిసేన మేనిషెసో - విమర్శలో క్రొత్త ముబుపు-262, గుంటూరు శేషేంద్ర శర్మ - ప్రతికవాద ప్రభావం-267, విమర్శ - వివేచన - వ్యక్తిత్వం - 270, విశ్వనాథ - శేషేంద్ర-278, ప్రభావాలు - పరిధులు-279.

6. వెలుగులు - పీచికలు

281

గుర్జాద అప్పారావు-282, రాయబ్రోలు సుబ్బారావు-285, శ్రీశురనేని రామస్వామి చౌదరి-290, దేవుంపల్లి కృష్ణాత్రీ-292, గుడిపాటి వెంకటచలం-294, గోపిచంద్రి-296, బుచ్చి బొబు-297.

7. ప్రక్రియలు - ప్రయోగాలు

302

కవుల చరిత్రలు - సాహిత్య చరిత్రలు- 303, కవిత్వ చరిత్రం-311. సాహిత్య విమర్శ వ్యాసం.

పరిశ్వం

325

8. ముగింపు కాదు, మొదలు

సంక్షేపాక్షర సూచి

సూచికలు

ఉపయుక్త గ్రంథసూచి

పదసూచి (INDEX)

విమర్శ వివేకం

"Criticism is the last reward of consummate scholarship. It is harder to be a critic than to be a poet. At twenty one can afford to be a poet but it is only at forty one can achieve criticism"¹

—Abercrombie

సుసంస్కృతమేధాక్తి విశ్లేష్యక్తిత్వంలో నిర్వహించే వివేచన ప్రవర్తి సాహిత్యవిమర్శ.² ప్రతియుగంలోనూ సృజనాత్మక సాహిత్యనికి వినూత్న దర్శనాన్ని కానీ, అభినవానుశిలనవిదానాన్నికానీ అందించి ప్రయోగ ప్రస్తావాలకు ప్రగతివథాలను చూపించేది సాహిత్యవిమర్శ. ఉత్తమ సాహిత్య విమర్శ ఉత్తమ కావ్యంలాగా అరుదుగానే ఆవిర్పవిస్తుంది. అయితే, విమర్శ కవితలాగా ఖద్దకణమూర్తి కాదు; శాస్త్రకౌఢర్య నంవాద మూర్తి. అది ఎంతశాస్త్రమో అంతకళ.³ శాస్త్రంగా విమర్శ సాహిత్య ప్రమాణాలను సూత్రించి, కావ్యగుణదోష విచారాన్ని సాగిస్తుంది; కళగా సాహిత్యభిరుచులను, వాటి విఱవలను వివేచించి, వినూత్నప్రయోగాలకు భవిష్యద్దర్శనాన్ని ప్రసాదిస్తుంది. శాస్త్రంగా సాహిత్యశీలితాన్ని అనుశాసిస్తుంది; కళగా సాహిత్యసొందర్యాన్ని అనుశీలిస్తుంది. సాహిత్యవిమర్శ కరుదు కట్టిన సిద్ధాంతాల రాద్వాంతం కాదు; సృజనాత్మకతను పోషించే నవ నీతం లాంటి అభినవ సాహిత్య దర్శనం.

ప్రకృతికి పరిణామం ఎలా సహజమౌ లోకప్రవృత్తికి పరిణామం ఆలా నైజం. ఒక కాలంలో ఒక అభిరుచి రోకాన్ని పాలిస్తే మరింతాలంలో మర్దా అభిరుచి లోకంలో ఆదింపబిదవచ్చ. అభిరుచిలోని ఆధినవల్యాస్నే అధునికత అంచారు. అభిరుచి ఆదర్శాలను రూపొందిస్తుంది; దృక్పూఢాలను త్రువీకింస్తుంది; నవ్యతను వచ్చిస్తుంది; అధునికతను సూచిస్తుంది. అధునికతలను నిర్జయించటానికి ప్రమాణంగా కాలంకంటె అభిరుచిభేదమే ఆమోదయోగ్యం.⁴ కానీ, మాత్రాన ప్రతి అభిరుచి అధునికంగా పరిగణింపబడినా ఆదర్శవంత మైవదని ఒప్పటం సాధ్యం కాదు.⁵ అభిరుచిమీద ఆ యూకాలాల జీవన వ్యవస్థల, ప్రవృత్తుల ప్రభావాలు బాటియంగా ఉండడచ్చు. ఆ యూదృక్పూఢాలలో సాహిత్య సత్యాన్వేషణం సాగడచ్చ. సత్యం సాధ్య కాలికంగానూ, ప్రత్యేకపణిస్తిత్తులో పుచ్చిన్నుంగానూ బాసిస్తుంటుంది. సత్యానికి ఆంతరథర్మమూ, అభివ్యక్తి వర్ణమూ అని తెందు లక్షణాయించాలను పుణ్యమం అభివ్యక్తిలో ప్రత్యుషంగా కనపడుతున్నా. పరోచింగా దాని సాతర్యద్వింగం అంతర్యాహానిగా ప్రవహిస్తానే ఉంటుంది. సాహిత్య విమర్శ సాహిత్యసత్యాన్వేషణలో ఈ బేదాన్ని గుర్తించి ప్రపాఠిస్తుంది. కాలాన్నిటిపై కళాసత్యం మారుటం దని అంగికంస్తే. దాన్నే ప్రమాణంగా స్వీకరిస్తే. ప్రాచీనసాహిత్యాన్ని ఆధునికదృక్పంటో అనుకోలించి. అనుశాసించటంలో, అప్యవస్త ఏర్పడుతుంది. అభినవప్రమాణాలలో కూడా విశ్వాసినీత విషేచింపబడిశే సర్వకాలసాహిత్యాల కది సమన్వయ సాధనంగా ఉపయోగపడుతుంది.⁶ అందువలన, సాహిత్యవిమర్శ అధునికతను భజించినా హర్యాపర సాహిత్య ప్రక్రియల కళాత్మక ప్రతిష్టులను, విఱవలను నిర్జయించే విసూత్య విశ్వాసిన ప్రమాణాలకోసం ప్రయుక్తిస్తుంది; అనుభవ ప్రమాణంగా అనుకోలిస్తుంది. సాధ్యకాలిక సత్యాలను, ప్రమాణాలను, ప్రవృత్తులను గ్రహించకుండా ఒకానోకాలంలో ఆపేకంతో వచ్చిన ఆధినవప్రక్రియల దృక్పూఢాలను మాత్రమే ఆదర్శంగా తీసికాని అన్నికాలలకూ వర్తింపజేసే లొంగరపాటు సాహిత్య విమర్శ చేస్తే. అది బావితరాలలో ప్రామాణికత్యాన్ని కోల్పోయి, అంతరించిపోతుంది. కాలపుధిలో కష్టముచిపోయే దృక్పూఢం సాహిత్యవిమర్శలో కలకాలం నిలవదు. సమకాలీన పణిస్తితల సమ్యగనుశీలనంతోపాటు సార్వకాలీన

మైన సాహిత్యదర్శనం చేసే సంయువనం, సాహసం సాహిత్యపిష్టుకుండాలి.⁷ సాహిత్యచైతన్యంలోని సాధ్యకాలిక సృజనాత్మక శక్తిలను, విభావలను విశ్లేషించి, విచేచించి అధినవలోచనాన్ని లోకాని కందించే థిక క్రియే సాహిత్యవిమర్శకు జీవంతుండాలి.⁸ అభివ్యక్తిలో ఆధునికతసు వ్యక్తికంపించుకొంటూ, ప్రమాణాలలో నవ్యతలోపాటు నాణ్యతను సంతంపు కొంటూ, విభావలను నిష్టయించబడంలో విమూత్సాన్నిచిరుచులలోని విశ్వాసీనతసు విచేచించుకొంటూ సాహిత్యవిమర్శ సృజనాత్మకాలాన్ని ఆనవింపం పోషించుకోవాలి. కొర్కెతరనాన్ని సృష్టించవలేని అనుమతసాన్ని దిక్కుంచాలి; పాక్షికతను ప్రకృతు తోసివేయాలి; సృజనాత్మకతను ఉన్నీరింపజేనే ఉపజ్ఞను పోషించాలి; కలకాలం కళకు జీవనలేకాన్ని సమర్పించే అనుకోవాలని విధానాన్ని సమకూర్చాలి; యుగధర్మం నుండి యుగయుగాల దర్శనాన్ని పెలికి తీసి వెలుగు నింపాలి.

అందుకనే, అప్పుడప్పుడూ, కసీసం శతాన్ని కొకసారైనా, గతాన్ని సమీక్షించి, వర్తమానాన్ని విచేచించి, సాహిత్యభవిష్యత్తు కొక ఉజ్జ్వల దర్శనాన్ని అందించే మహావిమర్శకు డావిర్పవించబడం అభిలషణీయ మనీ, ఆతని వ్యాససాయం నవ్యవలసాయానికి నాంది నాలపించాలనీ టి. యస్. ఇలియట్ అన్నాడు.⁹ తెలుగుపారి కీమాట ఎంతఅనుభవసత్యమో అంత ఆదర్శశిఖరంలా భాసిస్తుం దనటంలో ఆళ్ళర్యం లేదు. దానికి కారణం-మనకు కావ్యప్రయోగాలమీద ఉన్నమోజు సాహిత్యవిమర్శమీద ఉఁడు; క్రొత్తను అదువు తెచ్చుకోవబడంలో ఉన్న శ్రద్ధ భవిష్యత్తుకు తగిన పునాదులు వేసికొనబడంలో లేదు; ప్రయోగాన్ని ప్రభారం చేసికొనబడంలో కనపడే నిష్ఠ ప్రయోగమూలమైన భవిష్యదర్శనాన్ని సాధించబడంలో లేదు. అందువలన, తెలుగులో అన్నియుగాలలోనూ కవిత్వంపెంట విమర్శ అనుసరించబమే గమనిస్తాం గాని, సాహిత్యానికి విమర్శ మార్గం చూపినఊడలు చూడలేం. కలకాలంగా అంధరసాహిత్య విమర్శ సృజనాత్మకతను సాధించలేకపోవటానికి ఈ బలహీనత బలంగా మన సాహిత్యఫైత్రంలో పాదుకాని పోవటమే కారణం.

సాహిత్యంగత్తులో విమర్శ పురుష ప్రవృత్తిని ప్రకటిస్తుంది; తదితు సాహిత్యప్రక్రియలు సైంటమైన ప్రవర్తిని ఉచిస్తాయి. తీవ్ర పురుషుని చూచి ప్రేమించి, ఆతని చేక వరింపబడటం పీరసంప్రదాయం; పురుషుడు తీవ్ర అనుసరించి, అనునయించి రమించడం విటసంప్రదాయం; తీవ్ర దండ్య బద్ధంగా గ్రహించి, స్నేహబద్ధంగా ఉమించడం రసికసంప్రదాయం. పురుషుడు తీవ్రవలన కలిగిన సంతానంలో తన ప్రతిబింబాన్ని చూచుకొన్నట్లు, విమర్శచైతన్యం సాహిత్యప్రక్రియలలో ప్రతిబింబించి నూత్నసృష్టికి శ్రీకారం చుట్టి తన అస్త్రిత్వాన్ని అమరంగా నిఱపుకొంటుంది. విమర్శలో విటసంప్రదాయం అధిష్టం; రసికసంప్రదాయం షఢ్యమం; వీటసంప్రదాయం ఉత్తమం. రాజు మూడూ ఉత్తరోత్తరగుణసోపానాలు. సోపానాలన్నీ ఎక్కిన విమర్శ వెలయటం సాహిత్యం చేసికొన్న సుకృతం:

సాహిత్యం సమగ్ర మానవ కీవిత దర్శనం. భౌతికంగానూ, మానసికంగానూ, ఆధ్యాత్మికంగానూ మానవులు అనుభవించే కీవితం సమగ్రం. సమాజ చైతన్యం ఏ యుగంలోనైనా ఈ మూడుమెట్లు నిచ్చేన ఎక్కువునే ఉంటుంది. సాహిత్యంకూడా అయియగల్లో సమాజం ఈ మూడు మెట్లనూ ఎలా ఎక్కుతోందో చిత్రిస్తానే. ఎలా ఎక్కులో ప్రథోధిస్తాఉంటుంది. విమర్శకుడు ముందుచూపు సాప్తించి నడక సాగిస్తే ఉచయత ఆతణ్ణి రఘుణేయంగా అనుపంచాదు. ఇతరులకుండి తనచేతిగడియూరం అయిదునిమిషాలు ముందునడిచేటట్లు అమర్యకున్నపాడే అపటైన సిసలైన విమర్శకుడని సైంటిచివే చమత్కరించాడు.¹⁰ తనతరంకుండి తలపైకి ముందుకరాన్ని చూచేపడు విమర్శకుడు. ఆతనిదర్శనం అశీర్ణరాపంగా మారితే విమర్శ. సాహిత్య విమర్శకు భౌతికదర్శనం ప్రారిపచిక; మానసికదర్శనం హృదయిపిక; శాత్ర్వికదర్శనం ప్రగతిప్రకాశిక. విమర్శ ఆ మూడోమెట్లు ఎక్కగలిగితే భవిష్యద్దునుం ఏన్నదుతుంది; విమర్శ యుగచైతన్యచేరకమైన సృష్టికశ త్తీని సంతరించుకొంటుంది. ఆధ్యాత్మిక-తత్త్వ-దృష్టితో విశ్వమానవశేషాన్ని దర్శించి, సాహిత్య ప్రక్రియాంగత్తుకు పరిణామత తత్త్వంతోపాటు, పరమార్థసత్యాన్ని బోధించి, పరోగతిని చూపించే మహావిమర్శకునికోసం అనుకొం సాహిత్యవిమర్శ

ఎదురు చూస్తూంటుంది. మహాకవులు నాయకులుగా సాహిత్యచరిత్రలో యుగాలు వెలుస్తాయి; మహావిమర్శుకులు నేతులుగా సాహితీవిమర్శ యుగాలు సాగుతాయి.

తెలుగులో కవిత్వాన్ని పట్టించుకొన్నండగా సాహితీవేత్తలు విమర్శను పట్టించుకోరు. అందువలన, కవిత్వప్రయోగాలలో మహాకవులు తెచ్చిన మార్పులను దృష్టిలో పెట్టికొని యుగవిభాగాలను ఏర్పరచుకొని సాహిత్య చరిత్రను ప్రాయటం, అధ్యయనం చేయటం ఆంధులకు అలవాత్తు పోయింది కాని, వివిధప్రక్రియలలో కూడా, విశేషించి సాహిత్య విమర్శలో కూడా, అటువంటి ప్రయోగాలూ, పరిణామాలూ, ప్రమాణాలూ మహావిమర్శుకుల ప్రయత్నంతో ఏన్నాడుతన్నట్టు, వాటిని కూడా గమనించి యుగవిభాగం చేసి వివేచించవచ్చునని పరిశీలించే ప్రవృత్తి ప్రచారంలోకి రాలేదు. అందువలన, సాహిత్యవిమర్శ ఒకసాహిత్యప్రక్రియ అనీ, అందులోనూ శతాబ్దాల తరబడి ప్రయోగాల సాగాయనీ సాహితీవేత్తలు సంభావించటంలేదు. దానితో సాహితీ విమర్శ యుగాల వింగడింపుగానీ, విమర్శకుల వ్యక్తిత్వాల వివేచనం గానీ, వారి ప్రస్తావాల ప్రవృత్తులుగానీ, ప్రభావాలుగానీ ఫలితాలుగానీ విశేషింపబడలేదు. ఆంధ్ర సాహిత్య విమర్శ చరిత్ర నిర్మాణానికి కాత్మీయమైన ప్రాతిపదికలు బిలంగా పడలేదు.

ఈనాడు తెలుగులో ప్రాచీన సాహిత్యం, ఆధునిక సాహిత్యం అని కావ్యజగత్తును వివేచించి విమర్శిస్తున్నట్టుగానే ప్రాచీన విమర్శ, ఆధునిక విమర్శ అనే విభాగాన్ని విశేషంగా మన్నించకపోయినా, అటువంటిది ఉండాలన్న ఉబలాటం, ఉన్నదన్న ఊహా చాలమంది ఆధునికల్లో కనబడుతోంది. కాని, సృష్టమైన తెలివిడితో కూడుకొన్న తీర్చులు వినపదుంలేదు. ప్రాచీన కావ్యాలముగానీ, ఆధునికయుగంలోని సంప్రదాయ సాహితీనిగాని, ప్రాచీన ప్రమాణాలతో పరిశీలిస్తే ప్రాచీనవిమర్శ అవుతుందనీ, ఆధునిక కావ్య ప్రయోగాలను ఆధునిక దృక్కుథంతో సమిళిస్తే ఆధునిక విమర్శ అవుతుందనీ సాహితీలోకంలో సర్వసాధారణంగా నేడు భావింపబడుతున్నది. అసలు తెలుగులో సాహిత్య విమర్శయే ఆధునికం కాబట్టి ఎఱువంటి విమర్శాలయినా ఆధునిక ప్రక్రియగానే పంగణింపబడాలని కొందరూ, సంప్రదాయభిన్నమైన

మార్గమే ఆధునికమని మరికొండరూ వివేచించటం కూడా ప్రచారంలో ఉంది. ఈ వారాల వెషుకనున్న నిజమైన పుస్తితి యేమిటంటే-విమర్శ ప్రమాణాన్ని మాత్రమే ఆశ్రయించి బ్రతికేదికాదనీ, కవితకులాగానే దానికి ఒక ప్రయోజనముందనీ సాహితీలోకం సమగ్రంగా గుర్తించటంలేదు. దానివలన తెలుగులో సాహిత్యవిమర్శ పరమార్థంలేని పరిశ్రమకు తరతరాలుగా ఆలాటు పడింది. ఈ మాట వినటానికి ఏద్దూరంగా ఉన్న నిష్పురమైన నిజం :

అయితే- ఇక్కడ విమర్శ సాధించే ప్రయోజనమేఖలన్న ప్రశ్న ఉన్నయించమ్మి. విమర్శ అనుశాసనాన్నిగానీ, అసుఖీలవాన్నిగానీ, రెండింటనిగానీ చేస్తుంది.¹¹ అది దాని స్వభావం గాని ప్రయోజనం కాదు ఈ విమర్శ స్వభావం వల్ల సాహిత్యస్వాదశక్తి సమాజానికి కలఁగుతుంది. అది ప్రయోజనమే. కానీ, అది దాని లక్ష్యంకాదు. దానిగమ్యం సాహితీజగత్తులో నూత్న సృష్టిన వ్యాపార చైతన్యాన్ని కలిగించే ఒక అభివిష దర్శనాన్ని లోకానికి అందించటం. అస్వాదశక్తి దానికి లిత్తిక; దర్శనం రేఖాచిత్రం. కావ్యం వంటి సాహితీప్రక్రియలు రేఖాచిత్రాలకు వర్ణ సంయోజనం చేసి రూప పైత్రవాన్ని, వైవిధ్యాన్ని సంతరిస్తాయి. అభివిషదర్శనాన్ని సమాజాని కీయ దానే సాహిత్యవిమర్శకు పరమప్రయోజనం.¹² దాన్నే విమర్శకున్న సృష్టి నాత్కుకుండంగా విజ్ఞాలు వివేచిస్తారు. విమర్శకుడు పరిశీలకుడుగా, పరశోభకుడుగా మాత్రమేకాకుండా పరమార్థదర్శకుడుగా, అభ్యుదయ ప్రవక్తగా ఎదిగినప్పుడు మాత్రమే అతని విమర్శ సృష్టినాత్కు విమర్శగా సాధక మౌతుంది. ప్రయోజనానికి ప్రమాణం ఎప్పుడూ సాపేళ్లమేకాని నియతం కాదు. అట్టని ప్రయోజనం ప్రమాణదూఁం కాబు. ప్రయోజనం పెంట పరుగెత్తేదే నిజమైన ప్రమాణం! స్వతంత్రంగా సురోగమించే విమర్శకు ఈ లక్షణం అభ్యుదయ చిహ్నం:

నేటి తెలుగుసాహిత్యవిమర్శను ఈ దృష్టితో పరిశీలిస్తే ఎక్కడ నిలుస్తుంది? నేటిసాహిత్యవిమర్శ ప్రధానంగా సమస్వయాన్ని సాధించటానికి యత్నించే సమీక్షగా సాగుతోంది. ఈ సమస్వయం సాధారణంగా ప్రయోగ ప్రమాణాలకూ, ప్రయోగ ప్రయోజనాలకూ మధ్య సాధింపబడుతోంది. తెలుగులో పెలసిన ఒక ప్రయోగాన్ని విలువక్టుటానికి, దాని స్వభావాలను నిగ్ల తేల్పు

టానికీ శాశ్వత ప్రమాణాలనుగానీ, సాహేష్ ప్రమాణాలనుగానీ ప్రాతిపదిక లగా తీసికాని పరిణితిలంచే పద్ధతి మొదటి రకం నమన్యయానికి వర్తిస్తుంది. సాహిత్యం సాంఘికంగా, సాహిత్యపరంగా సాధింపదలచుకొన్న ప్రయోజనాన్ని ఎలా సాధిస్తున్నదో మార్కెప్పు దృక్ప్రథంలోనూ, మానవతావాద, శౌభవాద దృక్ప్రథాలలోనూ నమ్మికించే పద్ధతి రెండోరకం నమన్యయానికి వర్తిస్తుంది. ఈ రెండూ విమర్శ చేసే అనుశీలనకు ఉపలభకాలే. పీటి ప్రచారం వలన ప్రచురిత ప్రయోగాల స్వరూప స్వాధార ప్రయోజనాలను వివేచించి లోకానికి తెలియజెప్పటమే విమర్శగా నేడు సంభావింపబడుతోంది. దీన్ని ఉత్తుమ విమర్శగా ఉద్దేశించటం ఉచితం గాదు. తెలుగులో నాటికి, నేటికి కవిదార్శనికుడై మార్గం చూసిస్తున్నాడు; విమర్శకు ధామార్గంలో ఓపినంత స్నేహం నింపి దివ్యేలు వెలిగిస్తున్నాడు.

ఇలా కావటానికి బారిత్రకంగా కొన్ని కారణాలు లేకపోలేదు. నన్నయకు ముందు ప్రమాణాలన్నాయి కాని, ప్రయోగాలు లేవు. ఆ తరువాత ఎందరో మహానుభావులు ఎన్నో ప్రయోగాలు చేశారు. వారందరూ ప్రయోగాలనూ, ప్రక్రియలనూ పెంచుకొంటూ పోయారేకాని, వాటికి తగిన ప్రమాణాలను వేర్చుంటూ రాలేదు. అందులోనూ, దేఖిపడ్డతుల్లో సాగిన ప్రయోగ ప్రమాణాలు విమర్శ క్షేత్రంలో తెలుగులోకి రాలేదు. అంద్ర లక్షణగ్రంథాల్లో సంస్కృతపాఠకానుసరణం మితిమీతిపోచటంవల్ల అనువర్తిత విమర్శప్రమాణాలుగానీ. విధానాలుగానీ, ప్రక్రియాపరమైన ప్రమాణ విచేచనాగానీ తెలుగులో తగినంతగా రూపొందలేదు. పీరేకలింగం పంతులుగారికాలానికి తెలుగులో ప్రక్రియలూ, ప్రమాణాలూ సృష్టినాత్మకతను 'కోలోప్పియి, జదత్వాన్ని భజించి స్తంఖించిపోయాయి. కణాటికి ఆనాటి కావ్యాలను అస్వయించాలం పే సంస్కృత లాఙ్గుల్గంథాలే శరణ్యమౌతున్నాయి.

సవ్యసాహిత్యయుగోదయ రాలంసుంచీ తెలుగువారికి సాక్షాత్మక ప్రక్రియలూ, ప్రహాణాలూ క్రొత్తగా లభించాయి. మరోప్రవంచంవెలుగువారికి కనపడింది. పణ్ణమాన్నంచి ఏనూర్న ప్రయోగాలను తెలుగులోకి దిగువతి చేసికాన్నారు. సృష్టినాత్మకరంగంలో ప్రవంచంలోని ఆయాదేరాలలో కళాసాహిత్య రంగాలలో వెలసిన ప్రయోగాలకు మూగమైన సాంఘిక,

రాజకీయ, సాంస్కృతిక ఉద్యమాలూ, వాటి సిద్ధాంతకర్తలు ప్రపంచించిన ప్రమాణాలూ తెలుగునాట వెలసిన నవ్య. అభ్యుదయ, అధునిక సాహిత్య ప్రయోగాలపై ప్రచండ వేంతో పరుగులు తీరాయికాని, ప్రయోగవిజ్ఞానం తెలుగులో మందగమనంతో సాగింది. అధునికయుగంలో సాహిత్య విమర్శకు కుదు ప్రాచీనప్రయోగాల కొకవైపూ. నయ్యప్రయోగాలకు మరొకవైపూ సమన్వయ పరిజ్ఞానాన్ని సమాజానికి అందింపవలసి వచ్చింది. అనువర్తిత విమర్శ తెలుగులో ఆదినుంచీ ప్రచురంగా లేకపోవటంవలన విమర్శకు దు పదిశభాషాల సాహిత్యంలో పరిశీలించి, విల్కేషించి, వివేచించి. సమన్వయయించి సాధింపవలసిన అంశాలు ఎన్నో మిగిలిపోయాయి. కొన్నాళు ప్రాచీన గ్రంథాలకు ప్రామాణిక ప్రతులను సిద్ధంచేసి, వ్యాఖ్యలుప్రాపి ప్రచురించటానికి, కవులవరిత్రిలపూ. సాహిత్యచరిత్రలనూ, జాతిచరిత్రనూ. శాస్త్రచరిత్రలనూ నిర్మించటానికి, తదనుబంధంగా ఉద్యవిల్లిన వివాదాలలో సత్యాన్వేషణ చేయటానికి, శాస్త్రప్రమాణాలతో కావ్యప్రవర్తులను పరిచయం చేయటానికి విమర్శకలోకం అంకితమైపోయింది.

ఆవైన కట్టమంచివారు ప్రాచీనకావ్యాలపై నవ్యలోకం ప్రసరించే వద్దతిని ప్రవేశచెట్టారు. వారి పాశ్చాత్య దృక్పుఠబలంతో ప్రాచ్యదృక్పుఘాలకు పట్టుతప్పింది. అయినా, ప్రమాణవిచారంలో వాదోవవారాయ చెలరేగి వాస్త్వయ యుద్ధాలు జరిగాయి. వాటి ప్రభావం ఈరక పోలేదు. అధునికమైన మీక్రమార్గ మొకటి, ‘ఓత్తపూతలమేలుకలయికగా’నేర్చి క్రమంగా ఏస్తుతి పొంద సాగింది. ప్రాచ్యపాశ్చాత్య లక్షణసంస్కరంతో సంప్రదాయ వద్దతికంటే విలషణంగా విమర్శచేసే వద్దతిని విశ్వాసధవారు చూపించారు. విశ్వవిద్యలయాలు వరిళోధనను విమర్శమార్గంతో నంగమింపజేశాయి. విమర్శగతాన్ని. వర్తమానాన్ని సమన్వయయించుకోవటానికి సాముగ్రిదీలు సాగిస్తున్నది. అధునికులలో కొందరు కవులు తమప్రయోగాలకు తామే వ్యాఖ్యానం చేపారు. విమర్శకు కవిదగ్గరకు వచ్చేసరికి ఒక్కాకసారి యిద్దరూ చరిత్రలో వెనుకబడి పోతున్నారు. ఈ వరిస్తి విమర్శకు సంధియంగా కవపదుతున్నది. విమర్శ తనక్కినంతా సాహిత్యప్రక్రియావగాహన కన్నెన సమన్వయానికి నేడు వెచ్చిస్తున్నది. దీనికితోడు దేశంలో

నేడు ప్రాచ్యపాక్షాత్య సాహిత్యలక్షణ వరిజ్ఞానాన్ని తులనాత్మకంగా సాధించి, సంపదింపగలిగిన సాహిత్యవిమర్శకులు తక్కువై పోవటంచేత గ్రుఢివారు ఆము తడివిన భాగమే యేసుగని నిక్కయించేస్తిత యేర్పగుతున్నది. సమన్వయాలలో విసూత్యుంరా లెన్స్‌నే బయటవడుతున్నా. సమగ్రగతో కూడిన సాధన యింకా సాహిత్యవిమర్శలో అవసరమని తోస్తున్నది.

ఈక ప్రయోగంలోని అనేకాంశాలను విశ్లేషించటానికి పివిర శాత్రు మర్యాదలను గ్రహించి సమన్వయించే యత్నం వరికోధనరంగంలో సాగు తున్నది. ఇది విమర్శ ప్రక్రియలను ఆధునికీకరించటానికి తోద్ఘరుతున్నది. ఆధునిక విమర్శకు పడికోధన పూర్వరంగంగా విలిచించి. విశ్లేషణ ప్రధానంగా సాహిత్యాన్ని సమీక్షించే వివిధ దృక్కుభాలనూ, మార్గాంతరాలనూ నేడు విమర్శ అన్వేషిస్తున్నది. విశ్లేషణ పెరిగినకాదీ విషయపరిజ్ఞానం పెదుగుతున్నదేకాని. తత్త్వజ్ఞానం ప్రవసన్నం కావటంలేదు. కంటోవైద్యుడు కాలికి పవికిరాన్నలు, సాహిత్యంలో స్పృష్టాలైషణు ఎక్కువై సాహిత్య సర్వాంగ పరిజ్ఞానం కుండుపడుతోంది. ఆయుష్పత్రేక శాఖలలో తరిఫేదు పొందిన డాక్టరు ఆయుషంగాలను అవరేషను చేసి రోగులకు ఆయుష్పత్రేక జాడాక్షిలను తోలగిస్తున్నట్టే విమర్శకులు తమ తమ ప్రత్యేక రాబల్లో విశ్లేషణాత్మక విమర్శలు వెలియించి ఆయుష్పత్రేకిలు పరిజ్ఞానాన్ని లోకానికి అందిస్తున్నారు.¹³ ఎన్ని ఆపరేషన్లు చేసినా ఆత్మను అవలోకించలేని వైద్య శాత్రు వేత్తలాగా విమర్శకుడు సాహిత్యత్తుదర్శనాన్ని కంపాడు చేయలేక పోతున్నాడు. భౌతికంగా బ్రితకటం ఆధునిక యుగలక్షణం. బ్రితకటానికి బాటలు వెదకలమే నేటి సమాజచైతన్యం. బ్రితకటానికి కూడా విలువలన్నాయని గుర్తించటం మానవతాలక్షణం. ఆ విలువలనూ, ఆ చిలువలకు విలువనిచే చైతన్యాన్ని గుర్తించి, ప్రపంచించినప్పుడే సాహిత్యానికి సాధక్యం సాహిత్య విమర్శకు ప్రామాణ్యం!!

దాదాపు నాయగు దశాభ్యాల నుంచి ఆధునికాంధ్ర కవిత్వాన్ని మార్కెషప్ప దృక్కుభం నడియిస్తోంది. వివిధ ప్రయోగాలు అందులో వెలువడినాయి. అయినా, తెలుగులో ఆ దృక్కుభంతో కవిత యొంత ముందుకు సాగుతున్నదో విమర్శ అంత వెనుకబడి పోతున్నది. మహాప్రసాదంగా సాగే మహా విమర్శ

రావలసిన రోజులలో కూడా మహాబూర్తి కవితాచర్చలే సాగుతున్నవి; విషపు విష్ణువ్రతిని వివేచింపవలసిన నేటి విమర్శ ఇంకా ఏదైకైవకపుల దేశకవితల్లోని 'భావవదభాషి'లకు దరువు పేస్తోంది; ఇది తెలుగు సాహిత్య విమర్శ వెనుకబిడిన తనమని అభ్యుదయాదు 10టారు. అయితే-మరోవైపు-అఛ్యదయాదుడు కవిత్వంపేరిట సాంఘిక రాజకీయ విమర్శ ప్రాస్తున్నారు. ఆ విమర్శకు పార్టీమూనిఫెస్టో ప్రమాణంగా పుగజింపబడుతున్నది. ఆ రెండూ కలిపి చదువుకొంతే ప్రమాజ ప్రయోగ విచారహోతుంది; ఇంకవేరే సాహిత్య విమర్శ కబితకెందుకని తిరిగి కొండరు ప్రశ్నిస్తున్నారు. ఈ మధ్య 'కవి సేన' నేటి కవిత్వానికి కావలిసింది సాహిత్య సృహకాని. సామాజిక సృహమ్మతమేకాదని నినాదం లేవదీసింది. ఆకవిత్వయుగంలోంచి కవిత్వయుగంలోకి అడుగుపెట్టండని యువరథన్ని హెచ్చరిస్తున్నది. విష్ణుజనీనమైన సాహితీ ప్రమాణాలలో 'కవిత్వాన్ని కొలవాలని పిలుపునిస్తోంది'; 'కవిసేన చేసిపెస్తోసు ఆధునిక కావ్యశాస్త్రంగా ప్రచురించింది. క్రొత్త రకం కవిత్వోద్యమానికి విమర్శను వివేకచూడమణిగా వాడుకొనే యత్పుం కవిసేన చేస్తోంది. కవిత్వం ఏమి చెపుతున్నదో చూడమంటారు విష్ణవవాడులు; అది ఎలా చెఱ్చున్నదో ముఖ్యంగా గమనించమంటారు కవిసేనవారు. సాహిత్య విమర్శ రాండింటిని చూస్తుంది. అంతేకాదు; ఈ రెండు చూపులకంటె ఉన్నతమైన దృక్పతంతో 'జీవితపరమార్థాన్ని దర్శించి సాహిత్య జీవితానికి భవిష్యద్దర్శానంగా నమర్చించి తన శక్తిని సార్థకం చేసికోవాలి సాహిత్య విమర్శ!

సమకాలీన సాహిత్య లోకానికి ఈ క్రింది సోమక్సెట్ మామ్ మాటలు సంస్కరణీయాలు:-

"There can seldom have been a greater need than now of a critic of authority for the arts are at sixes and sevens The great critic should have a sympathy as wide as his knowledge is universal" ¹⁴

ప్రభావ స్వభావం

"As for critics, they feel more at ease if influence- studies can be conducted in a positive spirit in the hope of assessing the borrower's originality in 'diverging' from his source"¹

— K. K. Ruthven

ఇంగ్లీషులో 'ఇన్‌ప్రైయెన్స్' అనే మాటకు నమాంతరంగా తెలుగులో 'ప్రభావం' అనే శబ్దాన్ని వాడుతాన్నాం. ఒకరి వ్యక్తిక్రియలు మరాకరి వ్యక్తి క్రయంలో ఆక్రమించబడి, క్రమంగా అవ్యక్తంగా అంతరమైన పరిణామానికి రోగి, తత్త్వపూర్తిలో తాడాతాప్యాన్ని భజించి, ప్రకటించే మానసికవ్యాపారం ప్రభావం. ఒకరి ప్రభావం మరాకరి స్వభావం మీద పనిచేసే తీడు విచిత్రంగా, వివిధంగా ఉంటుంది. ప్రతి వ్యక్తిక్రియ ఒక జీవలక్షణం ఉండటం సహజం. అది భావరూపంగా వ్యక్తమైతే స్వభావమౌతుంది, స్వభావం గుణ వ్యంజకం. గుణాలు జీవలక్షణంనుంచి పుట్టే శిలధారువులు. శింం వ్యక్తి ర్యాన్ని శిల్పికరిస్తుంది. అది యొక రీతిగా, ఫణితిగా, వైఖాగా ప్రవర్తిని తజిస్తుంది. అప్పు దది జీవలక్షణాన్ని అభివ్యక్తికరిస్తుంది. అభివ్యక్తి అభి నయ సుందరంగా ఆకృతినుంచి వెలునడి అనుభావచిస్సార్టని దెలారు స్తుంది. అనుభావం వ్యక్తియొక్క భావభావనానికి అలంబనం. తద్వావ భాషణం ఎదులేవారికి అనుభాతి నందిస్తుంది. ఇది లోకస్వభావం. కావ్య జగత్తులోకూడా ఇదే అలోకికంగా అవిష్కరిత మౌతుంది. అప్పుడు లోక

జీవితం కూడయిజీవిత మౌతుంది అ జీవితాన్ని విమర్శించి, అంంగా, అపూర్వంగా, అనందకందంగా సత్యశివసుందరంగా అభివ్యక్తీ కించేదే కవిత్వం.² అ జీవితాన్ని అనుశీలించేదే సాహిత్య విమర్శ. అనుశీలనంలో విమర్శ ఆ కావ్య జీవితం అందించే అనుభవాల అంతరాలను అన్వేషిస్తుంది. వివేచిస్తుంది; వాటి విఱవలకు విఱవకష్టాత్మంది.”

ప్రభావాన్ని గురించి వర్ణించించేటప్పదు మనముందు ప్రభావంగా అయిదు అంశాలు మీమాంపకు విఱస్తాయి అవి:- 1. ప్రభావం నేనే వ్యక్తి. 2. ప్రభావితుడయ్యే వ్యక్తి. 3. ప్రభావ స్వభావం. 4. ప్రభావం వడటానికి దారి తీసే వుస్టితుఱు 6. ప్రభావ ఫలితం. ఈ మంచదశ మీమాంప ప్రభావ వరిశీలనానికి ప్రాణసంపుచ్ఛి.

ప్రభావ శబ్దం శక్తిమంతమైనది. దీనికి ప్రకృష్టమైన భావమనీ. ప్రభావమైన భావమనీ వ్యక్తిత్వాత్మలు చెప్పుకోవచ్చు. ఒక వ్యక్తికి వ్యక్తి త్వాన్నిచేపేది శిలం గడ. అ శిలం ఎంతకియొక్క స్వభావాన్ని వ్యంజింప చేస్తుంది. స్వభావంలో నిత్యనైమిత్తిక భావ ప్రవంచం ప్రతీయమాన మౌతుంది. నిత్యభావం అతని మానసిక వ్యవస్థను వ్యక్తం చేస్తుంది; నైమిత్తిక భావం అతని అవస్థను అభివ్యంజింపచేస్తుంది. నైమిత్తిక భావాలు నిత్యంకాకబోయినా- సంచారిభావాలు స్థాయిని పోషించినట్లు. నిత్యభావానికి పుట్టిని కలిగించి లయిస్తూ ఉంటాయి. లయింకానిటి, పుట్టుకలోవచ్చి పురకలతోగాని పోనిదీ నిత్యభావం. ఇదే ప్రతివ్యక్తిలో ప్రభావభావం-పేదా- ప్రకృష్టమైనభావం; ప్రభావ ప్రపుత్తిని పరిరక్షించే మానసికవ్యాపారం. ఒకవ్యక్తిలోని ఇటువంటిభావం మరోవ్యక్తిని ఆక్రమింపగలిగితే. అప్పుడే ప్రభావం ప్రభావ మనిషించుకొంటుంది. అట్లే ప్రభావానికి లోగినవాడే ప్రభావితుడనిపించుకొంటాడు.

ఉదాహరణకు—రామాయణంలో రాముడున్నాడు. ‘రామో విగ్రహావాన్ భర్తః.’ దర్శక్తురూహం అతనిలోని ప్రభావభావం. అతని బ్రితుకు అతడు బ్రితికాడు. అతనికథలో ఎన్నో సన్నివేశాలు, ఎన్నో అవస్థలు కనపడతాయి. ఆయాఘుట్టాలలో శోకహర్షరత్యాదిభావాలు వ్యక్తమోతాయి. కాని, రామ

ప్రభావం మనోకరిషీద పడిందంతే అతని ప్రధానభావమైన ధర్మైత్తాహామే ఆశ్రయల నాక్రించి వశంచేసికొన్నదని చెప్పాలి కాని, అతని అవస్థలు ప్రభావం వేశాయని అనరాదు. అవస్థలు అనుకరింపబడకాయి; వ్యవస్థలు అనుషంపబడతాయి అనుకరిస్తే అభినయ మౌతుంది; అనుసరిస్తే అనుజీవనమూతుంది. అనుకరించేదాదు అనుక్రత; అనుషరించేవాదు అనుభోక్త. పరాత్మాఖాపాచిన్న స్వీయస్వభావాని ఒనుగుణంగా సంవదించుకోవటం అనుభోగం. అనుభోక్త ప్రభావస్వభావం.

లోకంలో ఒక మనిషి మనోమనిషివలన ఎంచుకు ప్రభావితుడోతాదు? ఒకడు- తనకు నచ్చిన ఒకముచోగుణం ఎదుటివానిలో ఉణ్ణులంగా ఉన్నందు వలన దాన్ని అనుసరించామని అనుకొంచాదు.¹ అంటే- అతనిలో అనుగుణంతేదని రాదు. బీజప్రాయంగా ఉంటుంది. అది అభిరుచిగా అంతర్ను సూచంగా ఉంటుంది. ఎదుటివానిలో అది ఫలమావంగా ప్రత్యక్షమైనప్పుడు, తద్వాపథాపనంలో బీజప్రాయమైన అతని అభిరుచి అంతరించి, కుట్టి లించి, ఘలించి, పరిణతి చెందుతుంది. అనుగుణ అభిరుచియే లేకపోతే ఎదుటివాని గుణంలో రుచి కలగటం సాధ్యంకాదు. ప్రభావితునిలో ప్రసుత్తంగా ఉన్న ప్రపుత్రిని తుంచించి, ప్రస్వలింపచేయటమే ప్రభావ స్వభావం.² దానికి కాలం నోహాదం చేస్తుంది.

ప్రభావపు ప్రక్రియ. అస్యోన్యాధంపతుల అనురాగఫలమైన అల్లారుషుద్ధుచిద్ధులాంటిది ప్రక్రియ. తెలుగులో వచ్చిన భావకవితోద్యమం లోని అందకొప్పు ప్రక్రియను తీసికొండాం. దానిషీద పాశ్చాత్య సాహిత్యం లోని కాల్పనికోద్యమ ప్రభావం ఉండవచి అందరకీ తెలిసిన విషయమే. దేవులవార్లి కృష్ణరాత్రిగారిలో అది ఒక నుండర కవితాభిప్యుక్తిగా పెఱవడింది. ఆ కవి కావ్యఫలండిక విద్ధులాంటిది. ఆ కవి నంసాగ్రం ఆ చిద్ధకు తల్లికాల్పా నికోద్యమ కవులకవితోద్యమం ఉండి. తండ్రిప్రభాపం లల్లిషీద ఉంది. అంతేకాదు. తల్లిప్రభావం కూడా తండ్రిషీద ఉంది. పాశ్చాత్యప్రక్రియను ఉన్నది ఉన్నట్టుగా కృష్ణరాత్రిగా రంకరించబేదు. అతక్కున్ని తన స్వభావాని కనుగుణంగా దర్శించి, దర్శకి తీశాదు, అభినవంగా కవిత లల్లారు. స్వీయాధిరుచి కనుగుణంగా సంవదించుకొనే ప్రతిభాషఃక్తి ప్రభావమే తండ్రిషీది

తల్లిప్రభావం. తండ్రిప్రభావిష్టుడైనా తల్లినే రషించాడు. ఆ యద్దరి వలసుల వంటగా ప్రక్రియ ప్రభవించింది. ప్రభాపఫలాలైన ప్రక్రియలు వించూలకు ప్రతిభింబానికావు; కాకూడడు కూడా. అవి సామాన్యంగా మిళమూర్తులై ఉంటాయి. నోకంలో—తండ్రిపోలికా, తల్లిగుణం ఉన్న ఆడపిల్లలు అద్భుతములంటారు; అలాగే తల్లిపోలికా, తండ్రిగుణం ఉన్న మగపిల్లలు భాగ్యవంతులోతాంటారు. సాహిత్యజగత్తులో కవిత్వం మొదలైన ప్రక్రియ ఉన్న ఆడపిల్లలవంటివి; విమర్శ ఒకటి మగపిల్లవానిపంటిది. అంతే—తెలుగు సాహిత్యంలో కవితమొదలైన చాటమీద. ప్రభావంవేసిన ప్రక్రియయొక్క పోలిక కొట్టుపచినట్లు కనపడుతుంది; తెలుగువనం ఆత్మగుణంగా జోఖిస్తుంది. తెలుగు సాహిత్యవిమర్శకు తెలుగువనం తేఱవడే రూపైభవ మాండి. ప్రభావంవేసిన ప్రక్రియయొక్క గుణవిధాతిని ప్రకటించే ఆత్మలభజముంటుంది—అలా ఉంతే కవిత ఆదృష్టపంతురాలవుతుందనీ, విమర్శ భాగ్యరేఖను సాధిస్తుందనీ భావించటానికి వీటింది. దీనినిట్లే గమనిస్తే, కవిత్వంమీదవడే ప్రభావాన్ని పంచిలించటానికి, సాహిత్యవిమర్శమీద వడే ప్రభావాన్ని అనుశీలించటానికి ఒకేవిఫలైనపద్ధతి పనికిరాదని స్వప్తమాతున్నది.

పార్శ్వత్వ విమర్శకులు కొండరు సాహిత్య ప్రభావస్వరూపాన్ని వివిధ దృక్కొలాలో వివేచించి, వివరించటానికి ప్రయత్నించారు. మచ్చుకు ఒకరిద్దర అభిప్రాయాలను గమనిష్టాం.-ఒక కవియొక్క శక్తిమంతమైన వ్యక్తిక్రం అవరిజతులైన మరోకవి వ్యక్తిత్వాన్ని ముంచే త్రినట్లుగా. బలవంతంగా ఆకమించినట్లుగా ప్రభావం భాసిస్తుందని టి. యస్. ఇలియట్ పేర్కొన్నాడు.⁶ ఇటువంటి ప్రదావం ఒక మహాకవి ఒక సామాన్య కవిమీద వేసేటటువంటిది. ఒక్కకసారి ప్రభావం వేసేకవి, ప్రభావిత దయ్యేకవీ— ఇద్దరూ విశ్ిష్టవ్యక్తిత్వాలు కలిగి ఉండబమూ, సమకారీనులో—ఎడా-నన్నిహిత కాలంలో ఉన్నవారో అయి ఉండబమూ జంగినప్పుడు వారిద్దచిమధ్య ఉండే ప్రభావం ఇచ్చిపుచ్చుకొనే వై ఇంలో సాగవచ్చు. ఇటువంటప్పుడు—రెండు ప్రభుత్వాలుపాశురం నాటీజ్యంలో ఇచ్చిపుచ్చుకొనే ప్రభావానికి లోనై తమాత్మిక వ్యప్పలను పట్టిపుం చేసికొన్నట్లుగా, కపులకూడా పరస్పర భావవినిమయంతో సాహిత్యాన్ని సుసంపన్నం చేయవచ్చునని జార్చై వివేచించాడు.⁷

‘ఇట్లుయ్యన్న’ అనేపదం మొదట తోడుక్కాస్తార్చినికి నంబం దించిందిగా ఉందేది; గ్రహాలు మానవులమీద వేసే శుభప్రభావాన్ని ఖాచించే అర్థంతో పుట్టింది. గ్రహాలకుకుటు ప్రవాహాల్లో ప్రవహించి లోకంలోని జీవుల భవితవ్యాలను నిర్దేశిస్తాయనీ. అట్లే ప్రవాహాల ప్రసారమే ఇన్ఫుయ్సన్స్ ప్రాచీనకాలంలో పాఠాణిక పదంగా డాహుటూ ఉందేవారు.⁸ కాని, క్రిమంగా ఆ పదం అధ్యాపకమాన్ని చెంది, సాహిత్యాల పరపుర ప్రభావంగా సాహిత్యాక్షేత్రంలో రూధికెక్కింది. ఆ శాస్త్రానికున్న ప్రాచీనార్థాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని నిచ్చర్చ ఎల్మన్—ఒచయిలు పడున్నం ఒకరి లోకి మరొకయి అలాల్లా ప్రఘాహాస్తారు; అయితే పోటులో ఎచ్చే సముద్ర తంగాలపెకాదు, సుందరంగా ముందుకు సాగే ఘండాకినీరంగాల్లాగా” అని అలంకారికంగా ప్రభాష స్వభావాన్ని విషించాడు. ఒక్కుక్కసాప ఒక ఒచయిత తాను భావించిన భాదాలకు గానీ పస్తువులకు గానీ సమగ్రమైన ఆకృతినీ, అలంకృతినీ, అభిష్యక్తినీ ఉయితేనప్పుడు అతని ప్రయత్నం పల్ల ప్రభావించున్న మరో ఒచయిత వాటికి సమగ్రమైన ఆకృతినీ, సుందరమైన అలంకృతినీ, సున్పష్టమైన అభిష్యక్తినీ కల్పించపచ్చును. ఇచ్చి ఒక రకమైన ప్రభావమే అయినా చీనలో ప్రభావితుని ఒచనలోనే నిగ్రసి తేఱిన కళాభిష్యక్తి రూపుక్కుటుంచి. అనమర్థమైన ఒచయితమీది ప్రభావంకు సమర్థుడైన ఒచయిత మీద పడిన ప్రభాచం పరిణామార్థావసిస్తికి నోహాచ కారి యొలుంది. కీన్నే భంగ్యంతంగా ఓ. యన్. ఇలియట్ ఇలా పేర్కున్నాడు— ఒకకవి మదొకపి నుండి భావాన్ని సంగ్రహించే విధానం లోనే ప్రభావబలం బయటపడుటంది ఆపరిణతులైన కపులు అన్యుల భావాలను అనుకరిస్తాడు; పరిణతకవులు సంగ్రహిస్తాడు. ఈకవులు తాము అనుకరించే అంకాలకు రమ ఆసపడ్డాలిలో ఆకృతిని చెడగొడ్డి. విక్రితిని కలిపి స్తారు; సత్కవులు తాము సంగ్రహించిన అంకాలకు ఉత్తమ రూపాంచుచ్చి. వాటిని ఉజ్జ్వలం చేస్తారు; రేదా తిసీసం అన్యదాకంచి ప్రతిభిను ప్రతిటిస్తారు నతికవు లెప్పుదూ తమ కాలానికి సుదూరంగా మారుమ లనుస్పిచినిగానీ, నజాతీయ భాషా కవుల భావాలను గానీ గ్రహిస్తారు, లేదా వైవిధ్యంతో కూడిన అభిరుచులను సంగ్రహించి అనుసరిస్తారు¹¹

ప్రభావాన్ని గూర్చి ఆలంకారికంగా ప్రపంచించిన వివిధ దిశలు అభిప్రాయాలను పట్టికించి కె కె. రూతమేన్ యిలా వివేచించాడు - ప్రభావం ప్రవాహంలా పొంగి ప్రభావితుణ్ణు ముంచెత్తుతుందనే అభిప్రాయమూ, ప్రభావం ప్రభావితుని ప్రతిభకు నికషోపలం వంటిదనే అభిప్రాయమూ పరస్పరం విరుద్ధమైనవి ఒకటి శక్తిమంతుని ప్రభావానికి లోగిన కవి నిస్సహాయులనూ నిరీక్షితమూ ఎంతకం చేస్తుంది. మరొకటి స్నేహప్రభావం కలిగించే ఉత్సమానికి అవస్థజేస్తుంది.¹¹ సామాన్యంగా, ప్రతితమూ సృజనాత్మకతనూ గౌరవించి ఆదరించే రచయితలు తమమీదపడిన పూర్వురచయితల ప్రభావాన్ని పరిశీలించే ప్రవృత్తులపట్ల సాముద్యాన్ని ప్రకటింపరు పరికదా. ఆ విధానాలవలన తమ వ్యక్తిత్వాలకు తీటిని అపకారం జరుగుతుందని అందోళనపడకాదు. అందువలన సాహిత్య విమర్శకులు కూడా ప్రభావితలు ప్రతిభా శక్తులను, సవ్యతను సృష్టించే ప్రష్టాపించాలను దృష్టిలో ఉంటుకొని ఇతర ప్రభావాల ఎంతమాకు వారి సృజనాత్మకతకు తోద్వాగిస్తాయో, వారి ప్రయోగాలకు ప్రాణాల పోశాయో విజ్ఞతతో వివేచించి నిరూపించవలసి ఉంటుంది. ఇది ఒక విధంగా సీరిస్ ర వివేకాన్ని ప్రకటించే పరమహంస ప్రవృత్తిపంచిదనే చెప్పాలి.

ప్రభావ పరిశీలనంలో ప్రభావితుల అనుకూల ప్రవృత్తినీ, అను సృజక్తినీ అనుకోలించటం విమర్శధర్మమని విజ్ఞాలు సాధారణంగా ఉనిస్తాడు. కానీ, అనుకూలలో అనుక్రత ప్రతిభారాహిత్యం ప్రదర్శితం కూచటంచేత దాన్ని ప్రభావంగా బావించటంలో ప్రయోజనం కనపడదు. ఒక వేళ గ్రహించినా దాన్ని ఉత్తుమ ప్రభావంగా పుగణింపకపోవటమే ఉచితం. అందులో అనురాజ రూపమైన అవృత్తి గోచరించటంచేత దాన్ని దాశ్యంగా వివేచించటం మంచిది. ఇది సృజనాత్మక ప్రక్రియలలో గౌరవాన్ని పొందే గుణంకాదు. అందువలన దానికి ప్రభావ పరిశీలన పరిధిలో ప్రామాణిక ప్రతివత్తిని కల్పించటం ప్రతిభాదారిద్యానికి తార్కాణంగా బావించాలి:

అనుకూల అవస్థకు సంబంధించిందని భావించటం జరిగింది. ఒక వ్యవస్థకు పతినిధిగా నిలిచిన కవి ఒక అవస్థలో ఒక విధమైన రచనం చేస్తాడు. దాన్ని యథాతథంగా అనుకరిస్తే అనుకార్యాన్ని శక్తి సామర్థ్యాలే

శెఱుస్తాయి కాని అనుక్రమప్రతిబిల్లు వశ్వాషం కాదు. ప్రభావం ప్రభావంగా వ్యవస్థకు సంబంధించింది కాబట్టి తప్రవ్యాఖ్యానానికి లోగిన రచయిత ఆలోచనా విధానంలో వ్యవస్థాభరణాన్ని అనుసరించినా, అభివ్యక్తిలో తన వ్యక్తి క్యాన్ని ప్రవేశికప్పటివ్వాల్సో పోషించుకొంటాడు. వ్యవస్థకు సంబంధించిన ఆలోచనం సమాంతర దర్శనాన్ని ఒచ్చయితకు అందిస్తుంది కాని అంధాను ఉరకొన్ని అలవరిచదు. అంధానుకరణం అన్ని వ్యవస్థలలోనూ ఆదరణీయం కాదు కాబట్టి అనుశీలనంలో దానికి ఆదరగారపాటు సాహిత్య లోకంలో లభింపవు.

అనుకరణ, అనుసృజన వ్యాపారాలు సాహిత్యప్రక్రియ లన్నిటిలో లాగానే సాహిత్యవిమర్శలో కూడా ప్రత్యక్షమౌతూ ఉంటాయి. అనుకరణ కొక ఉదాహరణం-రాళువల్లివారి 'రాయల నాటి రసికత',¹² వ్యాసాన్ని పుట్టి ప్రతి నారాయణాచార్యులుగారు 'రాయలనాటి రసికత' జీవనము,¹³ అనే వ్యాసంలో అనుకరించారు. రాళువల్లివారి భావాలతీరునూ, ఫఱతులనూ, ప్రక్రియనూ, ప్రతిపాదన విధానాన్ని వింబపుతిచింబ బావంకో పుట్టిప్రతి వారు గ్రహించి ప్రదర్శించారు. ఇది ప్రభావమని పరిగణించినా ప్రభావితని ప్రతిబు వఱువు తెచ్చేది కాదు. ఇటువంటిది అనుకరణవ్యాపార మని విమంగులో నిర్దేశించచ్చు. అనుసృజన వ్యాపారం దీనికంటే భిన్నమైనట్టి, ఉత్తమమైనదీ. ఉదాహరణకు-విశ్వాసాధవారు 'ఒకడు నాచన సోమన్ను'¹⁴ అనే గ్రంథాన్ని వ్రాశారు. అందులో ఆమహాకవి యొక్క సాహిత్యవ్యక్తిక్వం కావ్యాధ్యాలలో ప్రతీకాత్మక ప్రవృత్తిని సంవదించటంలో ప్రభావంగా ప్రస్తుత మౌతుందని ప్రతీకాత్మక విమర్శ విధానాన్ని అనుసరించి అనుశీలించారు. ప్రతీకాత్మక విమర్శక విధానం ఒక ప్రక్రియగా కొనువారిన వ్యవస్థలాంటిది. దానిని నిర్వహించటంలో విశ్వాసాధ తనవ్యక్తిక్యాన్ని ప్రతి పాద్యంశాలలో ప్రదర్శించారు. ఈ గ్రంథ రచయిత డా॥ జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యం కూడా అదే విమర్శవిధానంలో హంసడిభకోపాధ్యానంలోని ప్రతీకాత్మక వ్యక్తిక్యాన్ని అనుశీలించటం జరిగింది¹⁵ కాని, అది అనుకరణం కాదు; ప్రక్రియలో ప్రవేశిక వ్యక్తిక్యాన్ని సాధించిన అనుసృజనం,

ఇక్కడ ఒక వ్యవస్థాయొక్క ప్రభావం ఇద్దరించిమర్చుకులమీద ఉన్నా వారి అష్టిలన విధానాల్లో పారి వారి వ్యక్తిత్వాలకు నంబింధించిన వైశిష్ట్యం సృష్టింగా కనపడుతున్నది. అనుకరణంలో విమర్చుకుడు అనుకార్యని ప్రభావంలో మునిగిపోయి తన అస్తిత్వాన్ని కోల్పోతాడు. అనుసృజనలో ప్రక్రియాప్రవర్త్తిని అనుసరించినా ప్రతిపాదనవిధానంలో తన వ్యక్తిత్వాన్ని ప్రదర్శించుకొంటాడు. ఒక ప్రావిషాంలో పూర్తిగా మునిగి పోవటం కాదు ప్రభావం; ఒకటాంలో తలయెత్తుకొని నదవటం ప్రభాపం. ప్రభావ వరిషీలనంలో ఈ వివేచనం ప్రమాణసూక్తం.

సాహిత్యరంగంలో ఒక రచయితప్రభావం ఒకటయితమీదనే పడుతుందని చెప్పుతేం. ఒక్కుక్కు-సారి అనేకమంది రచయితల ప్రభాపం ఒకని మీద పడవచ్చు; ఒకని ప్రభావం పెక్కుమందిమీద కూడా పడవచ్చు. అంతేకాక ఒక యుగంలో ఒక దృక్ప్రథంగానీ, ఒక సిద్ధాంతంగానీ, ఒక దర్శనం గానీ, ఒకప్రక్రియకానీ బలంగా రచయితలమీద ప్రభావం చేస్తూ ఉండవచ్చు - లేదా - పరస్పరపిరుద్దాలైనవీ రచయితలలో కానబడవచ్చు. అప్పుడు ప్రభావ వరిషీలనం సంక్లిష్ట మౌతుంది. విమర్చుకుడు ప్రభావితుని రచనలను వివేచించేటప్పుడు సామూహిక ప్రభావాన్ని. యుగప్రభావాన్ని. గుర్తించి వివేకంతో ఫిల్సేషించుకోవాలి. అవి రచయితకు తన సాహితీ వ్యక్తాన్ని. ప్రయోగాన్ని రూపొందించుకోవటంలో ఎటువంటి ఉత్సేఖాన్ని కలిగించాయో సమీక్షించాలి. ప్రభావం కవిప్రతిభావిష్యక్తికి, నూత్ననృష్టికి ఎలా దోషాలాన్ని కల్పించిందో నిరూపించాలి. పైరెండురకాల ప్రభావాలలోనూ ప్రభావ ప్రభావిత రచనలు రెండింటిలోనూ సామ్యాలు కొన్ని గోళ రించవచ్చు. యుగచైతన్యం వివిధరూపాలలో వివిధరచయితలలో వెఱగొంద వచ్చు. పాటిని నిపుణంగా నిరూపించి రచయితల సృజనాత్మక శక్తులకు నిఱవ కట్టే విషితసు విస్కరించకుండా ప్రభావపరిషీలనాన్ని విమర్చు సాగింప వలసి వస్తుంది.

ఒక్కుక్కు-కాలంలో ఒక్కుక్కు రకమైన ఉద్యమం సాహిత్య అగత్యును ఉపివేస్తూండవచ్చు. అదే సాహితీయుగ ధర్మంగా భావింపబడుతూ ఉండవచ్చు. రచయిత లాయుగంలో భిన్నప్రక్రియలలో ప్రయోగాలు

సాగిస్తున్నా. దాటలో ఆ ఉద్యమ ప్రభావం బలంగా కనపడుతూఉండవచ్చు. ఆ ఉద్యమిలం ఆయా రిచనలలో అలవోకగా ప్రతిచింధిస్తూ ఉండవచ్చు. అలా ఉద్యమకీలాన్ని ఊపిరిగా పీచ్చేరచనలలో-భావాలలోనూ, పదాలలోనూ, పదబంధాలలోను, సూత్రలలోను, అఖివ్యక్తులకోనూ సామ్యయ గోచరించ చెచ్చు. ఇటుషంట సామూహికోద్యమ ప్రభావపరిశిలనం చేసేటప్పుడు, ఉద్యమ ప్యావస్థాగతమైన తత్త్వానికి ఆక్షమ్యత్తులై రచయిత ఐంకవరకు, ఏయే ప్రమాణాలలో ఏమేవిచంగా ప్రభావిత్తులైనారో సమీక్షించవలసి వస్తుంది,¹⁶ రచయితలలోనూ మహాప్రభితావంతులైనవారు ఉంటారు. ఉద్యమప్రస్తావంలో వారు సాధించిన ఉజ్జ్వల ప్రయోగాలూ, రచనల్లో వాడిన పదబంధాలూ, కైరీ విశేషాలూ, ఉచనప్రక్రియలూ, చమత్కరాలూ తదితరులమీద ప్రభావాన్ని వేయవచ్చు. దాటని సమీక్షించటంలో అనుకరణ లేవో, అను సృజనలేవో నిపుణంగా నిరూపించవలసి వస్తుంది విమర్శకులకు. ఒకొక్క సారి ఒకయుగంలోని కవులు ఒక దృక్కుథంలో కొన్నిప్రక్రియలను కొర్కెత్తగా రూపొందించేయతన్నం, యుగచైతన్యానికి లాంగి, సాగిస్తూఉండవచ్చు. ఆ మహాయతన్నంలో ఒకొక్కక్రసారి ఆరంభించిన పారికంట, అందుకొన్న వారే అపూర్వకళాంచాలను నిర్మించవచ్చు అంటే, ఒకయుగ ప్రభావంలో రచయితలు, ఒకొక్కక్రసారి అయతన్కుతమైన అంతఃప్రేరితప్రభ్రవ్త్తి లోచు, మరొకసారి సంఘటిత ప్రయతనప్రవృత్తితోనూ ఆ యుగచైతన్యానికి తగిన ప్రక్రియనూ, కావ్యాలైలినీ, విమర్శవిధానాన్ని పరిణతసుందరుంగా రూపొందించటానికి సామూహికయతన్నం సాగించి, దాన్ని సాధించవచ్చు. అట్టిపెస్తితులలో పరిణామవికాసదళాలను విశేషంచుకొని రచయితల ప్రతిభాక్షతలమై యుగచైతన్యం ఎలా తనప్రభానాన్ని ప్రిసరింపజేసించో ప్రతిశిలింపవలసి ఉంటుంది.

అయితే, ఇక్కడ ఒక విషయం మాత్రం మరచిపోకూడదు. ఏ యుగ చైతన్యమైనా ఆ కాలంలో ఆకాశం నుంచి అగస్త్యత్తుగా ఊడిపదదు. గతం లోనుంచి పరిణామదళగా సముద్రపిస్తుంది. గతంలోని సాహిత్య ప్రవృత్తి సృజనాత్మకతను కోలోయినపడు నవ్యతకోసం, ప్రగతి సాధనం కోసం సూత్రచైతన్యం మోసులెర్రుతుంది. సమకాలీనులు దాన్ని వర్ధమానంగా భావించినా, దానికి గతానికి భవిష్యత్తుకూ ఉన్న సైజమైన నంభంధాన్ని,

సాతళ్యాన్ని చారిత్రాత్మకంగా సమీక్షించి విమర్శకుడు ప్రభావ పరిశీలనం చేయాలి.¹⁷ ఒకవిధంగా ప్రభావపరిశీలనంలో చారిత్రకదృక్పూర్ణం పడ్డమానం మీద మతాన్ని నిర్దేశించటానికి నిపుణమైన సాధనంగా వనికివస్తుంది.

ఒక్కొకసారి ఒక సిద్ధాంత ప్రభావానికి లోగిన రిచయితలు దాన్ని అపార్థం చేసికాని, తమకు తోచిన విధంగా ప్రయోగాలు నిర్వహించమచ్చు. అటువంచీదాన్ని అంగ్లంలో ‘క్రియేటివ్ మిసండర్స్టాంకింగ్’ (Creative misunderstanding) అంటారు. 1935 ప్రాంతంలో వెలెరీ (Valery) అనే విమర్శకుడు దీనికి పేరు పెట్టాడు. ఆ తరువాత హెరాల్డ్ బ్లూమ్ దానికి అంగ్ల సాహిత్య విమర్శలో వాత్సి కలిపించాడు. దాన్ని తెలుగులో చెప్పుకొంటే—‘అహార్య సృష్టికి మూలమైన అపార్థం’ అనాలి. ప్రభావ పరిశీలనంలో ఇదియొక విచిత్ర విశేషం. ఒకసారి ఆస్ట్రేబ్రెటన్ (Andre Breton) ప్రాయిద్ (Freud)లో మాట్లాడుతూ అధివాస్తవిక వాదులందరూ ప్రాయిద్ మానసికకాప్త సిద్ధాంతాలలోని అవ్యక్త చైతన్య ప్రవర్తి పరిశీలనాంశాల నుండియేకమసాహాత్యోద్యమ సిద్ధాంతాన్నిరూపించించుకొన్నారనిజెప్పాడట. ఆ మాటలకు ప్రాయిద్ ఆశ్చర్యపడి తన సిద్ధాంతాన్ని హర్తిగా అపార్థం చేసి కొన్న అవివేకు లెవరంటే. అధివాస్తవికవాదు లనే జెప్పాలి అని అన్నాడట. ఇది నిషిమేనని గ్రహించినా, అపార్థంకూడా సాహిత్యానికి అనర్థం కలిగించటానికి బిధులు అహార్యమైన మరొక సృష్టిని వర్ణిసాదించిందని తెలుస్తుంది. పొరపాటులోనుంచి కొఱగత్తున మరొక పొర్చిద్దు పొడిచింది.¹⁸ అందువలన వహ్వసృష్టికి మూలమైన అపార్థం ప్రభావ పరిశీలనలో ఒక అంశంగా పరిగణించబడుతుంది.

సాహిత్య విమర్శకులు మాత్రం ఈ అంశాన్ని కదుఱొగరూకతతో అనుశీలించాలి. మనోవిల్సేషన్ ల సిద్ధాంత సదవగాహన అధివాస్తవికవాదులకు లేకపోవచ్చు. దానివలన అధికవాస్తవికవాదమనే అధినవవాదం అపార్థంలో నుంచి నవార్థంగా ఉదయించియుండవచ్చు. వాటివాటిస్వరూపస్వభావాలు వేరైఫించవచ్చు. కాని, విమర్శకులు మాత్రం ఆ దెండింటినీ అపార్థం చేసికొరాడు. విమర్శ అపార్థమూలమైతే దాని పరమార్థం చెడి ప్రశాసనతుల్యమై పోతుంది. ఉత్సయ సిద్ధాంతాల సదవగాహనతోపాటు, ఎటువంటి అపార్థం

వలన ఎటువంటి నవసిద్ధాంతం పుట్టించో తెలిపికొని, అప్పార్థం చేసికొన్న వైఖనే ప్రభావంగా నియాపంచి, తజ్ఞిబ్ముల ప్రహాననంలోని తత్క్షయంచెప్పి, అఱ్పురపాటు కలిగించే అనుశీలనాన్ని విమర్శకులు నిర్వహించాలి.

ఒక్కొక్కు-సారి అప్పార్థం నవార్థంగా వరిణమించటానికి బయలు సాహాతీర్థానికి అనర్థంగానే మిగిలిపోవచ్చ. ఇలా జరగటం పాక్కాత్య ప్రభావం వడిన ప్రాంతాలు సాహిత్యాలలో సామాన్యం. మూలం చదవక పారిధాషికపదాల ప్రతిపద్ధాన్నిబట్టి వాటి లభ్యాలను ఉపాంచి, ఉల్లేఖించటం దేశభాషాకవులు. పండితులు, విమర్శకులు సాధారణంగా చేసేవని. నేటి శెలుగు రచయితలలో కొందరు 'సామాజిక స్వప్నహ' అంతే సరైన లాభానికి నిర్వచనం శెలియక సమాజంలోని తీవన పరిస్థితులను, ఐక్యతల స్వభావాలను సుందరంగా వ్యాప్తించటంలో కూడా సామాజిక స్వప్నహ ఉచయితల కున్నట్లు లెక్కకడుతున్నారు; ఉపన్యాసాలిస్తున్నారు: విమర్శలలో పేర్కొంటున్నారు. చీన్ని 'అహాద్వా సృష్టికి మూలమైన అప్పార్థంగా' పేర్కొనటానికి వీల్చేదు. 'అన్ధానికి మూలమైన అప్పార్థమని నిర్మాగమాటంగా చెప్పాలి. అప్పార్థాన్ని కూడా నవార్థప్యంజకంగా సృజనప్యాపారంలో సంవదింపగలిగినవాదే ప్రతితిషంతు దైన కవి; పరమార్థాన్ని శెలిసి ప్రయోగాలలోని అర్థాన్ని, అప్పార్థాన్ని, నవార్థాన్ని నానార్థవిభ్యావనేత్తగా విభింపగలిగినవాదే విజ్ఞానే విమర్శకుడు.

ఒక్కొక్కు-సారి అంధ సాహిత్య జగత్తులో ఉచయితలు ప్రపాతింప జేనే విసూత్పు ప్రయోగాల మీద పాక్కాత్యప్రభావం పాషాంకంగానే ఉండ పచ్చ. శెలుగు రచయిత సమకాలీన సాహిత్య పస్థితుల కనుగుణంగా సాహిత్యంలో విసూత్పు సిద్ధాంతాన్ని దర్శించి, దానిలో తాను ప్రయోగాన్ని సాగింపదలచుకొన్నప్పుడు పాక్కాత్య భావాల సంస్కరాన్ని కూడా అందలో తాను సంవదించుకోపచ్చ. అలా మెలువడినచే రాయప్రోటాలవారి అమలిన శ్యంగార సిద్ధాంతం, దాని నాభాచంగా చేసినాని వారు చేసిన ప్రయోగాలు. రాయప్రోటా మీద పూర్తిగా పాక్కాత్య ప్రభావమే ఉన్నదని చెప్పాలి. ఉన్నది పాషాంకి ప్రభావమని ఘంటావథంగా చెప్పాచ్చ. ¹⁹ ఇటువంటి సందర్భాలలో ప్రభావితుడుతన్న రచయిత యొక్క విశిష్టప్యక్రిత్యం గణనకు వస్తుంది. రాయప్రోటా ఏ ప్రవాహంలోనూ తలమున్చులుగా కొట్టుకొని

పోయనవాడు కాదు. తన కెంతవరకు ప్రభావం ప్రయోజనకారిగా ఉంటుందో అంతవరకే గ్రహించి స్వీయ సాహిత్య వ్యక్తిత్వాన్ని స్వయంగా నిర్మించుకొన్నవాడు. ఒక విధంగా చూస్తే తెలుగులో వెలుగునింపిన ఉత్తమ ఆధునిక కవులు, విమర్శకులు తా మొక వ్యక్తిత్వాన్ని ముందుగా నంతరించుకొని, పాశ్చాత్య ప్రభావంతో తమ సిద్ధాంతాలకూ, ప్రయోగాలకూ విసూత్తు తేజాన్ని కల్పించుకొన్నవారే ఎక్కువగా కనపడతారు. నిఃంగా వృథావితు లంటే అలాగే ఉండాలి. స్వీయవ్యక్తిత్వంతో వృథాగం చేయగలిగిన వృత్తిభావంతులమీద పడిన వృథావమే వృథావం: పాశ్చాత్య వృథావం తెలుగు రచనకు పూర్వింకాదు: వృష్టిత్తులో వచ్చిన వృక్షాకం; విమర్శలో అది తెలుగుదనాన్ని పోయ్యకోగలిగే పోలికలతోనే పొంచురించింది: వృష్టిత్తిని పరిమళింపజేసే పాశ్చాత్య వృక్షికియా పరిష్కారంతో పండవిల్లింది. అంద్రీ సాహిత్య విమర్శ మీక పడిన పాశ్చాత్య వృథావంతోని ఈ స్వభావాన్ని తెలిసి అనుమతించటం ఔచిత్యం, పూర్వమణికం :

తెలుగు సాహిత్యంపై ఇంగ్లీషు వృథావం- అన్న అంశం మీద పరిశోధన చేసిన దా॥ కొత్తపల్లి వీరభద్రీరావుగా రన్న మాట లిక్కుడ సంస్కరణియాలు.

1. ‘కాలగతి ననుపుంచి, పాశ్చాత్యలతోది సంవర్గము, దానివలన వారి భాషా సాహిత్యముల వృథావము కూడ మనపై పడినది’,²⁰

2. ‘అంగ్ర సాహిత్యము నందు విదేశ సాహిత్యముల వృథావము అనంతముగ కన్పట్టును. అంతమూత్రమున దాని విజిష్టతకు భంగములేనాట్టే, మన సాహిత్యముపై అంగ్ర సాహిత్య వృథావము కన్పించినను, దాని పై జిష్ట్యమున కేమియు లోపము రాదు.’²¹

3. ‘అంగ్రభాషయొక్క వృథావము అంధర్భాషపై మొట్టమొదట పడి, నూతనవదశాలమును కల్పించేను. క్రీమక్రీమముగా అంగ్రసాహిత్య వృథావమూంధర్భసాహిత్యముపై పడినది. ఇది పరిణామరూపమున వచ్చినదే కాని హలాత్పంభవమైనదికాదు.’²²

4. 'పందొమ్మెదవ శతాబ్ది ఉత్తరార్ధములో', వృప్రిథమమున, మన సాహిత్యము పరిణామదళలో నుండెను. అంతకుపూర్వము, సాహిత్యముని పర్మిక్రియ వైవిధ్యము కొంత కొరవడి యుండుటచే. పాశ్చాత్యసాహిత్యముల లోని - ముఖ్యముగా ఆంగ్లసాహిత్యములోని - వివిధపర్మిక్రియలు మన రచయితల నాకర్త్తించెను. వివిధ రచయితల, వివిధపర్మిక్రియలను చేపట్టి, ప్రమోగాత్మకములైన రచనల సాగించు వచ్చిరి. కాని, ఇంచుమించుగా, అన్ని సాహిత్యపర్మిక్రియలను తెలుగులోనికి పర్మిభావంతముగాచెచ్చిన రచయిత నాటకి లేకుండుటచే; అట్టి ప్రతిభావంతైన శ్రీ కందుకూరి పీరేశలింగం పంతులుగారు (1848-1919) రంగమున అడుగు పెట్టినంతనే; మన సాహిత్యము పరిణామ దళనుండి ఒక్కసామి, వికాసదళకు వచ్చేను.²³

5. (పంతులుగారి సమకాలికులలో) 'ఆంగ్లసాహిత్యసోపంతిలో' దిగిన వారు కొందరు, జలకమాడినవారు కొందరు, తరియించినవారు కొందరు, తీంమున నడచినవారు కొందరు: ఎవరేడి చేసినను, ఆనదీ శీకరముల చలువ కొంతకు కొంత సోంగినివారు అరుదే.²⁴

ఈ పరిశోధన ఫలితాంశాలను క్రోచీకరించుకొంటే పందొమ్మెదవ శతాబ్ది ఉత్తరార్ధంనుంచీ పాశ్చాత్య పర్మిభావం తెలుగు సాహిత్యం మీద వృష్టిస్పుటంగా కనపడుతున్నదని, అది సాహిత్య వ్యక్తిత్వానికి అభినవస్థాప్తిని నంతరించిందని, పాశ్చాత్య పర్మిషాంవల్ల దాని వైశిష్ట్యానికి ఎటువంటి లోపమూకలుగలేదని స్వప్తవౌతుంది.

ఇది యిలా ఉండగా 'తెలుగులో' సాహిత్య విమర్శనికి వరిశోధన పర్మిశ్యకండా చేసి, దాని అపతరణ వికాసాలను నమీకించిన డా. ఎస్. వి. రామురావుగారి పరిశోధన ఫలితాంశాల గమనింపతనిగా - 'తెలుగు సాహిత్య విమర్శని వికాస మింకను పరిపూర్జిస్తిని పొందలేదని అవగతమగుచున్నది. అంతేకాక ఇంతదనుక వెలువడిన విమర్శలన్నియు ఉత్సుకప్పములు, ఉత్తమ ములు అని చెప్పుటకు పీటలేదు. ఈ నూరేండ్ల కాలములో వెలువడిన విమర్శనా సాహిత్యమంతయు పురోగతికి ధ్వాతిసిన దని చెప్పుటయు పాడిగాదు. వైయక్తిక రాగద్వేషములు, మూర్ఖవిశ్వాసములు, దురఢిమానములచే

ప్రేరితములైన విషువులు పెక్క కలవు. పండితులైనవారు సైతము విస్పష్టమైన అవలోకనము లోపించుటచే సాహితీ రంగమున పెక్క దురఖి ప్రాయములు వ్యాప్తియగుటకు తోడ్కుడిరి. నన్నయ అనగానే వైదిక ధర్మరక్షణ, సంస్కృతభాయిష్ట రచన గుర్తుకు పచ్చుటకు, తిక్కన వేరు చెప్పుట కోదనే శెగస షఱుబడులు, నాటకీయత తలపునకు పచ్చుటకు చర్యిత చర్యాంశములైన సైపండితుల అభిప్రాయముటే కాదణములు. వానిని మించి, వాని చెనుక డాగియున్న కవితాత్మను లోనారయుటకు ప్రయత్నించినవారు అరుదు. నాటకీయత అనగా నేపియో, ధారాభుద్ధి అనగా ఎళ్లోదో సుష్టుమైన అవగాహన, నిర్మిష్టమైన అభిప్రాయము లేకయే ప్రతికావ్యమునందు నాటకీయతను, ప్రతి పద్యమునందు ధారాభుద్ధిని దరిగించుట పరిపాలిస్తే పోయి నది. ఇట్లు “ఈ దేశమున సాహిత్య విమర్శ నిరాదారములైన బహువిషయ ములలో సల్కుకొనిపోయిఉచున్నది. అప్రమాణములైన బహు సిద్ధాంతములు విమర్శ రూపమున చెవుబడుచున్నవి. అది భాషకు, సాహిత్య వేత్తలు కాని సామాన్యములైన సాహిత్యాభిమానులకు అవకారము చేయచున్నది.”²⁵

“ఈ కావ్యములోతకు వెళ్లలేక సైపైన మాత్రము స్వాంచి వదలి వేయుట కూడ పటవురు విమర్శకులయందు వాడుకగానున్నది.²⁶ అలంకారములు, వర్ణనలు, పాత్రపోషణము. కైలి మున్నగు అంశములను వేని కవి విభజించి చూపుచు కాని కావ్యపరమాద్ధమున కవి యే ట్లుపస్కారము లగుచున్నవో విస్మరింపురు. కావ్యసామాన్యమైన ఈ బహిర్భూతముల చెనుక వాని కత్తితముగా అంతల్లినమై ఉన్న అంతర్వ్యమును వెల్లడించుట విమర్శకుని ప్రధాన కర్తవ్యము. ప్రాచిన - ఆధునిక సాహిత్య భేదములను, చిన్న ప్రక్రియా వైవిధ్యమును గుర్తించకుండ ప్రతికవిని, ప్రతికావ్యమును ఒకే త్రాసులో తూచుటకూడ గ్రహణియము;”

“అద్యతనాంద్ర సాహిత్యమున తలెత్తుచున్న వివిధ వాదములను సెటి విమర్శనారంగమును కల్గోలమైనర్చుచున్నవి. భారతీయకమ్మానిస్తు పార్టీలో ఎవ్విచీలికలు పుట్టినవో నేటిసాహితీలోకమునకూడ అన్ని వక్షము లాచు వించినవి. వ్యక్తి హాజలు, వైయక్తికావిప్రాయములు పెచ్చపెరిగి సాహిత్య

ఎమున్న స్తానమును దిగ్కార్యచున్నవి. తాను మెచ్చినదే १०శ, తాను మునిగినదే గంగ అనుబాహము సర్వత్ర గోచరించుచున్నది.”²⁷

పాశ్చాత్య ప్రభావం తెలుగు సాహిత్య విమర్శిద పడిందని తెలిసి, దాని భాగోగులను పరిశిలించి చెప్పిన ఏక మాటలు సాహిత్యవిమర్శయొక్క నయినీయస్తితిని మనముండు పెదుతున్నాయి. తగినంత అవగాహన లేకుండా అనుపర్తి విమర్శను సాగిస్తున్న సాహిత్యవిమర్శల సాధరణ లక్ష్యాలను దయస్తో ఉంచుకొని చెప్పిన మాట రివి. ఏటిని చదివిన తరువాత మనకు మరొక పిషయం కూడా స్వప్తమౌతుంది. ఏమిటంటే- తెలుగుసాహిత్యవిమర్శను మరొక దృక్పూతంలో అనుశిలించే అవసరం. అవకాశం ఇంకా ఉన్నదని. తెలుగు విమర్శ అంతా దారీతెన్నూ లేకుండా నడిచించి కాదు. అది నడిచిన విధానాన్ని నవ్యతోకంతో సమీక్షించాలి; వెఱుగుబాటలను వివేచించాలి. ఎదగ పలసి నంతగా సాహిత్య విమర్శ తెలుగులో ఎవగకపోయినా ఎదిగిన పై అరిని ఎన్నికచేసికొని దానిలోని మన్నికను మననం చేసికోవాలి. ఆంధ్ర సాహిత్య విమర్శను గూర్చిన పునరాలోచనం, దాని వ్యక్తిత్వ వికాసాల పర్యాలోచనం వినూత్వ పద్ధతులలో సాగాలి. ఆ ప్రయత్నంలో కూడా పాశ్చాత్య సాహిత్య విమర్శ పద్ధతులలోని ప్రమాణాలను, పరిశిలన విధానాలను గ్రహించి. తగినవినంగా తెలుగు ప్రక్రియలకు అన్వయించి వియవలను వివేచించాలి.

సాహిత్య విమర్శ స్వయంచావ వివేచనంలో పాశ్చాత్య ప్రభావ పరిశిలనం పాక్షికమే అవుతుంది. ఏ సాహిత్యంలోనైనా విమర్శగ్రంథాలు ఆయా మనిషులు సాహిత్య తత్త్వాన్ని మధించి వెలికితీసే అమృతభాండలు. వాటిమీద వివిధ సాహిత్య దర్శనాల ప్రభావం ఉండవచ్చు. అయినా. ప్రభావం వేసిన గ్రంథాల కంటే విశిష్టంగా ఆ గ్రంథాలు స్వీయ వ్యక్తిత్వంలో నిలవాలి. ఆ వ్యక్తిత్వమే వాటిని ఉత్తమ గ్రంథాలగా సాహిత్య క్షేత్రంలో నిలుపుతాయి. ప్రభావం వేసిన గ్రంథాలకంటే ఒకానొక విమర్శ గ్రంథం ఎంత ఉన్నతంగా పెరిగి ఉపజ్ఞను ప్రకటించిం దన్నదే దాని ఉత్తమత్వాన్ని నిర్ణయించే ప్రమాణం:

విమర్శక్తిత్వానికి పోషకద్రవ్యమే ప్రభావం. పోషకద్రవ్య స్వభావాన్ని బట్టి, పోషకద్రవ్యమే స్వభావాన్ని నిర్ణయించవచ్చు. కొన్ని పోషక ద్రవ్యాలు శరీరధాతువులను పోషిస్తాయి; కొన్ని గుజాలను పోషిస్తాయి; కొన్ని ప్రవృత్తులను పోషిస్తాయి; మరికాన్ని ప్రక్రియలనూ. ప్రపంచానికి పోషిస్తాయి. వాటిని శరీరతత్త్వాన్ని బట్టి, గుణ సంయోజనాన్ని బట్టి, ప్రవృత్తుల ప్రయోజనాన్ని బట్టి, ప్రక్రియల స్వభావాన్ని బట్టి, ప్రపంచానికి పరమార్థాన్ని బట్టి అర్థగ్యాధాయకంగా గ్రహించటమే శ్రేయాదాయకం. వాటిని వివరించంగా వాడితే విషమఫలితా లిప్పవచ్చు. ప్రభావంపలన సాహిత్య విమర్శ ఏపుగా పెరిగినప్పుడు పరమార్థం సాధింపబడుచుంది; డాఫుగా పరిణామించినప్పుడు బ్రితుకే భారంగా తోస్తుంది.

రక్తం కీటంచిన వాడికి సణతీయగుత్తాలన్ను చూర్కం రక్తం ఎక్కిస్తే బ్రతికి బట్టకట్టి తనపేరుతోనే, తనసౌరుతోనే జీవితాన్ని సాగించగలుగుతాడు. అలాగే అంద్రసాహిత్యవిమర్శకు కూడా పాశ్చాత్యప్రభావమనే రక్తదానం ఇరిగి, దాని కొక క్రొత్తట్టితుకు లభించింది. అయితే, ఇక్కడ మరొకవిషయం కూడా గమనించాలి. దానం చేసిన వాడింక్తం ఎక్కించిన వాడికి సత్తువ నిచ్చినా, ఆరక్తంలో ఏవైనా అనాంగ్య జీణాయంపే వాటిని కూడా గ్రహించు సంక్రమింపజేస్తుంది. అందుపలన ప్రభావంలోని గుణస్వభావం ప్రభావితమైన విమర్శ జీవితానికి కూడా సంక్రమిస్తుంది. కాబట్టి, ప్రభావపరిశీలనమంచే ప్రభావితునిమీద ప్రభావం తెచ్చే మార్పుల అనుకోలనం. మార్పు మనిషినే మారిస్తే అతని మనగడ నశిస్తుంది; మార్పు జీవితానికి చింతామణిగా రహిస్తే బ్రితుకు బంగారంగా వరిథవిల్లుతుంది. సాహిత్య విమర్శ జీవితం కూడా అంతే:

ప్రభావ వరిశిలనం రక్తవరీతలాంటిది. ఉన్నరక్తం ఎటువంటిదోచూలి; ఎక్కించిన రక్తం ఎటువంటిదో పరిషీంచాలి; రెండురక్తాలూ ఒక వ్యక్తిలో ఎలాసంపుటీకరింపబడి ఎటువంటి పరిజ్ఞామాలను తెచ్చాయో సమీక్షించాలి. అదువు తెచ్చుకొన్న రక్తంలో అనుభోక్త ఎలా శక్తిమంతురయ్యాదో, అశక్తి అతని వ్యక్తిత్వానికి ఎలా వికాసవిసుధారించిని ప్రసాదించిందో వివేచించాలి. ఒక రక్తం మరోరక్తంలో ప్రవహిస్తుంది; అను

బంచాన్ని పెంచకొని, తన అస్తీత్వాన్ని అంతప్పితం చేసికొని, క్రొత్త జీవితం సాగిస్తుంది. అయినా, ఎవడూ క్రొత్త రక్తంతోనే కలకాలం జీవిం చడు; కోఱకోవటానికి క్రొత్తరక్తం కావాలి కాని క్రొత్తజీవితానికి క్రొత్తరక్తం ఒక్కు లే చాలాదు. 'కొత్తపొతల మేలకలయికయే' భావికి శ్రీరామరాష్: అందుపలన సాహిత్య విమర్శ ప్రభావంతో ఎంతప్రాభవాన్ని సారించిందో పుశిలించినప్పుడే ప్రభావ పుశిలనం నిజస్వభావాన్ని నిండుగా ప్రదర్శించేని:

"A critic must not only begin but actually stay 'in medias res' if he is convinced that what books are made into is more important than what they are made out of and the good books are those which outgrow the works they grow out of".²⁸

—Harold Chernis.

3

యుగాలు - యోగాలు

"Any history of any subject has to begin somewhere—a matter perhaps of some embarrassment. Where it begins will be determined not only by the availability of certain documents but the views of the author concerning the real nature of his subject."¹

—William K. Wimsatt Jr. and Cleanth Brooks.

సాహిత్య చరిత్ర నిర్మాణంలో కాలక్రమాన్ని అనుసరించి యుగాలను విశిష్టండుకావి వివేచించే విధానం ప్రాథమికం. దానివలన చరిత్రగతితో సాహిత్యం సాధించిన వికాసవిస్మృతులు వ్యక్తమౌతాయి. సాహిత్య ప్రగతిని వరిశీలించటానికి అటువంటి చరిత్రలు ప్రాతిష్ఠాతికలుగా పరిగి వస్తాయి. అయితే, అంతటితో చాలదు. సాహిత్యప్రప్రక్రియల ఉత్పత్తి వికాసాభ్యుదయాలను ప్రమాణబద్ధంగా నిర్మించేయత్వం కూడా సాగాలి. దానివలన సాహిత్యంలో ఏమే ప్రభావాలవలన రచయితలు పివిధ ప్రక్రియలలో ప్రయోగాలను ఏమే విధంగా ఆరంభించి, అభినవచీప్తితో వాటని నిర్వహించి సాహిత్యవైభవానికి. వైలాషణ్యనికి తోడ్పద్ధారో విలషణంగా, విల్సేషణాత్మకంగా అవగాహనం చేసికోవటానికి వీలొతుంది.² సాహిత్య చరిత్రరచనలోనే ఇది యొక వికాసదళగా విజ్ఞులు పరిగణిస్తారు. అయినా, అంతటితోనే అటువంటి అధ్యయనం ఆగిపోగూడదు. సాహిత్య ప్రయోగాలవేనుక రచయితల సామాజిక, సాహిత్య దర్శకాల, దృక్ప్రథాల, సిద్ధాంతాల

స్వరూపస్వభావాలను వివేచించి విఱవలకట్టే ప్రయత్నం గూడా జంగాలి. దానివలన సాహిత్యంలో ప్రవృత్తిల్న కొదర్చునాల కమనీయ పరిజామ వికాసాలు కనులకు కట్టినట్లు న్యూట్రింపగలవు. సాహిత్యచరిత్రనిర్మణంలో దర్శనవివేచనం సాహిత్య జీవలకణాన్ని సాక్షత్యుంపదేసేది. దానివలన సృజనాత్మక ప్రవృత్తియుక్క స్వబావం ప్రపంచానుంది. అట్టి ప్రవృత్తి ప్రయోగాలలో జీవితాన్ని నిర్వహించుంది. ప్రయోగవిచారం సాహిత్య జీవితం లోని సృజనాత్మక చైతన్యపు విఱవలను వివేచించటానికి వీలుకలిగిస్తుంది. కాలక్రమగతి నాళ్ళయించి రచింపబడే చరిత్రలలో ఆ విఱవలకు ఆయ్యా కాలాలలో కలిగిన ఆచంగారివాలనూ, పరిణామపుష్టాలనూ, తిరస్కారపుంపుస్కారాలనూ, తర్జనశర్జలనూ, సోపపత్రికంగా నిరూపించబం జరుగుతుంది. ఇది ఒక విధంగా. సాహిత్యంలోని వాస్తవాల వాస్తవస్తితిగతుల యథర్థకథనం. దీనివలన సాహిత్యపు సాచనస్వభావం తేటవడుతుందికాని. ప్రవృత్తిలం ద్వోతమానం కాదు. ప్రవృత్తిలే వివేచనానికి తోడ్చుడేది ప్రక్రియావికాప వర్యాలోచనం.³ ప్రక్రియలోని సృజనాత్మకశక్తికి ప్రేరకం సాహిత్యదర్శనం. దర్శన విచారం సాహిత్యజీవచైతన్యాన్ని వ్యక్తికరిస్తుంది. ఈ మూడుదశలలోనూ సాహిత్యచరిత్ర నిర్మణం జరిగితే సాహిత్యసమగ్ర ఏక్తిత్వం సహృదయలోకానికి సాక్షత్కారమిస్తుంది.

పాశ్చాత్య సాహిత్యాలలో చరిత్రనిర్మణం రా మూడంచెల ప్రస్తావాన్ని అనుసరించి ఘంటాపతంగా సాగింది. ఇంగ్లీషు మొదలైన భాషలలో సాహిత్య మొంత వచ్చిందో, సాహిత్య సమానోచన, అంతకంట అధికంగా వెలువడింది. కాలక్రమ చంతల రచనం పాశ్చాత్యుల దృష్టిలో సాహిత్యసమాలోచనంలోని కసీపదర్శింగా భావింపబడింది. ప్రత్రియా పరిణామ పరిశీలనం ప్రసిద్ధ మాగ్గంగా సాగింది; సాహిత్యపంగంలో వెలువడిన కవితాకళాసిద్ధాంతాల విఱవలను వివేచించేచొంం చరిత్రాల చనకే చరితార్థంగా సంభావింపబడింది. చరిత్రనిర్మాణంలోని సమగ్రతన సాధించటానికి పాశ్చాత్యులకు సాహిత్యవిమర్శ ఒక సమర్పణంతమైనసానంగా సహాయపడింది.⁴

పాక్షాత్య ప్రభావంతోనే తెలుగులో కిపులచిత్తరులు, కవిఓఫిత్ చరిత్రలు, సాహిత్య - వాణిజ్య-చరిత్రలు, ప్రక్రియాపర్యాలోచనలు మొదలైనవి అడుగుపెట్టాయి; ముండుగు వేస్తున్నవి. అయితే, అందులోనూ, సాహిత్యచంత్రము ముందువచ్చి ప్రక్రియావిచారం పరిశోధనకాణిలో పెటువదుపూ వచ్చాయి. కానీ, సాహిత్యవిమర్శకాథ ఇంకా ప్రాథమికావస్థ రోనే ఉంది. అందులోనూ, పాక్షాత్య ప్రభావం కవిత్వంమీదపడిన వైఖరిని వివేచించినంతగా, సాహిత్యవిమర్శను ప్రభావితం చేసిన పద్ధతినిగూర్చి పరిశీలనంగానీ, పరిశోధనంగానీ తెప్పుకోతగినంతగా సాగలేదు. తెలుగు సాహిత్యవిమర్శ- ఉత్సత్త్వవికాసాలమీద జిగిన పరిశోధనం,⁵ అధునిక సాహిత్య విమర్శలోని సాంప్రదాయకరీతిమీద జిగిన పంశోధనం⁶ ఈ మార్గంలో కొన్ని తోపల చూపించినా, పాక్షాత్యప్రభావ పుశీలనం ఇంకా నిర్ణయించాలని, నిర్మాతాత్కంగా తెలుగులో సాగలేదనే చెప్పాలి. అక్కడక్కడా చిన్నచిన్న ప్రయత్నాలు సాగినా, ల విధమైన అద్యయనం ఇంకా ఒక తీరును, తెన్నునూ నంతరంచుకోవలసి ఉన్నది. అందువలన సాహిత్యవిమర్శ చరిత్ర శాస్త్రాలుపద్ధతులలో నిర్మింపబడవలసిన అపనరాన్ని అంధసాహితీలోకం కొంతకాలంగా గుర్తిస్తున్నది.

స్వభావాన్నిటిట్లే సాహిత్యవిమర్శ మూడు విధాలుగా ఉంటుందని ఆశ్చర్యపడు విశించాడు. అవి-1. Legislative criticism 2. Theoretical criticism 3. Descriptive criticism. ఈ మూడింటినీ తెలుగులో క్రమంగా 1. కావ్యలక్షణం, 2. కావ్యమీమాంస 3. కావ్యముశీలనం అని పేర్కొనవచ్చి. ఇక్కడ కావ్యశాస్త్రం సాహిత్యనికి పర్యాయంగా వాడిందే. కావ్యలక్షణ ప్రధానంగా లత్తణగ్రంథరచనకు నంబంధించింది. అది పరితలకంటే కవులనే ముఖ్యంగా ఉద్దేశించి రచింపబడే సాహిత్యప్రమాణ ప్రవచనం. అది అనువర్తిత విమర్శకు ఆదర్శమూలాల నందించగలదే కాని, అనుశీలన ప్రపృతిని ప్రపంచింపదు. కావ్యమీమాంస- లత్తణగ్రంథా లందించే శాఖ్యతప్రమాణాలకంటే- ప్రక్రియ కనువైన సాపేక్ష ప్రమాణాలను కావ్యతత్త్వ సమాలోచనంలో సృష్టించుకొనే స్వాతంత్ర్యాన్ని భజిస్తుంది. ఈ రెండిటికంటే అధునికమైనదీ, ఆదరణీయమైనదీ కావ్యము

శిలనం. ఇందులో కావ్యధారల సంవిధాన ఈలోపిత్య విచారం. కావ్యంగాల సార్థక్యవివేచనం, కావ్యతత్త్వ సౌందర్యాల సందర్భమనం-ఆనే అంశాలు ప్రథమపాత్ర నిర్వహిస్తాయి. కావ్యమశిలనంలో ఒకొక్క గ్రంథాన్నే ప్రత్యేకంగా గ్రహించి పాటించబడం సామాన్యం. విమర్శకు దీ విమర్శ విధానంలో కావ్యలక్షణాలను చూపించించబడం గాని సిద్ధాంతికంచటంగాని లభ్యింగా పెట్టికొకుండా కావ్యధారలను విశ్లేషించి, దాటిమీద పడిన ప్రభావాలను పసికట్టి. ప్రత్యంళ పరిశీలనాత్మకమైన అనుశీలన విధానాన్ని కొనసాగిస్తాడు⁷ కావ్యలక్షణం సూత్రమనంహిత; కావ్యమీమాంస ప్రక్రియాతత్త్వవివేచన ప్రస్తానం; కావ్యమశిలనం కావ్యకథాసౌందర్య సమాలోచనం

ఈ మూడు భేదాల సాహిత్య విమర్శ సర్వభాషాసాహిత్యాలలో సామాన్యంగా కనపడుతుంది. తెలుగులో కావ్యలక్షణం కంటే కాప్యమీమాంస ప్రాచీన సాహిత్యయాలలో విజేపించి కనపడుతుంది. కావ్యమశిలనం ముఖ్యంగా అనుపత్తిత విమర్శను ఆశ్రయించి సాగేది తెలుగులో అనుపత్తిత సాహిత్య విమర్శకు వీరేళలింగంపంచుగారి కాలంలోనే పునాదులు వేయబడం జరిగింది ప్రవంద సాహిత్యాలలోలాగానే తెలుగులో కూడా అనుకూలన్పపుత్తిప్రచానమైన విమర్శ ప్రాచీనయుగాలలోనూ, అనుశీలనప్రవృత్తిప్రధానమైన విమర్శ అధునిక యుగాలలోనూ, ప్రాచుర్యం ఎహించబడం గమనార్థం. తెలుగులో అనుపత్తిత విమర్శ విర్మాప పరితమే.

ప్రాచీనాంప్ర సాహిత్యంలో అనుపత్తిత విమర్శ అసల రేదని చెప్పుటానికి వీలుండా? అని అనుమానం రాచచ్చు అయియుగాల్లో ఎన్నో ప్రక్రియలు పెలిశాయి, అనేక కావ్యాలు పచ్చాయి డాటని గూటిన పర్యాలో చనం పండిత పరిషత్తులలోగానీ, రాజనథిలలోగానీ. గురుఉలలో గానీ జరుగ కుండా ఉంటుండా, సాహిత్యపాశనం సాగే యే పథ్యసమాజంలో నైనా సాహిత్యమశిలనం తప్పకుండా ఉంటుంది. కాట్ల ప్రాచీనసాహిత్య యుగాలలో కూడా అనుపత్తిత విమర్శ ఉండియుండచ్చు ననే విక్యాసానికి తావున్నది ఉంటే, అది ప్రదానంగా వాగ్సాపంగా చ్ఛాంచి ఉండాలి.

ఇప్పటిలాగా ముప్పణయంతా లఘుదు లేవు కాబట్టి అది లిఖితరూపాన్ని భరించ లేదని చెప్పాలి. అయినా, ఏ ఒక్క రావ్యంలోని ఏ యొక్క అంగానైనా ప్రామాణికంగా సమన్వియంచి ప్రవంచించిన విమర్శ ఉంటే. అనువాదరూపాలైన లభ్యంగ్రంథాలనుసైతం తాళపత్రప్రతుల్లో భద్రపరుచు కొన్న తెలుగుజాతి దాన్ని తనకడుపులో పదిలంగా దాచుకోలేదా? క్రి. శ. 1760 ప్రాంతంలో సోమకవి వసుచరిత్రకు ప్రాసిన విద్యజ్ఞన రంజనీ వ్యాఖ్యవంటి వ్యాఖ్యలు మనకు లభించాయి కాని విద్యద్వారేణ్యల కావ్య విమర్శలు లభింపకపోవటంలో తార్పర్యమేసు? వాఖ్యకంటే మరొక సాహిత్య విమర్శ ప్రక్రియ ప్రాచీనులకు తెలియదని భావించటం తొందరపాటేమో? కాని, మరెన్ని ప్రతీయలలో వారు సాహిత్య విమర్శను సాగించాలాంటి చెప్ప చూనికి ఆధారాలు లేవు. అందువలన నన్నయసుంచి వీరేశలింగం పంతులు గారి దాకా అంధసాహిత్య విమర్శ చరిత్రలో అంధకారయుగ మని చెప్పాలి. అంటే, ఆ యుగంలో విమర్శ లేదని కాదు. వెలుగులోకి రాలేదు; కాలగర్వంలో కలిపిపోయింది. అయితే, విమర్శను కావలసిన వివేకభీజాలు కావ్యనికి ప్రతం చేసి పెట్టారు ప్రాచీనాంధ్రకవులు. నన్నయాదులు తమ తమ కృతులలో ఏ లాష్టిక వేత్తలనూ స్కృరించ లేదు. అంతమాత్రాన వారికి కావ్యలభ్యం మీద ప్రమాణబ్ది లేదని, వారి వాతి సాహిత్య ప్రస్తావాలు వారికి లేవనీ చెప్పలేదు. సాహిత్య జగత్తులో ఆయుక్తాలలో ఆయు సూత్ర కావ్యరచన ప్రయోగాలు చేస్తూవచ్చిన ప్రాచీనకవులు తమ ప్రయోగాలను అనుకీలించటానికి అనుమతి సాపేక్ష ప్రమాణసూత్రాలను అవత్సాకలలో బొందుపరుస్తూ వచ్చారు.⁸ అంటే, మొదటి నుంచీ తెలుగుకవులకు కావ్య లభ్య విమర్శ కంటి, కావ్యమీమాంసమే మనసుకు నచ్చిన మూర్గపున్నా మాట. ఈ కావ్యమీమాంసా ప్రవృత్తియే మన ప్రాచీనులు మన కిచ్చిన సాహిత్య విమర్శ దృక్కథం.

ఈ కావ్యమీమాంసాప్రస్తావంలో కవిత్రయయుగం. విమర్శకు సంభంధించినంతవరకు - 'సూత్రయుగంగా' పేర్కొన్నపచ్చ. నన్నయాదుల కృతులలోని అవత్సాకలలో కానపచ్చ సాపేక్షప్రమాణాల ప్రస్తుతియే ఈ యుగంలో చెప్పకో తగిన విమర్శ. కావ్య ప్రబంధయుగాలలో కవులు

తమ ఒచనలలో సాపేటసూక్తాలతోపాటు వాటికి సృత్తులవంటి వాక్యాలను కూడా ప్రస్తావించటం కనపడుతుంది. కవులు న్యయంగానో, సూత్రల ముఖం గానో రాశ వృత్తులను తావ్యస్తం చేశారు. అందువలన కావ్యప్రబంధ యుగ రాలం సాహిత్య విమర్శనరిత్రలో ఎగ్తియుగ మని చెప్పవచ్చును.

కావ్య ప్రబంధయుగాలలోనే తెలుగులో లభ్యగ్రంథ రచనం సాగించి ఆంధ్రలభ్య గ్రంథాలలో వినూత్సు సాహిత్య సిద్ధాంతాలు ప్రతిపా తించేచి అసలు లేవనే చెప్పాలి. అనువాదాలు బిహుళం. తెలుగులో వెలసిన సూత్సు ప్రయోగాల లక్షణవివేచనం చేసేప్రవృత్తి వాటిలో మృగ్యం; తెలుగు కవుల సాపేశ ప్రయోగాల విమర్శ అందులో మందుకైనా కానరాదు. దేశి ప్రత్యియులలో కొన్నింటి స్వరూపస్వయావాలను నిర్దేశించటానికి ఎదనెడ ప్రయత్నం జుగినా. అనువత్తిత విమర్శ కది అన్యయాల నందించడేదు. అందువలన రాష్ట్రాలభ్యానికి సంబంధించినంతవరకు తెలుగుకు సంస్కృత లభ్య గ్రంథాలే కుణ్ణులైపోయాయి. అంప్రలభ్య గ్రంథాల ప్రభావం తెలుగు విమర్శమీద గగనకునుమమైపోయింది. అంధ్రకవుల ప్రయోగ వైవిధ్యంలో ప్రవంచింపబడిన ప్రశ్నేకత ప్రదర్శితం కాకుండా మిగిలి పోయింది. ప్రయోగాల ప్రవృత్తి తెలిసికొనే ప్రాథమిక సూత్ర చర్చానం ప్రాచీన కవుల మన కందించిన వాటిని ప్రస్తరించుకొనే సాహిత్యవిమర్శ అపాతకపోపటంచేత వీరేళలింగంపంతులుగారికి ముందున్న యుగం అంధకారయుగ మని పేర్కొనటం జరుగుతున్నది ఆయగంలోని సాహిత్య విమర్శమీద పాచ్చాత్యప్రభావం ఉదు; ఉండటానికి వీడేదు కూడా.

పాచ్చాత్య ప్రభావమే తెలుగు సాహిత్య విమర్శకు వెలుగుభాటము చూపించింది. అంగ్లభాషా సాహిత్యధ్యయనాల భారతీయచేచావులకు క్రొత్త ప్రయోగాలు చేసే తెగువను కల్పించాయి. తెలుగు రచయితలు కూడా అంగ్ల సాహిత్య ప్రభాపంతో ఉత్తేజితులై చూత్సుప్రయోగాలను తెలుగుసాహితీ కుపాయునాలుగా సమైంప సాగారు. ఈ ఉద్యమానికి పితామహాకట్టు కందుకూరి వీరేళలింగం పంతులుగారు⁹ వారి యుగాన్ని వికాసయుగమని ఓలస్తున్నాను.¹⁰ ఆ వికాసం బహుముఖంగా సాగింది. దానికి కారణం

శెఱుగు సాహిత్య విమర్శ ఆ నాటకి సంస్కృతపాఠాల మూలాలను అనుమతిస్తూ నిలిచి, కావ్యమీమాంసాపద్ధతిలో సృజనాత్మకతను సాధించడానికి పోవటం. ప్రత్యేకియులు, ప్రమాణులు, అనువ్తిత విమర్శ శెఱుగులో దేక పోవటం చేత ప్రగతిశిలాన్ని సాధించడానికి స్వభించి పోచటం. వంతులుగారి పరిస్థితిని గమనించి పాశ్చాత్యసాహిత్యంలోని ప్రత్యేకియలను శెఱుగులోకి తీసికొని వచ్చి ప్రయోగద్వారాలను తెరిచారు.¹¹ ప్రయోగాల వెంట వాటి ప్రవర్త్తినిగూర్చిన వరిఖానం శెఱుగు సాహిత్యంలో ప్రపణోంప సాగింది. పాశ్చాత్య సాహిత్య స్వరూప స్వభావ పరిశిలనం ప్రగతికి సారసంగా మేఘావివరం గమనించేటట్లు వంతులుగారు చేశారు. సాంఘిక సంస్కృతాలంలో వంతులుగారు బుద్ధిప్రామాణ్యవాదాన్ని ఎలా ప్రవంచించారో, అలాగే సాహిత్య పునర్వ్యక్తావమాగ్గంలో పాశ్చాత్యులనుంచి అపసరమన్న దానిని అనుష్ఠాన గ్రహించటం. ప్రగతిని ప్రసాదించే దాన్ని ప్రయోజనాత్మకంగా వచ్చిగ్రహించటం అవసరమని ఆచరించి చూసించారు. వ్యాసా, ఉపవ్యాసం. కవుల చరిత్ర, జీవిత చరిత్ర, స్వీయ చరిత్ర మొదలైన ప్రత్యేకియలను శెఱుగు వాటికి తొలివెఱుగు రేకలతో తేటితెల్ల మయ్యెటట్లు ప్రయోగించి. ప్రదర్శం చారు. ఆయతే, ఆయన శెఱుగు వారికి అనుకూలాని నేర్చుకేరు, అనుసరణం సేర్పారు. వ్యక్తి ప్రభావం కంటే సమస్తి ప్రభావాన్ని గ్రహించే మొలకుండను చూసించారు. కవిత్రయంవారు అనువాదాన్ని చేపట్టినా రాష్ట్రకూడి ప్రతితించారు. అనుసృష్టినగా భారతాన్ని తీర్చిదిద్దినట్లు వంతులుగారు పాశ్చాత్యప్రత్యేకియలను విర్యహించినా శెఱుగు స్వభావాన్ని దీపింప డేశారు. పాశ్చాత్యుల ఉద్య మాలను గమనించి ఉత్సేళితులై ఉపజ్ఞతో శెఱుగువారి అవసరాల కను గుణంగా వాటిని అనుకోలించి సృజనాత్మక వైతన్యంతో వాటిని మన సాహిత్యంలోనికి తీసికొని రాగల రాణను ప్రవకటించారు. వారి జీవితకాలంలో వారు సాధించిన ఉద్యమశిలం శెఱుగువారికి భావిభాగోదయహేతువై నిలిచింది. అందువలననే వంతులుగారు అన్ని సాహిత్యప్రత్యేకియలతో పాటు సాహిత్య విమర్శకు కూడా పితామహులుగా భావించబడుతున్నారు.

సాహిత్య విమర్శ చరిత్రలో వీరేళింగం వంతులుగారి యుగాన్ని ప్రకాశయుగ మని, ప్రయోగయుగ మని పిలువవచ్చును. ఆ కాలంలోనే ముద్రణయంత్రసౌకర్యం ఏర్పడటం, క్రమంగా సాహిత్యవ్రతికలు

వెఱవడటం, గ్రంథప్రచురణ సాగటం జరిగింది. ఈ యుగచైతన్యానికి అవి ప్రోత్సహితులుగా నిలిచాయి. పీటిక కోదు సి పి. బ్రోన్ వంటి పాశ్చాత్య పండితులు¹² కావించిన భాషాసాహిత్యసేవలు ఈ యుగానికి శాస్త్రియు పరిష్కాన పదేమనూ. ప్రయోగసాహస్రాన్ని అందించాయి. జాలూరి అప్పయ్య, గరిమెళ్ళ వెంకయ్య, సైద్ధిపాటి వెంకటనరును. ములుపాక బుచ్చియ్య శాస్త్రి, కాపలి సోదరులు, మల్లింపల్లి మల్లికార్ణునశాస్త్రి.గారల ఎంటేవారు కావ్యాభ్యులకు అష్టరూపాలను కల్పించారు.

నవ్య సాహిత్య యుగోదయంలో రూపొందిన కాన్ని విమర్శాద్వయ మాలను గమనిస్తే ఆధునిక సాహిత్య విమర్శ యుగానికి పంతులుగారి యుగంలోనే బలమైన ప్రాతివదికలు ఎలా పడ్డాయో అవగత గొరుంది. ఏ సాహిత్య విమర్శకైనా భూమికగా నిలిచేది పరిష్కార కావ్యపారం.దాన్ని సిద్ధంచేసే విముఖవిధానాన్ని ఇంగ్లీషులో Textual criticism అంటారు. తెలుగులో చీన్ని పారపంప్రార విమర్శ అనవచ్చ దీనికి రూపం దిద్దిన మసీసి సి. పి. బ్రోన్. ఆ తరువాత ఆంధ్ర పండితు లెందరో ఆ మార్గాన్ని ఘంటావథం చేశారు. దీనికి పోషకంగా నిలిచేది కవులచరిత్రనిర్మణం. దానికి పీరేశలింగం పంతులుగారు ప్రాణప్రతిష్ఠ చేశారు. జయంతి రామయ్య పంతులు వంటివారు ఆ బాటలో నడిచారు. కవిజీవితానికి, కావ్యరచనకూ ఉన్న సంబంధాన్ని పరిశీలించేది కవిజీవిత సాహిత్య సమన్వయ విమర్శ, (Biographical criticism). ఇందులో కవియైక్క భౌతిక, మానసిక తాత్త్విక విశేషాలను విశ్లేషించి, అవి కావ్యరచన కెలా దోషాద్దరై నిలిచాయో వపుశిలంచే ప్రవృత్తి ప్రదానంగా ఉంటుంది. దీనికి బాసటగా నిలిచేది చార్ట్రక విమర్శ (Historical method of criticism). కవికాల విశ్లేషయాలు, గ్రంథపొర్చుప్రయోగాలు, కవిజన్మస్తల చర్చలు, పూర్వకవుల ప్రభావ పరిశీలనలూ, అనంతర కపుల అనుపరణ వివేచనలూ మొదలైనవి ఈ శాఖకు పంచేఫలాలు. దీనికి అనుబంధంగా సాగేది తులనాత్మక విమర్శ (Comparative criticism). ఒకోక్కోక్కో ప్రక్రియలో వెఱవడుతున్న కావ్యాల సాహిత్య ప్రమాణాలను నిరూపించటానికి ఈ విమర్శ నికషోవలంగా వనికివస్తుంది. దీనికి పమాంతరంగా సాగేది లాషటేకవిమర్శ (Judicial criticism). లక్షణగ్రంతాలలో నిర్దేశింపబడిన ప్రమాణాలకు

అనుగుణంగా కావ్యర్థాలను లక్ష్ణ లక్ష్ణ వమన్వయమార్గంతో విమర్శం చేపడతి యాది. దీనిపెంట ఖండన మండనలు, శభ్దాసాధుత్వ చర్చలూ, తండ్రిమీమాంపలు, అలంకార చర్చలూ, మొదలైనవి బయటదేరి సాహిత్య విమర్శను సిద్ధాంత రాధాంత రంగంగా మార్గివేస్తాయి ఇవన్నీ ఉండుకూరి పీరేకలింగం-పంతులు యుగంలో పాశ్చాత్య విమర్శన్యాసాల ప్రభావ బలంతో కెఱగుసాహిత్యవిమర్శ ప్రదర్శించిన అభినపక్రిదలు. రాయుగు వైతన్యం సాహిత్యవిమర్శ కిటిక వదాలు అయిదు:- పంశోదన ప్రవర్తతి. 2. చార్ట్రకస్పృహ. 3. సాహిత్యచక్తనిర్మాణానిష్ట. 4. లాక్షణిక విమర్శ దృక్పుటం. 5. తులనాత్మక విమర్శనిచేకం. ఇవి సాహిత్య విమర్శకు చేపను కల్పించగలచే కాని. చైతన్యస్నీ ప్రసాదించ లేవు. విమర్శకు చేప మాత్రమే ఉంటే చాలాదు; స్వేచ్ఛలో కూడిన చైతన్యం కూడా కావాలి. ఆట్లే చైతన్యాన్ని ఆంధ్రసాహిత్య విమర్శను ఉంపండినాడు కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి.

‘కళనుగురించి చెప్పేకా సాహిత్య విమర్శ’¹³ ఆన్నాడు డాల్లర్ పేటర్. ఈ అనుభూతిని సాహితీజగత్తుకు అందించిన ఆధునిక సాహిత్య విమర్శకుడు దా॥ కట్టమంచి. ఆయన సాహిత్య విమర్శలోనే అనుసీలన లక్షణాన్ని అభివ్యక్తికరించాడు. అది ఆనాబికి కొత్తప్రయోగం కాబట్టి, కట్టమంచివారు కావ్యానుశిలన యుగాన్ని (Era of evaluative criticism) ప్రవర్తింపజేశా ఉనపచ్చ.

కట్టమంచివారి కవిత్వతత్త్వ విచారం ఆంధ్రవిమర్శలోకానికి ఒక కనువిప్పను తెలిగించింది. అంతకుపూర్వం కావ్యలను విశేషంచే విధానం ప్రభారంలో ఉండగా, వారు తమ విమర్శద్వాదా కావ్యర్థాలకు విఱవలు కష్టాన్ని విధానాన్ని తెలుగులో ప్రవేశపెట్టారు. చార్ట్రక స్పృహకంతే సాహిత్యమీమాంచ స్పృహాను విమర్శకు కల్పించారు; పాశ్చాత్య ప్రమాణాలను ప్రాచీనాంధ్ర కావ్యానుశిలనంలో ప్రయోగించి విమర్శ ప్రస్తారాన్ని సాగించారు. ఆ అభినవ దర్శనంలో నశీవ విమర్శ అవిర్పించింది. కావ్యంలో ఆత్మభూతమైన కవితాతత్త్వం కేంద్రంగా కావ్య నిర్మాణాన్ని వివేచించాలన్న వివేకం కట్టమంచివారు తెలుగువిమర్శకు నేర్చారు. అను

కానవం కంటె అనుశీలనం అధనిక విమర్శకు అనువైన పద్ధతియని ఆయన ప్రచోగం స్వష్టం చేసించి.

కట్టమంచివారు తెలుగుకు సృజనాత్మక విమర్శను చవి చూపించారు. తెలుగులో కవిత్వంత్రాన్ని గురించి ఆలోచించే ఆలవాటు చేశారు. ఆయన ఎంతటి ఆంగ్లభాషాపండితుడో అంతటి ఆంగ్లభాషాభిమాని. తెలుగులో మాట్లాడి శేషాల్లుకైనా ఇంగ్లీషుపదం దొర్లేది కాదు. ఆయన విమర్శకు ప్రమాణాలన్నీ చాలవరకు ఆంగ్లంసుంచి తెచ్చుకొన్నాడే. కాని. అవి ఆరువు తెచ్చుకున్న ల్లుండవు; విషారీయాలుగా తోచవు. వారు కావ్యసుంచిలనంలో ప్రమాణాలుగా ఉపయోగించే బూసాక్రతి (Imagination), వస్త్రేక్యం (unity of plot) మొదలైనవి విశేషాలైనా విశ్వజీనాయాలుగా వారివిమర్శలో వెలుగొందాయి. పాశ్చాత్య ప్రమాణాలను విపరించివిలసి ఒచ్చినప్పుడు ఆయన రచనలో అభిషాధార్యాలు సుమార్లూ దొరఱాయి. కాని, అవి అనుచూయాలుగా అని ఓంచవు; లభం కోసం చెప్పినట్లుండవు. అనుశీలనంలో ఉపకరించే వివేకఫీచికల్లా భాసిస్తాయి. అందుషిలన విమర్శకు శాస్త్రరూపంకంటె కళాయాపం అశికంగా అలవడింది. కళాగౌరవాన్ని పొందిన విమర్శయే నటీవసాహిత్య విమర్శ.

అనుశీలనంలో ఆత్మక్రయచోండిని సంపంచించటం కట్టమంచి వారి ప్రత్యేకత. ఒక మహాకవి ఒచ్చనను ఒక విమర్శకుడు చచివినప్పుడు అతనిపై ఆ కావ్యం వేసే ప్రభావాన్ని, అతనిలో కలగించే అనుప్పందనను ఆక్రయించుకొని అతడు చేసే కావ్యసుంచాన్ని ఇంగ్లీషు¹⁴ Impressionistic criticism అంటారు. తెలుగులో కీని అధికుచి విమర్శ ' అనవచ్చును. అంగ్లంలో ఆ విమర్శకు ప్రపట్టకుడైన వాల్టర్ పేటర్ దాని స్వరూప స్వభావాలను వివేచిస్తూ విమర్శకునికి కావ్యసుంచిలనంలో నిర్ణయిస్తే సాహిత్య సౌందర్య సిద్ధాంత లున్నా ఉండియేయాడని. అతనిదైన ఒకప్రత్యేక దృక్పథం, ఒక మన స్తుత్యం కొట్టపచ్చినట్లు కనపడుచూండాలనీ, అయితే అతడు స్వభావతః సౌందర్య దండునంలో తన్నయుడయ్యే సాట్రీక సహృదయుడై ఉండాలనీ పేర్కున్నాడు.¹⁴ కణాళలో కాని మొంతటింది

విమర్శకుడూ అంతటివాడు కావచ్చు; ఇరువురికీ వారి వారి దృక్పూఢాలు ఉండ వచ్చును. కవియొక్క అభిరుచి విమర్శకుని అభిరుచితో నంపదించకపోకే ఈ విమర్శలో కవి, ఏమర్యాకు గురికావచ్చు. ఎమైనా, విమర్యాకుని దృక్పూఢమే యిందులో వరమ ప్రమాణం. అందుపలన అనుషీలనంలో ఆత్మశ్రయధోరణి ప్రసరించి అభిరుచివిమర్శ దూషుద్దుకోవచ్చును కళలుంచివారిపట్ల అచ్చంగా జుగింది కూడా ఇదే.

కళలుంచి వారిది పాశ్చాత్య దృక్పూఢం. ఆయన ప్రధానంగా పరిశీలించింది పాశ్చాత్యదృక్పూఢం లేని ప్రాచీనాంధ్రసాహిత్యం. అయితే, ప్రాచ్య పాశ్చాత్యకావ్యాలటకూలలో కూడ విశ్వాంజసీనాలైనవి కొన్ని ఉంటాయి. ప్రక్రియలను ఒట్టీ సాపేక్ష ప్రమాణాలు కొన్ని మారవచ్చు. పురాణాన్ని. ఇతిహసాన్ని. కావ్యాన్ని. ప్రభందాన్ని. భావకవిత్యాన్ని—అన్నిటనీ ఒకే దృక్పూఢంలో విమర్శించలేం. కళలుంచి తనదైన సాహిత్యసంస్కరంలో ప్రాచీనకావ్యాలను, ప్రభందాలను, అనుషీలించి విలాపలు కట్టే ప్రయత్నం చేశాడు. ఆయనకు ప్రమాణాలు పట్టినంతగా ప్రక్రియలు పట్టలేదు. పాశ్చాత్య కావ్యాలటక ప్రమాణంలో ప్రాచీనాంధ్రకృతులను ప్రక్రియ వివరాలించాడా అనుషీలించి, గుణాలోష విచారం చేశా రాయన. అందుపలన కవిత్వ శత్య విచారం కావ్యానుషీలనంలో అంతర్ధాణిని ప్రవేశపెట్టినా. ప్రక్రియల ప్రత్యేకప్రతివత్తిని వివేచించలేక కావ్యాలల్యానుషీలనంలో విచటలత్వాన్ని కోల్పోయింది. అభిరుచివిమర్శన్నర్ఘవలన కలిగిన ప్రభాపమే యిది. అభిరుచి విమర్శ ఆత్మశ్రయధోరణితో నంపదించబంచేత వినేవారికి వింత రుచులను కలిగిస్తుంది. కానీ, విశ్వాంజసీనతను సర్వత్రా సాధించలేదు.

అనటోల్ ప్రాన్స్ (Anatole France) ఈ అభిరుచి విమర్శను ‘మహాకావ్యాలమధ్య మానవత్య చేసే మహాసాహాన్యాత్ర’ (The adventures of a soul among masterpieces)గా అభివర్ణించాడు.¹⁶ కళలుంచివాడు చేసింది కూడా అదే.

పాశ్చాత్య విమర్శ ద్వయమాలలో అభిరుచివిమర్శ తన్న ఆత్మశ్రయధోరణలవలన కలిగే అనర్థాలను తోలగించటానికి స. ఎ. రిచర్డ్స్ మొదలగు

విశ్వవిద్యాలయచార్యుల ప్రతిపత్తిలోని విమర్శనపద్ధతి 'Practical criticism'. ఇందులో కావ్యసుళిలనం వస్తువ్యక్తియరీతి (Objective method) ని అనువుంచి వ్రిల్లుతుంది. అందువలన అది విశ్వజనినత్తను పొందే వీలుంది. Cox and Dysen మాటలలో¹⁷ —“(Practical criticism) is an opening up of the poem for what it can really be for us: a unique and fascinating experience, carefully wrought by its maker, and fully available only to those with the patience, as well as the sensibility, to recreate. It makes our pleasure more articulate and therefore more meaningful. Emotion is enriched and extended by the exercise of thought.” విశ్వసాభ సాహిత్యవిమర్శ యూ లభ్యంలో సాగింది; కట్టమంచివారి ఆత్మవ్యక్తి దోరణికి అడ్డుకట్టి పోసించి; వస్తువ్యక్తియపద్ధతి ననువుంచి విశ్వజనినత కోసం శిల్పమాగాన్ని ప్రత్యంచించి ఆంగ్లంలోని Practical criticism కు నవ్విపొత్తునై ధోరణిని తెలుగులో శిల్పమిళిలనంగా విశ్వసాభ మలచికాని, తనయుగాన్ని తాను శృష్టించుకొన్నాడు. ఆధునిక సాహిత్యవిమర్శలో విశ్వసాభవారిటి సాహిత్య శిల్ప ప్రస్తావం.

కవిచేత ప్రతిభామయంగా శిల్పకెంపబడిన కావ్యర్థాలను వివేచించి, కావ్య పరమాద్ర ప్యంజకాలుగా అపి ఎలా సంవదింపబడినవో నిరూపించే సంయువన సాహిత్య వ్యాపసాయం శిల్పసమీక్ష. “కావ్యము శిల్పమతో కూడినది. శిల్పక్తి తగ్గని యొకాప్యమైనఁ బంగ్రాహ్యమే యగును. పాశ్చాత్య మహాకావ్యములు శిల్పభూము లగుటచేటనే యచ్చటి మత సంప్రదాయాది విషయములు చున్ని కాఁపోయినను వానిని బుగ్రహించు చున్నాము. రచయితల కా శిల్పదృష్టి తగ్గనిచో కావ్యము కావ్యమగుము. శిల్ప మహారముకొద్దునుండి కావ్యమహార్థాంత మనుస్యాల మైన విషయము. ప్రపంచ మొంత యనంతమైనదో ఎంత వివిధమైనదో కవితావిద్య యంత యనంతమైనది; యంత వివిధమైన¹⁸.. దని విశ్వసాభ తన శిల్ప దృష్టిని వివరించాడు.

ప్రాచ్య పాక్షిక్య సాహిత్య సిద్ధాంతాల కూడలిభామి, సమన్వయయై క్షేత్రం విశ్వనాథవారి శిల్పప్రస్తావం. ప్రాచ్యలాటిడికల ఎసాలంకారయని సంప్రదాయాలను, పాక్షిక్యల కథానిర్మాణాలను, పాత్ర పోషకాది పద్ధతులను కావ్యమహార్థ వ్యంజకాలుగా రచనాంగాలను సమన్వయించేపల్ల నిశ్వసాథవారు నిషుణంగా శిల్పప్రస్తావంలో సార్థకంగా సంవదించి చెప్పారు. అథనాత నాంధ్ర సాహిత్య విమర్శక్షేత్రంలో కావ్యకిల్ప సమీక్ష ప్రాణభూతంగా ప్రవరిల్లతున్నది. దానికి కారణం విశ్వనాథవారి శిల్పపిమర్శప్రస్తావం సాహిత్య జగత్తలో పొందిన జనాదరణమే. అది పతితు విమర్శకుని రాగానే ఆలోచించచేస్తూ కావ్యానందాన్ని ఆలోచనామృతంగా అనుభవింప జేస్తుంది. కట్టిషంచివారి కంటె విశ్వనాథ సాధించిన ముందడుగు ఇది.

సాహిత్యవిమర్శకు సౌందర్యం, తత్త్వం అనేవి రెండు కన్నుయి. ఆ నేత్రద్వయంతో అనుశిలనం చేస్తున్నప్పుడు సమీతు నిలిచేవి సౌందర్య తత్త్వం, తత్త్వసౌందర్యం. ఈ రెండూ కావ్యపరమార్థంలో అదైవతంగా భాసించి, ఏకవాక్యతను భజిస్తాయి. విశ్వనాథ శిల్పప్రస్తావంలో ఈ దర్శనం శాసిస్తుంది. “విమర్శనంలో దర్శనం అంతర్పువిస్తుంది. ఇది తాత్త్వికసత్యం కూడా. విమర్శనం పెద్దవఱ్తకమైతే దఱునం దాని కడుపులోని చిన్ననృత్యం. విమర్శకుడు దాన్ని ముంత పెద్దది చేసి చూపుతాడు. అదియే కనియుక్కు విరాట్యరూపదర్శనం. దానికి పారకుడు సంసిద్ధుడే ఉండాలి. అంటే ‘అదికారం’ సంపాదించి ఉండాలి. పిండితార్థ మేమంచే - విమర్శనం కూడా దర్శనమే”.¹⁹ దర్శనం ఉత్తమ విమర్శలక్షణం; వివేచనం మధ్యమ విమర్శ లక్షణం; విల్సేషణం సామాన్య విమర్శ లక్షణం. గమ్యం శేలిసి చేసిన ప్రస్తావం విశ్వనాథ ఐమర్శవిధానం.

తెలుగు సాహిత్య విమర్శ ప్రస్తావంలో తన యుగాన్ని కట్టమంచి తరువాత నిర్మించుకొన్న మనిషి విశ్వనాథ. ప్రతికవికి ప్రశ్నేక వ్యక్తిత్వం ఉన్నదని ప్రతిపాదించిన ప్రతిభా పత్రపాతి; ఒక్కొక్కు ప్రయోగానికి ఒక్కొక్కు అనుశిలన విధానం ఉన్నదని వివేచించిన వివేకమూర్తి; శిల్పాను శిలన ప్రక్రియకు ప్రతీకాత్మక విమర్శనూ. తులనాత్మకపృత్తిని. మానసిక స్వరూప విమర్శనూ. రసవ్యాఖ్యాప్రవృత్తిని. వర్ణనాత్మక లక్షణ గ్రంథ

నిర్వాణ కౌశలాస్నీ అలవరచి, చేపట్టిన ప్రక్రియకు పొంత రూపాన్ని కల్పించిన విద్వద్విషమర్మకుడు విశ్వనాథ.

శెలుగు సాహిత్య విమర్శకీద పాశ్చాత్యప్రభావం పడిన వైఖరిని సమీకించేటప్పు డిక్కుడ ఒక విషయాన్ని మాత్రం మరచిపోకూడదు. యుగ కర్తృతాలుగా పెలసిన కట్టమంచి, విశ్వనాథ మొదలైనవారు ప్రత్యక్షంగా ఏ యొక పాశ్చాత్య విమర్శకుని ప్రభావ ప్రవాహంలోనో తలమున్నట్లాగా మునిగి కొట్టుకొని పోయినవారు కారు. వారి దృక్పూఫాలమీద పాశ్చాత్య విమర్శకుల సామూహిక ప్రభావం మాత్రమే కనబడుతున్నది. అంగ్గవిమర్శ లోని అనువర్తిత ప్రక్రియలో కానవచే అనుషీలన విధానాలను శెలుగు కావ్య విమర్శలో ప్రవేశపెట్టి తమ తమ ప్రయోగాలను నిర్వహించారు. శెలుగు సాహితీ వ్యక్తిత్వానికి పెఱుగునిచే విమర్శపద్ధతుల నెన్నుకొనటంలో వారి వ్యక్తిత్వం స్పష్టమౌతున్నది. వారి విమర్శలు శెలుగుదనాన్ని ముమ్ముర్తులా ప్రదర్శిస్తాయి; ప్రవృత్తిలోని పాశ్చాత్య ప్రభావలక్షణాన్ని కూడా దేశియంగా కనపడేటట్లు ప్రపంచించాయి. పీరి రచనల శెలుగు విమర్శకుల కొక విలిషణమైన మార్గాన్ని చూపాయి. పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని ప్రత్యక్షంగా కాక పరోక్షంగా గ్రహిస్తే విమర్శలో శెలుగుదనం వెల్లివిరుస్తుందన్న సత్యం వ్యక్తమైంది. దీనితో చాలామంది శెలుగు విమర్శకులకు కట్టమంచి మార్గం, విశ్వనాథమార్గం మార్గదర్శకాలైనాయి. వారిద్దరూ శెలుగు విమర్శకు శెలుగులో ఆలోచించటం నేర్చారు, అది తరువాత విమర్శకుల జీవనాడిని పట్టుకొన్నది. అందువలన పీరి తరువాత శెలుగు సాహిత్యవిమర్శ అంగ్గసాహిత్య విమర్శకుల దృక్పూఫాలలోలికి అమితంగా పోకుండా, అంధ విమర్శకుల అనువర్తిత విమర్శ పద్ధతులనే అనుసరించటం సాగించింది. ఉత్తమప్రభావ లక్షణాన్ని ఉపదేశించిన గౌరవం కట్టమంచికి, విశ్వనాథకూ దక్కింది.

ఇక్కుడ మరొకవిషయం గూడా గమనించాలి. కట్టమంచివారి అనుషీలన విధానంలో ఉన్న ఆత్మశ్రయధోరణల మీద శెలుగు విమర్శకులు కొందరు ప్రకటించిన అసంతృప్తిని విశ్వనాథ శిల్పప్రస్తావం తోలగించి సమన్వయ

మాగ్నాన్ని చూపటంతో తెలుగువిమర్శ ప్రాచీనసాహిత్యాన్ని విమర్శించే ఉప్పుడు ఓంపూగ్నాన్ని ప్రధానంగా అనుసరించింది. కట్టమంచివారి విమర్శ ప్రవృత్తి ఆధునికాంధ్రసాహిత్య ప్రక్రియలను వివేచించటంలో సాహిత్య చ్చిమాణాలను కల్పించుకోవటానికి, సమన్వయాలను సాధించుకోవటానికి అభినవలోచనాన్ని సమర్పించింది.

కొవ్యానుళీలన, కొవ్యాల్పానుళీలన చ్చిప్పుత్తుల చ్చిఫ్ఫావానికి లొంగని తెలుగు విమర్శకులు, మాగ్నిక్-స్ట్రోలను మినప్పాయి త్రై. తెలుగులో లేసే చెప్పాలి. అయితే వారు చేసిన చ్చియోగాలలో విశేషమేయటంటే - ఉండ తమ సాహిత్యవిమర్శాలలో ఆ చ్చిప్పుత్తులను సంవచించుకొని ఉండ బిమర్శతు వికాసస్థాపితిని కల్పించుకొన్నారు. ఇందుపంటి సమన్వయ మాగ్నానికి రాణు పర్మివారు రాజహాట వేళారు. భావకవిత్వయుగంలోని చ్చియోగాల సమీక్షలో ఈ విదానం వివిధ విమర్శకుల కృషికి వెన్నెముకకగా నిలిచింది. సప్య చ్చిక్రియలు వేణ్ణాని విశ్రించటానికి కొంతకాలం పట్టినట్టే అభినందచ్చిక్రియ రంపై సంపూర్చావగాహనలో, సహ్యదయభాంతో వెలువదే విమర్శలు రావటానికి మరికొంతకాలం పట్టివచ్చును. ఆలోగా కొన్ని విరుపు విమర్శలు. అదిక్కేపాలు, అవచేశనలు రావచ్చును. తెలుగులో అక్కిరాజు ఉమూరాస్త విద్యాశేఖరు లా విరుపు విమర్శకు నాయకులుగా నిలస్తారు. అట్టి విమర్శల వలన నవ్యచ్చిక్రియాపరిణ్ణానం తెలుగువారికి అందించవలసిన ఆపక్ష్యకత విమర్శకులోకం గుర్తించి, అంగ్లసాహితోయ్ద్వమాల స్వరూపస్వరూపాలను అధ్యయనం చేసి వాటిని అంద్ర సాహిత్య చ్చిక్రియలకు అన్వయించే ప్రయత్నం సాగించింది.వ్యాసాలుగా, గ్రంథ విమర్శలుగా, ప్రక్రియలకు అన్వయించే వివేచనలుగా, సమీక్షలుగా, వాదోవవాదాలుగా, సమన్వయాలుగా-అనేక శాఖల్లో సాగిన యి విమర్శవివేకం డా॥ సి. సారాయించెడ్డిగారి ‘ఆధుని కొంద్ర కవిత్వము-సంప్రదాయము-ప్రయోగములు’ అనే సిద్ధాంతగ్రంథంలో నాగార్జున సాగరంలా రూపుకట్టింది. ఈ ఉద్యమకీలాన్ని భావిస్తే దీన్ని మన సాహిత్యవిమర్శయుగాలలో సమన్వయయుగంగా సంభావించవచ్చును.

దీని తరువాత గణంపదగింది పరిశోధనయుగం. శాస్త్రియదృక్పుతంతో సత్యాన్వేషణచేయటం, సప్రమాణంగా సత్యప్రతిపాదనం చేయటం

పరికోధనం. పరికోధనకు అన్యేషణం జీవితం. శాస్త్రపరికోధనకు ప్రత్యక్ష ప్రమాణం మూలం. కారంగాలలో జరిగే పరికోధనకు దర్శన ప్రమాణం మూలం. ప్రత్యక్ష దర్శన ప్రమాణాలుటండూ సత్యనిరూపకాలే. ప్రతిపాదిత సత్యానికి ఆమోదయోగ్యతమా. అస్తిత్వశక్తినీ కల్పించేవి ప్రమాణాలు. ప్రమాణస్థిరీకరించం పరికోధనలో ప్రాంభాతమైన అంశం. ఒకరిచేత ఒకసామి వృత్తిపాదింపబడిన సత్యం మరొకరిచేత ఏనఃపర్శిలింప బడి పుష్కరింపబడుచ్చును. అట్టి ఏనఃపుష్కరింలో ఫలితార్థంగా ప్రతిపాదింప బడే సత్యానికి కూడా శాస్త్రియప్రీమాణాలే ప్రాతిపదికలగా నియస్తాయి. పరికోధనఫలితం ఒక్కాక్కుసామి సార్వకాలికసత్యం కాక పోవచ్చును కాని. ఒక శాస్త్రియవద్దతి అన్యేషించిన సత్యం కాక తప్పదు. ఒక పరికోధన ఫలితాంశం మరొక పరికోధనవలన పరాప్రమైనా పరికోధనం నిందాభాజనం కాదు. నిరంతర సత్యాన్యేషణాపకాళమే వృగతికి లభజం. నూతన్న పుష్కర్త సత్యప్రీతిపాదనానికి పరికోధనలో గౌరవం ఉంటుంది. గతాన్ని పరికోధించకుండా గౌరవించి ఇరసాపహించబం హేతుమూలమైన, తర్వాతై జమైనమేరకు సహజలక్షణం గాదు. ఎన్నిసార్లు శోధించినా, ఎన్ని విధాల పరిష్కరించినా. ఎన్ని వినూత్న సత్యాలను వెడకితీసినా పరికోధకులు వృత్తిపాదించేది అభూతకర్మన కాదు; కారాదు. సంగుప్రమై యున్న సత్యానికి పుట్టుకున్న త్వమే.²⁰

ఏమర్చు వేదంవంటిదైతే, పరికోధన వేదాంతమైన ఈపనిషత్తు వంటిది. వేదవిද్ధానం లేనిది ఉనిపద్మిహస్యం ఉన్నిలించదు. సాహిత్యపరికోధనం సాహిత్య సిద్ధాంతదర్శన ప్రతిపాదనరూపంగా ఫలిస్తుంది. దానికి సాధన మైన సాహిత్య విమర్శ దాని సమగ్రి ఫలసిద్ధికి తోడ్పుడుతుంది. సాహిత్య విమర్శకు వర్ణనం లేదా వివరణం, విశ్లేషణం, వివేచనం, సమవ్యాయం, అనుశీలనం-అనేవి సహాయదర్శాలు; వీటిలో ఉత్తరోత్తరాలు ఉత్త్రమాలు. ఇట్టి సాహిత్యవిమర్శను ఆలంబనంగా చేసికాని రూపొందే పరికోధనం ఆయా విమర్శ లక్షణాలను అన్యాయంచుకొని అభివ్యక్తం కావచ్చు. ఆ స్వరూపాన్ని ఈక్రిందిచిత్రంద్వారా శెలిసికొనటం సులభమౌతుంది.

1							సాహిత్య సిద్ధాంత దర్శనం	
1/2	1/2							
1/3	1/3	1/3						
1/4	1/4	1/4	1/4					
1/5	1/5	1/5	1/5	1/5				
1/6	1/6	1/6	1/6	1/6	1/6	1/6	వరిశోధనం	

= పరిశోధనం

అనుశీలనాత్మక విమర్శ = పరిశోధనం

సమన్వయాత్మక విమర్శ = పరిశోధనం

పిచేచనాత్మక విమర్శ = పరిశోధనం

విల్కెషణాత్మక విమర్శ = పరిశోధనం

వర్ణజాత్మక విమర్శ = పరిశోధనం

= పరిశోధనం

ఒక వినుత్త సాహిత్య సిద్ధాంతదర్శన ప్రతిపాదనం చేస్తేనే అది సాహిత్యపరిశోధన ఘనబడుతుంది. సిద్ధాంతదర్శన స్ఫురించి సాహిత్యపు విధవలను నిగ్రహించే ప్రవృత్తిని ప్రచారిస్తే నిజానికి అనుశీలనాత్మకవిమర్శ అని పిధవలసియున్న నేడు విక్యావిద్యలయాలలో అనుశీలనాత్మకపరిశోధనగా పరిగెణంచటం పరిపాటిగా ఉంది. ఇలాగే మిగిలినవికూడా. సిద్ధాంత దర్శన-అనుశీలన ప్రవృత్తులతో సాహిత్యంలో లక్ష్యాలతు, అంగాంగ, బిహిరంతరాంశ సమన్వయాన్ని విమర్శ సాధిస్తే పరిశోధనగానూ, కావ్యాదుల లోనీ వివిధాంశాలను ఒక క్రమావిష్కరణ పద్ధతితో కార్యకరణ సంబంధమైన శిల్పాన్ని అనుసరించి విపేచిస్తే విపేచనాత్మక విమర్శగానూ, విషయాంశవిల్కెషణ దృష్టి ప్రధానంగా సాగిస్తే విల్కెషణాంశ పరిశోధనగానూ, విషయవివరణ ప్రధానంగా నడిపిస్తే వర్ణాత్మక పరిశోధనగానూ పేర్కొనవచ్చును. సై చిత్రంలో సూచించినట్లు వర్ణాత్మక పరిశోధనంలో కూడా సిద్ధాంతదర్శనం కనీసం అరపారైనా ఉండాలి. మిగిలిన అంశాలతోపాటు వర్ణనప్రవృత్తి దాని స్వభావాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. అయితే, వర్ణనమే ప్రధానమై సిద్ధాంత దర్శనాదులు ఉండవలసిన పాళకన్న లోపిస్తే అది పరిశోధన కాదు, విమర్శ కాదు; ఇట్టి సమీక్షయై పోతుంది. ఇలాగే ఈ అంశాన్ని అఱు విధారైన పరిశోధనలకూ అన్వయించుకోవాలి.

సాహిత్యంలో నిజమైన పరిశోధనమంచే సాహిత్య సిద్ధాంత దర్శనమే. దానిని ప్రతిపాపించే సిద్ధాంతవ్యాపం సంగ్రహంగా, సారవంతంగా, సూత్రప్రాయంగా, శాత్రుదర్శనంగా, తత్త్వసుందరంగా ఉంటుంది. అయితే. అధునిక సాహిత్య విమర్శకులు పరిశోధనలో అనుశీలనానికికూగా పమ శ్రోనాన్నివ్యాపించున్నారు. ఇది ప్రవంచవ్యాప్తంగా ఉన్న ఆమోదముద్ర. అందువలన విక్యావివ్యాలయాలలో అనుశీలనాత్మక (విమర్శ) పరిశోధనలే నేడు (అంటే 21వ శతాబ్దిలో) ఉత్తమశ్రేణికి సంభంధించినవిగా పరిగణింపబడుచున్నవి. అనుశీలనంలో సిద్ధాంతదర్శనాన్ని సంవదించటం, కావ్యకళకు విఖచకట్టటం జరుగుతున్నది. దీనినే తెలుగువారు పరిశోధనలో ఉల్పాఠమని వివేచిస్తున్నారు.

సాహిత్యపరిశోధనలలో ఉత్తమ మర్యాదాభమ భేదాలను పరిగణింప వలసివస్తే పైన పేర్కొన్న అరువిదాలలో క్రమంగా మూడు జంటలను ఎన్నుకోవచ్చును. మొదటి ఎండూ ఉత్తమశ్రేణికి చెందినవి; సమవ్యాయ వివేచనాత్మకాలు మర్యాదాలు; విల్సేషణ బాణసాత్మకాలు అథమశ్రేణికి చెందినవి.

సాహిత్య విమర్శలో సాహిత్యవచ్చోధన కున్న అవినాభావనంబంధాన్ని భావిస్తే - పంశోధనలోకూడా సృజనాత్మక పంశోధన అనేది ఉన్నదని స్వప్తమౌతుంది. ఏ పంశోధన ఒక వినూత్తు సాహిత్య సిద్ధాంతదర్శనాన్ని ప్రసాదించి, సాహిత్యసుశీలనానికి క్రొత్తభాషాలు చూపించి, తన ప్రభావాన్ని సృజనవ్యాపారం మీదకూడా ప్రసంగచేయగలగుటందో దానిని సృజనాత్మక పంశోధన అని పేర్కొనవచ్చును. తెలుగులో సృజనాత్మక విమర్శయే పరిమితం; సృజనాత్మక పంశోధన స్వల్పం. ఈ కోపకు చెందిన సిద్ధాంత వ్యాపారము వేళ్ళమీద లెక్కిపెట్టించునేమో:

సాహిత్య పంశోధనలలో ప్రధానంగా తెండు శాఖలు కనబటుతున్నాయి. అవి; సాహిత్యపంశోధన, భాషాపంశోధన తః రెండింటిలో ఒకటి దర్శన ప్రధానమైనది; పురోకటి శాత్రుప్రధానమైనది. అందువలన గ్రంథ-కావ్యపాత-పరిష్కారణ విధానం, నిఘంటు నిర్మాణం, శభ్దర్థ శాస్త్రార్థి చిర్పులు, భాషోత్స్వత్తి వికాస పంచామ పట్టికలసం, వాటిన భాషాశాత్ర (Linguistics) ప్రయోగ ప్రక్రియలు.-మొదలైనవి భాషానంబంధమైన

పరిశోధనలు సాహిత్య సిద్ధాంత దర్శనం వీటికి దేవ్యయం కాదు. అందు వలన విశ్వవిద్యాలయాలలో కానీ, పరిశోధనసంస్థలలోగానీ జీగే భాషాపిషయక పరిశోధనలనిన్ని సాహిత్యపరిశోధనలకంటె స్వరూపస్వరూపాలచేత బిస్సుములు కావటండేత ప్రత్యేకంగా పరిగణింపదగినవి.

శైలగు సాహిత్యంలో వెబువడుతన్న సిద్ధాంతవ్యాసాలు పరిమాణంలో బింద్ల తెక్కేట్లుంటాయని ఒక అప్ప్రథం ఉంది. దానికి తారిఖం ఎక్కువ మంది ఎన్నుకొంటున్న పరిశోధనాంశాలు విశ్లేషణాత్మక, వర్ణనాత్మక ప్రతి శోధనశాఖకు సంబంధించిని కావటం వల్లనే. ఇని ప్రభావంగా విషయ సేకరణకు పనితిపచ్చినంతగా తత్త్వానుసిలనానికి దోషాదాలు కావు. అట్లని వాటి ఉపయోగాన్ని కాదనటానికి పీటలేదు. సాహిత్యంలో పరిశోధనలు విమర్శ పూర్వరంగాన్ని సిద్ధంచేయాలి. మనదేశంలో విమర్శాంగాలే పరిశోధన భేదాలుగా పరిగణింప బిధటంతో ఏది పరిశోధనయో, ఏది విమర్శయో వివేచింప లేకపోతున్నాము. అందుపలని సిద్ధాంతవ్యాస స్వరూప స్వరూపాలను విశ్వవిద్యాలయాలు గాఢంగా వివేచించి పంశోధనలు సాగిస్తే తఁ ప్రమాదం దూరం కావటానికి వీటంది. దీనికి ముందుగా- ఇంతపరకూ పచ్చిన సిద్ధాంత వ్యాసాలను ఒకపరిశోధకసంఘం సమీక్షించి, ప్రమాణాలపు పరిశీలించి, సాహిత్య భాషారంగాలలో ప్రామాణిక పంశోధనలను రూపొందించే మార్గాలనూ, ప్రణాళికలనూ, అదర్చపూత్రాలనూ, ఆచరణవిధానాలనూ విర్ఝియించ వలసిన అవసరం ఉంది.

పాశ్చాత్య పరిశోధనలు సంబంధించిన విధాయక పూత్రాల (Methodology) ప్రభావం శైలగు పంశోధనలమీద పూలంగా కనపడుతున్నా. అది ఉండవలసినంతగా లేదని విమర్శకులు భావిస్తున్నారు. దానికి కారణం విశ్వవిద్యాలయాలలో పాశ్చాత్య పంశోధన విధాయక పూత్రాల అధ్యయనాధ్యయనాలు గాఢంగా చిత్రత్తుద్దితో జరగకపోవటమే. సిద్ధాంత గ్రంథ నిర్మాణానికి సంబంధించిన నియమాలు కాన్ని పరిశోధనలు పాటిస్తున్నాసాహిత్య సిద్ధాంతాల ప్రతిపాదనానికి సంబంధించిన శాస్త్రియ విషాంశం విశ్వవిద్యాలయాలలో శైలగు పంశోధకుల కింకా భాగా ఒంటపట్టలేదు. ఇది ఇలా ఉండగా, పాశ్చాత్యదేశాలలో ఒక్కాక్కుప్రాక్రియకు ఒక్కాక్క-

విధాయక సూత్రపద్ధతి ఉంటుందనీ, పరిశోధన కెమ్మకొన్న సమయములట్టి దాన్ని సాహిత్యప్రమాణాలలో రూపొందించుకోవాలనీ భావించి పరిశోధన విష్ణువంలో అత్యంత ఆధునిక మూర్గాలను అన్వేషించేయత్వం అవిచిన్నంగా సాగుతున్నది. తెలుగునా లింకా ఆ పదుగును అందుకోవటానికి మరొదశాఖలం పట్టినా ఆశ్చర్యపడవలసిన అపసుం లేదు.

సాహిత్య పుశోధనలో - వివిధశాస్త్రాలలో అనుసరింపబడుతున్న విధానాలను చొప్పించి ప్రయోగాలు నియోహించాలనీ, సామాజిక, ఆర్థిక, శాస్త్ర సిద్ధాంతాలనూ, దర్శనాలనూ సాహిత్యములనానికి సాధనాలుగా అనుసందించుకోవాలనీ ప్రయత్నాలు ఆధునికంగా సాగుతున్నాయి. ఇవికూడా పాశ్చాత్య ప్రాథమికంగా తెలుగు పుశోధన అందుచుకొన్న లక్ష్యాలే. ఇవి పుశోధన విధానాల విశ్లేషణకు ఉపయోగించుకొన్నంతగా పుశోధనలు సిద్ధాంతదర్శనానికి ఉత్తగా గృహించటం లేదు. పైన చేర్కొన్న సిద్ధాంతాలు కానీ, దర్శనాలకూ సాహిత్య సంబంధము రావు. పాశ్చాత్య కొన్ని సాహిత్యాన్ని ఒక దృక్కుతంలో అనుమతించటానికి తోడుపడేవే. ఉదాహరణకు మార్కెషణ్టు దృక్కుతం ప్రధానంగా సామాజిక దర్శనం. దాన్ని సాహిత్యానికి అనువర్తించచేస్తే సాహిత్యంలో ప్రార్థించించిన మార్కెషణ్టు దృక్కుతాన్ని నమీకించటమే అవుటంది. కాని, సాహిత్య సిద్ధాంత దర్శనం కాదు. అలాగే ఇతర దర్శనాలు కూడా.

రచయితలకు సామాజిక దృక్కుచం ఉ దచచ్చును. కాని, దానిని వారు సాహిత్య ప్రయోగాలలో నిర్వహిస్తున్నప్పుడు సాహిత్యదర్శనంగా సంస్కరించేయగలిగిన సామర్థ్యం కలిగియుండాలి. మార్కెషణ్టు దృక్కుచం కల ఉచయితలు కూడా జాపు స్ఫురించే రచనలలో తమ దృక్కుతాన్ని సాహిత్యప్రయ్తిత్వంగల దర్శనంగా ఆవిష్కరించాలి. ఆలా చేయలేనిదు ఆ ఉచయితల ఉచనలమై పరిశోధనచేసేపారు వారి ఉచనాలలో సిద్ధాంత దర్శనం చేయలేదు. మార్కెషణ్టు సాహిత్యంలో పరిశోధన పలన తేలవలసింది ఆ సామాజిక సిద్ధాంతాన్ని ఎలా ఉచనలో రచయిత చిత్రించాడనే కాదు; ఆ సిద్ధాంతాన్ని టీఫ్టుంచుకొని రచయిత ఎటు వంటి విష్ణువు సాహిత్య దర్శనాన్ని లోపానికి ఇస్తున్నాడన్నదే. ప్రపంచ

పృథ్వీత విమర్శకు లీవిషయంలో ఎన్నోమధనయ పడ్డారు. సాహిత్యశరమైన దర్శనం సాహిత్యంలో పృతితించిస్తున్నప్పుడు దానికి సాహిత్యత త్వరూప మైన సిద్ధాంత కల్పనం జరుగకపోతే అది సాహిత్యానికి అక్కణిని కల్పుందే కావి, అత్మనుప్రిసాదింపకేదని విజ్ఞయ వివేచిస్తున్నారు. నేటిసాహిత్యంలో ఏది తత్త్వం, ఏది ప్రత్యక్షతి, ఏది అక్కణి, ఏది అనుక్రమం - అన్న అంశాల పై స్పష్టమైన తెలివిడి ఏర్పడినప్పుడే పరిశోధనప్రిపుత్రి పుట్టుండ్రంగా ప్రికటిత మాతుంది.

విశ్వవిద్యాలయ పరిశోధనలలో ‘స్పెషలైజేషన్’ అధునిక ప్రిపుత్రిగా గణింపబడుతున్నది. అది సూటైంశకేంచీకరణ దృష్టికి దారి తీస్తున్నది. ఈ మార్గంలో పరిశోధనలు నిర్వహిస్తున్నవారికి సమగ్రిసాహిత్య స్పులహూరవదుతున్నది. సాహిత్యపరిశోధకుడు సర్వజ్ఞుడు కాకపోయినా సాహిత్య తత్త్వాన్ని అవగాహనం చేసికొన్న సమన్వయప్రతీత్తిత్వం కలవాడుగా ఉండాలి. అంగాంగ పరిష్కారం అంగిని విస్కరించరాదు. తాను చేపట్టినదే సర్వస్వం, తనకు తెలిసిందే పరమార్థం అనే పరిచిన్నదోరణి పరిశోధనలో పరీలటం మంచిదికాదు. పరిశోధనపరమార్థం తెలియకుండా పరిశోధనచేయటం ఎంత లోపమో; సాహిత్య వ్యక్తిత్వం అవగాహన కాకుండా అంగాంగ పరిశోధనం చేయటం కూడా అంతదోషమే. అట్టిది ప్రయత్నపూర్వకంగానైనా పరిచారించుకోవలసిన జాగ్యం.

భాషాసాహిత్య పరిశోధనలలో — భాషాపరిశోధనం శాత్రుప్రతిక్రియికాబట్టి, భాతికప్రమాణమూలం కాబట్టి, శాత్రీయంగా సత్యాన్యేషణం చేస్తున్న విధానాన్ని స్పష్టంగా వెలారుస్తున్నది. దానికి పోలిచూస్తే సాహిత్య పరిశోధనం-దర్శనమూలం కావటంచేత—శాత్రీయమని కొందరికి అనిసించటం లేదు. ఇటువంటి దృక్పుథం ప్రాచీనకాలంలో కూడా ఉండేది. వ్యక్తరణ తర్వాతమీమాంసాది శాత్రువేత్తలు సాహిత్యదర్శనాన్ని శాత్రుంగా చాలకాలం అంగికరించరేదు. దానికి కారణం సాహిత్యదర్శనాని కున్న ప్రత్యేకప్రతిపత్తిని గుర్తించరేకపోవటమే. ప్రతిభాషాశాత్రువేత్త, వ్యక్తరణశాత్రువేత్త, సాంఘికశాత్రువేత్త, తత్త్వశాత్రువేత్త, రాష్టకీయ వేత్త సాహిత్య పరిశోధకుడు కాలేదు. వారి ప్రమాణాలను సాహిత్య విమర్శకు కొలించులుగా ప్రయోగించరాదు.

దర్శనదృక్పుఠం లేకపోతే సాహిత్యవిష్ణు వ్రషంసావత్రంగానో. ఆత్మ క్రయ ఏమర్గుగానో, లేక లోకాభిరామాయణంగానో, హరికథ కాలజైవం లాగానో, కలగూరు గుపల సంకలనం లాగానో భాసించే ప్రమాదం ఉంది. సాహిత్యాన్ని నిర్వించటానికి ఎంతటి సృజనాత్మక శక్తి ఉండాలనో సాహిత్య దునును చేయటానికి అంతటి ఏమర్గుశక్తి ఉండాలి; సిద్ధాంత ప్రతిపాదనానికి అంతటి పరిశోధనపాటవం ఉంచాలి.

సాహిత్య పరిశోధనం అధునిక సాహిత్యద్వారాలలో ఒకటి. దానిని నిర్వహించే సంస్థలలో విశ్వవిద్యాలయాలు ముందంజ వేస్తున్నవి. కాని. ప్రయోజనంకోసం ప్రమాణాలను కోల్పోకుండా. విస్తృతి కోసం వివేకాన్ని వదఱకుండా, పరుగులో పరమార్థాన్ని విస్కృతించకుండా, ప్రగతిలో ప్రామాణికత్వాన్ని పూరికైంచుకొనే బాధ్యత వాచిమీద ఎల్లప్పుడూ ఉంది.

సాహిత్య పరిశోధనం పాక్షాత్య విశ్వవిద్యాలయాలలోనూ జరుగుతున్నది. పరిశోధకులకు 'ధక్కరావ్ ఫిలాసఫీ' Ph.D., డిగ్రీలు వస్తున్నాయి. కానీ, అన్ని ఉండవలసినంత ప్రమాణాలలో ఉండటంలేదని పాక్షాత్యల సమీక్షలే చెపుతున్నవి-ఈ క్రింది అభిప్రాయాలను²¹ గమనిస్తే ఆ యథర్థం బయటవడుతుంది.

"I am thinking of unfortunate scholars in foreign universities who cannot hold down their jobs unless they repeatedly publish articles, each of which must say, seem to say, something new about some literary work".

—C. S. Lewis

"Very many of scores of theses produced each year at the various universities of the world are totally pointless"

—Aldus Huxley

"Most of these are written for the sake of the degree to which they lead and not because the author has something new he wants to say".

—The Times

"True scholarship is incommunicable, true scholars rare"

—E.M. Forster

"And this is one reason why, though the universities be full of men, they are often empty of learning"

—Sir Thomas Browne

"It is an evil that these futile exercises should be published. The real evil is that they should be written at all".

—J. D. Baird

"A thesis written to satisfy an academic requirement, not to instruct the world of letters. The investigation need not be published, of course, normally it should not be"

--Bateson

"Ph. D., is one of the most conspicuous evils of American universities"

—Francis M. Kelly

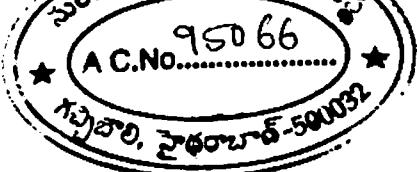
"Ph. D., means casting idiotic thoughts into ugly sentences, acquiring bad-habits of writing and thinking, mastering a certain atrocious style characterized by insincerity, formalism and Prolixity in which the desiccated and pretentious Ph.D., thesis written"

—Forely Clinton

"Most modern scholarship is Index-scholarship based on a study of prefaces, indices, and reviews; superficiality is its synonym"

E. C. C. P. P. 638.

ఈ వ్యాఖ్యలను చదివి, ఎవరో కొంతమంది కలిస గూడుపులాణి చేసి మేక పిల్లను తుక్క- పిల్లగా నమ్మించేటట్లు ప్రయత్నిస్తున్నా రని మనం

త్రిపువదపలనిన అపసంముండదనుకుంటాను. గంపెడు హాసల్లో దోసెడు నత్తులు ఉండవని తః వ్యాఖ్యలు చెప్పటంలేదు. అయితే, డిగ్రీలకోసం షుంథానుషుంభంగా వస్తున్న సిద్ధాంతవ్యాసాలన్నిట్లు ప్రమాణా లండటం కష్టమన్న విషయాన్ని పై వ్యాఖ్యలు స్పష్టంచేస్తున్నాయి. మంచి యొక్కవైతే మజ్జిగ పల్గుబడే వైఫాట పాట్చార్థ్య విశ్వవిద్యాలయాలలోనే కనపడుతుంటే. ఇక భారతీయ విశ్వవిద్యాలయాల సంగతి వేరే చెప్పాలనా? “In matters of aesthetics England is said to adopt what France discards; America adopts what England discards; and India adopts what even America discards and never discards.”²² అన్న ఆచార్య కె. విశ్వనాథం గారి మాటలు గమనించాలి. దారిచ్చిన తఃక్రింది సలహాను పాటించాలి. ‘We are a mature nation and the descendants of Panini and Anandavardhana need not borrow criteria of scholarship from nations of yesterday. Scholarship is slow-maturing and is not the magic mango sapling that bears fruit in a few minutes.’²³ పాట్చార్థ్య సాహిత్య పంశోదన పత్రావస్త ప్రభావమా నేటి మన పరిశోదన స్థితి?

విశ్వవిద్యాలయాలలో పంశోదన ప్రచారంలో ఉంటే. బయటి సాహితీ లోకంలో సమీక్ష సర్వసాధారణ విమర్శ ప్రక్రియగా చెలామణి అవుతున్నది. దాదా పొక దశాబ్దిపైబడి వస్తున్న సాహిత్య విమర్శనంతా స్థాలంగా ‘సమీక్ష’ అని చెప్పవచ్చును. అందువలన సమకాలీన సాహిత్య విమర్శయుగాన్ని సమీక్షయుగ మని అనటం న్యాయం.

ఇంగ్లీషులో ‘రెవ్యూ’ అనే మాటకు సమానార్థకంగా తెలుగులో ‘సమీక్ష’ అని అంటున్నాం. ‘వ్యాఖ్య’ అంటే దృక్కుతం. ‘రెవ్యూ’ అంటే ఒక రచయిత దృక్కుభాన్ని ఒక విమర్శకుడు తన దృక్కుతంతో అనుశీలించటం. రచయిత ఒక దృక్కుభంతో ఒక రచన చేస్తాడు; విమర్శకుడు రచయిత దృక్కుభాన్నే గ్రహించి ఆ దృక్కుతంతో ఆ రచన ఎంతవరకు ప్రామాణికంగా సాగిందని విచేచించటం రెవ్యూలో ఒక అంకం. రచయిత దృక్కుభాన్నే గ్రహించి అందులోని బాగోగులను చర్చించి గుణదోష నిరూపణ చేయటం మరొక అంకం. రచయితదృక్కుభాన్ని- ప్రామాణికమని తాను విశ్వసిస్తున్న

దృక్పుతంతో విమర్శకుడు విమర్శించి కండన మండనాలను విర్వహించటం మరొక అంశం. ఒక దృక్పుతంతోనే లోటుపాట్లు తెలిసిన రచయిత నానిని పునరాలోచించి, పునర్పుర్వాణం చేయటం కూడా మరొక అంశమౌతుంది. రెహ్య ఇన్ని విధాలుగా చేయటానికి వీఱన్నా. ఆ చేయటం విమర్శకుని కొళలంపైననే, సామర్యం మీదనే ఆధారపడిఉంటుంది. విమర్శక్కో-రేడా-సమీక్షకుదో స్వతంత్ర దృక్పుతం ఏర్పరచుకోఁనివాడై తే రచయిత దృక్పుతం వెంటనే పయనిస్తాడు; దృక్పుతమే లేనివాడై తే రచయితదృక్పూఫాన్ని గమనించ కుండానే తిట్టుకో, దీపనలకో ఘూముకొంటాడు. ఆసుఖ రచయితకే నిశ్చితమైన దృక్పుతం లేకపోతే అతని ఒచన విదూషకుని వినోద ప్రహానసంలా ఉండక తప్పదు. సమీక్ష అప్పుడు చమత్కురాలకు చప్పట్లుకొట్టే వినోదమైనా అవుతుంది; నిలపదీసి నిఱం చెప్పే మంచిలింపైనా అవుతుంది. ఈ రకమైన ప్రమృతులు విమర్శ విలాసాలుగా నేడు పరిగణింపబడుతున్నాయి.

ఒక్క-క్క భాషలో పుట్టే పారిభాషికపదాల మెనుక ఆ భాషా సాహిత్య ప్రమృతుల ప్రభావం ఇలంగా ఉంటుంది ఆ పారిభాషికపదాలు మరొక భాషలోకి తర్వాత ఆయ ప్రవర్తిలేదన్నాడు ఆ భాషాసాహిత్య సంస్కరం కుండా దానిమీద పనిచేస్తుంది. ‘రెహ్య’ అనే పదం తెలుగులో ‘సమీక్ష’గా వ్యవహరించబడుతున్నప్పుడు చాలమంది తెలుగువిమర్శకులు పాశ్చాత్య లక్షణాన్ని గాక దేశియంగా దాని స్వరూప హ్యభావాన్ని సంభావించటం పరిపాటి అయిపోయింది. ‘సమ్ముక్క’ ఈక్ష సమీక్ష, అని అంటాడు దేశియ వండితులు. దావిలన రచనలో రచయిత వర్ణించే వివిధాంశాల సమన్వయాన్ని సహృదయబద్ధితో వివరించిపెపుటే సమీక్ష అని చాలమంది భావించి దాని కముగుజంగా సమీక్షలు చేస్తున్నాడు. వాటిలో ముఖ్యంగా కనబడేది ‘అప్రీసియేషన్సో లేదా ‘డిప్రీసియేషన్సో—తెలుగులో చెప్పుకొంటే ప్రశంసనమో, అభిశంసనమో. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే—పాశ్చాత్యప్రక్రియ విజ్ఞానం గల సమీక్షకుడు నేడు చేస్తున్నది రెహ్యాను స్క్రింపచేసే సమీక్ష; దేశియ సంస్కరంతో చేస్తున్నది సమీక్షపేయతో సాగుతున్న ప్రశంస. సమీచికు లక్షణం చెప్పి తెలుగులో ఆసుప్రతిన విధాన్ని వివరించే వి..ర్పు లేదు. అందువలన తెలుగువారి సంస్కరభిలంతోనే తన తీరుతెప్పులను దివ్యతీర్పుకొంటూ సమీక్ష ముందుకు సాగుతున్నది.

తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో సమీక్షియుగం ప్రవ్తిల్లటానికి ఐలమైన కారణం సాహిత్యం సామాన్యుల కందుబాటులో ఉండాలన్న ప్రజాస్వామ్య యుగ చైతన్యం. ప్రతి పౌరుడూ అశ్చరాస్యుడై ఉండేబట్టు యత్నించటం నాగరక ప్రభుత్వాల విద్యావిషయక లక్ష్యం. భారత ప్రభుత్వంకూడా స్వతంత్రం వల్పినతరువాత ఈ లక్ష్యాన్ని పట్టాకాముఖంగా సాధించటానికి యత్నిస్తూనే ఉంది. అనేక కారణాలపాల్గ అది మందంగానే మందుకు సాగుపున్నది. అయినా, అణురాస్యు లైనంలమ్మారూన అందరూ సాహిత్య ఎన్నికలూతాని చెప్పుచేము; సాహిత్యమే సమాజాన్ని ఉద్దరిస్తుందసే ప్రభుత్వం భావించటమూ లేదు. అయితే, ప్రభుత్వ ప్రణాళికలు ప్రజలలో ప్రచారం కావటానికి సాహిత్యంకూడా ఒక సాఫనంగా పనికిరావాలన ప్రజలూ, ప్రభుత్వమూ భావిస్తున్నారు. ప్రచారానికి కళాప్రయోగాలూ, ప్రచార వహికలూ పనికిపెచ్చినా, అందులో సాహిత్యవిమర్శ నియోహించే పాత్ర అత్యంత స్వల్పమని అందరికి తెలుసు. ఆట, పాట, మాట ప్రచారంలో ప్రధానపాత్రమ నియోహిస్తాయి. ఆటలో నాటకాలూ, సృత్యాలూ, చలనచిత్రాలూ, రూపక ప్రక్రియలూ లోడ్పుడతాయి; పాటలో సంగీత, గేయ, కవిత్యాలు సభాకావిస్తాయి. మాటలో పత్రికలూ, ప్రకటనలూ, ఉపన్యాసాలూ, విమర్శలూ. చిపిచ వాజ్గైయుప్తియలూ ఉపయోగిస్తాయి. మాట ప్రసంగచే ప్రక్రియలలో పత్రికలకు అగ్రభాంబులం అందుపుండి. పౌరులకూ, ప్రపంచానికి ఏద్దు రాదఫలు పత్రికలే. లోకవర్త్రాకథం పత్రికల ప్రభుత్వ ధర్మమైనా. సమాజప్రపుత్రిని వచ్చేమైన మాగ్గంలో నడిపించే పముక్కిచేకాన్ని లోకాని కందించే విశిష్టదర్శకుడూ పత్రికాప్రపంచాని కుంది. తెలుగుపత్రికల తమ ధర్మాన్ని మొదటసుంచి బాధ్యతలో విర్యోహిస్తూనే ఉన్నాయి. దిన వారి వక్క పత్రికల సాంస్కృతానుబంధాలద్వారా సాహిత్యచిపుర్ణకు దోషాదం చేస్తున్నాయి. సాహిత్యపత్రికల తెలుగు విషార్ణవ్యమాలకు ఛాపటగా నిలిచి. వాటికి ప్రభజలో ఆదిగౌరవాల కలిగించాయి. తెలుగుదేశంలో సాహిత్య విమర్శకు ప్రాచ్యమిచ్చే పత్రికలకు ప్రచారాపోత్సాహాలు, స్థిరించితంలో కలకాలం కొనసాగే స్థితిగతులు లభించకపోసటం విచారం. సాహిత్య పిమర్శపట్ల నేటి సమాజం చూపిస్తున్న క్రధ్వసత్తుల కించి తార్కాణం. తెలుగు నాట తరిగపోతున్న వియాపలలో ఇది యొకటని గపనించాలి.

ఈక ఉపన్యాసాలూ, నథలూ, సమావేశాలూ, గోట్టులూ, నదస్సులూ-కొంతమందిని మాత్రమే కదిలించగలుగుతాయి. ప్రకటింపబడికే చదిచే వాళ్ళకు మాత్రమే ఉపయోగపడతాయి రణాడు సాహిత్యం వినోదాన్ని కలిగించే కళగా మాత్రమే సామాజికులచేత సంఘావింపబడుతన్నది. అందులోనూ వచనానికి వ్యాప్తి ఉండి; గేయానికి ప్రభాస్తకి ఉండి; కవితకు సాధారణ గొపవం ఉండి; విమర్శకు విద్యావేత్తలలోమాత్రమే కొంత గుర్తింపు ఉండి. నేడు నవలకూ, కథకూ ఉన్న ప్రభావంణం మరే ప్రక్రియకూ లేదు. అయితే, నవల తన ప్రాపకాన్ని వీలైసంతపుకు వ్యాపారంలో పెట్టి లాభాలకూడా తీస్తున్నచి. వ్యాపార ప్రభావం పదని ప్రక్రియలలో ముఖ్యమైనవి అవిత. విమర్శ. కవిత ఉద్యమాల నాశయించి ప్రయోగాలు చేస్తూ ప్రజల నాకట్టుకోవచ్చానికి యొన్నస్తుంటే, విమర్శ ఉద్యమాలను ఉపలాలిస్తూ ఊపిపోస్తోనుకొంటున్నది. చిత్రమేమిటంటే— పరిశోధన చేస్తే ప్రభారం రాకపోయినా వట్టాలన్నా పంశోధణడకి డక్కుతుంది; ఒమర్శ నెన్నే వట్టాలు రాకపోగా ప్రత్యుథుల ఖండన మండనల నెడుర్కొపలసి వస్తుంది. నేటి పంశోధనలకు పండితులలోనే శూన్యత, అదరణ, ప్రచారం కనబడటంలేదు. విమర్శలకు విఱవటకష్టాన్ని సహానం నేటి విద్యావేత్తలలోనే లేదు. అందువలన చెమర్శ సామాన్యుల నదుమకు పోవాలంటే సమీక్షగా సాగటంకంటే గత్యంతరం లేదు. పదిమందిని చదివించగలిగేటట్లు ప్రవర్తించబడే నేటి సమీక్షకు లభ్యం.

సమీజియుగంలోనూ సాహిత్యవిమర్శ కొన్ని సాహసాలు చేయక పోలేదు. మార్కుసష్టు దృక్పథంతో. మానవతావాద దృక్పథంతో, హేతువాద దృక్పథంతో, మనోవిశేషణ దృక్పథంతో, అస్త్రిత్వవాద దృక్పథంతో. ప్రాగ్రాపవాద దృక్పథంతో. ప్రతీకాత్మక దృక్పథంతో, సాంఘిక దృక్పథంతో, సమన్వయ దృక్పథంతో కొన్ని సాహిత్య సమీక్షలు వచ్చాయి. ఆవస్త్రీ పాశ్చాత్య ప్రభావముద్రితాలే. వాటలో కొన్ని సాహిత్య విమర్శ స్థాయిని సంతరించుకొన్నాయి. కొన్ని పంశోధన ప్రక్రియక్రింద వట్టాలను సంపాదించాయి.

ఈ సాహిత్య ఏముక్క పై తరులను గుంచి “అధునిక తెలుగు సాహిత్య విమర్శ - సాంప్రదాయక రీతి” అన్ని సిద్ధాంతగ్రంథాన్ని ఉచించిన దా॥ కోపెత సంపత్కుమారాచార్య గారి తల్లికోదన ఫలితాంశాలను కొన్నింటి నిక్కుడ పొందుపచుటం సందర్భాన్నిచిత్యం. २३

1. “మన ప్రత్యు శాస్త్రము, ప్రాయిడ్ వాదము, మానవతా వాదము, అ స్త్రీత్వవాదము, ప్రాగ్రాహ (archetype) వాదము, మార్గున్వాదము, నష్టమానవతా వాదము (రాండికర్ హాయమనిజము), అరవింద దర్శనము, గాంధీ వాదము, మొదలగునపి అధునికము, రి విస్తుంచినవి నిజమునకీ శాస్త్రవాద-దర్శనములు మోలికముగా సాహిత్య సంబంధముతో ఉద్దమించినవి గాని, విస్తరించినవి గాని కావు. వాటి ఉద్దమ విస్తరణములకు సాహిత్యము హేతువు కూడ కాదనుటయు ప్రసిద్ధమే..” (పుట. 301)

2. “మానవతావాదము, అ స్త్రీత్వవాదము మొదలగునవి తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో ప్రత్యేకప్రమాణములుగా నెలకొని అంతగా ప్రత్యుపాపము నెరపినట్లు కన్నించటు. ఈ వాదధోరుల ప్రసాదమును కొన్ని కొన్ని సవలలయందు పాక్షికముగా పరిశీలించు చ్యాసములు చెదురుమధురుగా మాత్రము కన్నించును. २४(a) ప్రాగ్రాహ ప్రమాణములతో సాహిత్య విమర్శయు ఇప్పుడిప్పుడే అంధమగుచున్నాచి. २४(b) గమనింపవలసిన ప్రధానాంశమేమనగా, ఈ వాదములు దాదాశ్శగా అన్నియు సర్వకావ్య స్వరూపము లకుగాని, సమగ్రముగాగాని అనుపత్తించుటగా కాక, కొన్ని కొన్నింట కొంతవరంకు మాత్రమే అనుపత్తించు లభజాపు గలవి కావ్యములం దధికముగా పాత్ర చిత్రణము నాళ్యయించి మాత్రమే సాగుటతప్ప నర్స్యతోముఱ విస్మృతి పొందగల శక్తి వీటియందు మిక్కిలిగా తక్కువా. ఈ విధమైన శక్తియు ఈతులు అధికముగా కలచి మార్గున్వాదము”. (పు. 305)

3. “-- గతితాండ్రక భౌతికవాదం: చీనిని మార్కిస్టు దృక్పతమంటారు (Dialectical Materialistic Criticism). ఈ కోణంనుంచి చూచినప్పుడు కావ్యపస్తువుకూ ఆనాటి ఆధ్యిక రాజకీయ సామాచికవ్యవస్థకూ వున్న సంబంధాలను గ్రహించి వాటిప్పల్లి కవి విచ్చుతంచేసిన విషయాలు సంఘ పురోగమనానికి ఎంతవరకు తోడ్పడగలవో, ఎంత సజీవమైన శబ్ది

చిత్రణ ద్వారా కావ్యనిర్మాణం చేకాడో వియవ కట్టదం—^{24(c)} తీర్చు. మార్క్షిప్పయ సాహిత్యవిమర్శను స్ఫూర్థముగాను, త్వరముగాను తెలుగు సాహిత్య విమర్శ మార్గమున నియచించిన విధ పిది” (పుట 306)

“మార్క్షిప్పయ దోరణిలో సాహిత్యవిమర్శను తెలుగులో ఆరంభించిన వారు నిజమునకు మార్క్షిప్పస్తులు కారు. మం. రాయస్తులు కావచ్చునని చేకొని రామారావుగారు అభిప్రాయపడినారు. ^{24(d)} అయితే, రాయస్తులది అచ్చముగా మార్క్షిప్పయ దృక్కుథము కాదని ఖండన హూర్యకముగా ఈ విమర్శను సాగించుటకు యత్నించినవారు మార్క్షిప్పయ రాజకీయాను కూడా. ^{24(e)} ఏది ఏమైనను-స్ఫూర్థముగానే కావచ్చును గాని. ఈ విమర్శ మౌలికరీతిని సూత్రికరించి. ప్రస్తుతికరించినది తీర్చుతీగారు. తొలినాళ్ళో మార్క్షిప్పవాదాంకములను సాహిత్యమునకు మొరటుగా వట్టించుచు మంచి చెద్దలను యాంప్రికముగా, ‘అమాయకముగా’ అతివాద పార్చియముగా నిర్ణయించుచు పోవుట సామాన్యము. ఈ నాళ్ళలో గూడ ఈ దోరణి విరివిగానే యున్నది. సాహిత్యరంగమున మార్క్షిప్పయ సాహిత్య విమర్శ విధానమును స్పష్టమైన అవగాహనములో, నిజాయితీలో ప్రాయోగించుట యున్న దెఱ్లున్నాను, ఆ విధాన స్వమాపన్యతావములను స్పష్టవ్యతిపత్తిలో ప్రాస్తుతికరించు రీతి అంతగా వ్యాప్తికి వచ్చినట్లు అనిపించదు. కాగా, ఈ నాటికిని ఈ విమర్శ స్వరూపావగాహనమునకు లైఫ్లోవ్, లూసాపార్ట్, క్రీపెంక్, షెర్పినా, అవ్వర్జిస్ మొదలగు రష్యన్ విమర్శకుల, మరియు క్రిస్టిఫర్ కాడ్వెల్, రాల్ప్ పాక్స్, లూకాచ్, హావ్ట్ పాప్. కెరీంజిల్ఫ్ మొదలగు రష్యనేతర వైదేశిక విమర్శకుల గ్రింథములే ఆధారము లంగుచున్నవి. మార్క్షి. ఎంగెల్స్, వెనిన్, టార్జస్సీ. మావో మొదలగు నాయకుల అభిప్రాయములు ప్రమాణీభూతము లంగుచున్నవి. నిజమునకు ఈ విధమైన విమర్శమార్గమున క్రీతగా, విడిగా సిద్ధాంత ములను ప్రతిపాదించుటకు గాని, వ్యాఖ్యానము (ఇంటర్వీపేషన్) చేయుటకు గాని అంతగా అవకాశ మున్నట్లు కన్నించదు. అన్నియు దాదాపుగా నిక్కిత హూర్య నిర్ణయములే యగుట దీనికి కారణము కావచ్చును. కేవలముగా వాటిని ఆయవారి అభిప్రాయములు నుటంకించుకొనుచు, ఇక్కడి

రావ్యస్వరూపములను అనుషరించి అనువర్తింప జేసికొనుటయే వర్ధాన మగుటున్నది.”
(పుట: 306-307)

4. “ఈ విధాన వివేచనమునటు నంబంధించి విక్షిప్తముగానే రాపచ్చును. సూట్రిప్రార్థియముగా సూచనలు శ్రీశ్రీగార్ప విషణువ్యాసములలోనే కన్నించునుగాని. అత్యాధునికముగా వీనికి వ్యాప్తికలిగించుటలో ఉద్యమించినది కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు. పాములవర్తీ సదాశిషిరావుగారు. కె. ఏ. ఎమ్మారెడ్డిగారు, కేతపురిపురుష రామకోటి శాత్రుగారు. త్రీపురనేని మధుసూదవ రావుగారు. చేకూరి రామారావుగారు మొదలగు వారు. భాంతియేతర మార్కీస్య సాహిత్యవిషయకులాభిప్రాయాలను క్రోటికరించి ప్రస్తరించిన ముఖిగొండ వీచిత్రదయ్యగారివ్యాసము ‘నవ్యాలంకారాత్మం -- మార్కీస్య దృక్కుఘం’ ఈ సందర్భమున ప్రత్యేకించి పేర్కొనడగినది. మార్కీస్య విధానమును అనువర్తింపజేసి తెలుగుసాహిత్యములోని పరిచామములను గమనించుటకు ‘తెలుగులో కవితావిఫ్లవాల స్వరూపం’ పరిశోధన ప్రసంగంద్వారా వేద్యేరు నారాయణరావుగారు చేసిన ప్రయుత్సుము విజిష్టమైనది. మరియు, ఈమార్గమునే, ‘సాపేష్ పలువం సిద్ధాంతము నసుసరించి భాంతియసాహిత్యవిషయం నంపుటాయమునం దుర్దమించిన భాంతియసాహిత్యవిషయమును విచారించు కేతపురిపురుష రామకోటిశాత్రు గాగా ‘కావ్యము యొక్క సాపేష్వించసిద్ధాత్మం’ అన్న వ్యాసము పరిశీలింపదగినది. కాగా, తెలుగులో మార్కీస్యవాదము సాహిత్యవిషయం వీయావిధముగా ప్రమాణీకృత మగుట అత్యాధునికముగా మరింతగా విల్సేషణాత్మకముగా అనుశీలింపదగినది.”
(పుట: 311-312)

5. “సాహిత్యమునటు నంబంధించి, విశ్వవ్యాప్తముగా చివిధదృక్కుఘముల ననుషరించి సాగిన, సాగుచున్న విచార విమర్శనము లందు హౌలికముగా అనుకూలయము సాధారణముగా భాసించుటనే యుండును. అయితే, ఈ విషయమును అవగాహనము చేసికొనుటకు దేశీయ-విదేశీయ సాహిత్య, సాహిత్య విషయం నంపుటాయములు ప్రతిపాదించిన వివిధంచి ముల నమన్వయ పూర్వక పరిశీలనము అవసరము. ఈ విధమైన నమన్వయ

మనకు వింజమూర్చి రంగాబార్యులు గారి ద్వారా ఈ శతాబ్దిపు దెండవవడిలో ఆంధ్రమైన క్రయుల్కము అధికముగా కొంత కొంత సాగినను, బాలవఁకు సమగ్రతను సాధించినది అజ్ఞాధనికముగనే యనవలెను. 'కవిసేన చేసి పెట్టే'గా గుంటూరు శేషేంద్రశర్కారు రచించిన 'అధనిక శాప్యకాత్మమ్' ఈ పచున్యయమును సాధించి ప్రదర్శించుటకు చేసిన విశ్వప్రయత్నము ప్రవేశ్యకముగా అనుశీలింప దగినది అజ్ఞాధనికముగా 'కవిత్వం ఒక ఆత్మకో' అను సిద్ధాంతమును ఈ ఆధనికశాప్తము ప్రతిపాదించినది."

(పుట 314-315)

ఈ సాహసాలస్నే సామాన్యుల క్షీరంకావు; డాక్టరి అణసుం కూడా లేదు. అయితే, సాహిత్యం, సాహిత్యవిమర్శ ఎపరికోసం ఉద్దేశంపటి సృష్టించుటపున్నట్టు? - అన్నట్టుపై ఈ సంచంప్రంలో ఉదయించకపోయి. సాహిత్యానికి సంబంధించినాతపటకు సమాజంలో మూడుశంచిలుగులు మనుషులు వచ్చిగఊనకు పశ్చారు. వారు: సామాన్యులు, సహృదయులు, నిష్ఠులు. విద్యాపంచులైనా, కాకపోయినా సాహిత్యంపీద అంతగా ఆసక్తిలేనివారు. ఆసక్తి ఉన్న సాహిత్యాన్ని వినోదానికో. కాలాశేషానికో నిమిత్తంగా భావించేవారు సామాన్యులు. పీరికి బ్రహుకు ముఖ్యమైనంతగా సాహిత్యం ముఖ్యంకాదు. ఇక సహృదయులంకే కొద్దో గొప్పాచో, లంత కొసంసాగ్రంతో కూడిన సాహిత్యరసికత్వాన్ని సంతరించుకొన్నవారు. పీరికి జీవితంలో రఘుభావ మెంత ఉంటుందో సాహిత్యంలోచూ అంత రక్తిబావ ముంటుంది. సామాన్యంగా జాతిలోని సాహిత్యాలిదుచికి ప్రాతినిధ్యం వహించేవారు సహృదయులే. నిష్ఠులు సాహిత్యవేత్త లనటదేవర్గంవారు. పీరిలో సాహిత్యస్థలు, సాహిత్యవేత్తలు, శాత్రువిషులు, పండితులు ఉంటారు. సామాన్యులు కవిత్వం వింటారు. తెలిస్తే కరతాళద్వానులు చేప్పాడు. నాకి.చెప్పేచీరుకంటే చెప్పేనిషయం రావాలి. చిత్రకుద్దిలో చెప్పితే చెవులార చవులార వింటారు. చెప్పింది జీవితానికి వనికివ్వే మనసులో నింపుకొంటారు. ఏ కళాయైనా జీవితాని కెంతవరకు ఉపయోగపడుతుందో శెక్కిపుచుటే పీరిదృష్టికి పరమప్రమాణం. అందువలన సామాన్యజనుల కోసం చేసేరచన వాస్తవశితవాస్తవప్రయోజనాలను దృష్టియంచుటకాని సాగుతుంది. సహృదయులు వాస్తవాన్ని కొమయంగా చిత్రిసే చాన్ని

ఒచ్చన్నారు. అంచుపలన వారికోసం చేసే రచనలలో వాస్తవజీవిత విషయాను వాజ్ఞాయింగా వెలార్పేప్రయత్నం జరుగుతుంది. నిప్పుణులు కావ్యకొమునైజ్ములు. వారు కందించే రచనలో కళ కావాలి. కల్పనం కావాలి. శిల్పం కావాలి. సిద్ధంతం కావారి. అంతే కాదు కొనుభవం కావాలి. కొనుశిలనం కావాలి. కొత్తత్వవిచేచనం కావాలి. రాణుధుర్గాలపారినీ ఒకేసారి మెప్పించటం కొరారునికి ఓకేరికమైనప్రక్రియపలనా. ఒకేవిధమైన ప్రయోగంపలనా సాఫ్యం కాండ. సామాన్యలక్షూరకే ప్రాస్తానస్సు ఒచయిత మిగతా తెండుపర్చులను గాంపకపోవచ్చు. అట్టి రిచయిత చేసే రచనలలో సహృదయ ప్రయోగాలను అనుశీలించటం అనపనచం. నహృదయుల కొరకు ప్రాసే ఒచనలలో ఉపవిచారంచేయటం నిరుపయోగం. నిప్పుణులను కూడా మెప్పించేసేర్పును ప్రకటించేచనలలో సాహిత్యప్రయోగాలచంచ్చ సార్థకమౌతుంది మొచటికంలో చెప్పేదే ముఖ్యం. తెండపంకంలో చెప్పేమీ. చెప్పేతీమా. తెండూ ముఖ్యం. మూడపరకంలో అన్ని ఉండి అద్భుమూ. దర్శనమూ. సిద్ధంతమూ కూడా ఉండటంముఖ్యం. నేటికవిత్వం సామాన్యల నుద్దేశించి ప్రాసినా సహృదయలోకాన్ని మెప్పించాల యత్నమైన్నది. నిప్పుణుల నిర్ణయాలను నిరసిస్తున్నది. సాహిత్యసామాన్యలక్షణం ఇలా ఉండగా, సాహిత్య విషయ ఛీవితం మరి శోచిసీయంగా ఉంది.

సాహిత్యిమండి, సమీచగా సాగినా సహృదయలోకాన్ని మెప్పించగలమ రాని సామాన్య జనాన్ని ఆకట్టుకోలేమ. నిప్పుణులచేతులలో నిగ్మ తేలకపోతే దాని నిజస్వరూపం బైటపడదు. అందుపలన నేటి విమర్శ పదిమందిలో పరువుగా బ్రతకటానికి సమీచగా నిలిచింది; పండితుల ప్రాపకంలో విషయం తలదాచకొంటున్నది. పదికాలాలపాటు నిలిచే విమర్శ పండితులనే ఆశ్రయిస్తున్నది. బ్రతుకుతెరువులన్నీ భవిష్యత్తుకోవచ్చే:

దాదాపు రెండుదశాస్త్రాలక్రితమే సాహిత్యభవితవ్యాన్నిగురించి సాధికారికంగా చెప్పిన డాస్తరు జి. వి. కృష్ణరావుగారిమాట లిక్కుద సంస్కరణీయాలు.²⁵

“నేటిప్రజలకు ఘోతికభోగాలలో ఉన్న ఆనక్కి మరిదేనిలోను” ఉదు. ప్రభుత్వాలుగూడ తమప్రజలు సగటున తల ఒకటికి వాడుకొనగలుగుతున్న

విష్ణువ్యక్తి. వస్తోయి, ఆహారపద్మాలు, మందులు, కార్డు, నివేశన ప్రదేశాలు, రేడియోలు మన్ముగాగలవస్తువులపరిమాణాలనుటిట్టే తాము సాధించిన అభ్యర్థయాన్ని నిర్జయిస్తున్నావి. జాధావిమోచన చేస్తైనా సేవ్యమే ననీ, పరమాషరమనీ రోగి భావిస్తున్నట్లే అధికారమో. ఐశ్వర్యమో, తత్పాదనమో అనుగ్రహించే దేర్చేనా అభిలపటేయ మని తణాదు సామాన్యప్రజా నీకమంతా భావిస్తున్నది. ఇప్పటి జీవితవ్యవస్థకూడా ఐశ్వర్య, అధికారరూప పద్యఃఫల మివ్వనికర్మను పూర్తిగా త్రిపోసిచేస్తున్నది. కాశ్యంపల్లగాని శక్తిన లలితకళాఖండాలపల్లగాని లోకో త్రానుభూతి కఱుగుటన్నదే కాని లొకికమైన పద్యఃఫలం మరొకటి కలగటం లేదు. కసుక ఛాతికధోగలాలన మైన ప్రజాసీకం కావ్యస్ాంగదనకు దూరమాతున్నది.” (పుటలు: 484 : 485)

“ఉత్తమకృతుల అవిచ్చుతికి సమాజంలో కొంత నిలకిడ అపసంపం. కాని, జీవితం నిలకడ లేక త్వ్యాతగతిని మారుతున్నప్పుడు తదనుగుణమైన మార్పులే సాహిత్యంలోనూ, శక్తిన లలితకళలలోను ఏప్తవి. సమాధ్య పస్తాపాదకారైన కృతులకు అవకాశం తక్కువ. తదాస్యాదనశక్తిగూడ పన్నగిల్లక తప్పదు. వెనుకటివలె నవ్యకృతులు ఇకమీదట మూర్ఖుకాలాల పాటు నిలవటం అసంభవంగా కనిపిస్తున్నది.... క్రొత్తగా వెలువదే రచనలు స్వల్పకాలం నిలిచి ఆమీద విస్మృతిషాంలో లీనమోతవి. ఈ రచనల యిందలి వస్తుసిల్పాలుకూడ ప్రతికావార్తలపలె ఉద్యేజకాలుగా ఉంటవి. అంటే పత్రికారచనమే (Journalism) సాహిత్యంలో చెలామణి అవుతుంది.” (పుట 487)

జి. వి. కృష్ణరావుగారది జోవ్యం కామ; ఒకసాహితీగిమర్చుకుని భవిష్యదర్శనం. అప్పటి ఔహాగానం ఇప్పటిపట్టం. పత్రికారచనా ప్రమాణాలతో వెలువదే సమీక్షయే యి యుగంలోని సాహిత్యవిమర్చుయొక్క సాధారణవ్యాఖ్యాం. అయితే, విమర్చుకు లొకవిషయం గుర్తించాలి. సమీక్షయే వద్దిమర్చు కాదు.²⁶ పాశ్చాత్యప్రభావంలోనే సమీక్ష నడుస్తున్న దని భావించినా. మన విమర్చు భవిష్యత్తంకా ఆ ప్రభావంతోనే ముడిపడి ఉండాలని తలంచటం పొరపాటు. ఒక్కుక్కుప్రభావంతో ఒక్కుక్కు క్రొత్త యుగం పుట్టిపట్టు; అ దెప్పదు పాశ్చాత్యమే కానక్కరలేదు. అయినా

తప్పులేది. కానీ, మనచూపుతో పునరుద్దిగే మరొకయుగాన్ని మనం నృష్టించు
కాను యత్నం చేయాలి. అప్పుడే మరొక మండి యోగం మనకు కలిగేది:

*"We shall certainly continue to read the best of its kind, of what our time provides; but we must tirelessly criticize it according to our own Principles, and not merely according to the Principles admitted by the writers and by the critics who discuss it in the Public Press"*²⁷

~ T. S. Eliot.

ఉద్యమాలు - ఉపశ్రేష్టులు

"A theory of art will not be able to get along without at least two key terms—to stand in partial opposition to each other and to keep the theory from collapsing into tautology or into literalism. At the same time it will hardly be a theory at all unless it tries to bring these two terms into a reconciled and necessary relation, or to see each in and through the other.¹"

-- William K. Wimsatt, Jr. & Cleanth Brooks.

తెలుగుసాహిత్యవిమర్శకై పాచ్చత్యుపథావపలిళిలనంలో వ్రథానంగా రెండు మూగ్గలను అనుసరింపవలసిపస్తుంది. మొదటిది— పాచ్చత్యువిమర్శలో ఆయుక్తాలలో వచ్చిన వివిధఉద్యమాల స్వరూప స్వభావాలను వివేచించి, వాటిసామూహికప్రభాపం తెలుగు సాహిత్యఉద్యమాలమీద ఏవిధంగా పడిందో పుణీలించి తత్పుత్తిలాలను సమీక్షించటం. రెండవది — పాచ్చత్యువిమర్శకులు వ్యక్తిగతంగా తెలుగు విమర్శకులను ప్రభావితం చేసిన వైభాగికి అనుక్రించటా. ఈ రెండుపద్ధతుల విమర్శను నిర్వహించటానికి, వాటివిధావలను నిడ్డయించటానికి ముందు పాచ్చత్యువిమర్శంగంలో ప్రవర్తిల్లిన ఉద్యమాలనూ వాటికప్రక్కతులనూ రేఖామాత్రంగానైనా దర్శించటం అవసరం.

పాచ్య పాక్షాత్య విముఖ విధానాలను వివేచిస్తాడా. యస్. వి. రామారావుగా ఉన్న మాటలు ముంచుగా హెర్మినానదగినవి. “పాక్షాత్యుల విముఖున సిద్ధాంతములు నంస్కృతాలంకారకాత్మమునందువలె ఒకబోట నిఱద్వము కాలేము. ప్రశ్నేకముగా ఏచింపబడిన ఆయుక్తాప్య విమర్శలయందే అంతర్భతములైనవి. కావ్యవిషయ విభాగములు కల నంగ్రహగ్రంథము లాంగ్లమున దేవు అరస్టాటీర్ వించితమైన De Poetica వంటి లక్షణ గ్రంథములున్నాయి మక్కిలి అదుడు. అంబేరాక భారతీయాలంకారికులు ప్రాయికముగా ఏదేని ఒకసిద్ధాంతమును స్థాపించుటకు లక్షణగ్రంథములను పెఱుపరించింది. పాక్షాత్యు లట్టుకాక ఆమ విమర్శగ్రంథములలో పలు విషయములు చర్చించింది. వారి సాహిత్య విముఖ కౌన్సిస్టుప్రాతములకు, సిద్ధాంతములకు కష్టమైడి యుండదేదు. నంప్స్కృతాలంకారికులలో కొండరు కాప్యములు ఒచించినసు కవులుగా ప్రసిద్ధి గడించినవారిదుడు. పాక్షాత్య లాండణికులలో పలువురు కష్టములుగా, ఉచ్చయతలుగా ప్రఫ్యోత్తులైనవారే. సిద్ధములైన వారిచేతులలో సాహిత్యవిషయ స్మృజనాత్మకకళగా రూపొందినది...” ఈ నత్యాన్ని గమనిస్తే తేంతంక మది. — నంప్స్కృతలక్షణ గ్రంథాలలో కనపడేవి అసూసనాత్మకమైన లక్షణ సూత్ర రచనం. తెలుగులో కూడా లవణకట్ట అనుషంధింది దానినే. అయితే ప్రాచీనాంధ్రకవులలో కొండరు అనుష్ట్రత విముఖ కుపక్కంచే సూత్రాలనూ, వృత్తులనూ మన కందించారు. అయినా, అయ్యగాలలో అనుష్ట్రతివిముఖ ప్రకటితం కాలేదు. పాక్షాత్యవిముఖుకు అనుష్ట్రత విముఖ్యమే ఉనితం. కవితాత్మ్వ విచారం చేసే విమర్శకులు అనుషీలన ప్రష్కృతులలో ప్రకటించే సాహిత్య సిద్ధాంతాలే విముఖుకు వికాసనిస్పాతిని కలిగించటం సహజంగా కనపడుతుంది. వారిలో ప్రసిద్ధవిమర్శకులు ప్రపంచించిన విముఖ విధానాలు విశిష్ట ఉద్యమాలుగా ఉన్నిలించి పాక్షాత్యసాహితీవిముఖ జీవితాన్ని ప్రశాపితం చేశాయి. వాటి ప్రపృత్తుల ప్రఫావమే తెలుగుమీదకూడా పడింది. అయితే ఆ ప్రఫావాలన్నీ తరుతమ సూష్మృభేదాలతో కనిపిస్తాయి. లోనాసి వాటిని ప్రవేచించాలి.

పాక్షాత్య విముఖ ప్రవంబాన్ని భారతీయభాషాసాహిత్యపేత్త లందరి లాగానే తెలుగువారుకూడా అంగ్లభాషాకాటాన్నందే చూచారు. తమకు నచ్చి

నవి, తమదేశియప్రయోగాలకు అచ్చుటుగా నిలచినవి—అయిన వానినే గ్రహించి తమసాహిత్యదృక్పూర్ఖాలకు సమన్వయించుకొన్నారు. అవిరూపం ముందు తెలిస్తే అన్యయరూపం ఆపైన అవగతమాతుంచి.

ఆంగ్ల సాహిత్యవిమర్శ— రఘువిథాగం

ఆంగ్లసాహిత్య విమర్శనిర్వాపం క్రీ. శ. 16వ శతాబ్ది మధ్యభాగంలో జరిగింది. ప్రాతమికదళలలో అంతకుపూర్వం ప్రవాతిల్లిన గ్రిక్, లాటిన్, రోమన్, ఫెంచి విమర్శ ప్రభావం దానిమీద బిలంగా ఉంది. అయినా ఒక క్రోత్త మయిపుతో పునరుట్టిపన యుగాన్ని (The period of Renaissance criticism) సాగించి విశాల దృక్పూర్ఖాన్ని. నూత్నవిమర్శపద్ధతులను విర్కుంచుకోవటం మొదలుపెట్టింది. ఈయుగంలో సర ఫిలిప్ సిక్స్. బెన్ జాన్ సర్ మొవలైన విమర్శకులు నాయకత్వం వహించారు. 17వ శతాబ్ది మధ్యకాలం వచ్చేసరికి అంగ్లవిమర్శులలో తమ బాషాసాహిత్యాలకు సజ్ఞత్వాలుగా ఉంది, తమ రావానుకోనంలో సాపేషిప్రమాణాలుగా ఉపయోగించే ప్రమాణాలను విసూల్చుంగా సృష్టించుకొండూ. సాధ్యమైనంత వరకు ప్రాచీనలక్షణాలను త్రోసిరాజనే ప్రపూతిని ప్రకటించారు ఈ ఉద్యమం ఒక శతాబ్దం సాగించి. అందులో జాన్ డైర్కిండ్ ముత్యపాత్ర నిర్వహించారు. ఈకాలాన్ని ఇంగ్లీషులో టెస్టారేషన్ యుగ మంటారు. (The Period of the literary criticism of the Restoration). దీనిని తెలుగులో పునరుద్ధరణయుగ మనవచ్చును. ఈ దెండుయుగాలలోనూ విమర్శకులు ప్రాచీనప్రభావానుంచి విముత్తి చెందటానికి తపనపడి. కవితాసిద్ధాంతాలను ప్రమాణాలను కల్పించటంలో అత్యంతస్వేచ్ఛను ప్రకటించారు. సహాదయులుగా ఎరు నిర్వించిన సాపేషిసిద్ధాంతాలలో స్వీయాభియులు ప్రవేశించి వాటిని సంయుక్తానుంచి దూరం చేయటం మొదలుపెట్టాయి. దానికిందు 1660లో ఇంగ్లందును పాలించటం ప్రారంభించిన రెండవబార్లెన్ ప్రభువు ఫ్రెంచిసంప్రదాయున్ని సమాధించటం మొవఱుపెట్టాడు. ఫ్రెంచివిమర్శకులు అన్స్టాటిల్ సాహిత్య సిద్ధాంతాలను ప్రమాణంగా నమ్మి సంప్రదాయవిధానాలను అనుసరిస్తూ ఉండేవారు. అంగ్లసాహిత్యంలో ప్రమాణాలు వడిపోతున్నవని భావిస్తున్న విమర్శకులు

ప్రథంచి విషయాంశుల వద్దతి నాక్రయించి, ఇప్ప శతాబ్ది నడిమి కాబం సంచి దాదాపు ఒక అధ్య కశ్మీర్ కాలం నియోక్తాసికిల్ విషయాలు యుగాన్ని ప్రపాతంప చేశారు. అందులో పేరెన్నికగన్నవారు ఓపవ అడిసన్, అశ్వాండక్ వోప, సామూహ్యల్ జాన్వసర్. ఆ తరువాత ప్రపత్తిల్లింది రాల్పనిచి విషయాల్ ద్వయమం (The Period of the Romantic criticism). ఈ యుగంలో మరొక సాహిత్యవిషయం తన దేశియతను నిఱపు ప్రోక్షుటోవటానికి ప్రయత్నం, చేసింది. కవిత్వస్వభావం, కైలి, చందస్సు మొదలైన కావ్యంకాలమీద కూలంకష్టమైన, దేశియస్వభావసిద్ధమైన పునః పంశిలనం జరిగింది. ఈ ఉద్యమంలో ప్రసిద్ధకవులే పాల్గొనటం గమనాపు మైన విశేషం. నూతో — విలయం వర్ణిస్తర్త, సామూహ్యల్ తైలర్, కోల్ ఎడ్జీ, షెల్టర్, కిట్స్, హాట్లర్, లాంచ మొదలైన వారు ముఖ్యులు. ఈ యుగం 1810-1825 మధ్య ఉష్ణవలంగా సాగింది.

విక్టోరియా రాణి 1837లో సింహాసనానికి పచింది; 1901 దాక్కా పాలించి కన్నమూడింది. ఈ కాలంలో ఎచ్చిన విషయాలు విక్టోరియన్ యుగ విమర్శ అని బాప్తికులు పిలుస్తారు. ఈ యుగంలో తలయెత్తిన కట్టుల రెండు. (1) ప్రభాస్వామ్యవరపాలనస్వాహ 2. విక్టోరియన్ శాత్రుతత్త్వ శాస్త్రిఖ్యదయం. ఇంగ్లండులో కారీ అయిన 1832 సంాపు సంస్కరణ చట్టం ప్రభారం అధికారం భనికవగ్గం నుంచి మధ్యతంగతి ప్రజల చేతుల రోకి ప్రభానంగా వచ్చింది. విశ్వవిద్యాలయ విద్యావిధానం అమలులోకి రాపటంతో ప్రజలలో విద్యాపంటు లెక్కపయ్యారు. రచయితలనంఖ్య పెరిగింది. విక్టోరియన్ ప్రగతివలన పారిక్రామిక విఫ్లవం వలన పరిక్రమలు పెలిశాయి. ప్రజలకు సౌకర్యాలు పెరుగుతున్న పారిక్రామిక నాగరకత పెలిశాయి. ప్రజలకు సౌకర్యాలు పెరుగుతున్న పారిక్రామిక నాగరకత పెలిశాయి. నహజంగా తెచ్చే వకి, అలజడి అశాంతిని జీవితంలో రేకెత్తించాయి. పారిక్రామికవ్యవస్థవలన సంఘంలో ధనికులు, మధ్య తరగతి వారు, రాప్తికులు అనే వర్గాలు ఏర్పడ్డాయి. ఆశ్చర్యపరమాన్యాలవలన అలజడి మొదలైంది. మత గ్రంథాలు చెప్పే నియమాలమీద, భోధలమీద, అంత పరకు ప్రజలలో ఉన్న విశ్వాసం సదలటం మొదలైంది. ఇట్లి పరిషీలనల మధ్య సాహిత్య విషయ ప్రభావైతన్యాన్ని బట్టి ప్రపుత్తిని మార్చుకొన్నది.

ఆ కాలంలో మత విక్యాసాలకు విజ్ఞాన కాత్తం వలన ఏర్పడిన వాస్తవ దృక్కుధాలకు మద్య సంఘర్షణ ఏర్పడింది. కానీ, ఆనాటి ప్రజలా పరస్పర విరుద్ధ ప్రవర్తులతో సంఘర్షణ పడకుండా సమాధానపడే వైఖిని ప్రకటించారు. దానినే ఇంగ్లీషులో 'విక్టోరియన్ కాంప్రెస్ట్' అంటారు. ప్రభుస్వామ్య విభావానికి (Aristocracy) ప్రజాస్వామ్య విభావానికి. పుత్రానికి, విజ్ఞానశాస్త్రానికి కుదిరిన వింశపొత్తే ఆకాంప్రెస్ట్. సాహిత్య విమర్శ ఈ యుగంలో నియోక్తాసిస్టుల మడికట్టుకొన్న భాంబసానికి. కాల్పనిక విమర్శకుల నిలకడలేనితనానికి మద్య ఒక మధ్యమాగ్నానిన్న ప్రస్తరించింది. ఆదిమూడు పాయిలగా సాగించి. ఒకటి: అదర్ప కాల్పనిక థోరణ (Idealist Romantic approach). రెండు: వాస్తవ భౌతిక వాద థోరణ (Positivist materialistic approach). మూడు తివి జీవిక కావ్యార్థ శమన్యయ థోరణ (Biographical critical method). ఈ యుగంలో మొకాలే, జార్జ్ స్టూవర్ట్ శిల్పి, డాఫ్యూర్, హాక్కులే, గ్రెఫిల్ కే షారిసన్, కొన్వమాల్డ్, హోర్ష్ట్ స్పెన్సర్ మొదలైన విమర్శకులు వాస్తవ భౌతికవాద థోరణులను బిలపరిప్పే, కార్లెర్, రస్క్ర్న్, మ్యామార్, వాళ్లర్ పేటర్, స్టీన్బర్గ్ మొదలైనవారు భౌతికవాద థోరణులను ప్రతిషట్టించారు. సెంట్ బువే (Sainte-Beuve), మాచ్యాలర్స్ట్ మొదలైన వారు కవిజీవిత కావ్యార్థశమన్యయ విమర్శను పరిషోషించారు.

20వ శతాబ్ది ఆధునిక విమర్శక ఉపోదయంగా నిలచింది. నిజానికి యుగం 1880 ప్రాంతంలోనే ప్రారంభమైనదని చెప్పాలి. విక్టోరియన్ యుగ రచయికల ప్రవర్తులో ప్రభావంగా కనపడే సమాధానపడి బ్రతికే లక్షణం. సంధికారణదే సౌభయం, వాస్తవం కాని విలువల కిచ్చే సంప్రదాయాగుపం ప్రసంగాలో తిరుగుబాటును తీసికాని వచ్చాయి. ఆ యుగంలోని లిరుగుబాటు శ్వభావాన్ని గూర్చి హెల్బ్రూక్ జాక్సన్ (Helbrook Jackson) అన్న మాటలు గమనింపడగినవి. "The age favoured experiment and adventure and it even looked unkindly upon the various whims of the inquisitive, on the assumption doubtless that discovery was often the result of accident of design. In this large tolerance the spirit of renaissance worked through mind and imagination, inspiring artists with a new

confidence in themselves and courage to take risks. The results were not always happy; but that does not make the spirit in which the risks were taken less admirable; for those who make great effort, contribute to life as well those who achieve.”³ ఈయిగానికి- తిరుగుతాము స్వభావం: క్రోత్త క్రోత్త ప్రయోగాల చేయటం ప్రపుత్తి; సాహిత్యశర సారదాలతో సాహిత్యాన్ని సమిక్షించటం సాహసం; వైచిధ్యం, వైరుర్ధ్యం ఈ యుగ ధర్మం. ఇందులో పెలసిన విమర్శ శాఖలు మరే యుగంలోనూ కానండవు. విపేచనాత్మక విమర్శ (Analytical criticism). మనస్తత్వ విమర్శ (Psychological criticism); అభివ్యక్తి విమర్శ (Expressionistic criticism); మార్కిస్టిస్టు విమర్శ (Marxist criticism); స్వభావవాద విమర్శ (Naturalists' criticism); ప్రతికాత్మక విమర్శ (Symbolists' criticism); అభిరుచి విమర్శ (Impressionistic criticism); గ్రంథపరిష్కారం విమర్శ (Textual criticism); కవి జీవిత కావ్యార్థ సమస్యలు విమర్శ (Biographical criticism); చారిత్రక దృక్ప్రాణ విమర్శ లేదా, కాలక్రమ విమర్శ (Historical method of criticism); అభినవ విమర్శ (New-criticism); కావ్యకీల్ప విమర్శ (Practical criticism) మొదలైన విమర్శాల రీయుగంలో ఉద్యమపట్టుప్రతిని గడించి సాహిత్య లోకంలో ప్రయోగాలను నిర్వహిస్తున్నాయి. ఇరవైయో శతాబ్దం ఆధునిక సాహిత్యవిమర్శలో సాహసాత్మక ప్రయోగయుగంగా భావించవచ్చును.

ఈ సంగ్రహాసమీక్ష ననుసరించి పాశ్చాత్యసాహిత్యవిమర్శయుగాల నీ కింది విధంగా ఏర్పరచటానికి వీఱంది:-

1. గ్రీక్, లాసిన, రోమన విమర్శయుగం. (క్రీ. పూ. 4వ శతాబ్ది నుంచి 16వ శ. మధ్యభాగం వరకు)
2. గునరళ్లీవన విమర్శయుగం - లేదా - ఎలిజబెతన్ విమర్శయుగం. (16వ శతాబ్ది మధ్యభాగం నుంచి 17వ శతాబ్ది మధ్యభాగం వరకు)
- 3 రెస్టారేషన్ విమర్శ - లేదా - పునరుద్ధరణ విమర్శయుగం (17వ శతాబ్ది మధ్యభాగం నుంచి 18వ శతాబ్ది నడిమి వరకు)

4. నిమో క్లాసికర్ విమర్శయుగం - (17వ శతాబ్ది చివరనుండి 18వ శతాబ్ది చివరిలో)
5. కాలప్రాచీనిక విమర్శయుగం - (19వ శతాబ్ది పూర్వపాదం : 1816 - 1825)
6. విక్రోరియన్ విమర్శయుగం - (19శతాబ్ది పూర్వాంశంలో మొదలై దాటాలు ఆ శతాబ్ది ఉపం దాకా)
7. అధునిక విమర్శయుగం - (20వ శతాబ్ది)

చారిత్రక రృష్ణితో సమీక్షలే 2వ శతాబ్ది ప్రమాదంలో ప్రాంచ ఐన కెఱగు సాహిత్యవిమర్శ వికాసంముఖ పూర్వాత్మకవిమర్శలోని లోలియగాల ప్రభాషం ఉండటాఃకి అపరాశం లేదు. అయితే పిషాదాంత మోదాంత రూపరాల లత్తణ వివేచసంలో అంప్రాటిల్సంటి విమర్శలల అభిప్రాయాలను గురించి ఖున్యచూపణం చేయటం జంగించి కొందరు విమర్శకులచేక. అయినా. ఆయా యగాలలో ప్రపంచానిన ప్రభావ సాహిత్య విమర్శ ప్రవృత్తిని పమీషించి వాటి రాటి స్వరూప స్వభావాలను నిర్దేశం చేయటం సమంజనం.

గ్రీక్ సాహిత్య విమర్శ - ప్లైటో, అరిస్టోటోల్

గ్రీక్ సాహిత్య చారిత్రలో పెరికర్స్యయుగం (The age of Pericles) స్వర్ఘయుగం.. ఆ యుగంలో Phidias, Polygnotus వంటి కళారూలు, Aeschylus, Sophocles, Euripides, Aristophanes వంటి రచయితలూ సాహిత్య కొసూర్చాలకు నంభంధించిన పర్యాలోచనం చేఱడు వాడు తమ రచనలలో ప్రస్తావశకంగా అక్కుడక్కుడా చెడురు మదురుగా కొన్ని అభిప్రాయాలు చెప్పారు. ప్లైటోకు ముందున్న విమర్శలో కవిత్వ స్వభావాన్నిగూర్చి, ప్రయోజనాలనుగూర్చి వివిధ విమర్శకులు చేసిన లక్షణ సూక్తాలు కనపడతాయి. ఆ కాలంలో త త్వ్యవేత్తలకూ, సాహిత్యచేత్తలకూ విరుద్ధ దృక్పూళా లందేవి. వారి నడుమ వాడాలు చెలరేగుటూ ఉండేవి. ఉదాహరణకు Xenophanes, Heraclitus అనే త త్వ్యవేత్తలు ఫామరు

కవిత్వాన్ని సీతిసూత్రాలలో విమర్శించారు. కాసి, Theagenes, Anaxagoras రాంసేడారు పశ్చించారు. స్లైటో తన 'ప్రవృత్తి' గ్రంథంలో ఇటు పండి సంఘడ్డణ క్రీ. హ్రా. లె కత్తార్జీనుండే ఉన్నదని పేర్కొన్నాడు. స్లైటో (క్రీ. హ్రా. 427-317) గ్రీకు సాహిత్య పిమచ్చ పితామహుడు. సోక్రేస్ శిష్యుడు. కశయ్యుక్క ఆధ్యాత్మిక ప్రపృత్తిని విశేషంగా ప్రవంచించిన వాడు. అయిన రచించిన 'ప్రవృత్తి', అనే గ్రంథం ప్రధానంగా ఆదర్శాభాసి వాడాన్ని విషించేది. అందులో ఎవరెడి కళలనుగుంచి, కవిత్వాన్ని గురించి ప్యక్తం చేసిన అభిప్రాయాలే అనేక యుగాల విమర్శకులకు ఆదర్శాభాసాలుగా వనికిపెచ్చాయి.

కళ శీఖతాని తుపయోగపదాలని (Art for life's sake) అయిన వాడం. కళలు, కవిత్వం మానవాని అభివృద్ధిచేయబడానికి కాసి. విక్షేపణంతంచేయబడానికిగానీ తోషపడపని భావించి దాటిపట్ల కొంత చిన్నమాట చూచాడు స్లైటో. అయిన ప్రతిపాచించిన 'Theory of Ideas', 'Theory of Imitation', గ్రీకుల త్వరాత్మములాలు. భావాలన్నీ భగవచైత్రస్వంలో భాసించే ప్రాగ్రాప సత్యాచే. ప్రకృతి అంతా దాటి అనుకరణమే-అ అనుకరణకు అనుకూలంగా భావాలను చిత్రించే కళలన్నీ సత్యానికి రెండంతరాల మారంలో ఉండేసిన అయినవాడం. ప్రాగ్రాపసత్యాన్ని అందుకోవాలని యార్థించటానికి ఒదులు దాడి అనుకూలను అనుకరించి కొఱండాలు సృష్టిస్తారు కూకారు లంటాచాయసి. అంటుపలన కళ అను కలికట అనుకరణ మని రంపడించాడు.¹ ఆధ్యాత్మికధృష్టిలో, ఆదుర్యు ధృష్టిలో కళను దర్శించిన స్లైటో. కవిత్వం విషయ వ్యాఖ్యానాలను ఎందించానికి బదులు పెంచి పోవిస్తుందనీ, మానవసమాజం సుఖంతో: సచ్చిలంతో అభ్యర్థదయం సాధించటానికి అనువుగా విషయప్రపృత్తి ప్రసాదం కాకుండా, ప్రాతిభాసిక సత్యాలను కల్పించి లోకాన్ని లోఢిపెటుటిందనీ భావించాడు. కవి ప్రవక్తకూ పిచ్చానికి ఏచ్చయస్థంగా ఉంటాడని పచించాడు. డివ్యావేశం కలిగినప్పదే కవి కవిత్వం చెప్పగలడన్నాయి. కవిలకు లక్ష్మితికంచె ఆలోచన మఖ్యమన్నాడు. సమాజంలోని ప్యాప్తుల లొన్ని మరచేసాడే ఉత్తమ కూకారుడని నంభావించాడు. నాటకంకంటె ఇలిపోసం ఉత్తమ ప్రక్రియ అని నిరూపించాడు. సమాజ జ్రేయస్తును భండింపడే కవిత్వాన్ని అయిన తీవ్రంగా

నిరసించాడు. ప్లైటో తన గ్రంథంలో పేర్కున్న నియమాలలోని (The Laws) ఈ మాటలు గమనింపతగినవి— “No Poet shall write any Poem that conflicts with what, in accordance with the public standard, is right and lawful, beautiful and good; nor show his compositions to any private individual until they have been submitted to the appointed Judges in these matters and to the guardians of the law, and been officially approved”.⁶ నైతిక ప్రమాణాలలో కవిత్వాన్ని అనుమాసించటం ఆయన విమర్శలక్షణం. అయినా ఆయన ఇదమిత్తంగా ఒకకావ్యాన్ని తనప్రమాణాలలో విమర్శించి చూపడేదు.

గ్రీకువిమర్శులో ప్లైటో తరువాత ఆయనకిష్ణుడు అరిస్టోటెల్ మరొక మహాకిరంలాంటిచాడు. క్రి. పూ. 384 నుండి 322 వరకు జీవించాడు. ప్లైటో స్థాపించిన అకాడమీ ఆఫ విథెస్పులో చదివి ఉత్కృతి. ఆయనతో జాడాపు రెండు దశాల్కోయ కలిసి తీవించి. అలెగ్జాండరుకు గుర్తువై ప్రసిద్ధ సాహిత్య ప్రవక్తగా ప్రఖ్యాతిగాంచాడు. అతడు ప్రాసాన గ్రంథం ‘The Poetics’. అది అసమగ్రమైనా అందులో విషాదాంత. మౌదాంత రూపకాలము గురించి. ఇతహస కవిత్వాన్ని గురించి ప్రపంచించిన సూక్తాలు సాహితీలోకానికి ప్రామాణిక సూక్తాలుగా నిలిచాయి. కవిత్వాన్ని అనుక్యంగా, అనిత్యంగా, హావించిన ప్లైటో అభిప్రాయాలను ఇంచించి సాహిత్యతోత్సాహాన్ని నియంచి దృక్పుఢంతోనే అరిస్టోటెల్ తన పొయిటిక్స్ ప్రాసినట్టు స్వప్తమౌతుంది.⁷ ప్లైటో అనుకరణవాదంలోని అనుకరణక్షోన్ని అరిస్టోటెల్ అభివందంగా వ్యాఖ్యానించాడు. అనుకరణమంచే ప్లైటోమతంలో అనుమతించిన మన్మాతు. వాస్తవజగత్తులో పాక్షికంగా ప్రత్యక్ష మయ్యే ఆదర్శనత్వాన్ని కొకారుడు దర్శించి దానికి సమగ్రాభివ్యక్తిని సంతరించటానికి తన సృజనవ్యాపారంద్వాద ప్రయత్నించి. శక్తికాలది నిర్మించి కృతకృత్యదోతాదని పేర్కున్నాడు. ఈతని అనుకరణ సిద్ధాంత వ్యాఖ్యానం యూరపు విమర్శకుల మన్ననలను విస్తారంగా పొందించి.⁸ అనేకులకు శిరోధార్యమైంది. అంస్టోటెల్ - కవిత్వానికి, చరిత్రకూ గల భేదాన్ని నిరూపించిన అంశాలూ, విషాదాంత మౌదాంత నాటకాల నిర్వచన స్వరూపనిరూపణలూ, పాశ్చాత్య సాహిత్య విమర్శలో అనేక సమస్యలకూ, సంఘర్ష

ఉలకూ దాతీతీశాయి. ఆతడు ప్రతిపాచించిన 'కెథాపినో'ను గుణించి తరువాతి విమర్శనలు వివేచించి, వివిధ వ్యాఖ్యనాలు చేశారు. కటు(pity), వయం (fear) అనే భావాలనుగూర్చి ఇతరిగ్తంచారు; విషాదాంతనాయక లక్ష్మణులు. విషాదాంత పస్తులక్ష్మణులు, షడ్యైద స్వభావాలు, ఐక్యత్రయ స్వయాప స్వభావాలు. ఐతిహాసిక కవిత్వ లక్ష్మణులు, మొదలైన అంశాలు తరువాత విమర్శలలో చర్చావేదిక లయ్యాయి. నమగ్రగుణ సమన్వితం కాక పోయినా అరిస్టోతీర్ట పొయెటిక్స్ గ్రంథం కొన్ని యుగాలవరకు సాహిత్య విమర్శ చైతన్యాన్ని పోషిస్తూ ప్రభావయుఽంగా ముందుకు సాగించిన ప్రామాణిక లభ్యాగ్రంథం. భారతీయులకు తరంతనాట్య శాత్రుంలాగా, పాశ్చాత్య త్వయలకు అరిస్టోతీర్ట పొయెటిక్స్ అంర్థాన్ని విమర్శించాలిని. ఇ. డబ్బు. హెచ్. అట్కిన్స్ (J.W.H Atkins) కం గ్రంథ ప్రాశస్త్యాన్ని ఇలా వ్రిశంసించాడు..

"Aristotle's POETICS is a comprehensive treatment of Poetry, it's nature and art, revealing many of the first principles of literary theory and the canons of the dramatic art and constituting, besides a valuable study of critical method, a mine of suggestive ideas and one of the few pieces of systematic criticism that have come down from the ancient world""

లాటిన్ సాహిత్య విమర్శ - హూరేన్, క్ర్యింటీలియన్

లాటిన్ సాహిత్య విమర్శలో అగస్టన్ యుగం (Augustan Era) (క్రీ. పూ. 31 నుండి 14 వరకు) ఉజ్జ్వల కాలం. అందులో హూరేన్ అద్వితీయ స్థానాన్ని అక్రమించాడు విమర్శలో. ఆతడు రచించిన 'Epistles' రెండు భాగాలగా ఉంది. మొదటి భాగంలో చంచల్సు. కవితా పాకం మొదలైన అంశాలపై కొన్ని ప్రశంసలన్నా. రెండవ భాగంలో సాహిత్య విమర్శ మీద రెండు దీర్ఘాలేఖ ఉన్నాయి. Epistles కు Art Poetica అనే పేరుండేది. అంటే విమర్శను కవితా దూపంలో వెలఁ చించిన గ్రంథం అన్నమాట. అందులో అరిస్టోతీర్ట కవితా సిద్ధాంతాలను ఆధారంగా చేసికొని అతడు నంపుపడయ వధ్యతిని ప్రచోధించాడు. కవిత్వం ఉపరంజింపచేయటంతోపాటు, ఉపదేశించాడని ప్రవచించాడు. "By at-

once delighting and teaching the reader. the poet who mixes the sweet with the useful has everybody's approval."

అని కవులకు హితవు చెప్పాడు. సాహిత్యానికి ఉత్తమ రుచి అవసరమని చెప్పిన ఆయన డాక్టరులూ, కవితాపాకాన్ని గుంపి చేసిన వివేచనం వియవైనవి. కాష్యకిళు నంబింధించిన అరిష్టాటిక్ ధావాళాలను యూసుకు అంద సాహితీ క్లైరాలో వెనజల్లిస గౌంపం హోరేసేటు దక్కింపి.

హోరేస్ కరూర లాటన్ విమర్శలో ప్రసిద్ధ ఖ్యాతి క్వింటిలియన్ (Quintilian) (క్రీ.శ. 36-95). ఈయన ప్రాసిన మూడు గ్రంథాలలో INSTITUTIO ORATORIA ప్రఖ్యాత గాంచించి. కైవ్వెనులో ఈ గ్రంథ ప్రాశస్త్యాన్ని గుంచి యిలా అన్నాడు.- "It may indeed be said that a man's competence in criticism itself may almost be measured by the estimate he holds of his remarkable book. It is not precisely a work of genius: its intentions were too strictly practical for that. But it is the work of a master of his own craft, who to professional knowledge and practical experience added unusual common sense, a sufficient dose of originality, a saving sense of humour, acuteness, freedom from any blinding or paralysing partiality, with at the same time a sensible though not extravagant patriotism in regard to the literature of his own Country".¹⁰ ఈతడు గ్రీకు రోమను సాహిత్యాల, గ్రీక్ లాటిన్ భాషల తులనాత్మక పుశీలనం చేశాడు. లాటిన్ భాష పుణితి చెందవసిన వియవైన మార్గాలను సూచించాడు. విమర్శలో పారిశ్లాషిక పదాలను వ్యవస్థీకరించాడు. పచనచనం కూడా ఒక కళ అని ప్రతిపాదించాడు. విషణువదచనా యావమైన రీతిలాంచి కావ్యక్రైలి సిద్ధాంతాన్ని ఈయన విమర్శలో వెలయించాడు. కైటలో పదాల ఎన్నికలు, కూర్చుకు, సృష్టితలు, ఆలంకారక సొందర్యానికి, నిరాక్రమ శిల్పానికి, లయబద్ధమైన ప్రవాహ లక్షణానికి ఉన్న ప్రాధాన్యాన్ని ప్రపంచించాడు. మొత్తానికి ఈతడు రీతివాదిలా కనపడతాడు.

రోమన్ సాహిత్య విషయాలు - లాంగినెన్, డాంటే

రోమన్ సాహిత్య విషయాలు - లాంగినెన్ పేరు శిల్పిరం లాంబివాడు. "On the Sublime" అన్న గ్రంథాన్ని స్లైట్ ప్రఘావంతో ఏచించినా కవితాకైలి. సాహిత్య విషయాలు ప్రఘావాలు మొదలైన అంశాలను ఆయన విశేష ప్రపంచంలో ప్రతిపాదించాడు. ఆర్ట్సిఫ్ట్ క్లాసికల్ దిక్కులీ ఈ గ్రంథ ప్రాశస్త్యాన్ని ఇలా ఉగ్రంచించి- "The work (despite gaps) is one of the greatest of all critical achievements. An illuminating dissertation on style, accompanied by many penetrating Judgements, as well as suggestive pronouncements on critical standards and principles, the treatise is unique in its interpretation of classical spirit, its compelling enthusiasms, its sanity, its freshness, and its unerring insight into the essentials of art"

లాంగినెన్ పాశ్చాత్య సాహిత్యాని కిచ్చిన ఉపాయాలం నద్దిమిటీ సిద్ధాంతం. అతనికి హృద్యమున్న విషయాలు - కవిత్వం ఉపరంజనాస్నీ. ఉపదేశాస్నీ అందించాలనీ, వచనరచన పరితమ అనుమయించేటట్లుండాలనీ నిర్దేఖస్తే. ఈయన రచనవలన పతితకు అతీంద్రియమైన అనుభవస్థితి యేర్పాలని ప్రతిపాదించాడు. ఉదాత్తరచన అస్టోదాన్ని కలిగించి ఉచ్చుకోరాయి; భావోత్సుటస్టిటివి (Ecstasy) కలిగించాలి. రచయిత ఉక్కిక క్రిలోని ఉజ్జ్వలత్వంవలననే భావోత్సుటస్టిటి ర్పుడుతుంది. భావోత్సుటస్టిటిలో పరిత పొందే అతీంద్రియానుభవస్థితియే నద్దిమిటీ. ప్రతిభావంతుని ఆక్రూప్రతి స్పందనచే నద్దిమిటీ అనీ, అది రచనలోని రీతి వలననే కలగుతుందనీ, అది మహాకవుల లక్షణమని, సాంద్రత దాని న్యాఖావమని ఆయన నద్దిమిటీని నిర్వచించి, విపరించాడు.¹¹ ఉదాత్త భావనం. ప్రకృష్ట భావాభివ్యక్తి, సార్థకాలంకార ప్రయోగం, వరిష్టవ్యాపాకం, విశ్లేషపదరచన అనే అంగపంచకంలో నద్దిమిటీ రూపు కట్టుతుందని ప్రతిపాదించాడు. ఇతడు రీతి వాదిగా, ఉత్తమ భావుక విషయాలనిగా ప్రశ్నాగాంచాడు.

పేటో కంటె, అరిప్పాటిల్ కంటె ఈతనియందు కనబడే వై ట్రైస్ట్ స్కూ వివరిస్తూ బిసవరాబు వేంకట అప్పారావు గారు ఇలా అన్నారు. “కాచ్చు ప్రపంచమునకు రావ్య ప్రపంచమునకును, సూక్తాత్మక లనఁదగు ప్రపాన విషయముల నెక్కువభేద ముందదనియు, నప్రపానములగు తక్కుంగల నియమముల విషయముననే భేదము కలుగుననియు, రాప్య ప్రపంచము నకును ఇన్నడ్లైనముగు భగవంతుడే ఈ రెండు ప్రపంచములకును సూక్తాత్మకల విషయమునగాల ద్వైక్కురావమునకు, గాంణమనియు, దెరెను, అట్లు తెల్పి కావ్య ప్రపంచ మథూతకల్పితము గాదనియు, ఖ్రిక్కుతి పరికామ భేదములన్నియు సూట్టముగను, గొన్నియొదల స్ఫూరముగను గూడా, గాంణ ప్రపంచమునకు వర్తించుననియు, నందుడే, గాంణపరమాచండి ప్రపానస ప్రిణాపాదితుప్పానీరఘవాక్యాదచన గాదనియు, అసోసైపకమగు స్వతంత్ర రావ్య రచనవే యనియు, నందుడే, గవి యసత్యప్రలాండి కాదనియు నతీక స్వామ్రూజ్యమున వేదాంతులకన్నను, మతస్థాపకులకన్నను, రాత్రుక రూలకన్నను నెక్కుదుగ గొంపింపబడి పారి యందయికన్న ఉన్నట్టె మంచేశ్వరునితోడ స్వర్గసింహసనాసీముడగుననియు, నగారామ్రోయించినటుల వాక్కుచ్చి గురు ఇష్టులిరువుర సిద్ధాంతములను గాలికెగురుగాట్టి లాంగ్లీసీసు ఒస సిద్ధాంతము వక్కు, రాచ్చుక్కులలోనెల మార్గచంపు యమ్మెను.”¹²

అప్పారావుగారపుట్లు లాంగినన్ రసవాది అని నిర్ణేఖించటం కష్టం. “Style, for Longinus, is the life and blood, the very spirit of a work and of the personality of its author. He was the first to assert that style is the man”¹³ అన్న విమర్శకుల అభిప్రాయాన్ని గమనిస్తే ఆయన ‘రితిరాత్మకావ్యస్య’ అని ప్రతి పాదించిన వామమని కోవకు చెందినవాదని భావించటం సమాజం :

లాంగినన్ క్లాసికల్ విమర్శకులలో మొదటి రామాంటిక్ విమర్శకు డసీ, క్లాసిసిషమునూ, రామాంటిసిషమునూ మేళపించిన సమస్వయ విమర్శకుడసీ, ప్రాచీన విమర్శకులలో అధునికుడసీ వలురకాలుగా విమర్శకులు అభివర్షించారు. “For him classicism was touched with romance, but not darkened. His romanticism was sane

and bright by dint of contact with the classical order”¹⁴ అన్న సార్తుటి పేమ్యు మాట లావిమర్కువి నమన్యయ సాహిత్యక్రీత్యానికి సుస్థిరించాడనాయ. రాల్ఫునికయుగోదయ ఉషఃకాంతులు ఈతని విమర్శలో దఃఖనమిస్తాయ.

ఈ యుగంలో పేర్కూనదగిన మలొక మహాకవి, విమర్శకుడు డాంటె. (Dante Alighieri 1265–1321). గ్రీకు సాహిత్యంలో హోమరు ఉచించిన ఇలియం, రాణులో పర్సీల్ ఉచించిన Aeneid, మహాకావ్యాలుగా ఎంత ప్రసిద్ధి చెందాయో ఇటాలియన్ భాషలో డాంటె ఉచించిన దీవైన్కామెండ్ అంత ప్రశ్నస్తోపొంవింది. మహాకవియైన డాంటె దేశభాషాభిమాని. గ్రీకులాటిన్ భాషలలాగనే ఇటాలియన్ భాషకు గౌరవప్రపత్తులు కలిగించేకృషి ఏముండ్యురా సాగించిన మనీషి. అతని ప్రసిద్ధరచన—De Vulgaris Eloquio. టీనికి ఇంగ్లీషులో సమానార్థకమైన పేర్లు - “of the Vulgar Tongue— ‘లేదా - of writing in the Vernacular.’ సంస్కృతంతో సమానప్రతివర్తీని తెలుగుభాషకు కల్పించే ప్రయత్నంచేసిన దేశపులలుగా, వ్యావహారికాంచ్రం మహాకావ్యరచనకుగూడా శక్తిమంతమైనదనే తెలుగు వ్యావహారిక బాస్కులలుగా డాంటె తన మాతృభాషాభివృద్ధికి కృషిచేశాడు విమర్శుర్యురా. దేశభాషలో ఉదాత్తకావ్యరచనారీతిని ప్రబారంచేశాడు. దానికి ఉపఱికంగా యూనివేరిటీల తులనాత్మక అధ్యయనాన్ని ఆరంభించి నిర్వహించాడు. Saintsbury ఆతని యత్నాన్ని యలా ప్రశంసించాడు. “No ancient eritic could have made such a survey as he makes of the different languages of Europe; no ancient critic did make such survey of the dialects of Greek as he makes of the dialects of Italian.”¹⁵ ఇటలీలో పుట్టిన గిదుగు పిదుగు లాంటివాడు విమర్శలో డాంటె. పీరిడ్జరి మాతృభాషాభిమానం ఆ భాషా సాహిత్యం వృద్ధిచెందటానికి రాచటాలు వేసింది.

పాశ్చాత్య సాహిత్యంలో పునర్వృథివన యుగోదయనికి ఇటలీ దేశంలో సాహిత్య విమర్శలో కలిగిన పరిణామాలు బలమైన కారణాలుగా నిలిచాయి. Laurentius Valla, Politian, Vergerius, Vittorino da Feltre, Guarino da Verona, Leonardo Bruni మొదలైన మానవతావాది

విద్యాంశులు ప్రాచీనకావ్యాలను, గ్రంథాలను సేకరించి, వాటిని అనుభించి విద్యావిధానంలో ఒకభాగంగా ప్రశంసింపజేసే విశిష్టప్రయత్నాలు చేచారు దానితో సాహిత్యాధ్యయనంలో వినూత్వ మూర్ఖులూ, ధోరణులూ, పిషుర్పులో వినూత్వప్రసుతులూ వెంగులోనికి పడ్డాయి. వాటి ప్రభావం క్రీ.కి. డిచ్ తాబ్లింగ్ అంగ్లసాహిత్యంమీద పడింది. Colet, Erasmus, Vives మొదలైన విమర్శకులు ఇంగ్లీషులో ఈ ధోరణులను బలపట్టారు. ఎక్కువ్యం, కవిత్వం, చరిత్ర, తత్త్వశాస్త్రం-వాటి పరస్పరం సంబంధాలను, వాటి వాటి వ్యక్తిత్వంలక్షణాలనూ వివేంచించారు ప్రమాణాలు ప్రాచీనాలైం ఆంగ్లభాషా క్రీత్రిక వాటిని వ్యక్తింపజేసి. అంగ్లసాహిత్యంలో రీతివాదాన్ని పెంపాం దిట్టచాడు.

ఇంగ్లీషు సాహిత్యవిమర్శలోని ఐనర్స్ట్రీషన్ యూనికి ఫునాదులు వేసిన విమర్శక్రతలు Thomas Wilson, Sir John Cheke, Roger Ascham, ఏకు 16వ శతాబ్ది మద్యభాగంలో ఉన్నారు. ఏకు ముద్దులు ప్రధానంగా ఆంగ్లభాషాక్రైతి దేశియంగా, జాతియంగా ఉండాలని ఉద్ఘాటించారు. విల్సన్ రచించిన 'Art of Rhetoric' గ్రంథంలో రచన ప్రవన్నంగా ఉండాలనీ, రచయిత యొన్నుకొనే ఇక్కాలు సడకమైనచీ, దేశియమైనచీ, సర్యాజవసులభంగా ఉండేచీ కావాలనీ, అన్యభాషాపదాలతో కైలిన ముద్రమంచేయకుండా ఆంగ్లభాషాస్వత్థావిం అచ్చుపడేటట్లుండాలనీ అనుకోపింపబడింది. సర్కాన్ చెక్ ఆంగ్ల రచనలలో కనపడే కృతిమత్వాన్ని, అక్షరాన్ని, లిటరేరీ అంగ్లీషు రచనలలో లాటిన్, ట్రిపెంచి ఇంటాలియన్ భాషా పదాల ప్రయోగ వాహక్యం వలన విర్పణతున్న కైలతోని సాంకర్యాన్ని విమర్శించాడు. శ్రవణపుత్రగంగా లేని రచనలోని లయను గర్హించి, మాధర్యం రచనకు జీవితమని ప్రవచించాడు ఈ విమర్శక్రతయాన్ని Tudor critics అంటాడు. ఏకు సాహిత్య ప్రముఖాలను ప్రాచీనుల నుంచి గ్రహించినా ఆంగ్లభాషాక్రైతి అన్యభాషా సంపర్కంనుంచి దూరమై, దేశియమైన సార్కోన్ని సంతరించుకేపాలని య్యేక్ గ్రీవంగా ఘతిపాదించాడు. పెనస్ను కైలీప్రస్తావానికి ప్రాంతిపడికలు వేశారు.¹⁶

ఈ యుగంలోనే కవులనూ, కవిత్వాన్ని, సాహిత్యపుటిలుపలనూ రావడించి చిన్నచూపుచూచే విషయకులు కొందరు పెలిశారు. వారందరిలో ఎన్నదగినవాడు స్టేఫన్ గాసన్ (Stephen Gossan) అతని గ్రంథం 'The School of Abuse' అ వర్ధంవారి అభిప్రాయాలకు ప్రాతినిధిం చేపాస్తుంది. గాసన్ దృష్టిలో కవులు వినోదవాచ్యకారులు, విదూషకులు కవిత్వం అబద్ధాల తల్లి, అనధ్యాతల దాది, కవిత్వంతో కాలంగదపటం నిరుపయోగమైన జీవన వ్యాపారం. అందువలననే స్లైట్ కవులను తన అదర్పులోకాన్నించి దూరండేళా ఇని అతనిదారం¹⁷ ఇటువంటి అరసికవాచాన్ని అభిశంసించి ఉచిత్వస్వభావాన్ని. ప్రయోజనాలనూ ప్రవంచించడానికి యత్నించిన విషయాలకు పిలిక సిద్ధీ.

పునరుజ్జీవన విమర్శనగం- ఫిలిష్ సిడ్నీ. బెన్ జాన్ సన్

పిలవ సిద్గీ (1854-86) ముప్పెరండేళ్ళు భత్కిన వీయడుగా జీవించాడు; ఏరోబికంగా గానవేవదన్ని ఎదిరించాడు. 'Apology for Poetry' అయిన ఉద్యమానికి ఉజ్జ్వల ప్రతికగా నిరిదిన గ్రేంథం. టీనల్ రెండుఱగా ఇన్నాయి Appologie for Poetrie? The Defence of Poesie. మొదటి భాగంలో కవిత్వాన్ని ఎంచుక వియవక్షాలో, దాని స్వభావాన్ని ప్రయోజనారసాధన ప్రమాణాతో చుగకంచాలో సిద్గీ వివరించాడు; రెండో భాగంలో గానవే పంచి విమర్శకుల అభిప్రాయాలను ఖండించి, అప్పటి అంగ్లకవిత్వ స్వరూపస్వభావాలను అనుషీలించాడు.

కవి శభ్యవ్యతప్తిని చూపుతూ ఈవి బుషిఎండే వాడని, ప్రశ్నల ఆనీ నిరూపించాడు. రోమన్ ఖాపలో కవిని Vates అంటారు అంపే Prophet లేదా seer' అని అర్థం; గ్రీకులు Po'en అంటారు; అంపే- 'maker' or 'creator' అని అర్థం ఇది కవి విద్యాషకుడన్న విఱండ వాడానికి విఫండనం

తళ్ళనాందకాదన్ని పూర్వికే విళ్ళనళ్ళుతో కవిత్వాన్ని పరిష్కారిస్తే అభివృద్ధించాడు. ఆఖండతళ్ళనాన్ని మానవ దార్శించానికి తగిన అధ్యాతలము తండెలండెలుగా అందించటానికి. కవిత్వాన్ని రాల నందించే మాత్రము కూడా

కవితను దర్శించాడు.¹⁸ లైలో అరిపారీయంలో రచనకు తాత్త్వికదర్శనం అత్యుచ్ఛియానీ, కవిత సౌంబర్యమనీ వ్యాఖ్యానించాడు. అనుకరణకళ్లానికి అరిస్టోటీల్ ఇచ్చిన అన్వయాన్ని ఆంధ్రంలో చేసికొని రికాంప ముందుకు సాగి 'ఉద్ధత్తికరించబంి: 'మాత్మసృష్టి చేయబంి' అనే అర్థాలను చెప్పాడు. ఆచని పుతంలో 'The Poet, lifted up with his vigour of his own invention, doth grow, in effect, into another nature, in making things either better than nature bringeth forth or quite anew, forms such as never were in nature.'¹⁹ అరిస్టోటీల్ దృష్టిలో కపి తాత్త్వికదృక్కుతంలో లోకసత్యాలను ఆదర్శపరచ్చాడు. అన్నిదృష్టిలో—కవి ప్రకితానేతంలోనే అదర్శపరచ్చాలను దర్శించి విశ్వాసినశను కాలో వ్యవంచిస్తాడు సిద్ధి కవిత్వాన్ని. దాని ప్రపుత్రులనుట్టి మూడువిధాయగా విభజించాడు. 1. మతకవిత్వం. 2. తాత్త్విక కవిత్వం. 3. మానస జీవితాన్ని శాపనామయం చేసే కవిత్వం—అని. ఆ తరువాత ప్రక్రియలను ఇట్టి అంతర్వ్యాఖ్యానం చేశాడు. వాటిలో ముఖ్యమైనవి— ఏంగాథకవిత్వం (Heroic Poetry), గేయకవిత్వం (Lyrical Poetry), విషాదకవిత్వం (Tragic, Poetry) ఏవోద కవిత (Comic Poetry), అధిషేష కవిత (Satiric Poetry), పశ్చియ కవిత్వం (Pastoral Poetry), ఇయంవిక్ గడంలోకూదిన స్వరథిష్టకలేని కవిత్వం (Iambic Poetry), స్ఫురికావ్యం (Elegiac Poetry). చిటి స్వరూప స్వభావాలను విచించాడు. తత్త్వ రాత్మంకంట, చచిత్రకంట కవిత్వం గొప్పదని వక్కుజీంచాడు. 'The Poetry is the food for the tenderest stomachs; the poet is indeed the right popular Philosopher'²⁰ అన్నాడు. కవిత్వాన్ని నిరసిస్తూ గానవీ మొదరైనవారు చెప్పిన ఆంశాల కన్నింటికి పేరుచెప్పుకుండా ప్రతిథందనఱ చేసి చూపించాడు. తత్త్వశాస్త్రాదులు వివేకాన్ని, విష్ణువాన్ని మూనవాళికై త్వే. ఒవిత్వం భూమానికి పలమైన అనుభూతి సందర్శిస్తుంది. రాత్ర వేత్తల ప్రకటనలలో అభిద్రూచించాయి కాని కవితలలో అభిద్రూచించాయి కావితలలో అన్నాడు. సత్యపరచ నిరూపణం కాదు సాహిత్యదర్శం; ఉండతగిన వాటిని ఉండకూడినివాటిని నిర్దేశించటం దాని లభ్యం. కవిత్వంలోని శాప నశ్యాల అభిద్రూచి కావు—అని పేర్కున్నాడు. నమకాలీన అంగ్లకవులకు

హితవు చెపుతూ—వారికి శాస్త్రమి చేయాలో కెలిసిఉదటంలోపాటు ఎలా చేయాలోకూడా ఎత్తుక ఉండాలన్నాడు. విషాదంత దూషకాలనుగుంచి చ్యాంచి—“A tragedy is tied to the laws of Poesy, and not of history; not bound to follow the story, but having liberty either to feign a quite new matter, or to frame the history to the most tragical convenience”²¹ అని రచయిత స్వేచ్ఛను నమ్మించాడు. సమారీన నాటక రచనావిధానాలను విమర్శించాడు. నాటి ప్రేమకవిత్వంలో నిషాయితీలోకూడిన నిండైన అనుభవ సాంద్రత లేదని వాపోయాడు: ఒచనలలో మారుమాలపదాలను వాడటాన్ని. అర్థరహితమైన లభంబంత్వాన్ని గర్జించాడు; అంంకారాలను అవసరమున్న ప్యాడే పోచిత్వంలో అత్యంత స్వాభావింగా. జీవితానుచివాన్ని అందించే లాగా ఒచనలో వాచాలని నిర్దేశించాడు: భంపునుగుంచి చర్చిస్తూ—“The ancient marked the quantity of each syllable, and according to that framed his verse; the modern observing only number with some regard of the accent, the chief life of it standeth in that like sounding of the word, which we call rhyme”²² అని పేర్కొని అంగ్గుచ్చందం రెండు పద్ధతులలోనూ రాణిస్తుందని నిర్దించాడు. సిద్ధీకాలంనాటికి అంగ్గుసాహిత్యం అంతగా విస్తృతి పొందక పోవటంచేర అతని విమర్శ ప్రధానంగా తపిత్వపు వియవాలను. ప్రయోగ నామ గుంచి సిద్ధాంతికరించే ప్రపుత్రినే ఎత్తుపై ప్రకటించింది. అంగ్గు సాహిత్యచరిత్రలో మొదటి ఉత్తమలక్షణ విమర్శగ్రంథంగా ఇతని అపాలజీ అవ పొయ్యేటీ. పరిగణింపబడటమే కాలుండా భావితరాలమీద ప్రభాసం వేసిన విమర్శగ్రంథంగా కూడా లెక్కింపబడుతున్నవి.

అంగ్గుసాహిత్య చరిత్రలో ఫునర్ికాస యుగం సాంప్రదాయ విస్తృతికి ప్రసిద్ధం. పద్య గద్య నాటక ప్రక్రియలు శాకాలంలో మూడుపూపులారు కాయలుగా విస్తరిల్లాయి. అందులోనూ నాటకప్రక్రియ అన్నింటి కంట ముందు నడిచింది. ప్లేక్సపియర్ (1664-1616) వంటి మహానాటకకర్త లీ యుగంలో పెలిశాడు. విమర్శకూడా స్వీతంత్ర పతివ్రతిలో విస్తరిల్లింది. సద్గుంత కల్పనలకంటే. లత్తణ ఏముచ్చకంటే అనుశీలనాత్మకమైన విమర్శ తలయైత్తింది. వివిధ ప్రక్రియలు అంచెప్పార్థి చెందు

తస్మై కః ముండో నీతి ముండుచు ప్రమాణాలంప్రతి ప్రామాణికభావం సదచి. కాల్పనిక ప్రశ్నాత్రియుంచు అధిమాశంతో లిక్యుంటుంక్యుం ప్రమలింది. దాన్ని అపరోదించి అపుణొంచే బావ్యాత్మకాల సాహిత్య విమర్శ తీసుకొన్నది, అఖ్యాతులదీ విమర్శప్రశ్నాత్రిక దెవ్ లాన్ పన్ (1673-1837) ప్రతి విరిగి ఏలండతాడు. అతడా యా వముయుల్లో ప్రాసిన గ్రంతపీతికలలోసూ. నముకులలోసూ అకని విమర్శుక్కుణం వ్యక్తికరింపబడింది. ‘Conversations with ‘Drummond’, Discoveries’ లేక ‘Timber’ అనేవి యితని ప్రపాదులవారు లిసుర్చులు. సాహిత్యవిమర్శకునిగా దెవ్ లాన్ పన్ కృషినీ. స్ట్రీక్స్ ట్రైవ్ వివేచించాడు David Daiches ఇలా తీర్మానించాడు. “A critic who endeavours to develop his theory and practice on the basis of the achievements of the great Greek and Latin writers and who tries to systematize classical practice and classical critical ideas into a set of rules for the guidance of modern writers”.²³ ప్రాచీననియమాలకు కట్టుండనట్టి ప్రతిభావంతు కైన ప్లేక్స్ పెట్టుటించు విమర్శుణించినటో దెవ్ లాన్ పన్ ప్రాచీన చ్రీమాన సంస్కృతాన్ని ఎంత ప్రాపంచించాడో. చ్రీమాగవిళావంతో కూడి కొన్న సాపేక్ష ప్రమాణాల చినిమయు వివేకాన్ని అంత పెలార్చాడు. ఇతడు అపుణుణ మొంత విశంగా చేయగలదో అనుకీంచం అంత విష్ణుజంగా ప్రాదించగలడు. ఉఱకే, అపుకీంచంలో అన్వయప్పుడు న్యూమ్యారిటుచుం రంధుంపు నభికంగా చేసే స్వభావం ఇకనికున్నది. అది అతని విమర్శకు మంచుకాలి మచ్చ. ‘పీకో హా డోషో సుజన్నిష్టార్ విమర్శలు....’.

రైప్పో రేపన్ యుగ విమర్శ-జాన్ ప్రైథెన్

క్రి. ఐ. లెవ శత్రువు పుర్యాభాగాలంతో అంగ్రే సాహిత్య విమర్శ మీద ఇటలే, ప్రాన్స్ మొదలైన దోశలో వ్రీయరంగా ఉన్న విషోకాసికత విమర్శపూర్కాలి. విష్ణుపూల వ్రీభావం ఆదికం కావొల్పింది. దాన్ని నియ చరించి, అంగ్రే ప్రాహిత్య విమర్శవ్యక్తిక్యొన్ని వెలువరించునికి విశ్లేషణ కృషి చేసిన విమర్శకుంలో జాన్ ప్రైథెన్ (John Dryden) (1631-1700) ఇంగ్ర ప్రాయుడు; ఇతడు రైప్పో రేపన్ విమర్శయుగ వాయకడు. ఇక్కర

జాన్ సన్ - డైరీడెన్ ను 'Father of English criticism'గా అభివర్ణించాడు. అట రువాతి విమర్శకులకూడా ఆ భావాన్ని గూర్చించారు. పార్టీసిన సమకాలీన సాహిత్యాన్ని ఒక సమగ్రీ దృక్పూఢంతో సమీక్షించి విమర్శలో పిన్నాడ్ని మాగ్గాలను చూసిన గూర్చిం డైరీడెన్ కు దక్కింది.

జాన్ డైరీడెన్ (1631-1700) ఎస్ట్రేతిస్ మహావిషాకులకాళికా లన్ను మంచి. ఆయన చేసిన ఓమర్పువ్యాపసాయిపుంతా తానే స్వయంగా ఉన్న కృతులకు బ్రాసికాన్న పీతికల రూపంగానూ. ఇతరుల కృతులకు బ్రాసిన పీతికలరూపంగానూ, వెలావధింది. ఆయన పీతికల్లో 'Essay of Dramatic Poesy' (1668) అత్యంత గణసీయమైనది. నలగురు విమర్శ పాత్రాల మధ్య జరిగిన చర్చారూపంగా, రూపక మర్యాదతో రూపొందిన విచిత్ర విమర్శ యిచి. అందులోని విమర్శమిత్ర చతుర్పూటం -Crites (డైరీడెన్ భావమురచి సర్ రాబర్ట్ హోవట్టుకు ప్రతినిధి). Lisideius (సర్ డాల్టెన్ సెట్లేకి ప్రతినిధి). Eugenius (లార్డ్ బువర్క్స్కు ప్రతినిధి). Neandar (స్వయంగా డైరీడెన్కే ప్రతినిధి). నలగురు పాత్రలూ నాటగు లిన్న దృక్పూఢాలతో ఏమర్శ సాగించినట్లు డైరీడెన్ చిత్రించాడు. నాటకోచితంగా సాగిన సాహిత్య మీమాంస అది. Crites ప్రాచీనులను హూర్తిగా సమర్థించే వాడు; Eugenius డైరీడెన్ లాగానే అభ్యుదయ భావాలను ప్రకటించినా ఎలిజబెట్ కాలంలోని ఇంగ్లీషు నాటకాల ఉత్తమత్వాన్ని ఉప్పేఫించేవాడు; Lisideius ప్రఫేంచి నాటకాల ప్రాథవాన్ని ప్రశంసించేవాడు; Neandar ప్రఫేంచికంటే ఇంగ్లీషు ప్రయోగాల ప్రయోజకత్వాన్ని ప్రతిపాదించటంలో ప్రత్యేకాల్ఫినిచేశాన్ని ప్రకటించేవాడు; వీరు పాత్రలైనా సమకాలీన విమర్శ దృక్పూఢాలకు సాహించ్యిప్రతీకలు. రచయితకు ప్రతినిధిగా నిలిచే Neandar జాన్సన్, బీమాంట్, ఫ్లైచర్, షైక్స్పీయర్ లాంటి నాటకకర్తల సాహిత్య వ్యక్తిత్వాలను ఉజ్జ్వలంగా చిత్రించాడు. గతాన్ని గ్రుడ్డిగా అనుసరించే బానిసత్వాన్ని డైరీడెన్ తీవ్రంగా గర్వించాడు. ఆధునిక రచనల అసలైన విలువలను నిగ్రస్తేలే సముచ్చత సాంప్రదాయకప్రమాణాలను మాత్రమే గౌర వించాడు. స్వతంత్ర ప్రతిభను సమ్మానించాడు.

విమర్శకుడుగా ఈన్ డ్రెయిడన్ ప్రదర్శించిన విశిష్ట వ్యక్తిత్వాన్ని వివరిస్తూ అబ్రోక్ న్యూ మాటలు స్వరంటియాడు. "The secret of Dryden's greatness as a critic lay after all in himself, in that native sensibility which made him keenly alive to artistic values, capable also of a dispassionate psychological analysis of those values. What he found to admire in Shakespeare or Chaucer was based on no formal rules, but on his own instinctive reactions submitted to the test of Nature of reason, a test, it should be added, which to him represented something more than mere common sense or the prose understanding. The truth was that his judgement, at its best, both in theorizing and appreciating, was of supra-rational kind. It sprang from an imaginative sympathy which soared beyond anything that the pure unaided intellect could discern. Firmly based on his own impressions, his appreciations were something more than the result of acute analysis and sound reasoning, that these two played their part in confirming the faith that was in him. They were rather the result of a synthetic process which viewed the effects observed with a critical insight akin to the creative vision, that detected in the multiplicity of those effects meaning and coherence, thus penetrating to the heart of things".²⁴

ఈన్ డ్రెయిడన్ సమకాలీన సాహిత్యంలా నన్నింటికి సమీక్షించి స్వయంత్ర సువిశాల ర్యాక్యూఫాన్ని ప్రదర్శించాడు. కవిత్వ స్వభావాన్ని గురించి, దాని ప్రయోజనాల గురించి, సాటకకళను గురించి, ఇతిహాసం, అధిక్షేప కావ్యం, అనుమాదం, తైల్ బ్రాక్ పట్టుల గురిగణాల గురించి, వచనందన లోని అంశాలయను గురించి, విమర్శను గురించి తన అభిప్రాయాలను విస్మయింగా ప్రకటించాడు. అంగ్లసాహిత్యంలో మారుతున్న అభిరుచిలను గుర్తించి, వివిధప్రక్రియలోని గుణాలను, ప్రత్యేకతలను, శిల్పాలను, విచవంతు వివేచించి, అనుమావనవిధానంలో కాక అనుచరిత విషంగ్మిష్ట యంతో ఒట్టి స్వరూప స్వభావాలను నమ్మాదయ విచేకంతో అనుంతించాడు. సాటకాలలో పాత్రచిత్రికరణ ప్రాముఖ్యాన్ని, కోరన్, కాలైక్యల నిరుప యోగాల్యాన్ని, కవిత్వానికి యతర కళలకూ ఉన్న సంబంధాలనూ, విమర్శ

యొక్క ఉత్తరమైపోజనాలనూ వివరించాడు. పూససిక శాస్త్రపద్ధతులనూ, తులనాత్మక విమర్శ పద్ధతులనూ, చారిత్రక విమర్శ విధానాలనూ నంపదించు కొని సాహిత్య సిద్ధాంతాలను త్వచించే ఏనూత్న విషయ మూగ్గన్ని ఆవిష్కరించాడు. నాటకఎచనలో పద్యచిన అవాస్తవంగానూ, కృతిషంగానూ ఉంటుందనే వాడాన్ని విమర్శించి నాటకకైలిలో లయకన్న ప్రామణ్యాన్ని ప్రయోజనాన్ని ప్రపంచించాడు. W. P. Ker డైగ్రిడెన్ విమర్శ వ్యక్తిత్వాని కిలా వాణ్ణయసీరాజన మిచ్చాడు- “His virtue is that at a time when literature was pestered and cramped with formulas he found it impossible to write otherwise than freely. He is sceptical, tentative, disengaged, where most of his contemporaries, and most of his successors for a hundred years, are pledged to certain dogmas and principles”.²⁵

నియోక్కానికర్త విమర్శయుగం - అడిసన్, పోవ్, జాన్సన్

ఇంగ్లీషు సాహిత్య విమర్శలో నియోక్కానికర్త ఉద్యమంలో ప్రచానంగా నాయగు లభ్యాలు కనబిభతాయి. “Follow the Nature” అన్న ప్రబోధం మొదటిది. అయితే అందులో ‘Nature’ అనేవదాన్ని అన్వయించటంలో భిన్నదృక్పూతా లాన్నాయి. ప్రకృతి అంటే బహిఃప్రకృతి; ఇంద్రియగోచరమైన వాస్తవ సత్యం. దాన్ని కవి నిజాయితో, విధేయతతో కావ్యంలో చిత్రించాలనేది మొదటివాదం. ప్రకృతి అంటే వ్యష్టిగా భాసించే వ్యక్తియొక్క ప్రకృతి కాదు:: మూనవస్యభావంలో నర్వసామాన్యంగా కనపడే మానవప్రకృతి. దాన్ని కవి కావ్యంలో చిత్రించాలనేది రెండవవాదం. ప్రకృతి అంటే ఉన్నది ఉన్నట్లుగా చూసేప్రకృతి కాదు; ఎలా ఉండలో చెప్పే ఆదర్శప్రకృతి. కావ్యం ఉపదేశాన్ని ఉపరంఱనాన్ని నిర్వహించాలి కాబట్టి కవి ప్రకృతిలోని సౌందర్యాన్ని, అస్వాదగుణాన్ని అధికరించి కవితతో అభివ్యక్తికరించాలని చెప్పేది మూడవవాదం. ప్రకృతి అంటే కవియొక్క దివ్యభ్య కవితావేళ శక్తి అని ప్రతిపాదించేది నాయగవవాదం.

రెండవలక్షణం: ప్రాచీన కవుల సాహిత్య సమధికాధ్యయనం, ప్రాచీనవ్యాఖ్యానాలను ప్రామాణిక దృష్టితో గ్రహించి విమర్శావిధానాలలో

పాలించటం. మూడవలక్షణం - కావ్యకళాశిల్పాలను నిర్ద్ధారించటంగా విర్య హించటం. నాగవలక్షణం-లోకవ్యవహర భాషాప్రయోగం కంటె విలక్షణంగా, విశ్వంగా, ఉదాత్త గంభీరంగా ఉండే విశ్వపదరచనను తావ్యకైలిగా పాటించటం. స్తులంగా ఈ లక్షణాలు యుగ విమర్శకులలో కనపడినా వారు ఘృత్రిగా ప్రాచీనతకు దానిపట్లై పోయినవారు కాదు. వారిలోనూ నూత్న దృక్కుతాలూ, స్వతంత్రచింతనలూ సమస్తంగా కనిపిస్తాయి. ఆ వెఱగురేకలు మిగిల్చు విమర్శకు లీయుగంలో ఉన్నారు. వారిలో ముఖ్యాలు ఓసెఫ్ అడినన్, అరెన్జాండర్ పోవ్, కామ్యూల్ జాన్సన్.

శోనవ అడినన్ (1672–1719) 'సెప్టెంబర్', పత్రికాసంపాదకుడుగా ప్రసిద్ధిచెందాడు. వ్యాసప్రక్రియలో విపులమైన విమర్శ వెలయించాడు. గ్రంతాలయాలకూ, పారశాలయాలకూ, కళాలయాలకూ పరిమితమైన సాహిత్య రత్నావవగాహనను ప్రసిద్ధమయ్యకు తీసికొని రావలెనని పత్రికావ్యాసరచనను సాధనంగా ఎన్నుకోస్తాడు. విమర్శలో సాధరణంగా నియోక్తాసికర్త యుగ ప్రమాణాలను పాటించినా, విమర్శరంగాన్ని జీవితానికంతా విస్తరింపజేసి, ప్రజలలో ఉత్సమసాహిత్యాల్యిదుచిని, వియవలపట్ల ఒస్తక్కిని కలిగించే విధంగా రచనలు సాగించాడు. ఇతివికి ఘృత్యమున్న విముఖులు సాహిత్యలక్షణ వివేచనాన్ని వీర్ధానంగా రచయితల నుద్దేశించి చేయగా, అడినన్ సామాజికుల నుద్దేశించి సాగించాడు. సాహిత్యాన్ని వివేచించేటప్పుడు లభితాలకు ప్రాముఖ్యం ఇవ్వకుండా, దాని రత్నంలోకి ప్రవేశించి, ఆత్మను పట్టుకొని, శిల్పివిశేషాలను, కళాసౌందర్య స్వభావాలను ద్వారంచి, అనుభవించా లని సాహాజికులను ప్రభోధించాడు. రచనలు సామాజికుల హృదయాలపై వేసే ప్రభావాలకే పరిశీలనలో ప్రాముఖ్య నిర్వచారు. ఆతనివ్యాసాలలో విషాద్య ఒక క్రమపద్ధతి నాశ్రయించి సాగకపోయాడా. సాహిత్య ప్రమాణ సిద్ధాంతాలను గురించి, కొంతమంది రచయితల రచనల గుణగాలనుగురించి, తది తర అమితందాంశాలగురించి ఆయన చేసిన వివేచనం పత్రికావ్యాస విమర్శకు ఫమాణాలను సంతుంచింది. ఆతని వ్యాసాలలో 'True and False Wit' మీదా, ట్రాజిమీదా, మిల్న్ రచించిన Paradise Lost మీదా, The Pleasure of the Imagination మీదా రచించినవి అంగ్ సాహిత్యవికాసానికి తోషపడినవి. ఇతని విమర్శలో సహృదయ ప్రమాణానికి సార్వభూతమత్తుం లభించింది. అది అప్పటికి అభినవమార్గం.

ఆడిసన్ విష్ణువుక వ్యక్తిగ్రానికి వియవకట్టితూ కైన్ట్స్‌బరీ ఇలా
ఆన్వార్డు:- ‘Though by no means a very great critic, he
(Addison) is a useful, an interesting, and a representative
one. He represents the classical attitude tempered, not
merely by good sense almost in quintessence, but by a large
share of tolerance and positive good taste, by freedom from
the more utterly ridiculous pseudo-Aristotelianisms and by
a wish to extend a concordat to everything good even if it be
not ‘faultless’. ²⁶’

ఆడిసన్ ‘Wit’ లు True Wit, False Wit, Mixed Wit అని
ముందు ఏం నున్న విభజించి వివరించాడు. డైరీధెన్ ప్రతిపాద్యం వి కనుగొను
ండు ఉపాలన పదాలను పొందువుచటంలో ఉన్న బౌచిత్యాన్ని విటగా
సించించాడు. ఆడిసన్ అనని అఖిప్రామాన్ని అంగీకరించాడు. కానీ,
యాకే అఖిప్రాయాన్ని గ్రహించి దాన్ని కొంత విశ్రించాడు. ఆడిసన్
మూలాల్లో—“As true wit generally consists in the resemblance
and congruity of ideas, false Wit chiefly consists in the
resemblance and congruity of single letters, as in anagrams,
chronograms, lipograms, and acrostics : sometimes of syllables,
as in echoes and doggerel rhymes ; sometimes of words,
as in puffs and quibbles : and sometimes of whole
sentences or poems cast into to the figures, of egges, axes,
or alters : nay some carry the notion of wit so far, as to
ascribe it even to external mimicry; and to look upon a man
as ingenious person, that can resemble the tone, posture, or
face of another”. Mixed wit “consists partly in the resemblance
of ideas and partly in the resemblance of words” ²⁷

సహృదయ సాహిత్యభిరుచిని వివేచిస్తూ - Taste is “that
faculty of the soul, which discerns the beauties of an
author with pleasure, and the imperfections with dislike” ²⁸
అని నిర్వచించాడు.

ఆడిసన్ బావనాక్షర్తీ వలన కలిగే ఆఫ్సోదాన్ని గురించి
(on the pleasure of the Imagination) స్పెక్టేటర్లో పదకొండు

వ్యాసాయ వ్రాచాదు (నం.411 సుండి 121 వరకు). అంగ్లవిమర్శను ఆలం కారిక లక్షణప్రవృత్తినుండి కావ్యసౌందర్య మీమాంసవైపు మరలించాయి ఆ వ్యాసాయ. కక్కలు, సాహిత్యం భావనాళ క్రిని రేకెత్తింపచేస్తాయని వివరిస్తూ భావనాళ క్రిని నయనేంప్రియ దర్శనక క్రిమిద ఆధారపడి ఉంటుందని పేరొక్కన్నాడు. ఆ విరంగా అడిసన్ భావనాళ క్రిని కొంత పంచింగానే భావించా దనవలసివస్తుంది. అతని సిఫ్టాంతంప్రకారం మసం నయనేం డ్రియిశ క్రికో చూచిన భోతికవస్తువులే, మనమీద ప్రశాపంచేసి మన భావనాళ క్రిని ప్రకోపింపచేస్తాయి. భావనాళ క్రికో వాటిని భావించి అసుఖవించే వ్యాసారాన్నే భావనాప్లోద మనపచ్చ. ప్రకృతిలోని వస్తువులను ప్రత్యక్షంగా చూచినప్పుడు కానీ, చిత్రాలనూ, శిల్పాలనూ, వర్ణనలనూ మనం గమనించినప్పుడుకానీ మసలోని భావనాళ క్రి మేలొక్కని మానసిక చిత్రాలను రూపొందిస్తుంది. ఆ మానసిక చిత్రాలు ఏకరూపాలుగానే ఉండవలసిన వనిలేదు; ఒహూరూపాలుగా ఉండవచ్చును, మనమనఃప్రవృత్తుల నాక్రయించి మిక్రరూపాలో, సమన్వయరూపాలో కావచ్చును. ఏమైనా మన భావనాళ క్రిని వంపదించుకొనే ఉంటాయి. అడిసన్ 'Imagination' ను 'Fancy'ని ఒకటిగానే భావించాడు. భావనాప్లోదాన్ని రెండుగా విభజించాడు. మనం నయనేంద్రియగోచరాలైన వస్తువులనుండి ప్రక్కణంగా పొందే భావనాప్లోదం మొదటిరకం. ప్రక్కణంగా లేని వస్తువులను మనోనేప్రంతో భాషసత్యాలుగా దర్శించి, స్కృతించి మనం పొందే ప్రాతిభాసిక భావనాప్లోదం రెండవ రకం.³⁰ ఇందులో రెండవరకం సాహిత్య కూరంగాలకు సంబంధించింది. అయితే ఇక్కడ గమనింపవలసిన అంశం ఒకటి ఉన్నది. ఐనై చెప్పిన మొదటిరకం అసుఖవంలోకూడా దృశ్యమానాలైన వస్తువులు ఉడాత్తంగానూ, అష్టార్వంగానూ, సుందరంగానూ ఉన్నప్పుడే భావనాప్లోదం కలుగుతుంది. మహాన్నశ వర్యత శిఖరాల్లాంటి అష్టార్వదృశ్యాలను చూచినప్పుడు అటు వంటిది సంభవిస్తుంది. అలాగే కవిత్వంలో కవి ప్రయోగించే విషిష్టపదాల శక్తివలసకూడా భోతిక వస్తుదర్శనంవలన కలిగే ఆదృతాప్లోద చమత్కారాలకంటే అతీతమైన, సహివైన అసుఖవాలు కలుగవచ్చును. ఏమైనా భావనాళ క్రివలన ప్రశాపించిన ప్రఫ్లోదమే కూడుభవ స్వరూపమని అడిసన్

పేర్కొన్నాడు. ఆ విమర్శమార్గమే సౌందర్యత త్వయస్వదన ప్రవృత్తిని అంగ్గ విమర్శలో ఆకాలంలో అవిష్కరించింది.³¹

నియోజ్ఞాసికర్టయగంలో ఉన్న అడిసన్ అభిప్రాయాలు ప్రాచీన లక్షణాల అంధానుకరచాన్ని నుసించాయి. లక్షణార్థమైన వైలభజ్యం సాహాత్యని కున్నదని ఆశు ప్రపంచించాడు. వావి వరువుల లేకుండా ప్రక్రియలన్నింటికి ప్రాచీనలక్షణాలతో అన్యయించే ప్రవృత్తిని ఈసడించాడు. ఆశనిష్టత్వం తక్కింది వాక్యాలవలన ఈనట ప్యక్షమౌతుంది.

1. 'I could wish there are authors who, besides the mechanical rules, which a man of very little taste may discourse upon, would enter into the very spirit and soul of the fine writing, and show us the several sources of that pleasure which rises in the mind upon the perusal of a noble work.'³²

2. "There is sometimes a greater judgement shown in deviating from the rules of art than in adhering to them"³³

3. There is more beauty in the works of a great genius who is ignorant of all the rules of art than in the works of a little genius who not only knows but scrupulously observes them."³⁴

విమర్శలో ఆలెన్జాండర్ పోప్ (1688-1744) మరొక ప్రభూతాలి. అందు నియోజ్ఞాసికర్ట యుగానికి చేసిన సేచనునురించి కైట్టునఱీ చెప్పిన మాటలు గమనింపడగినవి. "All Pope seems to have done is to take the Arts of Horace, Vida, and Boileau, to adopt as many of their principles as he understood, and as would go into his sharp antithetic couplet, to drag their historical illustrations head and shoulders into his scheme without caring for the facts, and to fill in and embroider with criticisms, observations, and precepts, sometimes very shrewd, almost always perfectly expressed, but far too often arbitrary, conventional, and limited. ఇందు ప్రాసిన రచన లన్నింటిలోకి "Essay on criticism" (1711) గఱిపేయమంవి. అది మూడు భాగాలుగా

విథ క్రమైఉన్నది. మొదటి లాగంలో విముఖకును గుంచి సాధాంశ సమీక్ష. రెండవభాగంలో విమర్శకులు అపనిణ్ణయాయ చేయటానికి మాలమయ్యే ప్రధాన కారణాల ఏవరఱ, మూడవభాగంలో ఆదయ విమర్శక వ్యక్తిక్రియ సమీక్ష. నంగ్రాచసాహిత్యమధ్యాంగరిత్రం చిత్రింపబడినాయ.

పోవ తన వ్యాసంలో విమర్శనాత్రాలను కవితా సూక్తులుగా పెటయించాడు. “In Poets as true genius is but rare

True Taste as se dom 's the crit ic's st are”

అని విమర్శకులకు ఉత్తమాభిరుషు ఉండాలని పేర్కూన్నాడు.

“First follow Nature, and your judgement frame
By her just standard, which is still the same”

అని ప్రకృతి ప్రామాణ్యవాదాన్ని సమర్పించాడు. కావ్యలభిత్తాలు వ్యవస్థిత ప్రకృతి సూత్రాలనీ, వాటిని విమర్శకుడు నిర్ద్ధృత్యంచేయకుండా అధ్యయనం చేసి అనుపరించాలనీ, అటువంటి లక్షణాలు హర్షాకవుల ఆదర్శమధ్యాంగరలో ఉంటాయనీ, అందువలన ప్రాచీన సాహిత్యం ప్రమాణ మని ప్రబోధిస్తూ—

“Learn hence for ancient rules a just esteem;

To copy Nature is to copy them” అని నిర్దేశించాడు

రచయికలే రచనలను వియవకట్టటంలో ఉళ్లాసి పేర్కూన్నాడు; కావ్యవిమర్శలో కావ్యశముగ్రహను దర్శించి సమీకించాలనీ, పాతీకవిమర్శులు ప్రమాదకరాలనీ, లోకంలో ప్రచారంలో ఉన్న ఆభిప్రాయాలను ఆచారంగా ఉపికాని విమర్శ సాగించరాదనీ, కావ్యకైలినీ, చందన్యసూ మాత్రమే విమర్శించి కావ్యతాత్పర్యాన్ని విప్రతించరాదనీ, పతితలహృదయాలను అనురంజింప చేసేటట్లు విమర్శరచన సాగాలనీ, ఉత్తమవిమర్శకుడు వేత్తాయై ఉచితానుట వివేకంతో, పవసాతరహితమైన దృక్పథంతో. వినయ సౌజన్య గుణాలతో, గుణగ్రహణ పారీషణత్వంతో విమర్శచేస్తాడనీ వివరించాడు.

“Be Homer's works your study and delight,

Read them by day, and meditate by night”

అని ప్రాచీన లక్షణసూత్రాన్ని పరవర్త్యంతో ప్రవచించిన పోవ “To judge Shakespeare by Aristotle's rules is like trying a

man by the laws of one country who acted under those of another”³⁶ అని చెప్పి సాహిత్య విమర్శలో సార్వకాలిక ప్రమాణాలతో పాటు సాపేక్షప్రమాణాలను ప్రయోగించవలసిన అవశ్యకతను నొక్కిపాక్కటించాడు. సంప్రదాయపాలనంలో ఆయన భాషించిన చేయబడుతున్న దేశియత అదే.

ఈ యుగ చరమదళలో నున్న గొప్ప విమర్శకుడు డాక్టర్ కామ్యాల్ జాన్సన్ (1709-1784). ఆయన కూర్చిన ఆంగ్లనిషుంటును. ఆంగ్లకవుల తీవ్రితాలు, షైక్సింగ్ రచనలకు పీరిక, సాహిత్యవిమర్శకుడుగా ఆయనకు అథండకీ త్రిని తెల్పిపెట్టాడు. డాక్టర్ జాన్సన్ స్వయాందుచు లతో నిండిన అనుశాసనాత్మక విమర్శ పద్ధతిని ప్రవర్తించేశాడు. ఆయన గొప్ప సంప్రదాయవాది, నియోక్తాసికత యుగధర్మాన్ని తనటో మూర్ఖీ భవింపజేసికొన్నాడు. ప్రధాన న్యాయమూర్తిగా తీర్పులిస్తున్నట్లుంటుంది అతని విమర్శధారణ. “It is the task of criticism to establish principles; to improve opinion to knowledge; and to distinguish those means of pleasing which depend upon known causes and rational deduction, from the nameless and inexplicable elegances which appeal wholly to the fancy. Criticism reduces those regions of literature under dominions of science, which have hitherto known only the anarchy of ignorance, the caprices of fancy, and the tyranny of prescription—³⁷ అని తన విమర్శకే ప్రమాణాన్ని చెప్పుకొన్నాడు నిర్దిష్ట ప్రమాణాలమీద నిలుపబడిందే నిఃష్టేనవిమర్శ అని అతని తాత్పర్యం.

డాక్టర్ జాన్సన్ విమర్శలో ప్రయోగింపదగిన శాఖల ప్రమాణాలనూ, సాపేక్షప్రమాణాలనూ అంగీకరించాడు. మొదటివాటిని ప్రధాన ప్రాతిపదికలుగా, అవశ్యకరణ యోగ్యాల (fundamental and indispensable)గానూ, రెండవవాటిని సౌకర్యాన్నినుసరించి ఉపయోగపడేవిగానూ (useful and convenient) సంభావించాడు. మొదటివి రచయితలు తప్పక పాటించవలసినవి; రెండవవి కాలానుసంఘంగా, అవసరాని కనువుగా చెప్పటినే విమర్శమే. మొదటివి అవశ్యకాలు, రెండవవి ఐచ్ఛికాలు.

నియమాలు ఆనిలే పాటించకబోతే సాహిత్యరంగంలో అక్కానం అనిపిం విలయకాండవం చేస్తాయి ॥ ప్రతిభయొక్క విగ్వంఖల రిహాం చెండి వెదుసుతుందనీ ఈ కావ్యం ఇవించాడు ‘I ought to be the first endeavour of a writer to distinguish Nature from custom’ or that which is established because it is right from that which is right only because it is established, that he may neither violate essential principles by a desire of novelty, nor defer himself from attainment of beauties within his view by a needless fear of breaking rules which no literary dictator had authority to enact ॥ ఒక రచయిత అవక్కానియమాలను పాటిం చివచ్చుదే అటని రకస కాల్యాప్తాహాపరిషీలను తట్టుకొని తరచుల జీవి ఆన్ని ఉత్తమ గౌరవంలో నడవగురుతుందని కావ్యం ప్రవచించాడు

చారిత్రకదృక్కుథంకో స్థాహిత్యవిమర్శాగించే ఇధ్యమానికి. ప్రారంభి కుతుగా కావ్యం ప్రపణ్ణి చెందాడు ఒక రచనయొక్క విలాపాలను విర్మణించే ఉప్పుడు ఒక కృతి పెలసిన కాలం, అప్పుటి పరిస్థితుల ప్రభావం మొదలైన అంశాలను అవక్కాం అసుకీలనంలో పరిగణించాలని అటని ఆశయం. “To judge rightly of an author we must transport ourselves to his time and examine what were the wants of contemporaries and what were the means of supplying them. That which is easy at one time was difficult at another” అన్న మాటలు చారిత్రక విమర్శ స్వయం స్వీఖాపాలను సృష్టి పరుపున్నాయి. కావ్యంలు ఇంగ్లీషులో ‘చారిత్రక విమర్శపితక’గా క్రాంతాన్ అధివ్యాఖ్యాంచాడు. “Johnson’s an unambiguous historical critic and the true father of historical criticism in English”³⁹

కవిత్వాన్ని గురించి దాని ప్రయోజనాన్ని గురించి అతడు చేసిన నిర్వచనాలు ప్రామాణికాలగా పరిగణింపబడినాయి మంగుకు కొన్ని –

1. Poetry is ‘the art of uniting pleasure with truth by calling man not to the help of reason’⁴⁰

2. 'The end of writing is to instruct; the end of poetry is to instruct by pleasing.'
3. 'Poetry pleases by exhibiting an idea more graceful to the mind than things themselves afford.'

కవుల నుద్దేణించి అన్నమూలు కొన్ని.—

1. "The business of the poet is to examine not the individual but the species, to remark general properties and large appearance."
2. The poet must "divest himself of the prejudices of the age and country; he must consider right and wrong in their abstracted and invariable state; he must disregard present laws and opinions and rise to general and transcendental truths, which will always be the same."⁴²

కవితాకయ్యనుగురించి, జాన్సన్ అధిప్రాయం—

1. 'It is less difficult to write a volume of lines swelled with epithets, brightened with figures and stiffened with inversions than to produce a few couplets graced only by naked elegancewhich requires care and skill.'
2. "Every language of a learned nation necessarily divides itself into diction scholastic and popular, grave and familiar, elegant and gross : and from a nice distinction of these different parts arises a great part of the beauty of the style."

నాటకాల విమర్శలో ఇతడు షైక్స్‌స్ట్రియర్ ప్రయోగించిన ట్రాచీ-కామెడీని సమర్థించాడు. కాలప్పలై కావ్యాలను పాటించకపోయినను నాటకకళను ప్రశం సించాడు. తాత్త్వికకవుల రచనలలో రసానుభూతి ఉండడని పేర్కొన్నాడు.

దా॥ జాన్సన్ రచించిన కవుల చరిత్ర అంగ్లసాహిత్య చత్తిలకూ. పిండర్సుకూ అయిన అండించిన వియవైన కానుక. అందులోని ఒచ్చన ప్రణాళికను మూడంచెలుగా విశించచ్చు. 1. టీవితచరిత్ర, 2. వ్యక్తిత్వ చిత్రణం, 3. విషయ. మొదట కవియుక్క పంచక్రమం. ఇన్న విద్య దికు విశేషాలూ, విషయంగా ఇవ్వటం, ఆ తరువాత కవియుక్క సాహిత్య చ్యక్తిక్యాన్ని సంగ్రహంగా చిత్రించటం, చివరకు ఉచ్చనయుక్క విషయాను నాతిసీపుగానూ, నాతిసంగ్రహంగానూ చేయటం జాన్సన్ కవిజీత చరితరో పాటించిన సామాన్యప్రణాళిక. విషయప్రతిపాదనంలో కొన్ని లోపాల దొరలినా అందులో అయిన ఇచ్చిన తిర్యగ నేర్చరికనంతాఁ కూడి నని. ఎందరో వ్రములుగా అయిన తీర్పులను త్లాఫుంచారు.

"The lives of the poets shows Johnson's vigour of judgement, as a critic of life and of letters, at its zenith. His power of putting into a single sentence all that can be said in a subject, whether by way of summary or of comment, was never more brilliantly displayed."¹⁴³

దా॥ జాన్సన్ వ్యక్తిక్యానికి వియవైన వాఖ్యాయనిరామనా న్నివ్వాడు కైన్చుటారి: "He has not merely flourished and vapoured critical abstraction, but has left us a solid reasoned hobby of critical judgement; he has judged literature in the exhausted receiver of mere art and yet neglected the artist criterion; he has kept in constant touch with life, and yet has never descended to mere gossips. We may freely disagree with the judgements but we can never justly disable his judgement; and this is the real criterion of a great critic"

నియోక్కాసికల్ యుగప్రవృత్తిని పాశ్చాత్య సాహిత్యాలలో పరిపోషించిన విషయాలు అనేకమంది ఉన్నారు. వారిలో లెసింగ్, గథే, కాంట, ఏలర్ మొదలైనవారు ప్రసిద్ధులు. వారి అభిప్రాయాలనుకూడా కొన్నింటిని గమనించటం అవసరం.

కవిత్వాన్నిగురుంచి లెసింగ్ (Lessing) అభిప్రాయం :—
"Poetry must try to raise its arbitrary signs to natural signs;

that is how it differs from prose and becomes poetry. The means by which this is accomplished are the tone of words, the position of the words, measure, figures and tropes, similes etc., All these make arbitrary signs more like natural signs, but they do not actually change them into natural signs; consequently all genres that use only these means must be looked upon as lower kinds of poetry: and the highest kind of poetry will be that which transforms the arbitrary signs completely into natural signs.”⁴⁴

గోథె (Goethe) - విమర్శన విర్యంపక విమర్శ (Destructive criticism), విచ్యుత్కవిమర్శ (Productive criticism) అనే రెండు విధాలను వివేచిస్తూ ఇలా అన్నాడు : “The former is very easy : for one need only set up an imaginary standard, some model or other, however foolish it may be, and then boldly assert that the work of art under consideration does not measure up to the standard, and therefore is of no value. That settles the matter and one can without further ado declare that the poet has not come up to one's requirements. In this way the critic frees himself of all obligations of gratitude towards the artist. Productive criticism is much harder. It asks : What did the author set out to do? Was his plan reasonable and sensible ? and how far did he succeed in carrying it out ? If these questions are answered with discernment and sympathy, we may be of real assistance to the author in his later works.”⁴⁵

షిల్లర్ (Schiller) కథ ప్రభ్లేన పై రస్యంలోనుండి కదృవిష్టుండని చెప్పిన మాటలు—“In experience the poet begins with the unconscious, and he must consider lucky if the clearest consciousness of his operations allows him to find again the first dark total idea of his work unweakened in the finished labour. Without such a dark but powerful total idea which precedes everything technical, no poetic work can arise, and poetry, it seems to me, consists just in this : to be able to express and communicate that unconsciousness, i. e. to transfer into an object. The nonpoet can just as well as a poet be moved by a poetic idea, but he is unable to put it into an object; he cannot represent it with a claim to necessity. A nonpoet

can just as well as a poet produce a work with consciousness and necessity but such a work will not begin with the unconscious and will not end with it. It remains only as a work of consciousness. But the unconscious united with the conscious makes the poetic artist.”⁴⁶

. నిషోక్కాసికన్ విమర్శనుగా 18వ శతాబ్దికో ముగుస్తుంది. ఇంత పెరకూ, అంటే దొడాపు మూడు శతాబ్దాల కాలంలో – పాశ్చాత్యవిషయకు భోరజీ ప్రధానంగా ఎలా ప్రవర్తించి విశేషమై రసవెలక్ (Reni-Wellek) చేసిన సచ్చే గమనింప తగించి. “For three centuries people repeated the views held by Aristotle and Horace, debated these views, put them into text books, learned them by heart – and actual creation went on its way quite independently. Subsequently the same critical theory was embraced by such diverse men as the poets of the Italian Renaissance, Sidney and Ben Jonson in Elizabethan England, the French dramatists of the court of Louis XIV, and the middleclass Dr. Johnson. Literary styles have undergone profound revolutions during three centuries, but no or different theory of literature was ever formulated One must never forget how strong the authority of classical antiquity was in those times; how strong was the craving to conform to it and to ignore the gulf that existed between one's own age and the centuries in which Aristotle or Horace wrote .”⁴⁷ దీనిని బట్టి స్తుతి, వివేచనకు తట్టేదేమిటంటే. పాశ్చాత్య విమర్శకితలో 18వ శతాబ్దంతం పరకు అవిష్టాలీల్, జోర్నెల్ వంటపోరిల సిద్ధాంతాలపు సంప్రదాయంగా ప్రాగటేంది విమర్శకు ప్రధానంగా సాగిందని, స్తూలంగా ఆ కాలాన్ని వంప్రదాయ పరిపాలన. పునరుద్ధరణ ప్రవర్తులు ప్రవర్తిలిన శకంగా భావించపచ్చని సృష్టమవతున్నది.

కాల్పనికోద్యమ విమర్శ యుగం

19వ శతాబ్దపు మొదటిపాదంలో వెలివిరిసిన కాల్పనికోద్యమ విమర్శ సంప్రదాయ దాస్య శ్రీంఖలాలను పటాచంచల చేసింది; స్వతంత్ర ప్రతిభను సమ్మానించి; సృజనాత్మక విమర్శను విశేషంగా వృష్టించింది.

నవ్యత, వ్యక్తిత్వవిస్మార్తి ఈ యుగ భర్యాలుగా సాగాయి. ఈ యుగ విమర్శకులు ప్రాచీనే లభ్యజాలను తోసిరాజని “ కవితావనాళ క్రిమీద ప్రామాణికత్వాన్ని ప్రకబీంచారు. ‘Critics are apt to forget that rules are but means to an end; consequently, where the ends are different the rules must be likewise so’ ”⁴⁸ అన్న కోర్తిట్రి ప్రతిపాదనం ఆ యుగ విమర్శ చైతన్యాన్ని సూత్రపాయంగా వ్యవహరిస్తున్నది. ఈ యుగంలో ‘మేదావి’ (Genius) అనే పదానికి ప్రాచుర్యం రావడం గమనాఫ్ఫమైన విషయం. మహాకవుల భూవనాళ క్రిలో నుంచి, భావప్రకటన ప్రాభవంనుంచి ఉన్నీలిరంచే మేదానంపత్రి ప్రకబీంచే కొసూత్రాలే సాహిత్యవిమర్శకు సాపేషప్రమాణాలుగా వర్తించాలి కాని, హర్యాలభజాలను సాహిత్యవిమర్శలో పాటింపరాహనే తిరుగుబాటు స్వభావం విమర్శకులు ప్రకబీంచారు. కలిచిమర్పుకుల మేదాళ క్రికి, ‘సాహిత్యరంగంలో కన్వాలిషేకం చేశారు. హర్యాయుగాలలో ప్రమరంగా సాగుతూ వచ్చిన కవిత్వబహిరాకృతి విచారాన్ని, కైలీభాషావిశేషాల సమన్యాల సమాలోభనాప్రాత్మక ప్రక్కకు పెట్టి ఈ యుగ విమర్శకుల కవిత్వతత్త్వవిచారానికి ప్రాచాన్య మిచ్చారు. కవిత్వమంచే ఏమిటి? కవిత్వం ఎలా పుట్టుతుంది? కవిత్వ విర్మావానికి మాలమైన రసబాహాలూ, మానసికావశ్యాలు ఎటువంటివి? అనలు కవులు కనిత్వం ఎందుకు వ్రాస్తారు? కావ్యాలెందుకు భావిస్తారు? కవిత్వతత్త్వ మేమిటి? - మొదలైన మౌలికమైన అంశాలనుగూర్చి ఆలోచించారు. కాని, సాహితీప్రక్రియలను గురించి, పాటిలోని కవితా ప్రైవిడ్యూలను గురించి, వీరంగగా పట్టించుకోలేదు. అయితే, పాఠ కవిత్వతత్త్వ విచారానికి ఇర్కుసుల తత్త్వదర్శనాలు ప్రేరణనిచ్చాయి.

ఈ నవ్యయుగ చైతన్యానికి ద్వాతీసిన కారణాలను కొన్నింటని ఏవే చించవచ్చును మొదటిది. అంగ్లియులలో నహాంగా ఉన్నస్వతంత్రప్రవర్తతి. అంగ్లియులలో దేశియబాహంతో కూడిన స్వతంత్ర ప్రవృత్తి అధికం. నియోక్తాసికర్త యుగంలో కూడా ఆంగ్ల విమర్శకో దేశియతప్రవృత్తిని తీసికొని రావటానికి చేసిన యత్నం అంతస్మాతంగా కనపడుతుంది. అది ఈ యుగంలో నుండి గ్రహించిన క్రీత్వాన్ని సంతంచకొన్నది. టీసికిలోదు యూరపు దేశాలలో వచ్చిన రాజకీయాల్ఫోర్మూల ప్రభాపం కూడా బలంగా పనివేసింది.

ఫ్రెంచి విష్టవం. అమ్ములు స్వాతంత్ర్య ప్రకటనం ఆ ఉద్యమాలలో ముఖ్య సైనవి. స్వేచ్ఛ (Liberty), సమానత్వం, (Equality), సాభ్రాత్యత్వం (Fraternity) అనే ఫ్రెంచి విష్టు నివాదప్రయం స్వాతంత్ర్యం జన్మహక్కు. అన్న అమెరికన్ స్వాతంత్ర్యద్వాపు నిసాదం ఈ యీగ రచయితలకు స్వేచ్ఛాపీతిని కలిగించాయి. క్రొత్తగా, సౌంతగా ఆతోపించే ఇవసత్క్యాలను ప్రసాదించాయి.

ఏటికి ఉపటిలకంగా ఇర్కున్ రచయితల సౌందుయత త్త్వ మీమాంస కాంగ్నికోద్యమ కవులకు, విమర్శకులకు కావ్యకార త్త్వ వివేచనర్థప్రిణి ప్రసాదించింది. ముఖ్యంగా శ్లైగెల్ (Schlegel) సోదరులు, శెల్లింగ్ (Schelling) చేపినరచనలు ఈయుగసాహిత్యదర్శనానికి దోషాదం చేశాయి. నీరు సంప్రదాయ కాల్పనిక కవిత్వ స్వభావాలను వివేచించి చెప్పారు. నీఁ అభిప్రాయాలను రావెలెక్ మాటలలో ఇలా గ్రహించవచ్చును. "Ancient Poetry and art is a rhythmical nomos, a hormonious promulgation of the eternal legislation of a beautifully ordered world mirroring the eternal Ideas of things. Romantic Poetry, on the other hand, is the expression of a secret longing for the chaos which is perpetually striving for new and marvellous births, which lie hidden in the very womb of orderly creation."⁴⁰ ప్రపంచం ప్రాచీనుడు భావించినంత వ్యవస్థగా లేదని, అవ్యవస్థయే ప్రవంచ ధర్మమని, ఆ అవ్యవస్థకోని అంతరాభ్యాసిని అన్వేషిస్తూ విశ్వంలోని అద్యతక్కుల తత్త్వానికి సన్నిహితం కావటమే కాల్పనికోద్యమ (పవ్రుత్తి అనీ వాడు భావించారు. శెల్లింగ్, కవిభావనాళ క్రికెట్ అగ్రతాంబూల మిచ్చాడు. కవి దర్శనమే కవితకు అభివ్యక్తిని కలిగిస్తుందని, అందులన కవి యే నియమాలనూ, లక్షణసూత్రాలనూ పాటింప నవసరం లేదని నొక్కి వక్కాణించాడు. ఏరి ప్రపంచాల ప్రభావం కాల్పనికోద్యమం మీద పడింది. అంతేకాక ఐరోపా మధ్యయుగ కాలంలో బయటపడిన గేయాలు, పిరగితాలు, శృంగారగేయాలు పాశ్చాత్యల నుత్తేజపరిచాయి. బిష్వ పెర్సి వంటివారు వాటిలోని అందాలనూ, చందాలనూ వివరించిన రచనల విమర్శకులను విశేషంగా ప్రభావితం చేశాయి. ఇవన్నీ కలిసి సామూహికంగా కాల్పనికోద్యమ విమర్శకు రూపరేఖలను దిద్దితీర్చాయి.

విలియం వర్న్ వర్క్

కాల్పనిక విషయ యుగానికి వైతాళికుడు విలియం వర్న్ వర్క్ (1790-1851). ఇతని విషయ నియోక్తాసికల్ యుగానికి భరతవాక్యమనీ. అంగ్రేజు కోవ్యమానికి చేని ఫెస్టో వంటిదని రసేవలెక్ అఖివ్యాంబాదు.⁵⁰ Lyrical Ballads లు ఆయన వ్రాసిన పీతికలు (1798 నుండి 1815 వరకూ పచ్చినవిధమురణలకు) అతనికి కాల్పనికోవ్యమ విషయప్రవక్తగా అఖండ కీర్తని తెచ్చిపెట్టాయి. ఆయా పీతికలలో తనను విషయించిన విషయకులకు అవేశంతో ఇచ్చిన పమాచానాయ కూడా ఉన్నాయి. ఒక విధంగా ప్రతివిషయ లోనుండే ఆయన ప్రతిథావంతమైన విషయ ప్రభవించినని చెప్పాలి. వర్న్ వర్క్ లిటరేరీ దారెడ్జ్యూట్ వ్రాసిన విషయ సిద్ధీ 'Apology for Poetry'. షిల్పి 'Defence of Poetry' కోవకు చెందింది. సంప్రదాయదాస్యంతో క్రుంగిపోతున్న సాహిత్య విషయకు అది కొత్తఊపితి పోసింది.

వర్న్ వర్క్, కవితాస్వభావాన్ని గుంఎంచి చేసిన వివేచనం అత్యంత అభినవం. "Poetry is the spontaneous overflow of powerful feelings; it takes its origin from emotion recollected in tranquillity; the emotion is contemplated till, by a species of reaction, the tranquillity gradually disappears, and an emotion, kindred to that which was before the subject of contemplation, is gradually produced, and does itself actually exist in mind. In this mood successful composition generally begins, and in a mood similar to this it is carried on," ఈ వివేచనం కవితా స్వభావాన్నే కాక కవితావార త్రిమాన్ని కూడా విపరించింది. ఇతని అభిప్రాయంలో 'spontaneous' అంటే 'అప్రయత్నంగా' 'సహజంగా' అనిభావం. 'Powerful' అంటే పరితల శాస్త్రాధం కలిగించే విధంగా' అని అర్థం. నియోక్తాసికల్ యుగం వరకూ విషయకులు అప్రస్తాబిల్ సిద్ధాంతాన్ని త్రమణంగా గ్రహించి, కపి శాహిరు మైన పస్తుదర్శనం చేసి, దాని ప్రాగ్రాసానుకరణరూపంగా కవితను అవిష్కరిస్తాడని పేర్కొంటూవచ్చాడు. కానీ, వర్న్ వర్క్ ఆ ప్రత్యేయను

తారుమారు చేసి యి నిర్వచనాన్ని ప్రతిపాదించాడు. భవ్యకవితాచేఖంతో కూడిన అంతరమైన లింగాల వ్యక్తికరణమే కవిత అని ప్రవంచించాడు. కవియొక్క వ్యక్తుల్నిపైతం భావోద్రేకంగా పరిషమించినప్పుడే కవిత అనిపించుకొంటుందని వివేచించాడు.

కవి ప్రతిభానేత్రంతో ప్రకృతిని దర్శిస్తాడు; స్వందిస్తాడు. ఆ స్వందనలో నుండి అతడు భావోద్రేకస్తీతిని పొందుతాడు; అఱుతే, ఆ స్తీతిని సామాజికుల కందించేముందు కవి తన మానసికసమాధిలో దానిని పునర్రూపనం చేస్తాడు. భావాలను ఆలోచనలతో మిశితం చేస్తాడు. దాటి సమగ్రాభివ్యక్తికి అంతఃపుపొకాన్ని సాధించుకొంటాడు. అప్పుడు, మొదటి స్వందనలో మొలకె త్రిప భావాలకు ఒక తాత్క్రిక అలోకిక ప్రపుత్రి యొప్పుడు తుంది. దానిని కవితామయంగా వ్యక్తీకరించడానికి సమాహిత చిత్రపుత్రి సారిస్తాడు. దానినుండి అప్పయిత్తుంగా, అలవోకగా, సహాజంగా కవితా దార వెల్లబుకుతుంది. భావోద్రేకరూపంగా కవితప్రపహిస్తుంది. ప్రాథమిక భావస్వందనలో ప్రభవించిన భావాలను వరిష్ట్యరూపాలుగా పరిణమించ చేసికానే ప్రస్తానమంతా కవియొక్క అంతరప్రపచ్ఛత్తిలోనే కవితావశాస్త్రానంగా సాగుతుంది. ఇలా చెవ్వటం నిజంగా అపూర్వమైన అధినప దర్శనం.

పూర్వామిక నాగరకత ప్రభావంవలన ప్రకృతిసౌందర్యదశ్వనశక్తిని సమాం క్రమంగా విస్కరిస్తున్న ఆ రోజులలో పద్మివర్త కవితను వల్లపట్టు లలో ఉండే ప్రకృతి రామటీయకర్యం మైపు మరలింప చేకాడు. అచ్చమైన ఆత్మయుత, భావప్రకటన, భాషాభివ్యక్తీ గ్రామీణులలో కనపడినంతగా నగరవాసులలో గోచరించదన్నాడు. కవితా వస్తువులను గ్రామీణజీవితాలలోంచే ఎన్నుకోవాలని సూచించాడు. ఈ క్రిందివాక్యాలు ఆతని దృక్పూఢానికి కల దీపికల. "Humble and rustic life was generally chosen, because, in that condition, the essential passions of the heart find a better soil in which they can attain their maturity, are less under restraint, and speak a plainer and more emphatic language; because in that condition of life our elementary feelings co-exist in a state of greater simplicity, and conse-

quently, may be more accurately contemplated, and more forcibly communicated; because the manner of rural life germinates from those elementary feelings, and from the necessary character of rural occupations, are more easily comprehended, and the more durable; and, lastly, because in that condition the passions of men are incorporated with the beautiful and permanent forms of nature".

పద్నీవర్త ప్రజల సజీవాశమే కవితాకైలికి ప్రాణ మన్మాదు; పచనానికి పద్యానికి లాషలో భేదం పాచింపవలసిన అవసరం వేదన్నాదు. అయితే, పచనాన్ని పద్యాస్త్రు భందస్సు చేరుచేస్తుంచి. కవితాకైలిలో వ్యవహారంలో ప్రధంగా ఉన్న భాషలోని పదాలలో అభిధృతినీ, భావానుభాతినీ కలిగించేచాటిని యేర్పికూన్నటం ముఖ్యం భావపుష్టి. భావనాక్రిగల రచనలో వస్తుచిత్రం భావాభిఫ్యక్తి సముచితంగా సమస్యలుంప బాలి; అది రచయిత భావానుభాతిని పతితకు అందజేసేటల్లుగా సముచితమైన రీతిలో నాటీవభాషావద్వచ్చొగ ప్రధానమైన కైలిలో వ్యక్తికరింపబాలి. ఒచనమైనా పద్యమయినా ఆ అభివ్యక్తికి క్రత్కిమంతమైన సాధనమే అపుతుంది అని పద్నీవర్త ప్రవచించాడు. ఇతని కవితాకైలి సిద్ధాంతాలు పడస్పర విరుద్ధంగా ఉన్నాయని విషయంలు విమర్శించినా, కవితాకైలి కొసొంవర్యాన్ని కమసీయంగా పతిత కండించి. అతనిని అనుంధింప జేయాలనే పద్నీవర్త అభిమతాన్ని అందరూ ఆమోదించారు.

కవితా హేతువులను ఆరింటిని పేర్కొన్నాదు పద్నీవర్త. అవి-
 1. Observation and Description. 2. Sensibility. 3. Reflection. 4. Imagination and fancy. 5. Invention. 6. Judgment. ఏటిలో భావనాక్రిగి (Imagination)ని గురించి ఈహచమతక్కూరాన్ని (Fancy) గురించి ఇతడు చేసిన విషేషం ప్రాచీనులకంటే విలక్షణంగా ఉంది. భావనాక్రిగిని సంపూర్ణికరణ, సంవాదకరణక్రత్కి (aggregative and associative power) గానూ, ఈహచమతక్కూరాన్ని నిర్మాణశ్రుక శిల్పికరణ క్రత్కి (shaping and modifying power) గానూ నిర్వచించి. ఆ రెండింటిలో భావనాక్రిగికే అగ్రథాంబూల మిద్యాదు. అతని మాటల్లో - "Fancy is given to quicken and beguile the temporal part of

our nature, Imagination to incite and to support the eternal. Yet is it not the less true that Fancy, as she is an active, is also, under her own laws and in her own spirit, a creative faculty... Fancy ambitiously aims at a rivalship with imagination, and imagination stoops to work with the materials of Fancy".

కావ్యప్రయోజనాల్లో ఉపదేశం కంటే ఉపరంషణం ముఖ్యమని ఈతని వాదం. "The poet writes under one restriction only, namely, the necessity of giving immediate pleasure to human being possessed of that information which may be expected from him, not as a lawyer, a physician, a mariner, an astronomer, or a natural philosopher, but as a man". ఈ దాక్యం లందుకు సాక్ష్యం.

మేధావులైన ఒచ్చయితలు నర్యస్వతంత్రు లని బ్రవకటీంచాడు పర్చే ఫర్తు. నియమాలూ నిబంధనలూ ప్రతి బంధించడాని స్వాతంత్ర్యాన్ని విర్భేషించాడు. "Every author, as far as he is great and at the same time original, has had the task of creating the taste by which he is to be enjoyed; so has it been, so it will continue to be". కవితా రచనలలో ఆలోచనలకూ అర్థర్థావాలకూ అపి చిన్నమైన సంయోజన స్థాతని అయిన అదేశించాడు. "Good poems are produced only by a man who has thought long and deeply. For our continued influences of feelings are modified and directed by our thoughts, which are indeed the representatives of all our past."

వైళ్ళికుడుగా కీర్తిపంచదేవ వర్ణపర్త్ విమర్శలో ఉడా కోణాలు లేక భోతేదు. వాటి వ్యాఖావాన్నంతా ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే. అతని విమర్శలో ఆత్మికయు దోరణి ఎత్తున్నవగా ఉండటంచేత, చెప్పేది తీవ్రంగా చెప్పటం, తరణుగా సంయుమనాన్ని కోల్పేవటం, సమత్వానికి దూరంకావటం జరుగుతుందేవి. అయినప్పటికీ, ప్రాచీనలాష్టణిక విమర్శను కవితత్వ వివేచనం నైటు మరలించిన మనత వర్ణపర్త్కే దక్కుతుంది.

కోలేరీ రిడై

సాముల్యేర్ టెంచర్ కోలేరీడై (Samuel Taylor Coleridge) (1772-1834) అంగ్ల విముఖులలోనే కాక ఐపోపొ విమర్శకులలోనే ఉత్తమ విమర్శకులలో ఒకడని పరిగణించబడ్డాడు. పాశ్చాత్యవిమర్శకులలో విమర్శకత్రయాన్ని చెప్పాలంటే అరిష్టాటీల్ - లాంగినస్ - కోలేరీడై అని కొండరు తుప్తికారులు పేర్కొన్నాన్నరు.

కాల్యూకఫ్లూక్సంటో కవిత్వాన్ని అనుకోలించే విధానంలో కోలేరీడై వ్యక్తిగత్తుకంటే విముఖుల లోతులు చూపించాడు. టి. యస్. ఇలియట్ మాటల్లో - "Coleridge, with his authority due to his great reading, probably did much more than Wordsworth to bring attention to the profundity to the philosophic problems into which the study of Poetry may take us."¹ దీనికి చారణం శాంట్, షైలింగ్, లైసెన్సర్ సోడచులు మొదలైన ఇర్టన్ తత్త్వ విమర్శకుల మొక్కల ప్రభాపం గాచంగా ఉండటమే. రెనేవెలెక్ కోలేరీడై విమర్శలో వారి సిద్ధాంతాల ప్రభావాన్ని చించిపుతుచించ నందాద రూపంగా వివేచించి నిరూపించాడు కూడా. అయినా, జాటమీద ఆతని ప్రత్యేకముడు ఉన్నదని విమర్శకు అంగీకరించారు. Biographia Literaria, Lectures on Shakespeare, The Friend, The table talk - మొదలైనవి కోలేరీడై రచనలు. అంటులో Biographia Literaria కపుల జీవితచిత్రం ప్రచారమైన విముఖుగ్రంథం. ఆతనిని విముఖులనిగా నిలిపిన రచన.

ఆయన విషయాల స్వభావాన్ని వివేచించటానికి ఆయనే తన విమర్శ లభ్యాలగా చెప్పుకొన్న కొన్ని వాక్యాలు తోచ్చుకాయి. మచ్చుకు -

1. "To establish the principles of writing rather than to furnish rules how to pass judgement on what has been written by others".
2. "To reduce criticism to a system by the deduction of causes from principles involved in our faculties".

కావ్యలభం ప్రపచనం కంటే కాప్యకా నిర్మాణ సూక్తాలను స్థాపించటం, ఆ సూక్తాల అనుషీలనంపలన ఒక విమర్శవిధానాన్ని రూపొందించటం కోర్టిడ్లి దేయం. అశని విమర్శ ప్రస్తావం ప్రధానంగా Descriptive criticism నా వాగణింపబడుతున్నది. “In his descriptive criticism he applies his own theories of Poetry and drama into practice and has tried to show their validity. Without his descriptive criticism his theoretical criticism might have appeared more metaphysical abstraction”³² అని విమర్శకులు చేసిన ప్రశంస గమనింపడగించి.

కోర్టిడ్లి ప్రపచించిన కొన్ని కాప్యకా సూక్తాలను గమనిస్తే అథని శాత్ర్వికమైన విమర్శవృక్షం స్పష్టమాతుంది

1. ‘No man was ever a great poet, without being at the same time a profound philosopher’
2. ‘A poet brings the whole soul of man into activity, with the subordination of its faculties to each other, according to their relative worth and dignity.’
3. ‘A poem is the species of composition which is opposed to works of science, by proposing for its immediate object pleasure, not truth; and from all other species (having this object in common with it) it is discriminated by proposing to itself such delight from the whole, as is compatible with a distinct gratification from each component part.’
4. ‘A poem of any length neither can be, nor ought to be, all Poetry.’
5. ‘Good sense is the Body of the poetic genius, Fancy its Drapery, Motion its Life, and Imagination the Soul that is everywhere, and in each; and forms all into one graceful and intelligent whole.’
6. ‘Art itself might be defined as of a middle quality between a thought and a thing, or, the union and reconciliation

of that which is nature with that which is exclusively human. It is the figured language of thought and is distinguished from nature by the unity of all parts into one thought or idea.'

7. 'The end and purpose of all reason is unity and system; the ultimate end of human thought and human feeling is unity.'

Genius కూడా Talent కూడా; Imagination కూడా, Fancy కీ నృష్టమైన వేదాన్ని కోర్తిరిట్టి విభజించిపో, పద్మివర్త కంటె ఒకఅడుగు ముందుకు వేశాడు. సంగ్రహంగా చెప్పాలంటే - "Genius like imagination, is creative; and talent, like Fancy, merely combinatory." "Genius is inborn and talent acquired. A poet is a man of genius, born not made."⁵¹ కని చేచావి. మహావ్రత్తావంతుడని ప్రతిపాదించిన కోర్తిరిట్టి. కని ప్రజ్ఞ నాలుగు అంశాలలో రూపుకట్టి అణివ్యుతమౌతుండని విషిష్టంగా వివేచించాడు ఆ నాలుగు విషిష్టాలూ ఇవి:

1. Sense of Musical Delight
2. Objectivity
3. The Shaping and Modifying Power of Imagination
4. Depth and Energy of thought.

పద్యరచనా మాఘుయం, పస్తువులు, భావాన్వయకీకి అనుగుణ మైన నాద మాధుర్యాన్ని కలిగించే శాఖీకమైన స్వరమాఘుయం Sense of Musical Delight కు ముఖ్యాలత్కాలు. కని హృద్యతమైన భావలయను శాఖీంగా అభివ్యక్తికంటే ప్రవృత్తి దీనిని రచయిత తన వైయుక్తిక తీటితానికి, పరిసరాలకూ మాఘంగా ఉండే కవితాపస్తుపులను ఎన్నికచేసి కోవటం అందులో అభిప్రాయించే భావాలనూ, పాత్రలనూ. నన్నివేకాలనూ తానే చిత్రించి పోషిస్తున్నా. వాటిలో తాను తాదాత్మ్యం పొందుతున్నా. వాటికంటె విలశంగా, ప్రత్యేకంగా నిల్చిపుంగా ఉండే ప్రవృత్తిని సాధించటం Objectivity ఇగించుదు ప్రకృతిలో ప్రత్యుఱువునందు ప్రతిచించిస్తున్నా ప్రత్యుఱుంగా తాను కనవడన్నలు. వాటిలో అతనికి ఇషుఱ్యం లేన్నలూ కవి ఒచ్చనలో ఉండటం చీని స్వభావం. మూడప లత్కణం కవి భావన శక్తికి నంబంధించింది. ప్రకృతిలో కవి చూచిన ప్రతిచిత్రం అతనిలో ఒక భావచిత్రాన్ని రూపొందిస్తుంది. దన్ని యథాతథంగా చిత్రించటం ప్రభ్యావంతుని లత్కణం కాదు. అతని అత్మలత్కణాన్ని వ్యంజింపజేసే విషిష్ట

వృక్షంతంలో తాను దర్శించిన భావచిత్రాలను ప్రభాసతాత్పర్యాని కనుగొంగా రూపొందించి, శీల్పికలించి, భావనామయంచేసి, బహుశ్వంలో ఏకశ్వం, వైవిధ్యంలో పక్షుత భాసించేటబ్లు చేసి అలోచనామృతాన్ని కల్పించే యత్నం చేయటం The Shaping and Modifying power of Imagination. లోక్తైన, శక్తిమంతమైన భావనను మనం దర్శనంగా పేర్కొనువచ్చు. ఇని మనీషి లక్షణం, ప్రాప్తస్వభావం. గాఢభావనం వలన అది సాధ్యం. పుచ్చకవివ్యానిర్మాచానికి అది ఆవశ్యకమైనసుఖం. తత్వాన్ని తెలుగులో మహాకవి రాగలడని చెప్పిన కోర్టిట్లి - కవిత్యం మానవ విష్ణువానికి, భావనకూ, అందుషులకూ, ఒన భావాలకూ, భాషకూ మూర్తికట్టిన సుగంధపుష్ట మని అభివృణుంచాడు. అట్టి కవితాప్రతిపత్తిని పరిపోషించటానికి కవికి గాఢత్వం, భావశిలపథ Depth and Energy of thought అవసరం. ప్రమాణ విచారానికి ప్రాతిపదికలైన కవినునోగత ప్రభ్లాలవ్యాపాలను తాత్త్వికవివేచనలో చేసిన కోర్టిట్లివిషుల్ని కీ విశ్లేషణం చుట్టుపునక.

కోర్టిట్లి భావనాశక్తిని గూర్చి చేసిన విచేచనం మౌలికమైనని, విశ్లేషమైనది. అతని మాటలలో - "The imagination, then, I consider either as primary, or secondary. The primary Imagination I hold to be the living power and the prime agent of all human perceptions and as a repetition in the finite mind of the eternal act of creation in the infinite I AM. The secondary imagination I consider as an echo of the former co-existing with the conscious will, Yet still as identical with the primary in the KIND of its agency, and differing only in DEGREE, and in the mode of its operation. It dissolves, diffuses, dissipates, in order to re-create or where the process is rendered impossible, yet still at all events in struggles to idealise and to unity. It is essentially Vital, even as all objects (as objects) are essentially fixed and dead."

ఇలాగే Fancy ని సురించిన ఇతని అభిప్రాయం ప్రాచీనుల కంటె భిన్నంగానూ, మెరుగుగానూ ఉన్నది. "Fancy, on the contrary, has no other counters to play with, but fixities and definites. The fancy is indeed no other than a mode of Memory emanci-

pated from the order of time and space; while it is blended with, and modified by that empirical phenomenon of the will, which we express by the word 'CHOICE'. But equally with the ordinary memory the FANCY must receive all its materials ready made from the law of association."

ఈ విచేచనంలో కోర్తిరిడ్జి తాత్త్విక దృక్పూఢి కాక, మన ప్రత్యక్షత దృక్పూఢిన్ని ఈడా ప్రదర్శించాడు. అందువలన అంగ్లంలో Psychological criticismకు ఈడా ఇందు నాయచోశాదని విమర్శకులు భావిస్తున్నారు. "Metaphysics and Psychology have long been my hobby-horse" అని స్వయంగానే అన్నాడు కోర్తిరిడ్జి.

ఆతని విమర్శక వ్యక్తిత్వాన్ని గూర్చి జార్జీవాట్నన్ చేసినవాయిఫ్య విఖానానికి. "As a descriptive critic, his achievement is brilliant but sporadic, and offers no single example worthy to be advanced as a model. If his criticism survives, as it vigorously does, it is not by virtue of what it demonstrates but by what it abundantly suggests, for no English critic has so excelled at providing profitable points of departure for twentieth-century critics⁵⁴."

20వ శతాబ్ది విమర్శక తెలువులు తెరచిన తెగువరి కోర్తిరిడ్జి.

షైలీ

అంగ్ల సాహిత్య కాల్పనిక యుగంలో ప్రసిద్ధ కవులగానే కాక, ప్రతిభావంతులైన కావ్యాలశాల విమర్శకులుగా ఈడ పరిగణింపబడేవారు షైలీ, కీట్ను. Percy Bysshe Shelley (1792-1822) రచించిన 'A Defence of Poetry' ప్రసిద్ధ విమర్శగ్రంథం. అదిగాక అందు మిత్రులకు ప్రాసిన ఉత్సాహంలో, గ్రంథాలకు లెలయించిన పీఠికలలో, కాన్ని సూచికలలో అతని అభిప్రాయాలు వ్యక్తమౌతున్నాయి. కవిత్వ స్వరూప స్వభావ ప్రభావాలను గురించి అతని విమర్శ విశేషంగా సాగింది.

షైలీక ముందు థామస్ లోవ్ పికాక్ (Thomas Love Peacock) అనే విమర్శకుడు యాంత్రీక నాగరకతను సమర్పిస్తూ 'The Four Ages of Poetry' అన్న గ్రంథంలో కవితనూ, కళలనూ చిన్నచూపులో విమర్శించాడు. అతని అభిప్రాయంలో - కవితకు ఆదిమయుగాల్లో గౌరవం ఉండేది, కానీ, అధునిక నాగరకతలో కవిత తన వ్రీతిపత్రినీ, ప్రయోజనాన్ని కోర్చుయింది. "The Poet is semi-barbarian in a civilized community". "Mathematicians, astronomers, chemists, metaphysicians, moralists, historians, politicians, and political economists, who have built into the upper air of intelligence a pyramid..... see the modern Parnassus far beneath them." సాహిత్య చరితను సాధారణంగా లోహయుగ (Iron Age)మని. స్వద్యయుగ (Golden Age)మని, రఘత యుగ (Silver Age) మని, కాంస్యయుగ (Brass Age)మని నాయకులోపల పేర్లతో విభజించవచ్చునని; అలాగే అంగ్లసాహిత్యచరిత్రలో మధ్యయుగచరిత్ర అయ్యామయ (Iron) యుగమని, షైలీకాలం స్వద్యయుగమని. డ్రైడెన్ పోవలకాలం రజకయుగమని, తపకాలం కాంస్యయుగమని విభజించి చెప్పాడు. పికాక్ ఇలా కవితమీద చేసిన దారుఱమైన దాడిని షైలీ ఎకుల్కుని కవిత్వాన్ని వమర్పించే 'Defence of Poetry' అనే తన గ్రంథాన్ని ప్రకటించాడు. ఇతని రచన కవిత్వగారవాన్ని సమాజంలో పునరుద్ధరింపజేసింది. దెనె షైలెక మాటలలో - "Poetry was re-established as part of the fabric of the society and of the process of history potent even when scarcely visible. This was Shelley's true defence of Poetry, surely more convincing than the arguments confusing philosophy, morality, and art in one common mixture. It was the defence of poetry which came to dominate the 19th Century".⁵⁵

కవులను గురించి, కవిత్వాన్ని గురించి షైలీ వ్యక్తంచేసిన అభిప్రాయాలు కాల్పనికయుగ స్ఫుర్తికు, దాని మాస్యతకు ఎంతో తోడ్పడ్డాయి. మచ్చుకు కొన్ని-

1. "Poets are the unacknowledged legislators of the world"

2. "Poets are not only the authors of language and of music, of the dance and architecture, and ,statuary, and Painting: they are the institutors of laws, and the founders of a civil society, and the inventors of the arts of life"
3. "Poetry is the record of the best and happiest moments of the happiest and best minds".
4. "Poets are also ' philosophers of the very loftiest Power' and Poetry is "the centre of and circumference of knowledge." "that which comprehends all science"⁵⁶
5. "A great poem is a fountain for ever overflowing with waters of wisdom and delight; and after one person and one age has exhausted all its divine effluence with their peculiar relations enable them to share, another and yet another succeeds and new relations are ever developed, the source of unforeseen and an unconceived delight."⁵⁷
6. "Poetry, in a general sense, may be defined to be the "expression of the imagination".
7. "A poet is a nightingale, who sits in the darkness and sings to cheer its own solitude with sweet sounds, his auditors are as men entranced by the melody of an unseen musician, who feel that they are moved and softened, yet know not whence or why".
8. "Poetry is indeed something divine. It is at once the centre and circumference of knowledge; it is that which comprehends all science, and that to which all science must be referred"⁵⁸

షార్లీ లన ప్రెఫెన్సెన్ డెఫెన్సె ప్రోఫెచ్యూనిటీకి. భావన శక్తికి (Reason and Imagination) వేదనిన్న నిరూపించాడు. 'Reason is the enumeration of quantities already known; imagination is the perception of the value of those qualities, both separately and as a whole. Reason respects the differences, and imagination the similitudes of things. Reason is to imagination as the instrument to the agent, as the body to the spirit, as the

shadow to the substance.' ఈ రెండింటిలో భావనాక క్రి ప్రాము
ఖ్యన్ని ప్రతిపాదించి కవిత్వమంచే భావనాక క్రి యొక్క వ్యక్తికరణ మే అని
షేలీ సిద్ధాంతికరించాడు. అతని దృష్టిలో—'A Poet participates in the
eternal, the infinite, and the one; as far as it relates to his conceptions, time and place and number do not'
భావన (conception)కు, అభివ్యక్తి (expression)కు గల నంబంధాన్ని
వివేచిస్తూ షేలీ ఇలా అన్నాడు— "The former is as a mirror which
reflects the later as a cloud which enfeebles, the light of which both are mediums of communication." కవిత్వ ప్రయోజనాన్ని ప్రభ
వాన్నిగురించి విశేషంగా చెప్పిన షేలీ ఆనందం(రసానందం)దాని ముఖ్య ప్రయో
జన మన్నాడు. "Poetry is ever accompanied with pleasure; all
spirits on which it falls open themselves to receive the wisdom
which is mingled with its delight." అయితే కవిత నీతిని కూడా
అందిస్తుందని పేర్కుంటూ దాని స్వరూప స్వభావాలను ఇలా వివరించాడు.
"The great secret of morals is love ... A man to be greatly
good, must imagine intensely and comprehensively; he must
put himself in the place of another and of many others; the
pain and pleasures of his species must become his own. The
great instrument of moral good is the imagination, and poetry
administers to the effect by acting upon the cause. Poetry
enlarges the circumference of the imagination by replenishing
it with thoughts of ever new delight, which have the power
of attracting and assimilating to their own! nature all other
thoughts, and which form new intervals and interstices whose
void for ever craves fresh food."

కవిత్వం మానవనిలోని దివ్యత్వాన్ని మేలకొలపి. ఉద్దీపింపచేసే
మహానీయ శక్తిగా షేలీ అభివృద్ధించాడు. "Poetry makes immortal
all that is the best and most beautiful in the world; it arrests
the vanishing apparitions which haunt the interlunations of
life. Poetry redeems from decay the visitations of the divinity
in man." కవిత్వానికి శర్మన్ని ఉన్న చుక్కెదురుపు వివేచిస్తూ ఆలంకార
కంగా అన్న మాట లివి—"Poetry is not like reasoning, a power
to be exerted according to the determination of the will. A
man cannot say 'I will compose poetry:' The great poet even

cannot say it; for the mind in creation is as a fading coal, which some invisible influence like an inconstant wind, awakens to transitoty brightness, this power arises from within, like the colour of the flower which fades and changes as it is developed and the conscious portions of our nature are unprophetic either of its approach or its departure."

షైలీ కాల్పనికోద్యమ కవిగా ఎంత రాణించాడో. విమర్శలో కాల్పనిక వ్యాఖ్యానాన్ని వొప్పించటంలో విమర్శకుడుగా అంత ప్రకాశవంతంగా జోవిం చాడు. అందువలన సాహిత్య సిద్ధాంతాలను ప్రత్యేకించి ప్రపంచించ తేక పోయాడు.

షాన్ తిట్ట్

'Beauty is truth, truth Beauty' – that is all
Ye know on earth, and all ye need to know.

అని చాటిన సౌందర్యరాధకుడు షాన్ తిట్ట్ (1795–1821). "I am certain of nothing but of the holiness of the Heart's affections and the truth of Imagination. What the Imagination seizes as Beauty must be truth— whether it exists before or not for I have the same Idea of all our passions as of Love; They are all, in their sublime, creative essential Beauty" అని తన వాదాన్ని వ్యక్తంచేశాడు . ఇందు ప్రత్యేకంగా ప్రాసిన విమర్శ గ్రంథం దేదు కాని. సమకాలీనులకు ప్రాసిన లేఖలవలననే ఇందని అభి ప్రాయాలు లోకానికి తెలిశాయి. కవితలోకూడా అన కళాచుక్కాన్ని వ్యక్తంచేశాడు.

1818 ఫిబ్రవరి 27వ తేదిన షాన్ తేలర్కు ప్రాసిన లేఖలో తిట్ట్ కాన్ని కవితాదర్శాలను పేర్కున్నాడు. "First I think, Poetry should surprise by a fine excess and not by singularity- it should strike the reader as a wording of his own highest thoughts, and appear almost a remembrance. Second: its touches of Beauty should never be half way, thereby making the reader breathless instead of content; the rise, the progress, the setting of imagery should, like the sun, come natural to him and set soberly although in magnificence, leaving him in the

luxury of twilight. But it is easier to think what Poetry should be than to write it—and this leads me on to another axiom, that if Poetry comes not as naturally as the leaves to a tree, it had better not to come at all." నీతిప్రకోపక కవిత్వాన్ని కీట్సు సమర్థం చేసేదు. కపిలాస్యామ వ్యాపార వివేచనం చేస్తూ కీట్సు 'Negative capability' అనే ఏనూత్యాంశాన్ని విజేషించ ప్రతి పాదించాడు. దాన్ని ఇలా సిద్ధ్యవించాడు. "When man is capable of being in uncertainties, mysteries, doubts without any irritable reaching after fact and reason." ఈ లతం స్టేట్ స్పెయార్లో ఏక్కుటంగా కనపడుతుందని పేర్కొన్నాడు.

కీట్సు విమర్శక వ్యక్తిత్వాన్ని గూప్చి టి. డాచ్. ఇలియట్ చెప్పిన మాటల యథాతాత. "Keats" sayings about Poetry thrown out in the course of private correspondence, keep Poetry close to intuition, and they have no apparent bearing upon his own times Keats has no theory, and to have formed one was irrelevant to his interests and alien to his mind..... He had no theories, yet in the sense appropriate to the Poet in the same sense, though to a lesser degree than Shakespeare, he had a 'philosophic' mind".⁵⁹

విలియం హాజ్లిట్

విలియం హాజ్లిట్ [William Hazlitt (1778-1830)] ఈ యుగ కవుల్లో ప్రశ్నేకంగా పేర్కొనదగినవాడు. ఇతణ్ణి కోల్రిడ్జీ వారసు దంటాడు కాని అతనివలె శాక యితడు అసుప్తిత విమర్శ ప్రవృత్తిని అధికంగా ప్రదర్శించాడు. ఇతని రచనలు ప్రధానంగా నాలుగు. 1. Characters of Shakespeare's plays (1817), 2. The English Poets (1818), 3. The English comic writers (1819). 4. Dramatic Literature of the Age of Elizabeth (1820). మిగిలినవి- Table-Talk (1821-22), The Spirit of the Age (1825). The Plain Speaker (1826).

హోటెలిటీ విమర్శ సాధారణంగా కావ్యానుశీలన వర్ణతిక (Descriptive criticism) సంబంధించింది. కానీ, అందులో అవిరుచి విమర్శ (Impressionist criticism) ఎక్కువ. “I say what I think. I think what I feel. I cannot help receiving certain impressions from things, and I have sufficient courage to declare what they are” అన్నప్పుడూ, “If I have praised an author, It was because I like him; If I have quoted a passage, it was because it pleased me in the reading; if I have spoken contemptuously of any one, it has been reluctantly”. అని అన్నప్పుడూ విమర్శలో అతని స్వీయాభిరుదముద్ర ఉన్నట్లు నృష్టమౌతంది. *Lectures on English Poets* లో అతడు కవిత్వంమీద వ్యక్తం చేసిన అంప్రామాలు అతని విమర్శకప్యక్తికావ్యాన్ని తెలపుతున్నాయి.

1. “The best general notion which I can give of poetry is, that it is the natural impression of any object or event, by its vividness exciting an involuntary movement of imagination and passion, and producing, by sympathy, a certain modulation of the voice, of sounds expressing it.”
2. “Poetry is in all its shapes the language of the imagination and the passions, of fancy and will”.
3. “Poetry is that fine particle within us that expands, rarefies, refines our whole being without which man's life is poor as beast's.”

కవిత్వంలో భావనాక్రతి (Imagination), భావోద్యగం (Passion) ప్రధానంగా ఉండాలని హోటెలిటీ ప్రపంచించాడు. భావనాక్రతిని కోర్తించి మొదలైనవారికండై లిస్టుంగా నిరూపించాడు; “Imagination is that faculty which represents objects, not as they are themselves, but as they are moulded by other thoughts and feelings into an infinite variety of shapes and combinations of power.” కవిత్వంలో భావోద్యగ ప్రాపాన్యాన్ని ఉగ్గదిస్తూ అన్నమాట లిచి. “Poetry is only the highest eloquence of passion, the most vivid form of expression that can be given to our conception of anything,

whether pleasurable or painful, mean or dignified, delightful or distressing."

హాచ్‌లిట్ చేసిన నాటకవిషయ కవితావిషయకంటె ప్రశంసల నందు కొన్నది. అతని దృష్టిలో విషా వాంత రూపకలక్ష్యం ఇది.- "The aim of tragedy is to resolve the sense of pain of suffering into the sense of power by the aid of imagination, and by grandeur of conception and character". English comic writersలో హాచ్‌లిట్ 'Wit' కు "Humour"కు ఫేదాన్ని నిరూపించి అనుషీలించాడు. 'Humour is the describing of the ludicrous as it is in itself; wit is the exposing it, by comparing or contrasting it with something else. Humour is, as it were, the growth of nature and accident; wit is the product of art and fancy. Humour, as it is shown in books, is an imitation of the natural or acquired absurdities of mankind, or of the ludicrous in accident, situation, and character; Wit is the illustrating and brightening the sense of that absurdity by some sudden and unexpected likeness or opposition of one thing to another, which sets off the quality we laugh at or despise in a still more contemptible or striking point of view." హాచ్‌లిట్ మానవ లభహీనతలను బయలుపెస్తే సాంఘికమౌద్యాంత రూపకాలను విజేషణగా మెచ్చుకొన్నాడు. ఆయిర అభి ప్రాయంలో "Comedy is a graceful ornament to the civil order; the corinthian capital of polished society." ఇతడు విద్యద్విషయర్థకుడు కాకపోయినా అంగ్దరచయితలను గుంచి చేసిన విషయాలు చిత్రణధితో కూడికొని ఉన్నాయి. అంతేకాక తన భావాలను తన తరంవారికి కాక, భావితరాలవారికి కూడా అందజేస్తూ ముందుకు నడిచే ఏకాకియైన పథి కునిలాగా కనిపిస్తాడు హాచ్‌లిట్.

ఇతడు తన విషయాలో 'Gusto' అనే వచ్చాన్ని తరుచగా వాడేవాడు. "Gusto in art is power or passion defining any object." ఈ లభణం ఇతని విషయాలో వించిగా కనపశుతుంది.

ఇతని విషయాలో హృదయాకర్షకమైనది ఇతని మనోహరమైన కైలి. "We may all be fine fellows, but none of us can write like Hazlitt. To write a style that is easy yet incisive, lively and at

the same time substantial, buoyant without being fetid, glittering but with no tinsel frippery, a style combining the virtues of homeliness and picturesqueness has been given to few mortals, but Hazlitt excelled in it⁶⁰.- అన్న స్టీవెన్ సన్ మాటలు విల్పైన సత్యాల.

చారెన్ లాంబ్

సంచారాలు రథ యుగవిషర్ణుకులలో చారెన్ లాంబ్ (1775-1834) కు ప్రత్యేకస్థాన మున్నది. అనుకరణసాధ్యం కానీ అతని వచనకై లిపితల సహస్రభాషిని పొందుతూ ఉండేది." Among the romantic critics he is the least philosophical and depends for his judgements on his own common sense and good taste. He takes delight in literature in all its forms and he always wants to share that delight and enjoyment with readers. His critical writings possess a charm of their own which delights the readers immensely"⁶¹ అన్న విషర్ణుకుల అఖిప్రాయం గమనింపదగింది. లాంబ్ షేక్‌స్పీయర్ నాటకాలు ప్రథర్ణన కనుకూలంగా రచింపబడతేనని భావించాడు. నాటక పాత్రపోషణను విషర్ణుర్మించాడు. మోదాంతరూపకాలలో 'Comedy of Manners'ను విశేషించి అఖిమానించాడు. అతని వ్యాసాలు అప్పటికీ ఇప్పటికీ పాతకుల ఆదరణన్ని పొందుతున్నాయి. అవి- లభ్యమిషర్ణుకు దూరంగా ఉండి, విషర్ణుకుని అఖిరుచినుండి షుట్టినదుచితో అయి రచనలను సరసామోదదృష్టితో సమీక్షిస్తున్నట్లంటాయి. సరళవ్యాస (Light essay) పద్ధతికి చక్కని మాగ్గాలు వేళాడు లాంబ్. అందులోనూ అతనికైలి ఎంత అందంగా ఉండేది, అంత అనస్యసాధ్యంగా ఉండేది. కైప్పుబరీ మాటల్లో- "Very much of his quality arises from his extraordinary command of phrase,- the phrase elaborate without affectation, borrowed but absolutely individual and idiosyncratic, mannered to the oath, but never mannerised, in which, though he might not have attained to it without his great seventeenth century masters, he stands original and alone."⁶² Lamb is inimitable అనేది అందరూ అంగీకరించే సత్యం.

విక్టోరియన్ సాహిత్య విమర్శయుగం

19వ శతాబ్దిలో మాడు దశాబ్దాని గడిచే నాటికి పాక్షాత్య విమర్శ చరిత్రలో ఒక క్రొత్తశకం తలయొత్తిందని చెప్పాలి. జర్మనీలో ప్రెడరిక్ స్లైగర్ 1829లోను, హెగెర్ 1831లోనూ, గెథే 1832లోనూ కన్నమూడారు. ఇంగ్లండులో హాక్టలిట్ 1830లోనూ, కోర్కిరిష్ట్ 1834లోనూ, లాంబ్ 1834లోనూ, ఇటీలో ప్రోసోలో 1827లోనూ, లియోపార్ట్ 1836లోనూ గతించారు. ప్రాన్సులో జాలై విష్ణవం వచ్చింది. వాతావరణం షూత్రిగా మారిపోయింది.

“హెగెర్ అను జర్మను తత్త్వవేత్త గతితార్థిక సిద్ధాంతమునకు పునాది చేసెను. ఇతరు హెరాక్లిటిస్ అను ప్రాచీన గ్రీకు తాత్త్వికుని సిద్ధాంతముల నాథరముగా చేసికాని, శాస్త్రీయ దృక్కుఠములో, ప్రచంచము లోని ప్రతిపత్తువు మార్పు చెందునని, పరస్పర సంబంధము లేని ప్రాణాలు. పద్మాములు, సంఘటనలు లేపని నిరూపించెను. అనవరత పరిణామ ఓలక్ మైన ప్రపంచమునకు మూలము భావము (Idea) అని ఇతని అఖిప్రాయము. ఇతని సిద్ధాంతములకు భావవాదము ప్రాతిపదిక. ఇతనికి ముందుండిన తత్త్వ వేత్తలు మార్పునుగురించి వివరించినప్పుడు స్ఫురితమును మాత్రమే పునర్జీవించేది వారు. ఇతరు స్ఫురితములో పాటు కాలమునుగూడ దృష్టిలో నుంచుకొనవచ్చే వసెను. ప్రతిపదార్థము పరస్పర వైరుధ్యములలో కూడు కొన్నదని, వంఘుర్ణణమే పద్మాముల ప్రదానధర్మ మని నిరూపించెను.”⁶³

హెగెర్ మరణించినతరువాత అతనిఅనుయాయులలో దక్షిణ (Right) వక్షియులనీ, దామ (Left) వక్షియులనీ రెండు తెగ లేదుధ్యాయి. రాజకీయ పత విషయాలలో పీరికి పరస్పర విరుద్ధభా వాయందేవి. దక్షిణవక్షియులు హెగెర్ మతా స్నానసరించి సౌందర్యతత్త్వశాస్త్రానికి, అలంకారశాస్త్రానికి, సాహిత్య చాత్రకూ సంబంధించిన రచనలు పుంభానుపుంభంగా రచించారు. కాని అపి అస్త్రీ అనుకరణలు కావటంచేత ప్రత్యేక ప్రతిపత్తిని గడించుకోచేక పోయాయి. వామవక్షియులు మాత్రం ముందుచుగు చేయగలిగారు. అయితే, ఎం మాగం మార్క్యుస్ట్రీ విమర్శగా రూపొందటానికి మరికొంత కాలం పట్టింది. రెనెవెలక్ మాటల్లో. “The Hegelian Left showed more

life: Arnold Ruge was a sharp critic of romanticism, and Marx and Engels, though hardly themselves literary critics, were to exert long after their death a profound influence on literary criticism in the 20th century, even in distant countries. Marx and Engels adopted the Hegelian dialectic but rejected his metaphysics. Their literary interests and opinions, still deeply coloured by the taste of German Classicism, were, however, quite subordinate to their political and social concerns. One cannot speak of Marxist Literary Criticism before Plekhanov and Mehring, in the last decade of the 19th century.”⁶⁴

ప్రాస్టో Taine, Saint-Beuve కావ్యముకీలనంలో శాస్త్రియ పద్ధతుల నన్నెషించారు. టైనే - సాహిత్యం సాంఘిక శక్తులవలన ఉత్పన్న మయ్యదని, ఆ శక్తుల జాతి (Race), పరిసరం (milieu), పురోగతి (movement) అనే మూడంశాల మీద ఆధారపడి ఉంటాయని వీచించారు. ఒక రచయిత మూనసికస్తితి, భావప్రకటన వైఅరి అతడు పుట్టిన జాతిని, పెంగిన వాతావరణాన్ని అతడు నివసించిన యుగాన్ని, అతడు పురోగతిని సాగించే వయఃకాలాన్ని బట్టి నిశ్చయించాలని చెప్పారు. వీటని అనుశీల నంలో గ్రహించకపోతే ఒకరచనకు నిజమైన విలావక్షటం సాధ్యం కాదని పేర్కొన్నాడు. అవే రచనకు వస్తువునూ (Content), అకృతినీ (Form) నిర్ణయస్తాయని నిశ్చయించాడు. ఇతని ప్రథావానికి లొంగి కొందరు విమర్శకులు సాగించారు. వారందరిలో శిఖరప్రాయుడుగా భాసించింది Sainte-Beuve. “Sainte-Beuve, whose first book was published in 1828, joined them but went beyond them, combining, virtuoso fashion, all possible methods; Literary history, characterization, psychological explanation, impressionistic subjectivism. He came to dominate the time, and by his long labours he restored the critical prestige of France. For many people in France and outside he is still THE CRITIC”⁶⁵ అన్న తెనెవెలక్ ప్రశంస ఆ విమర్శకుని గొప్పతనాన్ని ప్రకటిస్తున్నది.

ఆంగ్లంకులోని సాహిత్యవిమర్శ పరిస్తిని సమీక్షిస్తూ దెనెవెలక్ – “In critical theory we see a turn towards sheer emotionalism, the view that poetry is an overflow of feelings, mere personal self-expression. John Stuart Mill, associated to day with

hard-headed utilitarianism, formulated this view most clearly and extremely in his youth, and John Keble, the poet of the CHRISTIAN YEAR, applied it even to Homer. "Poetry; he said, is a kind of medicine, which gives relief to secret emotion, yet without detriment to modest reserve." The bulk of criticism became didactic, sentimental, moralistic. Macaulay, though hardly sensitive to poetic values, sharpened at least a feeling for the past. Poetic theory was almost non-existent; only Mathew Arnold brought about a sorely needed critical revival in the 1860's"⁶⁶

మాచూర్ ఆర్నల్

మాచూర్ ఆర్నల్ (1822–1888) విక్టోరియన్ విమర్శయుగాన్ని గాఢంగా ప్రభావితం చేసిన మహా విమర్శకుడు. సారిక్రామిక సాగరకళలన సమాజంలో ప్రభావమైన భాతికపద్మమృతం మతంపట్ల. జీవితపు నైతిక నిఖలతలవట్ల నియుత శాపాన్ని వ్యాపించవేసింది. ఆ పిష్టిలిని చూచి ఆర్నల్ అనేకసప్టాకు. సాహిత్యంచ్యారా సామూజిక జీవితాన్ని గురించిన పవ్యమైన సకవశాసనము రేకెత్తించు చేసి, జీవిత మారికదర్శాలైన మత నైతిక, సారిస్ట్రోతిక ప్రఘస్తుతము కొగ్గుతర చేయాలని ఆర్నల్ తీవ్రంగా ప్రయత్నించాడు. Walter Raleigh అన్నట్లు- "It was with this aim, to arrest what he conceived to be the national decay, to lead English literature into the paths of sanity and wisdom that Mathew Arnold became a critic, a missionary, a prophet."⁶⁷

సమకాలీన సమాజజీవికంలో పెచ్చు పెరిగిన భాతికదృక్కుధానికీ, అంతరీంచిన ఆధ్యాత్మిక ప్రవృత్తికి మద్య కవిత సమన్వయచరథిగా ఉండాలని ఆర్నల్ శాఖించాడు. మతగ్రంథాల మేదాప్రధానంగా చేసే ప్రవచనం సమాచాన్ని ఆక్ష్యుకోలేనప్పుడు కవితయే ఆస్తానంలో నిలిచి రఘుణీయంగా ప్రతోధం సాగించాలి. 'సాహిత్యం బాధించుకోతే ప్రాతిపదిక; రేవటి మతం, అంటూ ప్రబోధించాడు. ఆర్నల్ దృష్టిలో మతమంతే పద్యండునం. సత్రపువర్తనం చ్యారా సత్యభూతం సాధనం మానవుడు చేయాలి. రాసాదనము సాంఘిక్యం సాత్మ్యక సూధనగా తోడుపాలి. జ్ఞాతికి నీతిపర్తనం నేప్పని

సంహిత్యం జీవితగమ్యాన్నే విస్కరించిన అయోమయ ప్రయోగ మౌతంది. "A Poetry of revolt against moral ideas is a Poetry of revolt against life: A Poetry of indifference towards moral ideas is a Poetry of indifference towards life" అన్న ఆర్టుట్ర్మాటలు కవిత్వం నీతిపత్రోఫాన్ని తప్పకుండా నిర్వహించాలన్న అతనిగాఢ విశ్వాసాన్ని వ్యక్తం చేస్తున్నాయి. అయితే, అతని దృక్ప్రతంలో నీతిని భోధిస్తూ కవితాకళను విస్కరించిన కృతులు సమాచారణీయాలు కావు. కవితాకళనో నీతి వ్యంగ్యంగా, సునిఖితంగా వ్యక్తం కావాలి. ఆర్టుట్ర్మా దృష్టిలో నీతి అంటే 'ఎలా జీవించాలి?' అన్న ప్రశ్నకు అసుమైన సమాదానం. "The question 'how to live', is itself a moral idea; and it is the question which most interests every man and with which, in some way or other, he is perpetually occupied". అని పేర్కొండూ "The greatness of a poet lies in his powerful and beautiful application of ideas to life-to the question; How to live?" అని, ఏవిగాప్పుతనం ఆ ప్రశ్నను జీవితాని కన్యాయించి సుందరంగా ఇత్తి చుంతంగా అభివ్యక్తికరించబడంలోనే ఉన్నదని స్పష్టం చేశాడు. జాతి తీవ్రనంలో మతం, నీతివర్ధనం అవినాభావంగా ఉండే అంశాలని ఆర్టుట్ర్మా చెప్పుటమే కాకుండా కవితను కూడా ఆ రెండింటితో కలిపి ఒకటి చేశాడు. కవితయే జీవికమత మని చాటాడు. "Without Poetry, our science will appear incomplete: and most of what now passes with us for religion and philosophy will be replaced by Poetry" అని అపూర్వంగా చెప్పాడు.

ఈ దృష్టితో ఆర్టుట్ర్మా కవిత్వాని కిచ్చిన నిర్వచనం మాత్రాదృక్కుఫాన్ని ఆవిష్కరించింది. "Poetry is 'a criticism of life under the conditions fixed for such a criticism by the laws of Poetic truth and poetic beauty.'" అన్నది అత డిచ్చిస్ ప్రసిద్ధ నిర్వచనం. ఇందులో³ criticism of life 'అంటే' the noble and profound application of ideas to life' అంటే 'Poetic truth' అంటే 'truth and seriousness of substance and matter' అంటే, 'Poetic beauty' అంటే 'felicity and perfection of diction and manner' అంటే అర్థాన్ని విస్తారంచి చెప్పాడు, జీవితాన్ని యథాతథంగా

చిత్రించటం కవితాదర్శం కాదు. కవి తనదైన దర్శనంతో దాన్ని చూచి, భాషనామయంచేసి చిత్రిస్తాడు. అప్పుడు వాస్తవానికి కవి కల్పించే భాషనాకృతియే కవిత్వసత్యం. అందు లోనే ఉదాత్త జీవిత విమర్శ ఇమిడి ఉంటుంది. కవి భావనలో విమృష్టమైన జీవితం కమసీయ భావనామయ జీవిత చిత్రంగా కవితలో ఆవిష్కర్త వ్యాపించినది. దాని అభిప్రాయక్రికి వ్యంజకంగా నమకుర్చే రచనావిధానం, నైర్మిణ్యంర్థమైన కలిగిస్తాయి. కవితలో భావం సత్యం, సర్వస్వమున్నా. దానిని భావంవాదంలో భవ్యభావనామయం చేస్తే కవితాకృతి ఆవిష్యవిస్తుంది. అర్పాద్ధ మాటల్లో— “For Poetry the idea is every thing; the rest is a world of illusion, of divine illusion. Poetry attaches its emotion to the idea: the idea is the fact”. నమకాలీన ఇగత్తలో మకసాహిత్యం కోల్పోయిన దర్శనశక్తిని కవితద్వారా పునరుద్ధరించి పమాజంలో ధర్మచైతన్యాన్ని సీతిసౌరభాన్ని. కవితాదర్శనాన్ని వ్యాపింపచేయడానికి అర్పాద్ధ కవియైనప్రవక్తగా కంకణం కళ్లుకొన్నాడు. కవి తకు ఉదాత్తకైలి (The grand style) ముఖ్యమని ఇతడు భావించాడు. “I think it will be found that the grand style arises in poetry, when a noble nature, poetically gifted, treats with simplicity or severity a serious subject.” ఇతని ఉదాత్తకైలి సిద్ధాంతం మనరీకివాడానికి డగ్గరగా ఉంటుంది. అర్పాద్ధ గ్రాండ్ సైల్ఫ్ స్టాప్, సింప్లిక్, స్ట్రోప్, స్ట్రోప్లో మాడ్ విభాగాగా భావించి క్రమంగా పోషర్, డాస్టే, మిల్టన్ కైలు లభించి వని పేర్కొన్నాడు. భారతీయ లాష్టికుల వైదర్శి, గోడి, పాంచాలీరీతు లీ పద్ధతిలోనే సంశాహింపబడుతూ ఉంటాయి. ఈ విధంగా చూసే కవితలోని వస్తువుయొక్క భావవ్యక్తికంకు రీతి తోడ్పుడుతుందని ఆర్పాద్ధ విశ్వసించినట్లు నవ్వటం. మన లాష్టికులు కూడ రీతులవలన వృత్తులు రూపుక్షుతాయని రీతులు పరోక్షరసోపస్సాగ్రంథాలనీ భావించటం వ్రసిద్ధం.

ఆర్పాద్ధ కాల్పనికోద్యమ కఫుల స్థాంతాలను ప్రతిషుటించాడు. ఆ కవులు జీవితస్వభావ విమర్శనం కంటే, తాము తమ తమ అభిరుచులతో జీవిత సత్కారము ద్వారాయినించే వైశాఖికి ప్రాంగుల్య మిచ్చారని ఆర్పాద్ధ అభిప్రాయం.

ఆత్మాభివ్యక్తియే వారి కవితకు దేయం. ఆర్ట్రోన్ దాన్ని వారించాడు. జీవితాన్ని ఉదాత్త నైతిక తాత్త్విక దృక్కుభంటో దర్శించి భావించటమే కవుల ధర్మమని. కవిత్వం ద్వారా సమాజంలో శాశ్వతనైతికప్రమాణాల విలావల పునరుద్ధరింప బడాలనీ ఆర్ట్రోన్ తనయుగ కవుల కర్తృవ్యాప్తి చాటిచెప్పాడు. ఉత్తమ పస్తువులు, ఉదాత్తసైలి కవితకు అశ్వవసరమన్నాడు, కవితయే కాలాని కవసరమైన, కలకాలం నిలావ దగిన విలావలను కల్పించే విలమైన గ్రంథమన్నాడు.

ఆర్ట్రోన్ రచనలలో ముఖ్యమైనవి; Preface to the Poems (1853); On Translating Homer (1861), The study of Celtic literature (1867), Essays in criticism (1865, 1888). ఇతడు తన విమర్శలో ఆక్షరి. ఆభివ్యక్తి శిల్పాలకంపె పస్తువుకు గౌరవ మిచ్చి మన్నించాడు. పరితలకు చమత్కారాన్ని కలిగించే పంక్తులు ప్రతి కవితలోను కొన్ని ఉంటే చాలనే పరిచిన్న దృక్పూర్ణాన్ని విమర్శించి రచన యొక్క సమగ్రతనూ, అది కలిగించే అనుభవవ్యవాలనూ ప్రశంసించాడు. ఉదాత్త పస్తువు నెన్నుకుంటే కావ్యానికి గౌరవం కఱగుతుందని, అందలి నన్నివేశాలను అనుభావస్థారకంగా, రఘువంధురంగా రఘయత నిషుణంగా చిత్రింపగలిగితే కావ్యాతీవితం నిరాఫూటంగా సాసుతుందని ప్రవచించాడు. "All depends upon the subject; choose a fitting action, penetrate yourself with the feeling of its situations; this done every thing else will follow"— అని కవులకు ఆర్ట్రోన్ చెప్పిన హితపు. పస్తువు ప్రాచీనమైనా, అధునికమైనా దానిలో ఉన్న కార్యక్రమితి చేతనే అది గౌరవింపబడుతుందని చెప్పటూ "The grand work of literary genius is a work of synthesis and exposition, not of analysis and discovery; its gift lies in the faculty of being happily inspired by a certain intellectual and spiritual atmosphere, by certain order of ideas, when it finds itself in them; of dealing divinely with these ideas, presenting them in the most effective and attractive combinations,— making beautiful work with them, in short"— అని ప్రవచించాడు.

ఆర్ట్రోన్—విమర్శకని కుండపగిన లక్షణాలను విపేచిస్తూ ఆనాస క్రత-
శేంద్ర-వ్యాపోహ-రాహిత్యం (Disinterestedness) ప్రధానమైనిగా వేచ్చ

న్నాడు. ప్రాచీన మహాకవుల జీవితాలు. రచనలూ కావ్యాను కొలనంలో నికషోపలాలుగా రాణిస్తాయన్నాడు. విషయర్థాలో కవిజవిత విషయర్థావశ్శతినీ, తులనాత్మకార్యాయవశ్శతినీ విశేషంగా అనుషంధాడు. విషయర్థాను కవితలాగా సృజనాత్మక ప్రవర్తిగా సంఘావించాడు. ఇందు ప్రతిపాదించిన ‘Imaginative reason’ ప్రత్యేకంగా పేరొన్నవదగింది. “The main element of the spirit’s life” he says “is neither the senses and understanding, nor the heart and imagination: it is the imaginative reason. The imaginative reason—with this phrase Arnold feels he has closed the gap between head and heart, between feeling and intellect, a schism, as it had appeared in his Poetry”⁶⁸

అర్ఱ్వార్డ్ అంగ్లవచనకైలి పరికల కళ్యంతాఫ్టోదాన్ని కలిగిస్తుంది. ట్రేల్వింగ్ మాటల్లో— “Arnold has a manner and style rather new to England and perfectly adopted to the art of criticism—elegant yet sinewy, colloquial yet reserved, cool yet able to glow into warmth, careful never to flare into heat.”⁶⁹

అంగ్ విషయర్థాలో అఖినవ అరిస్టోటల్గా అభివ్యింపబడ్డాడు ఆర్ఱ్వార్డ్. ప్రతిశతాలో, ప్రభావంలో, ప్రత్యేకతలో, ఆపటలో, ఔరిలో వారిద్దరి మధ్యమన్నాట్లాన్ని సమీక్షిస్తూ సాగ్నాట్లజేఫ్సు చేసిన సమీక్ష విషయకులు గమనింపదగింది. “Aristotle shows us the critic in relation to art, Arnold shows us the critic in relation to the public. Aristotle dissects a work of art, Arnold dissects a critic. The one gives us the principles, which govern the making of a poem; the other, the principles by which the best poems should be selected and made known; Aristotle’s critic owes allegiance to the artist, but Arnold’s critic has a duty to society. He is a propagandist filling the soil so that ‘the best ideas may prevail, making an intellectual situation of which the creative power can profitably avail itself.’ To prepare a social atmosphere which will stimulate the artist—to make the best that has been written familiar to the public—this was the new task of criticism. It was to be contributed to the problem of ‘perfection’ or ‘how to live’. It was on the way to becoming a branch of social reform.”⁷⁰ ఆర్ఱ్వార్డ్ అనుషాయులైన విషయకులెందరోక్కన్నాడు.

వార్లో— Walter Pater, Arthur Symons, J.A. Symonds, Leslie Stephen, F.W.H. Myers, George Saintsbury, Charles Whibley, A.C. Bradley, W.P. Ker మొదలైనవారు ముఖ్యాలు.

కావ్య ప్రయోజనాన్ని సంలంఘించిన విధాన్ని బట్టిచూస్తే విక్టోరియన్ యుగ విముఖులు మూడు ఎగ్గాలుగా కనపడతారు. నీతిని బోధించేదే కవిత అనేదా రోకవర్గం; కథ కథకారకే (Art for Art's sake) అనేవారు మరోవర్గం; ఉపరంజనంతో పాటు ఉపదేశం చేసేదే కవిత అనేవర్గం మరొకటి. కార్లెర్, రసిగ్నెన్ మొదలైనవారు మొదటి వర్గానికి చెందేవారు. వాల్టర్ పేటర్, ఆస్క్రూర్ వైట్ ప్రభృతులు రెండవవర్గానికి చెందినవారు. లార్న్ ప్రభృతులు మధ్యమార్గమైన మూడవవర్గానికి చెందినవారు. ఆర్నల్ మార్గం అర్థశాస్త్రిదాకా ఆదర్శమార్గంగా ఆదరింపబడింది. రెనవెలక్ మాటలో— “Arnold, almost single-handedly, pulled English criticism out of the doldrums into which it had fallen after the great Romantic Age.”⁷¹

వాల్టర్ పేటర్

19వ శతాబ్దపు చివరపాదంలో ఆంగ్లసాహిత్య విమర్శ రంగం సాహిత్యసౌందర్య సమాలోచనానికి అంకితంకావటానికి ప్రధానకారకుడు వాల్టర్ పేటర్ (Walter Pater—1839-1893). Gautier, Baudelaire, Flaubert మొదలైన ఫ్రెంచిరచయితలు ప్రాణ్పులో ప్రాచుర్యానికి తెచ్చిన సాహిత్యసౌందర్య సమాధనసౌందర్యమం (Aesthetic movement) జతనిమీద బలంగా ప్రభావం పేసింది. వారి దృష్టిలో కవితకు వస్తువు కంటె ఇతనిమీద బలంగా ప్రభావం పేసింది. వారి దృష్టిలో కవితకు వస్తువు కంటె ఇతనిమీద బలంగా ప్రభావం పేసింది. అయితే ఇతని దృష్టిలో విమర్శలో పేటర్ ప్రవేళపెట్టి ప్రధానికి తెచ్చాడు. అయితే ఇతని దృష్టిలో సాందర్భం ఇంద్రియ గమ్యమయ్యే భాతిక స్వభావం కలది కాదు; మనో గమ్యమయ్యే భావసౌందర్యం మాత్రమే. అట్టి సౌందర్యమూర్ఖిని, దర్శ నాస్ని పరితల కందించటమే కూడర్చుం; దాన్ని అసుఖించటమే విమర్శ

ధర్మ మని పేటర్ స్టుపావింబాదు. ఇతని ఒఫసులు— Studies in the History of the Renaissance (1873), Marius the Epicurean (1885), Appreciations (1889), Plato and Platonism (1893)

ఒచయల తాను పొందిన అనుభవాన్నంతా తన ఒఫసలో ఆనిష్టరించడు. కానీ, తన కంచిన గాదానుటాతని కవితలో వ్యక్తం చేయుటానికి యాత్మిస్తాడు. తన అనుభాతని పతితలోకాద కలిపించటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. కొనుభవమే కళకు ప్రయోజనం కానీ, అనుభవం పలన పరిత పొంది ఉపదేశం కాదు. పేటర్ మాటలలో— “Not the fruit of experience, but the experience itself, is the end.”

De Quincey సాహిత్యన్ని Literature of power అనీ, Literature of Knowledge అనీ విభజించి నట్టుగానే, పేటర్కూడా సాహిత్యం లో Imaginative forms అనీ unimaginative forms అనీ ఉండు ఉంటాయని వివేచింబాడు. కవి భాషణక్రితో అందరమైన దర్శనాన్ని అందంగా అభివ్యక్తికరించే కళకృతి Imaginative form. వాస్తవ షష్ఠువు వాస్తవంగా చిత్రించే అనుకూల కళకృతి unimaginative form. కవి దర్శించే సుందర కళాశయ్యమే కళకృతి పొత్తాదారం. పేటర్ మాటలలో— “All beauty is in the long run only FINENESS of truth, or what we call expression, the finer accommodation of speech to that vision within.” పదన శైలి కవితాకై లిలాగా శక్తిమంతమైనదనీ, అధునిక లోకానికి జచనచే ఉపాయమనీ ఇతడు చాచించాడు. “It will be good literary art not because it is brilliant or sober, or rich, or severe, but just in proportion as its representation of that sense, the soul-fact, is true verse being only one department of such literature, and imaginative prose it may be thought, being the special art of the modern world”.

ఉత్సవైలి లక్షణాలను వివేచిసూ పేటర్ - ‘The MIND in style అనీ, the SOUL in style’ అని వ్యాఖకరించాడు ఇందులో⁴ మొదటిటి కవితలోని నిర్మాణ సువాదాన్ని (structural harmony) వ్యక్తికుంచేది; ఉండవచి ఉచసలో రచయల వ్యక్తిశ్వం ఉంగరించబడే విధాన్ని వివేచించేది

(infusion of writer's personality). ఈ రెండింటి స్వభావాలను సమీ కిప్పా ఇలా ఏపరించాడు పేటర్: “As a quality of style, at all events, soul is the fact, in certain writers-the way they have of absorbing language, of attracting it into the peculiar spirit they are of, with a subtlety which makes the actual result seen like some inexplicable inspiration. By mind, the literary artist reaches us, through static and objective indications of design in his work, legible to all. By soul, he reaches us, somewhat capriciously perhaps, one and not another, through vagrant sympathy and a kind of immediate contact.”

పేటర్ ఈను మరలా రెండువిధాలగా భావించాడు- good art and great art అని. కవిత కీ విభాగాన్ని అన్వయించుకుంటే సత్కృతి. ఉదాక్త కవిత అని అనపడ్చునేమో: ఆ రెండింటి స్వభావాలను ఇలా వివేచించపడ్చు. “A good artist says to the reader. ‘I want you to see precisely what I see.’ Where his style succeeds in doing this, it is true to his sense of fact. Good art therefore consists in the ‘absolute accordance of expression to idea’-the accurate translation of the sense of fact into language. But with all this it may not be a great art. For the fact which attracts the writer’s soul may not, with all its aptness of expression, be great enough to attract ‘the soul of humanity’. It may be too personal to be universal. Unless therefore the writer’s sense of fact is allied to great ends, his work is not great art. The other conditions remaining the same, great art is ‘devoted further to the enlargement of our sympathies with each other, or to such presentment of new or old truth about ourselves and our relation to the world as may ennoble and fortify us in our sojourn here or immediately to the glory of God”.⁷²

ఆంగ్ల సాహిత్య విమర్శకు చరిత్రలో కావ్యానుకీలనంలో అభియచి విమర్శ చర్చతని (Impressionistic method) పతాక స్తోయకి తీసికాని పోయినపడు పేటర్ “His method is that impressionism which Hazlitt and Lamb have brilliantly illuminated. His intuition, no less acute, is still more personal than theirs, in so far as it is more limited, exclusively governed by the feeling of his own powers; in so far, too, as it readily utilizes semi-cons-

cious states, the dim regions of the inner world, and his judgements more often are a deviation of the obscure parts and of the reverse side of the souls".⁷³ అన్న Cazamian నమీడు గమనింపగింది. "His stress on beauty in all things made him insensible to many other beauties of literature and this resulted sometimes in the misrepresentation of certain writers"⁷⁴ అన్న విమర్శకుడు జ్ఞాపకముంచుకొన దగింది.

పేటరు విమర్శకున్నాన్ని ఇలా క్రోడీకడించవచ్చు- "If a Poet's work is to have an aesthetic as distinct from historical value, it is not enough for a Poet to have been the true child of his age, to have conformed to its aesthetic conditions, and by so conforming to have charmed and stimulated that age, it is necessary that there should be perceptible in his work something individual, inventive, unique, the impress thereof the writer's own temper and personality"⁷⁵.

ఇప్ప అతని అభిప్రాయమేకాడు, అభిరుచి విమర్శ దేయం కూడా.

ఆధునిక విమర్శ యుగం టి.యన్. ఇలియట్

ఆధునిక సాహిత్య విమర్శ యుగానికి సాయకమణిగా టి.యస్. ఇలియట్ పరిగణింపబడుతున్నాడు. ఇందు కపీ విమర్శకుడూ కావటంచేత ఉత్తమ కవియే ఉత్తమ విమర్శ వెలయింపగలడని శాఖించాడు. విమర్శ ప్రపృతీ సృజనత్తుక ప్రవర్తతీ పరస్పర పోషకంగా వ్యాఖ్యాని అణించాడు. ఇందు చేసిన విమర్శ ప్రధానంగా అతని వ్యాసాలలోనూ, ఉపన్యాసాలలోనూ కనపడుతుంది. వాటిలో ప్రదానమైనవి. The Sacred Wood, Homage to John Dryden, For Lancelot Andrews, Selected Essays. The use of Poetry and the use of criticism, Elizabethan Essays, Essays Ancient and Modern. కళలోనూ విమర్శలోనూ ఒక క్రమవర్ధతి ఉండాలన్నది ఇలియట్ ఆశయం. "I am a royalist in Politics, Christian in religion and a classicist in literature"- అని నిస్పంతయింగా ప్రకటించుకొన్నాడు.

Thomas Stearns Eliot (1888-1965) సమకాలీన సాహిత్య రంగంలో ప్రవర్తిల్లతన్న ిmpressionistic criticism లేక Aesthetic criticism ను Philosophical, abstract and Intellectual criticism ను, ఎదుర్కొని విమర్శించాడు. ‘The sentimental person, in whom a work of art arouses all sorts of emotions which have nothing to do with the work of art whatever, but are accidents of personal association, is an incomplete artist’⁷⁶ అని అభిరుచి విమర్శ పెలయించేవారిని అసమగ్ర విమర్శకులని గేలిజేసాడు. “Philosophical critics look for philosophical material in a work of art. This type of criticism wants to remove the emotional element from literature”⁷⁷ అని తక్కువిమర్శను తోసిరాజన్నాడు. ఈ దృష్టిలో సాహిత్య విమర్శ, సాహిత్య విమర్శకుడూ ఎలా ఉండాలో నృషంగ వివేచించి చెప్పాడు.⁷⁸

1. Criticism must always profess an end in view, which roughly speaking, appears to be the elucidation of works of art and the correction of taste”.

2. The critic, if he is to justify his existence, should endeavour to discipline his personal prejudices and crank-stances to which we are all subject-and compose his differences with as many of his fellows as possible, in the common pursuit of true judgement.”

3. “A literary critic should have no emotions except those immediately provoked by a work of art...The new impressions modify the impressions received from the objects already known. An impression need to be constantly refreshed by new impressions in order that it may persist at all; it needs to take its place in a system of impressions. And this system tends to become articulate in a generalized statement of literary beauty”.

కవి, విమర్శకుడూ ఒక అవిచ్ఛిన్న సంప్రదాయదారులో ముందుకు సాగిపోతుంటారు. సంప్రదాయం స్థిరమైన జడపదార్థం కాదు. గతిశీలం దనిలాత్మం. గతంలోని వుంచి మారుతున్న వర్తమానంలోకి ప్రపాటుంది. సంప్రదాయం జంకపాటంవర్యంగా పచ్చే లక్షణం కాదు; ఎప్పటికప్పుడు

పరిప్రమతో సాధించి అలపచుకొనేది. సంప్రదాయాంగాహనకు చారిత్రక ప్రభూతినం అత్యాసరం. అయితే ఈ పరిష్కానం గతాన్ని త్రప్త్వకొంటూ కూర్చుండేవికాదు. పరంపరగా పస్తున్న చరిత్రప్రవహంలో సద్గుహనంలోని క్రొత్తదనంతో గతంలోని విఱవలను వివేచించి సమన్వయించుకొంటూ క్రొత్తదృక్పుతంకో గతాన్ని సమీళిస్తూ, క్రొత్తను సృంఖించుకొంటూ ఎట్లా మానంలోని విఱవలను సంధిద్దుకొంటూ సాగే సాహిత్య చైత్యవ్యాసికి వివేకాన్నిచేసే విషాద ఏచి. "This historical sense which is a sense of the timeless as well as of the temporal and of the timeless together, is what makes a writer traditional. And it is at the same time what makes the writer most acutely conscious of his place in time, of his own contemporaneity" అని అంటాడు ఇలియట్.

ఈక నవ్యకృతి సాహిత్యంలో వెలిసిందంటే చరిత్రలో పస్తున్న క్రమం కౌద్దిగానైనా మారుతుంది. అంటే గతాన్ని పర్తమానం మారు పుండి; గతం పర్తమానంలో ప్రవహిస్తుంది. ఆ వదునలో ఆ కృతిని అసుఖించాలి కాని, దానిని ప్రత్యేకంగా పరిశీలించటం కుదరదు. దానివలన కలిగే అభినవాధిరుచలను ప్రాతపాటికో పోల్చి సంవదించుకొని చరిత్ర గతిలో చాటి విఱవలను వివేచించాలి. అందువలన విముఖుకు తులనాత్మక పరిశీలన ప్రవృత్తి (comparison) ముఖ్యంగా ఉన్నాడు. ఇలియట్ దృష్టిలో తులనాత్మక ప్రవృత్తి. విశేషాత్మకశిలం విమర్శకు ముఖ్యసాధనాలు. "Comparison and analysis are the chief tools of the critic. It is obvious indeed that they are tools, to be handled with care and not employed in an inquiry into the number of times giraffes are mentioned in the English novel"⁷⁹ అని హెచ్‌ఎంచాడు ఇలియట్. ఈ రెండు సాధనాలతో చేసే విమర్శ గతాన్ని విసూత్వంగా వాభ్యానిస్తుంది; పర్తమానాని కొక నియతితో కూడిన గతిని ప్రసాదిస్తుంది. "The existing order is complete before the new work arrives; for order to persist after the supervention of novelty, the whole existing order must be, if ever so slightly, altered; and so the relations, proportions, values of each work of art towards the whole are readjusted; and this is conformity between the old and the new." ⁸⁰ గతాన్కి పర్తమానానికి మధ్య జరిగే ధ్వంసికరణమే

సంవరణాయం. గతానికి వర్తమానానికి భేదాన్ని చెప్పుతూ ఇలియట్ ఇలా అన్నాడు. “The difference between the present and the past is that the conscious present is an awareness of the past in a way and to an extent which the past's awareness of itself cannot show.”⁸¹

కవి రచన చేసేటప్పుడు క్రమంగా స్వీయప్రత్యయాన్ని త్యాగంచేసి కొంటూ, అంతకంటే ఉదాత్మమైన కావ్యప్రవృత్తిలో లీనమైపోవాలి. టీన్స్ “The progress of an artist, is a continual self-sacrifice, a continual extinction of personality” అంటాడు ఇలియట్. దీన్ని నమర్థిస్తూ, వివరిస్తూ అతడు చేసిన వ్యాఖ్యలు అమూల్యాలు. మచ్చుకు కొన్ని-

1. “Poet has, not a ‘personality’ to express, but a particular medium (the mind), which is only a medium and not a personality, in which impressions and experiences combine in particular and unexpected ways. Impressions and experiences which are important for the man may take no place in the poetry, and those which become important in the poetry may play quite a negligible part in the man, the personality.”

2. “Very few know when there is an expression of SIGNIFICANT emotion, emotion which has its life in the poem and not in the history of the Poet. The emotion of the art is impersonal. And the poet cannot reach this impersonality without surrendering himself wholly to the work to be done. And he is not likely to know what is to be done unless he lives in what it is not merely the present but the present moment of the past, unless he is conscious, not of what is dead but of what is already living.”

కవి తన భావాన్ని సరాసరి పరిషత్తు అంచించలేదు. దాని కతనికి కావ్యంలో ఏదైనా వాహిక కావారి. అంయవలన తనభావాన్ని వ్యంజింప చేయగల కొన్ని ఒస్తుషుల ద్వారా కానీ, సన్నిహితం ద్వారా కానీ, సంఘటనల పుట్టుపుట్ట ఒఱస కానీ వ్యక్తికరిస్తాడు. అంటే ఉచయిత ఒమ్మగత పూర్తిలద్వారానో, సన్నిహితాలద్వారానో వరోషంగా ఉన భాదాను

పుక్కికరిస్తా ఉన్నమాట. దానిని ఇలియట్ ‘Objective correlative’ అని అన్నాడు. చీన్ని తెలుగులో వస్తుగత సంవాదమని పేర్కునపచ్చ. ఇలియట్ మాటల్లో “The only way of expressing emotion in the form of art is by finding an ‘objective correlative’; In the other words, a set of objects, a situation, a chain of events which shall be the formula of that particular emotion; such that when the external facts, which must terminate in sensory experience, are given, the emotion is immediately evoked.”²³ కవి నిఃఖావానికి కవిత వరోషప్రమాణమే అవుటుంది తాని ప్రత్యక్ష ప్రేమాం కాదని ఇలియట్ అభిప్రాయం. కవి జీవిత కావ్యార్థ సమన్వయ విమర్శలో కనవడే దోషాన్ని ఇక డిలా పంచుడుంచేసి ప్రపంచించాడు.

ఇలియట్ దృష్టిలో బింబకాల్పింపు విమర్శ రెండుకొవ్యతలను నిర్వహింప గలిగిందిగా ఉండాలి. గతంలో రచయితలు సాహిత్యంలో సాగించిన వ్యవ సాయాన్ని వినూత్పు చృక్పతంతో ఘనఃపరికీర్ణించి విలావలుకట్టటం మొదటి బాధ్యత. వర్తపూన సాహిత్యంలో వినూత్పు భావాలను ప్రచలితంచేయటం రెండవ బాధ్యత. ఈ రెండించిలో మొదటి బాధ్యతకు ఇలియట్ అగ్ర ఫోనాన్నిచూడు. ప్రతితరంలోనూ వెలిసే కొస్త్రప్పలకు కొన్ని ప్రత్యేక కోచ్చమాణాలూ, విలావలూ ఉంటుంటాయి. వాటిలో గతాన్ని ఘనఃపరికీర్ణించి, ఘనర్వ్యవస్థేకరించటం జరగాలి. అప్పుడే గతంలో జరిగిన గుణాలోపాల సమ్యక్కుపీళినం సిద్ధిస్తుంది. ఇది విష్వవంలా విన్యంసక విధా న్నమనసరించి కాక ఘనర్వ్యవస్థేకరణంలా నిర్మాణాత్మకంగా సాగాలని ఇలియట్ అభిప్రాయం. ప్రతియుగంలోనూ ఒక మహావిమర్శకుడు జనించి ఈ కర్తవ్యాన్ని నిర్వహించాలని ఇలియట్ ఆశించాడు. “From time to time, every hundred years, it is desirable that some critic shall appear to review the past of our literature, and set the poets and poems is a new order. This taste is not one of the revolution but of re-adjustment.”

వర్షీవర్త కవిత్వాని కిచ్చిన ప్రసిద్ధ నియోజనాన్ని విమర్శించి ఇలియట్ తన భావాల నిలా వ్యక్తంచేశాడు:

1. "Poetry is not a turning loose of emotions, but an escape from emotion; it is not the expression of personality but an escape from personality."

2. "Poetry is a superior amusement : I do not mean an amusement of superior people. I call it an amusement..... not because that it is a true definition, but because if you call it anything else you are likely to call it something still more false."

3. "Poetry is not the inculcation of morals, or the direction of politics; and no more is it religion or an equivalent of religion, except by some monstrous abuse of words'.

4. "It (Poetry) may effect revolutions in sensibility such as are periodically needed; may help to break up the conventional modes of perception and valuation which are perpetually forming, and make people see the world afresh, or some new part of it. It may make us from time to time a little more aware of the deeper, unnamed feelings which form the substratum of our being, to which we rarely penetrate; for, our lives are mostly a constant evasion of ourselves, and an evasion of the visible and sensible world. But to say all this is only to say what you know already, if you have felt poetry and thought about your feelings."

ఇలియట్ తన విమర్శన⁴ కవిత్వపంబందులైన మారికాంశాల నన్నింటినీ వివేచించాడు. విమర్శ కొక నిర్దూషమైన పద్ధతి ఉండాలిసి, అనుశీలనంలో శాస్త్రసమ్మతమైన, సరణి నెలకొల్పుటాలిసి ప్రభోదించాడు. సంప్రదాయ ఔత్తరాయిస్తే, సమవ్యాయాస్తే సమధించాడు. అతని ప్రసిద్ధ సందేశం - "The people which ceases to care for its literary inheritance becomes barbaric; the people which ceases to produce literature ceases to move in thought and sensibility."

ఎ. ఎ. రిచర్డ్స్

ఈపి శతాబ్ది సామ్యత్వ విమర్శను. ప్రత్యేకంగా అంగ్లో—అమెరికన్ విమర్శను ప్రభావితం చేసిన ప్రసిద్ధమర్యాకుడు Ivor Armstrong Richards. (1893—) సాహిత్య వివేచనంలో మన ప్రత్యేక శాస్త్ర సూక్తాలను అన్వయించి విమర్శనూక్తాలను వెలయించి, సాహిత్య సిద్ధాంతపద్ధతిని రూపొందించటంలో ఇతడు తన ప్రత్యేకతను ప్రవక్తించుకొన్నాడు. ఇతడు ఒచించిన అయిదు గ్రంతాలు ప్రధానంగా ఇతని విమర్శ ప్రస్తావాన్ని మనకు తెలియజరుస్తున్నాయి. అందులో మొదటి రెండు గ్రంతాలను ఇతడు ఇతరులతో కలిసి రచించాడు. అవి: The Foundation of Aesthetics (1922)(C. K. Ogden, James Woodకో కలిసిచేసిన సంయూక్త రచన), The Meaning of Meaning (1923) (C. K. Ogdenకో కలిసి ప్రాసింది). మిగిలిన మూడు రచనలూ ఈతని సౌంట ప్రముఖమైంది. అవి—The Principles of Literary Criticism (1924), Practical Criticism (1929), Coleridge on Imagination (1935).

విమర్శ వివేచింపవలసిన ప్రధానాంశాలను పేర్కుండూ రిచర్డ్స్ తన విమర్శక ప్రస్తావానికి సాంది నాలసించాడు Principles of Literary Criticism లో. “What gives the experience of reading a certain poem its value? How is the experience better than other? Why prefer this picture to that? In which ways we listen to music so as to receive the most valuable moments? Why is one opinion about works of art not as good as another?—These are the fundamental questions which criticism is required to answer, together with such preliminary questions—What is a picture?, a poem, a piece of music? How can experience be compared? what is value?—as may be required in order to approach these questions”⁸³ మౌలికమైన ఈ ప్రక్కలకు నమాదానం చెప్పేబాధ్యత సాహిత్యవిమర్శకున్నదని వక్కుణించాడు. ఈ దృష్టితోచూ సే గతాలపు విమర్శ అంతా ఓటుపోయిన పాతరలూ కనిపిస్తుందని కెప్పాడు “A few conjectures, a supply of admonitions, many acute isolated observations, some brilliant guesses, much oratory and applied poetry, inexhaustible

confusion. a sufficiency of dogma, no small stock of pre-judices, whimsies and crotchetts, a profusion of mytscism, a little genuine speculation, sundry stray inspirations, pregnant hints and random APERQUES; of such as these, it may be said without exaggeration, is extant critical theory composed.⁸¹ — అని చిముట్టంచాడు.

కళానుభవానికి, కళానుభవానికి భేదం తెలిసి ప్రవర్తించబడే విషయర్పు దర్శిం. కళానుభవ స్వభావాన్ని గురించి, కళలు విలావక్షేత్రాల లను గురించి, కళలు లోకాని కందించే విధానాలను గురించి తెలియకపోతే విషయర్పు తన ధర్మాన్ని, ప్రక్రమంగా నిర్వహించలేదు. రిచర్డ్స్ మూర్తిలలో— “Criticism, as I understood it, is the endeavour to discriminate between experiences and to evaluate them. We cannot do this without some understanding of the nature of experience or without theories of valuation and communication.”⁸²

సాహిత్యవిషయక కళల విలావలను నిర్ణయించే శక్తి, కళాప్రసార శక్తిని వివేచించే వివేకం (An account of value and an account of communication) అనేవి రెండుకన్నులవంటివి. రిచర్డ్స్ ప్రతిపాదించిన కవిత్వం విలావానుగూర్చిన సిద్ధాంతం మనస్తత్వశాస్త్రంమీద ఆధారపడి ఉంది. మానవమనస్సు ప్రేరణల (Impulses) పో నిండిన ఒక సజీవ వ్యాపస్థితి. అందులో పరస్పర విరుద్ధార్థమైన ఇచ్చులు లేక సహాజమానయి (appetencies) ఉంటాయి. వాటి సంతత సంఘర్షణంవలన మనస్సుకు ఇంకోళన, లేవా అణాంతి కలుగుతుంది. మనస్సు ఆ ఉద్యిగ్నిస్థితినుంచి ఉపరాంతి పొందాలని యత్నిస్తూ ఉంఖుంది. ఆ ప్రయత్నంలో తనలో కలిగిన విరుద్ధ కామనలను, భావాలను ఒక ప్రక్రమపద్ధతిలో వ్యవస్థికరించుకోవటానికి పాటువడుతుంది. అలా చేసికొనేశక్తి మనస్సుకు సహాజంగా ఉంటుంది కూడా. జీవితంలో ఒక్కొక్క అనుభవం మనస్సుకు వినూత్పు ప్రేరణలను కల్పించి, అంతవరకున్న వ్యవస్థను కొంత కంతపెడుతుంది. డాన్ని మరలా సమస్తికి తెచ్చుకోవటానికి మనస్సు యత్నిస్తుంది. అయితే అనుభవం మనస్సులోని అన్ని కామనలకూ సమాంతరంగా సంతృప్తిని కలిగించక

బోషచ్చను అప్పుడు మనక్కాంతి లభించటం కష్టం. అయినా, మనమ్ము తన కామనలలో పెక్కించిన తృప్తిపరిచే అనుభవంకోనం ఆగ్రయ చాస్తింది. అటువంటిది లభిస్తే మిగిలిన కొద్ది కామనలకు తృప్తి కలుక పోయినా, అదిక కామనలకు తృప్తికలగటంవలన మనసులోని ఇచ్చులసు వ్యవస్థీకరించుకోవగలుగుతుంది. తృప్తిపొందని కామనలు తృప్తిపొందిన కామనలతో సహకరించి అనుభవస్యాదానికి తోద్వధతాయి. మనస్సుకు ఇటువంటి సమతను (poise) లేదా వ్యవస్థను (system) నక్కలంగా పమగ్రంగానో, అధికంగానో కల్పించే గుణం కళలోగాని, కవితలోగాని విలువ (value) అని ఏలుపటుడుతుందని రిచ్ట్ర్స్ వివేచించాడు. అట్టి ఏలుపను వివేచించటమే ఏమర్పుర్వరక్తంలో ఒకలే. అది మానసికశాస్త్ర వరిజ్ఞానంవంపననే విమర్శకు సాద్యం.

రిచ్ట్ర్స్ సహాజకామనలను సభాతీయాలనీ, విభాతీయాలనీ రెండు రకాలగా విభజించాడు. మొదటిని అవ్యక్తచేతనలోనుండి పుట్టేవికాబడి గారచమాలు. సభాతీయులామనలు అదికంగ్యలో సంవదింపబడుటమే సమత. కామనలలోకూడా - భావాలో స్థాయిభావాలలాగా - ముఖ్యమైనవి ఉంటాయి. వాటిని' సాద్యమైనంతవరకు సంతృప్తిపరచినప్పుడే కళలో ఏయన ఏలుపరింపబడుతుంది. రిచ్ట్ర్స్ మాటలలో - "Anything is valuable which will satisfy an appetency without involving the frustration of some equal or MORE IMPORTANT appetency: in other words, the only reason which can be given for not satisfying a desire is that more important desires will thereby be thwarted." "What is good or valuable, we have said, is the exercise of impulses and satisfaction of their appetencies. When we say anything good we mean that it satisfies, and by a good experience we mean one in which the impulses which make it are fulfilled and successful, adding as the necessary qualification that their exercise and satisfaction shall not interfere in any way with more important impulses."

కవి తన పొందిన అనుభవాన్ని కశ్యారా సామాజికులలోకూడా కలిగించే విధానం కూడాప్రసారం (communication). దీని ప్రాముఖ్యాన్ని

ప్రపాదిస్తూ ఉచ్చైన ఇలా అన్నాడు; “A large part of the distinctive features of the mind are due to its being an instrument for communication. An experience to be formed, no doubt, before it is communicated, but it takes the form it does largely because it may have to be communicated. The emphasis with natural selection has put upon communicative ability is overwhelming.”

శాత్రు రఘవకు, కవితకు భేదాన్ని వివరిస్తూ ఉచ్చైన చేసిన వివేచనం అమూల్యం: “It is never what a poem SAYS which matters, but what it IS. The poet is not writing as a scientist. He uses the words because the interest which the situation calls into play combine to bring them. Just in this form, into his consciousness as a means of ordering, controlling, and consolidating the whole experience. The experience itself, the tide of impulses sweeping through the mind, is the source and the sanction of the words.”

శాత్రు సత్యాన్ని, కవితాసత్యాన్ని వివరిస్తూ ఉచ్చైన - ‘A scientist makes ‘true statements’ while poet makes ‘pseudo-statements’. A pseudo-statement is a form of words which is justified entirely by its effect in releasing or organising our impulses and attitudes; a statement, on the other hand, is justified by ‘it’s ‘truth’ i. e. its correspondence, in a highly technical sense, with a fact which it points’. “A pseudo-statement is ‘true’ if it suits and serves some attitude or links together attitudes which on other grounds are desirable” - అని అన్నాడు.

భాషకు శాత్రుంలోనూ, కవితలోనూ ఎలా వాచలో వివరిస్తూ ఉచ్చైన చంగ్రావి వివేచన చేశాడు: “A statement may be used for the sake of REFERENCE, true or false, which it causes. This is the scientific use of language. But it may also be used for the sake of the effects in emotion and attitude produced by the reference it occasions. This is the EMOTIVE use of languages”

లాషకు నాటకు విధానైన వృత్తియంటాయని రిచర్డ్స్ ప్రాక్టికల్ త్రిభిషిషణో పేర్కు-న్యూషు. అవి: Sense, Feeling, Tone and Intention. పీటి న్యూరూప న్యూరావాల నిలా పేర్కు-నష్టును.⁴⁴

1. "Sense means to make reference to something, that is, when the writer says something he wants to direct his hearer's attention upon some state of affairs, to present to them some items of consideration and to excite in them some thoughts about these items."
2. Feeling refers to the feelings of the writer or speaker about these items, about the state of affairs he is referring to. He has an attitude towards it, some special direction, bias, or accentuation of interest towards it, some personal flavour or colouring of it, and he uses language to express these feelings, this nuance of interest."
3. "Tone means the attitude of the writer towards his readers. The writer or the speaker chooses and arranges his words differently as his audience varies, in automatic or deliberate recognition of his relation to them."
4. "Intention is the speaker's or writer's aim, conscious or unconscious. Ordinarily the speaker speaks with a purpose and his purpose modifies his speech. The understanding of it is part of the whole business of apprehending his meaning.

Practical criticism కు మూర్తి లక్ష్యాలను లిచర్డ్స్ నిర్దేశించాడు. అవి:

1. To introduce a new kind of documentation to those who are interested in the contemporary state of culture whether as critics, as philosophers, as teachers, as psychologists, or merely as curious persons.

2. To provide a new technique for those who wish to discover from themselves what they think and feel about poetry (and cognata matters) and what they should like at dislike in.

3. To prepare the way for educational methods more efficient than those we use now in developing discrimination and the power to understand what we hear and read".

రిచర్డ్స్ తన దృక్కథంలో ఉత్తమ విషయకుని తుండులసిన మాదు లక్షణాలను పేర్కొన్నానుడు. అతని మాటలలో - 'He must be an adept at experiencing without eccentricities, the state of mind relevant to the work of art he is judging. Secondly he must be able to distinguish experiences from one another as regards their less superficial features. Thirdly he must be a sound Judge of values'⁸⁸. రిచర్డ్స్ విషయః స్వభావమంతా రా విషయర్క నిర్వచనంలో ప్రతిబింబిస్తోంది.

మన న్యూత్యుశాస్త్రంమీన అంచుపడిన ఇతని విషయ ఒక నూత్న మాగ్గాన్ని ఆపిష్టారించి అధనిక విమర్శలో Practical criticismకూ New criticismకూ తోపటి చూపినా ఇది దాలవరకు రాత్రీయం రాషటంచేత ప్రజలలో ప్రాచుర్యంపొందటం కష్టసాధ్యమనీ, మానసికకొత్తంబహుళాలలో విస్తరించి వుండునం పెరిగిన కౌణ్ణి ప్రాచమిక మానసిక కొత్తసూత్రాల మీద ఆదారపడిన ఈ విషయ తన అస్తిత్వాన్ని కోల్పోవచ్చుననీ, కవియుండున న్యత్వాన్నే కేంద్రంగా చేసికాని సాగే యా విషయర్కిఫానం కొరహస్యాల నన్నింటినీ దర్శించి కావ్యముభవ స్వరూపాన్ని సమగ్రంగా అవిష్కారించలేదని అభిజ్ఞాన భావిస్తున్నారు. ఏమైనా రిచర్డ్స్ సాహిత్య విమర్శను కొత్తంగా లక్షించాడు; కావ్యముశీలనంలో రాత్రీయప్రమాణాలలో ప్రయోగించే పద్ధతులను సూచించాడు.

కవితాస్వయం స్వభావ నిరూపణంలో ఇలియట్కూ, రిచర్డ్స్కూ చేందం న్యాషంగా కనపడుతుంది. "Eliot stands by his bold assertion that a poem is a fusion of thought and feeling. Richards, on the other hand, from the first has endeavoured to maintain a careful distinction between the emotional state produced in the reader (the balance of impulses or state of synthesis) and the means used to produce this emotional state."⁸⁹

ప్రాంక్ రేమండ్ లెవిస్

ఇంగ్లీషులోని Practical criticismను తెలుగులో ప్రయోగించున్న అని పిల్లల్చాం. ఈ ప్రక్రియలో వివేచన విధానాలను వివరించి వ్రష్టింపు చేయబడంలో వివిధ ప్రయోగాలు(experiments) చేసి ఉపాధ్యాయ విషయాలుగా (Teacher-critic) ప్రసిద్ధిచెంది అమెరికాలోని New criticism లేదా అభివృద్ధి విమర్శకులు చూపి, 20వ శతాబ్ది సాహిత్య విమర్శను రూపొందించబడండో. విషయాలను కృషిచేసినవాడు డాక్టర్ ప్రాంక్ రేమండ్ లెవిస్ (Dr. Frank Raymond Leavis 1895-) ఇతడు 1912 నుండి 1953 వరకూ నడిపిన Scrutiny అనే లైట్ మానిక సాహిత్య పత్రిక ఈ విమర్శ తెంతో దోషాదం చేసింది. ఇతని సంపాదకత్వంలో వెలపడిన 'The Calendar of Modern Letters.—Towards Standard of Criticism (1933)' అనే గ్రంథం ఈ మానిక రూపరేఖలు దిర్శింది. New Bearings in English Poetry (1932), For Continuity (1933), Revaluation (1936), Education and the University (1944), The Great Tradition (1948), The Common Pursuit (1952), D. H. Lawrence : Novelist (1955) ఇతని విమర్శను వ్యక్తికరించే విమర్శగంభాలు.

సూక్తాలిసీ, పత్రిక సాధించిన విశేషాలను గురించి లెపనే చెప్పిన మాటలు. "The achievement of SCRUTINY is, in a way, peculiar to the twentieth century ; it is the building up of a body of practical criticism of substantiated literary judgments, that has surely no equal in extent and quality." Scrutiny set out from the beginning "to apply their methods (i. e. those of Eliot, Graves, Richards, Middleton Murry and the American New Critics) not sporadically but systematically, over the whole field of English Literature" and the Scrutineers proceeded by 'a minute and brilliant examination—by a scrutiny-of actual passages.' Scrutiny అంటే తెలుగులో వరిశీలన మనవచ్చును. ఈ పత్రికపేరే ఆ విమర్శప్రవృత్తికి మార్పేరు. ఈ కనపడుతున్నది.

శెవిన్ సాహిత్యవివేచనంలో సంస్కృతికి సమాధికష్టానా నిన్నచ్చాడు. ఒక నాగసకసంఘాని కుండే అదర్శంప్రకారం వ్యవస్థకరించబడిన తక్కులల్సైన జీపున విధానాన్ని సంస్కృతి అని అభివృద్ధించాడు. (పాచీనగ్రామాలలోని సహజీవన విధానంలో ఇమువంటి సంస్కృతి సుసంపన్నంగా ఉండేదని, అఫునిక యూంత్రిక జీవిత విధానంలో ఆ సమైక్యత, ఆ సహజీవనం, సహానుభవప్రవర్తత్తు లోపించిందని అతడు భావించాడు. సమాజంలో ప్రతి ఏక్కికి నిజమైన సంస్కృతిని, కృతిమ సంస్కృతిని గుర్తించే వివేకాన్ని సాహిత్యం అందించాలని ఆదేశించాడు. రచయిత సమకాలీన సమాజంలో సంస్కృతి సంకులాయ పదవగాహానకు తోడ్చుచాలని ఆశించాడు. చరిత రావిచేస్తుంది. కానీ దానికంటే విలంబంగా సాహిత్యం సంస్కృతిపునరుజ్జీవ నాన్ని నిర్వహిస్తుందని వివేచించాడు. ఇతని అభిప్రాయాన్ని విర్మాదీక్ష ప్రసాద్ ఇలా విపరించాడు. “It is no doubt, the function of history too to explore the state of culture in each age, but its method is different from that of literature. In the first instance, its exploration proceeds no further than a bare record of it, whereas what the literature offers is invariably its evaluation—the tastes and habits it fosters and their effect on ‘the quality of living’—In the second place, while history is merely content to STATE its findings, literature, and particularly Poetry, by its evocative use of words makes everything RE-LIVE for us. Words in it do not state but REALISE an experience. Like the actors in theatre they ENACT it for the reader to live through himself. Their true function is not to clothe an already formed thought but to bring the very thought into being. Leavis calls it “the exploratory-creative use of words upon experience”. For it is by their free play upon an unformed thought that the thought ultimately comes to life.”⁹¹

ఈ దృక్ప్రథంతో శెవిన్ సాహిత్య విమర్శ స్వభావాన్ని వివేచించాడు. సాహిత్యంలో వికాసం చెందుతున్న ఒక సంప్రదాయాన్ని కానీ, ఒక ప్రక్రియలో అనుస్యాతంగా విస్తరిల్లతున్న సాహిత్యసంప్రదాయాన్ని గానీ, తద్వికాసానికి దోషాదకారులుగా ఉన్న రచయితల రచనలను అనుశీలించటం ద్వారా అధ్యయనం చేయటం విమర్శధర్మమని ఇతడు పేర్కొన్నాడు.

సాహిత్యం వర్తమానంలోనే జీవిస్తుంది. వర్తమాన సాహిత్యమే మాంప పమీక్షితం. వర్తమానంలో నటింగా ఉన్నదే సంప్రదాయం. అయితే పట్టమాన సాహిత్యం గతంలోనుంచి అవిచిన్నంగా అభివృద్ధిచెందుతున్న సంప్రదాయమే. గతంలోని మంచిని శుగడ తరగల్లా వర్తమానం గ్రహించి తీజించుకొంటుంది. విమర్శకుడు వర్తమాన సాహితా నుక్కిలనంలో నటింగా ఉన్న గతాన్ని. అది చెందిన మార్పులనూ సమీక్షించగలుతాడు. ఈ దృష్టితో సాహిత్యాన్ని. రానివాస్తవ పద్ధతినీ విమర్శ గమనించాలి. లెవిస్ విమర్శ విధానంలో ప్రధానంగా మూడు పద్ధతులు కనపడతాయి. అవి

1. A complete response to the work in hand.
2. Its close scrutiny or an analysis.
3. Judgement of its significance.

సంప్రదాయంగా వస్తున్న ప్రమాణాలను కావ్యవివేచనానికి కోద్ధర్తినంత వరకే గ్రహించాలి కానీ, అవశ్యక ర్తవ్యంగా అనుసరించరాదని లెవిస్ మతం.

లెవిస్ విమర్శలో కొన్ని విషాఢుర్థ ప్రతిపాదకాలైన పారిభ్రంత పదులు కనపడతాయి. వాటిలో ముఖ్యంగా—Enactment, Realisation, Reality, Sincerity, Moral, Tradition ముఖ్యమైనవి. “The word ‘enactment’ implies that good poetry embodies, enacts a valuation of a reality at once inner (spiritual) and outer (social and sensuous). To enact a valuation is to realise whatever is evaluated; it is to bring us into an immediate and living relation with reality.”

“Leavis explains ‘realisation’ as “the signs of something grasped and held, something presented in an ordering of words, and not merely thought of or gestured towards.”⁹² Reality అంటే సాహిత్యసత్య మని, Sincerity అంటే కూర్కలని నిజాయితీ అని భావించవచ్చు. లెవిస్ అవిప్రాయంలో—“works of art act their moral judgements.” ఈ వాక్యంలోని moral అంటే నీతిని ప్రబోధించేది అని కాదు అర్థం. ఉత్తమ కావ్యనిర్మాణంలో కనపడే సమగ్రత. ‘The whole poem is moral,’ అని అంటా దండుకనే. కాగా, గతంలోని గతాన్ని చూడటం కాకుండా గతంయొక్క వర్తమానస్థిలని డార్చించటం సంప్రదాయం (Tradition) అంటాడు. ఒక విమర్శకుడు

ఆన్స్ట్రీల్స్ ఆశని వించ్యూర్లో - 'The best features of academic criticism are combined with best features of periodical criticism and then the amalgam is refined and ennobled with a master's touch.'⁹³

అధినవ విమర్శ

అధినవవిమర్శ (New Criticism) అమెరికాలో ఈ శతాబ్ది రెండవ పాదంలో ప్రచురంగా వెలఱడింది. ఈ విషార్థ్యము ప్రవర్తకులలో ముఖ్యులు - John Crowe Ransom, Allen Tate, Robert Penn Warren, R. P. Blackmur, Cleanth Brooks, Yuor Winters మొదలైన నవారు. ఈ ఉద్యమ స్వభావాన్నిగురించి Max I. Bayam ఇలా వాణ్ణించాడు - "The New Criticism defies definition, except by contrast with the older criticism. Whereas older criticism related itself to history, biography, philosophy, and even some branches of science, the New Criticism regarded all such relationships as irrelevant for a true understanding of literature. It's poetic ontology recognized only structural tensions and their resolutions within the literary work itself. The elements to be dealt with were diction, rhythm, metaphor, symbol, semantic pointers, and texture. Life was, at best, a tangential consideration. Tradition was a desideratum only insofar as it revealed tonalities of literary pattern."⁹⁴ అధినవ విమర్శ్యేద్వయం ప్రధానంగా చారిత్రక విమర్శ పద్ధతిని, మానవతావాద విషార్థ్యనూ, మార్క్యుస్ట్ర్యూ విషార్థ్య విధానాన్ని ప్రతిష్ఠించింది. ఈ ఉద్యమ విమర్శకులు T.E. Hulme, Ezra Pound రచనలచే ప్రభావితులైనా. టి.ఎస్. ఇలియట్ పంథాను అనుసరించారు. ఆయితే ఆశని చారిత్రకవిమర్శ దృక్కథాన్ని గ్రహించలేదు. వీరు కవిత్వంపట్ల ప్రసరించిన దృక్కథాన్ని స్థాలంగా చెప్పాలంకే Cleanth Brooks మాటలలో - "The Poem has to be read as a poem—that what it 'says' is a question for the critic to answer, and that no amount of historical evidence as such can finally determine what the poem says."⁹⁵

ఈ ఉద్యమం ఉచ్చేత్తుగా సాగుతున్నప్పుడే చికాగో విశ్వవిద్యాలయానికి సంబంధించిన Ronald S. Crane మొత్తమైన విషయాలు దానికి వ్యక్తిగతికంగా మరొక ఉద్యమాన్ని లేవేశారు. దాన్ని Chicago School of Criticism అసీ, లేదా Neo Aristotelian School of Criticism అసీ ఏయస్టార్టు. అదినవవిష్యుల్సోని ప్రథమమైన రెండులోపాలను క్రేన్ ఎత్తి చూపాడు. అవి—

1. "It approaches a variety of poems in the same way; it looks in all of them for one and the same structure (Paradox, irony, complex meaning).

2. It is preoccupied with intellectual content; it seeks for structure exclusively in terms of thought rather than in anything that may be the distinctive unifier of a given poem."⁹⁶

అభినవ విషయ చాప్తకష్టమాను నిరసించినందుకు Lionel Trilling అఉద్యమాన్ని విమర్శించాడు. "The New Critics in their reaction from the historical method forget that the literary work is inevitably a historical fact, and what is more important, that its historicity is a fact in our aesthetic experience...It is part of the GIVEN of the work, which we cannot help but respond to. The New Critics imply that the situation SHOULD not exist, but it cannot help existing."⁹⁷

అభినవ అరిస్టాటీల్ విషయ పద్ధతి

అభినవ అరిస్టాటీల్ విషయవర్ధతి వస్తునిర్మాణ కల్పనికి, కథాకార్య ప్రేగతిపరిశీలనకు ప్రాధాన్యం ఇచ్చింది. 'Action is the soul of Tragedy' అన్న అరిస్టాటీల్ అభిప్రాయం వీరికి ఉత్సేజాన్ని కలిగించింది. అరిస్టాటీల్ విషయలో ప్రముఖస్థానాన్ని పంచిన 'Table' ఉదాహరణం లాగానే అభినవ అరిస్టాటీల్ వాదనికి చెందిన Elder Olson కుర్చీ ఉదాహరణాన్ని తీసికొని తమవాదాన్ని వ్యక్తికరించాడు. "The chair is not wood but wooden; Poetry is not words but verbal. In one sense,

of course, the words are of utmost importance : if we do not grasp them, we do not grasp the poem. In other sense, they are the least important elements in the poem for they do not determine the character of anything else in the poem; on the contrary, they are determined by everything else. They are the only things we see and hear; yet they are governed by imperceptible things which are inferred from them. And we are moved by Poetry, we are not moved by the words, except in so far as sound and rhythm move us; we are moved by the things that the words stand for.⁹⁸ ఏదు అప్పటిలీపేదు నుపచూగించుకోన్నా. అరిష్టాటిలును అనుకరించటం కాదు ఏది అధిభరం. అధినవవిషుర్ము కుల ఆకృతివిమర్శకంతె చిన్నమైన భావాలేక ప్రధానమైన విషుర్మును వెలయించబడే ఏరి మతం. "We feel some emotion, some form of pleasure or pain, because our desires are frustrated or satisfied; we feel the desires because we are friendly or hostile to, or favour or do not favour the characters set before us ..and we are friendly or hostile to the characters because of their ethical traits; in brief, we side with the good against the bad or...with the oppressed against the oppressor"⁹⁹ — అన్నది ఏరి దృక్పథం.

ఆధునిక విమర్శలో వివిధ దృక్పథాలు

సాహిత్యవిమర్శలో ప్రాచీనయుగాలకు, ఆధునిక యుగానికి మధ్య భేదం కనబడుతుంది. 20వ శతాబ్దికి పూర్వం వర్తిల్లిన యుగాలలో సమకోలీన విషుర్ముకులలో బలమైన ఒక ఉద్యమచైతన్యం సమాంతరంగా ప్రవర్తిణున్నట్లు. అనుశీలనవిధానాలలో ఒకవిషున్న సామ్యం ఉన్నట్లు సమ్మానించున్నట్లు. కానీ, ఆధునిక విషుర్ముయుగంలో వైవిధ్యం ప్రధానంతరంగా గోచరిస్తుంది. ఇందులోకూడ ఉత్తమవిషుర్ముకులు కొద్దిషంది ఎనపడతాడు. వారిలోనూ, దృక్పథాలలో భిన్నత్వం అధికం రాపటంచేత, ఏకత్వంగానీ, సమానత్వంగానీ గోచరించటం దురదలం. ఆధునికముగంలో ప్రవంచితమౌతున్న చృంఘతాలు ప్రధానంగా అయిదని వర్గీకరించటానికి ఏయంది. ఇంగ్లీషులో పీటని assumptions అనీ, attitudes అని పిలుస్తుండారు తెలుగులో చృంఘతా అని పేర్కొనపచ్చు. అపి- 1. Realistic assumption

(వాస్తవ దృక్పుత్తం), 2. Emotional assumption (రసభావ దృక్పుత్తం), 3. Expressionistic assumption (అవిష్యక్తి దృక్పుత్తం) 4. Transcendentalism (అతింపులు తక్కువర్చున దృక్పుత్తం), 5. configurational assumption (నిర్మాణ సమగ్రీక్యతాభావ దృక్పుత్తం). వీటన హరోల్డ్ ఓస్బర్న్ (Harold Osborne) ఇలా వివేచించాడు:

1. The REALIST assumption makes the excellence of any work of art dependent upon the veracity with which it copies or symbolizes something not itself.

2. The EMOTIONAL assumption makes the excellence of any work of art dependent upon the intensity or the pleasantness of the emotion which it arouses in an observer.

3. The EXPRESSIONIST assumption makes the excellence of work of art dependent upon the exactness with which it causes to be reproduced in the observer an experience which previously occurred in the mind of the artist. It professes to escape the subjectivity of Emotional Criticism by providing an object criterion in the degree of similarity between two concrete experiences. Such a criterion is indeed objective.

4. TRANSCENDENTALISM is a special type of Emotional assumption, which makes the excellence of any work of art dependent on the intensity with which it evokes the special type of mystical emotion which we have called Revelatory. Since different people experience such emotions in contact with different objects, and at different intensities, this assumption also leads to a subjective standard of criticism.

5. The CONFIGURATIONAL assumption makes the excellence of any work of art dependent upon the compactness with which it is organized into our organic unity. It affords an objective standard of criticism, since organic configuration is not constitutively dependent upon emotional response and it seems to lead to critical assessments less violently at

variance with the usual judgements of critics than those which would result from a consistent and logical application of most other assumptions about the nature of artistic excellence.¹⁰⁰

అధునికయుగంలోని రచనలను అనుకీలించేటన్న దీ దృక్పతాలను గూర్చిన స్వషట్టమైన పరిచయం అవసరం. ఒకదానిలో మణికటి సాంక్రాంతిక చెందితే వస్త్రాల్యూట్రియరీతులు, ఆత్మాశ్రాయరీతులు సంఘర్షణవడి, సాహిత్యమీలువలను న్యూటంచే ప్రక్రియలో స్వషట్టత, నిర్దిష్టత కొరవడి అవ్యవస్థ ఏర్పడుతుంది. అధునిక విమర్శలో ఈ ఆయోజనాల్యూట్రిటిషన్లో ఇంతో ఇంతటా లేకపోలేదు.

సాహిత్యంలో కొనుచాన్ని ప్రపాత్రినే ప్రత్యేకించ అనుకీలించే విధానం, జీవితాని కపసంఘమ్యే లూగాలను అందించే ప్రపాత్రిని సమీక్షించే విధానం, ఉపాధేక ప్రపాత్రమైన విషయాలను వివేచించే విధానం, చిక్కాసదాయకమైన విశేషాలను చివేచించే విధానం, శాత్ర్విక దృక్పతాలను నిరూపించే విధానం, సమ్మతమైన విధానం, మొదలైనవి అధునిక పాశ్చాత్య విమర్శలో కనవచే ప్రపాత్రమైతులు. వీటిన్నంటినీ శాత్ర్వ ర్యాతః రెండు మార్గాలుగా భావించచున్నాననీ, పాటిని కావ్యసౌందర్యతత్త్వమీమాంసామాగ్ర మని, కాప్యవస్తు సంవిధాన శిల్పమాగ్ర మని కేవ్వన చచ్చుననీ. ఈ రెండూ అధునిక విమర్శలో అపసరమనీ హార్ట్ల్ అనెబర్న్ అధిప్రాయచడ్డాడు. అతని మాటలలో - "What we have therefore, is two disciplines and not one discipline. On the one hand is literary or aesthetic criticism which assesses or describes works of art in respect of the qualities in virtue of which they are good or bad as works of art. On the other side the criticism of ideas and attitudes..... If you describe or assess the extractable, paraphrasable 'content' of work of literature, you are dealing with something which is not peculiar to it. If you assess or describe its quality of organic unity, the compactness of its organization, you are dealing with that which is unique to it; you are dealing with it as an aesthetic object and not with an abstraction taken from it. There need be no confusion between these two disciplines, both of which are commendable."¹⁰¹ వీటిలో మొదటి మాగ్రం భావ తృప్తి వృధానం; రెందవది ఎస్తువృష్టి వృధానం.

ష్టేనీ ఎగ్గర్ హైమన్ (Stanley Edgar Hyman) ఆధునిక సాహిత్య విమర్శ ప్రాచ్యాన్ని - "The organised use of non-literary techniques and bodies of knowledge to obtain insights into literature"¹⁰³ అని అభివృద్ధించాడు. అంటే ఆధునిక సాహిత్యవిముఖ సాహిత్య పరమార్థ దునుం కంటే సాహిత్య ఘర్మాలను తెలిపికోచి ఉని కుపయోగపదే సాహిత్యశర శాస్త్రవ్యాప్తిల ప్రయోగ వివాసాలలే ఎక్కువ ప్రాంతాన్యముస్తున్నదని స్పష్టమాత్రమన్నది. ఈ ప్రస్తావంలో ద్విత్యాంశుయే ఉన్నమ ప్రవృత్తుల నమ్మించటం ఇక్కడ ప్రస్తుతమవుతుంది.

ఆధునిక విమర్శోద్యమ ప్రవృత్తులు

1. గ్రంథ పరిపొక్కాడ విమర్శ- దీనిని ఇంగ్లీష్ లో **Bibliographical Criticism** అనీ, **Textual Criticism** అనీ, **Exegetical Criticism** అనీ పిలుస్తారు. దీని స్వరూప స్వభావాలను ఇలా సంగ్రహంగా భావించ వచ్చును. "Textual criticism is the skilled and methodical exercise of human intellect on the settlement of a text with the sole object of restoring it, so far as possible, to its original form. By 'original form' we understand the form intended by the author."¹⁰⁴ ఒచయితల ఒచనలకుగల మూలాలను, ఆకరాలను అన్వేషించబం, కాలనిష్టయం చేయబం, పొర్చువర్య విచారణ వలపటం, గ్రంథ పరిపొక్కాడం చేయబం మొదలైనవి ఈ విమర్శలో కనపదే అంశాలు. గ్రంథ పాతాల నిర్దిశయం, మార్గులను, చేర్చులను, కూర్చులను, ప్రష్టిప్రాలను, గ్రంథపాతాలను, ద్రాశ్టవోపాలను, చిపరకు ముద్రారాటసాలను సురించి పాతప ష్టూరక ర్త లిండులో పచ్చి మచ్చెయిపలసి వుంటుంది. ఇంగ్లండులో పాశ్చాత్య పండితులు 18వ శతాబ్దిలో వేక స్పియర్ రచనలను పరిష్కరించి ప్రచురించే ప్రయత్నం చేశారు. లిపిజ్ఞానం ఈ పని కెంతో అవసరం. R.W. Mckrrow, W.W. Greg, A. W. Pollard, Dover Wilson మొదలైన పాశ్చాత్య పండితుల కృషి నిద్దిష్టం కొకపోయినా, ఈ పద్ధతికి గట్టి పునాదులు వేసింది. దా॥ జాన్సన్ కాలంలో ఈ పద్ధతి మంచిపరిణతిని సాధించింది. ఆ తరువాత ప్రాచీన గ్రంథాలకేకాక

అధునిక గ్రంథాలకు కూడ ప్రామాణిక వరిష్టాలు ప్రతులను తయారుచేసే వరిశ్రాంకాలుగానించి. Pascal, Goethe, Jane Austen, Trollope, W.B. Yeats మొదలైన పారి రచనలకు Michael Bernays, R. W. Chapman మొదలైన వరిష్టాలు ప్రామాణిక ప్రతులను సిద్ధం చేశారు. వరిష్టాలు మొదట భాషాపండితులై ఉంచాలి. దారు సాహిత్య విమర్శకులై కూడా ఉంచే ఈ విమర్శకు ఉఠియతాకం. సామాన్యంగా గ్రంథ వరిష్టాలు పార వరిష్టాలనికి వఱకి ఉప్పుచూసా రావ్య విమర్శకు పనికిరారు. R. P. Blackmur అన్వయిస్తు - "Upon scholarship all other forms of criticism depend, so long as they are criticism, in much the same way that architecture depends upon engineering"¹⁰⁴.

గ్రంథ వరిష్టాల విమర్శ స్వీతః సాహిత్య విమర్శ అనిపించుకోదు. అయి గ్రంథాలకు వరిష్టాలు వెలయించే ఫీరికల్లో పాతనిర్జాయకాంశాలకు రాక గ్రంథానుషీలనాంశాల కథికస్థానముంచే అప్పు దది సాహిత్య విమర్శకాపచ్చను. అందువలన సామాన్యంగా ఈ విమర్శ పద్ధతి సాహిత్య విమర్శకు పూర్వపంచం సిద్ధం చేసేదే అయిఉంచుంది. "It may be said that these activities are pre-critical than critical, but they are a necessary preliminary to any critical evaluation".¹⁰⁵

2. కవిజీవిత రావ్య సమన్వయ విమర్శ - (Biographical criticism)

కవుల జీవిత ఘట్టాలూ, వారి మానసిక స్థేతులూ, వారి తాత్త్విక భావనలూ వారి రచనలలో ఎలా ప్రతిచించించాయని కానీ, వారి వ్యక్తిత్వాల కృతుల నెలా రూపొందింపజేశాయని కానీ ఏవేచించే విమర్శన పద్ధతి యది. ఆఁ విమర్శన విధనాన్ని అంగ్లంలో అఖినిషేఖంతో అవిష్టరించిన మాచ్య ఆర్యాల్డ్ మాటలు గమనింపదగినవి - "Literature, the literary product is for me indistinguishable from the whole organization of the man. I can enjoy the work itself, but I find it difficult to Judge this work without taking into account the man himself." అంగ్ల సాహిత్యంలో రు విమర్శ రాభను అంధించిన వాడు డై ఇదెన. Lucan, Plutarch ల జీవితచరిత్రలను ప్రాస్తు ఆయన వారి కృతులను గూర్చి విమర్శ కూడా చేశాడు. జాన్ సన్ ఈ ప్రత్యియను 'The Lives of the

Poets' లో వంపోషించాడు. క్రైంచిలో ఈ విధానాంకి వంపిత దూషాన్ని కల్పించి ఆంగ్ల విమర్శనై తన ప్రభావాన్ని వేసిన పాడు Sainte-Beuve. అశని ప్రభావంతో మాచ్యా ఆర్ట్స్ ఈ విమర్శకు ఒక ప్రత్యేకతను కల్పించాడు. ప్రాస్పురో, ఇంగ్లండులో ఈ ప్రత్యేకియ ప్రభావంను కూడా పొందగలిగింది. తరువాత క్రమంగా విమర్శలో రచయితల మనస్తత్వ విల్సేషణం అధికం కావటంతో ఇది మనస్తత్వ విమర్శలో లీన్మైపోయించి. ఈ విమర్శకున్న పరిమిత పరిధిని గుర్తించిన విమర్శకులు దీనిని నిరసించాడు.

M. Raymond Picard మాటలలో - "For my part I remain resolutely hostile to biographical criticism, except perhaps when it reveals the author's attitude to social problems and thus contributes to the sociological study of literature... No attention is given to a work's composition or to its architecture; every thing that comes from the author is ground down to a rubble of signs, undifferentiated by any literary judgement. If some of the champions of this kind of criticism claim to be interested in structure, their structure is certainly not a literary one"¹⁰⁶.

3. అభియచి విమర్శ-ఆంగ్లీషులో Impressionistic or Aesthetic criticism అని పిలువబడే విమర్శను తెలుగులో అభియచి విమర్శ అనీ. పొందర్య త త్వ విమర్శ అసీ పిలువవచ్చును. Anatole France అన్నట్లు అభియచి విమర్శ చేసే విమర్శకుడు - "Gentlemen. I am going to speak about myself apropos of Shakespeare, apropos of Racine-' అని ఆంటాడు. అశని అభియచియే ఆ విమర్శలో ప్రభావ పాక్త నిర్వహిస్తుంది. కాదటి అభియచి విమర్శ అనటం భాగుంటుండని భావించటం జరిగింది. "The impressionist critic is one who, having contacted the work of art in appreciation, regards it as his function to communicate his experience to other men in written words" అన్న పోరాట్ల అవులన్ను వాక్యాలూ, "The impressionistic critic brings home to us the fact of his own existence and you must not ask him any other aim than the perfecting of himself" అన్న ఆస్క్ర్-రైట్ మాటలూ అభియచి విమర్శ అనటానికి పమర్పసియాలుగా ఉన్నాయి. ఈ కాఫాను నిర్వహించే విమర్శకుడు సుందర

పస్ట్రోవులను చూచి తనదైన ఒక అభిరుచిలో స్పందించే రసికుడై ఉండాలి. ఈశారువే విషయాను కాగల దనే భావం ఈ వాదానికి మూలం. ఆంగ్ల సాహిత్యంలో ఈ విషయ 19వ శతాబ్దిపు చరమపాదంలోనూ 20వ శతాబ్దిపు ప్రవర్తమ పాదంలోనూ విశేషంగా సాగింది. లాంబ్, హాటలిట్, డిక్వోనీస్ తీవ్రిని ప్రారంభించారు. పేటర్, అస్ట్రోన్ వైట్, క్రైస్టోఫర్, క్రిస్టల్ కోచ్, లూకాన్ మొదలైనవారు పోషించారు. అలాగే అష్టోర్ ప్రాస్ట్, జూరెన్ లెమైర్ మొదలైనవారు ప్రాస్టోనూ, Hunekar, Menken, Nathan, అమెరికాలోనూ ఈ ఉద్యమాన్ని సాగించారు.

టి.యిన్. ఇలియట్, టి.ఇ. చంట్, ఇజ్రాహీండ్ మొదలైనవారు ఈ ఉద్యమాన్ని నిశికంగా విషయించారు. అభిరుచి విషయాను అనమగ్ర విషయానుడని ఇలియట్ నిర్మాగమోటంగా చెప్పాడు. వీరందరి విషయం సారాంశాన్ని David Daiches మాటలలో ఇలా పేర్కొనవచ్చును-
 "Mere impressionism, the falling back on autobiographical chatter about personal likes and dislikes and the thrill one gets out of this or that work, is fatal to any critical order or critical method and when it is rampant, literature suffers. If literature is valuable, its value must be demonstrable, and if there is good and bad literature there must be some reasonably objective method of distinguishing the one from the other" ¹⁰⁷

4. మనోవిశ్లేషణాత్మక విషయ (Psycho-analytical school of criticism) సిగ్నాండ్ పార్టీయాద్, అడ్లర్, యూంగ్ మానసిక తత్వ విశ్లేషణ సిద్ధాంతాలను సాహిత్యానికి అన్వయించి చేసే అనుషీలనం ఈ విషయ కాటలో బహుళం. పార్టీయాద్ పర్మిటిపాదనలలో మూడంకాలు ముఖ్యం.
 "(1) An unconscious mind wherein lurk and moil basic impulses of the race, also thwarted personal desires. (2) An inner censor that, recognizing society's ban on these impulses, forcing their repression, seeks to sublimate them in more allowable forms of expression (one of which is art). (3) A basic libido or sex-drive which, when checked may produce (Oedipus Complex: Mother-Fixation) distorted if not broken lives. Thus it sets love (the chief topic of modern Poetry, Novel, Drama) at the roots of human action." ¹⁰⁸

వీటికి తోడు ఆల్ఫ్రెడ్ అస్టర్ వ్రితిపాచించిన ఇన్ఫీయూటీస్ కాంప్లెక్స్, నుప్పిరియాటీస్ కొంప్లెక్స్, డి. ఐ. మూర్గ్ వ్రితిపాచించిన సామాహిక వ్రీథ్ చేతన (Collective unconscious) పాత్రీల మనోవిశ్లేషణలో సాహిత్య విమర్శకు సాదనాలగా ఉపయోగపడుతున్నాయి.

మన స్తుత్య విమర్శ ప్రాచసంగా దెండు విధాలుగా సాగుతుంది. రచయిత సృజనవ్యాపారంలో భాసించే మానసికావస్థల అనుశీలనంగానూ, అతని మానసికావస్థలకూ రచనలోని విశ్లేష్టలకొలకూ మర్యాదనున్న సంబంధాన్ని వివేచించే పరిశీలనంగానూ ఈ విమర్శ వనికింపుంది. ఆసెబర్న్ మాటలలో—“The Psychological study of artistic production may be undertaken from either of two opposed motives. On the one hand works of art and the known process of their manufacture may be studied for the indications they afford about the mental dispositions of the men who made them. On the other hand known psychological facts about the artist other than the fact that he made certain works of art may be used as data from which to draw inferences about the works of art which he made. In the one case the purpose of the investigation is to know more about the mentality of the artist as a man and in the other is to know more about the work of art as a work of art”¹⁰⁹ మర్కొందు విమర్శకులు రచయిత మన స్తుత్యాన్ని విశ్లేషించటానికి మారుగా పాత్రీల చిత్రపృష్ఠలను వివేచించటానికి. ఆధునిక మన స్తుత్యసిద్ధాంతాలు పాత్రీబిత్రీణంలో ఎలా తోడ్ఫ్రాయా ప్రాణిలించటానికి ఈ విమర్శ పద్ధతులను వినియోగిస్తున్నారు. ఎద్దుంచే విల్సన్, డా. ఫస్న్ సాచ్స్, జి. లిల్న్ నైట్, మార్ బోద్ఫ్రిన్, వార్లెన్ మోరన్, హౌప్ట్ రిడ్ మొర్లెన విమర్శకు రీశాఫలో విషాయాన కృషిచేశారు. మీంచిలో అగ్రగణ్యదు ఐ. ఎ. లిథన్.

మనోవిశ్లేషణత్వకవిమర్శ రచయించుకుగానీ, పాత్రీలమొక్కగానీ మానసిక చిత్రపృష్ఠలను తెలుసుకోవటానికి తోడ్ఫ్రాయా, ఒడన యొక్క విధానం, ఉత్సమాధానాలను నిర్మయించటానికి సాయక్రాం కాదు. రుచిమర్శ విధానం ఎంత రాత్రీయమైనా సమగ్రిం కాదు; ఇప్పి సాహిత్యరత్నాన్ని సామైత్రగ్రాంపచేయలేదు. రెనేవెలక్ మాటలలో—“It scarcely does justice

to the indirect or oblique effect of contemplative work, to the "alterations in the outer world" effected by the readers of novelists and philosophers. It also fails to recognize that creation is itself a mode of work in the outer world; that while, the day-dreamer is content to dream of writing his dreams, one who is actually writing is engaged in an act of externalization and of adjustment of society'.¹¹⁰

5. చారిత్రిక విమర్శ (Historical method of criticism) ఒక యుగంలో ఒక పరీక్రియలో వెలసిన కావ్యంయొక్క వియవసు నిర్దించ టానికి ఆపరీక్రియయొక్క చారిత్రికభూసం అవసరం. పరీక్రియయొక్క పుట్టుఫూర్స్ తరాలు, వికాసండర్ మొదలైన వాటయొక్క చారిత్రిక పుణామ పరిష్కాసం లేనిదే సాహిత్యపు వియవలను నిగ్గ తేల్పటం సాంక్లణ రాదని భావించే విమర్శనిదానం చారిత్రిక విమర్శ. సాహిత్యసిద్ధాంతాల క్రిమ ఏకాసాస్నీ. సాహిత్య ప్రస్తావాల ప్రాగతినీ, ప్రాయోగ పుణామాల ప్రస్తర నసూ పుణిలించటానికి చారిత్రికభూసం అత్యవసరం; చారిత్రిక విమర్శ అత్యంతోపయోగా. చారిత్రిక విమర్శ సామాన్యంగా ఈ క్రింది ప్రపంతులను వచ్చిస్తుంది.

1. 'To explain why any work of art was made by showing all the various factors which influenced the mind of the artist and made him the sort of man he was.'

2. 'The critic's task is not to assign causes, not to 'explain, works of art in terms of their antecedent conditions nor to assess them in terms of their social effects, but to collect, and record the judgements made in each age about the art produced in that age and in preceding ages. He is, in effect, to produce a history of taste.'¹¹¹ మొదటి ప్రపుత్రి పారీచిన చారిత్రిక విమర్శకు, రెండఱది నవీనచారిత్రికవిషయకు వ్రిస్తాయి.

ఈ విమర్శ ప్రతి ఇంగ్లీషులో 18వ శతాబ్దిలోనే కవితేవిత చరిత్రి ఉచాపరీక్రియలో ప్రభవించింది. లీలండ్, చేల్, టానర్. మొకంజీ మొదలైనాడు కీనిక నారు వేసి నీరు పోశాడు. 18వ శతాబ్దిలో ఈ విమర్శకు పార్మిచర్యన్ని తెచ్చన విమర్శకులు. డైచెవ్, డా॥ జాన్ సన్,

శామన్ వార్డ్ మొదలైనవారు. ఒక పారీచిన గ్రంథక ర్త రిచస్కు వియవలను విరుపించాలంటే, ఆ కాలంలో ఉన్న ఆబారవ్యపోరాలను. సాంఘక పరిష్ఠితులనూ. సాహిత్యసిద్ధాంతాలనూ, ఆ గ్రంథంపై వ్రిభాసం చేసిన పారీచినగ్రింథాలనూ తెలిసి విమర్శించవలసి ఉంచుండని పీడు భావించారు. 18వ శతాబ్దించో ఈ విమర్శవిధానం విస్తృతాని. వైవిధ్యాన్ని సాధించించి. ఇది ఇర్కునీ. పారీన్న మొదలైన దేశాలలో కూడా ప్రచారం పొందించి. గాఢ. శైల్పికాలనే. శైలి, శాస్త్రిణ్, దీక్షెన్, కాల్పనిక్, లస్ట్రేషన్, బ్రాష్టి శైల్పికాల. మొదలైనవా శియుగ చారిత్రీకవిమర్శకు ప్రగతిపతాన్ని చూపించినవారు. అదునికయగంలో హ్యూన్ క్రైగ్, డేవిడ్ డిచెన్. లియోనల్ ల్యూల్హింగ్. W. P. కెర్. R. W. చాంబర్స్. C S లెనిస్ మొదలైన చారి పద్ధతి నాశ్రయించినవారు. అయితే 20వ శతాబ్దిలో ఈ విమర్శ ప్రత్యేక ఉపయుక్తమిత్తిని కోర్స్‌మూ సాంఘికవిమర్శలో అంగంగా అంతర్పునించి పోయింది.

ఈ విమర్శ పద్ధతి వలన ఉంగే ప్రభావ ప్రయోజనాన్ని గురించి. ఓ. విలియమ్ ఇలా అన్నాడు — “The chief merit of historical criticism is that it cuts through accretions formed by prejudice, and provides a detached evaluation of whatever work is being studied.”¹¹². అయినా దీనికి పంచితులూ, పరిధులూ ఉన్నాయి. ఉత్తమ సాహిత్య ప్రమాణాన్ని నిర్ణయించటానికి చాలితకస్యాహు ఒకసే చాలదు. ఒక్కు-క్కువుడది అప్రస్తుతం కూడా కావచ్చు. అందుపలన దీనిని ప్రామాణికమైనదిగా విమర్శకులు గ్రహించటం క్రమంగా చూచేశారు. “If criticism considered as evaluation has as its purpose the assessment of the work as a piece of literature, then it might be urged that any historical consideration is irrelevant. A work of art is either good or bad, and though historical conditions may help to count for its badness (or its goodness) it cannot alter the fact.”¹¹³ “For a man who takes this path has decided to refrain from criticism and in its place to write a history of criticism in the past”¹¹⁴— అన్న విమర్శలు దీని పరిమతులను తెలుపుతాయి.

కి. ప్రకృతివాద విమర్శ:- (Naturalist Movement in Criticism). చాల్స్ డ్యూస్ పుణ్యమాచం (Theory of evolution) ఈ విమర్శ వివాసానికి మూలం. మానవస్వభావాన్ని వంశపారంపర్య లక్ష్యాలలోనూ, పరిసరప్రభావాలలోనూ అనుశీలించపచ్చునని ఈ ప్రయోగం లక్షించింది. ప్రకృతివాది తన చుట్టూ ఉన్న ప్రకృతిని తాను చూచివట్లు చాస్తవంగా ఎక్కిస్తాడు. ప్రకృతిని ఉద్దృతీకరించటంగానీ, ఆదర్శపెంశంగా చిత్రించటం గానీ అతని పని కాదు. పాత్రలను, వాటి పునరాలను ఉన్నవి ఉన్నట్లు చిత్రించటం అతని సాహితీవరథం. ఈ వాదంలో నవలలు ఉచించిన జోలా (Zola) మొదలైన దారు పాత్రలను ఆసుపంచిలక్ష్యాలలో చిత్రించి, పునరాల ప్రభావాలలో అని పొందే సహజపంచామాయిలను ప్స్టంచుచేసే ప్రకృతివాద రచనావిధానంగా వెలయించారు.

చాస్తవిమర్శ (Criticism based on Realism) కంటే ప్రకృతి వాధ విమర్శ విఱళమైనది. నియ్యమక్కు భౌతికవాద తత్త్వం (Philosophy of deterministic materialism; దీసికి వెనెముక). మానవ నైతికము విలప లీవాదంలో ఈ తత్త్వ న్యాయాయించి సహజంగా వివరించబడతాయి; మానవప్రవర్తన వ్యాఖ్యానించబడుతంది. ప్రొస్పులో వర్ణించిన వగ్గ కవు లీవాన్ని ప్రపంచించారు. ఇంగ్లండులో భోవింగ్, ఐన్వినన్ మొదలైన కవుల దీనివలన ప్రభావితులయ్యారు. ఇచ్చేన్ నాటకాలలో, ప్రోబేర్ సపలలో ఈ వాదం కళారూపాన్ని సంతరించుకొన్నది. Zola తన 'The experimental Novel' అనే గ్రంథంలో ఈ వాదంలోని వ్యాపిక సూత్రాలను చెప్పించాడు. "His theme like that of any other considerable novelist was the nature and destiny of man, but nature and destiny of man interpreted in terms of a naturalist philosophy"¹¹⁵ అని ఉర్వర్త వ్యాఖ్యానించాడు. జోలా ప్రభావం అమెరికన్ రచయిత ప్రాంక్ నోర్నన్ పీచ కాగా పడింది.

ప్రకృతివాదం సామాజికావగాహనకు తోడువడింది: మధ్యకరగతి ఉద్యోగస్థుల, కార్బైడుల, సామాన్యల జీవన వ్యవస్థలలో కనపడే కష్ట నిష్పరాలను వాస్తవంగా చిత్రించే యత్నం చేపించి; విమర్శ కూడా అదే బాటన నడిచింది. కానీ, మానవకావాదుల విమర్శకు గురియై క్రమంగా నన్న

గిల్లించి. కాల్పనికవాద విమర్శ, ప్రతీకాత్మకవాద విమర్శ ఏనీకి ప్రత్యుత్తమాగా షట్టీ ఎదుర్కొని దీనిని అస్తి నాస్తి విభిన్నములు పాత్రం చేశాయి.

7. ప్రతీకాత్మకవాద విమర్శ:-లెక-ప్రతీ-వాద విమర్శ- ఈ వాదం ప్రాణ్యాలో సంగీతం, చిత్రలేఖనం పంట లలితకళల నాట్యాలంచి ప్రవర్తిలింది; తరువాత సాహిత్యక్షేత్రంలో రూపుదిద్దుకొన్నది. ఇది ప్రభావంగా మ్యాటన్, డార్యోన్ సిద్ధాంతాలు సాహిత్యం మీద చేసిన ప్రభావాన్ని ఎదుర్కొన్నది. 1880లో 'Decadents' అనే ప్రదుర్జో కొంత మంది రచయితలు ప్రతీకవాదపు మూనిఫెస్టోము ప్రకటించారు. అందులో— "This movement, contemporary with impressionism in painting and in music, and with the philosophy of the subconscious culminating in Bergson, coincides with the idealism of late 19th century, and as an offshoot of Romanticism to which it is connected by an almost uninterrupted, if sometimes underground current and, more generally, to a mystical conception of universe, deviated more or less remotely from neo-platonism"—అని తమ వాడప్పటిని పేర్కొన్నారు.

ఎడ్మండ్ విల్యుమ్ ప్రతీకవాదాన్ని నిర్వచించి, దాని స్వభావాన్ని వివరించాడు. అతని వివరణం ఈ వాద స్వభావాన్ని ప్రత్యుక్తిలింప చేస్తుంది.

1. Symbolism is "an attempt by carefully studied means a complicated association of ideas represented by a medley of metaphors to communicate unique personal feelings".

2. "Every feeling or sensation we have, every moment of consciousness, is different from every other; and is, in consequence, impossible to render our sensations as we actually experience them through the conventional and universal language of ordinary literature. Each poet has his unique personality; each of his moments has its special tone, its special combination of elements. And it is the poet's task to find, to invent the special language which will alone be capable of expressing his personality and feelings. Such a language must make use of symbols: what is so special, so fleeting and so vague cannot be conveyed by direct statement or description but only by a succession of words of images, which will serve to suggest it to the reader. "The theory of

the suggestiveness of words comes from a belief that a primitive language, half-forgotten, half-living, exists in each man.”¹¹⁶

ప్రెంచి ప్రతీకవాదులో ప్రసిద్ధులు బోద్దేర్, మలార్సై, అర్థర్ రింబిడ్, వెల్లైన్ మొదలైనవారు. కళాకారుడు ప్రకృతిని అనుకరించుండా, నిత్యచీవితంలో నుంచి విశిష్టమైన భావచిత్రాల నెన్నుకొని, ఉన దృక్పథాన్ని వాటిద్వారా అభివ్యక్తికరించాలనీ, అప్పుడు బ్రితుకే ఒక ప్రతీకగా భాసిస్తుందనీ బోద్దేర్ అంచాడు. ప్రతీకవాదులలో శిఖరప్రాయుషైన మలార్సై ప్రతీకను బహురూపాభివ్యక్తినిచేప భావచిత్రమని, అలోచన కభివ్యక్తియనీ, భావోద్దేకశక్తియనీ, ఒక తత్త్వానికే ప్రతీకయనీ అభివర్ణించాడు. ఆర్థర్ రింబిడ్ ప్రతీకవాదాన్ని నవ్యసాహిత్య సిద్ధాంతంగా రూపొందించి దాని లభ్యాలను నిర్దేశించాడు. “The Poet is a true stealer of Fire. He is charged with humanity, with the animals themselves, he must take his inventions felt, handled, heard. If what he brings back from BEYOND has form, he gives form; if it is formless, he gives the formless.”¹¹⁷ వెల్లైన్ ఆకృతి, రచన మొదలైన విశేషాలను ప్రతీకవాద ధోరణిలో వివరించాడు.

అంగ్ల ప్రతీకవాదులలో జార్జిమూర్, ఆస్కార్ వైల్డ్, ఆర్థర్ సైమన్స్, ఎర్నెస్ట్ డాసన్, ఎడ్క్యూండ్, ఎట్రాపోండ్, టి. యస్. ఇలియాట్, W. B. యాట్స్ మొదలైనవారు ముఖ్యులు. యాట్స్ మీద భారతీయ ఉపనిషత్తుల ప్రభావం కూడా కనబదుతుంది. “పాశాత్య ప్రపంచములో వెలుడిన యాప్రతీకవాదము శబ్దమునకు భావప్రకటనము కాక సూచనయే ప్రధాన మని, పాతావరణకల్పన మే ప్రధానలత్తణమని భావించినది. అందుకు ప్రతీకవాదులు వెలుతురును భూనమునకు, చీకబీని ఆజ్ఞతతు, పనంతమును జన్మకు, శిశిరమును మృత్యువునకు ప్రతీకలుగా స్వీకరించిని. ఈ వాదము తాత్త్వికదృక్పురుథముతో ముడిపడి యుండుట గమనింపదగినది. జపధ్యానముల ద్వారా ఆస్తికులు సాధించు లభ్యమును ప్రతీకవాదులు ‘కళ’ ద్వారా పొందుటకు ప్రయత్నించిరి. అందుకొరకు వారు మతసంబంధమైన ప్రతీకలనే

కాక కొ త్రవానిని పృష్టించుకొనిరి. ప్రమాణ ప్రతీకవాదకవి మలార్చై తన అనుభవశ్చైత్రమయండి అనేక ప్రతీకల నేరుకొనెను. అందుచేతనే ఇతని విఫ్యములో అస్పృశ్య (obscenity) అనుదోషము ప్రవేశించినది. ప్రతీక వాదు లందరిలో ఈ అస్పృశ్య కలదు. పీడు వ్రయోగించిన ప్రతీకల నద్దుచు చేసికొన్నచో అపూర్వానందము కటగును; లేనిచో అయ్యామయ చునిపించును.”¹¹⁸.

ప్రతీకవాదం ప్రపారానికి దూరం కావటానికి హేతువు డానిలోనున్న అస్పృశ్యకాథివ్యక్తియే. ఈ అంశాన్ని సి. యం. బోరా ఇలా స్పృశ్యపరి చాదు—“By the simple act of cutting himself off from vulgar emotions and concentrating on private visions the symbolist severed himself from large part of life and his work became the activity of a cultivated few.”¹¹⁹ కవితలోని ప్రతీకల వరమార్గ విచారమే ప్రతీకవాద విమర్శ జీవితం.

8. మార్కిస్ట్ విమర్శ (Marxist Criticism)- మార్కిస్ట్. ఎంగెల్స్ ప్రతిపాదించిన గత శాస్త్రక భౌతిక వాదం (Dialectical Materialism) ఆధారంగా ఈ విమర్శ విధానం 19వ శతాబ్దిపు వాస్తవ విమర్శ నుండి 20వ శతాబ్ది ప్రతమ పాదంలో తుట్టి పెంగింది. సామ్యవాద వాత్సలికత (Socialist realism) దీని ప్రాతిపదిక. “Literature must become a component part of the organized, planned, unified socialist party work” (లెనిన్) అన్నది దీని స్వభావం. నింపటి అంద్ ట్రూక్ మాటల్లో ఈ విమర్శ లక్ష్య లిఖి:-

1. An emphasis on class propaganda and revolutionary didacticism and on the ideological specifications of the total state.

2. A corresponding emphasis on the deterministic origins of art- the economic and social status (Proletarian, bourgeois, pseudo-bourgeois or aristocratic) of artists and artisans in various past eras.”¹²⁰

“సమాజము యొక్క పగ్గ సహితశ్వయము. వగ్గ స్వభావములు, వగ్గ సంఘర్షణము యొక్క నైరంతర్యము; సామాజికముగా వివిధ సామాజిక వ్యవస్థలపైరోగతి- అఖిపృథించి, మార్కెట్సుయపరికామ రీతి. అయి వ్యవస్థల స్వరూప స్వభావములు; సామాజిక పరికామములకు, వ్యక్తుల పరస్పర సామాజిక సంబంధములకు, వ్యక్తుల చైతన్యము రూపొందుటకు సామాజిక పరిపీఠుల హేతుత్వము; ఈయన్నింటికి పునాది ఎస్త్రాత్మప్రత్యుత్తలు, ఉత్సాహం కథులు వాటిలోని మార్పులు. వాటి నియంత్రణములు మొదలగునవి యగుట - అనగా ఆర్థిక మౌలికత, సమాజము యొక్క ఉపరితలమునందు దాని ప్రత్యక్ష, పరం పరా భూతప్రభావము; ఉపరితల నిరాక్రించులోని వివిధాంశములు, వ్యవస్థలు- పునాదివ్యవస్థ పరస్పరము ప్రభావించుకొనుట, సంక్లయమును తేవలముగా భౌతిక దృష్టి, అవగాహనకు చారిత్రక దృష్టి. అనువర్తనమునకు గతితర్గు-దృష్టి- మొదఱిగా మార్కెట్సువాదము నిరూపించిన యంకములు దాదాపుగానన్నియు సాహిత్య మును విమర్శించుటలో ప్రమాణీకరింపబడును. కాత్రము, మతము, రాజకీయము, న్యాయ వ్యవస్థ, కళలు మొదలగునవి యన్నియు సామాజిక చైతన్య నిష్పన్న, రూపములు కావున పరస్పరము ప్రభావించుకొనును. సాహిత్యము కళలోనిది. సౌందర్య దృష్టి, కళలు శ్రమముండి ఆవిర్పివించినవి. క్రామిక వగ్గము చైతన్యంతము కావలయట. తిరుగుబాటు, విష్ణువాదులద్వారా సామ్య వాద సమాజ స్థాపనము, దానికి తగిన విధమైన దోహదీకరణము ప్రధాన ములు. ఈ విధమైన శూర్పు నిర్దయములతో మార్కెట్సుయ సాహిత్య విమర్శ సాగును.”¹²¹

మార్కెట్సు విమర్శ దృక్పత్తాన్ని శేరిసికొనటానికి కొందరు ప్రసిద్ధ విమర్శకుల అఖిప్రాయాలిచ్చట పొందుపరచటం జరుగుతున్నది—

1. “Political, legal, philosophical, religious, literary and artistic development rest on the economic. But they also react on each other and on the economic base. It is not that economic factor is the only active factor and everything else mere passive effect, but it is the interaction with the economic base which always proves decisive in the last analysis”.¹²²

—Friedrich Engels, (1820-95)

2. "Marx and I are partly to blame for the fact that the younger people sometimes lay more stress on the economic side than is due to it. We had to emphasise the main principle vis-a-vis our adversaries, who denied it, and we had not always the time, the time, the place or the opportunity to give their due to the other elements involved in the interaction" ¹²³

—Friedrich Engels

3. "Art is the privilege of the free". "All art is conditional by the concept of freedom which rules in the society that produces it; art is a mode of freedom, and a class society conceives freedom to be absolutely whatever relative freedom that class has attained to. In bourgeois art man is conscious of the necessity of outer reality but not of his own, because he is unconscious of society that makes him what he is. He is only a half-man. Communist Poetry will be complete because it will make man conscious of his own necessity as well as that of outer reality"..."Art is one of the conditions of man's realisation of himself and in its turn is one of the realities of man" ¹²⁴

—Cristopher Caudwell

4. "Socialist humanism accomplishes the unification of historical and purely artistic knowledge within Marxist aesthetics, the continuous convergence of historical and aesthetic evaluation. The Marxist aesthetics resolves the question with which men of stature have long been grappling: the integration of the enduring aesthetic value of a work of art into the historical process, the process from which the work in its very perfection and aesthetic value is inseparable" ¹²⁵

—Georg Lukacs.

5. "To-day people repeatedly condemn any serious emphasis on WHAT as inartistic. The reproach is justified only where the WHAT is divorced from the artistic HOW and rendered autonomous. It can never be autonomous" ¹²⁶

—Georg Lukacs.

ఆధునిక మార్కిస్ట్ విమర్శకులలో క్రిస్తవర్ కార్డవెల్, బ్రార్డ్ లూకాక్స్ అంగ్ల రంగంలో ప్రసిద్ధులు. ఏరిడ్జరలో లూకాక్స్ 1918 శతాబ్ది సాహిత్యాన్ని రాష్ట్రియ సాంఘిక నంబందాలపై ఈనిక యస్తూనే సాహిత్యపు విభవలను తూడా ఓచేచిస్తాడు. సామ్యవాద వాస్తవికతన పినుత్తు నమన్యయాన్ని నంతర ఎంచి ప్రత్యేకత గడించుకొన్నాడు.

మార్కిస్ట్ విమర్శలో ప్రవర్తిలే సాహిత్యశాస్త్ర ప్రమాణాలను దృష్టి యందుంచుకొని సాహిత్య తత్త్వ నిర్ణయకశక్తి దానికి లేదని సాహిత్య విమర్శకులు నిశింగా దానిని విమర్శించారు. మచ్చు కొకటి చెందు అథిప్రాయాలు -

1. "It is well known by now that orthodox Marxism has proved critically sterile through offering a purely mechanical explanation of works of literature and providing slogans rather than criteria of value. It follows that most fruitful criticism has to be looked for, as it were, on the frontiers of Marxism, not at its recognized centre".¹²⁷

—Ronald Barthes.

2. "They (Marxist critics) practise evaluative, 'Judicial' criticism, based on non-literary political and ethical criteria. They tell us not only what are the social relations and implications of an author's work but what they should have been or ought to be. They are not only students of literature and society but prophets of the future, monitors, propagandists, and they have difficulty in keeping these two functions separate."¹²⁸

—Rene Wellek and Austen Warren.

3. "Socially vigilant critics are not convinced that aesthetics constitutes the highest court of appeal in literary verdicts"¹²⁹

—K. K. Ruthven.

సాహిత్య తత్త్వం సాహితీ దర్శనం వలన, సాహితీ ప్రమాణాలతో విభవలను వివేచించే విమర్శన విధానాలవలన తెలియజురుండి. కానీ, సాహి-

శ్యేశవ ప్రక్రియలద్వారా విశేషించి చూసే అంతుపట్టదు. ఆధునిక విమర్శలో వివిధ విమర్శక ప్రయోగాలు ప్రక్రియాపస్తస్వభావ పర్యాతోచనకు వనికిపచ్చి వంతగా పరమార్థ దర్శనానికి ప్రయోజనకారులు కావటంలేదు సౌందర్య తర్వానాన్ని సంపదించుకొన్న సాహిత్య విమర్శ ప్రవస్తానమే సాహిత్య తక్కువిన్ని అనుభిలించి లోకాని కందించగలదు. ప్రయోగ విమర్శ కూడా పరమార్థ దృష్టివి ప్రదర్శించినప్పుడే ప్రయోజనకారి అవుతుంది.

"Works of art cannot be described or explained. They must be perceived. And the most the critic can do is to offer hints and directions for focusing the attention in the very difficult art of exercising and cultivating the skill to perceive."¹³⁰

—Herald Osborne.

ప్రభావాలు - పరిధులు

"A clear consciousness of a scheme of relationships between methods is in itself a remedy against mental confusion, even though the individual may elect to combine several methods."¹

—Rene Wellek and Austin Warren.

అకృతిమీద పడిన ప్రభావంకంట ఆరోచనమీద పడిన ప్రభావం శక్తిమంతం. ఆరోచనకంట అనుభవమీద పడిన ప్రభావం గుణవంతం. విషయాలై అకృతిప్రభావం అదికంగా పడితే అది వస్తువు. ఆకృతి, రచన, శైలి మొదలైన అంశాలై ప్రభావంగా ప్రపరిస్తుంది. ఆరోచన ప్రభావం పడితే సాహిత్య సిద్ధాంత నమూలోచనంగానీ, సందర్భానంగానీ చేస్తుంది. తదనుగుణంగా అనుషీలిస్తుంది. అనుభవప్రభావం పడితే సౌందర్యతత్త్వ వివేచనం చేస్తుంది. అమభూతిని ఆవిష్కరిస్తుంది. నమన్యయవివేచనంతో సాధనగా సాగేది మొదటిరకం విషయా; సృజనతక్కుక దృక్కుతంతో కోథనగా సాగేది రెండిపరకం విషయా; దార్శనికదృష్టితో కావ్య కళాత త్వాన్ని అనుషీలిస్తూ అరాధనగా సాగేది మూడవరకంవిషయా. ఒకబి కావ్యంపోఃప్రకృతినీ, మరొకబి కావ్యంతఃప్రవృత్తినీ, ఇంకాకటి కావ్యతక్కువ్యక్తినీ ఆవిష్కరస్తాయి. ఈ మూడిండిలో ఉత్తరాత్తర ప్రభావావస్థలు క్రమంగా ఈ లిఖే తప్పాయి.

కావ్యానుశీలన యుగం : కట్టమంచి

ఆంధ్ర సాహిత్య విమర్శయుగ విభాగాన్ని, ఆంగ్లసాహిత్య విమర్శయుగ విభాగాన్ని పంశీరించి చూసే కొన్ని స్థూలమైన విశేషాల మనకు అసంగత మౌతాయి. ఆంగ్లంలో ఏదైనా నవీనదృక్వితంగానీ, సూతన సిద్ధాంత ప్రయోగంగానీ, విశ్షిష్ట కవితా దున్న విస్మాత్రిగానీ కొణ్ణివచ్చినట్లు కనపడి నష్టించే ప్రత్యేకయుగంగా విమర్శలో వ్యవహారించటం జరిగింది. తెలుగులో కూడా స్థూలంగా ఆ ప్రమాదాన్ని పాటించి యుగవిభాగం ‘యుగాలు-యోగాలు’ అన్న అధ్యాయంలో చేయబడింది. వికాసయుగంలో ప్లెసిన విపీన ప్రయోగాలూ. ప్రక్రియలూ కావ్యానుశీలన యుగంలో సాహిత్య సిద్ధాంత విచేచనానికి ఎవేకాన్ని ప్రసాదించాయి. వికాసయుగంలో పాశ్చాత్య ప్రభావ ముద్రితమైన సాహిత్య విమర్శ ప్రయోగసాధన జరిగింది; కావ్యాను శీలన యుగంలో ఒకివ్వత త్ర్వైన్ని గుంచిన శోధన సాగింది. పాశ్చాత్య ప్రభావం తెలుగు సాహిత్య విమర్శ కోక విసూత్తు వ్యక్తిత్వాన్ని ఇచ్చింది కావ్యానుకు లయించుటనోనే. అదీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారి (1880-1951) విమర్శలోనే.

అయితే, ‘రామలింగారెడ్డిగారు ప్రతిపాచించిన సిద్ధాంతము లేవియు క్రొత్తవి రావు. కిల్వయుషైవారు ప్లెల్లడించిన అభిప్రాయములు అంతకు ముందు పటువు వెలిబుచ్చినవే’². - అను అభిప్రాయం విమర్శకులలో లేక పోటేదు. - ఇచ్చి కట్టమంచివారిని తెలుగు సాహిత్య విమర్శకు ‘ప్రతమాచార్యుని’గా ప్రశంసించటానికి, మార్గదర్శిగా నిర్దేశించటానికి కొంత అవోదం కావచ్చును. ప్లె అభిప్రాయాన్ని ప్రకటించిన దా॥ యిన్. వి. రామురావుగారే—‘అంతకుముందు విమర్శకుల పరికీలనా చట్టవులకు గోచరము కాని పరిషుషశ్రేష్ఠము ద్రుష్టయుగు వారి నైత్రములకు స్పృహించినది. ఆయనకు పూర్వులైన విమర్శయుగు కావ్యసౌధముచుట్టును పరిశ్రమించిరేకాని శోపలి రసంగత్తును చూఱగొనేదు. ఎఱ్లవలు, అలంకారములు, శైలి, శర్మ ప్రయోగముల మున్నగు అంతకుములను విడివిడిగా దర్శించిరేకాని, కావ్యము నందవి లట్లు పొందియున్నవో. ఆ కావ్యసౌధర్యమున కెట్టుదీపకము లగు చున్నవో పరికించినదు. ఈ సమన్వయక త్తీ పారియుందు లోపించుటచేతనే వారి విమర్శలన్నియు. కావ్య బిహీసాందర్భపోషకములే కాని, ఆంతర్య ప్రకాశకముల కావు. ఈ ఆంతర్యమును ప్రవ్రథముగా దర్శించినవాడు కట్టమంచి’³ —అని ప్రశంసించారు.

ఇటి యిట్లుండగా—ఆధునిక తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో సాంప్రదాయికరీతిని అనుమతించిన దా॥ కోవెల నంపత్తుమారాబార్య కట్టమంచిచాఁయుగక ట్లత్వ గౌఁవాన్ని సంకయస్తూ నమీక్షించారు—“టీనికన్న ముందు ముందు ఎచ్చిన సాహిత్య విమర్శ స్వరూపస్వప్తావాలను పరిగా పరిశీలించి అప్పాహన చేసిరాన్నచో. ‘కవిత్వ తత్త్వవిచారము’ తెలుగులో ఆధునిక సాహిత్య విమర్శకు ఆద్యమనుటలో ఔచిత్యము కన్నించదు. కానీ, అంత చూతమున ప్రాచారమునకు లోపము లేదు. డాని ప్రాచార్యము అనంతర కాలిన విమర్శపై అది వెలయించిన ప్రభావములో నున్నది. ఆ విమర్శ కలిగించిన ప్రేరణలో నున్నది. ‘—విచారము’లోని కవితాసంబంధి విమర్శ: మరియు భారతీయసమాజమును, దాని వ్యవస్థను. అది తదితాలుగా ఉదాత్తములని మన్నించి పాటించు నంకములను విపరీత ఛోటిలో ఎగతాఁ చేయుచు. నిందాపాముగా సాగిన విమర్శ¹ - ఏటిలోని తీప్రతి అనుకూల² ప్రతికూల స్పందనలను³ కలిగించు విమర్శంగమును రెచ్చగొట్టినది. కవితా-కావ్యవిషయముగా—‘విచారము’ వెలువలించిన యంకములు కొత్తవి కాకున్నాను, అచి వ్యాప్తికి పచ్చనపుటిక, అంతకముందు గ్రంథములు వ్యాప్తిలో లేకుండుటవలన, ఇతరేతర కారణములచే ఉపేష్టింప బదుటవలన డాటికన్న విదే అండుభాటులో నుండుటవలన, కర్తృత్వము పలన, దీనిసుండే ప్రేపు పొంది, అందలి యంకములన్నింటినో, కాన్నింటినో గ్రహించి విశిష్టమార్గమున విస్తరించుట, పూరించుట, నమన్యయించుట, నినిసించుట, నిరాకరించుట-తఁ మొదలైనవి విపివిగా జరుగుటపలన—‘—విచారము’నకు దిశేషప్రాచార్యము ఉధించినది. ఇదిట్లుండగా, తఁ—‘విచారము’ వెలుపటుసాటిక పొచ్చాత్మక ప్రభావగాఢత్వముతో తెలుగు కవితారీతి నప్యకవితాగా రూప దిఘుకొనసాగినది. తఁ కవితారీతిలోని నవ్యకవుడఱ,⁴ డారు డలుయించిన నప్యకవితాకు పనోషముగా తఁ—‘విచారము’ సైద్ధాంతిక ప్రామాణ్యమును భావనాక క్రిపరముగా సంపాదించిపెట్టనది.“ రఁవిధిముగు ప్రేపు, ప్రభావ, శక్తియుక్తులద్వారా ‘కవిత్వ తత్త్వవిచారము’ ఆధునిక సాహిత్య విమర్శమార్గమున కాదళ్ళ మన్నించునంత ప్రాచార్యము సంపాదించినది.”⁵ ఆచార్యులవారు కవిత్వ తత్త్వవిచార ప్రాచార్యాన్ని తదనంతర సాహిత్వవిమర్శమీద అది వేసిన ప్రభావాన్ని. కలిగించిన ప్రేర

ఐనూ గణించి ఒప్పుకొన్నాడు. ఆ ప్రాధాన్యానికి దాని ప్రామాణికత్వంకంటె ప్రామృంద్యమే కారణమని తలంచారు. నవ్యకవితానికి కది సైద్ధాంతిక ప్రామాణ్యాన్ని కల్పించిందనే అభిప్రాయాన్ని అంగీకరిస్తూనే దాని ఆదార్యకత్వాన్ని అనుమతించాడు. సాహిత్యవిముఖో సాంప్రదాయకరీతిని అనుశీలించే దృక్కృథం వారిని ఈ సంవిష్టాస్థలో పడవేసించి కాని, కవిత్వత త్వ్యవిచారానికి గల యుగప్రవర్తన గౌరవాన్ని గుర్తించబానికి వారి అనుమతం అధ్యంకాడు.

కట్టమంచి వారి రచనకు ముందు - పి. దశ్మిజామూర్తిగారు 1-8-1892 నాడు ఘదరాసులోని ట్రైస్పె కూళాల ఆంధ్ర భాషాభిరంజని సమావేశంలో ఎన్. రంగయ్య చెట్టియీర్ గారి అధ్యాత్మలో చచివిన ‘పింగళి సూరన’ వ్యాసం తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో కావ్య బహింగాంకాలనుగాక కొవ్వుంఠరంగాంకాలైన కథకల్పనలు. వర్ణనాదుల పొందిక, రసాసుగుణ్యం. భావనాళక్తి, కవితాళక్తి మొదలైన అంకాలను అనుశీలిస్తూ ఆంధ్రకవితావంటామరీతుల్లో ప్రథమంచి యుగలక్ష్ణాలను వివేచించిన మొదటిరచన అనీ, అది తెలుగుసాహిత్య విమర్శలో అధునికతా వాతావరణానికి రంగినిరాగ్యానా రంభాన్ని చేసిందనీ, ఆధునిక ప్రక్రియ విశేషమైన ‘వచలామై కాళిభట్ట బ్రిహ్మాయ్య శాత్రుగారు చేసిన విషేషంద్రికా విమర్శనము’ (1896) ‘ప్రతమాంధ్ర సవలామై వెలువడిన ప్రథమ విమర్శగను. విమర్శకుల దృష్టిని ఇతివృత్తనిర్వహణముమైకి మరలించిన శొఱివిమర్శగను ప్రత్యేకశ వహించినా దనీ, పెన్నెటి రామచంద్రరావుగారి ‘మను పను చుట్టితటిచనా విషువునము’ (1897) ‘అధునిక సాహిత్య విమర్శకు నాంది పచన మగుచునే భిన్నకవుల కావ్యముల తులనాత్మక పంశిలనరీతికిని శ్రీకాము చుట్టి, పార్క్యుత్వరీతుల ప్రసారించలటో తెలుగుసాహిత్య విమర్శకు అధునికతాస్పాత్రి’ నిచిన మొదటి విమర్శగ్రంథమనీ, పుదుప్పాకం సుఖిహృద్యం అయ్యదుగారు 1910లో రచించిన ‘నన్నయిభట్టారకుడనే విమర్శావ్యాసం ఆధునిక సాహిత్య విమర్శ పురోగమించటంలో దోహదం చేసిందనీ. వింజమూరి 10గాహార్యాలుగారి ‘పింగళి సూరనార్యాదు’ వ్యాసం (1913లో ప్రాతిష్ఠతి 1914లో ముద్రణ) చారిత్రక విమర్శరీతి నాళ్యాయించి సాగి, వాత్స్లైక్యం, పాత్ర భావాస్నేహిలనం, బ్యాంక్యామగు విమర్శక్తి, వీటన్నింటిపలన రసప్రతితీతి. ధ్వనిమయ సందేశం

మొదలైన అంశాల ననుకీలిస్తూ, ఒక కావ్యమును పురస్కరించుకొని వివిధంగమలను ప్రతిపాదించుట. ఆనే ఆధునికమైన ఒకానోకరీతిని ప్రవర్తిల్ల చేసిందని, పెన్నేటేవారి విమర్శనాహిత్య విమర్శకు నాంది అయితే, వింజమూరివారి విమర్శ ప్రస్తావన అవుటుండని ఆచార్యులవారు ఆధునిక సాహిత్య విమర్శం వారంభదశావస్థను విచించారు. 1912లో బుర్రా జేషగిరిరావు గారు ప్రాసిన ‘గ్రంథవిమర్శనము’ అన్న వ్యాసం పాచ్చాత్య సాహిత్య విమర్శనములోని విమర్శ సూత్రములను ‘ప్రసాదించుట’ యేగాక అవియే మనకు కరణ్యమన్నంత గాఢప్రత్యయాన్ని ప్రకటించిందని పేర్కొన్నారు.¹⁰

ఆచార్యులవారు రూపకమర్యాద ననుపరించి సాహిత్యవిమర్శ వికాస దళాల్లో నాంది ప్రస్తావనలను నిర్వహించిన వారిని పేర్కొనటం నమంజ సంగానే ఉంది. కాని, సూత్రధారుడూ, ప్రస్తావన ప్రవర్తకుడూ కథా నాయకులు కాలేరు. అందుపలన రంగప్రవేశం చేసి నాటకకథ నారంభించి ముందుకు సాగించిన నాయకుడు కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి గారే. ఈ కథా నాయకునికి ఒక ఉద్యమస్వాప్తి ఉంది: ఒక నిర్వహణదశత ఉంది. సాహిత్యవిమర్శరూపకానికి పురోగతినీ, కార్యక్రికినీ, నిర్వహణ నైపుణ్యాన్ని కల్పించింది కట్టమంచివారే.

ఈక్కడ మరొకవిషయం గమనించాలి. తెలుగు సాహిత్యవిమర్శలో సంప్రదాయరీతికి పాచ్చాత్యర్థక్కాన్ని సంవదించుటమే ఆధునికలక్షణ మని విమర్శారంభదశా సమీక్షలో ఆచార్యులవారే కాదు, అందరూ అంగీకరిస్తున్న విషయమే. పాచ్చాత్యప్రశావ గాఢత్వమే ప్రగతికి చిహ్నంగా ప్రారంభ దళాలో భావించింది. పెన్నేటే వింజమూరుల విమర్శలో పాచ్చాత్య లక్షణాలను ప్రాచ్యలక్షణాలతో సంవదించి ప్రవర్తింపజేయాలన్న ఉత్సాహం కనపడుతుంది కాని, పాచ్చాత్య విమర్శుద్వామలలో దేనికైనా గాఢంగా స్పృందించి. ఆ ఉద్యమచైతన్యాన్ని తెలుగులోకి తీసికానిరావాలన్న తీట్టమైన స్వభావం లేదు. బుర్రావారి విమర్శకూడా పరీవర్తకగా పలికిందే కాని పరీయోక్కగా పరీద్వాంచి చూపలేదు. డైరిడెన్, కార్లయల్, మాహ్యాలర్పల్ అభిప్రాయాలను పేర్కొనటం ఒక ప్రత్యేకఉద్యమస్వాప్తి నివ్వటం కాదు. పరీసిద్ధసాహితీవేత్తల (వివిధయుగాలకు చెందినవారి) అభిప్రాయాలను

తెలుగు దాకి వచయం చేయుమే. దీనికంటె బుర్గీపారి 'విమర్శదాడ్సు' డేలు (1915)11, అంతకంటె పురాణం సూరీ శాత్రీగారి 'విషువుక పారిజాతం' (1925)¹² విషషం. ఆంగ్ల సాహిత్య విమర్శ స్వభావాన్ని వరీకరణ పద్ధతి నమునంలో వివరించడానికి వృథావ్యాంచిన పరిచయ గ్రంథ లాచి. పాచ్చాత్య విమర్శవిభ్రాంతం పరిష్కార న్నిస్తుండేకాని ప్రయోగాన్ని నేర్చుదు.

కట్టమంచిపై కాల్పనిక విమర్శముగ ప్రభావం

కట్టమంచివారు ఆంగ్లసాహిత్య విమర్శలోని కాల్పనికోద్యమచే తన్నంతో గాథంగా ప్రభావితులై ఉత్సేఖితటయ్యారు. తెలుగులో దానిని ఉద్యమ స్వాత్మతో ఆవిష్కరించారు. సృజనాత్మకతను చ్యాక్టికరించారు; గుణమైనా దోషమైనా, అభిరుచి విముఖాధోరచిని అపలండంచారు ఆంగ్ల కాల్పనిక యుగస్వభావాన్ని గురించి విముఖుల వివేచనాన్ని గడువిన్నే కట్టమంచివారి కాల్పనికోద్యమ విముఖతణం, దాని ప్రత్యేకత తేఱపడుతుంది.

1. "The most striking thing in the Romantic criticism is its note of freedom. The Romantic criticism is remarkably fresh and original in its approach towards all the problems connected with Poetry and poetic creation. In the eighteenth century criticism the poet was not given any liberty; he was supposed to follow the ancients rigidly, almost slavishly, the chief feature of Poetry being imitation. But the Romantics discarded all the rules and restrictions and allowed free play to the imagination of the Poet."¹³

2. "The chief merit of the Romantic criticism is that it deals with fundamental question, 'what is Poetry?'. The English criticism before that was mainly pre-occupied with problems of language and style, with the outward form of Poetry. But the Romantics went into the heart of the matter and tried to probe the origin of Poetry itself."¹⁴

విమర్శవు ప్రశ్నలో స్వీచ్చ. ప్రపర్తనలో సృజనాత్మకత, పరిశీలనలో కవితా తత్వవివేచనం కాల్పనికోద్యమ విమర్శలతణాలు. వాటిక ప్రతీకగా ఈదినింది కట్టమంచివారి గ్రంథామం 'కవిత్వత తత్వ విచారము'.

కట్టమంచివారు పింగళి సూరన కొప్పార్లోదయాన్ని ఆధారంగాచేసికొని తన విషురోద్యమాన్ని అరంభించటం తూచా ఒక విఫంగా అయిన రాల్పనికోద్యమ సూట్రిని వ్యక్తంచేస్తున్నది. సూరన ప్రభంధకవులలో స్వతంత్రీకర్ణవనకు పారీవాన్యం ఇన్ని ప్రభంధం వార్షాదు. పాత్రి చిత్రణంలో లోకవృత్తానుకరణం అధికంగాచేసి ఆద్యహాత్ర వినిర్మాణ దృక్పథాన్ని సదలించాడు. [ప్రభంధ ప్రయోగాలలో నవ్యతను సాక్రించాడు. పార్చిన కవులలో సూరనలో కనడి స్వాతంత్రీయచ్చయే కట్టమంచివారి నాక్కుంచించి. వారు 1899లోనే, చెన్నపురి కైర్పిస్వ కొరాలలో విద్యుత్గా ఉన్న కోబులలోనే. 'అంద్ర భాషాభిరంజని' సమాజం సభలో పింగళిసూరన మీద వ్యాపం వారిని చదివాడు.¹⁵ సనుకాలీనులప్రశంస లందుకొన్నారు. ఆ తరువాత రెంచు సమాజేచాల్లో ఆ వ్యాపాన్ని వినిపించాడు. చిలకమర్తీవారు మెచ్చుకున్నారు. వేదంపారు అమోదించి అశ్వయక్తులను సారించుకోమని నఱపోచెప్పారు. అయితే, రామలింగారెడ్డిగారు 1882లో ఇంగ్లందు వెళ్లాడు. అక్కడ కొప్పార్లోదయాన్ని, భాంతాన్ని అధ్యయనం చేస్తూనే ఉన్నారు. లిరిగిసచ్చేసరికి అయిదేళ్లు పట్టింది. కాయభాషుక్యం పలన మరికొన్నేళ్లు గడిచాయి. వాపిళ్లు వెంకటేశ్వరుశాస్త్రిగారు కట్టమంచివారి వ్యాపాన్ని తాము పర్చించి కొప్పార్లోదయానికి పీతికగా ప్రిచురించటానికి పూనుకొన్నారు. అప్పట్లూ వ్యాపం ఎక్కువపడిపోయిందో కట్టమంచి వారికి కనపడచేయ. రాని, దాని దానసలు మాత్రం వారి మనస్సులో స్థిరంగా నిలిచిపోయాయి. అంగ్ల భాషాసాహిత్య ఎమర్చేద్యమాల సన్నిహిత సమ్యగనుశిలనం వలన కట్టమంచివారికి తమభావాలకు సిద్ధాంతచూడకల్పనం చేసే వ్యక్తిత్వం పచ్చించి 'తాత్త్వికముగా ఏషమూలన మొనచ్చి పశుత్వముగల జీవభాషలో సోపవత్రికమైన సిద్ధాంతము చేయునేర్చు"¹⁶ ఆయనవిషుట్ట కిచ్చింది. 1914 ఏప్రిల్లలో కవిత్వత త్వ్యవిచార మాచ్చిప్పించింది.

'కవిత్వత త్వ్య విచారము'లోని మొదటి ప్రకటణంలో కట్టమంచి వారి సిద్ధాంతం, కవితాత త్వ్య దున్నం మనకు స్వప్తంగా గోచరిస్తాయి. అంగ్ల సాహిత్యంలోని కాల్పనికోద్యమ విమర్శ ప్రభాపంతో వారీ ఆధ్యయనాన్ని వ్రాచాడు. అంటులో ప్రతిపాదించిన వివిధ సాహిత్యం శాలస్వరూప స్వభావాలను విచేచిన్నే ఆ విషయం ధ్యాపకుతుంది.

కట్టమంచివారు ప్రతిపాదించిన సాహిత్యంకాలలో భావనాళ కీ ముఖ్య పైనది. దానిని వారీవిధంగా నిరూపించారు -

1. ‘భావనాళ కీ యనగా విషయముల మనసులో బ్రతిచించించునట్లు చేయు సామర్థ్యము. ఒక్క ప్రతిబింబించు యననేల? ప్రత్యుత్తముగ నవతరమెత్తునట్లు చేయట.’ (మొదటి ప్రకరణము. పుట 4.)

2. ‘కేవల కల్పితమలైన వానింగూడ సాఇత్తారమందాల్చిన చేతనములం జేయంజాచునది తావున భావనాళ కీ నాటకకౌశలంబులో ననుసంధించియండును.’ (పు. 8)

3. ‘భావనాళ కీ స్వదీపింపజేయు ప్రకృతి శాపకైష్ట్యము. మనమ్యాల మనంబులతో నిరింతర. సంయోగముం దాల్చిన ప్రకృతులు మూడు గలవు. (అ) ఆలోచనములు (కార్య కాబణములం గూప్తి) విచారము చేయట, వస్తు స్వరూపము నిర్ణయించుట, యిత్యాదుల). (ఒ) భావములు—అనగా మనోవికారములు. ఉడా: కామక్రోదాదులు, ప్రేమ, పచ్చత్తాపము, దయ, దాఖిణ్యము మొదలగు చిత్రపంచారములు. (ఓ) సంకలపములు, అనగా నేదైన నాకడనిం గోరి, దానిని సాధింపవలయునని ప్రతిష్టించానుట. ఈ మూడు శక్తులలో భావనాళ కీ నధికంబు విజృంభింపజేయునని భాషములు.,’ (పు. 8, 9.)

4. ‘భావనాళ కీ, సంఘటనోక్కాహాము ఇవివున్నర మిత్రములనుట విమర్శ శాస్త్రమునందలి యాదిమతత్వము.’ (పు. 1)

5. ‘భావములతో సాంగత్యముం దాల్చినది గదా భావనాళ కీ..... ఇట భావనాళ కీమొక్క తెలంగాంన్ననో మనః ప్రతకృతుల కన్నిటికన్నను గోప్యమైనది. దాని చర్యలను గాంపనే కాదన్న విక నిరూపించుపెట్టు?’,— (పుట. 38)

6. భావనాళ కీ యనేక మాయలం బన్ను లీలావినోదిని. ఈ మాయలన్నిటికి సామాన్యలక్షణ మొక్కటియే. ఏ రసము నుత్సారింపజ్ఞాచునో దానిని కవియే మనఃపూర్ణముగ దాల్చినగాని చదువరులయందు అధిష్టతమగు

చిత్తవిభ్రమము గలుగ నేరదు. భావము లనంతములు నగాధములుగా బ్రిథవిల్లినీ గవియు నమోఘుడగును'. (ప. 43)

కట్టమంచివారు షైన వాడిస పారిభాషికపదాలు సంస్కృతాంగ్ర లభ్యము సంప్రదాయానికి సంబంధించినవి కావు. పాశ్చాత్య విమర్శలోనుంచి తెలుగుచేసి తీసికొన్నవి. ముంచుగా మన మీ విషయంలో స్వప్తంగా ఉండాలి. అందువలన కట్టమంచి విమర్శ విధానాన్ని అవగాహనం చేసికోవాలంకే పాశ్చాత్య-ప్రదాసంగా ఆంగ్ల-సాహిత్యవిమర్శ వికాస పరిణానంతో పాటు ఆయా యుగకులు, విమర్శకులు ఆయా సాహిత్య పారిభాషిక పదాలకు, దృక్పూఢాలకూ, సిద్ధాంతాలకూ వారు కల్పించిన, భావించిన, నియ్యచించిన స్వరూపస్వరూపాలను స్వప్తంగా అవగతం చేసికోవాలి. (ఈ అవగాహనకు శ్రీ గ్రంథంలోని 'ఉద్యమాలు-ఉపక్రమాలు' అన్న అధ్యాయం కొంతవరకు తోడుపడుతుంచి). పాశ్చాత్య విమర్శ్యద్వయాల స్వరూపాన్ని పరిశీలిసే కట్టమంచివారి విమర్శ కాల్పనికోద్యమ విమర్శ ప్రభావాన్ని ప్రభావసంగా తనలో జీర్ణించుకొన్నట్లు కనపడుతుంది.

కట్టమంచివారు నిర్వచించి, విమర్శలో నిర్వహించిన 'భావనాశక్తి', పలియం పద్మసమర్ప ఆంగ్ల కాల్పనికోద్యమ విమర్శలో వ్యక్తికరించిన Imagination అన్న సాహిత్యలక్షణానికి సన్నిహితంగా ఉన్నదని విమర్శకులు గ్రహించకపోరు. భావములు-అనగా మనోవికారములు అని అనడంలో ఆయన emotions అన్న మాటనే ప్రస్తావించారు.

ఆంగ్ల సాహిత్య విధ్యలో భావనాశక్తి (Imagination), ఉపాచమతాగ్రంథం (Fancy) అనే పదాలు అనాదినుంచీ వాడబడుతునే ఉన్నాయి. కానీ, ఆయా యుగాల్లో వాటి నియ్యచనాలు విమర్శకులచేత వేరువేరుగా చేయబడి నాయి. 17వ శతాబ్దిలో ఈ రెండూ సమాసార్థకాలుగానే వాడబడినాయి. 18వ శతాబ్దిలో వీటి ప్రత్యేక ప్రతిపత్తిని గణించబం జరిగింది కానీ, వాటిలో ఉపాచమతాగ్రంథికి అగ్రతాంబూల మివ్వబడింది. 18వ శతాబ్ది చుము భాగంలో వీటి కొక పిశ్చిప్రతిపత్తినివి కవులు, విమర్శకులు వివేచించబం మొదలు పెట్టారు. కాల్పనికయుగంలో వీటికి ప్రాపాన్యం పొచ్చింది. పద్మసమర్ప తన కవితా సంకలనానికి 1815లో ప్రాసిన పీటికలో ఈ రెండింటని గూర్చిన ప్రాచీన దృక్పూఢాన్ని సవకస్తా విసూత్య నిర్వచనాలను ప్రతిపాదించాడు.

"A man has imagination in proportion as he can distinctly copy in idea the impressions of sense: It is the faculty which images within the mind the phenomena of sensation. A man of fancy in proportion as he can call up connect, or associate, at pleasure, those internal images so as to complete ideal representation of absent objects. Imagination is the power of depicting, and Fancy evoking and combining" అన్న విలియం ట్రెల్లర్ అవిప్రాయం పద్ధపర్తకు ముందు ఒక శాస్త్రికాలంగా ఉన్న విషయాలు విజేచసట పతినిది. దీని పద్ధపర్త తిరస్కరించాడు. భావనాక్రమి, ఔహిచచత్కుంప క్రమి. తెండూ పృషా నాత్కక త్రచ్చిత్తులని వాడిష్టాయని ఉన్నతంగా సంఘచించాడు. ఆ టెండ్లో భావనాక్రమి గొప్పవని పతిపొంచాడు. భావనాక్రమి "The shaping and modifying power" గానూ, ప్రతిరమ "The aggregative and associative power" గానూ నిర్వచించాడు. అందు భావనాక్రమిని గూర్చి చేసిన పతిపొదనంలో ప్రధానంగా సాయగంశా యాన్నాయి. అవి: 1) Imagination in its real sense devotes the working of a poetic mind upon eternal objects-objects present before the physical eye, or visible to the eyes of the mind. 2) Imaginative process sometimes confers additional properties upon an object, and sometimes abstracts from it some of the properties and qualities possessed by it. Imagination thus transforms an object, into something new, and thus enables it to react upon the mind. (3) Apart from acting upon individual image, the Faculty of imagination also connects, modifies and juxtaposes different images. (4) Imaginative activity not only modifies the objects and creates new objects, it also 'consolidates numbers into unity' and 'dissolves and separates unity into numbers.'²⁷

పైన వేరొక్కన్న కట్టమంచివారి మొదటి నిర్వచనానికి, అందులోని మొదటి అంశానికంన్న సాణాత్యం గమనింప తగింది. అలాగే రెండవ అంశాల రెండూ కేవల కల్పితాంశాలను కూడా సాక్షేత్రమింపజేసే లక్షణంలో సంవదిస్తాయి. అక్కడి నాఱగో నిర్వచనం ఇందులోని మూడవ అంశంలో సంపోతుంది. భావనాక్రమి మాయల ప్రస్తకి ఇక్కడి నాఱగో అంశంలో

బోసగుతుంది. ‘కన్నులు గడ్డినట్లు కలఁగంచిన రూపము ముందు నిట్టినట్లు ఆకృతులు మనసుకుం దట్టవేని యయ్యది నిక్కమైన కవిత కానేరదు. ఈ మహేంద్రజాల కోళయమున కాదరమైన గుణము భావనాశక్తి’ (పు. 4) అన్నది అంగ్లకాల్పనిక భావనకు సన్నిహితమైనది.

పద్మవర్త కంటె విషిష్టంగా, గాఢంగా భావనాశక్తిని గుంచి భావించి నిరూపించినవాడు కోలీటడ్డి. అతడు భావనాశక్తిని Primary అనీ, Secondary అనీ విభజించాడు. డాబీని కట్టమంచివారు గ్రహించలేదు. కోలీటడ్డి తరువాత వచ్చిన హత్తిలిట్ కూడా ఆ విభాగాన్ని మన్వించ లేదు. కట్టమంచిలో పద్మమైన కవితాతత్త్వ వివేచనంలో పాటు హత్తిలిట్లో ఉన్న అభిరుచి(Impressionistic)స్వభావం కూడా సంవదించికావినట్లు కనవదు తండి. హత్తిలిట్ పద్మమైన కవితాతత్త్వ వివేచనం చేసినవాడు. అందు వలన వీరిద్దరి భావాలకు సంవదం సాహిత్యానుఖంచిలనంలో స్వప్తంగా గోచరిస్తుంది. ‘ఉదేకమే కదా కవితాశక్తికి ప్రాణాధారమైన కారణము’,¹⁸ ‘భావనాశక్తి నుద్దిపింపజేయ వ్యక్తి భావతైత్యము’- అని భావించే కట్టమంచి కవితాతత్త్వ దివ్యనం మీద ‘Poetry is the spontaneous overflow of Powerful feelings’ అన్న పద్మమైన నియచన ప్రభావం. అది తర్వాత విమృష్టమై హత్తిలిట్ చేత వ్యక్తికరింపబడిన ‘Poetry is in all its shapes the language of imagination and the passions, of fancy and will’ అన్న నియచన ప్రభావం పుష్టంగా ఉనబడుతున్నాయి. ఊహచమత్కురానికి భావనాశక్తి కిచిన ప్రాధాన్యం ఇవ్వకుండా, గొఱమైన దాని స్థానాన్ని గుర్తించి, పద్మమైన Fancy కిచిన నియచనాలనే దానిపట్ల స్తూలంగా కట్టమంచి పాటించాడు. కొప్పార్లోదయ విమర్శనంలో- ‘సూర్యార్యానందు ప్రభంధకవులకు గల వ్యాసాశక్తితోడ, కత్తాకల్పనాశక్తియు, వివిధములైన సందర్శములను సంచానమునకు దెబ్బ ప్రతిభయు సహవాసములు’ (పు. 70). ‘స్వయంత్ర ముగ సాధిసభంగుల రచించుట కవియుక్క మహోప్రతిభకు ఫలము-’ (పు. 137) మొదలైన వాక్యాలు కట్టమంచివారు కాల్పనిక విమర్శకుల Fancy స్వభావాన్నే తెలుగులో సంభావించారన్న విషయాన్ని నిరూపిస్తున్నాయి.

పాక్షాత్య సాహిత్యవిమర్శ మర్యాదలలో ఈ అంకాలను వివేచిస్తేనే డాబీ నిజస్వరూపం గోచరమౌతుంది. కట్టమంచివారిలో విశేష చేషంతే - దారు పాక్షాత్య పారిథాషిక పదాలను తెలుగులో వాడుతున్నప్పుడు వాటి ఆంగ్ల మూలాల నివ్వురు. ఇవ్వలేదు. దానికి కారణం, బహుళః తెలుగువాచిని తెలుగులో ఆలోచింపజేయటావికి ఆయన చేసిన ప్రయత్నమే కావచ్చును. అయితే, వాటిని అర్థం చేసికోవటానికి పరితకు కూడా పాక్షాత్యసాహిత్య పుష్టానం అవసరం; అంతేకాదు, అతడుకూడా కట్టమంచివాచాగా తెలుగులో వాటిని దేఖియం చేసికాని అవగాహన చేసికానే నేర్చును కూడా సాధించాలి. సాహిత్యవిమర్శను అన్యభాషాప్రయోగాలనుండి విముక్తం చేసి దేఖియం చేయాలన్న ఆంగ్లకాలప్రానికోద్యమ చైరన్స్యం కట్టమంచివారిషుద ఒలంగా ఈ విషయంలో ప్రభావం వేసిందని చెప్పాలి. ‘నూతన శాత్రువులు వలననో. అన్యసంప్రదాయ సంపర్కమయినప్పుడు తమలో కలిగిన అపూర్వభాషములను వ్యక్తికరించుటకు ‘నూతన పదాలమును సృష్టించుటో. పూర్వపదములనే లభ్యార్థమున వాడుటయో లప్పనిసరియగును. ఈ పద్ధతులలో అన్యదేశ్యపద ప్రయోగము భాషాస్వచ్ఛత కుపహతి కలించును. రెడ్డిగారు అట్టి స్వచ్ఛతాభ్రంశమును బొత్తిగా నొల్లరు. పూర్వపదములనే అపూర్వార్థములకు దగినట్లు మలటు¹⁹రని పింగళి లష్కీకాంతంగారు అనటం కట్టమంచి దేఖియతకు నీరాజనం వట్టటం. పాక్షాత్య ప్రభావాన్ని విమర్శించి ప్రవాహంలా పొంగించాలనే కట్టమంచి ఉద్యమోదైకం సారించిన హేలలలో ఇది యొకటి.

వర్ట్‌ఎవర్ లింకల్ కొలద్వీకు ప్రాసిన పీతిక యొక్క ప్రయోజనాన్ని వివరిస్తూ కోల్‌పట్టి ఇలా అన్నాడు - “Mr. Wordsworth....was to propose to himself as his object, to give the charm of novelty to things of every day, and to excite a feeling analogous to the supernatural, by awakening the mind's attention from the lethargy of custom, and directing it to the loveliness and the wonders of the world before us; an inexhaustible treasure, but for which, in consequence of the film of familiarity and selfish solicitude, we have eyes, yet see not, ears that hear not, and hearts that neither respond nor understand.”²⁰ ఇటువంటి ప్రపుత్రి కట్టమంచివారిలో కూడా కనిషిడుతుంది. వేదాంతులవలన సాంఘిక

జీపనంలో ఏర్పడిన నిస్తేజత్వాన్ని, ప్రెట్లితనూ, ప్రాచీనాలంకార సిద్ధాంతాలను గొప్పెదాయిగా అనుసంచే వండితుల సృజనాత్మకతారాహిత్యాన్ని ఈనషించిన కట్టమంచిలో కాలునికోద్యమావేళామే కన్నులకు కట్టినట్లు కనపడుతుంది. వద్ద్యవర్త పీఠగీతాలకు ప్రాసిన పీతికలాగా కట్టమంచివాతి కళాప్రార్బ్రోదయ పీతికా, షైలీ ప్రాసిన A Defence of Poetry లాగా, కవిత్వత త్త్వ విచారం తెలుగులో ప్రామాణికత్వాన్ని గడించాయి.

వద్ద్యవర్త పీఠగీతాలలోని వస్తువును కీ ట్రిస్టూ అన్నమాటలు కట్టమంచి వాతి నుత్తేజ పరివాయి. “The Principal object proposed in these poems was to choose incidents and situations from common life, and to relate or describe them, throughout, as far as was possible in the selection of language really used by men, and, at the same time, to throw over them a certain colouring of imagination, whereby ordinary things should be presented to the mind in an unusual aspect; and further, and above all, to make these incidents and situations interesting by tracing in them, truly though not ostentatiously, the primary laws of our nature; chiefly, as far as regards the manner in which we associate ideas in the state of excitement”²¹ అన్న వద్ద్యవర్త వాక్యాల ప్రభావం కట్టమంచివారు పల్చాటి పీరచరిత్ర, బాలనాగమ్మకథ. బొచ్చిలిరాజకథ. రాజుదేసింగుకథలలాంటి ప్రభాసమ్మతాలైన కృతులలో కన పదే సహజమానసిక ప్రవృత్తులను మెచ్చుకొని, వాటిలో పుష్టిలంగా కన పదే హృదయముల నల్లలనాడించు భావనాశక్తిని ప్రశంసించటానికి కోహదం చేసింది. (ప.7)

‘ఏవ శతాబ్ది మధ్యభాగంలో ప్రాచీనాంగ్లకావ్యాలలోని పాండిత్యప్రదాన మైన కైలిమీద తిరుగుబాటు వచ్చింది. 18, 19వ శతాబ్దిలలో కావ్యకైరి మీద వచ్చిన తిరుగుబాటును విమర్శకులు రెండురకాలుగా నిర్దేశించారు. ‘Two Kinds of protests against poetic diction have occurred; that of the classicists, hostile to pedantry and affectation, appealing to polite spoken word; and that of romantics, hostile to same things, but appealing to the primitive, the native the directly passionate.’’²² గిదుగు గురజాదల వ్యాపారిక భాషాహదం,

మొదచికం తిరుగుబాటుకు చెందుతుంది; గ్రాంథికభాషలో ప్రాసినా కట్ట మంచి మౌలికంగా కాల్పనికాద్వప్పత్తి కలవాడే. “రేయంబిఱును వ్యాకరణములను నిపుంటువులను ప్రాచీనకావ్యములను వల్లింఘటచేత సూనెకు నష్టియే కాని కవితలు పుష్టి లేదు. తనమనసున నెన్నిచో భావములు ప్రతి విల్లకున్న నితరుల మనసులలో భావము ఇప్పత్తిల్లాజేయుటి యెట్లు? కట్టపాచన కోవిదులకన్న లోకపాశనల ననుభవించి యానందించువారు మేలు” (పు.12) అన్న కట్టమంచి వారి మాటలు కాల్పనికోద్యమ ప్రపృతికి కంచుకాగడాలు. అయితే వర్ష్ణవర్త ప్రతిపాదించిన, ‘selection of real language of man’ అనే దృక్షాన్ని కోరిడై విమర్శించాడు. కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి గాయ రావ్యానుఖానులో వర్ష్ణవర్త ననుసంచినా. తన కైలిలో కోరిడైని పోలి నడిచాడు.

“శాత్రుములయందు సామాన్య గుణంబులకు గౌరవ మెక్కువ. ఏలయిన వస్తుఛైనమే యందు ముఖ్యము. అట్లుగాక చునోరంజనమే ప్రథాన ముగాఁ గల కవితాది శిల్పములందు భిన్నగుణములకు గౌరవ మెక్కువ” (పు. 22) మొదలైన వాక్యాలు “The man of science seeks truth as a remote and unknown benefactor; he cherishes and loves it in his solitude; the Poet, singing a song in which all human beings join with him, rejoices in the presence of truth as our visible friend and hourly companion”²³ అన్న వర్ష్ణవర్త రిహాలకు ప్రతిచించాలు.

కావ్యంచినా కైలిలో కనపడే పరిణామాన్ని బుట్టకంగా అను శిలిష్టు పర్ష్ణవర్త ఇలా అన్నాడు. “The earliest poets of all nations generally wrote from passion excited by real events; they wrote naturally and as men; feeling powerfully as they did; their language was daring and figurative. The succeeding times, Poets, perceiving the influence of such language, and desirous of producing the same effect without being animated by the same passion, set themselves to a mechanical adoption of these figures of speech, and made use of them, sometimes with propriety, but much more frequently applied them to feelings and thoughts which they had no natural connection whatsoever.”²⁴

పద్మోపర్త కున్న ఓఱువంచి భాషలే కట్టిమంచికి కూడా ఉన్నాయి. ఆయన ప్రాచీనయుగ, ప్రశంధయుగ కపులను విష్ణుంచే వైషణిలో ప్రశ్నించిన ప్రమృతులు తై దృక్పూర్ణానికి వ్యాఖ్యానదృకాలని చెప్పివచ్చును. మచ్చుకు.— 1. ‘అంంకారము లనాపళ్యకములు— అలంకారములు గూర్చి పముఖ్యపద్ధతు తెల్వియిన. అయిని ప్రయత్నము లేకయ వచినంత సహజముగ నుండుట. కథలోని త్రైపురములు మాటాడునపుడు పొత్రోచితము లైన కొన్నించిమార్క ముహమోగించుట. కించే వారించునపు దొకింత యొక్కవగా నలంకారములు చాడినను రోషము లేదు. కాని, బావములు పుచ్చోళ్యలములుగ రేగునపుడు ప్రశ్నితమునందే యపథానము నింపుట మంచిది. అట్టి తరుణముల నలంకారములు సాచారణయుగ నవంబిద్ద ప్రలాపములు.’ (ప. 13)

2. ‘సమ స్తపస్తువుల యనుభవములయందును స్వతస్మిద్దములైన సుఖ్కేశాది భాషము లన్నవి. సస్తువులు, వృత్తములు, చర్యలు ఇత్యాది ప్రకృతులకును మానవమనఃప్రకృతికిని స్వచ్ఛందముగ నుండు భావ విషయమైనరీతులపు వ్యాంచుట కింతయొక్క ప్రతమగణ్యోదేశము. ఈ కార్యమునకు, సాదృశ్య నియాపణాద్యలంకారములు నులతముగా రోధించిన వల దనరాదు గాని. యట్టి యలంకారములు లేకున్న వద్దనము తుదముట్టినే రని భ్రమించి. వానిని కుయుక్తి యను త్రాపిచే బంధించి ప్రశంధ మను చెఱలో నుంచుట యొంతయుఁ బాగ్నాత్రాపకరమైన నేరము.’ (ప. 15)

3. ‘విపరీతాలంరాచుచనకు ప్రచేరకము భావమాన్యత— ఇంగ్లీషు కపులకుంటె నాంధ్రకపులలో నలంకారము లదికములు. అందును బ్రాహంద కపులలో నత్యంత విపరీతములు. దీనికిఁ గారణ మేమన. అలంకార రచన యాలోచనాక క్రికిఁ పేపంత భావనాక క్రికిఁ జేనచి కాదు. మనకపులు కరుచు పండితులు. ఇంటిలోనే కూర్చుండి నిఘంచువులు గంరపారము సేయారు రాశుననే భావనాక మట్టు, ఒకవిధమైన యాలోచనాక క్రియోకుంగా వకాన రేవరులను ఆలోచించి యాలోచించి దిక్కుగతి మోక్షముఁడేని యూహాలఁగల్చించునవియేకవిత్యమని విష్ణువీగసాగిరి. యుక్తులు కుయుక్తులు, గవితాక క్రియగునా? కానేవు కవితయమువారిలో నిట్టి వియుపులు లేవని

చెప్పగాను గాని ప్రబింధకవులయంచబలె పిచ్చి ముచిలి యండలేరనుట సర్వజన విదితము.' (ప. 17)

కోల్‌రిడ్జ్ షైక్స్‌ప్రీయర్ సాటకాలను విముఖ్యు అందులో అంగాంగ సమన్వయంతో కూడిన ఐక్యతను - లేదా - ఏకవాక్యతను విశేషంలి నిరూపించాడు. "In his criticism on Shakespeare, he insists, with much felicity, on the unity of a work of art as its characteristic excellence. It must be a concrete whole, all its parts in just subordination to the leading idea or principle of life..."²⁵ అన్న విమర్శకుల అధిక్రాయాన్ని గమనిస్తే 'స్క్లానములకస్స అంగాంగ సాంగత్యము కావ్యములక్షేష్టం' మనటానికి. సాటకీయత, పాప్ర చిత్రణ, సన్నిహితకల్పన, భావపోషణ మొదలైన అంగాలను ప్రత్యేక దృక్కూళాలకో ప్రవంచించటానికి కాల్పనిక విమర్శకుల ఆరోచన సంఘచే కళ్లమంచార్థిక మాగ్దదర్శకాలైననని చెప్పవచ్చును.

కవిత్వాన్ని "The expression of the Imagination"గా బాధించి, ఉపరంభనమే కవిత్వప్రభాసధర్మంగా-'Poetry is ever accompanied with pleasure; all spirits on which it falls upon them: 've to receive the wisdom which is mingled with its delight-', అని ప్రవచించిన షైక్స్‌ప్రీయర్‌సిద్ధాంతప్రభాషంకూడా రెడ్డిగాం మీద ఉన్నది. 'సీతి యనునది కటువి తై తవముయొక్క అపరాశాము' (ప. 28) అను రెడ్డిగారి యథిపాయం కాల్పనికోద్యమ ప్రపృత్తి సహతియం.

ఒక విమర్శకుడు తానేన్నాచూస్తూ సాహిత్య చృక్షపంతో, ప్రమాణ షూభ్రాలలో తా నెన్నుకొస్తూ కావ్యాలలో కవిత్వాన్ని. కావ్యగుణదోషాలను అనుశీలించే వద్దతి కాల్పనికోద్యమ విమర్శకులు సామాన్యంగా పాటించింది. రెడ్డిగారి కవిత్వతత్త్వ విధారంకూడా ఆ వద్దతిని చుదికిపుచ్చుకొన్నది. ముందు అంశ వివేచనం, ఆ తరువాత కావ్యసుఖిలనం అనేకమం శ్రా గ్రంథంలో పాటింపబడిన నిర్మాణపద్ధతి. ఇది పాశ్చాత్య లక్షణివేచన స్వభావంతో ప్రదానంగా కూడికొని ఉండటంచేత ఆ నిర్మాణ పద్ధతి తప్పనిస్తే అయింది. తరువాతి యగంపారు సాధ్యమైనంతవరకు చీన్ని పాటింపకుండా ముందుకు సాగారు.

పద్యానికీ గద్యానికీ కైలిలో భేదాన్ని పాటించని వద్ద్మావర్తులాగానే కట్టమంచివారు కూడా కవిత్వ గ్రంథాలలో ప్రక్రియాస్వభావాన్నిఇట్టి లతఁ వివేచనం హారుఁఁ రన్న వివేకమే విస్మయించారు. రెడ్డిగారు కథలో ఉండాలని చెప్పిన ఐక్యలభజణం..-అపిష్టాటీర్ నుంచి పరంపరగా సస్తున్న ఆ లతఁజానికి కోల్ తెట్టి మొదలైన నారు అన్యయించిన విచానానికి అపరావతారం. పట్టనాలు. నాటకవరణి మొదలైన నారిని గుంచిన రెడ్డిగారు భావాలు కాల్పనిక యుగంలో శ్రవ్యదృశ్యకావ్య సమాలోచనంలోనుండి వెలువడిన సమన్వయాలు. అద్భుతాప్య పాత్రలపట్ల నిరాదరణం, మాంపజీవిత మిక్రస్వభావ ఏయ్యకీకించానికి తోడ్పుడే సజీపపాత్రలకల్పనాపై సమాచరణం కాల్పనిక యుగధర్మాలే. కోల్ ఎడ్డివంటి విమర్శకులు పాత్రల స్వభావానుఁఁలనంలో, కవిథాప సమీక్షాంలో మన స్తుత్వాత్మదృష్టిని ప్రదర్శించటం కూడా ఆ యుగధర్మాలే. కట్టమంచి విమర్శలో ఈ లక్షణాలు సలహణంగా చోటుచేసి కొన్నాయి.

కట్టమంచివారు విశ్లేషచాత్మక విముఖువద్దతులను నిరసించి సమన్వయ చూత్మక విమర్శనైపు విమర్శకులదృష్టిని మరలించారు. 'ఒకానొక విద్యాంసుడు గొప్ప గ్రంథమున కొకదానికి విమర్శనప్రాయమైన పీతిక ద్రాయిచు నా గ్రంథమును బ్రిశంసించుటకై యిందుఁ బిధనెనిమిది విధము లైన వర్ణసములున్నవియని దృష్టాంతములతోఁ జూపియున్నాడు. ఇది దోషము గాదు కాని పొంపాటునకు వీలిచ్చెడి పద్ధతియని (ప. 29) విశ్లేషణ వద్దతిని (Analytical method) గౌరవింపక, 'విముఖునముఁ జేయటలో కథ, పాత్రములు, ప్రవక్తతి విశేషములు, వస్తునములు ఇవియన్నియుఁ బుస్వర మైత్రి కలిగి విఱుపులలేని యొక్కతిగా సున్నువాయను విచారణ ప్రధానతమ మని సామనవి' (పట. 31) అని సమన్వయ పద్ధతిని (Interpretative method) ప్రవంచించారు ఈ పద్ధతి కట్టమంచివారికి ముందే ప్రవర్తిల్లి యున్నను. అముఁఁలనాత్మక విమర్శకు (Evaluative criticism) దానిని ప్రధానాంగంగా మలచుకొన్న గౌరపం కట్టమంచివారుకే దక్కింది. కొఫూర్చు దమ కావ్యవిముఖునము దానికి చక్కని దృష్టాంతం.

‘ప్రబంధములలో కథ ముఖ్యము కాదు; మటి వర్ణనలకు నవకార మజ్జుటకై తెచ్చి పెట్టుకొన్న నెపము. అనగా పెర్పనయ కథాంగట్టము ఉని వనుట. సందర్భాన్ని తేని వానుటకు వర్ణయిపవనము’ - (ప. 52) అను ప్రమాణంతో పింగళి సూర్య సమాలీనులకంటె విశిష్టంగా సాచించన విఱవలను, కాలప్రభావానికి లోగి పాటించిన పాత వర్ణపులను కట్టిపుంచి వారు వివరించి చెప్పారు.

‘ప్రబంధములలో నాటకసంచి మృగ్యమని’ (ప. 59) పేర్కొని సూర్య కావ్యంలో తక్కులప్రబంధాలకంటె విశిష్టంగా కనపడుతున్న నాటకీయకు కట్టమంచి ప్రకంసించారు. సూర్య అపూర్వ కథానంచివానానికి ఘానుకోవటంచేక ఉపజ్ఞనూ, భావానాక క్రింది ప్రదర్శంచటానికి పీత్తెన దని వివేచించి వివరించారు. ‘కల్యాసాసామర్ధ్వ మీకవికింబలె నాంధులలో మతువ్యరికిం గానము - తక్కు-నాదుల కుండపచ్చనేమో’ (ప. 70) అని ప్రశంసించి దృష్టింతసహితంగా నిరూపించారు. ‘ఈ కవిపో సమకాలీకు, దైన చేక్కిపయర్ అను నాంగైయ కవిచక్రపత్రి కొన్నియొచలఁ దనకైలిం గూర్చి నగము నవ్వుటాలకుంబలే బ్రింగమ్ము, జేయం దలంచి స్వయముగ వ్యాఖ్యానంబు, జేయట యసుచితంబు కాదు. కథాగమసమునకు వియద్ధము నని యొంచి, పాతముల యొండిరుల చచనముల విమర్శించినట్లు సేసి యూ మార్గమును గొంతకు, గొంత దన యచిప్రాయంబు వెఱపరించుట కలదు. సూర్యన్నయు నీమార్గ డవలంబించినవాడే’ - అను విమర్శ గమనించి నచో అంద్రప్రచింధ ఒచనా విశేషముల సనుకేంచటంలో పాచ్చత్వ నా. కరచనా ప్రక్రియా ప్రమాణాలను ప్రయోగించి అనుకేంచే కట్టమంచవారి నైపుణ్యం నృష్టమౌతుంది. సూర్య కవితాకైలలో కానపచ్చ విశేషాలను సమీక్షిస్తూ కట్టమంచివారు కాపూర్టోదయ ప్రభాపతీ ప్రద్వయమ్ము కైలీ తాంత్రమ్యాన్ని తులనాతత్క పద్ధతి (comparative study) సనుసరించి నిరూపించారు. ప్రాచ్యపాశ్చాత్య కావ్యాలలో విశేషించి అంద్రప్రబంధాలలో వక్కింపటదే శృంగార వర్జనాన్ని గుణదోష విచప్తణత్వంతో వివరించారు. “మనసె వారు (పాశ్చాత్యులు) అంగవర్జన మంతగా, జేయరు. చేసినసు మొగము కన్నులు మొదలగు భాషారభాగముల మాత్రము ప్రశంసించురు. మనలో నభింఖ పర్యంతము విప్పివిప్పి చూపుట యందులు నాక్రయించిన

కావ్యలభజనము” - (పు. 88) ఇచ్చివంటి విమర్శన లిందుకు ఉదాహరణలు. ‘సీతికింగివికకు’ బ్రిత్యుషసంబంధము లేదను వాదము కాల్పనికోర్యము స్వేభావమే. ఇది ప్రథమందించులో పారు ఉపయోగించిన మానదండం.

‘ఈ కావ్యములో కొన్ని యధ్వరుత విశేషము ఉన్నవి. అని యనితర సాధ్యములు. మానవ ప్రకృతి సద్గమువలె జోసించునవి. సంభాషణములు విష్ణుయావహములు. నాటక దర్శకుములను భోషించి యున్నాడు. స్థాలిత్య ములతో మిత్రమైనదను చింతయేగాని నాకు గుణము మగ్నమైనదని తళమైన నెంచినవాడుగాను’ — అని కట్టమంచిపారు కళాపూర్ణాదయంలోని కళాత్మకపు విభావమను వివేచించి నిర్మరించారు. సూరన తనకృతిలో ప్రదర్శించిన చిత్తవిభూతాన మనల్పమని ప్రశంసించి. పాత్రచిత్రణంలో మానసికశాస్త్ర మర్యాదలు పాటించబడిన విధానాన్ని అనుశీలించారు. కథా నిర్మాణ ప్రక్రియలను పరిచయించేసి కాలపరణికంటే హౌతునరణి శిల్పముందరమని పేర్కుని కళాపూర్ణాదయ కథావిర్మాణంలో కొనవచ్చే కథాపంచిధాన నైపుచ్ఛాన్ని ప్రశంసించారు. ఐక్యమను లక్షణమును సాంగంగా నిరూపించారు, శృంగారమునుగురించి వీరు కావించిన వివేచనం పాశ్చాత్య భావముట్టి తమే కాతుండా, తెలుగువారికి క్రొత్తభాషను కల్గించేదిగా ఉన్నది. ప్రాచిం ధిక శృంగారవర్ణనంలో రెడ్డిగారు రెండులోపాటు చూపించారు — ‘ఒకటి, వారి శృంగార మనునది తుచ్ఛముతు విషయానుక్కియైన శరీరతాపము గాని మనోరాగము గాదు. రెండవది, శృంగారమును నాయకా నాయకుల చిత్తవృత్తుల నమనరించి యనేకరీతుల మండునని మనవారికి తెలియదు కాబోయి. జావళి శృంగారముద్వప్ప నింకేరీతియు వా రెఱుంగరు. అందటి శృంగారము నొక రుచి గలిగినదే. నానాభంగులఁగాక, యేకరీతిగా నెల్లెడల మండుటచే రోతు గలుగక మానుప్పు? అప్పులు వాత్సవమైన శృంగారము కాదు’ — అని విమర్శించి వివరించారు. కల్పనను మెచ్చుకుంటూనే అందులో దొరలిన స్థాలిత్యల నెత్తిచూపించారు. మైవిధ్యం, వ్యక్తిత్వం, మిత్రప్రవృత్తిలేని ప్రథమ పురాణపాత్రలను గర్వించారు. గుణా స్నేంత గౌవరంగా మెచ్చుకొన్నారో దోషా న్నంత తీట్టంగా, వ్యంగ్యంగా ఎత్తిపొడుపులతో విమర్శించారు.

ఒక క్రొత్త విమర్శద్వారాన్ని, భావవిష్టవాన్ని, అనుశీలనవిధానాన్ని తెలుగు లోకి తెచ్చిన కట్టమంచివారి విమర్శలో ఖండనం ముందూ, మండనం ఆ వెనుక సాగటం నహజిం:

కట్టమంచివారు 'రస' 'రసాభాస' క్షూలను చాదారు. ఇవికూడా పాశ్చాత్యల 'Emotive Experience'కు సంబంధించినవే కాని ప్రాచ్యల దససిద్ధాంతాలను వర్తించేవి కావు. 'కళలో' ప్రధాన పురుషార్థమైనది రసము (పు. 31): 'కావ్యములందు' దత్యము కాదు ప్రధానము, మతి, రసము (పు. 132): కళారచనలో గమనింపబలసిన యంకషేషన, రసాభాస మేఘాద్రము గలగ నంత పొందికగా నున్నదా, లేదా యనుట (పు. 42). దసభంగము కాదు యనుటయే శిల్పవిమర్శనముయొక్క ఒక్క పరీక్ష' (పు. 94) - మొదలైన వాక్యయ ప్రాచీన లాటిటిక మతముగణంగా వ్రాసినవి కావు. "Great poetry is always written with feeling, emotion, inspiration and imagination and not following the old traditional and outmoded rules of rigidity"²⁶—అన్న షెల్టీవాక్యాలలో విన వడే కాల్పనికోద్యమ కవుల, విమర్శకుల దృక్పూతమే కట్టమంచివారి 'రస, రసాభాస, రసభంగ' క్షూలను కల్పించింది. ఉత్తమ కవితకు చెపిన వైసాయిగుణంచే అది రసకవిత్వం, వాటి సంయోజనంలో ఐక్యత లేక పోతే రసాభాసం, అనఱ ఐక్యదృష్టియే లేకపోతే రసభంగం. కట్టమంచి వారి నానా రసాశ్రయ ధోరణి పాశ్చాత్య ప్రభావ ఫలితమే. పాశ్చాత్యయ classicలో నానారసభావోల్లాస స్థితిని భావిస్తారు. ఇది ప్రాచీన భారతీయ లాటిటికమతం కాదు. ప్రాచ్యలత్తందృష్టి కట్టమంచి మతం కాదు. 'పాశ్చాత్య వాతావరణంలో' చేతులు మొగిడ్పి కూర్చున్నవారికి, ప్రాచ్యకావ్య విషయము లెట్లు తెలియును? ' అని అక్కిరాజు ఉమాకాస్తంగారు విమర్శించటం అందువలననే. ప్రసిద్ధ ప్రాచ్య పారిభాషిక పదాలు కున్న రూఢ్యర్థాలను ప్రశ్నించినం చేసి పాశ్చాత్య పారిభాషిక పదాలకు మారుగా ఒక్కసారి తెలుగులో పదాలను స్వేచ్ఛగా వాడితే విమర్శలు ఉక్కిరిచిక్కించి కాక తప్పదు. వినూత్న భాషాసాహిత్య ప్రభావం వెల్లువగా వచ్చిపడ్డప్పు డిటు వంటిది తప్పదు.

‘కవిత్వ తత్వవిచారమునందు సాహిత్య విమర్శలోపాటు సాంఘిక విమర్శయు చాలినంత కలి²⁷దని పేర్కొంటూ డా. యస్.వి. రామారావు గారు ‘కట్టమంచి దేశచరిత్రకు, సాహిత్యానికి గల వరస్వర సంబంధాన్ని విశదికరించి, ఆధునికమైన సాంఘిక విమర్శనావద్దత్తిక (Sociological Criticism) ఆయన మార్గదర్శకుడైనా’²⁸ దన్నారు. ‘విద్యాసాహిత్య రంగాల్లో కట్టమంచివారు కొండంలరెడ్డి. ఆ కొండశిథరం నుంచి ఎన్నో మెరుపులు మేకాయి. ఉరుములు ప్రతిధ్వనించాయి, రుదులు ప్రవహించాయి. వరినరుష్టమైన ప్రజాసీకం మొదట దిగ్చేమ పొందినా తర్వాత మేలుకొన్నది. ముందుకు సాగింది. సాహిత్యరంగంలో సరికొత్త భావాలకు, నూతన ఆలోచనారీశలకు మనోవికాసాత్మకమైన విమర్శకు కట్టమంచివారు చేసిన దోషాదం అసదృశం’ అని డా. జి. యన్. రెడ్డిగారు ప్రశంసించారు.

సాహిత్య విమర్శకుడుగా కట్టమంచి సాగించిన ఉద్యమంవలన తెలుగు సాహిత్య విమర్శమై పాశ్చాత్య కాల్పనిక విమర్శ ప్రభావం ఉపైనగా పొంగి ముంచేత్తి వేసినట్లయింది. ఆయన అగస్టునివంటివాడు కాబట్టి పాశ్చాత్య యుగమైతన్నే వయాదినంతా ఆపోళన పట్టి తెలుగులో దేశియంగా వెలవించగలిగారు. అయినా, ఆయనదీ ఉపైనలాంటి వ్యవాపమే. ఆయనకు సచ్చనివాటిని ముంచటం తెలుసు, మెచ్చినవాటిని తేల్పటం తెలుసు, అడ్డం వస్తే కోతపెట్టడం తెలుసు. ఉపైనవలన ఒండ్రుమట్టి క్రొత్తగా వచ్చి పొలాలను సారవంతం చేసినా, ఉన్నపంట ముందుగా గంగలో మునిగి పోయే ప్రమాదం ఉంటుంది. పొంగే ఉపైన తీయక మానదు; తీసిన తరువాత పొలాలకు పడ్డ గండ్లను రైతులు పూడ్చుకొంటారు. ఒండ్రును దక్కించుకొంటారు. విదేశియమైనా ఒండ్రు సారవంతమైన మట్టి. బాసి మీద దేశాంగ్లి వంటలు మూడు పూపు లారు కాయలుగా వండించుకొంటారు. రెడ్డిగారు అంధ సాహిత్య విమర్శక్కేత్రాని కటువంటి మేలు చేశారు.

కాల్పనికోద్యమ విమర్శలోని కశకాంతులను తెలుగువారి కందించిన కట్టమంచివారు ఆయుగ విమర్శకుల లోపాలనుకూడా తన విమర్శలో అప్ర

యక్కుంగానే అనుసంధించుకోన్నారు. "The main defect of words-worth as a critic is that he shows a lack of balance in his critical approach. He constantly overstates in everything. It is true that wordsworth was confronted with the task of demolishing outmoded beliefs and principles and, of course, nobody can criticise a dogma without himself becoming a little dogmatic"³⁰-అన్న విమర్శలో నున్న వ్యక్తిగత తోపాలమా. హోల్ట్ లో ఉన్న మరొక రెండులోపాలమా-అవి యేపటం కే- "The first is his lack of wide study and knowledge of things. He had read only English literature and was ignorant of all other literatures. The second thing is his ill temper and extra-literary prejudices"³¹ కట్టమంచివారు వరపత్యంగా తెచ్చు కున్నారు. అయినా. వ్యక్తిగత దృక్పతం. హోల్ట్ లై లై, అచి దుఱి విమర్శవద్దతి. కోర్లిటీలాంటి ప్రవంచన విధానం కట్టమంచిలో త్రివే ణిలా సంగమంచి ఒక ఉద్యమాన్నే తెలుగువిషయకు ప్రసాదించాయి. "If this criticism survives, as it vigorously does, it is not by virtue of what it demonstrates but by what it abundantly suggests, for no English critic has so excelled at providing profitable points of departure for twentieth-century critics"³² అన్న జార్జీ వాటిన్ మాటలు కోర్లిటీకి ఇంగ్లీషులో ఎంత వ్యక్తిస్తాయో తెలుగులో కట్టమంచికి కూడా అంత అనువర్తిస్తాయి.

సాహిత్య సౌందర్య మీమాంస - రాళ్ళపల్లి, దుఖ్యారి

అంగ్ర కాల్పనిక విమర్శ యుగంలో షైలీ, కీట్సులాగా, అంగ్ర కావ్యాసులోని యుగంలో రాళ్ళపల్లి అనంత కృష్ణ శర్మ (1893-1979) దుఖ్యారి రామిరెడ్డి (1897-1947) గారియ రాణిస్తారు. వీరిద్దరూ కట్టమంచివారి నవ్య ఛోరణులను మొచ్చుకొన్నవారే. కాని. వారిలాగా పాశ్చాత్య ప్రభావ ప్రవహంలో ఈ ల మున్సులు వేసినవారు కారు. అంగ్ర విమర్శ వద్దతిని అచ్చ తెనుగులో ప్రాసినంత మాత్రాన దేశియం కాదు. దేశియమైన భాషనంలో ఇషిదే విధంగా నంపదించినప్పుడే తెలుగువారిచేత స్వాయత్తం చేసికొన బాధుతుందని భావించి. భారతీయ సంస్కృతంలో పాశ్చాత్య ఘణులును సమీ కీంచి ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సమన్వయాత్మకమైన ఘణితిని తెలుగుదనం ఉట్టి

పదేటల్లు ప్రవత్తంపచేసేన విషయకద్వయం రాక్షపల్లి, దుహ్వారి. కట్టమంచి వారు సాహిత్య సిద్ధాంతాలను, ప్రమాణాలను ప్రవచించి. వాటిని అనువర్తిత విషయ పద్ధతి న్యాయించి కావ్యాల కవ్యయస్తు దానిలో అనుశిలన ప్రవృత్తికి (పొముళ్ళాన్ని కలిగిస్తూ ఎచ్చాడు. రాక్షపల్లి, దుహ్వారి మరొక అదుగు ముందుకు వేసి. అంగ్ల రాల్ఫ్ నిక కాలంలో (ప్రపంచమానమౌలన్న సాహిత్య సౌందర్య మీమాంస (Literary Aesthetics) ను తెలుగులోకి తీసికొని రావటానికి యత్నించారు. కట్టమంచి కావ్య కవితాత్మక్యాన్ని అనుశిలిస్తే - రాక్షపల్లి, దుహ్వారి కావ్యకొసౌందర్య తత్క్షాన్ని అనుశిలించే శాఖను పెంపాందించారు అన్న ఏపి ప్రత్యేకం.

పాశ్చాత్య సాహిత్య సౌందర్య మీమాంస అంటే యొమిలో పంచయం చేసికొచ్చానికి Max I Baym మాటలు పనికి ఒక్కాయ. "Literary aesthetics is primarily concerned with the criteria of beauty and pleasure in the creation and in the appreciation of literary works of art.... Since literature is one of the fine arts, it follows that the aesthetics of it can be most richly grasped in the context of principles that apply to artistic expression generally." కావ్య కొ సృష్టిలోని సౌందర్యాన్ని, అనందాన్ని గుంచి అనుశిలించేది సాహిత్య సౌందర్య మీమాంస. కొవిత్యక్తి నంబంధించిన సూత్రాలను వివేచించేటప్పుడు రు సౌందర్య మీమాంస ఎలకో పస కి వస్తుంది. అలా వివేచింపబడిన సూత్రాలను కావ్యర్థాల కవ్యయస్తే సాహిత్య సౌందర్య విషయ అవుటంది. అలా అన్వయింపబడే అంచాలలో ముఖ్యమైనవి - "The aesthetic questions are : the relationship of sensibility to knowledge, the nature of poetic creativity, the roles of symbolism and metaphor, the differentiation of Poetry and Prose, the tension between poetry and science, feeling and reason as form of cognition, the literary applications of metaphysics and science, and the nature of sentimentality."³³ విటలో రాక్షపల్లి, దుహ్వారి తెలుగు విమర్శనలో తామెన్నుకొన్న కావ్యాలకు నంబంధించినంతవరకు పనికి వచ్చే

అంశాలను తమ నమన్యయ దృక్కుథంతో వెఱవరించారు. కట్టమంచిచారి విష్ణుకో నిలవెల్లా పాశ్చాత్య ప్రభావమే అయితే. ఏరి విష్ణులలో వెలా గొందే సౌందర్యపు వియవలే పాశ్చాత్య సమీకణ సంస్కృతిజనితాలు. ఏరి పై బడిన పాశ్చాత్య ప్రభావం కట్టమంచిలోలాగా పైకి కొట్టవన్నెనట్లు కానరాదు. ముత్తొంలో సీరులాగా లోలోన నిగనిగలాడుతుంది. అందాన్ని గురించి అను శీలించే ఏరిద్దరూ అందంగా చెప్పటంలో కూడా అంతేరినవారు రాపటం ఇక విశేషం.

సౌందర్య మీమాంస ప్రస్తావంలో సాగిన పాశ్చాత్య విష్ణుకులలో కోర్టీరిడ్జ్. జార్జీ కాంతాయన (1863-1952) మొదలైన వారి ప్రభావం రాస్తపలి వారి మీదా, షెల్టర్, కిట్స్. ఎద్దర్ అలెస్పో (1809 - 1849) మొదలైనవారి ప్రభావం దుష్టుచీ మీదా స్టూలంగా కనపడుతుంది.

కాల్పనిక యుగంలో ‘Art is an expression of life’ అనే దృక్కుథం పరిణతి చెంది కళాఖిష్య క్రియే సౌందర్యం (Expression is Beauty) అనే తత్త్వానికి చెందిన సిద్ధాంతాలు దూపొందాయి. ఆ కాలంలో “The art-product was valued as the expression of the artist's uniqueness, as the means by which he communicated his inspired insight into reality, or conveyed his wonderfully delicate or passionately intense emotional responses to the less favoured and gifted of mankind.”³¹ రాస్తపలి వారు తమ సాహిత్య విష్ణులో అఖివ్యక్తికి (Expression) అధిక ప్రాధాన్యాన్ని చూపించారు. అనుశీలనంలోసూ, తమ స్వీయకైల లోసూ, నాచన సోముని నవీన గుణాలను గురించీ, అంద్ర దాష్టయంలో అతనికీయదగిన స్థానాన్ని గురించీ ‘సారస్వతాలోకం’లో నునమైన విష్ణు చేస్తూ తమ ప్రక్షేపక దృక్కుథాన్ని వెలువరించారు. వారు ప్రతిపాదించిన ‘భావ-వస్తు-రచన’ కశలు అఖివ్యక్తికి నంభించినవే. అనగా కావ్య సౌందర్య మీమాంసలు చెందినవే.

‘దిత్రేఖనము, నంగితము, మొదలగు ఇతర కళలన్నిటివలె కవిత్వము నందును ప్రభాసముగా నుండి తత్త్వములు రెండు : భావము, వస్తువు.

భావములు ప్రేమ, కోవము, అనహ్యము, అలహ్యము, దయ మొదలగు ప్రాణిదర్శములని వేరుగా చెప్పుటనిటేదు. వస్తువు అనగా ప్రకృతియందు గానవచ్చు కాతి. గుంఘము, క్రియ మొదలగు వివిధ పదార్థములు. పై భావములు మన నున్నస్వనందు పుట్టుకయ్యన్నప్పుడు. పై వస్తువులు మనయేదుట లేనప్పుడు వాని ననుభవించునట్లు. వీనిని సాక్షిత్వరించునట్లు చేయుటయే కళావంతుని వనితనము. వస్తువులేని భావములు కాని. భావములేని వస్తువులు కాని యిందుట యురువైనను ప్రాధాన్యమునుబట్టి భాపకళలని మనము విభాగము చేయపచ్చును.”³⁵

“భావ వస్తువులకు రోచుగా తక్కిన కళలవలె కవిత్వమునందును మూడవ తత్త్వమొకటి కలదని మనము గమనించవలసియున్నది. అద దనఁగా-రచన. అనఁగా ఆ భావస్తుపులను వెంచుచు పద్ధతి. ఇది ఆరెంబీని తెలుపు వాక్యములు. వాక్యములను గూడ్చు పవములు. ఆ పదములను లోగొన్నశైలి, ఛందమ్పు మొదలగుచానియందు గానపచ్చును. చిత్రరుషునందు పన్నెలు, పలక, చౌకట్టు ముదరైనవానివలె; గానమందు రాగభేదములు, త్రుతి, తాళము, ఇత్యాదులట్లు, నాటకమునందు వేషము, పాట, పద్యము మున్నగు పాని రీతి; రచన కవిత్వకళకు బహిరంగమగు ప్రకృతి. భావస్తువు లంత దింగములు; కళాశక్తికి భావము జీవమని, వస్తువు బ్యాసిమని, చచన శరీరమనియుఁ షెపుపచ్చును.”³⁶ రాళవల్లి వారి కళాత్రయ వివేచనం కాల్పనిక కపుల ఆఖివ్యక్తి మతమునకు పన్నిహితం. నిచానికి రాళవల్లివారు వాడిన భావ, పస్తు, రచనాపదాలు భారతీయ సంప్రదాయపరంగా వాడినవి కావు. వాటి వివరణం గమనిస్తే పాచ్చాత్యప్రభాపంతో చూపొందిన పాపభాషిక పదాలని సులభంగా తెలిసిపోతుంది. ఇక్కడ మరొక విషయం గమనించవచ్చు. శిల్పం, చిత్రకళ, సంగీతం. అఖినయం మొవరైన కళలతోపాటు కవిత్వాన్ని కూడా కలిపి సమాలోచించబం, లలిత కళలన్నింటినీ ఏకదృష్టితో, సమ్మానిక్కుండినంతో సమీచించటం పాచ్చాత్య విమర్శకుల ప్రత్యేకత. ఆ లక్షణం రాళవల్లి విమర్శకో అత్యంత సహాజ సుందరంగా రాకేంచటం విశేషం. పారికి వంగిత సాహిత్య నాట్యాభిసయాది కళలలో ఉన్న అపారమైన అఖినివేళం, ప్రగాఢమైన పాండిత్యం అందుకు దోహదమై ఉండవచ్చును.

రాళువల్ల వాడే 'రస'కళింకూడా ప్రాచ్యలాటణేకులు నిర్దేశించింది కాదు. పాశ్చాత్య సౌందర్యర్థన ప్రభావంతో ప్రతిపాదించింది. వారు ప్రాసిన వాయిచే యించుకు సాక్ష్యయ. "రసమనగా మన లాషణేకులు నియమించినట్లు, శృంగారము మొదలగు లోపికై చేదములే కలిగి .యోకిక చర్యుతావిషయమగు నొక వివరింపరాని పదార్థమని నా యుద్ధేరము గాదు. తర్వాత పరాఠీనులగు మన లాషణేకులు వారవివాదములను బెంచి యోవరో ప్రాసిన రసలక్షణములనే స్టాపింపబూని రసకళిమునకు మాగ్దమును సంకోచపఱచి రని నా యథిప్రాయము....కృంగారము మొదలగు రసముల 'చర్యణ'. యోకిక మేమి: యిది లోకిక మేమి? ఏ భావములైనను డాని తీట్కిరశలో నవిదితవేద్యాంతరమ్యా ననుభవించు ర్యాము మేని, యానందస్వరూపులై రసకళివాచ్యము లగును: అనుగా శిల్పమంచన్నమాట. జగుప్రాప్తి వాత్సల్యాదులగూడ రసములే యని వాదించువారు మనలో తేకపోయేదు. తర్వాతము నోరు మూరినను, చ్ఛాచయమును మూరుణూలదు రావున. కవి భావనాటిలముచే తనకు గఱగు శోకము, మోచాము, అసూయ, ద్వేషము, సంతోషము. ప్రఱయము మొదలగు భావము లనటడు చిత్రవికారముల మూలమున ఎణ్ణింపవలసిన పదార్థముల స్వరూపమును నిర్ణయించి, విగ్రహమును (ఏ విగ్రహమైనను సంచే) సంకమగు భాషణోచీక్కి యెదుట నిలిపినపుడు రసానుభవ నుస్కారముగల సహ్యచయుల కట్టి మనోవికారములే కలిగి అవి యొట్టివైనను, శిల్పమంచు గల యొకానొక అనిర్వచనియమహిమచే. ఆనందముగా బిరిణిమంచును. ఒఁ యద్దిమందే ప్రకృతము రసవదమును నే సుపయోగించెదను "- అను రాళువల్లివారు—ఎంత సంప్రదాయవాదిగా కనపడినా ఎంత పాశ్చాత్యప్రభావంతో ఆశోచించారో సృష్టిమౌతుంది. ఈ రసకళివాచ్యాన్నానికి భరతమహార్షిపొదం పట్టి లాశంచేడు. పాశ్చాత్యలభజనాన్ని ఉపలక్షించాలి.

20వ శతాబ్ది ప్రథమ పాదం నాటికే తెలుగువారు తఃస్మాటిక్కులోని సౌందర్య రసత త్వయములను గురించి తమభాషలో మననం చేసికొంటున్నట్లు 'విమర్శక పారిజ్ఞతా'దులు నృష్టం చేస్తున్నాయి. పురాణం సూర్యిక్కిగారి సమాలోచనం ఇందుకు సాక్ష్యం. "సౌందర్యఃయియుక్త స్వరూప స్వరూపములను, రసతత్వమును నిర్ణయించెడి శాస్త్రము 'ఉస్మాటిక్కు' అనఱడును.

రువిభేదము లెందున జనించునదియు, లలితకళల మూలసూత్రము లెవ్విట్యై నదియు గూడ నీ శాత్రుము విచారించుచున్నది. గ్రీకుభాషలో 'కణషటిక్స్' అను పదమునకు ఇంద్రియములచే గ్రహించుట, తెలిసికొనుట అను వ్యతిప్రతీర్థ మొప్పుచున్నది. వస్తుసౌందర్యమును మనసా చంతించి (కాంటెంప్లేము చేసి) రసానంద మనుభవించుటకు ఈ పదము భాష్మగార్దేసుచే వ్యాపింపజేయ బడినవి. ఇంద్రియగ్రాహ్యముగు విషయములను చింతించుటలో ప్రీతిరి. ఆనందమును చవిజ్ఞాను మానసవ్యాపారముల నీ శాత్రుము పరిశోధించున్నది. ఇంద్రియద్వారమున నవబోధముగు సంగతి సందర్భములన్నియు విషయము లనజెల్లను. ప్రకృతి పై చిత్ర్యములు, ప్రియదర్శనంబులు, చిత్రశిల్పాదులు ప్రత్యక్షముగ కన్నులగట్టి రససౌందర్య చింత నేర్చిరచును. సంగీత మిటులనే ప్రత్యక్షముగ శ్రవణంద్రియమును దాకి, రసద్వాన మేరు రచును కావ్యపరచన మిట్టి సౌందర్య విచారణను బురికొల్పుచున్నదు కావ్య నిర్దిష్టములను విషయములు ప్రత్యక్షములుగ నింద్రియములచు గోచరింపవు. పదములకును, భావములకును, వస్తువులకును మన్వించి. మానసకోశ మాపదములు నిరూపించెడి విషయములను మానసవీధిలో నగువడునట్లు చేయును. ఇట్లు సాజైక్స్క్రొంచిన విషయచూయిలను జింతించుచు రసానంద మనుభ వించుచున్నాము. అందుచే కావ్యపరచమువలన జనించెడి రసయోగము వ్యంగ్యప్రభాతమై, పదసూచితమై, ప్రత్యక్షేతరముగ నుండును. తక్కువగల లిలితకళల సూటిగ నింద్రియగ్రాహ్యములై సౌందర్యసూచన లందించుచున్నవి."

"మన చిత్ర మొక విషయముపై చూపునిలిపి డానిని సంకోషముగ నుత్సహముగఁ జింతింప మొదలిదు నప్పుడు మన మానసము రసయోగ మధిష్టించెనని చెప్పువచ్చును (కణషటిక్ యాటియూధ్). ఇట్టి యవష్టలో మన మనుభవించెడి మానస వ్యాపార విశేషములు రసానుతవ మనబడు చున్నవి. రససౌందర్య విరాజితంబులగు విషయములు జింతించునపుడెల ప్రీతియే, ఆనందమే, సంతోషమే గలుగుచుండును. ఇట్టి రసానంద మను భవించెడి సమయములందు మన శక్తియు క్రూలు పెల్లుచ్చి, జీవనంచలన వికాస మొండుచుండును. మన రాగద్వేషములు, భావోదైకములు చల్లటడి

యొక విధమగు సాధుత్వ మొందును. మానన మనిర్వచనియ సంకోష శేజఃపుంచమున సంకల్పహీనమై నిక్కుల సంతుష్టితో దేఱుండును”³⁷. ఇట్లి పాశ్చాత్య రససొందర్యత త్త్వ సమాలోచన సంప్రదాయం తెలిస్తేనేకాని రాళు పల్లివారు తమ విమర్శలో వాడెడి ఒపశబ్ద స్వయాపంగాని, తదనుగుణంగా సాగే సాహిత్యానుషిలనంగానీ మనకు అవగతం కావు.

రాళుపల్లివారి పాశ్చాత్య ప్రభావ ముద్రితమైన సాహిత్య సౌందర్య తత్త్వ దర్శనాన్ని అందుకోలేక, ప్రాచ్యలక్షణానుగుణంగా దర్శించి, అపార్థంచేసికాని తేలుమళ్ళ అచ్యుతరావు, నడకుయటి పీఠరాజు పంతులు గారు, దుర్గా సుబ్రహ్మణ్యశర్మ మొదలైనవారు చేసిన ఖండనలకు రాళు పల్లివారు స్వయంగా సమాధానం చెప్పుకొని తమ దృక్పథాలను వివరించుకోవలసి వచ్చింది. పాశ్చాత్య కొసిద్ధాంశాలను ప్రాచీనాంధ్ర కావ్య గుణ దోషాలను, సౌందర్యత త్వాలను వివేచించటానికి ప్రమాణాయగా ప్రయోగిస్తున్నప్పుడు, పాశ్చాత్య దృక్పతం తెలియని పండితులు వ్యతిరేకిస్తే ఎవరైనా ఏంచేస్తారు; ఎదుగలేని వారి యొఱకకు జాలిపడి సానుభూతిను ప్రకటిస్తారు:

ఈక కవి జీవితాన్ని కవిత్వాన్ని విశ్లేషించి, వివేచించి చూపి రాళుపల్లి వారు ‘వేమన’ గ్రంథంద్వారా పాశ్చాత్య విమర్శ ప్రయోగాల్లో కని జీవిత కొపార్థ సమవ్యాయ విమర్శ పద్ధతికి సమగ్రోదహాచాన్ని సంతరించి యిచ్చారు. కోల్రిడ్, ‘Biographia Literaria’ స్టోయర్లో తెలుగులో విలువగలిగిన గ్రంథం ఇది.

రాళుపల్లివారి నాటకోపన్యాసాయ సమకాలీన నాటకరంగ ప్రయోగ రచన ప్రత్యియిలమీద ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సమవ్యాయ దృక్పతంతో సాగిన సరళ సమీక్ష సహృదయ విమర్శ. అందులో రాళుపల్లివారి దృక్పతం పాశ్చాత్య రూపకమర్యాదలను మన్నించిన వై బరి. కొన్నియొదల విమర్శించిన వై బరి వారి స్వతంత్ర విమర్శక వ్యక్తికావ్యాన్ని చాటుతున్నాయి. మధ్యకు కొన్ని— 1. పాశ్చాత్య వై బరులను మెచ్చకొన్నతీరులు:

- (i) “కొర్మార్యము వస్తువుయొక్క విశిష్టస్వయాపమును - ఇది పలానిదని గుర్తించుటకుఁ గావలసిన ముఖ్యధర్మమును-మన భావనాపీధిలో ప్రతి

వించింపజేయటయే తప్ప, దాని అంగోపాంగముల జ్ఞానమును మన మొదడున కంటేంచుట కాదు. అనగా అంగవర్షాన అక్కరటేదని కాదు, అంగసామాన్యముల వర్షాన మక్కరటేదనుట.” (పు. 10-11)

- (ii) “కంతి అనగా సోమురితనము కాదు; ఏకాగ్రత. అవిదిత వేద్యాంత రముగా ఏదేని యొక వస్తువునందు చిత్తము నిలపుగఱగుట”. (పు. 13)
- (iii) “సామ్యమున్నచోట చక్కఁదనమును. వైషమ్యమున్నచోట వికార మును మన మనుభవింతుము”. (పు. 15)
- (iv) “సహజమగు లయాలిమానమును వెలాపరించు మానవప్రపృత్తులే కళఁ.” (పు. 16)
- (v) “పందొమ్మెదవ శతకపు తుదలో అంగ్లసాహిత్య వ్యాసంగము స్థిర ముగా నిలిచి స్వతంత్రబ్ధిని గ్రేరేచి నరముల నల్లాడీంచువరకును మనవారు చేఱకోలేదు”. (పు. 39)
- (vi) దర్శిపరమువారు, కోలాచలమువారు. పాశ్చాత్య సారస్వత పరిచ యము మూలమున తమ మాతృభాషను, తమ్ములమున దేశియులను వృధ్మికిఁ దేవలయు నని యుద్రేకములో ప్రవర్తించినారు. కానీ, పీరేళలింగము పంతులు మొదలగు కొండతీపలె అన్నిత్రోపలలోను నడువదోయి అవకతవక పని చేయలేదు.” (పు. 40)
- (vii) ప్రాచ్యపాశ్చాత్య నాటక రచనలో భేదసాదృక్యాలను గురించి—చూడు. పు. 41-43.
- (viii) “అంకములను రంగములగా విభజించుట, నాందీప్రస్తావనలను ఎదలుట, మరణము మొదలగు వానిని ప్రత్యషముగా చూపుట-ఇత్యాదులలో పాశ్చాత్య పద్ధతి నసుసరించి మన కపులు నాటకరచనకు చాల ఫ్లేచిమి-తెచ్చికనుటలో సందేహము లేదు. (పు. 51)

(ix) ఆంగ్ల సాహిత్య పరిచయఫలముగా మన కవు లిద్దరును సాహసించి తెలుగువాజ్యయుమనే బ్రిచ్ పెల్టీన విషయములలోనెల్ల ముఖ్యమైనది శోకాంతముగా ప్రాయము.... ప్రకృతము మనకు మిగిలినది ఆద్యం తము శోకమయిమైనది 'సారంగదర' యొక్కటే. కానీ, ఐది శోకాంత నాటకములు చేసినంతపని తెలుగువాతి కది యొకఱే చేసి నది; చేయుచున్నది. దీనికి దగినట్లు కార్యాగారి గావలసినన్ని కస్తుభు తెలుగువారి కున్నవా అని సందేహింపవలసి యున్నది. (పు. 59).

2. పాశ్చాత్య వైషణవులను వ్యంగ్యంగా విరసించిన తీరులు:

- (i) "విషాదము నెక్కువగా నాటకములం దసుభవించుటచే జనులు నీటి మంతులగుడురసుట నా సిద్ధాంతమునకుగాని, యసుభవమునకుగాని యింకను రాని మతము (పు. 61).
- (ii) "మిక్రవ్యక్తులను ప్రదర్శించుటమే కళాకారువి ధర్మమని మాత్రము నేనంగికరింపబులను" (పు. 69)
- (iii) "ఇద్దరిలో ఎవరును నీతిపేర ఠసముసుగాని, ఠసమునుపేర నీతినిగాని ప్రాయశః చెఱిచినవారు గారు. మనుష్య జీవితమునందు డెండును సహనమైన విలువగల తత్త్వములు." (పు. 77).

పాశ్చాత్య సాహిత్య సౌందర్య శాస్త్ర మీమాంసలోని రస, భావ, పస్తు, రచనాంశాలకు ప్రాధాన్యమిచ్చి టాక్టపల్లి వారు విమర్శను సాగిస్తే, దుష్యారి రామిరెడ్డిగారు రస, రామణీయక, ప్రతిభలనే అంశాలకు అస్వయం చేపి ఆవిష్కరించే విమర్శకు టాటలు వేశారు. అమెరికన్ విమర్శకులలో అడ్గార్ అలనపో, షెల్టీ కీట్స్ వంటి ఆంగ్ల విమర్శకులూ భావించిన సౌందర్య కళాకారులను పంచదించుకొని రెడ్డి గారు ముందుకు సాగారు. సౌందర్య శాస్త్రంలో రస-రాషణీయకత్వాల వివేచనాన్ని పురాణం సూరి శాస్త్రి గారి మాటలలో గమనించపచ్చ-రసానుభవము కళోత్సత్తిక పూర్వమేరుదు ఉయేగాక కారణము కూడ నగుచున్నది. మానవ విజ్ఞానమఖిపృథియైన కాలది

మానవ స్వరూపమునందేగాక చేతనాచేతనమగు సర్వ ప్రవంచమునందు సొందర్య మహరోకించి యానందించెడి ప్రపుత్రి వికసించెను. మరియు, కావ్యశిల్పాదులు ఒనపిపాసకు కొంత ప్రసిద్ధ సామాగ్రి నేర్చరిచి నరవతను, రుచులను పెంపొందజేసినవి. ప్రకృతి శాత్మకుల జనసామాన్య మహరోకించెడి విషయముల యంతరాఘమును. సామాన్య ధర్మములను గుర్తించి. విశ్వ సామాన్యమగు ధర్మముల నివేదించునట్టే, కవులు శిల్పికులు జనసామాన్యము అనుభవించెడి యపథ్పలలోని నిగ్గసు, సొందర్య తత్త్వమును, రసరాశిని విడ చీసి వెలిగింపజేతులు....రసికుడు కవికృతి నపలోకించియే తన సొందర్య లక్షణములనేర్పుచుకోసును. ఇంద్రియ వికాసము బుద్ధి సామర్థ్యము విప్పారివ పచువురి మతములో రఘవత్సందర్భములుగ నెంచబడు విషయములను జక్కుగ నిరూపించునవే సత్కరిలుగ నెంచబడుచున్నవి. కళాస్వరూపముల విలావ రసజ్ఞల ఠసానుభవముతో, సొందర్య లక్షణములలో నివి యేకీ భవించి సాదృశ్యమొందినంతలో నున్నది.".... "ప్రకృతి, శూర్యాచారము, కవిప్రతిభ, సమకాలీన పరిస్థితులు, ప్రేషక సమాజము, మత సైతికోద్యమ ములు, ప్రస్తుత ప్రయోజనము మున్నుగు సంశములెన్నియో చేరి కళాస్వరూప మును, స్వభావమును నిర్ణయించును. అందువలన కేవల కళాస్వరూప పరిశీలనము పలన కవియుక్క రసానుభవమును, ప్రకృతిలోని రమ్యశందర్భము లను నిశ్చయింపజాలము"-³⁴ ఇటువంటి కళా సొందర్య తత్త్వ వివేచనం భిత్తికగా ఉంచుకుంటేనే దుఖ్యారి రామిరెడ్డిగారి సాహిత్య దృక్పథం అవగత మువుతుంది.

దుఖ్యారి డారు కావ్యములన విచానంలో 'కవిత్వతత్త్వ నిరూపణం' చేయటానికి విమర్శపథాన్ని చేపట్టారు. కట్టమంచివారు కవిత్వ తత్త్వవిచారం చేశారు. దుఖ్యారి డారు 'నిరూపణం' చేశారు. ఆ ప్రయత్నమైని 1922-23లో చేసి, పాకాల రాష్ట్రమన్నాయ గాని నంపాదకత్వంలో వెబువడిన 'కళ పత్రికలో తోషిక్కించి వ్యాసాలుగా ఉచించారు. వీరి దృక్పథంలో కళాస్వరూపంలోని విలావ రామణీయకం. రసం దానికి ప్రేరకం, లేదా కాంకం; సంవాదశిల్పానై పుణ్యం ప్రతిభ.

రామిరెడ్డిగారి సౌందర్య దృష్టికి 'Poetry is the rhythmic creation of beauty' అన్న ఎడ్వర్ ఆల్రెస్ పో కవిత్వ నిచ్చెదనం ప్రమాణంగా తోచింది. రసాసుభవంలోనుంచి లయాత్మక సౌందర్య సృష్టి జనిగితే కవిత్వ మనిఫింషన్ కొంటుంది. అసుభవం మూలం; లయాత్మకమైన ఆకృతి వై భవం రఘుణీయం. ఆకృతిలోని శిల్పసంవిధానం ప్రతిభ, "పాంచ బోతిక ప్రకృతి చిత్పుంబంధము పలన ప్రాణపంతమగునల్లు సామగ్రి కవి ప్రతిభతోదనంయోగమునొంది ఛేషమైని దాయమున్నది..... కావ్యమునకు కవి ప్రతిభయే జీవితము. కావ్యమునందలి చిత్తప్రకాశము సౌందర్యస్పృషణముగ గోచరించును. శిల్పమై పుణ్యము (అనగా ప్రతిభయ). కవితా సామగ్రిగాయి నవిలాఖ్యముగ నొకాదనియండొకటి రీనమయినపుడు సజీవిలసనము కావ్యము నందు దేవియాడుచున్నది"-అన్న రెడ్డిగారి మాటలా ప్రతిబా ప్రామణ్యాన్ని వ్యాఖ్యానిపుస్తాయి. అందువల్లనే 'కావ్యమునకు కవిప్రతిభయే జీవితము' అని నిర్దేశించారు. జీవితం వేరు జీవం వేరు, ఒకటి ప్రపృతి; చూర్చాకటి ప్రాణం. డెడ్డిగారి నృష్టిలో కవితకు ప్రాణం రామణీయం. ఆందువలననే 'కవిత్వమునకు రామణీయకము ముఖ్యము' అనీ, 'కావ్యమునందు రామణీయకము ముఖ్యమునీ నిర్దేశించారు. రామణీయకమున్నచి యేకపస్తువుకాదు. అది సమస్తి భావము. రోకాపూర్వ రమ్యముగునున్నదసుటలో దాని యాకాదము, రంగు, వరిమణము మున్నగువి చేఇయున్నది' (పుట 45) 'రామణీయకము బాహిరమేకాక ఆంతరిక మనః స్తుతికి కూడ సంబంధించినది.... (పుట 45) కవిత్వములోని ఏకవస్తువుకాదు, ఏకసుంఘముకాదు; వస్తుగుణములు ఉచితమైన రీతిగా నష్టేళింపబడి కవిప్రతిభచేత.. సచేతనమయి ఆకృతి బద్దముయొక్క పమస్తిమోహనత్వమే సౌందర్యము' (పు. 281) అని వివరించారు. సచేతనాలేకాక అచేతనాలు కూడా రసాసుభవ యోగ్యాలని డెడ్డి గాదు పాకాత్మయ సౌందర్య దర్శనాసుగుణంగా ప్రతిపాదిస్తూ ఇలా అన్నారు-'అచేతన ఇస్తు ముఖ్యము పుట్టును. సుఖాసుభవయోగ్యమగు ప్రతిభావమును బసశ్వము పొందును'. (పుట. 43)

రామిరెడ్డిగారి 'రామణీయకం' అడ్వర్ ఆలన్ పో సౌందర్య భావనంతో సంవదిస్తుంది. పో సౌందర్య భావనను గురించి రానెపెటక ఇలా వ్యాఖ్య

నించాడు - 'Most frequently Poe offers us the idea of beauty of 'supernal' beauty, as the aim and centre of art. His concept of beauty is not, as some pronouncements seem to suggest, completely divorced from knowledge; it is Neoplatonic in its reference to harmony, to mathematical proportions, to the ideal and ideality. The concept assumes a romantic cast in the insistence that beauty is vague, suggestive and strange, sad or melancholy, but also 'supernal', 'ethereal' and mystic.'³⁹ పోఁ దర్శనాన్ని రెడ్డిగారు 'రామటేయకంగా' తెలుగు విమర్శలో వ్యవస్థికరించి కాల్పనికోద్భవ సౌందర్య తత్త్వ మీమాంపకు సిరాజనం వచ్చారు.

'రమటేయాడై ప్రతిపాదక శభ్దః రావ్యామ్యని ప్రతిపాదించిన ఐ' న్నాత వండితరాయలవాదంలోని తాత్పర్యాన్ని వివేచిస్తూ, అది పాక్షాత్మ దర్శనాను నుఱంగా ఉంటే భాగుండేదని భావించి ఇలా అన్నారు. 'పండిత రాయలు రసమునందు రామటేయకమున్నదని నుడివియున్నారు-అంతకన్న రామటేయ కమునందు (రమటేయ భావమునందు) రసమున్నదని చెప్పుత నమంజసముగ నుందును. (పు. 44) పాక్షాత్మ ప్రతిభావజ్ఞవతో ప్రాచ్య సిద్ధాంతాలు వరి శిలించే చూపిది.⁴⁰ 'Beauty is truth, truth Beauty' అని భావించే కీట్సు భావాల ప్రభావం రెడ్డిగారి మీద ఉంది.

రెడ్డిగారికి ప్రేరణనిచ్చిన 'ఎలెన్ పోఁ'ను 'అమెరికాదేశపు వండిత రాయ'లని వర్ణించిన రసికులు తెడ్డిగారు. మనం రామిరెడ్డి గారిని 'ఆంధ్ర ఎలెన్ పోఁ' అనవచ్చును. దారి అనుశీలనంలో అంగాంగ సంఘోగం, అను చూపత్వ్యం, వస్తువునందలి నవ్యజనీనభాషం, కవి వ్యక్తిత్వం అనే అంశాలు ప్రతాసంగా పరామర్థంపబడినాయి. మొత్తానికి - "The great service Poe rendered to literary aesthetics came not so much directly through his dicta and formulations as through his awakening of literary criticism to a search for the forces underlying artistic expression."⁴¹ అని 'పోఁ'ను గుంచి చేసిన ప్రశంస రాళ్ళవల్కి, దుఖ్యారికీ గూడా వత్తిస్తుంది.

యుగక ర్తలు : పోషకులు : ప్రసారకులు

కావ్యాను శిలన యుగ సమీక్ష నను నకంచి తెలుగు సాహిత్య విమర్శ మీద వడిన పాశ్చాత్య ప్రథావాన్ని అనుక్రించడంలో ఈ క్రింద అంశాలను పరిగణనలోనికి తీసికోవటం ఇంగింది.

1. తెలుగులో ప్రయోక్తలైన సాహిత్య విమర్శకులపై పాశ్చాత్య విమర్శకుల వ్యక్తిగత ప్రభాసంకంచె పాశ్చాత్య విమర్శ యుగప్రథావాలే ప్రధానంగా కనవరుతున్నాయి. కాబట్టి ఆయి యుగదర్శకుల నెంరవరకు ఎలా తెలుగులోకి వారు తీసికావి పచ్చారన్నదే ప్రథావ పరిశీలన ప్రధాన ప్రస్తుతిగా పరిగణింపబడుతుంది.

2. యుగక ర్త యొప్పుడూ ఒక యుగ చైతన్యానికి ప్రతిభిగా నిలిచి వృజాత్మక విమర్శ ప్రవృత్తిని ప్రవృత్తింపచేస్తాడు కాబట్టి. తనదైన ఒక సాహిత్య దర్శనాన్ని కాసీ, సిద్ధాంతాన్నిగానీ, సమవ్యాయ వివాన్నిగానీ, అనుక్రించి ప్రతియుసుగానీ, స్వతంత్రంగా ప్రస్తరించినవాదే యుగక ర్త కాగలడు. అతట్టే యుగక ర్తగా సంభవించటం సమంజసం.

3. ఒక యుగచైతన్యంలోని పాశిక సిద్ధాంతాలనుగానీ, ప్రత్యేక వైషయికులనుగానీ, విశ్లేషప్రయోగ ఏచికలనుగానీ గ్రహించి తెలుగు విమర్శలో వివేచించిన వారిని ఆ యుగ ప్రవృత్తికి పోషకులుగా భావించి, గౌరవించాలి.

4. ఒక యుగచైతన్యానికి, సూచిత్రికీ కట్టుబడకుండా, తెలుగుసాహిత్య విమర్శకు వెలుగురేకల్లా పాశ్చాత్య విమర్శక దృక్పథాలనుగానీ, సిద్ధాంతాలనుగానీ, విర్యాధాలనుగానీ, పాంథాషిక పదాలనుగానీ, అన్వయ విధాలనుగానీ యథావకాశంగా సమీక్షలో సంపదించుకొంటూనో, సంపులీకరించుకొంటూనో రచనలు సాగించేవారినీ, ప్రక్రియాపరంగా పరిక్రమించేవారినీ పాశ్చాత్య ప్రథావ ప్రసారకుల్లా వుగణించాలి.

5. ప్రథావ పరిశీలనంలో యుగక ర్తలకు అగ్రభాంబాల మివ్వాలి; పరిషామ ప్రవర్తకులకూ, పోషకులకూ సముచిత గౌరవమివ్వాలి. ప్రసారకులను పటకరించి యోగక్షేమం విపారిస్తే జాలు.

6. పాచ్చాత్య ప్రభావ వివేచనంలో దేశియ సంప్రదాయ ప్రపంచమం ఉండకూడదని నిషేధించలేదు. కానీ, దేశియ వ్యవస్థలలో పాచ్చాత్య ప్రభావమంవలన కలిగిన ప్రతీక పరిణామాలనుగానీ, పెలసిన అభివం దర్జనాలనుగానీ, కానవచ్చిన వినుత్సు కళాకాంతులనుగానీ ముఖ్యంగా పేరొక్కన వలసిఉంటుంది.

7. ఆయు యుగాలలో, ఆయు కాలాలలో, ఆయు విషువుకుఱ పాచ్చాత్య ప్రభావంలో ప్రవర్తింపజేస్తున్న పయోగాలను, చారిత్రక స్పృహాలో, హూర్యాప్రకాలప్రవృత్తులనూ, సాహిత్యావసరాలనూ, సామాజిక కామనలనూ, సాపేత ప్రమాణాలనూ దృష్టియం దుంచుకొని ప్రక్రియా ప్రవృత్తుల కనుగుణంగా అనుకోలించి, విలువలను నిర్దరించాలి.

8. పరిణామశిలమైన సాహిత్య జీవితంలో ప్రవర్తిస్తే అభివంధోరణ లెప్పుడూ సమగ్రగంగానూ, నిర్మిషంగానూ, సార్వకాలికంగానూ, నర్వవ్యాప కంగానూ ఉంటాయని భాషించటం పొరపాటు. అయితే, వాటి లభ్యేలా, పాటికి తగినట్టుగా అవి సాగించే ఉద్యమాలూ లక్ష్య లక్షణ సమన్వయం గానూ, ప్రయోజనవంతంగానూ, సాహిత్య ప్రగతి సాధకంగానూ ఉన్నవా అని విచారించటం అవసరం.

9. ప్రభావాల తరతమ భేదాన్ని నిరూపించటానికి ముందు ప్రభావం ఆలోచన మీద పడిందా, అనుభవం మీద పడిందా, ఆకృతి మీద పడిందా అని వివేచించి దర్జనమూలమైంది ఉత్తమమనీ, సిద్ధాంత మూలమైంది మధ్యమమనీ, ప్రక్రియావరమైంది సామాన్యమనీ పరిగణించాలి.

10. పాచ్చాత్య ప్రభావాన్ని పరిశీలించేటప్పుడు విషువుకునికి మొదట పాచ్చాత్య సాహిత్య విషువు చరిత్ర పరిష్కానమైనా ప్రాథమికంగా ఉండాలి. పాచ్చాత్య సిద్ధాంత వివేకం, ప్రపంచ సాహిత్యాలలో ప్రవర్తిస్తున్న సాహిత్య విషార్థువ్యాపాల తులనాత్మక వివేచనం ఉంటే మరీ మంచిది. అలా ఉంటే ప్రపంచ సాహిత్య విషువులో తెలుగువారి విషువు ష్టోనాన్ని విలువకట్టి నిర్దేశించటానికి వీలోతుంది కూడా.

ఈ దశసూప్తి ఆదర్శ ప్రమాణాల నంపుటి కాకపోయినా. అచుణ యోగ్యమైన ప్రమాణాల పద్ధతులను రూపొందించటానికి అనువైనచనంలో విప్రతిపత్తి ఉండబోదనుకుంటాను. ఏ పద్ధతులూ లేకపోతే ఎటుపోతున్నామో, ఎందుకు పోతున్నామో, ఏమైపోతున్నామో తెలిసికోవటం దుర్దిభం.

సై ప్రమాణాలనుబట్టి కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి గారు తెలుగులో కావ్యముళిలన యుగకర్త అనీ, రాళపల్లి అనంతకృష్ణరావు, దుశ్మాపర రామిరెడ్డి మొదలైనవారు పరిషామ ప్రవర్తకులూ, పోషకులూ అనీ, పాసుగంటి అణ్ణినసింహారావు మొదలైనవారు ప్రక్రియా ప్రసాంకులనీ విట్టయించవచ్చును.

ఇక్కెడ మరొక విషయం గమనించాలి. సై విమర్శకులందరూ తమ విచేచనను సాచ్చిత్య ప్రవంచం నుంచి ప్రభావితులై తెలుగునేలకు తెచ్చిన పారైనా. వారముళిలించింది ఆంధ్ర సాహిత్యజగత్తునే. అయినా, పీరందరూ కలిసిగానీ. వ్యక్తిగతంగా కానీ ఆంధ్ర సాహిత్యాన్నంతా తమదైన దృక్కు థంతో సమీఖీంచి వినూత్యు సమన్వయాలను వెలయించాని చెప్పాలిము. వారి వారి సిద్ధాంతాలు సమన్వయించే సాహిత్య ఛైత్రాలను, సాహిత్యాంశాలను ఎన్నుకొని తమ అనుషీలనాన్ని అనువుగా సాగించారు. ప్రస్తావవశంగా సాహిత్య విచేచనకు వనికివచ్చే సమన్వయ సూత్రాలను ప్రవంచించారు. సాప్తరైట్యుగా ఉండే వారి సాహిత్యవిమర్శ పలితాంశాలు సాధకులకు విప్పరించి వ్యాపింపజేసికోవటానికి లోడుపడే సాంకేతిక సాధనాలు మాత్రమే.

శిల్పముళిలనముగం : విశ్వనాథ

తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో కావ్యముళిలనయుగం తరువాత ప్రవర్తిల్లిన కావ్యశిల్పముళిలన యుగానికి యుగకర్త. ప్రవక్త, ప్రయోక్త శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ (1885-1976). ఇంగ్లీషులో 1800 నుండి 1825 వరకూ ప్రచారంగా ప్రచారంలో ఉన్న కాలప్రానికి విమర్శకు ప్రతినిధిగా తెలుగులో కట్టమంచి నిలిష్టే, విశ్వనాథ ఇంగ్లీషులో దాదాపు 1850 నుండి 1860 వరకూ అంటే ఒక శతాబ్ది కాలంలో - ప్రవర్తిల్లిన సాహిత్యవిమర్శ

యుగచైతన్యాలకు తెలుగులో ప్రయోక్తగా ప్రసిద్ధికేక్కుడు. విశ్వాంధ 'కవి నప్పుళ్ళు' 'విమర్శక చక్రవర్తి', ఉథయక్షాప్రవీణులు, ఉథయరంగాల్లో ఉజ్జ్వలతాప. కవిత చెప్పేటప్పుడు 'నన్నయ లిక్కనలు నన్నావేంచాంని వాచ్యం చేశాడు కాని, విమర్శ చేసేటప్పుడు 'ఆర్మాట్', 'ఇలియట్'. నన్నా వేంచాంని వాచ్యం చేయలేదు. అంతే తేడా. పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని అలోచ నకే పంచితం చేయకుండా అనుభవరంగానికి తీసికొనివెళ్లి దేశియం చేసి దివ్యంగా అభివ్యక్తికరించే ప్రస్తావానికి ప్రాచార్య దనిపించుకొన్నాడు.

ఈ మాట ఏంటే తెలుగువేశంలో కొండరికి మొదట ఆశ్చర్యం వేయ వచ్చు. ఈ గ్రంథంలోని-'ఉద్యహాలూ-ఉపటులు' అన్న అధ్యాయంలో విక్రోంయన విమర్శ యుగంలోనూ ఆధునికయుగంలోనూ ప్రసిద్ధ విమర్శకు లుగా వివేచింపబడిన మాచ్యా ఆర్మాట్, వ్హాల్ర్ పేటర్, టి.యస్.ఇలియట్, ఐ. ఎ. రిబర్డ్స్ మొదలైనవారి సాహిత్యవ్యక్తిత్వ సాహితోద్యమ స్వార్థ లను ఒక్కసాం నమీక్షించి చూప్రాతే. వారందరిలో ఉన్నచైతన్యం విశ్వాంధలో సమాహారంగా విశిష్టంగా మూర్తిభవించి తెలుగుదనాన్ని వెలార్పించాడా; అని సహృదయులకు స్పృహింపకపోదు. కవిగా విశ్వాంధ చేసిన ప్రయోగాల పై లక్ష్యాల్ని, పరిణామ ప్రయోజనాలనూ గురించి తెలుగువారు తెలిసికొన టానికి కృషి చేసినంతగా, విమర్శకునిగా ఆయన వ్యక్తిత్వాన్ని వివేచించటానికి విశేషంగా ప్రయత్నించినట్లు కనపడడు. భారతీయ సంప్రదాయ దృష్టితో ఆయన విమర్శకు విఱవ కట్టటం మనకు కొంత తెలుసు. అన లాయనకున్న సంప్రదాయ బలమంతా పాశ్చాత్య విమర్శన రీతుల అవగాహనం మీద ఆధారపడి ఉండంచే అచ్యక్తి కాదు; అతిశయోక్తి కాదు. ఆయన విమర్శ ప్రవృత్తికి పాశ్చాత్య ప్రభావమే మూలబలం. ప్రాచ్య సాహిత్య తత్త్వ దర్శనం ప్రాణం.

విశ్వాంధ విమర్శక వ్యక్తిత్వ విశ్వరూపాన్ని దర్శించటానికి మనం కూడా మూడుడుగులు వేసి ముందుకు నడవాలి; మూడంచెలలో దాన్ని మూర్తి కట్టించుకోవాలి. ఆయన సమకాలీన సాహిత్య ప్రయోగాలనుగురించి చేసిన నమీక్ష మొదటి అంచె. కాల్పనికోద్యమ విమర్శలో కనపడే విశ్వంఖలత్వాన్ని పాశ్చాత్యైక దృక్పథంలో ఉండే అస్వాతంత్రాన్ని, విజాతీయతనూ పరిహా-

చంచి. అదిరుచి విమర్శ వడ్డతిని అవరోదించి, దేశియతతో నిండిన విదేశియ సాహిత్యవిమర్శ వివేకాన్ని తెలుగులో వెలుగునింపేటల్లు చేసే పయిల్సుం రెండో అంచె; ఒక శతాబ్ది పాక్షాత్యవిమర్శ ప్రస్తావాన్ని, పాక్షాత్యవభాష స్వభావాన్ని సామాన్యయ తెలిసికోవటానికి వీలుతేకుండా దేశియస్వభాషంతో పంపదించుకొని, ‘లోనారసి’చూస్తే తప్ప లోతులు తెలియనట్లు లనలో ప్రతిచిం చించుకొని, ప్రవీష్టుడై ప్రాధంగా తన విమర్శ విధానంలో ఎలా గ్రంచ ప్రచోగ విమర్శ విధానం అయిన మూడవ అంచె. ఎట్టని రేఖమ్మాంగా చీతించ టమే ప్రస్తుత ప్రయత్నం. విస్తారంగా ప్రాస్తే అకొక గ్రంథ మౌలంది.

ముండుగా ఒక చారిత్రకాంశం మనం గమనించటం అవసరం. కాల్పనిక విమర్శకు మూలకందమైన వద్ద్యపర్తీ Preface to Lyrical Ballads మొదటి ముద్రణ డాడాపు 1798లో వచ్చినపి అది ఉరువాత 1811 దాకా మార్పుచేటులలో వివిధ ముద్రణాలకు మొదటి మాటగా సాగింది. కట్టమంచి వారు కళాపూర్ణిదయానికి వ్రాసిన పీతికు కొలిరూపమైన ఓంగరిసూచన మీది వ్యాపం మొదట! 1911లో ఒక సభలో దాడపటించి. ఆ రదువాత అటీ మార్పుయ చెందుతూ ‘కవిత్వ తత్త్వవివరంగా’ (1911లో) పరిణతిగాంచింది. అంతే తెలుగువిమర్శ మీద పాక్షాత్య కాల్పనికోద్యమ ప్రభావం ఒక శతాబ్ది తరువాత పడిందన్నమాట : ఆ నూరేళ్ళలో అంగ్రసాహిత్యం ఎంతో ప్రగతిని సారించింది. అఱు కాల్పనికోద్యమమే వెనుకంజపేసింది. అఱునా, మన ఈది క్రొత్త కాబిట్టి, క్రొత్త ఒక వింతగా గ్రహించాం. పాక్షాత్య సాహిత్యంపెంట, నూరేళ్ళ వెనుకగా, మందుకు సాగటం ప్రార్థించాం. మరొకవిషయం, కాల్పనికోద్యమ ఈవిత తెలుగుకుపుల అనుభాదిష్టీద ప్రథాపం వేసింది; కాల్పనికోద్యమ విమర్శ తెలుగు విమర్శకాల అలోచన మీద ప్రభావం వేసింది. ఆలోచనను పంచపెట్టాడు కట్టమంచి; అయిగం లోని అనుభూతి సందుకొని కవిగా స్వందించి కవితులు పెలయించాడు విశ్వనాథ. అఱుతే, విశ్వనాథ ఎంత అనుభవిస్తావో అంత అలోచిస్తాడు. అంతేకాదు, అలోచిస్తూ అనుభవిస్తాడు. అచ్చమైన అనుభూతిని అనుభిష్టున్నట్లు అభివృత్తికుంచటం కాల్పనికోద్యమ కళాస్వభావం. వ్యక్తినిష్టమైన అనుభవాన్ని విశ్వజనినంగా వెలువచించటం ఉరువాతి యుగాల ప్రాచారం ప్రతియుగ స్వభావంలోనూ వరస్వర విరుద్ధలక్షణాలు ముడిపడి

ఉంటాయి. ఆత్మియమైన అనుభవం ఎంతకళామయమైనా జీవితానుభవాన్ని సంపచ్చించుకోవాలి. కాల్పనికోద్యమం కళానుభాతికి పట్టంకట్టి కళుకు కనపడే వాస్తవాన్ని విస్కటించింది. అదే అందులో ఉన్న సహజ విరుద్ధధర్శం. వాన్నమం కళమీద లటగుణాముచేసి జీవితానికి సన్నిహితంగా కళను లాగింది. జీవితం వాస్తవాన్ని దర్శిస్తుంది; తల్లున్ని ఆరాదిస్తుంది. కళాభావనలో జీవితసత్యం తత్త్వసుందరింగా, జీవితవిషమర్యాదావంగా దర్శనమిస్తుంది. ఈ దుర్బునాన్ని పాచ్చాత్మ్యలోకం | గివ శత్ర్యా నడిమి భాగంలో చేసి కళామిమర్యా రంగాలలో ప్రయోగించింది. విశ్వనాథ ఈ దర్శనాన్ని త్వంలోనే స్వాయత్రం చేసికాన్నాడు. కాల్పనికయుగం తెలుగులో కాలునిన మెదటి రోజులలో ఆ ప్రక్రియా స్వరూప స్వభావాలను తెలుగుభాషికి వివేచించి చెప్పిన కొద్దిషంది విమర్శకులలో విశ్వనాథ ఒకడు. డా॥ సి. నారాయణరెడ్డిగా రస్సుల్లు - "భావ కవిత్వమును నిర్వచించినవారిలో వంచాగ్నులవారు. విశ్వనాథపారు గణ నీయులు. "కవియొక్క ఒక అవిష్టప్పచాంభాంకురము, ఒక అంతర్మిగుభాషాపము; ఒక చిన్న కొవ్యములో ఉదఱడినాచో అది భావకవిత్వమని విశ్వనాథవార్తాన్నాడు. (‘లిరికల్ పొయెట్రి’, అని ఇంగ్లీషు పదాన్ని యథాతథంగా వ్యాసక్షీకగా |గహించి తెలుగులో విశ్వనాథ వారు దాని స్వరూప స్వభావాలను విపరించారు. చూడు: భారతి; అక్షోభ్య : 1938) ఇది ఇంగ్లీషు విమర్శకులు Lyrical Poetry కి చేసిన నిర్వచనముతో తులహాగుచున్నాయి. “The Lyric has the function of revealing, in terms of pure art, the secrets of the inner life, its hopes, its fantastic joys, its sorrows, its delirium”.⁴² కని తన మనస్సులోని సుఖరుథములను, విభిన్నకాంఛిలను, ‘లిరికల్’ ద్వారా వ్యక్తము చేయు నని ఈ నిర్వచనము ఎలన స్పష్టమైనది. టీనినే విశ్వనాథవారు కొంచెము మార్పులో స్వీకరించింది.”⁴³ అంటే విశ్వనాథ ప్రయోగాన్ని చేపట్టేసాటికి ఆప్రయోగాన్ని గుర్ంచిన స్పష్టమైన అపగాహనను పాచ్చాత్మక సాహాత్యాన్ని చదివి యొర్పించుకొన్నాడస్పుమాయి: అపగాహనతో భావకవిత్వాన్ని విమర్శించిన విమర్శకులు కొద్దిమంది మాత్రమే. అంటే, సామాన్య విమర్శకలోకం ప్రక్రియలను విలుపకట్టటానికి ఉగినంత వివేకాన్ని సంపాదించటానికి తెలుగులో కొన్నెట్లు పట్టిందన్నమాట. ప్రక్రియపెంట పరగెత్తే శక్తియే లేనప్పుడు విమృక్షలు భషిష్యత్తు నేం చూపిస్తారు? విశ్వనాథ, వివేకంలో

వెనుకబడ్డవాడు కాదు. వర్తమానాన్ని తెలిసి అనుచోలించాడు. అంతలో ఆగక పాశ్చాత్యలోకం ఒక ఇతివ్యాపించిన ప్రగతిపత్రాన్ని సమీక్షచేసి సాహిత్యదృక్పతాల నేన్నయుట్కాన్నాడా. ఒక శతాబ్ది ముందుచూపు పాశ్చాత్య ప్రభావంవలన విశ్వానాథకు వచ్చింది. ఒప్పు దాయినట తెలిసింది. కాల్పనికోద్యమం తెలుగు సాహిత్యాన్ని—కనీసం అంగ్లసాహిత్యంతో పోల్చించాడు కొంపే. ఉండచలసిన ఎర్తమానష్టితికండె—ఒకశతాబ్దం పెనుకు తీసికాని పోతున్నదని. అందుకే ఆయుగ్ప్రభావంనుంచి ప్రక్రియ ఒప్పి. అంతే ముందుకు సాగిపోయి. తయారి పాశ్చాత్యప్రగతిని తన ప్రతిభారంపునంలో ప్రశస్తిన్నం చేసికాన్నాడు.

“అ రోజులలో కట్టమంచి రావారింగాడై గాను లమ కవిత్వ తత్త్వ విహారిము ఇప్పి, విషయవధాలలో గొప్ప దృక్ప్రభము కలిగించి. నష్టయి సాహిత్యవికి క్రొత్తదేఱ తప్పా”¹⁴ దిని కట్టమంచివారి నష్టయుగ కర్తృత్వాన్ని ప్రశంసించాడు విశ్వానాథవారు. అయినా యింకా తెలుగులో ఎంతో విషయ రావాలని ఆయన ఆకాంఛించాడు. “తెలుగులో విషయానా సాహిత్యం తక్కువగా వుంటున్నది. తెలుగులో విశేషకృషి ఈ రంగంలో మాచా జంగవలసి వున్నదన్నారు.”¹⁵

ఆంగ్లందులో కాల్పనికయిగాంతకాలంలో ఉన్న సాంఘిక సాహిత్య సాంస్కృతిక పరిషీలనలు చూచి ఆర్పాద్య అవేదన పడ్డాడు. సాహిత్యంతో నమూనాన్ని ఉద్దరించాడని కంకణం కట్టుకొని కృషిసాగించాడు. “In his theoretical writings Matthew Arnold was concerned with social, educational, religious, cultural as well as literary improvements. He saw the degradation into which the society had fallen in his age and it grieved him deeply. In the Victorian age there was rapid development of industry and in material wealth, and it led to the neglect of religion and culture. Arnold wanted to lift men from this degenerated condition; therefore he propagated forcibly the importance of culture and religious values”¹⁶ అన్న విషయకుల అభిప్రాయాన్ని గమనిస్తే ఆర్పాద్యముడైతన్నం విశ్వానాథ నెంతగా ఆవేసించిందో తెలిసి పోతుంది.

"Arnold repeats over and over again that literature educates, that it forms man, makes him see things, makes him know himself, gives him serenity"¹⁷ - అన్న రెనెవేల్క మాటలు అర్చాల్తీకు ఎంత వ్యక్తిస్తాయో విశ్వాసాథకు అంతే వ్యక్తిస్తాయి. అంతేకాదు అర్చాల్తీ సాహిత్య దృక్పథంలో కనపడే అనేకవిశేషాలు విశ్వాసాథలో గోచ వించటం విశేషం. మచ్చుకు కొన్ని¹⁸ —

1. "The future of Poetry is immense, because in Poetry, where it is worthy of its high destinies, our race, as time goes on, will find an ever surer and surer stay." (పుట 500)

2. "I think it will be found that the grand style arises in the poetry, when a noble, poetically gifted, treats with simplicity or severity a serious subject". (పు. 499.)

3. "He insisted on the union of the best subjects and the highest expression in poetry. Only poetry of this sort can achieve its ultimate end". (పు. 503)

4. "The ground work of literary genius is a work of synthesis and exposition, not of analysis and discovery; its gift lies in the faculty of being happily inspired by a certain intellectual and spiritual atmosphere, by a certain order of ideas, when it finds itself in them: of dealing divinely with these ideas, presenting them in the most effective, attractive combinations.- making beautiful work with them, in short." (పు. 514)

5. "If the chief merit of critic is to promote in others the intelligent appreciation, the conscious enjoyment of literature then, in the words of prof. Saintsbury, "Few critics can meet this question more triumphantly than Mr. Arnold." (P.508)

6. "According to him criticism was creative as poetry, and in good criticism there should be a synthesis of imagination and reason". (ప. 519)

7. "Arnold's religion was poetry. He thought that religion and morality were as broad as life, and since poetry can never be divorced from life, religion, morality and poetry, to him, became one." (ప. 511)

Walter Pater రి ఏక్స్‌డ్రాఫ్ పన్నిహితంగా ఉన్న లంగాలు:

1. "Mind in the style, soul in the style" నిద్రా ఓ ఎ ఓ
(P. 517)

2. "The beauty of which he takes account is essentially of a religious kind; it draws the mind to the further issue, the inner spirit. All the charm of ritual and ceremonial in worships has for Pater an indefinable and constant attraction. He is for ever recurring to it, because it seems to him to interpret and express an emotion, a need of the human spirit, whose concern is to comprehend if it can what is shadowy figure, the mysterious will, that moves behind the world of right and sense". (P. 523)

టి. ఎస్. ఇలియట్ లాడాలు :

1. "Criticism must always profess an end in view, which, roughly speaking, appears to be the elucidation of works of art and the correction of taste." (P. 537)

2. "There are two different directions of literary criticism in the twentieth century- a re-assessment of the achievements of the past writers, and creation of new literary ideas. Eliot also believes that the importance of revaluation of past writers is great, because of the fact each generation has its own values of art and judges the writers in a different way".
(P. 538)

3. "Comparison and analysis are the chief tools of the critic" (P.538).

4. "Eliot's idea of 'conformity to tradition'. (చూ. త. 540)

5. "In Eliot's theory of Poetry a union of thought and feeling is very essential. The poet should have a unified sensibility and should transform his thoughts into feelings." (P.535)

6. 'Objective Correlative'—influence of French symbolists. (P.534)

7. 'Poetry is not a turning loose of emotions, but an escape from emotion; it is not the expression of personality, but an escape from personality'. (P.532)

ఎ. ఉ. రిచర్డ్సన్ అధిక్షాయాలు :

1. 'Value, according to Richards, lies in the 'minute particulars' of response and attitude not in the general rules of conduct and such abstract terms like virtues and vices' (P.559)

2. Account of value and account of communication. (P 562)

3. Four functions of language - sense, feeling, tone, and intention. (P.566)

4. Unhistorical method of criticism. (P.570)

5. "The influence of Richards has been strong in two areas in particular; that of education in proper thinking and comprehension of written material by improving our skills with words and that of the appreciation of poetry." (P.571)

6. "Criticism as I understood it, is the endeavour to discriminate between experiences and to evaluate them. We

cannot do this without some understanding of the nature of experience, or without theories of valuation and communication." (P. 574)

ఈలా ఎన్నెను పేర్కొంటూ పోషచ్చును. ఒక యిగం తరువాత మరొకయుగం సృష్టింపబోయే విమర్శకుడు పూర్వాయుగంకంటే వైలాంశుగ్నిన్న సాధింపవలని ఉంటుంది. కట్టమంచి పాశ్చాత్య విమర్శ వివేకాన్ని తెలుగులో క్రొత్తగా దింపాడు. అందులోని పారిభ్రాష్టికపదాలు తెలుగులోనే చెప్పబడినా భారతీయాలంకారికారకుగానీ, తెలుగులోని దేశియ సాహిత్య ప్రక్రియ వుళ్ళానానికి గానీ అపి క్రొత్తవి అయినాయి. అయితే, అసుఖిలన విచానం, వివేచన వైశాఖి మాత్రం తెలుగువాఙ్కి బాగా తేటపడింది. సిద్ధాంతం సమన్వయించిన తెలుగువారి నాక ర్షించింది. కాల్పనికయుగంలో కపులకూ, విమర్శకులకూ స్వాతంత్యం ప్రభావితమయిని సృష్టించుకోవటం దారి ద్వేయం. అన్యసాహిత్య సిద్ధాంతాలప్రభావంనుంచి దూరంగా ఉండి తమ సాహిత్యాని కనువైన సిద్ధాంతాలను కల్పించుకోవటమే వారు సాధించిన స్వాతంత్యం. కోత్తరిష్టి మొదలైనవారు | ఫెంచి విమర్శకుల అభిప్రాయాలను గణించినా, వాటిని తమ దేశియభావనను అలంబించి మాత్రమే గపించారు. మరి, ఈ దృష్టిలో మాత్రే కట్టమంచి తెలుగులో అంగ్ విమర్శ విచానాన్ని చౌపించటం స్వాతంత్యం అవుతుందా? దేశియం అవుతుందా? అన్న ప్రశ్ననుగూర్చి విశ్వాస వివేచించాడు. విశ్వాస దేశియతను కోరాడు. కానీ, సంస్కృత లాటిక పూర్తిలను నిర్వయంద్వయంగా తెలుగుకు అన్యయించాలన్న కతినత్యం ప్రకటించలేదు. ప్రక్రియా విభేదంహితంగా అసుఖిలన విచానాలను విశ్వజని నంగా పార్శ్వింపచేసే కట్టమంచివారి పాశ్చాత్యవుర్దుత్తికి విదుర్ద్రమైన ప్రవుత్తిని, కాల్పనికయుగంలో ఒక శోషంగా అంగ్ లోనే భావింపబడినదాన్ని, నింసించాడు. దానిలో, దృక్పుతం సిద్ధాంతానికి సంబంధించినంతపరకు తెలుగు దనం, అసుఖిలన ప్రవృత్తికి సంబంధించినంతపరకు పాశ్చాత్యపతాపం తెలుగువిమర్శమీద ఉండటం సముచితమని విశ్వాస భావించాడు. ప్రక్రియ పాశ్చాత్యమైతే తెలుగులో అది సంతోషంచుకొంటున్న దేశియతనుగూడా

గుర్తించి అనుకోలించాలని భావించాడు. విశ్వాసాధ తెచ్చిన మార్పు తెలుగు విషయము తెలుగుదనంతో ఆలోచించే నేఱ్యును ప్రసాదించింది. అయితే, తన విషయముక్కేత్రంలో దేశియోద్యమాన్ని నడవటానికి విశ్వాసాధకు సమాప్తిని. బాటనూ చూపింది పాణ్పుత్యప్రభావమే. 19వ శతాబ్ది నడిమికాలంనుండి ఇంగ్లీషు సాహిత్య విషయములో ఒక శతాబ్దింపాటు వచ్చిన పరిణామాలలోని చేపలిచిసంతో గ్రహించి అంధ సాహిత్య విషయ దేశియంగా ఎకానం చెందటాని కనుపుగా దిద్దితీర్పాడు.

“కాల్పనికోద్యమ (Romantic Movement) ప్రభావంలో ప్రారంభ మైన విశ్వాసాధ సత్యనారాయణ సాహితీక్షణిషి అనతికాలంలోనే ఆ ప్రభూవాన్ని అధిగమించి ఆయన యేర్పురుచుకొన్న విశిష్ట దృక్కుభాన్ని ప్రతిచించిస్తూ వచ్చించి చెందింది. ఆయన ప్రతిభ భావనాత్మకమే కాదు. ఆలోచనాత్మకం కూడా. ఆమైన ఆధిభోతిక దర్శన క్షత్రి (Capacity for spiritual insight) ఒకటి ఆయన భావనకు, సామూన్యంగా కాల్పనికయుగ రచయితలకు తేని, తత్త్వపరిష్కారాతను ఇచ్చింది. కానీ, ఆయనలో భావన, ఆలోచన. దర్శనము (insight) అస్తు మైందవ సంప్రదాయ నిబిద్ధమైనవి. అవి పరిథితాటి వ్యక్తిగతాలనే ఆయన దృష్టసంకలనము. అదే సత్యనారాయణ గారి దృక్కుభంలో బలానికి, బలహీనతకూ కూడా హేతువయినట్లు తోస్తుంది”⁴⁹. అన్న శ్రీ ఆర్. ఎన్. సుదర్శనం గారి సమీక్ష ఈ సందర్శంలో స్క్రింప దగింది.

విశ్వాసాధలో మరొకవిశేష చేపంటే ఆయన సాహిత్య పిషుర్పును, కావ్యాలలోనూ, నవలలలోనూ, నాటకాలలోనూ. చేపట్టిన ప్రతిసృజనాత్మక ప్రక్రియలోనూ అంతో యింతో సాగించాడు. ఆర్మ్యుల్లాగా మత, సాంఘిక, సాంస్కృతిక, సైతిక, ధార్మిక, సాహిత్య విషయాల మీద తన ఉద్యమ ప్రభావం వేయగలిగినవి ముఖ్యంగా సృజనాత్మక ప్రక్రియలని గుర్తింప గలిగాడు. మతమే కవిత అని ఆర్మ్యుల్ అంటే, నా ఉద్యమమే నా కవిత అని విశ్వాసాధ అంటాడు. అయితే, విశ్వాసాధ రచనలలో కనవదే విషయ ఒక రకం, విషయములో వెఱవడే విషయ మరొకరకం. కవిత్వంలో ధివ్యాహం కారంలా కనవదే అభిమానం కూమయంగా విషయము వెలారుస్తుంది.

నవలలలో - పొత్తలలో జౌరాబిడ్డ ప్రవక్తగా, ప్రతీకాత్మకంగా భాసించే ప్రచున్న శక్తిగా విశ్వాద, విమర్శనే కాదు ప్రబోధాన్ని కూడా సాగిస్తాడు. విమర్శలో ఆయన తన వ్యక్తిత్వాన్ని కవిష్టిక్తిత్వంలో రినంచేసి నిరహంకారంగా కవి కావ్య జీవిత పరమార్థాలను జీవిత విమర్శగా సాగిస్తాడు. కవిత్వం జీవిత విమర్శ అన్న అర్థాల్లో దృక్కూతాన్ని కవితలో తాత్క్రియకంగానూ, నవలలలో కూమయంగానూ, విమర్శలో విజేచనాత్మకంగానూ విశ్వాద విష్ణుంగా జాలు వారంప చేశాడు. రిచర్డ్స్ సాగించిన ప్రయోగ విమర్శ (Practical Criticism) విధానం తరువాతి 20వ శతాబ్ది విమర్శకుల కెలా మూర్ఖాకదుర్మిక మైనదో విశ్వాద - తెలుగుకుపులు తమవిగా చెప్పుకొన్న కావ్యగుడూలను విశ్వేషించి, వివేచించి, అవ్యాయించి, అనుశీలించే విధానం భావివిమర్శకూ, పంచోభనకూ పరిశీలనపథాలను నిర్దేశించింది. ఇలియట్ చెప్పిన ఆదర్శ విమర్శక లక్షణం విశ్వాదలో మూర్ఖ తార్పించి స్వీయప్రత్యయాన్ని త్యాగం చేసికానే హంయమనం (The Process or Depersonalisation) విమర్శకుడైన విశ్వాదలో మనం సృష్టింగా చూస్తాం: అందుకే ఆయనకు విమర్శ ఒక దర్శనంలా తోచింది.

“నేను విమి ద్రాస్తానో నేను తెలుసుకొని ప్రాస్తాను కనక, నేను ప్రాసిన డానిని. అనంత విషయముల నేను చోప్పించి ప్రాస్తాను కనక, అనాదిసుంచీ ఈ దేశంలో ఒకటి జ్ఞానం అనిపించుకుంటూ వస్తున్నది. ఆ జ్ఞానం నాపాతకులకు కలిగించి నేను సఫలట్టయి, వాళ్ళను జ్ఞానవంతులను చేస్తున్నాను అనేభావం నాకు ఉన్నది కనక, ఈ భావం ఉన్నవాళ్ల చాలామంది ఉన్నారని నాకు తెలుసు కనక, పూర్వసాహిత్యం ఒకటి ఉన్నది, అది నేను పోతే నాతో పోయేవాళ్ల నన్నయు. తిక్కన, ఎట్టన, నాచన సోమనాథుడు, త్రీసాథుడు, పోతన్న, పెద్దన్న, తెనాలి రామకృష్ణరు మొదలైనవారు..- ఈంకే ఒట్టే పూర్వకవులపి కాదు. పద్యందనా సామ్రాజ్య వల్లభద్రులు, కథాకథన శిల్పి నూత్సువార్యులు, వేదవేదాంగాది మహాగ్రంథశాల, మహావిషు నిర్దేశయ, బిహువిషయ వ్యాఖ్యాతలు, కావ్యకథాల్చిపురహస్య వేత్తలు..- అనే దృష్టితో ఆ పూర్వకవులను నిలబెట్టుకొంచే అప్పుడు నేనూ నిలుస్తాను. నేను చేసిన పని అటువంటిది. రోజులు మారిపోయి తెలియటం లేదు”⁵⁰. అన్న విశ్వాదవాక్యాలను అనుశీలిస్తే వాటిలో అర్ధార్థవేదన వినపదటంలేదూ?

ఇలియత్ లోని 'The idea of conformity to tradition' కనవడటం లేదూ, తపస జూలికి ఉన నంస్కృతికి నంబండించిన నండెలాన్ని వినిపించాలనీ విక్రోపియన్ డ్యూగులోని పార్మాత్మ్ చిముడ్చకుల ఉద్యమం విక్యనాథలో స్పృంచటం లేదూ:

'నిజానికి శిల్పము కాని, సాహిత్యము కాని, జూతీయమై యుండవలేను. నిజాతీయమై యుండరాదు. ద్రవానిన వానికి ముక్కి, చదివిన వానికి రక్తి, ముక్కి. ఎంత నముద్రము మీద ఎగించను, పక్కి రాత్రి గూటికి చేరును. ఇచ్చి జూతీయత, ఇది సంప్రదాయము'⁵¹. అన్నప్రపుడు విక్యనాథ కాల్పని కోద్యమ ప్రపుత్తిని ఎంత నిశితంగా, నిష్టంగా విమర్శించాడు: నముద్రం మీద ఎగరటం పార్మాత్మ్ సాహిత్య నమాలోచనం, గూటికి చేరటం తక్క నమాలోచన నంస్కారనంపాదిత సాహిత్య కాప్రపుత్తిని తన తెగు సాహిత్యానికి సజూతీయంగా నంపండించటం. నీ యింట నీవు నిలవాలన్న న్నిటో నిచిలింజగాన్ని నీవు చెంచ్యింగించటం: విక్యనాథ దృష్టిలో సంప్రదాయం కుటు గట్టిన భాండసం కాదు; కొత్త గూటిలో దూం సొంత కొంపకు అగ్గి పెట్టు కోచటం కూడా కాదు. ఒడదలా వచ్చిపడే పార్మాత్మ్ ప్రభావ ప్రవాహంలో వడి కొట్టుకాని పోవటమూ కాదు; ప్రభావానికి నికషోవలంగా నిరిచి పురుషిలంచి పరిగ్రహించటం. సాహిత్యాన్ని సాహిత్యప్రమాణాలతో నిగ్గ తేల్పుటం విక్యనాథ దృష్టిలో శిల్పం; సాహిత్యాలత ప్రమాణాలతో సాహిత్యాను కిలనం చేయటం అయిన దృష్టిలో సాహిత్య సంప్రదాయం కాదు. ఆయనను ప్రభావికం చేసిన పార్మాత్మ్ విమర్శయుగ స్వభావం కూడా సంప్రదాయాన్ని అలాగే భావించింది. డాక్టర్ ఆయన ప్రతినిధి.

"In my opinion whatever Telugu literature has its roots in the ancient classical tradition and indestructable values is bound to acquire an enduring quality whatever forms it may assume. It cannot be surpassed by any literary activity however intense or sophisticated, based merely on trends and techniques"⁵². అన్న విక్యనాథాపి వార్యాలు చం చృక్పతాన్ని స్వప్తం చేస్తున్నాయి.

ఆయన చేసినపంప్రదాయభావానం ఆధునికతను అలట్టుం చేసిందిక దు: ఆర్థాత్ ఇలియటల లాగా ఆధునికతతో పాటు అద్యాత్మికతను కూడా అందు కొన్నాది. విశ్వాసాధవారే తమ దృక్పణాన్ని ఇలా వ్యాఖ్యానించి చెప్పుకొన్నారు— “If people say that I have no sympathy for modernism I can only pity them. I am not an enemy of science and technology the train, the phone, the plane, the TV, the spacecraft, these are all irreplaceable. If you go through my writings carefully and dispassionately you are sure to attribute to me unequalled admiration for the sort of the government that Russians have in their country. My ideal briefly stated is socialism plus God plus Religion. I may be a defender of best causes. But I think it is better to cling firmly to something that is within your reach than chase desperately that shall never be ours”⁵³. అని అంటున్నప్పుడు పాక్షాత్మ్య యుగవిషయకులు దాటవక్కి యులకంటే విలతుంగా సాగించిన సంప్రదాయ దార తెలుగులో మనకు వెయగుసీయటం లేదా? “My books, if read with no prejudice and a deep insight into things reveal the modernism, the high scientific modernism”⁵⁴. అన్నమాటలు ఆయనను అర్థం చేసి కోవటానికి తోడ్పుడే అట్టంగవాళైలు.

విశ్వాసాధ ఆధునికమైన మాంగ్రెజింసు కూడా బాగా చదివినపాడు. అది భాషాతదేశంలో ఏ వర్ధతిలో ఉంటే దేశప్రపంత్తిని ఆకట్టుకొంటుందో నిష్టత మైన అభిప్రాయం ఉన్నాడు. “నేడు రఘ్యాలో ఏశాంతి యున్నదో ఆ శాంతిని మన దేశములోను వాంఛించేడి వారిలో నేను ప్రభాసుదను. పదు నెనిపిది యేంద్రునుండి నేను అంతరాంతరములలో అటువంటి కమూర్యనిష్టును - నాకు కమూర్యనిష్టులలో చాల చుండి స్నేహితులు కలరు. ఈ పదునెనిపిది నంపత్సరములనుండి నాకమూర్యనిష్టు మిత్రులతో నే నిదియే చెప్పుచుండును.. - ఈనాటి ప్రవంచములోనున్న దేశములలో ఏ రాజ్యాంగమును నిజమునకు ప్రజాసాధ్యము సమకూర్చుట లేదు. ఆ రాజ్యాంగ విభాగము చేతనే ప్రజా సాధ్యము సమకూడునట్టున్నాది. కాని. నాకు ప్రజాసంహారము గట్టుదు.

మనదేశము ఆవ్యాపిత్రాగా దేశము. వైషమ్యసు విక్యసించెడి దేశము. మన దేశము నిజముగా మనవికాతికి సుఖము నమకూర్చుదలచినదో అద్యాత్మిక ప్రపృతియు. తీర్మానిర్మాని మహాగత నీతియి. దైవభూతియు గలిగిన ఆకమ్మానిజము రాపలయిను ఇదినా కోసికా: మన దేశములోని కమ్మానిస్తులకు ఈ భావము లేదు. పారిలో చాలమంది నాస్తికులుగా కనిపించురు. శారెండు ఒకవోట ఇముదపెనుటకు వీళులేదు. ఇమిడి తీరును. శ్రీతదేశము సర్వ ప్రపంచమునకు చేసెదు మహావకార మేమనగా అట్టి కమ్మానిజమును భారతదేశములో స్థాపించపలయిను “సా ధ్యాతియత, దేశియత అంతే తెలిసిన రచయిత అన్నమాట లిని. రాజకీయాన్ని తన దేశాని కనుగొంగా ఎలా భాసస్తాదో. పార్మాత్మ్య సాహిత్య సిద్ధాంతాలనూ, దృక్పథాలనూ అలాగే థావిస్తాడు.

విక్యసాన విమర్శక వ్యక్తిత్వాన్ని గురించి ‘శ్రౌహీమయమూత్రి’లో ‘విమర్శక చక్రమ్మ’ అనే వ్యాసాన్ని శ్రీ తాటికాండ వేంకటకృష్ణయ్య, ‘విక్యసినకవి’ అనే వ్యాసాన్ని శ్రీ మదివేదు ప్రభాకరరావు గాఱయించారు. వాటలో ప్రత్యేకించి. ప్రభాకరరావుగారు ఇలియత్కూ-ప్రశ్నాధకూ ఉన్న సామ్యాలను వక్కగా విపరించారు. నేను యివభారతి పారి ‘అలోచనా అహారి’లో విక్యసాతపై ప్రాసిన వ్యాసం కూడా ఆయన విమర్శకవ్యక్తిత్వాన్ని విశేషంగా వ్యాఖ్యానిస్తున్నది. వివరాలకు ఈ గ్రంథంలోని ‘యుగాలూ యోగాలు’ అన్న అధ్యాయాన్ని చూడపచ్చును.

సాహిత్య శిల్పానుఁలన యుగక త్రమైన విక్యసాధ శిల్పప్రామాణ్యాన్ని గురించి చెప్పిన మాటలు— “కావ్యము శిల్పములో కూడినది. శిల్పక్తి తగని యే కావ్యమైనఁ బట్టగ్రావ్యమే, ఉగుసు. పార్మాత్మ్య మహాకావ్యములు శిల్పభాషు లగుటచేతనే యచ్చటి మంత సంప్రదాయాచి విషయములు మనవి కాకపోయినను దానిని బరిగ్రహించుచున్నాము. రచయితల కా శిల్పయుధి తగనిఁ కావ్యము కావ్యమగును. శిల్ప చుట్టిరమునొద్దునుండి కావ్య మహార్థాంత మనుఖ్యతమైన విషయము. ప్రపంచ మెంత యనంతమైనదో. ఎంత వినించున్నదో కవితావిభ్య యంత అనంతమైనది, యంత వివిధ మైనది.”⁵⁵

“ఇది (కావ్యము) మహాశిల్పిభూమి, కాప్యభాష శిల్పిభాష, చాచుపీభాష వాడుకబ్బాపు. ఈ దెండుబాపుల కలియుట మొప్పుడు జరుగుటా. బుగిసచోమపోకావ్య స్వరూపనాశనము జరుగును. శిల్పాభూతికిపులు సాధ్య కాలములయందుందురు.”

“కావ్యము నీకు సుగమముగా స్థాము కాపెలయునని శ్రీయలదుసిని కాదు. కవి తన శిల్పిభూతర్యముచేత నిర్మించును నీపు దానిని గ్రహించు గాగినట్టే. సీమనస్సు సుదాత్తమార్గములయందు నలోకికిమైస సిఫ్టయందు బ్రాహ్మణబాపున బ్రాహ్మణబాపునే సరపీధియుండు నీని త్రమసు లయంపుఁఁయు ప్రయత్నము చేయుము. అపి సామాన్యమనకు సుగమమైనని కాదు కింగ్ వేతలు రసపీధియందు రచింపుఁఁసేపెడిది. అదిమొక మహాప్రయత్నము. అభాష వేదు..”⁵⁰

విశ్వసాధవారి శిల్పిప్రస్తావం ఒక్క శేలుగు కావ్యాలకే పంచితమైంది కాదు. విశ్వసాధవు శిల్పంలో విశ్వజసీనంగా ప్రయోగింపదగించి. పాశ్చాత్య ప్రయోగ విషయ లక్ష్మిం కూడా అదే. దానిపీడు భార్తియ సంప్రదాయ ప్రభావంకూడా కొండంత ఉంది. దానికి విశ్వసాధ పరిపూర్ణ స్థితిని కల్పించాడు. ఆ కల్పించటంలోనే ఉంది వారి ఆభనికత చూదితమైన దేశియ సంప్రదాయచోఁచి. శిల్పానుశిలనం ఎంత దేశియమో ఆంత విశ్వ జన్మినం.. విశ్వసాధ సాహిత్య వ్యక్తిత్వానికి కీర్తిస్తీరాజనం.

విశ్వసాధ సత్యసారాయణగారు ఒచించిన విముఖుగ్రంథాలు ప్రభావంగా ఇవి—1. నన్నయుగారి ప్రసన్న కథకలితార్థయుత్తి. 2. అల్లసానివాని అల్లిక జిగితిగి 3. ఒకదు నాచనసోమన్న 4. కావ్యపరీషికము ర. సాహిత్యసురభి 6. విశ్వసాధ సాహిత్యపన్యాసములు. 7. శాకుంతలముయొక్క అభిజ్ఞానత 8. కావ్యానందము. 9. కల్పవృక్ష రహస్యములు 10. నారాముదు. II. What is Ramayana to me. ఇవికాక ఎన్నో ద్వాసాలూ, పీతికలూ, ఉపన్యాసాలూ ఉన్నాయి. ఒక విశిష్ట విమర్శకునిగా సాహిత్యక్రీత్రంలో తన స్థానాన్ని సంపాదించుకోపటానికి ప్రేరచనలు చాలు.

వీరి విమర్శగ్రంథాలలో శిల్పనుఁఁలానికి అన్నీ ఉదాహరణలైనా ప్రతి చెచనలో ఒక ప్రత్యేకత కనపడుతుంది. తెలుగులోని మహాకవులు దించిన గ్రంథాలలో ప్రతిదానికి ఒక ప్రత్యేకత ఉన్నదన్ను వివేచనసా. ప్రతి ప్రత్యేక ప్రత్యేక ప్రమాణాలతో పుణిలించాలన్న పద్ధతినీ విశ్వాద ప్రవం లించివూచించాడు. నన్నయ కవితాగుణాలకు పట్టిన వైజయింతిక వారినన్నయ గానీ ప్రపంచస్తును కలిపార్చయ్యాడీ (1949 ఫాలి). ఇతిహాస కథాల్పుం. కావ్య కథాల్పుం. తమాఖ్యాన శిల్పం అనేవి కథార్థాల నాశ్రయించి ఎలా వైవిధ్యంతో భాసిస్తాయో ఆఁ గ్రంథం ఉచితితే తేఱవడుతుంది. సంవిధానం, పాత్రపోషణ, శాఖికథార్థ ద్వారా కథార్థ ప్రసన్న ప్రక్రియ మొదలైన సూక్షుశిల్పివీశ్వాలే సాక కైలికి. పద్మవంచుగ శత్రీకి, దాయిరచన విచ్చిత్రికి ఎలా వ్యాఖ్యానం చేయాలో స్ఫుర్తిమౌతుంది. వీటిని మించి వస్తుద్వాని రసద్వనిలో పర్యవసించే వైభం సుళసుందరుంగ ఈ గ్రంథంలో అఖిష్టత్తీకరింపబడింది. కథా కథన శిల్పరహస్యాలను విశ్వాద వివిష్టస్నేహప్రస్తుత ఆనందవర్ధనుని సుండి ఆంగ్లమర్మకుల దాకా రాప్యశిల్పాలుకీలనంలో పాటంచే ప్రక్రియల పరమ దేశియంగా. సరళ సుందరంగా సంవరింపబడటం విశేషం. ఆదికవి నన్నయ కవితా గుణాన్ని ఆధునిక వివేచనంలో వ్యక్తికరించిన శిల్పప్రస్తారం ఈ గ్రంథం. విశ్వాదాలు విపరించిన నన్నయగారి కథాకథనశిల్ప రహస్యాలు కేవలం మన శాశ్వతకదృష్టిలో మాత్రమే వివేచించబడినవి కావు. షేక్ పియర్, మీల్స్ మొదలైన మహాకవుల దచనాశిల్పాలను గురించి పొక్కాత్మ విమర్శకులు చేసిన అసుఁఁలనాలను గూర్చిన అవగాహన కూడా వాటిలో నిక్షిప్తమై ఉంది. ఒక కావ్యాన్ని ఆ రీతిగా ఒక అంగాన్ని ఆధారంగా చేసి కొని తలస్పుర్యగా అసుఁఁలించబడం తెలుగులో అస్పూర్యం. ఇరవయ్యాకశ్మీ పొక్కాత్మ విమర్శధోరణలను ఆకింపు చేసికొన్న ప్రతిభావంతుడు మాత్రమే ఆ విధమైన విమర్శ ప్రాయగలడు.

‘అల్లసాని వాని అల్లిక జిగివిగి’ అన్నది ప్రసిద్ధికెక్కిన ఒక జనసూక్తి. దాన్ని సార్థకంగా సలష్టంగా సమస్యలుంచిన ప్రతిథ విశ్వాదాదే అని చెప్పాలి. ప్రబంధ కథకు ఏకవాక్యత ఘుణయుని చెప్పే వివేచనం భారతీయ సంప్రదాయసారం. ఆ కథ కిచ్చిన సమన్వయం ప్రతీకాత్మక విమర్శకు

(Symbolic criticism) మచ్చుతునక. సాహిత్య సిద్ధాంతాలను ఉథలో ప్రతికాత్మకంగా ప్రవంచించే ఆంధ్రకవితాసితామహుని కావ్యశిల్పాన్ని విశ్వనాదవారు శిఖరప్రాయంగా చిత్రించారు జీవశాస్త్రసంబంధి సమన్వయం పింగళివారు సాధిస్తే. జీవసంస్కర పరిణామసిద్ధాంతంమీద ఆధారపడిన తాత్త్విక వ్యాఖ్యానం చేసి, విశ్వనాదవారు తమ వ్యక్తిత్వాన్ని ప్రదర్శించారు. విశ్వనాదవారి 'అల్లసానివాని అల్లిక జిగిజిగి' 1962లో ప్రచురితమైంది.

నాచనసోముడు విశ్వనాదవారు అధిమాన కపుల్లో ఒకడు. అతని ప్రత్యేకత సంఖించ బ్రకవ్త్రిగా ఎలా టాసిస్తున్నదో వారు 'ఒకడు నాచన సోమన్న' (1970) గ్రంథంలో నిహాసించారు. విష్టపొరమ్మాన్ని వ్యంజింప జేసే కథకదంబాన్ని ఎన్నుకోవటంలోనూ, వాట నిర్వహణంలోనూ, జ్యోతి షాది కాత్ర మహార్థాలను ప్రతికాత్మక ప్రపృతితో ప్రతియుమానం చేయటం లోనూ, కైలీవైశిష్టంలోనూ నాచనసోముని కవితామూర్తిని విశ్వనాదవారిందులో వ్యక్తికరించారు. రాళుపల్లివారు నాచనసోముని కవితారీతికి ఉత్తమగౌచాన్నివ్వారు. విశ్వనాదవారు ఆ కావ్యాన్ని పరమచ్ఛంగ్యమైన పరమార్థ ప్రతి పాదక దృష్టితో సమీఖించి నాచనసోముని ప్రత్యేక స్థానాన్ని ప్రతిపాదించారు. ప్రతికాత్మక విమర్శక్ గ్రంథం మరొక మణిదర్శనం. పాశ్చాత్యవిమర్శలో విశ్వనాదను ప్రథావితం చేసిన శతాబ్ది ప్రతికాత్మక విమర్శారణలని పరిపోషించింది. దాని స్మార్తిని విశ్వనాద తెలుగులో తనదిగా పండించుకొన్నారు.

కావ్య విమర్శతో పాటు కావ్యాగ విమర్శాఎలా ఉంటుందో నిర్దేశించే ప్రయోగం విశ్వనాదవార కావ్యపరీమళం. అంగ్గంలోని ప్రయోగవిమర్శ (Practical criticism)లో కావ్యాగ విమర్శ ప్రధానాంశం. దానికి విశ్వనాద శిల్పమార్గం చూచించారు తెలుగులో. కావ్యానుశిలనం చేస్తూ కళామయంగా కావ్యలభక్తాలను రివ్యుల్లు కుపటించే ప్రభ్లయాప్రక్రియలో ప్రవక్తిస్తుంది. కావ్యశిల్పాన్వ్యదన కనువైన మధుబిందువు లీ పద్యశిల్ప వ్యాఖ్యలు. భారతభాగవతాలలోని ప్రసిద్ధపద్యల కిలాగే ప్రపంచించిన పద్య వ్యాఖ్యలతో 'సాహిత్య సురభి' కూర్చుబడింది. రిచర్డ్స్ లాగా వృత్తిరీత్యా ఉపాధ్యాయుడై, ప్రపుత్రిత్యా మహాకవియైన విశ్వనాద ప్రాచీనకవుల

కావ్యాలలోని రహస్యాలను విప్పిచేపే రసవ్యాఖ్య ప్రవృత్తిని ఈ నంకలన సంపుటాల్లో సమృద్ధిగా పండించారు.

ప్రసిద్ధ పాశ్చాత్య విమర్శకులందరూ పేక్సిపీయర్ నాటకాలపై తమ తమ దృక్కుథాలతో విమర్శిలు వెలయించి నట్లుగానే తెలుగు విమర్శకులు కాంగిదాన. భవభాతుల నాటకాలను అనుశీలించటం పరిపాటి. విశ్వనాథ కూడా ఆ పని చేశాడు. అందరికంతే అభినవంగా అనుశీలించాడు. రస సిద్ధాంతానికి ఉమణీయనాటకాకృతిని కల్పించిన కాంగిదాసుని శిల్పమర్గాలను వెలికితుస్తూ. ప్రతీకాత్మక విమర్శనం చేశాడు. ‘శకుంతలము యొక్క అభిజ్ఞానత’ (1960) మార్పి-జార్చి. జయంతి పత్రికలో ప్రతమంగా ప్రచురితం నామస్థక్యం నుంచి అంతఃకరణచైతన్యంవరకు సాగిన రస తత్త్వమణిలనం ఇందులో గమనింప దగింది. శాపవిష్టుతివలన దుష్యంటదు పొందే వేదనలో, జన్మంతరవసనాబిలంతో జీవుడు పొందే వేదనయొక్క వైచిత్రిని అభినవగుట్టుని సిద్ధాంత స్నానసరించి ప్రత్యరించి, మన స్తవ్య శాత్రువిశేషాలను నందించుకుంటూ, రసనిష్పత్తి సూత్రానికి శిల్ప వ్యాఖ్యానం చేసి చూపించారు. ఇందులో నాటకంచూ శిల్పంలోని ర్ఘనిని నిరూపిస్తున్నప్పుడు ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సౌందర్యతత్త్వం, రసబావతత్త్వాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తున్నప్పుడు తత్త్వసౌందర్యం ఏరి విమర్శలో ప్రపాఠాయి. తత్త్వం ఒంటిరమైన ఈ విమర్శ శిల్పమార్గానికి శిఫరప్రాయం:

విశ్వనాథ పారి ‘కావ్యానందం’ (1972) వర్ణనాత్మక లభ్య గ్రంథం. ఆనందత్రయం ఆశానమనీ, అబద్ధమనీ భావించే భాతికవాడుల సాహిత్య దృక్కుథాలు ప్రచారమూతున్న ఈ రోజుల్లో అధునిక జగత్తుకు సాహిత్యశాత్ర మర్యాదలను, సౌందర్యశాత్ర నమాలోచనంగా నమర్పించిన మీమాంస త్తుగంథం. సూత్రలత్తు గ్రంథాలకంటే విలభంగా వివిధాలపై ఆలోచనా ధారగా సాగిన ఈ ప్రక్రియ వర్ణనాత్మక లభ్య గ్రంథం అనటం స్వాయం. వారిప్రభాషికలో ఇది మొదటి గ్రంథం. ఆ తరువాతి మూడు సంపుటాలు శూర్పికాకుండానే విధి వారిని మనకు దూరం చేసింది.

విక్యనాథ రసానుశీలన ప్రవృత్తికి ప్రత్యషసాత్యంగా విలిచేవి వారి 'సాహిత్యవన్యాసముదు'. ఇందులోని 'కాళిదాన భవభూతుడు', రాఘవాచ మంగోబిరతాలలోని ఒనచుంపు, కావ్యర్థచర్చ తులనాత్మక విమర్శకు చక్కని ఉదాహరణలు.

సాహిత్య విమర్శను దర్శనంగా భావించిన విశ్వనాథ. అనుశీలనాన్ని విమర్శనానూ, భావికి మూలమైన తత్త్వదర్శనాన్ని దర్శనంగానూ భావించారు. విమర్శ దర్శనాన్నంచి జాలుపారుతుంది. మరల కావ్యములనంలో తత్త్వ దర్శనం చేసి పరితల కందిస్తుంది. అప్పుడు చిమ్ముయే దర్శనంలా భాసి స్తుంది. కావ్యసందపీతికలో విక్యనావహ రిలా ఆన్నారు— “ఒసమీమాంస భారతీయ సాహిత్యముయొక్క ప్రభావమ్యము. కవితా సాహిత్యముల యందున్న తక్కిన స్వాప్నయములు నీని పొందుటకొండే. అందుకనియే నేను నా కల్పించుచేపారాకలో—

“ప్రాగ్యవచ్చిన్నఁంటన ఒసము చేయ
చెఱ్లు గొప్పయి సంకచాదృతిని చుంచి” అని బ్రాహ్మినాను.

కథ క్రొత్తదగుట, కలిపి ఉగుట, ప్రాత్రపోషణమునకు ప్రాదాన్యము, వాతా పరిణమును కలిపించుట మెన్నలైనవి ప్రదానముగా పాచ్చాత్యల కావ్యదృష్టిగా కనిపించుయన్నది.” ఈ మాటలలో ప్రాచ్యపాచ్చాత్య దృక్పూఢాల భేదాన్ని పిల్చేవించారు.

పాచ్చాత్యలకూడా సాహిత్యవిమర్శలో కావ్యసాందర్భ తత్త్వపరిస్థితిన్ని చేసే ప్రస్తావాలు సాగించారు. వాటిల్లో Realism, Emotionalism, Expressionism, Transcendentalism ముఖ్యమైనవి. వీటిల్లో చివరి దైవ Transcendentalism మీద భారతీయ తత్త్వదర్శన ప్రభావం జాగ కనిపిస్తుందని విమర్శకు లంగికుంపిందే. వాటి ప్రపంచాన్ని పోర్ట్ అనేబింబ్సు మార్టల్లో ఉనం గమనింపజుచు. “Realism regards it as the function of the artist to make reproductions of the external appearances of things, because he and his critics are keenly interested in appearances. Emotionalism holds that it is his function to influence actively other men's emotions. Expressionism also holds that the primary function of the artist

is to influence the emotions of other people by reproducing his own emotions in them, although it could admit that he may influence them towards emotional experiences characteristic of the introverted type. But the concern with exercising a practical influence on the emotions of the other people is in itself a characteristic of the extravert and Expressionism therefore belongs to the extroverted type. Transcendentalism on the other hand belongs to the type of the introvert. It's primary concern is to achieve awareness of the true nature of reality underlying the superficial appearances of things and the influencing of other people, or the communication of that awareness to other people, is secondary.”⁵⁸ విశ్వనాథ విమర్శక పాశ్చాత్యల Transcendentalism ను ఈ తీయదృష్టితో సమగ్రంచేసి ష్టీకరించింది. కాల్పనికోద్యమ యుగ విమర్శకుల Expressionism ను బలపడచగా, విశ్వనాథ ఆ తరువాత యుగాలవారి Transcendentalism ను సాహిత్యంగంలో స్థాపించారు. పాశ్చాత్య ద్రవ్యాల వ్యాఖ్యలను ఈ వారి త్రైక సత్యం మరుచురానిది.

విశ్వనాథవారి విమర్శక ష్టీకాన్ని గుంచి ఆచార్య యస్వి తోగా రావు గాంపు మాట లిక్కడ సంస్కరణీయాలు— “Instinctively inquisitive he was and had an innate urge to think about, imagine, observe, understand and learn things more and more. In and out, in life and literature which happened to him quest and pursuit, he always used to be a poser of questions, seeker of answers and seer of truth which culminate in an aesthetic expression charmed with a philosophical repose. He was versatile and erudite in his scholarship of the oriental and occidental classics—not only of classics and classical treatises of literary criticism but also of the huppenny tuppenny chips of fiction”.....“Viswanatha, who combined in himself the Solomon and Sampson in matters of quality and quantity in his literary output, was not only a creative artist of the first order but also a critic of the first magnitude ”⁵⁹

సాహిత్యప్రమాణాలతో సాహిత్యాన్ని అనుకేలించే ప్రామాణిక ప్రయోగాల విమర్శన శిల్పానుషీలన విమర్శగ తెలుగులో వెంటించారు

విక్యనాథవారు. ఈ మార్గంలో సాగుతున్న నేచి సాహిత్యవిషయ అంతా విక్య నారలో గత్థమౌతుంది. ఆయన ద్రష్ట, ప్రయోక్త, ఏగిలినదారంచరూ ఆ దక్కనంపంట సాగిన ప్రయోక్తలు, ప్రసారకులు.

రెండు పర్ములూలు

వీరేశలింగం పంతుగారి మంచి విక్యనాథ పత్యసారాయణగారిదాకా సాగిన సాహిత్యవిషయాను అంగ ప్రభావ పరిశీలనం దృష్టాంగ గమని తై క్రమంగా ఆకృతిమీదా, ఆలోచనమీదా, అనుభవమీదా ప్రభావం పడిన జాడలు గోచరిస్తాయి. వీరేశలింగం పంతుగారినుంచి కళ్ళమంచికి ముందుదాకా అంగ్నప్రభావం ఆంధ్రవిషయక్కు ఆకృతిమీద పడింది; కళ్ళమంచినుంచి ఆలోచనమీద ప్రసరించింది; రాళ్ళపల్లి దుష్టాయిలు దాన్ని అనుభవంవైపు మళ్ళించారు; విక్యనాథ విషయంలో అనుభవమీది ప్రభావం ఒక పరిపూర్వతము సారించింది. ఆకృతిమీద పడిన ప్రభావం విషయచేత సాదన చేయస్తుంది; అనుకరణాన్నిగానీ, అనుపరణాన్నిగానీ అచరింప చేయస్తుంది. ఆలోచనపై పడిన ప్రభావం విషయచేత భావన చేయస్తుంది; నమస్కారాన్నిగానీ, అపులొనాన్నిగానీ సాధించచేయస్తుంది; అనుభవమీద పడిన ప్రభావం విషయచేత దర్శనం చేయస్తుంది; తత్క్వాన్నే ఇఱ ప్రవృత్తినీ, శిల్పసాందర్భములనాన్ని ప్రదర్శింప చేయస్తుంది. ప్రత మావస్తలో ప్రత్యేకిలు ప్రాధాన్యం కలగడం, పస్తుర్పుష్టికి వియవపెరగడం, శాఖలాటణ కావ్య మీమాంసలకు గౌరవమేర్పడటం గోచరిస్తుంది. ద్వితీయ పస్తలో స్వతంత్ర దృక్పథాలు తలమై త్రటం, భావదృష్టికి ప్రాముఖ్యం రావడం, కావ్యములినానికి, అభిరుచివై కథికి విశేషప్రచారం రావడం సృష్టి మౌతుంది. తృతీయపస్తలో పాచ్చాత్యప్రశాసని దేశియదృక్పురంలో విలినం చేసికొని అభేదప్రతిత్తితో, పొచిత్యదృష్టితో సాందర్భ తత్క్వాను లీంసాన్ని సాగించడం, రసదృష్టికి పట్టం కళ్ళటం, శిల్పివేచనమూ, పరమార్థ విచారాన్ని సాహిత్యప్రమాణాలతో సారించడం ప్రకటితమౌతుంది. అనుభవమీద పడిన ప్రభావాన్ని వివేచించడం ఫీరంలో కలిసియున్న నీటాన్ని వేరుచేసి చూపించడం లాంటిది. అద్వైతఫితిగా బాసించే ఆ ప్రభావం దేశియంగానూ, విక్యజనిసంగానూ ఉంటుంది. అది ప్రభావం చేరగలిగన

చరమస్థితి. ఆమైన ప్రభావం లేకుండానైనా పోవాలి; లేదా, అభ్యాసంలో నైనా ఉపకీవించాలి. విమర్శ స్వీయదర్శనంతో సృజనాత్మకతను ప్రచరించి, ప్రగతివథ లో సాగితే దానిమీద పరప్రభావం లేదనే చెప్పాలి. లేదా, అనుభవప్రభావంతో వెలసిన విమర్శనే ప్రమాణంగా తీసుకొని తీవితాన్ని కొనసాగిస్తే అభ్యాసహాపమైన విమర్శగా పేర్కొనాలి. తెలుగులో విశ్వాధవెంట నడచినపారిలో చాలమందికి అభ్యాసమే కూసువిద్య అయిపో యింది. సృజనాత్మకతను సంతరించుకొనని అభ్యాసచిమర్ప క్రమంగా క్షీణదళను పొందే అవకాశం ఉంది. అందువలన అభినవదర్శనంకోనం అన్వేషించటం సాహిత్యప్రక్రియ లన్నింటికిలాగానే విమర్శకు కూడ నహాజ లక్షణం.

ఆకృతిలో ఆరంభమై అనుభవందాకా సాగి ప్రభావం ఒక వర్తులాన్ని (circle) పూర్తి చేస్తుంది. ఆ తరువాత విమర్శ ప్రభావానికి దూరమైన స్వతంత్రంగా బ్రాహ్మికగలిగితే సంతోషం. లేదా, మరల ఒక క్రొత్తదైన వర్తులం ప్రారంభమౌతుంది. తెలుగులో సాహిత్యవిమర్శ పాశ్చాత్యప్రభావంతో మరొక వర్తులాన్ని అంండించింది. నమన్యయయుగంలో వెలసిన విమర్శ ప్రభావంగా ప్రక్రియ స్వరూప స్వోభావాలను, శాత్రువిళ్ళానంతో ముడివడిన విమర్శదోరఱలను ఆదులంప నాబంధించింది. ఇందులోనే వివిధ సిద్ధాంతాలను భావతీయ దృక్పథంతో నమన్యయించుకొనే అనుభవ విమర్శాన్యయయ కూడా కొన్ని కనపడతాయి. అయినా, అనుభవకేంద్రంనుంచి వైద్యోలగి ప్రక్రియవైపు పయనించే ప్రవృత్తి ప్రభావంకావటం ఈ యుగదర్శింతో కనపడే ప్రభావలక్షణం. ఈ కాళకు వారిత్రిక దృక్పురుథం ప్రధానం. కినికి ఆనుబంధంగా సాగిన పరిశోధనయుగంలోకూడా ప్రక్రియానుకీలనం. చారిత్రకదృష్టి, కావ్యలక్షణ కావ్యమీమాంసా ప్రవృత్తులు ప్రధానంగా గోచరిస్తాయి. ఆమైన సమీక్షయుగంలో వెలసిన విమర్శదోరఱలలో మార్పిగ్నిష్టు విమర్శ అంధవిమర్శలో ఆలోచనమై వడిన పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని. బలంగా ప్రదర్శిస్తుంది. దానికి వస్తుదృష్టిప్రధానం. శ్రీ గుంటూరు కేశేంద్రశర్మ గారి కవిసేన మేవిఫస్టో, విమర్శలో అనుభవంమీద వడే పాశ్చాత్యప్రభావాన్యభావం కొట్టివచ్చినట్లు కనపడుతున్నది. పీరిది ప్రధానంగా బాపదృష్టి విశ్వాధవిమర్శలో పాశ్చాత్యప్రభావం అనుభవంమీద పడినా, అది వారి

విమర్శలో అంతర్వాహినిగా నీఁకీరీ వ్యాయంగా నిలిచింది. జేసేం భ్రసట్ట గాను రచనలో ఆది అంతర్వాహనంగా ర్ఘనిష్టున్నది: ఏదుకీరీవ్యాయంగా ఉట్ట ప్రీతిని పొందుతున్నవి. విశ్వాశవారు ఒసదృష్టిని విచుచ్చాడు కంచించారు: జేసేం దక్కట్ట భావదృష్టిని ప్రాపుంచుచేశారు. నేడు చాలమంది వ్రాష్టున్న ప్రతిరాచబను, వ్యాసకోరాల పై చావిలో ఏవో ఒక వగ్గంలో చేరి యోగా భ్యాసం చేస్తున్నవే. ఈ అభినవపర్చులంలో ఉన్న విశేష మేమంచే—మూడువిధాలైన ప్రభాదాలకు లోగిన విమర్శలలోనూ అభిరుచివిమర్శ ఉండ వలసినదానికంటె ఎక్కువమోతాదులో ఉండటం.

మొవటి పర్చులంలోని విముఖంటె, తెండప దానిలోని విముఖకు అపేళంకంటె ఆగ్రహం ఎక్కువ; సంపాదం కంటె విమాదం ఎక్కువ; విచేచనంకంటె విశ్లేషణం ఎక్కువ; దర్శనంకంటె తర్కం ఎక్కువ; అముఖవంకంటె ఆలోచన ఎక్కువ; అముఖిలనం కంటె సమీఖ ఎక్కువ; సృజనాత్మకతకంటె సిద్ధాంతం ఎక్కువ; మమార్థదృష్టికంటె ప్రయోజన దృష్టి ఎక్కువ; వాడిదనం కంటె ఉడిదనం ఎక్కువ. ప్రవృత్తులు నేరైన ప్రభావ పరిముఖ రెండూ ప్రయత్నిక ప్రతీకలే.

ఆధునికాంధ్ర సాహిత్య విమర్శమీద పాశ్చాత్య ప్రభావమేకాక శారీయ లాషణీలు సాహిత్య సిద్ధాంతాల ప్రభాపం, రచింద్రసాధ టాగూర్, అరవిందమోష్, ఆనందకుమారస్వామి మొదలైన దార్శనిక తత్త్వవేత్తల ప్రభావం కూడా ఉంది. కాని, వాచినివేచించటం ఈ గ్రంథ పరిధిలోనికి రాదు. అయినా, ఆటువంటి విమర్శ తెలుగులో వెఱగునింపుకోవటానికి పాశ్చాత్య విమర్శలోని ప్రత్యేయ పరిష్కారం, విచేకపంపాగ్రాయ, కొవిళ్ళానం, శాస్త్రీయపద్ధతులు, పారిభాషిక పదజాలం, అముఖిలనవిధానం, పరిశోధన విధానం మొదలైనవి సంస్కృత రూపంగా తోడుపడుతున్నాయి. నేటి సాహితీ వేత్త తనదృష్టిని ఒక్కభారతదేశానికి కాని, ఒకబాసకే కాని, ఒకప్రాంతానికి కాని పరిమితం చేసికోవటం లేదు. ప్రవంచవ్యాప్తంగా సాహిత్యకూతున్న రంగాలలో సాగుతున్న అభినవ ప్రయోగ విశేషాలను ఆకర్షించుకొంటున్నాడు. అభిల ప్రవంచాన్ని ఆవరించుకోవటం, విశ్వవిళ్ళానాన్ని సంపదించుకోవటం ఆధునికత లభించంగా నేడు భావింపబడుతున్నది. తులనాత్మక అధ్యయనం

ఈ లక్షణంనుంచి ఆవిచ్చివించింది. అంద్రవిమర్శ ఈ ౧౦గంలో ఎదుగు పలసినంత ఎత్తు ఎదుగక పోయినా, వంకోధన రంగంలో ప్రయోగస్థాయిలో ఇది తన అస్తిత్వాన్ని నిఱవజెట్టుకొంటున్నది.

అంద్ర సాహిత్య విమర్శయుగాల కాల విభాగాన్ని సృష్టి ప్రతివత్తి కోసం ఇలా నిర్ద్రయించుకోవచ్చును—

1. వికాసయుగం - క్రి. ఈ 1871 నుండి 1913 వరకు. (40 సంవత్సరాలు)
2. రావ్యాసుళీలన యుగం - క్రి. ఈ. 1914 నుండి 1948 వరకు. (35 సం॥)
3. శిల్పానుళీలనయుగం - క్రి. ఈ. 1948 నుండి 1963 వరకు. (దాదాపు 15 సం॥లు)
4. సమన్వయయుగం - క్రి. ఈ. 1963-1970 వరకు. (సుమారు 8 సం॥)
5. సమీక్షయుగం - క్రి. ఈ. 1970 నుండి

వంకోధనయుగం సాహిత్య విమర్శలో దాదాపు 1960 నుండి సమన్వయయుగంలో క్రిమంతమైన శాఖగా సాగింది— ఇప్పటికే సాగుతోంది. కానీ 1970 తరువాత తన ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వాన్ని కోల్పోయింది.

సమన్వయ యుగం

సమన్వయయుగంలో సృష్టినాత్మక విమర్శకంటె, సమన్వయాత్మక, విశ్లేషణాత్మక విమర్శ ఎక్కు-ప వచ్చింది. విశ్వనాదలాంటి వారు పాశ్చాత్య విమర్శ్యద్వారాలను, చాటిలోని మేలిమిని పుక్కి-టిపట్టి దేశియంగా ప్రవంచించి, ప్రమాణాలనూ అనుళిలన విధానాలనూ అనుభవదమ్మంగా ఆంధ్రులకు అరటివందొలిచి చేతిలో పెట్టినట్లు ప్రయోగించారు. అయితే. సమన్వయయుగ విమర్శకులు పాశ్చాత్య విమర్శ ఘడ్టతులనూ, ప్రమాణాలనూ, ప్రక్రియలనూ, పారిభ్రాంతిక పదఙాలాన్ని తెలుగు వారికి సృష్టింగా తెలియు బటుస్తూనే, వాటిని దేశియమైన వాటితో సమన్వయమ్మ సంవాదవిధానాన్ని వ్యక్తంచేచారు. భారతీయ సిద్ధాంతాలతో పాశ్చాత్య సిద్ధాంతాలను తులనాత్మకంగా చర్చించి, ఆంద్ర సాహిత్యంలో అని యేవిధంగా ప్రయోగాలలో

స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని సంపాదించుకొన్నామో విపరించే విజ్ఞపు ప్రకటించారు. బాటితీయదృక్పుత్తానికి పాశ్చాత్యప్రభావం పరిపోషణద్రవ్యంగా ప్రపాఠిల్లిన పద్ధతిని ప్రపంచించారు. ఇదే సమన్వయ యుగ ప్రభావండ్రవ్యంగా పరిగణింపబడుతున్నది.

పింగళి లక్ష్మీకాంతం

ఈ యుగం ప్రారంభించుకొని ముందు కూడా సాహిత్యవిమర్శకు సమన్వయ పద్ధతిలో దాంతెన్నట చూపించినదా రున్నారు. వారిలో పింగలే లక్ష్మీకాంతం గారు (1894-1972) మొదట ఎలిగటింప దగినారు. దారు ప్రాసిన దానికంటే అంధ్ర విశ్వకూపరిషత్తులోని అంధరాజులో వనిచేస్తూ యుపరానికి చెప్పింది ఎక్కువ. ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సిద్ధాంత సమన్వయం నాట విమర్శలక్షణం. సాహిత్యప్రమాణాలలో కావ్యమళ్ళిలనించేనే ఉద్య మాలలో పెక్కింటికి ఆయన రూపరేణు దిద్దారు. సాహిత్య చరిత్రాధ్యయ నానికి. విర్మాణానికి చక్కని భాటు చూపించారు. తులనాత్మక విమర్శకు తోపయ మెయిసు పడారు. కాష్యంలోని విలువలట విఱపకట్టే విజ్ఞపు ప్రసారం చేశారు. చిమర్మ విధనాలనూ. విమర్మ లభ్యాలసా వివేచించు విపరించారు. అనుష్టుత విమర్శలో సాహిత్య ప్రమాణాల సద్వినిషోగాన్ని సముద్రగ్లష్టిలో సాధించి చూపించారు; ప్రాచ్య పాశ్చాత్య దృక్పుత్తాల సమన్వయ కోలానికి సోదాహరణంగా రచనలు సాగించారు. వారి గౌతమ వ్యాసాయ (1952) వాట సమన్వయ విమర్మ విధానానికి తొలి వెలుగుభాట. ఆ తరువాత వారు సాగించిన సాహిత్య విమర్శ స్వప్రమాణమైన సమన్వయ చేరణిని స్వప్తంగా వెలాచ్చింది. పింగళివారు మాట్లాడినా, ప్రాసినా, అది సమరమైన సాహిత్యము తీర్చులా ఉంటుందని తెలుగువారు మెచ్చుకొనే చారు. వెక్కుమండి తెలుగుకవుల వ్యక్తిత్వాలకు విఖవకట్టింది. ప్రతింధం లాంటి ప్రక్రియకు స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని కల్పించింది, సాహిత్య చరిత్రలో యుగవిభాగం నిర్ణయాన్ని వ్యవస్థీకరించింది. విమర్శపద్ధతులను వివేచించిందే ఆయనే. దానివెనుక పాశ్చాత్య ప్రభావ మెంతో ఉంది. అప్పటి రోజుల్లో అంగ్లాభార్యునికంటే, అంగ్లాభార్యుపకునికంటే, ఆంధ్ర సాహిత్యాభార్యుడుగాని, ఆంధ్రాభార్యువకుడుగాని ఎందులోనూ తీసిపోడనేభావం

విద్యారంగంలో కల్పించటమే కాకుండా, అంద్ర విమర్శకుడు ప్రాచ్య పాశ్చాత్య విమర్శ పరిష్కానంతో ఆంగ్లైక విమర్శకులకంటే నమన్యయ విమర్శలో సమర్థుడని కూడ సాహిత్యరంగంలో విరూపించి తెలుగువారి గారవాన్ని ఇనుమడింపజేసిన విజ్ఞాలు పింగఱి లక్ష్మికాంతం గారు.

పింగఱివారు రచించిన సాహిత్యశిల్ప సమీక్ష (1966) అంద్ర సాహిత్య చరిత్ర (అనమగ్రం) (1974) అనే గ్రంథాలు నిఖానికి 1960 ప్రాంతంలోనే వెఱవడ వలసినవి. పింగఱివారు ఉద్యోగం చేసినంతకాలం ప్రవచనంలో విమన్ములైనారు. రిటైర్మెంటున తరువాత చివరికోఱాలలో తాము చెప్పిన అంశాలను చర్యాణంచేసికొన్నట్లు గ్రంథఫంచేశారు. అందువలన ఈ గ్రంథాలలో వారి ప్రవచనకాలంలోని అభిప్రాయాలే ప్రధానంగా కనపడతాయి. వారి సాహిత్యశిల్ప సమీక్షమీద జూడ్సన్ రచించిన 'An Introduction to the Study of Literature' ప్రభావం బలంగా కనబడుతుంది. అంగ్లసాహిత్య విమర్శలో జూడ్సన్ గ్రంథం ప్రాథమికమైనదనే చెప్పాలి. వారి కాలానికి ఆ గ్రంథంలో చెప్పిన విషయాలను నమన్యయించుకోవటమే ఒక గొప్పగా ఉండేది. వారాగ్రంథంలోని పాశ్చాత్య విమర్శలక్షణాలను భారతీయాలంకారిక విమర్శ లక్షణాలతో తులనాత్మకంగా చర్చించి సిద్ధాంత ప్రవచనం చేశారు. 'రచన సుందరమై, సార్వజనిక ప్రయోజనమును కలిగి, భావనాష్టోదమైన ఆష్టోదము నిష్పున. కర్తృయుక్త ఆత్మయతను స్పృహింప దేయ గ్రంథము కావ్యము. ఆ కావ్యజాలమే సాహిత్యము. ఆ సాహిత్య మొక కళ. (సా. 3. స. పు. 5) వంటి నిర్వచనాలు వారి సమన్యయ విమర్శ దృక్ప్రాణతాలు. అంద్రవిమర్శలో పాశ్చాత్య పరిష్కానంతో ప్రయోగించే పారిష్కాపిక పదాలను నిర్దరించటం వారు చేసిన గొప్పనేవ. అంతరమూర్తి (Inner being), ఆత్మయత (Personality), చిత్రకళ (Arts of delineation), సరసకళ (Aesthetic Arts), విలాసకళ (Arts of pleasure), క్రియాలార్థయము (Graceful execution), వాహకద్వారయము (medium), ఆదర్శరూపము (Ideal archetype), సార్థక రూపము (Significant Form), ఆష్టోదణనకమైన యర్థము (Idea), మనోదర్శ శాస్త్రము (Psychology), శ్రుతి

(Harmony), లయ (Rhythm), శటష్ఠి చిత్తపుత్రి (objective attitude), సత్యము (Truth), మానవ విక్రియ (Reaction), కొన్యాయము (Poetic justice), దివ్యదర్శనము (Vision Divine), వేదన (Feeling), భావావేషము, భావము (Emotion), భావన (Imagination), కావ్యగతములైన తత్త్వములు (Elements of Poetry), ఆలోచన (Thought), పదగుంఫనము (Form), బుద్ధిగమ్యము (Intellectual), భావస్ఫోరకము (Emotional), శ్రవణ వేయము (Aesthetic), భాసాత్మక నిర్వాపి (Imaginative Pleasure), వైషయికమైన భావము (Sensuous emotion), రఘువము (Aesthetic emotion), ఉద్దీపనకము (Stimulus), అసంలభ్య క్రమము (Imperceptibility), వాతావరణము (Atmosphere), అత్మాక్రయమైన సత్యము (Subjective reality), చరాక్రయమైన సత్యము (objective reality), అసత్యము (non-real), నైఱములు (Instincts), అసహ్యత (Repugnance), కుతూహలము (Curiosity), కాషము (Sex), అత్మాభినిషేఖము (Self-assertion), స్వాతిత్యయము (Superiority), సృజన (Creativeness), ఉష్ణలత (Fervour), పట్టగాహము (Possession), సంధి సామగ్రి (Unifying factors), అత్మాప్రయ్తీకరణము (Self-expression), అత్మాక్రయ కవిత్వము, అనుభవ కవిత్వము (Poetry of experience), భావకవిత్వము (Lyrical Poetry), అభ్యాస రూపము (Narrative form), సంపాద రూపము (Dialogue form), నృత్య గీతము (Ballad-dance), పాత్రారోపణము (Assumption of character), నాటక జాగ్యము (Action of the Drama), భారీ భయము (Pity and fear), అబినవ ప్రాచీనులు (Neo-classicists), ప్రతియోగము (Contrast), భావనాప్రోదము (Imaginative pleasure), ఆక్రూ పర మార్గము (Self-obliteration)- మొదలైన పారిభ్రాంతిక పదాలను పాశ్చాత్య విమర్శ భోషణలను భారతీయ విమర్శ పద్ధతులలో సమన్వయిస్తూ పింగళివారు పేర్కొనటం దారి విమర్శలో గమనింపవచ్చును.

పింగళి లక్ష్మీకాంతం గారు భారతీయ భాషణికుల అభిప్రాయాలపై ఎంత ప్రామాణిక భావం ప్రకటిస్తారో, పాశ్చాత్య విమర్శకుల అభిప్రాయాల

మీద కూడా అంతటి పిలువైన ప్రామాణికబ్లద్దిని ప్రసరిస్తారు—అట్టివారి నమన్యయదృష్టికి ఈ వాక్యాలు చక్కని తార్గాట్టాయి. “మన అలంకారికుల నియమానుసారముగా సాహిత్య మనిషించుకొనదగిన ఏ రచనలైనను కావ్యమే యగును (Any particular piece of literature). పొశ్చాత్యాలు చేసిన నియచనము కవిత్యముగురించియే (Poetry). ఆ నిర్వచనములు చేసినవారు శాస్త్రకారులు కారు; అనుభవకాలరైన విమర్శకులు. వైదుష్య పరీక్షలయించు ప్రామాణికు లనిపించుకొన్న వేత్తలు, అందుచే దారి వాక్యములుకూడ శాస్త్రవాక్యములుగానే ఘన్నించబడినవి.”⁶⁰

కిల్పనుకీలనయుగప్రపృతిని పింగిపారు నమ్మించారు. “కావ్యము శల్పస్థితి. కిల్పమర్యాదల ననుసరించి అనవర్యముగా జరుగునేని అది నీతిబద్ధమైనట్టే. కిల్పనీలి వేరు; లోకసీతి వేరు. ఈ రెండింటని తోడింపదాయ.”....జది యెల్లరికును కోఫర్యమే ”⁶¹

కావ్య వివేచనంలో ప్రాచ్యపాశ్చాత్య సమీక్ష నమన్యయశ్శకంగా సాగే వైఖరిక ఉదాహరణం. “ఒసానందముతోపాటు కావ్యమువలన మనము గ్రహింపదగిన విషయాంతరమేమైన నున్నదా? అని ప్రశ్నించినచో. ఆ విషయాంతరము రావ్యమువలన మనకు కల్గేడి చిత్తసంస్కర మని చెప్పాడురు. మహాకవులండరును ఒసానందముతోపాటు ఉత్తమ చిత్తసంస్కరము కలిగించెడి కావ్యములే రిచిండరు. ఆ సంస్కరమే వారి కవిత్యమునకు నికషోపలము. ఈ అధ్యమనే ‘ఎమర్సన్’ (Emerson) ఇట్లనేసు: “Great Poets are judged by the frame of mind they induce in us”.⁶²

పింగళి వారు ఎంతటి కవియో అంతటి విమర్శకుడు; ఎంతటి విమర్శకుడో అంతటి ఉపాధ్యాయుడు, పింగళివార వ్యాసాలకాని. గ్రంథాలు కానీ, పీతికలుగానీ చదివినప్పుడు వారి దృష్టిలో విద్యాంసులేకారు; విద్యార్థులు తూడ ఉన్నారని అనిపిస్తుంది. నమన్యయ విమర్శక పాఠాలు చెప్పిన ఉపాధ్యాయ విమర్శకులు పింగళి వారు. పూరంగా చూస్తే పింగళి వారి మీద అమెరిక్ అభినవ విమర్శ ప్రభావం కొంత ఉన్న, దానికంటే ఓచర్చు,

ప్రయోగ విమర్శ ప్రథావచే బలంగా కనపడుంది. విశ్వసాద విమర్శలో పాశ్చాత్యంకం సాలలో నీరులాగా కలిసిపోయినట్లయి విశదీయశేని అదైవ్యత స్థితి పొందగా, పింగి వారి విమర్శలో పాశ్చాత్యంకం కీర్తి శర్మాచ న్యాయాన్ని భజించి సాగింది. ఇది సమన్వయ విమర్శకు తీవన సూత్రమై సాగింది.

జి. వి. కృష్ణరావు

పింగి వారిది కావ్యర్థాల సమన్వయాన్ని ప్రకటించే ప్రాచ్యపాశ్చాత్య దృక్పూఢాల అసుఖించ విమర్శ అయితే, జి. వి. కృష్ణరావుగారిది భారతీయ పాశ్చాత్య సాహిత్యసిద్ధాంతాల సమ్యక్షపన్వయయ దృక్పూఢంతో సాగిన సిద్ధాంత చర్చ. వారికంటే పీరిలో ప్రత్యేకక ఉంది. ఆధునిక విమర్శ యుగంలో వచ్చిన వివిధ వాదాల ఫలాతులను భారతీయ దృక్పూఢంతో తులనాత్మకంగా చదించి తరతమచేదాలను సప్రమాణంగా నిరూపించే యత్నం వీరు చేశారు. ఏరి 'కావ్యజగత్తు' (1944) ఇటువంచి పీమాంస గ్రంథం. రచస చిన్నదైనా విఱవైనది. కృష్ణరావు గారు 'స్లేటో ఆదర్శవాదం' అనే గ్రంథాన్ని కూడా ఈ శాఖలో రచించారు. 'కావ్యజగత్తు'లో రచయిత తన సిద్ధాంత విధానాన్ని వివరిస్తూ ఇలా అన్నారు. "నా సిద్ధాంతం కొత్తదీ కాదు: పాతదీ కాదు. ఇలా అనటంవలన ప్రాతక్రొత్తల కలయిక అని చెప్పటానికి అంతకన్నా వీలు లేదు. ఎందుకంటే భరతాది లాటటికులు చెబుతూ వచ్చిన రసవాదాన్నే స్వీకరించి ఆధిభోతిక సిద్ధాంతాన్ని అన్వయించాను. ఈ రెండు సిద్ధాంతాలూ ప్రాతవే. మొదటిది ప్రాచీన తమం; రెండోది పద్ధతినిమిది. వందొమ్మెది శతాబ్దిలో ప్రథలమై ఈ రోజుల్లో ప్రసరిస్తూ ఉంది." -⁶³ అని 1944 లో అన్నారు. ఇందులో మార్కుస్టు దృక్పూఢాన్ని పరామర్శిస్తున్నానని రావుగారు శీర్షికలోనే సూచించారు. కానీ, కృష్ణరావు గారు భారతీయుడుగా పాశ్చాత్య విమర్శను చూశారు. దాని కది అభినవవశారమన్నారు. సమన్వయ దృక్పూఢ ముంచే తప్ప అలా అనే సాహాపం ఎపరికీ ఉండదు. వారా గ్రంథంలో ఆధునిక వాదాల నన్నింటినీ పరామర్శించారు. 'కళ కళకోసమే' అనే కాల్పనిక వాదం, సింహాలిజం, ఇంప్రెషనిజం, పోష్ట్ ఇంప్రెషనిజం, ఎక్స్ప్రెషనిజం, సప్రియలిజం మొదటైన వాటిని గూర్చి వివేచించారు; విమర్శించారు. భారతీయ

వాదాలతో పోల్చి నమాలోచించారు. “కావ్యజగత్తు సామాచిక జగత్తు నుంచి ఉత్పన్నమయ్యేదే కాని అలోకికమైనదికాదు కావ్యజగత్తులో ఆనందం ప్రధాం; సామాచిక జగత్తులో కాదు. నమాజంలో ఎలా ఆనందం కలుగు తుందో. ఆ విచానాల ననుసంచే కవి తన అనుభూతిని మార్పు చేయుక చిత్రిస్తాడు. ఇలాంటి కావ్యజగత్తు సామాచిక జగత్తులోకి మారుతూ వుంటుంది. సామాచిక జగత్తు నుండి కావ్య జగత్తును వేరు చేసి చూస్తే. అయోమయంగా అర్థరహితంగా, మంచి చెడ్డా లేక, ఎందుకో, దేనికో, దేనికోగా ఉంటుంది. మొదటి రావ్యాజగత్తును అర్థంచేసుకోవాలంచే సంప్రభాయాభిజ్ఞత ఉండాలి. ఇప్పటి కావ్య జగత్తును అర్థం చేసికాని ఆనందించాలంటే ఇప్పటి నమాజంలో మునిగితేలుతూ ఉండాలి. దీన్నిబట్టి ఏది కావ్యజగత్తో తేలింది. నేటి పాతకునికి సంతోషమిచ్చినదాన్నే పాతకుడు కావ్యంగా గ్రహించాలి”⁶⁴ అని విర్థరించారు. “కపి అనుభూతిని నిర్ణయించే నమాజం. సామాచిక జీవితం ఉత్పత్తి సాధనముల సంబంధముచేత విర్థ యింపబడుతాయి. అందువల్ల ఉత్పత్తి సాధనాల సంబంధాలనుబట్టి నమాజం మారుతుంది. నమాజంతో సాహిత్యం. ఉర్కుం. సీతి మొదలైనవి మారుతాయి”⁶⁵-అని మాప్తాప్తమై దృక్పూర్ణాన్ని వివరించి నాటి తెలుగు సాహిత్య రంగంలోని సాహిత్య సిద్ధాంతావగాహన యొక్క దీనచను వివరించారు. “విశ్వ సాహిత్యపు సిద్ధాంతాలు చౌక నరుకుగా దిగాయి. పీటిని కొంతమంది మందబుద్ధులు దేశకాల పరిస్థితులను గుర్తించకుండా యతాతథంగా తెలుగు దేశంలో కక్కారు. కీనికి భాషకవిత్యం, సప్రియలిజం సరియైన ఉదాహణ”⁶⁶ అని విమర్శించారు.

“కొంతమంది రాజకీయరంగంలోను వెంటనే సోషలిస్టు విష్వవం రావాలంటారు. ఈ మధ్య మొదటి దాన్ని మానుకొని, ప్రణాస్యమిక విష్వవచే రావాలంటున్నారు. సాహిత్యరంగంలో సోషలిస్టు విష్వవం రావాలని వెరికేకలు వేస్తున్నారు పంచించినవారిలాగా”

“వర్గ సంబంధాలను మనదేశంలో పరిశీలించి చూచ్చే. కార్బూకుల విలం చాల తక్కువగా వుంది. ‘మధ్య తరగతి’ పారి బలం ఎక్కువగా

వుంది. అను ఏ విష్టవం రాబాలన్న రాజకీయచైతన్య ముందాలి. ఇలాంటి చైతన్యం 'మచ్చుకుగతి'లోనే వుంది - వుండబానికి అవకాశముంది. పరిత్రమయ బాగా అభివృద్ధి కాలేదు. ఉన్న కొద్ది మంది కావ్యకులకు కూడా విద్యాగంధం లేదు. ఎవరేమి చెప్పినా, అను సాహిత్యం చదువుకున్న దళకే. అష్టరజ్జునమైనా లేసివారికోసం సాహిత్యం ప్రాయిందదు."⁶⁷

పీచి అభిప్రాయాలు స్వాతంత్ర్యం రాకపూర్వ మున్న మార్క్యుస్టు వ్యవస్థ స్థితిగతులకు నంటందిందినవిగా కనపడుతున్నాయి. నేచి మార్క్యుస్టులు చీరిని రాయస్తులంటారు. ఏమైనా "సామాజిక డీవనంతో ఉత్సవమైన లాప నమాజంతోపాటే మారుతూ వుంటుంది. జిల్లం నశించదనే మీమాంసకుల స్టోటసిఫ్టాంతాన్ని ఈ విషయంలో ఆదించటానికి వీల్సేదు....ఒకటి-కళను గాని, కవిత్యాన్నిగాని నంఖాన్నంచి విద్యేయటానికి వీల్సేదు. దెండు-మాసప నమాజం మారుతూ ఉంది. నమాజంతోపాటు భాష, అనుభూతి, కావ్యం మారుతూ వస్తున్నాయి. ఈ మార్పును అంగీకరిస్తేనే తాని అన్ని యుగాల కావ్యాలనూ అర్థంచేసికోటానికి వీటిలేదు....ఈ మార్పును వివరించగలిగింది చారిత్రక భాతిక సిద్ధాంతమైక్కుటే. కొంత మంది మార్క్యుస్టు చెప్పిన యా సిద్ధాంతం సాహిత్యానికి ఏ మాత్రమూ అన్యయించదంటారు. ఇది పొరపాటు. మార్క్యుస్టులుగా భాతిక సిద్ధాంతాలను అన్యయస్తే ప్రయోజనంలో⁶⁸" దని మార్క్యుస్టు విమర్శను సమన్వయించుకోపటానికి చక్కని భాషికను సిద్ధం చేశారు ఓ వి. కృష్ణరావుగారు.

శిల్మానుశీలనయుగంలోనే సమన్వయ విమర్శయుగానికి శీఖావసం జరిగిందని కృష్ణరావు, లక్ష్మీకాంతం గారల రచనలు స్వస్తం చేపుతున్నాయి. దానికి కారణాలు కూడా ఉన్నాయి. భావకవిత్యయుగంలో ప్రయోగాలు వచ్చినంత వేగంగా ప్రయోగ విభ్రానం వ్యాప్తికాలేదు. పాశ్చాత్యసాహిత్య సిద్ధాంతాలను భారతీయ దృక్పతంతో సమ్యగవగాహానతో ప్రవచించే విషర్ణవెలయిలేదు. అందువలన వైవిధ్యంతో కూడుకొన్న అభిప్రాయాలు వెఱువద్దాయి. తర్జన భర్జనలూ జరిగాయి. మరొకవైపు పార్మాత్రైక దృక్పతంతో సాచేన కావ్యాలను విమర్శించి దుయ్యబిష్టే స్వభావం ప్రచారింది. ఈవిభిన్న ధోరణల మధ్య సమన్వయిం కుదిరించటానికి, అవగాహన పెంపొందించ చేయటానికి,

సాహిత్యపు విలువలను మారుతున్న పరిస్థితులలో విర్భయంచటానికి సమన్వయం దృక్కూఠం కావలిని వచ్చింది. విశ్వాదలో లోనారసి చూస్తే తప్ప గోబరించవి పాశ్చాత్య ప్రభావం తిల్పిమాగ్గాన్ని మంటావథం చేసినా, సీరషీరన్యాయంగా ఉన్న ఉథు విధానాలను వివేచించి చూపించి, సాహిత్యాలోకంలో ఆరెండించిని తెలిసి ప్రయోగించే పుట్టునాన్ని వ్యాప్తం చేయవలసి వచ్చింది. నూత్నవద జాలాన్ని సృష్టించుకోవలసి వచ్చింది. దానిలో, పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని అను ఖూతినుండి ప్రక్రియ పరిష్కారం వైపు ప్రసరించచేసి, సిద్ధాంత సమాఖ్య చ నంలో వినియోగించి వివేచనలో కూడుకొన్న కొత్తపొతల మేలుకలయికను విపరింపులసిన అవసరాన్ని గుర్తించి సమన్వయ విమర్శ శన పాత్రముతంగా నిర్వహించింది.

డా॥ సీ. నారాయణ రెడ్డి

సమన్వయ విమర్శయుగంలో సవ్యసాహిత్యాన్ని. అభ్యదయ సాహిత్యాన్ని అనుకోలించటంలో సమన్వయధోరణిని ప్రకటించి, తదువాతి విమర్శకులకు వెఱుగుభాటలను చూపించింది డా॥ సి. నారాయణరెడ్డి (1981-) గారి ‘అధునికాంధ్రకవిత్యము—సంప్రదాయములు—ప్రయోగములు’ (1967) అన్న పరిశోధనా గ్రంథం. చీన్ని నిజానికి పరిశోధనశాఖలో పరిగణింప వలసి ఉన్న సాహిత్య విమర్శ ఫీద ఈ గ్రంథం వేసిన ప్రభావాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని సమన్వయయుగవిమర్శ కరదీపికగా ఈ అధ్యయంలోనే పేర్కొనటం జరుగుతున్నది.

అధునికాంధ్ర సాహిత్యంలో విరేళలింగం పంతులుగారి దగ్గర నుండి ప్రభ్యాతంగా వస్తున్న ప్రయోగబూషణాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని, ఆంధ్ర కవులు పాశ్చాత్య ప్రభావంతో తెలుగులో వెలయించిన ప్రయోగాల్లో కాన వచ్చే దేశియతను. పాశ్చాత్యంశాన్ని నిరూపించవలసిన అవసరాన్ని గుర్తించి రెడ్డిగారు ఈ గ్రంథాన్ని రచించారు. (ప్రాచ్యపాశ్చాత్య దృక్కూఠాల సమన్వయంతో సంప్రదాయ ప్రయోగాల విచారంచేసి వాటి స్వరూప స్వభావాలను విశ్లేషించి వివరించారు. వాటిని నిర్ధరించటంలో గిల్ బర్డ్ మురే

రచించిన 'The classical Tradition in Poetry' అనే గ్రంథాన్ని, జె. యార్. లోవెన్ ఉచితిని 'Convention and Revolt in Poetry' అనే గ్రంథాన్ని ప్రచారప్రమాణాలగా గ్రహించారు. "The new comes and takes its place beside the old, and we welcome it. But it is not wise to give up too soon the old for dead. The ways of genius with supposedly, cast-off lifeless forms have to be reckoned with. For, the touch of genius is like the miracle of spring!" అన్న లోవెన్ అవిప్రాయాన్ని గూప విష్టా రెడ్డిగారు ఇలా వివేచించారు. "క్షీణదళి" సున్న సంప్రదాయమును ఖనరుద్ధరించుటకు తోడ్పుడు ఎట్టి విశ్లంఘి ప్రయోగమైనసు ఆదరణీయమే. కేవలము ప్రయోగమైపుకు ప్రయోగము చేయుట అంతగా ఫలవంతమైన క్రకియ రాచు. ఏక్కే ప్రమాదో సైనసు మొదట సంప్రదాయము ఎరువు వేసి. తదనంతము ప్రయోగము లనెడు ఒత్తునములు చట్టసర్జు పురకతములును, మఱిటాను గ్రేట్ సేయు వంటలు వండింపజున్నాము. సంప్రదాయ ప్రయోగముల సమ్యక్కేశవమే మానవుని మహాస్నత దశకు గానిపోవును."⁷⁰

ప్రాచీనాంధ్రకివిత్వంలో. కనవదే నవీనరీతుల్ని పూర్వింగంగా సమీక్షించి నవ్యకవితోద్యమంలోని నవ్యతను పాశ్చాత్యప్రభావానుశిలంతో విషులంగా రెడ్డిగారు వివరించారు. నవ్యకవిత్వ యుగక్కులుగా గుండాడను, రాయప్రోయను పేర్కుంటూ అట్టి సమన్వయ మాగానికి ఘంటావథాన్ని కల్పించారు. "ఈ నవలోని నవ్యత, గ్రంథప్రచురణ, తరువాతి కవులమై వాని ప్రభావము అను మూడంకములను బట్టి వుంచిలింపగా నవ్యకవిత్వ మహాచయమునకు గురుణాడరాయప్రోయలు ఏకకాలమున ఆరుటోదయ తపోచయముల ఎంటి వారని తేలచున్నది. ఇ॥ ఏరభద్రరావుగారు సూచించి నటుగా రా యిరువుప మార్గదేశి కవిత్వములకు భావకవిత్వయుగమున అనుయాయుల ఏర్పడినారు. అభ్యదయ కవిత్వయుగములో మాత్రము తీర్మతి అవతరణతో గురజాడ ఆధిక్య మొకింత పెరిగినది. ఇంగ్లీషుభాషలో కాల్పనికోద్యమము Romanticismనకు ఎవరాబార్యులను ప్రశ్న వచ్చి నమ్మడు తఱక్కున మెరిసెడువా రియ్యురు. ఒకరు: వర్షీవర్త; రెండవవారు: కోల్రిండ్రి. ఏరి Lyrical Ballads అనుగేయసంపుటి ఇంగ్లీషు సార

స్వతములో కాల్పనికోద్యమమునకు క్రొత్తదారులు తీసినది. అట్టే రాయబ్రోలు గురజాడల కావ్యములు నవ్యకవిత్వయుగమునకు నాంది పరించినవి. అందుకే ఇరువురిని యుగకర్తృలుగా భావించి కైమోడ్యులు ఘటించుట యుక్తము ..”⁷¹ అని రెడ్డిగారు సమన్వయదృష్టిని ప్రసరించి సోపవత్తికంగా సమర్థించారు

శాపకవిత్వ రాఖలను విశ్లేషించి వివరించటంలోనూ, ఆ యుగంలో ప్రయోగాలు చేసిన వివిచకపులపై గల పాశ్చాత్యప్రభావాన్ని, భారతీయ సంప్రదాయాన్ని పరిశీలించటంలోనూ, కవిత్వపు విలావలను నిగ్నతేల్పటంలోనూ రెడ్డిగారు ప్రాక్పుషమిషుర్మాక్షరాల సమ్యక్పురీ పాకాన్ని ప్రపఠించారు. ఉదాత్తమైన కైలి, ఉద్యోగంలేని అభివ్యక్తి, మాధుర్యంతో కూడిన సంవిధానం, నిష్పత్తపాతమైన తీర్పుచెప్పే నేర్పు నారాయణరెడ్డిగారి విషుర్మకు సహజాలటణాలు. ఈ వైళలి తరువాతి విషుర్మకుల్ని ఎంతో ఆక్రమించింది. ఏరి గ్రంథం బాంత్రకాద్యయనానికి. కావ్యానుశిలనానికి. ప్రభావ పరిశీలనానికి. సమన్వయ విషుర్మకు విధానానికి నికపోవలంగా తెలుగులో వాసి తెక్కింది.

1950-60 దశాబ్దిలో వెలువడిన సాహిత్యంలోనే సమన్వయమార్గం కనపడుతున్నదని రెడ్డిగారు దర్శించారు. “వీడి ఎట్లున్నను ఎవరికి వారు అరలు కట్టుకొని ప్రయోగములు చేయు మనస్తత్వము ఈ దశాబ్దిలో చాలవర కంత ఏంచి, ఈ కాలము కవిత్వము ‘సమన్వయవాదము’నకు చెందినదేమో యని పించును.”⁷² కవితలో సమన్వయముగ మవతరస్తున్న ఉషస్సులను చూచిన తెడ్డిగారు విషుర్మతో సమన్వయయుగానికి శాస్కరోదయాన్ని కల్పించారు. డా॥ తిరుమల శ్రీనివాసాచార్య మాటలలో “సంప్రదాయాన్ని ప్రయోగ గుణాన్ని మేళవించుకున్న ప్రతిథయే ప్రస్పటంగా రాణింపగలగుతుందనే సత్యాన్ని, కవిత్వానికి కొత్తపాతల మేలు కలయికయే ఉపాదేయ మనే స్వీయసమన్వయ దృక్షాన్ని సహృదయ జృదయవర్జకంగా ఈ పరిశోధనవ్యాసంలో నిరూపించటంలో కృతార్థుడైనాడు నారాయణరెడ్డి”⁷³ ‘కప్పిచెప్పితే కవిత, విప్పి

చెప్పితే విమర్శ అన్న రెడ్డిగారి కవితాసూక్తం రెండు రెక్కలతో ఎగిరిన సాహితీవిషాంగరంగం వారి పమన్వయ విమర్శ ప్రయోగం. ఇందియో శతాబ్ది సమన్వయ దృక్పతం మానసవేవరంలా నిలచిన మనోళ్ల విమర్శ జీవితం రెడ్డిగారి రచన.

ఆర్. ఎన్. సుదర్శనం

సమన్వయయుగ విమర్శలలో శిఖరప్రాయిలు శ్రీ ఆర్. ఎన్. సుదర్శనంగారు (1927-) ఆదునికయుగంలో ప్రసిద్ధులైన డి. యిన్. ఇలియట్, ఐ.ఎ. రిచర్డ్స్ లాంటి విమర్శకుల విమర్శవిష్ణువాన్ని ఆంధ్రంచుకొని తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ-ప్రధానంగా నపలాసాహిత్య విమర్శ-సాగిస్తున్న వారు శ్రీ సుదర్శనం గారు. సాహిత్య విమర్శను గుంచి పీరు పెఱవరచిన అభిప్రాయాలు కొన్ని డాటి విమర్శకే ప్రమాణాలుగా పనికి వస్తాయి. మచ్చులు-

1) 'రాలంలో' అధిరుచులూ, అంప్రాయాలూ మారుతాయి. సాహిత్య రిచనలో మార్పులూ క్రొక్కి పోకడలూ పస్తాయి. సాహిత్యాన్ని విమర్శంచి వ్యాఖ్యనించే మూగులూ లిన్వుంగా రూపొందవచ్చు. కాని, రచయిత దృక్ప్రాణికి అతని రిచనలీ గు సంబంధం ఒక నిష్ఠిత ప్రమాణం రచన మనలో కలిగించే అసుభూతిద్వారా ఆ సంబంధాన్ని తెలుసుకొని వివరించటానికి చేసే ప్రయత్నమే సాహిత్య విమర్శ. సాహిత్య విమర్శ స్వభావము కావ్యాడ్ ప్రకాశము; దాని స్వరూపము సత్యాన్వేషణము.'⁷⁴

2) 'రచయిత దృక్ప్రథమూ అతనికాలపు విశ్వాసాలూ వాచ్యంగా కాక కావ్యంలో వ్యంగ్యంగా, జీవితచిత్రణంగా నిష్టిప్రథం కావటంలో ఆ కావ్యం విశ్వాసినమైన కాలాతీతమైన ఒక సత్యాన్ని వ్యక్తం చెయ్యటం జరుగుతుంది. ఆ సత్యాన్నే ఆ కావ్యంయొక్క అత్మగా, ప్రాణంగా పేర్కొనవచ్చు. ఆ సత్యాన్ని కావ్యంలోని దృక్పతంగా, కావ్యం యొక్క విశేషార్థంగా, రపథ్యానిగా ఏ యుగపు విమర్శకులు ఆ యుగంలో వ్యాఖ్యనించవచ్చు. కావ్యం

నాలుగు కాలాలపొట్టు నిత్య సూతనంగా ఉండటం యి విధంగానే సాధ్యం'.⁷⁵

3) 'ఒక విద్యిష్ట రచన విషయంలో సాక్షిత్తు విమర్శ ఎలా జరుగుతుందో విచారించటంద్వారానే సాహిత్య విమర్శ స్వరూపం తేఱ్చుకోవాలిగాని, అది అలంకార శాస్త్రంద్వారా తేలే విషయం కాదు.'⁷⁶

4) 'ఒక కాప్యం జీవిత చిత్రణ చేస్తున్నపుడు లేక, విశిష్టమైన కల్పనగా, యుతిహసంగా, స్పృహణంగా అది పదే పదే మనల్ని ఆకర్షిస్తున్నపుడు, రసవంతంగా ఉంటున్నపుడు (అంటే ఒక విశేషమనఃస్థితిని మనలో కలిగించే శక్తి కలిగిఉన్నపుడు) ఆ రససిద్ధిని గూర్చి విశేషశాశ్వత్తు కంగా వివరింపబూసుకోవటమే కాదు. దానికి జీవితానికి గల సంబంధాన్ని గూర్చి వ్యాఖ్యానించటంకూడా విమర్శ చేపట్టవలసిన లక్ష్యమే.'⁷⁷

5) 'రచన మొత్తంమీద వ్యక్తమయ్యే దృక్పూర్ణం ఏమిలో దాన్ని రూపొందింపజేయటం ఆధునిక పద్ధతి'.⁷⁸

6) 'నా మటుకు నాకు 'రసము' అంటే 'Unity of mood' అని అన్వయించుకోవచ్చునేమో అని లోస్తుంది. ఒక విశిష్టమైన మనఃస్థితిని నాలో కలిగించగల రచనని, రచనాలాగాన్ని లేక వాక్యాన్ని రసవంతమైంచిగా చెప్పవచ్చు. అక్కడ మనఃస్థితి అంటే ఒక హృదయానుభూతే కాదు దానికి అనుబంధమై మేధాగతమైన విశేషభావస్పూర్ణణ కూడా అని ఉద్దేశం'.⁷⁹

శ్రీ సుదర్శనంగారి విమర్శలో కవి వ్యక్తిశ్వానికి, సంఘానికి, కావ్యానికి గల సంబంధాన్ని గుర్తించి, కవిదృక్పూర్ణాన్ని కావ్యంలోని ప్రమాణాలతో ఆవిష్కరించే పద్ధతి ప్రధానంగా కనపడుతుంది. కావ్యానుశీలనంలో కవిదృక్పూర్ణానికి కావ్యానికి గల సంబంధమే విశీశ ప్రమాణమని వారు పేర్కున్నారు. ఈ ప్రమాణంలో ఏ కాలంలోనై ఏ దృక్పూర్ణంలోనై రచింపబడిన రచనను అనుశీలించపచ్చనని పేర్కున్నారు. కీరిలో ప్రచారింపబడిన వారి సాహిత్య వ్యాసాలనంపటి 'సాహిత్యంలో దృక్పూర్ణాలు' ఎట విమర్శ విధానాన్ని సృష్టింగా వ్యక్తంచేస్తున్నది. సుదర్శనం గారు విమర్శలో

తత్త్వదృష్టిని ప్రవేళపెట్టారు. ప్రాత్రలను. సన్మిహేచాలమా. సంభాషణనూ, సంవిధానాన్ని, ఇల్పాన్ని సమష్టిగానూ, వ్యష్టిగానూ పరిశీలించినా ఒచ్చయిత దృక్పతం ప్రతియమానం కావటానికి ప్రచ్ఛన్న, ప్రత్యక్షి వాహికలుగా పనికి వస్తాయన్న అనుష్టతిత విమర్శ మార్గాన్ని వీరు ఈ క్రిమంతంగా అభివ్యక్తికి లింబారు. పొచీన కవులలో అల్లసాచి పెద్దనను గురించి వీరు వ్రాస్తా ఆమహాకి జీవితానికి సంబంధించిన తాత్త్విక దృక్పతాన్ని కావ్యం ద్వారా ఎలా వ్యక్తికరించాడో వివరించారు. “ఇంద్రియ సుఖము, ధర్మము, దయ, ప్రేమ, మైరాగ్యము వీవి తాత్త్విక నిరూపణమూ సమన్వయమూ పెద్దన మానుచరిత్ర కావ్యం. సమకారీన జీవనధోరణికి, తాత్త్వికుడూ, ధర్మజ్ఞుడూ అయిన కవిగా, జీవితంమీద ఆన్తకీ, గౌరవమూ కలిగిన మేదావంతుడుగా పెద్దన వ్యాఖ్యానం చేశాడు. అది ఆయనలోని ‘అనార్థాసిత దుఃఖానికి’ ఘతితం, ఆయన వలపువక్కా, ప్రేమకూ, చూపిన విధేయం ప్రభంధ కవుల నుండి మనం సాధారణంగా ఆశించేదికాడు. ఉదాత్త శృంగారానికి శ్రీకారం చుట్టిన నవ్యకవులకు పితామహుడు పెద్దన. శృంగారతత్త్వ నిరూపణకూ, ప్రకృతిమీద ఆన్తకీ నవ్యకవులలో మొదటివాడు. వారికంటే ఎంతో వ్యక్తిగ్వము నిండిదనమూ. గాంధీర్యమూ కలిగినవాడు పెద్దన⁸⁰— అన్నది చారి తీర్చు.

శ్రీ సుదర్శనం గారు విమర్శలో⁸¹ ప్రదర్శించిన సమన్వయశీలం ఒక విదంగా అభినికవిమర్శ కుండపలసిన సజీవలక్షణంగా కనవడుతుంది. కవి జీవిత కావ్యార్థ సమన్వయ విమర్శ కని దృక్పతాన్ని ప్రపంచిస్తే సార్థక మౌతుంది. బారితక విమర్శ సమకాలీన సాంఘిక సంఘర్షణలకు కవి స్వందించి తన దృక్పతాన్ని కథ ద్వారా వ్యక్తికరించటానికి యత్నించే వైఖరిని చిత్రిస్తే సఫలమౌతుంది. సమకాలీన జీవిత విమర్శగా కావ్యం చిత్రింపబడిన విధానాన్ని అనుశీలించటంలో సాంఘిక, మన ప్రత్యక్ష విమర్శలు కృతార్థమౌతాయి. సాహిత్యంలో సాతత్యంగా భాసించే విభావణను కవి దృక్పతంతో వంపడించి వివేచించినప్పుడు కావ్య సాందర్భ మీమాంప కొభివ్యక్తిని వెలారుస్తుంది. ఈలవడాల నన్నింటినీ సంపచించుకొని సుదర్శనం గారు ఆధునికాంధ్ర విమర్శకు అభినవ సమన్వయ దృక్పతాన్ని తమ విమర్శలద్వారా అలవరింపచేశారు. శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారన్నట్లు-

‘శ్రీ మదర్మనం గారు భారతీయ సంస్కృతిపై గాథాఖినివేశంగలవారూ, ఎదేశ సంస్కృతిలోని సమీచీనాంకాలను గ్రహించి సమన్వయించి భారతీయ సాహిత్యాన్ని. దృక్పూఢాన్ని సంపన్నం చేయాలనే సమ్యగాగ్రహం కలవాడు’⁸¹ ఇది సమన్వయ విషయ లభ్యం కూడా.

శ్రీ మదర్మనంగారు తమ విషయాలలో నిర్ణయించిన అనేకాంశాలు అధినికాంధ్ర సాహిత్య పునర్స్మీక్షకు శాత్ర్విక వాహికలుగా తోడుపడతాయి. ఉచ్చుకు కొన్ని.

1. “వీరేశలింగం గారు కార్యాచికలో రాజారామమోహనుని అపరాప తారమంకై అతియోక్తికాదు. ఆయనకు సంఘంమీదే దృష్టి. అప్పారావు గారి చృష్టి అంతర్ధాంప్తి. ఇతరులను విషయించు తమ్ము తాను విషయించు కోనే స్వభావం ఆయనది. జీవిత స్వరూపాన్ని తాత్క్షికుడుగా. స్థితప్రఫ్లూడుగా దర్శించి మానస ప్రేమలో, మంచితనంలో తుదివిక్వాసం నిలుపుకొన్నవారు అప్పారావు గారు. వీరేశలింగంగారి ఒచనల్లో, అటువంటి మౌలికమైన శత్ర్వాన్వేషణ కనిపించదు. క్రొత్త ప్రక్రియలు. సామాజిక ప్రయోజనం ఆయన సాహితీ ఉంగంలో అన్వేషించి, సాధించినవి” (సా. దృ.. పు. 4)

2. “గడచిన ఆఢ్ శత్ర్యంలో శెఱగులో కవిత్వంకంటె నఐల పొందిన పరిశామమే సాహిత్య భవితవ్యానికి ఫలప్రదంగా కనిపిస్తోంది: (సా. దృ.. పు. 6)

3. ‘దివ్యభూతాన సమాజం, రామకృష్ణుడు, వివేకానందరు, తింక్, గాంధీల ప్రభావం హిందూ సాంప్రదాయముమీద అనక్కినీ భక్తినీ రేకెత్తింప శైయగా సాహిత్యంలో రూపొందినది ‘అధ్యాత్మిక వాదం’. ఉన్నప లాష్ట్ నారాయణగారి ‘మూలపల్లి’ గాంధీ మతానికి ఎత్తిన కరచీపిక. కానీ, ఆధ్యాత్మిక వాదాన్ని బాగా మెలిదిప్పి దాన్ని సంప్రదాయానికి ప్రతినిధిగా, అధునిక సంస్కృతానికి ప్రతిద్వంద్యగా, హిందుందించిన నవలా రచయిత విశ్వనాథ సత్యనారాయణ” (సా. దృ.. పు. 6)

4. “త్రిపురనేని రామస్యమి చౌదరి హేతువాద ఉద్యమానికి మూల పురుషు....బెర్రార్డుపా ప్రతివం యాయన మీద యొంతో కొంత వున్నది గాని, షాలో కనిపించే తారిగ్క కొళలంగాని, సృజనాత్మకశక్తిగాని, ఆ రకం హోస్యం గాని యాయనలో లేకపోవటం గమనింపదగిన విషయం. చీన్ని ‘హేతువాదం’ అనటంకంటే ‘భోతికవాదం’ అనటమే యొక్కవ సభబుగా ఉంటుందేమో” (పు. 7)

5. “బ్రహ్మ సమాజంతో తారసపడి దాని మీద తిరుగుబాటు చేసి. ఆధ్యాత్మిక వాదానికి, హేతు వాదానికి (భోతిక వాదానికి). సామ్య వాదానికి దూరంగా తోలగి మొపాసా, డి. హెచ్. లారెన్సులవంటి రచయితలచేత ప్రభావితుడై. ఒక విశిష్ట దృక్కుణ్ణిన్న ఎర్పరచుకొని వివాహ వ్యవస్థల మీద, సంఘంలోని కుట్టు మీదా దెబ్బ తీసిన చలం కాల్పనికవాదుల్లో అతిపాది” (పు. 8).

6. “సవ్యంద్ర సాహిత్య కల్గోరినితో అంతర్యాహినిగా హేతు (లేక భోతిక) వాదానికి. ఆధ్యాత్మిక వాదానికి జరుగుతున్న నిరంతర సంసాదం ఒకటి గోచరిస్తుంది. ఈ సంవాదమే ఒక్కాక్కుసారి వ్యక్తుల మధ్య వర్గాల మధ్య విద్యేషంగా కూడా దిగబారిపోతూ వుంటుంది. ఆ సంవాదమే భాష విషయంలో స్వేచ్ఛకూ, నియంత్రణకూ భావాల్లో ఆధునికత్వానికి. సనాత సత్యానికి, తత్యచింతనలో విచికిత్సకూ, విశ్వాసానికి, కల్పనలో వాస్తవిక భావనకూ జరిగే సంఘర్షణగా వివిధ రూపాలలో ప్రత్యుషమాతుంది”. (పు. 9)

7. “విశ్వాసాధ ప్రతిభిను అలోచన, భావన, దర్శనము అని మూడు విధాల భాగించినప్పుడు ఆలోచనే మిగతా రెండింటికంటే అయిన స్వభావానికి ప్రభావమైనదిగా కనిపిస్తుంది....‘వీకపీర’, ‘వేయిపదగల’లో మినహా ఆయన దర్శన క్రతీ గోచరంకావుట్టే, చివరిదైన ‘తెరచిరాజు’ నవలలో భావానాశక్తి కూడా కేవలం ఊహాగానంగా తేలిపోయింది. అలోచన అంటే తరిగ్గంచే గుణం. ఈ గుణం విశ్వాసాన్ని నిఱపసిదు. దాన్ని శిథిలంచేసి ముందుకు సాగిపోతుంది. ఒక ఆవర్తం హూర్తి అయితే కాని దాన్ని అధిగమించే స్థితి

రాదు. విశ్వనాదలో ఈ ఆవర్తం త త్త్వం నుండి వ్యవస్థకూ, వ్యవస్థ నుండి వ్యక్తిక్క ప్రమాజంగా రూపొందినట్లు అయిన సాహిత్య కృషి ద్వారా అవగాహన మమతున్న పిషయం” (పు. 191)

8. ‘సాహిత్య వ్యవసాయమూ, సత్యస్వేషణమూ తీవీతంలో ఒకపైన రచయిత గోపించండి. అయిన దృక్పూఢం ‘హేతువాదపు’ గట్లు తెంచుకోని విస్తుప్పు ‘అతీత మానసిక చైతన్య’ సాగరంగా రూపొందింది. సమకాలీన భావసంచలనంతో హేతువాదానికి అ స్త్రీత్వవాదానికి సాహిత్యంలో రూపు రేఖలు దిద్దిన ఫ్ర్యాతి గోపించంది” (పు. 144)

9. ‘ఇరవయ్య శత్రువీలో కాలాన్ని అధిగమించాలనే ఆకాంక్ష, హేతువాదాన్ని, తర్వాత్నీ దాటిన మానవత్వపు ఏలావల్ని అందుకోవాలనే ఆశయం మేడావుల్లో, రచయితల్లో, కవుల్లో, దార్శనికుల్లో సర్వత్ర కనిపిస్తోంది.” (పు. 177)

ఇటువంటి విమర్శ అధునిక సాహిత్య విమర్శకు లోపులను, తత్త్వ దృష్టిని, అధునికతను, అంతర్జ్ఞతీయావగాహనను, తులనాత్మక ప్రవృత్తిని కల్పించింది. శ్రీ సుదర్శనం గారి ‘సమాజము-సాహిత్యము’ అనే వ్యాపసంపటి 1972లో వచ్చింది. అయినా, దానిని వారి విమర్శ దృష్టికి దృష్టించంగా ఇక్కడే పేర్కునటం జరుగుతున్నది. తెలుగు సాహిత్యంలో సామాజిక చైతన్యం, తెలుగు సమాజంపై కొల్పినికవాద ప్రథావము, విషపుము-సాహిత్యము మానవత్వము-అధునికత, నవలా విమర్శనము, సాహిత్య విమర్శ స్వరూపము మొదలైన సమకాలీన సాహిత్యంకాలపై సుదర్శనం గారు ప్రకటించిన అభిప్రాయాలు సాహితీవరుల్లో సూర్యమైన ఆలోచనలు రేకెప్రింప చేశాయి.

1. ‘సమాజంలో నడిచే ఉద్యమాలకు సాహిత్యానికీ గల సంబంధం, మనిషిచేతనలో తెలిసిన భాగానికి (Conscious) తెలియనిభాగానికి (unconscious) ఉన్నటువంటి సంబంధమే” (స. సా., పు. 32)

2. “నేటి విష్ణవోద్యమ కవితలో ‘కాల్పనికత’ సరి కొత్త రూపం తప్ప మరేమీ కనిపించటంలేదు” (స.సా., పు. 41)

3. ‘ప్యాక్టి వ్యోచ్చకూ విష్ణవగతికీ కలిగే సంఘర్షణలో ఎప్పటికప్పదు సమన్వయాన్ని సాధిస్తూ పోషటమే సృజనాత్మకమైన మానవత్వ ప్రగతి అపుతుంది. అందులో విష్ణవం వేరు పెట్టుకొన్న రాజ్యవ్యవస్థ ఏక్టిని నలిపి వేస్తున్న పద్ధతికి స్వస్తి జరగాలి. అప్పుడే మార్క్యూజం నిజమైన మానవతా దాదంగా రూపొంది. చట్టాంత స్వప్నంలో రాకుండా జీవిత యాభార్యంలో మానవుజీ సాఫ్ట్కుణ్ణి చేస్తుంది. మానవుకి న్యాయం జరుగుతుంది” (స.సా.. పు. 42)

మార్క్యూజంలో ఉన్న పరిమితులను గుర్తించి, దానికంటే అతిశంగా ఉన్న మానవతాదర్శాన్ని చేసి, అది సమగ్ర మానవత్వ దర్శనంగా మార్టానికి మాగ్దాలను వివేచించిన మేధావులలో ఒకరు శ్రీ సుదర్శనం గారు. “ఏరి విష్ణుగూర్చితిలో ఒక ఊర్ధ్వదుష్టి, సముద్రం ప్రమాణం, విస్తృతమైన అవగాహన, నిష్కర్షతో కూడిన పరమార్థ గ్రహణము కనిపిస్తాయి”⁸² అన్న శ్రీ డి. రామలింగం గారి మాటలు పత్యాల.

ఒక విధంగా సమన్వయ యుగానికి నారాయణరెడ్డి గారు, సుదర్శనం గారు ఉథయ పార్వత్యాగా కవపడతారు. ఆధునిక కవితను అస్తులించే సారప్యత ఫణితిని రెడ్డిగారు ప్రసారం చేస్తే, ఆధునిక ప్రక్రియలలో నవలను తాత్త్విక దృక్కుథంతో వివేచించే విజ్ఞతను సుదర్శనం గారు విష్ణుకు కల్పించారు. వీణి మాగ్దాలు దెండూ ఈ యుగానికి అలవడిన దెండు నేత్రాలు. ఒక నేత్రం సౌందర్యం చూస్తుంది, మరొక నేత్రం తత్త్వాన్ని చూస్తుంది. ఈ దెండూ కావ్యశిల్పానుశిలనయగంకంటే విశిష్టంగా సమాజాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని సాహిత్యాన్ని సమాలోచించే సమ్యక్పరశిలనాన్ని సాహిత్య విమర్శకు నేర్చాయి. శిల్పానుశిలనంలో కావ్యాన్ని అనుభవిస్తున్నట్లు సామాజికుడు భావిస్తాడు. సమన్వయ విష్ణులో కావ్యాన్ని గురించి తెలిసికొంటున్నట్లు భావిస్తాడు. ఈ యుగంలోని విష్ణుర్భు సహృదయ తన్నయాభవన శక్తిని పెంచబానికి ఉద్దిష్టమైంది కాదు; తెలివిని కలిగించి సాహిత్యాన్ని తేఱ

పరిచటానికి ఉద్యమించింది. ఆంగ్ల విమర్శ ప్రభావం ఈ యుగంలో ఆంగ్ల విమర్శను అనుభూతి నుండి అలోచన మైళ్లు పయనించేటట్లు చేసింది. ఇట కొత్త మరుపు. వైవిధ్యంతో, వైరుద్యంతో కూడుకొన్న జీవితంలాగానే సాహిత్యమూ సాగింది; భిన్నత్వంలో ఉన్న సమస్యలు సూత్రాన్ని అన్వేషించే జిజ్ఞాసువులాగానే సమస్యలు విమర్శ సాహిత్యాన్ని అనుంచింది

సమీక్ష యుగం - మార్క్యుస్టు విమర్శ

అధనికాంధ్ర సాహిత్య విమర్శ భోషణలలో మార్క్యుస్టు విమర్శ మొదట గణింపదగింది. పీరి దృష్టిలో ఈనాటి విమర్శ భోరణలు ప్రభావంగా మూడు ఏధాలు. సంజీవమృగారి మాటలలో - "ఈనాటి విమర్శనా భోషణల్ని గుంచి అలోచిస్తే మనకు ప్రభావంగా కనిపించేవి మూడు పద్ధతిలు ఉన్నాయి. ఒకటి-నంప్రదాయ విమర్శనా పద్ధతి. దాన్నే ఆలంకారిక విమర్శనా భోరణ అంటాము. ప్రాచీన సాహిత్యాన్ని విమర్శించటంలో అనుసరించిన ఈ ఆలంకారిక విమర్శనా పద్ధతి అధనిక సాహిత్యాన్ని - మాతసప్రక్రియల్ని విమర్శించటానికి యథాతథంగ ఆనుమతి పద్ధతి కాదు. సమకాలీన సామాజిక జీవితాన్ని సమస్యల్ని వస్తువుగ గ్రహిస్తూన్న అధనిక సాహిత్యం సామాజిక దృక్పథంతోనే ప్రభావంగా విమర్శింపబడాలి. ప్రాచీన సాహిత్యం కూడ ఈ దృక్పథంతో విమర్శింపబడవలసిన అవసరం వుంది. రెండవది - పాశ్చాత్యల శిల్ప విమర్శనా భోరణ. మన అధనిక సాహిత్యం పాశ్చాత్య సాహిత్యం చేత ప్రభావితమైనట్టిది. అందులోని వివిధ ప్రక్రియలు మన సాహిత్యంలోనూ ప్రవేశించి విస్తరించాయి. శిల్పపరణలి కూడ సాధించు ఈన్నాయి. కానీ, వాటికి సంబంధించిన విమర్శ మాత్రం అంతః అతిష్ఠించి చెందచేదు. పాశ్చాత్య సాహిత్యం నుండి సంక్రమించిన ఆ ప్రక్రియల్ని విమర్శించటానికి పాశ్చాత్య విమర్శనా-భోరణ అనుపంచారు మన విమర్శ తులు. ఇది సహాయమే. ఉచ్చారిల్పాన్ని ప్రతిపాదించిన విమర్శ ఆలోచించటం, పరిశీలించటం ఈ శిల్ప విమర్శనా పద్ధతిలో వుందదు. ఉచ్చను రచనా దృష్టిలోనే (కళాప్రమాణాల లోనే) పరిశీలించటం-అంటే కళాత్మకమైన విలాపలకు. ఎక్కువ ప్రాధాన్యం

యివ్వటం జరుగుతుంది శిల్పవిమర్శనా ధోరణీలో. [అయితే ఈ శతాబ్ది-ముఖ్యంగా ద్వీతీయార్థంలో పాక్షాత్య విమర్శ కూడ సామాజిక దృష్టిలో పస్తువును గురించిన ఆలోచనలో సాగటం గమనించచుచ్చు].

“ఇక మూడవది మార్కెషన్స్ విమర్శనా పద్ధతి. ‘మార్కెషన్స్ విమర్శ’ అన్నది పై రెండు పద్ధతుల్లాగ ఒక ప్రత్యేకమైన విమర్శనా పద్ధతి కాదు అన్నది ముందుగా గమనించాలిన విషయం, ‘మార్కెషన్స్ విమర్శ’ అన్న పదం మనం స్పష్టించు (Coined) కున్నట్టిదే. కశలు, సాహిత్యంపట్ల మార్కెషన్స్ దృష్టి ఏమిటిస్, ఒక మార్కెషన్స్ సాహిత్యాన్ని ఏ విధంగా, ఏ దృక్పథంలో పరిశీలించి వియవ కడతారు అన్న విషయం అదారంగ ఈ పదం. ఈ విమర్శనా పద్ధతి రూపొందినాయి అని చెప్పవచ్చు. కాబట్టి ‘మార్కెషన్స్ విమర్శ’ అన్నప్పుడు ‘మార్కెషన్స్ దృక్పథంలో విమర్శ’ అన్నది గుర్తుందు కోవాలి.”

“మార్కెషన్స్ దృక్పథంలో ఒక రచనను పరిశీలించేటప్పుడు ప్రదానంగా గమనింపవలసిన అంశాలు-ఆ రచనకు సామాజిక స్వభావం (గుణం) వున్నదా? వుంటే అది యాదృచ్ఛికమో? లేక ఒక దృక్పథం వున్నట్లు వంటిదా: వుంటే ఆ దృక్పథం నమాజాన్ని ముందుకు నడిపించేందుకు టోహదం చేసేదా కాదా? అన్నటువంటివి. తదువాత, రచనలో కళాత్మకత లేక శిల్పసౌందర్యం అన్న మార్కికమైన గుణం గురించి పరిశీలించాలి..... ఈ దృక్పథంలో సాహిత్య విమర్శ ఎక్కువ జరగలేదు సాహిత్యంలో సామాజిక తైతన్యం, వాస్తవికత అన్నవాటిని గూర్చి పరిశీలించటం ప్రదానంగా మార్కెషన్స్ విమర్శనా ధోరణీనుండి నేర్చుకున్నారు మన విమర్శకులు. సాహిత్య విమర్శకు క్రొత్త దృక్పథం యచ్చినట్టిది మార్కెషన్స్ ఆలోచనా విధానం. రచనలోని శిల్పసౌందర్యానికి తగిన ప్రాధాన్యం యిస్తానే, రచనా తత్త్వాన్ని-రచనలోని వస్తుతాయాన్ని గురించి పరిశీలించేది. వియవక్షేధి ఈ విమర్శనా ధోరణీ”.⁸⁸

కావ్యాన్ని విమర్శించటానికి మూడు రకాల కొంబిడ్లున్నాయని తీర్మీ పేర్కొన్నాడు. అవి : 1. సాహిత్య విమర్శ 2. గతి తార్కిక భాతిక

దృక్పూతం 3. మన స్తుత్య ప్రశ్నలన ఈ మూడింటిని గురించి తీవ్ర చేసిన విపరిజం ఇలా ఉంది. “1. సాహిత్య విమర్శ-కాలనిర్దిష్టయం. నమకులు నియాపణ, విషయ విమర్శ, భందో విపరిజణ ఈ పద్గంలోనివి. 2. గతి కారిగ్రాక భౌతిక దృక్పూతం : దీనిని మార్కిస్టు దృక్పూత మంటారు. (Dialectical Materialistic Criticism). ఈ కోఱంసుంచి చూచి నమ్మడు కావ్యవస్తువు-కవికీ వస్తువుకూ, ఆనాటి ఆర్థిక, రాజకీయ సామాజిక వ్యవస్థకూ ఏన్న సంబంధాలను గ్రహించి వాటివల్ల కవి విచ్చుతం చేసిన విషయాలు సంఘ పురోగమనానికి ఎంతవరకు తోడ్పురగలవో. ఎంత నటీప మైన శభ్ది చిత్రణం ద్వారా కావ్యనిర్మాణం చేశాడో వియవ కట్టడం.. 3 మన స్తుత్య పరిశిలన. కావ్యంలో వివిధ సన్నిఖేశాంలో (Instances) పాత్రం (Objective) లేదా కవి యొక్క (Subjective) మనః పరివర్తనాలు యొట్టా వున్నాయో సిగ్గుండ ప్రాయిక్ లాగా ప్రశ్నలించటం (Psycho-Analytical Outlook)”⁸⁴

మార్కిస్టు దృక్పూతంలో భౌతిక దృష్టి ముఖ్యం; సామాజిక ప్యాపా దానికి పోషకం. “Marxism is based on the Philosophy of materialism. This means that the question of the relation between mind and matter, between material being and intellectual activity is decided by Marxism in favour of matter, which is considered to be primary, while consciousness is considered to be secondary. With reference to history, the interpretation of this general philosophical principle is that ‘Social being is primary and social consciousness secondary.’ This means that Social being, i. e., men’s economic activity, material production and the relations formed by the people in the process of production are at the basis of men’s spiritual activity. Social consciousness, i. e., the spiritual, ideological life of society, people’s varied views and ideas, political, legal, moral, and other doctrines, reflect social being.”⁸⁵

పాత్రాల్య దేశాలలో మార్కిస్టు దృక్పూతంలో వెలువడుతన్న అను పత్రిత సాహిత్య విమర్శలో ప్రధానంగా మూడు రకాలైన ప్రయత్నాల గోచరిస్తున్నాయని వేర్కుంటూ, వాటిలోనుంచి మార్కిస్టు విమర్శ ఎల

నేడు రూపు కట్టుకొంచున్నదో విప్రాంచాదు రేపండ్ విలియమ్స్. "When such application was eventually made, in the later Marxist tradition, it was of three main kinds: an attempted assimilation of 'literature' to 'ideology', which was in practice little more than banging one inadequate category against another; an effective and important inclusion of 'popular literature'-the 'literature of the people'-as a necessary but neglected part of the 'literary tradition'; and a sustained but uneven attempt to relate 'literature' to the social and economic history within which 'it' has been produced. Each of these last two attempts has been significant. In the former a 'tradition' has been genuinely extended. In the latter there has been an effective reconstitution, over wide areas, of historical, social practice, which makes the abstraction of 'literary values' much more problematical, and which, more positively, allows new kinds of readings and new kinds of questions about 'the works themselves.' This has been known, especially, as 'Marxist Criticism' (a radical variant of the established bourgeois practice) though other work has been done on quite different basis, from a wider social history and from wider conceptions of 'the people', 'the language,' and 'the nation'.⁸⁶

పై మూడు ప్రయత్నాలలో మొదటిదానిని తెలుగులో అభ్యదయ వాడులూ, మిగిలిన రెండింటని విప్పవవాడులూ ప్రధానంగా బలపరిచారు. సాహిత్యదేశ సాహిత్యాలలో పోల్చుకుంటే తెలుగులో మార్కిస్టుస్ విమర్శ ఒక ఉద్యమంగా, ఇతర సాహిత్యప్రక్రియలలో వచ్చినట్లు — రాశేదని మార్కిస్టుస్ విమర్శకులే భావిస్తున్నారు. "సాహిత్య విమర్శలో మూల సూత్రాల గుర్తంచిన చచ్చే ఎక్కువ జఱిగింది. సాహిత్యం ఫలానిది చెయ్యాలి, ఫలానిది చెయ్యగూడదు వంటి సూత్రికరణలే ఎక్కువ జఱిగినై..... మార్కిస్టుస్ విమర్శకు నమూనాగా గ్రహించదగిన గ్రంథవిమర్శగాని. ప్రక్రియ విమర్శగాని తెలుగులో ఇంకా రాచలసి ఉంది"⁸⁷ అని చేసూరి రామూరావుగారూ. "అభ్యదయ సాహిత్యం మనుకు దండిగానే వుంది. కానీ, ఆ సాహిత్యం మీద విమర్శ పెద్దగా రానిది. ఏవో అవ్యాపకమైన నీటలు, వ్యాసాల సంకలనాల తప్ప వివిధ ప్రక్రియలమీదా. ఒక్క_కూరచనమీద

ఉచయితమీదా సమగ్రమైన, స్తోయి కలిగిన విమర్శలు వరిశోధనలు వెఱవడ లేదు. శ్రీశ్రీ సాహిత్యంమీదే ఈనాటికీ సమగ్రమైన విమర్శ లేదు. అభ్యాపయ సాహిత్య రంగంలో పేదావులైన విమర్శకులున్నారు. కానీ, వారినుండి ఆశించినంత ఎముల్న సాహిత్యాన్ని అందుకోలేక పోతున్నాం.⁸⁸” అని నంజీవమ్మగారూ పేర్కొనటం ఇందుకు సాక్షం.

సమన్వయ యుగ ప్రవృత్తితో మార్కెషణ్ట్ దృక్పుతంతో విమర్శ వెలయించిన జి.వి. కృష్ణరావు గారి లాంటి వారిని నేటి మార్కెషణ్ట్ విమర్శకులు రాయిస్టులని పేర్కొంటూ వారి మాగ్గం నిర్ద్ధారం కాదని తోసిరాజంటారు. ‘అంద్ర సాహిత్యపునర్వీకావం’ అన్న వ్యాసనవంకలన గ్రంథకర్త శ్రీ మధు కూరి చంద్రశేఖరరావు—జి. వి. కృష్ణరావు. గోవిచంద్రగార్ల అభిప్రాయాలను విమర్శించిన వైఫలి యొ విషయాన్ని తెలుపుతున్నది.⁸⁹ వారి మాటల్లో “రాయిస్టుల ఒచనలన్నీ మొత్తంగా తీసికుంటే వారు సాహిత్యంలో రావాలని కోరుతున్నమార్పు అభ్యాధయమూ కాదు, వారి దృక్పుతం మార్కెషణ్ట్ దృక్పుతమూ కాదు. సామ్రాజ్యవాద టానిసత్యానికి తలలొంచి ‘ఉత్తర కుమార ప్రభజలు’కొట్టే కొండరి మధ్యతరగతి మేధావుల వదరుబోతుతనము రాయిజము. స్వాతంత్ర్యోర్ధవముకో సంబంధము లేని కొపదిషంది మేధావుల దియుక్కనే రాయిజము. మార్కెషణ్టమతోగాని. ప్రజలతోగాని దాని తెట్టి సంబంధము లేదు నంగదా ప్రజల ప్రజాసాధారితానికి, సువ్యతో ముఖమైన జాతీయాభ్యాధయానికి వ్యతిరేకము రాయించం. ప్రజల సమన్వయ లను తీర్చి, ప్రజలకు నాయకత్వము వహించి నడుపజాలని కౌచ్చక్రమము మార్కెషణ్ట్ కౌచ్చక్రమం కాదు; కాజాలదు. అలాగే ప్రజలను ఉత్తేషపరచి కర్తవ్యపాలనా దత్తులను చేయజాలనిది ప్రజాసాహిత్యము కాజాలదు. ఈ సూత్రాలే రాయిస్టులు చేసే భావాలను వరీక్ల చేయటానికి పనికివస్తాయి.”⁹⁰

అభ్యాధయవాద విమర్శ – శ్రీశ్రీ

తెలుగులో మార్కెషణ్ట్ విమర్శకు పొదు చేసి, నారు పోసినవాడు శ్రీశ్రీ. శ్రీశ్రీ ప్రధానంగా కవి; తరువాత విమర్శకుడు. ఆయనకు తిక్కన, వేమన, గురజాడలు అభిమాన కవులు. గురజాడ ప్రారంభించిన అభ్యాధయ,

మార్క్సిస్తు మార్క్సిస్టు దృక్పథం వైపు మళ్ళించ ప్రయోగాలు చేసిన ప్రజ్ఞాతాలి. గురజాడకు తీర్మతి ఉన్న బేదనిన్న వివేచస్తూ డా॥ మిరియాల రామకృష్ణ పేరొక్కన్న అంశాలు వియవైశాఖి - “గుంభాదది విశాంత్రైన మానవతా దృక్పతం. ఆయన నీతులు విషమ సమాజంలో చేయమాత్రలే; మార్క్సిస్టు దృక్పతంతో చూసే గురజాడ ఆసోబనలు పాతలదిబోయాయి. చెట్టుప్పాల్ పట్టుకొని దేశపుటంతా నడవటం కాక, మార్క్సిస్టులకు కావలసింది చెట్టి పట్టాల్ పట్టుకుని కార్బూకుటంతా నడవడం; ఈ భావాలనే తీర్మతి తన కవిత్వంలో ప్రభారం చేసింది. పారిశ్రామిక విష్ణువాస్త్వి, జాతీయదృక్పతాన్ని గురజాడ కోరితే, తీర్మతి మరో అడుగు ముందుకువేసి సామ్యవాద విష్ణువాస్త్వి, అంకట్టాతీయ దృక్పతాన్ని కోరాడు....1915కు ముందరి దేశపరిష్కితుల ప్రభావంతో గురజాడ భావించిన అభ్యుదయం వేదు: 1930 తరువాతి ప్రపంచ పరిష్కితుల ప్రభావంతో తీర్మతి భావించిన అభ్యుదయం వేదు....అందుకే. గురజాడ సాత్మీక ప్రపృతి సంస్కరణనే కోరితే, తీర్మతి ఆవేళ ప్రపృతి సమాజవిష్ణువాస్త్వి కోరింది. ఈ శతాబ్ది దెండిదశలో గురజాడది ఒక ముందుగైనితే, నాల్గవరశలో తీర్మతిది ఇంకోముందుగు. కవితాసంవిధానాల లోనూ. వస్తుతులోనూ కూడా తీర్మతిది గురజాడను మించిన ముందుగే. గురజాడ గొప్పగొప్ప ఆదర్శాలను గురించి క్రవచోదిస్తే, తీర్మతి వాస్తవాలను గుర్తుచేశాడు. జాతీయంగా ఏది సాధ్యమౌతుండో అ విష్ణువాస్త్వి గురించి ఉత్సవము రేకీ త్రించటమే తీర్మతి దృక్పతం...”⁹¹ ఇటువంచీ దృక్పతమే తీర్మతి విమర్శలో కూడా వెలుగురేకల్లా కనపడుతుంది.

అయితే, నేటి మార్క్సిస్టు విమర్శకులు తీర్మతి విమర్శలో మార్క్సిస్టు పద్ధతి అంతగా తేదని భావిస్తున్నారు. ‘తీర్మతి సాహిత్య విమర్శల్లో ఎక్కువ భాగం లంక్యుడుకును. సాహిత్యంలో వరదుక్కపుతాన్ని, సోషలిస్టు రాజకీయాలతో సంబంధాన్ని, విషపుటైతనోవదేశాన్ని సమృద్ధి ఉపన్యాసాల చేశాడు; వ్యాసాలు రాశాడు....కాని, తీర్మతి విమర్శకుడుగా చేసిన గ్రంథ పరిశీలనలో మార్క్సిస్టు విశేషం అంతగా కనపడు. ఆయన తీర్మతి గురజాడల మీద రేడియో ప్రసంగాలవ్వురా చేసిన విమర్శల్లోగాని, ఇతర పరిశీలనల్లోగాని మంచి విమర్శకుడుగా కనిపించేమాట నిజమే అయినా అందులో మార్క్సిస్టు పద్ధతి ఎంతవరకు ఉన్నది? అనేమాట తెలిపినవాళు

చెప్పాలి... అని తెలిసి శేలిసే దా॥ చేకూరి రామూరావుగా రన్నాదు. ఆమూడు నిజంకూడా. అయితే, శ్రీశ్రీ రచనలకాలం మారిగైనష్టు సాహిత్య విమర్శ అనువర్తిత విమర్శగా అవతరించటానికి ప్రయోగం పురిటి నొప్పులు పడుతున్నకాలం. దానికి శ్రీశ్రీ విమర్శ సంకేతం. శ్రీశ్రీ ప్రాసిన విమర్శ అంతా సమీక్షణాయిలో సాగింది. మెరుపులు మెరవటమే దాని స్వభావం. విద్యుత్తుగా ప్రవహించటం కాదు.

1969 నవంబరులో శ్రీశ్రీ 'సృజన' కిచ్చిన ఇంటర్వ్యూలో కన్య శుల్కం బీభత్సరప్రవర్ధనమైన విషాదాంత నాటకమని 'ఆయన ప్రకటించిన అభిప్రాయాన్ని వివరించుమని వరవరరావు, నవీన్ గారట అడిగినప్పుడు-'నామని hints డివ్యటం పరికే'- అని శ్రీశ్రీ సమాధానం చెప్పాడు. అంతే తాక 'పాటి ఆధారంతోనే మీలాంటివాళ్ళు కన్యాచుల్లాగైన్ని బాగా స్థాచేసి ఆ hintsను విశదీకరిస్తూ వ్యాసాలు రాయాలని సలహా చెప్పాడు. నిజానికి శ్రీశ్రీ మాటలు ఆ ప్రక్కకే కాదు, ఆయన సాహిత్య విమర్శకు కూడా వర్తిస్తాయి. సూచనలిచ్చే సూత్రప్రాయమైన సమీక్ష శ్రీశ్రీ సాహిత్యవిమర్శ.

శ్రీ శ్రీ విమర్శలో మెరుపులు కనపడే కొన్ని అభిప్రాయాలు మారిగైనష్టు దృక్ప్రాణాన్ని అనువర్తిత విమర్శలో వెలయించచేయటానికి తగిన అవగాహన కలిగించటానికి తోద్విష్టాఘనటంలో అనుమానం లేదు.

1. 'నేటి సాహిత్యవరులలో మూడురకాలు నాకు కనపడతారు. వీరిలో మొదటి రకం, నిజంగా సాహిత్యం నాశనమైపోతున్నదని గట్టినమ్మకం ఉన్నవారు. హర్షయంసాగ్రహమంతటికీ తాము కాపలాదారుల మనుకుంటారు.. ఇక రెండోరకం వారున్నారు. ఆ కాలానికి ఏవిధానం అమలలో ఉంచే దానికి నివాట లెత్తుతారు. సులావుగా దేనినైనా అనుకరించగలిగినపాటి తెలివి తేటటంటాయి వీరికి....ఇక మిగిలిన రకం రచయిత ప్రజలమధ్య, ప్రీజలతో కలిసి ఓషిస్తాడు. అనగా గ్రింథావలోకనం చెయ్యిదని కాదు. వెనుకటి రచయితలనీ, సమకాలికులనీ, గ్రింథాలాన్ని త్స్టింగా మధిస్తాడు. ఇదంతా తన రచనానైపుక్కాన్ని, తెక్కిక్కని పెంపాందించుకోవడానికి

మాత్రమే. అది యతరులను అనుకరించటంపట్ల లభ్యమయ్యేది కాదు. అన్నివిధానాలనూ ఆక్రించుకోవడంవల్ల తనదైన ఒకానాకపద్ధతి అతని కలవడుతుంది. అదోక అయిధం. దానిలో వృజాయ త్రమైన వృయోజనాన్ని సాధిస్తాడు. ఈ జూరు రకాల రచయితలలో మొదటివారిపట్ల బాలి వహిస్తాను. రెండోరకం ఆంశే అసహ్యంచుకుంటాను. మూడో తెగవారి మీద నారాదరిం, గౌరవం...⁹³

2. కవిత్వాన్ని. సంవిధాన్ని తీసుకొని కూర్చులు చేస్తే నాలుగు విభములైన జంటలు ఏర్పడుతాయి. వీటిలో నాలుగో విధమే సర్వత్కృప్తమైనది. 1. — కవిత్వము — సంవిధానం. 2. — కవిత్వం, + సంవిధానం. 3. + కవిత్వం—సంవిధానం. 4. + కవిత్వం. + సంపథానం. ఇందలి మూడో విధాన్ని తీసుకొని కొండరు రసవాటిలు భావముంచే చూలను. ఎల్లు చెప్పినను సరే, అనవచ్చును. కాని, వారు సయ్యదసమ్మగ్రతను కోరలేదని చెప్పాలి. ఏ విషయంలో కొరివడినా కవిత్వము ఉత్కృప్తము కానేరదు. కావున మహాత్రర భాషాలను మహాత్రర విధంగా ప్రతిపాదించేడే ఉత్కృప్తము కవిత్వం...⁹⁴

3. 'అధునిక కవిత్వం అర్థం కాలేదంచే ఇతనికి అధునిక జీవితమే అర్థంకాలేదన్నమూల. ఇతడు కట్ట మూసుకొన్నాడు; అన లితని ప్రవంచమే శిథిలమైపోయింది. ఇతనిని ఉన్నచోటనే వదలిపెట్టి నూతన జీవితం హంటా హంటిగా తరుముకు వస్తున్నది. నవకవులు దీనినే ఆరాధిస్తున్నారు...⁹⁵

4. 'జీవితంలోనూ కవిత్వంలోనూ సంప్రదాయ వాదానికి. విష్ణువు దానికి మధ్య ఎడతెగని పోరాటం ఎవ్వుదూ సాగిపోతూనే ఉంటుంది. నిన్నటి విష్ణువువాది నేటి సంప్రదాయవాదిగా, ఘనీథవించటం కూడా మనం చూస్తూ ఉన్నదే...⁹⁶

5. సంపూర్ణమైన స్వాతంత్ర్యం లిలాగయితే ఒక అదర్చుప్రాయం గానే ఉండి యెన్నటికీ అందుకో రానిదో అలాగే అచ్చకవిత్వం కూడా ఎంత వాడికి అందుకోరానిదే. కవిత్వమూ, స్వాతంత్ర్యమూ ఎవ్వరికి, ఎవ్వబికీ అందని అందాలే అయినప్పటికీ వాటిని సాధించాలనే ప్రయత్నంలోని

ఆపేగంలోనే, ఆపేగంలోని అకాంతిలోనే, అకాంతిలోని అనందంలోనే ఉండి జీవితానికి సార్థక్యం.⁹⁷

6. 'కవిత్వం ఉండి. చినిలో Pure Poetry కుట్ట కవిత్వం, తేవల కవిత్వం, అకల్పణ కవిత్వం, కవిత్వం తప్ప మరేది కాని. మరి దేవితో కలుషితం కాని కవిత్వం ఒకటి. Applied Poetry ఇంకాకటి-అనగా ఉపయోగ్య కవిత్వం, వ్యవహార కవిత్వం.⁹⁸

7. 'సామ్యవాద వ్యవస్థ మానవపురోగమనంలో ఒక మజిలీ మాత్రమే. దారిద్ర్యం, నిరుద్యోగం, సరుకు గిరాకి అనే ఘనాదులమీద నిలఱడే పెట్టుబడీదారి విధానానికి బదులు నమృథి, సమానావకాశాలూ గల సామ్యవాదనంఫుం ఏర్పడినప్పుడు ఆప్రజల సాహిత్యవసాయలు ఏర్పాపం వరిస్తాయో. అతర్వాత వాట్ల వేసే ముందుగు ఎట్లిదో ఈహించటం కష్టం. అయితే అప్పుడుకూడా తిక్కనసోమయాచిని చదపకుండా తిక్కన సోమయాచిని గురించి మాట్లాడేవాళ్ళు, అందరాని దేవికోసమే అకాంతిపొందే వాళ్ళు ఉంటారని మాత్రం చెప్పవచ్చును.⁹⁹

8. "సాహిత్య విమర్శక్కి, పుటును విమర్శక్కి తేడా ఉంది."¹⁰⁰

9. 'భావం, భాష, సంఘం—పీటికి అవినావబావ సంబంధం వుండి-పీటిలో ఏది ముందా ఏది వెనకా అన్న తికమక అవసరం లేదు. ఆకారానికి తగిన అంతస్తు వుంటేనే సాహిత్యం రాణిస్తుంది. చెప్పే విధానానికి, విషయానికి, అమరిక వుండాలి. రచన శత్రుం లాంటిది. దాని నువ్వుగించే పద్ధతినిబట్టి ఫలితం ఉంటుంది. రచనవల్ల ఉపయోగమూ, ఉపదేశమూ ఉండాలని అభ్యర్థయరచయితలు కోరుతున్నారు.¹⁰¹

10. 'చారిత్రకదృష్టి అలవరచుకోకపోతే ఎన్నో అనర్థాలు వాటిల్లి తీరుతాయి. తప్పకుండా చరిత్రను శాత్రుదృష్టితో పరింపచలసిందే. కాని, వెనకిగ్ని తిప్పుటానికి పీటలేని కాలాన్ని పునర్స్థాపించగల్లతా మనుకోవటం వెట్టితనం.¹⁰²

11. 'అఖ్యదయరచయతలు సాహిత్యంలో ఒక తిరుగుబాటు తెచ్చినమాట నిఃం. ఈ విషపం దేనిమీద: దేనిమీద అయినప్పటికే, పొచీన సాహిత్యం మీద మాత్రం కాదు..¹⁰³

12. 'తాను ఏ సాంఘిక దురస్యాయాలను నిరూపించాలని అచేదన పడుతున్నాడో. వాటి నిరూపిలనకే ఒక రాజకీయపక్షంకూడా ప్రచారంసాగిస్తే. కవి తన శిల్పాన్ని తప్పకుండా ఆ పక్షానికి అంకితంచేసి తీరుతాడు. అది లోపలినుంచి పుట్టుకవచ్చే ప్రేరణగాని, బలవంతంగా విధించిన నిర్వంధం కాదు.,¹⁰⁴

13. 'ఇది ప్రచారం, ఇది కుద్దశిల్పం అని ఏ రచనలనూ వేరువరచ లేము. మనకు నచ్చని భావాలైతే ఏవగించుకుంటాము. నచ్చితే మరీ మరీ చదువుతాము. రెండువిధాలా రచన మనమీద తన ప్రభావం ప్రసరించేస్తూనే ఉంది. ఒకటి ప్రతికూల ప్రచారమూ, ఇంకాకటి అనుకూల ప్రచారమూ.'¹⁰⁵

14. 'కావ్యంలోని శిల్పాన్ని, పస్తువును, Technique, Form and Content విభమరచలేము. కావ్యం వివిధ రచలలో అవి ఒక దానిలో మరొకటి సమానంగా పెంపొందుతూ వుండే. ఈ సమానాభివర్ధి ఉంచేనే మంచికావ్యం తయారవుతుంది. కావ్యంలో చెప్పేది యేదైనా బాగా చెప్పుబడి వీండటంవల్ల అది మంచిది కాదు. చెప్పినవదానికి, చెప్పిన విధానానికి సమాన మైన ప్రాధాన్యం ఉంటుంది.,¹⁰⁶

15. 'కవిత్వం పాత, కొత్త రీతులమర్య విద్యేషపూరితమైన వాదోపవాదాలు, అసథ్యకరమైన విషమర్యలు ప్రతివిషమర్యలు జరగదం సాహిత్యానికి గౌరవప్రదమైన విషయం కాదు. పాత, కొత్తలు రెండూ రెండు పద్ధతులు. పీటి రెంటికినీ మూలం, లక్ష్యం మాత్రం ఉక్కాటే. తరచు ఇతివృత్తమే సాహిత్య స్వరూపాన్ని నిర్ణయిస్తుందని నా విశ్వాపం.,¹⁰⁷

16. 'పమాజం మారుతున్నాటే సాహిత్యం కూడా మారుతూ ఉంటుంది. పైగా సమాజంకంటే ముందుగానే సాహిత్యం మారుతూ

కంటుంది. ఏమంటే సాహిత్యవ్యాపారంగమంతా భావనలోకానికి నంబిం దించింది. చిరకాలం పాతభావాలు పాపుతుపోయిన మనస్సులలో సూతన భావధోరణలు వ్యాపించాలంటే అది సాహిత్య విష్ణవం ద్వారానే సాధ్యం. నిన్నటి విష్ణవం నేటి సంప్రదాయమవుతుంది. ఈసాధు ఆసంగతంగానూ, అసాధ్యంగానూ తోపించే యొన్న సాంఖ్యిక పరిణామాలు రేపు వర్ణసామాన్య మౌతాయి. కవిత్వం తవిష్టుతుకు దర్శించం. ఇవేళ ఎవరికీ టోడపడని పత్యం రేపు అందరికీ అందుభాషులోకి వస్తుంది. కవిత్వం చేసే ప్రయోగ లస్త్ని ఆ సత్యాన్ని అన్వేషించటం కోపమే. ఏ రూపు దరించినా కవిత్వానికి పరమాత్మం ఆ సత్యాన్ని బాటించటమే. ¹⁰⁸

17. ‘Marxism-Leninism మీద నమ్రకం లేనివాడు అభ్యదయ ఉచయత కాలేడు. నేను Marxistసు. Marxism is an article of faith with me. మన దేశంలోని నమస్యలన్నింటిని Marxist సిద్ధాంతం ద్వారానే పరిష్కరించుకో గల్లాతామని నావిక్యాపం. ¹⁰⁹

18. ‘కమ్యూనిస్టు ఉద్యమంలో దురదృష్టవరాత్మ ఏర్పడిన చీలికలలో నాది ఏపడ్చం అని నన్ను ప్రశ్నించటం జరుగుతోంది. మొత్తం కమ్యూనిస్టు ఉద్యమాన్నే నేను అభిమానిస్తున్నాను. నేను కలఱి కన్న సూతన మానవ సమాజం కమ్యూనిజం ద్వారానే ఏర్పడగలదని నాదృఢ విక్యాపం. అందుకు రు చీలికలవల్ల ఎంతయినా హానికలుగుతుంది. ¹¹⁰

తీతీ పెఱవరించిన అభిప్రాయ లన్నింటింలో నేటి మార్కెట్స్ విమర్శకు లంగీకరించటం కష్టం. దానికి మార్కెట్స్ సిద్ధాంతాలలో వచ్చిన మార్పులే కారణం. ఒక విధంగా తీతీ మూడు తరలకు వారధిగా ఉన్నాడు. ఒకసాధు భావకవిత్వ ప్రభావానికి వచ్చే ప్రతహసు ప్రకటించాడు. దాని నుండి విడివిడి అభ్యదయకవితా మార్గంలో మార్గదర్శిగా ముందుకు నడిచాడు. అభ్యదయ కవితాయుగ వైతన్యాన్ని తన సాహిత్యంలో సముల్సితం చేశాడు. ఆ తరువాత విష్ణవకవితా థోరణలను ప్రోత్సహించాడు. అందులో ఒక ‘రుంరు’గా రూపొందాలని యత్నించాడు. కాని, చివరకు విష్ణవరచయితల సంఘంనుండి బహిష్కరింపబడ్డాడు. అభ్యదయవాదంనుండి విష్ణవవాదం

వరకూ సాగిన తీర్టీలో ఫీరక్యం లేదని కొండరు విమర్శించారు. అయినా, జీవించటమంటే ప్రవహించటమని ఆయన పేర్కొన్నాడు. “రాబట్టి తీర్టీకి ఫీరం లేదంటున్న వాళ్ళందరికి నాకృతజ్ఞత. జీవించటం అంటే ప్రపంచటం కాబట్టి నేను జీవిస్తున్నావన్న నిజాన్ని డాచు గుర్తిస్తున్నారు కాబట్టి”¹¹¹ అని తీర్టీ సమాధానం. అయితే మార్క్యుస్టు విమర్శలో తీర్టీ స్థానమేమిటి? అన్న ప్రక్క మనకు మెగులుతుంది. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే – తెలుగులో వచ్చిన మార్క్యుస్టు విమర్శలో మొదటిదశగా తెక్కింపదగిన అఖ్యదయవాద విమర్శకు తీర్టీ ప్రస్తావాలే రైప్పాగా తన ప్రత్యేకతను సాధించుకొన్నాడు.

అఖ్యదయ-విష్ణవ ధోరణులు

మార్క్యుస్టు ఉద్యమంలో వచ్చిన మార్పులు రాజకీయ సిద్ధాంతాలమీద ఆదారపడి ఉన్నాయి. వాటిని ఆళ్ళయించుకొని సాహిత్యరంగంలో ఆయా రౌలాలో మార్పులు రావటం సంభవించింది. ఈ ఆంకాన్ని చారిత్రక దృష్టిలో పరిశీలించి వివరించిన డా॥ చేకూరి రామారావుగారి మాటలు విశ్లేషణకు భూగ తోడువదతాయి.

1. ‘1962-63 సంవత్సరాల కాలంలో కమ్యూనిస్టు ఉద్యమంలో చీరికల మొదలయినై. ఇంకా సాగుతూనే ఉన్నై. ఈ చీరికలనుగురించి రఘ్యన్ మిత్రుడు వికితగుర్వావ్ చెప్పిన ఒకటోక గుర్తాస్తున్నది. రఘ్యలో పిల్లలు. ‘Let us play the Indian game. Let us split’ అంటారు.’¹¹²

2. రాజకీయంతో సంబంధం లేని సాహిత్య విష్ణవవాదమంటూ ఏదీ లేదు. రాజకీయమనే మాటకు కమ్యూనిస్టులోకూడా ఒకే అర్దం ఉన్నట్టు వరివర్తనమే విష్ణవమని కొండరంటే, సోషలిజం దిక్కుగా జరిగే విషుంటువు తయారుచేసేవాళ్ల విష్ణవం అనే మాట కున్న అర్థభేదాలు వివరించదఱ్చుకుంటే బాలా శ్రమవధారి.¹¹³

3. 'సాహిత్యంలో అభ్యదయవాదం - విష్ణవవాదం అని రెండు ఫేదాలనైన్నా. విష్ణవవాదుల్లో అరుణోదయ - జననాట్యమండలి ఫేదా లోకవంకా, వి. ర. సం., జనసాహితి ఫేదా లోకవంకా ఉన్నాయి.'¹¹⁴

4. '1946 నుంచి 1948 వరకూ కమ్మానిస్తు ఉద్యమం ఆంధ్ర దేశంలో బలంగా ఉంది. అభ్యదయ రచయితల సంఘాని కది ప్యాప్లియుగం',¹¹⁵ (ఆ. ర. సం. 1943లో స్థాపించబడింది).

5. 'వి. బ. సం. (1170) ఏవ్వడ్ తొలిరోఱులలో రాజకీయ పార్టీలలో చానికి ఉండాల్సిన సంభందం విషయంలో చాలా తర్వాత శర్షపణ జరిగినై. ఏంసం రాజకీయాలకు అతీతమూ కాదు ఆధీనమూకాదు అని చమత్కార్మి గానున్నారు. విష్ణవ ఉచయితల సంఘం ఒక రాజకీయపక్షాన్ని అనుసరించి వెళ్ళావికి నాకు అభ్యంతరం ఉన్నదని కుటుంబరావుగా రస్సారు.'¹¹⁶ (వృజన-16, అగస్టు 1970)

6. వి. బ. సం. రాబీక్ అభ్యదయ ఉచయితల సంఘకాలానికి ఉన్న ప్రధాన దేశం ఒకటి ఉంది. రచయితల సంఘానికి రాజకీయాలజ్యోతిస్తిన్న సూచించే పార్టీ ఒకటి ఉండేది తొలినాటి ల రి. సం. ఏవ్వడ్పుడు విష్ణవపార్టీలు - రేతి - గ్రూపులు కసీనం మూడైనా ఉన్నాయి. "మార్క్సిజం, లెనినిజం, మావో అలోచనా విధానాన్ని జనుల్గా ఆమోదించినా, దాన్ని ధాంతదేశ నిర్ణిష్ట వరిష్ఠితులకు అవ్యాయించటంలో విష్ణవకారు అందు మధ్య ఏకాధిక్షాయా చేదు" (వి.మా.వ్య.ధో ప్ర.), వి. బ. సం. ఈ విష్ణవ గ్రూపులన్నిటికి వేదికగా ఉంది. ఈ విష్ణవగ్రూపుల మధ్య పోటీ ఉండటం సహాజం. ఉన్న సంఘాన్ని తమ కాచ్యక్రమానికి అనుకూలంగా మార్క్సోపటానికి ప్రయత్నించటమూ నహజమే వరిగ్గా అచే జరిగింది.¹¹⁷

7. 'త్తః తీవ్రికలు అన్నిషేషలా సిద్ధాంతప్రాతిపదిక మీదనే జరును తాయని అనుకోసు. ఒకోగ్నసాం నాయకుల వ్యథావాయ కూడా కారింగం రావచ్చు. కాని, కాగితం మీద సిద్ధాంతాలే కనిపిస్తాయి....రచయితల సంఘం రాజకీయ పార్టీ కాని పూట నిజమే కాని, ఈ రెంటిక్ ఉన్న సంభందం ప్రణాళికల్లో వ్యక్తమైనదానికన్నా అధికమైనది.'¹¹⁸

8. '1970-1980 పంచపురాల మధ్యకాలం తెలుగులో విష్ణువవాద యుగంగా గుర్తించవచ్చు. తెలుగు సాహిత్యంలో అంతకు ముందున్న కేవల రూపవాద, అయిమయ వ్యక్తి వాడ సాహిత్య రీతుల మీద విష్ణువవాదం విజయం సాధించిందనే చెప్పవచ్చు. ఈ కృషి కవిత్వంలో జరిగినంత వచనంలో జరగలేదు.'¹¹⁹

9. 'ఇక సాహిత్య విమర్శలో మూల సూక్తాల గురించిన చర్చ ఎక్కువ జరిగింది. సాహిత్యం ఫలానిది చెఱ్యాలి. ఫలానిది చెఱ్యకూడదు వంటి సూత్రికరణలే ఎక్కువ జరిగినే,'¹²⁰

నై పరిశీలనను దృష్టిలో ఉండుకొని వివేచిస్తే. తెలుగులో ఘర్పర్స్సుష్టు ఉద్యమం సాహిత్యవరంగా దాదాపు 1940 నుండి 1970 రాకా అభ్యుదయ వాడ ధోరణిగా సాగిందని, 1970 నుండి 1980 రాకా విష్ణువవాద ధోరణిగా చూపించిందనీ నిర్ణయించటానికి వీలున్నది. ఇందులో తృతీ అభ్యుదయ వాడ ధోరణికి సంబంధించినంతవరకు అగ్రగామి విమర్శకుడని నిరాఘాటంగా చెప్పవచ్చు. మరోవిశేషం... "ప్రగతి, పురోగమనం అన్న అర్థం ఎచ్చేటట్లుగా అభ్యుదయ పదాన్ని మొత్తం మొదట వాడినవాడు తృతీ 1937లో ఆయన రాసిన 'అభ్యుదయం' అన్న ఇండికలో ఈ పదం వాడాడు. ఇంచు మించుగా మొదటిసారి 'అభ్యుదయం' అన్న పదాన్ని సాంప్రదాయిక అర్థంతో కాక సూతన అర్థంలో, నేటి అర్థంలో ప్రయోగించాడు తృతీ."¹²¹

తృతీ - సోషలిస్టు మానవతావాదం

సాహిత్య విమర్శకుడుగా తృతీ వ్యక్తంచేసిన భావాలను క్రోడీకరించి చూసే ఘర్పర్స్సుష్టు విమర్శ పద్ధతులలోని సోషలిస్టు మానవతావాద ధోరణి ప్రధానంగా ఆయన మీద ప్రభావం వేసినట్లు గోచరిస్తుంది. సోషలిస్టు మానవతావాదాన్ని గురించి లూకాక్స్ ఇలా పేర్కొన్నాడు. 'Socialist humanism is the core of Marxist aesthetics and of the materialist conception of history. Contrary to bourgeois preconceptions reinforced by the gross, anti-dialectical conception of history of vulgar Marxism, this materialist conception, which probes universally to the roots, does not deny the aesthetic beauty of

blossoms. On the contrary, the materialist conception of history and Marxist aesthetics alone provide the key to an understanding of the unity and organic relationship of roots and blossoms”

“Social humanism accomplishes the unification of historical and purely artistic knowledge within Marxist aesthetics, the continuous convergence of historical and aesthetic evaluation. Thus Marxist aesthetics resolves the question with which men of stature have long been grappling (a question which eluded lesser men simply because they were lesser men): the integration of enduring aesthetic value of a work of art into the historical process, the process from which the work in its very perfection and aesthetic value is inseparable.”¹²²

తీర్మతీ కొలపకున్న మూలాలను చూడగలదు; పుష్టిలనూ ఆఫ్రో తీంచగలకు. ఆరెండింటిక్ మధ్యఉన్న భావభౌతిక సమన్వయాన్ని నమీజీంపగలదు. మార్క్సిస్టుక్పథంతో ఒక కావ్యంయొక్క చారిత్రకపరిణామ వాస్తవస్థితినీ నిర్దరించగలదు; ఆ కావ్యకళలో ఉన్న రచనాసౌందర్యశు వియవలను వివేచించగలదు. తీర్మతీ సహజంగా కవి, కవితాత్మగం విమర్శనుడు. అతని కవితలో మార్క్సిస్టుజం భావమైత్రయాన్ని, రూపమైత్రవాన్ని నంతరించుకొన్నారి; ఆకవి విమర్శలో వియవల వివేచనాన్ని వ్యక్తికరించింది. బహుళః మార్క్సిస్టు విమర్శకులలో గతభౌతికతార్గ్యకవాదంతో సౌందర్యతత్త్వ దృక్పుతాన్ని అన్వయించి అనుశీలనంలో అలవోకగా, అవిష్కరింపగలిగిన వారెవరని ప్రశ్నించుకుంటే తీర్మతీయే కనిష్టికాధిష్టితడని తెలుగువాడి హృదయం మారువలికితే ఆక్షర్యవదవలసిన పనిలేదేమో! మార్క్సిస్టుం + మానవతావాదం = తీర్మతీ.

కొడవలీగంటి కుటుంబమావు - సొమ్యవాద వాస్తవికత

మార్క్సిస్టు విమర్శకులలో తీర్మతీ తయవాత పేర్కొనదగినవాడు తీర్మతిగంటి కుటుంబరావు. ప్రసిద్ధకతరవయితగా పేరుపొందిన కుటుంబరావుగారు అభ్యదయవాద ధోరణికి నంబించించిన నమీజీవ్యాసాలు కూడ

రచించారు. వాటిని విశాలాంధ్ర పట్టిషింగ్ హోస్టెల్ వారు 'సాహిత్య ప్రయోజనం' అనే పేర షష్ఠిహృద్రీకామకగా 1966లో ప్రకటించారు. కత. చిన్నకథ. నవల మొదలైన ప్రక్రియలమీద వారు చేసిన సమీక్ష గణనీయం. సాహిత్యం, సాహిత్య విమర్శలను గురించి. అఖ్యాదయవాద భోరణులను గురించి వారు ప్రకటించిన అభిప్రాయాలమై మార్గిన్స్ట్స్ విమర్శ పద్ధతిలో సామ్యవాద వాస్తవికతాదృక్పుర ప్రభావం బిలంగా కనబడుతుంది. తీర్మాని మార్గిన్స్ట్ మానవతావాద భోరణులంచి సామ్యవాద వాస్తవికతాదృక్పురంపై విమర్శను మరించిన గౌరవం ఈయనకు దక్కుతుంది.

సామ్యవాద వాస్తవికతను గురించి అఖ్యాదయవాదులకూ, విఫ్టువాదులకూ ఉన్న అభిప్రాయాలను డా॥ కె.కె. రంగనాథార్యులు ఇలా చేర్చాన్నారు. "వాస్తవికతలో రెండు ప్రధానమైన అంశాలన్నాయి. సమిమర్మక వాస్తవికత (Critical Realism), సామ్యవాద వాస్తవికత (Socialist Realism), వాస్తవికతను ప్రతిభింబించటంతో పాటు సామాజిక తీవ్రత సమస్యలకి పరిపూర్వాన్ని సూచించటం కూడా వాస్తవికతలో లాగమని వాస్తవికతావాదు లంటారు. సమాజాన్ని చారిత్రక దృష్టిలో అవగాహన చేసి కొని, ప్రయోగదృష్టిలో చిత్రించడం కూడా వాస్తవికతలో లాగమే. సమాజం లోని అస్వాయాయాలను, అసమానతలను, ఆర్థికసామాజిక వ్యక్త్యాసాలను, సమిమర్మకంగా ఉండిస్తూ చేసిన రచనే సమిమర్మక వాస్తవిక రచన. "కమ్యూనిస్ట్ అస్వీత్తిక విషయంలో అచంచలనిష్ట, ప్రజాసేవానిరతి, పాక్షికత, పారిశ్రామిక జన సమరాలతో సన్మిహితవంచంధం, సోషలిస్ట్ మానవత, అంతర్జాతీయత, చారిత్రక ఆళాధావం, దూషణాద, వ్యాప్తివాద, సహజవాదాల తిరిగ్కుతో."¹²⁸ — ఈ లక్షణాలతో కూడిన వాస్తవికత సామ్యవాద వాస్తవికత. "సామ్యవాద వాస్తవికత అన్నది ఒక సిద్ధాంతదృక్పురం. డావిలో వాస్తవికతావాదం, సమిమర్మక వాస్తవికతావాదం అంతర్మిహితంగా ఉన్నాయి. సామాజిక చైతన్య ప్రేరితమైన భౌతిక వరస్తితులలో తిరుగుబాటు భోరణులన్నీ సోషలిస్ట్ వాస్తవికతరోనే అంతర్గాగాలే. సోషలిజం వచ్చాకనే సామ్యవాద వాస్తవికతకు చోటుందనటం కూడా సత్యం కాదు. 1917 నాటి సామ్యవాద విఫ్టువానికి హార్యామే గోర్టీగ్ ఇత్యాదులు సామ్యవాద-వాస్తవిక రచనలు చేశారు" — అని అఖ్యాదయ వాదులు భావిస్తున్నారు. విఫ్టువకులు సమిమర్మక వాస్తవికతకు

సృష్టిమైన దేదాన్ని సూచిస్తున్నారు. “సామ్యవ్యాపక ప్రజాస్వామ్య వై తరిమీద ఏమర్గునాత్కుక వాస్తవికత ఆధారపడి ఉంటుంది. శాస్త్రియ ప్రజాస్వామ్యం మీద సామ్యవాద వాస్తవికత ఆధారపడి ఉంటుంది” — అని ఏరంటారు. వర్గ సమాజంలో విమర్శను చేపట్టేదే సవిమర్శక వాస్తవికత అని, ఇది బహిష్యత్తును సూచించ దని, బహుముఖమైన వర్తమాన సమాజాన్ని వస్తించటమే దీని ప్రయోజన మనీ, చారిత్రక పరిజ్ఞామాలను విశ్లేషిస్తూ జనతీవికంలో చొచ్చుకొని పోయి సృష్టిమైన భావిని చిత్రించటమే సామ్యవాద వాస్తవికత అనీ, వమూళు అనుభవాలే సామ్యవాద వాస్తవికతకు వస్తువులని, విష్ణువుడు లంటారు”¹²⁴ ఇందులో కొడవటి, ఉటి కుటుంబరావుగారు అట్టుదయువాదుల దృక్కుఠంతో సామ్యవాద వాస్తవికతను తమ సమీక్షలలో ప్రతిభింబింపచేశారు. ఈ క్రింది అభిప్రాయాలు¹²⁵ వారి దృక్కుని వ్యక్తికరిస్తాయి..-

1. “నేను రెండు నమ్మకాలకు కట్టుబడ్డాను. ఒకటి, సాహిత్యానికి సాంఘికప్రయోజనం ఉండాలన్నది; రెండోది, తీవితచిత్రణ వాస్తవికంగా ఉండాలన్నది. (సాహిత్య ప్రయోజనం, పు. 222)

“కళలకు విస్పష్టిమైన వర్గప్రయోజనం ఉండటం అనంభావ్యం కాదు. నిజమయిన అట్టుదయకళలన్నీ ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో శ్రామికవర్గ ప్రయోజనానికి అనుకూలంగానే ఉంటాయి. కానీ, వాటి స్వభావం సామూహికంగా ఉండాలి అంటే, శ్రామికవర్గానికి చెందని వాట్ల కూడా వాటి ప్రభావానికి బలంగా గురికావాలి.” (పు. 199)

2. ‘కమ్మానిస్తు సాహిత్య మనేది కూడా ఉన్నది. ఇది రాజకీయాలకూ ఆర్థికాలకూ మార్కెట్స్ రెనినిస్తు రచనలకూ సంబంధించి ఉంటుంది..’ (పు. 171)

4. ‘సాహిత్యం సాంఘిక చైతన్యంలో ఒకశాఖ. ప్రాణీకి నాట్ల ఆడటమూ, జీవిరితిశ్రుతి వచిచెయ్యటమూ ఎంత తప్పనిసరో సటీంపైన వంఘానికి కూడా చైతన్యం అంత తప్పనిసరే. తప్పనిసరే అయిన చైతన్యం తప్పనిసరి అయిన మాట్పుకు దారితీస్తుంది మాట్పులోకూడా రెండు ఒకాల మాట్పుబ్బాన్నే ఒకటి, స్థలంలో మాట్పు; రెండోది,

స్వరూపంలో మార్పు. ఈ రెండింటలో స్వరూపంలో మార్పే చాలా ముఖ్య పైనాటి . (పు. 40)

5. 'అభ్యుదయ సాహిత్యం ఒక ప్రథలమైన సామాజిక క్రి. (పు. 45)

6. 'అభ్యుదయ సాహిత్యం సాగాలంకే రచయితక్క, సంఘానికి ఒక పశీవసంబంధం—ఒక Organic connection.—ఉండాలి : రచయిత శాలూకు ప్రథాపం సంఘంమీద ఉన్నంతమాత్రాన లాభం లేదు. సంఘం యొక్క ప్రథలం రచయితమీద తూడ ఉండాలి. ఇప్పటి కవులలోనూ అనేక మంది, ఈ విషయం గుర్తించినట్లయితే, ఉత్తమ అభ్యుదయ రచన చెయ్య గలదు. కానీ, 'నేను సమాజంమీద నాప్రభావం చూపుతాను; సమాజం మట్టుకు న. న్నుంటటానికి వీల్లేదు'—అనే వక్తిత్వం—Individualism—అవలంబించే రచయిత అభ్యుదయ సాహిత్యం సృష్టించలేదు. (పు. 46)

7. 'అభ్యుదయ ఉద్యమంలోపాటు కళాసాధనకూడా సాగించటం అభ్యుదయ రచయితల విధి. కొందరు రచయితలు అభ్యుదయోద్యమాన్ని మాత్రమే పాటించి, కళానిర్వచనాలను ఉపేక్షిస్తున్నారు....కళలన్నీ అభ్యుదయ కరమైనవి కాకపోవచ్చును. కానీ, కళలను అభ్యుదయానికి వినియోగ చరచటం మన అభ్యుదయ రచయితల ఆశయం. అందుచేత రెండు విషయాల మన పాటిస్తాం. కళ కాని దానికి మనం కళార్థక ఇవ్వం: కళార్థక ఉన్నప్పటికి సాంఘికాభ్యుదయానికి పాటువడనట్లయితే దాన్ని మనం అదరించం.' (పు. 57, 58)

8. 'ఏవో సాంఘిక సిద్ధాంతాల ఆధారం లేకుండా మన కళలూ, సాహిత్యమూ అభివృద్ధి అవుతాయన్నది కేవలమూ భ్రమ..' (పు. 126)

9. 'మన సంఘంలో గాలి సాము చేసే Pure artisits ఉన్నారనీ, కేవలమూ కళాసాధనతోచే వారు సమగ్రమైన ఆనందం తాము పొంది ఇతరుల కిస్తున్నారనీ అభ్యుదయసిరోదులు వాడిస్తారు. అటువంటి కళాసాధకులలో సాంఘికచైతన్యం రాలేదని మనం వారికి సమాధానం చెఱుతాం.

ప్రజలను ఉచ్చారించి తీసుపుంటే ఇటువంటి Pure artistsలో వారు ఒక్కా నాటికి ఉత్సేజపడని కూడా మనం చెబుతాం' (పు. 80)

10. 'కూడా కారుడిక.... స్వేచ్ఛ అతి ముఖ్యమైనది. అది లోపిపోవాలు తాకారుడే కాదు. ఆదేమింటే తన కళను-ఉత్తమ సాంఘిక ప్రయోజనానికి అంకితం చేసే స్వేచ్ఛ..-' (పు. 157)

11. 'పంపులిద్దోహశక్తులతో కున్నదు గ్రామికులూ. శత్రీయులూ విజయవంతంగా పోదుపున్నారు. ఖరి శక్తులను ఇందుకుగాను అష్టార్యంగా కేంద్రీకరిస్తున్నారు.... ఈ ప్రజలక్ష్యాలను బలపరచబు. ఏరి అసామాన్య వర్గమాణులను గుర్తించి కీర్తించదమూ మనవిరి.' (పు. 60-61)

12. 'మనకు విషయ తగుమాత్రం లేకపోవటం కూడా ప్రతిబంధ కంగా ఉంది. ఆత్మవిషయ అభ్యరథు రచయితయొక్క ఉత్తమోత్తమ సాధనం. దాని ద్వారానే మనం మన లోపాలు దిద్దుకోగఱగుతాం.' (పు. 62)

కౌశపటి తటుంబిరావుగారు కవిత్వంకంటే ఇతర కూడా ప్రత్క్రియల మీద విషయ పాపీడిక్షక్కుకంగా సాగించబడం గమనించదగింది. అభ్యరథయొద్దుమం ఒక్క కవుడే కాక. విచిర కూడా ప్రత్క్రియల్లో కృషిచేస్తున్నవారంతా కలిపి కృషిచేసినప్పుడే ముందుకు సాగి సాంఘిక ప్రయోజనాల సారింపబడతాయని వారు బాధించారు.

కుందు త్రి - సాంఘిక స్వీపా

మార్కు-స్టు చిమర్చుకులలో కుందు త్రి అంజనేయులు (గారిది) విశ్వాస్తీత్వం. ఆయన మార్కు-స్టు దృక్పుణ్ణు. సోషలిస్టు వ్యవస్థనూ అంగికరిస్తూనే రాజకీయ సిద్ధాంతాభివోని తేదాలిషోలిక పోకుండా. వచన కవిత్వ ప్రత్క్రియ వికాసారిక విశేషంగా కృషిచేశారు. తమ కావ్యాల కేకాక. వచన కావ్యాల-కెన్స్ట్రీయిట్స్ ఏరికలు వ్రాయటం ద్వారా. వ్యాసాయ వ్రాయటం ద్వారా తమ అధిష్టాయాలను. ప్రకటించాడు. 'షందు త్రి పీటికలు'¹³⁵ ఏరి సమీక్ష

(వచ్చుత్తిని వ్యక్తంచేస్తుంది. కుండుర్తిపారి సాహిత్య ద్వ్యాయాలను వారి మాటల్లోనే యిలా వివేచించవచ్చు):

1. కావ్య రచనా విదానంలో మార్క్షిష్ట దృక్పూర్ణాన్ని ప్రవేశపెట్టి ఏమే నత్యలితాల ద్వారా కవిత్వాన్ని సాధ్యమైనంత ఎక్కువగా ప్రజలరగురికి తీసుకవెళ్ల బానికి వీఱన్నదో చూడటం.

2. కవిత్వం సారథ్యంతో తెలుగు నుడికారపు సొంపులతో వ్యాప హారిక భాషాంక్తి సంపదలలో వగ్గిల్లేటట్లు చేయటం. ఆధునిక కవిత్వాన్ని సామాన్యప్రభల వంభషణస్థాయికి వచ్చేటట్లు చూడటం.

3. కావ్యవస్తువులు చైతన్యవంతమైన ప్రభోద్యమాలకు సంబంధించి నవిగా ఉండటం.

4. రాజకీయనాయకుల సిద్ధాంత విశేషాలలో తనకు నిమిత్తం చేకుండా తన వ్యాసాన్ని నిర్వయింగా చెప్పటం.

5. వచన కవిత్వం సామాన్య ప్రజల గాఫలను, బాధలను ప్రతి వించింప తీసుకోవటం.

6. స్తులంగా మార్క్షిష్ట దృక్పూర్ణమూ సోఇలిస్ట్ వ్యవస్థకు అను కూలతా, ప్రస్తుతవ్యవస్థను తప్పక మూర్ఖులనే దీజె, పీటికి సంబంధించిన ఉహాపోహాయ సాహిత్యరంగంలో ఉండాలే కాని, సాహిత్యమంతే రాజకీయ సిద్ధాంతాల చర్చకు పెద్దపీట వేయరాదు. వ్యక్తిక్యాన్ని చంపేదిగా సంఘానిర్మణప్రియత్వాన్ని పెంచుకోరాదు.

కుండుర్తి వచన కవితోద్యమం సచ్చినంతగా నేటి విష్ణువవాదులకు ఆయన ప్రతిపాదించే అంశాలలో రాజకీయాలలో సాహిత్యం గాఢమైన పొత్తును కుదిరించుకోరాదనే అభిప్రాయం నచ్చదు. బిసవని భక్తి పరవక్కడైనా బ్రాహ్మణున్ని వదులుకోలేవి వీరకైవుల్లోని వండితారాధ్యనిలాగా మార్క్షిష్ట విషువుకులలో కుండుర్తి మార్క్షిష్టం కావాలంటూనే రాజకీయ విశేషాలకో, సిద్ధాంతాలకో పొత్తుపెట్టుకానని మార్క్షిష్టుల దృష్టిలో,

conservativeగా ఉండిపోయాడు.. సామ్యవాద దృక్పుతంతోనే కవితలో వస్తువులు గౌరవాన్ని ప్రతిపాదించటం, కొణిల్చానికి గొఱమైన ప్రానమివ్వటం ఈయన ప్రత్యేకత. తుందు_ర్తిగారి దృక్పుతంలో ప్రయోగం.. ప్రయోగం కోసం కాదు. ప్రజాప్రయోజనం కోసం.. వచన కవిత్వం సరళంగా ప్రజలను చేరుకొనే శక్తిమంతమైన పాఠనగా ఆయన.. భావించాడు. సామాజిక స్పృహ అధునిక యుగానికి ఈపిరిలాంటిది కాబట్టి దాన్ని ఆయన మన్నించారు. ఆ ఈపిరిని వచన కవితకు పోశారు. ఈఫిరికి. కూడా ఒక నియతి ఉన్నదన్ననశ్యం వారు గు_ర్తించారు. వచన కవితలోని అంతర్లయను అర్థయనం చేసి అపగాహనం చేసికోవటమే కాకుండా దాన్ని ఎన్ని హోయలలో. ఎన్ని విన్యాసాలలో వెలార్పుటానికి వీఱందో శిల్పర్పిష్టో అసుఖలించి కల్పించి చూపించాడు. విమర్శలలో వాటిని గురించి వివరించాడు

తుందు_ర్తి సాహితీ వ్యక్తిత్వాన్ని గురించి చక్కని అర్థయనం చేసి విపరించినవారిలో శ్రీ అష్టావర్ణ రామమోహనరావుగారు ముఖ్యులు. వారు అసుఖలించిన అంశాలు కొన్ని ప్రత్యేకంగా గమనింప దగినవి—(నవోదయ లహరి¹²⁸)

1) ‘వచన కవితారూపం అభ్యుదయ వస్తువుని చాలా శక్తిమంతంగా ప్రజలలోకి వేళ్ళేతిని చెప్పగల ఈ యుగవాహిక అనీ, ఆ రూపంలో ఎంత శిల్ప వైవిధ్యాన్ని తెచ్చే అవకాశాలన్నాయనీ. ఆ అవకాశాలస్త్రీ వినియోగించుకొంటే, ప్రజాకవితగా వచనకవిత యింకా సమగ్ర హౌతుండనీ తుందు_ర్తివాదం’ (పు. 98)

2) ‘తుందు_ర్తి సామాజిక స్పృహవరిధి-భాలా విచారమైంది..... ముత్యంగా తనచుట్టూ, తన అనుభవంలో ఉన్న సామాజిక రాషకీయవేదనకు ఆశ్చర్యపాన్ని కల్పించినవాడు. తనకి అనుభవానికి రాని విషయాలో సట్టంతాలోన్న వ్యాఖ్యాహంచేతగాని,, ఇమేడికోసంగాని. వ్యతిరేకిమర్చలకు తోంగి, మనసు శంఘకొని వర్ణించినవాడు కాదు. ఇక్కడే కుండు_ర్తి చిత్రశిల్పి ఉంది’—(పు. 108)

3. ప్రజల్ని, సామాన్య ప్రజల్ని తమ నమన్యలకు మేలకొని ఉండేటట్లు చెయ్యడమే కుండుర్తి సామాజిక స్పృహాలోని ప్రదానంకం. మొదల్లో మార్కైప్స్టులే, ఈ సామాజిక వాస్తవికతని ప్రచారం చేసి. గురజాడను వాయికుడుగా, తీతీని తక్కువర్తకుడుగా గుర్తించి, అభ్యుదయ కవిత్యానిన్ని.. కేవలం సార్టీనిసాదం గాకుండా వ్యాపించ చెయ్యటంవల్ల, కుండుర్తి, ఆ విశాలవరిథిలో మార్కైప్స్టుల అభ్యుదయ ధోరణిని పూర్తిగా జీర్ణింపజేసుకొని, పార్టీతో నిమిత్తం లేటండా, ప్రణాదైతన్యాన్ని పర్వవిధాలా పెరఱల్లిన తిరుగుబాటు కవి. ఇందో—అంగ్లియన్ సాహితీవరుల్లో ఇటివల బాగా ప్రచారం స్థాంచిన “Poetry of Protest” అనే పదానికి కుండుర్తి చాలా నమగ్రమైవ ఉదాహరణ కాగలడు” (ప. 102, 103)

4) ‘అమెరికా ప్రణాస్యామ్య వచన గేయకవి వార్క్ విట్టన్కి, త్తుండుర్తికి చాలా అభిప్రాయాల్లో దగ్గర పోలికలు కనిపిస్తే. Walt Whitman కు కూడా ధేయం ‘common man,’” (ప. 111)

కుండుర్తి ‘ఫ్రీవర్స్ ప్రంట్’ సాహిత్య చరిత్రలో ఆయన సాగించిన ఉద్యమానికి అష్టరోదాహారణం, ఆయన వచన కవిత సామాన్యాని కంకిత పైన శాపాకుటిరం.

అభ్యుదయవాద విమర్శచై తన్యం

అభ్యుదయ వాదాచై తన్యాన్ని ఆధునికాంధ్ర సాహిత్య విమర్శలో ప్రవర్తింపజేసిన వారిలో ప్రముఖాలుగా ఆదుద్ర, రాంటట్ల కృష్ణమార్తి, అర్దేపల్లి రామమౌహనరావు, రాచవల్లు రామచంద్రారెడ్డి గారలను పేర్కున వచ్చు. ఆదుద్ర విషక్కలో సమీక్షింపబడుతున్న ప్రతిభ్యాలయుక్కు బారిత్రిక పరిషామ వికాసాలసుగురించి వివేచించటం, అందులో మైలురాల్లుగా. కనపడే ఆరచ్చాలను వ్యక్తికరించటం, వాటి వెనుక ఉండే చారితక, సాంఘిక పరిస్థితులను వివరించటం; సద్గంత సాహిత్యంకాలకు విభవకట్టటం అనే ప్రపుత్తులు విశేషంగా గోచరిస్తాయి. రాంటట్ల కృష్ణమార్తిగారు నేటి అభ్యుదయవాద విమర్శలలో మేధావుగానికి చెందిన వారసి చెప్పాలి. ఇటు

భారతీయత త్త్వ విషయాలను, అటు మార్కీస్పెస్టు త త్త్వవిషయాలను తులనాత్మకంగా చెప్పింపగల విమర్శక్తి వారికి విశేషంగా ఉంది. సిద్ధాంతపరమైన విషయాలనుగాని, వారిత్రణకంగా వాటి కేర్పిడిన పరిణామదశలయొక్క ప. శిలనంగానీ, మార్కీస్పెస్టు సాహిత్యంలో జరుగుతున్న ప్రయోగాల విస్తైషణంగానీ. ఒక ప్రాణామగతి నాళ్ళయించి విస్తరించిన వివాసాయీ, అందులో ఉండేగుణ దోషాలను పేర్కొని నిగ్దదేర్చే నిష్టగానీ, తెలుగులో పాంథాపిక పదాల నిర్మాణంగానీ, వారి సమీక్షలన్నింట్లో ప్రస్తుతంగా గోచరస్తాయి¹²⁸ అదే పర్మి రామమోహనరావు గారు అఖ్యదయవాద భోరణల నాళ్ళయించి సాహిత్య విషేషం చేస్తానే, సాహిత్యంలోని కళాశిల్పిరహస్యాలకు విశేష ప్రామణ్య నివ్వస్తా, అఖ్యదయ విమర్శకు ఒక ఆకెడమిక్ స్యబావాన్ని కల్పించటానికి. అనుశీలన విధానాలలో ప్రాకృతిక సిద్ధాంతాల నమన్యయాన్ని సాధించటానికి. సాహిత్యపు విఱవలకు, ప్రమాణాలకు విమర్శలో నముచిత స్థానమండాల ఇస్పాహను వ్యక్తంచేయటానికి తమ సమీక్షత్వక్రమైన విమర్శను వినియోగిస్తున్నారు. వీరు శ్రీశ్రీ మహాప్రస్తావం గురించి ప్రాపిన గ్రంథం¹²⁹ అందుకు మంచి ఉదాహరణం. రాజవిల్లు రామచంద్రారెడ్డి గారు అఖ్యదయ వాద దృక్పథంతో చేసే సమీక్షలకు ఒక ప్రామాణికమైన ప్రయోగప్రతిష్ఠితిని కల్పించిన విమర్శకుడు. ఇంద్రగంటి శ్రీకాంతశర్మగారవన్నట్లు- ‘మార్కీస్పెయిసిద్ధాంతంపట్ల ఖచ్చితమైన అవగాహన కలిగి, ముక్కమీద గుద్దినట్లు నప్పంగా, సూటిగా సాహిత్య విమర్శ సాగించినప్యక్తి శ్రీ రాజవిల్లు రామచంద్రారెడ్డి’,¹³⁰ రా.రా. దృష్టిలో. ‘సాహిత్యం జీవితంతో పెనవేసికొన్నా. అది ప్రత్యేకంగం. బాని కొక స్వతంత్ర ప్రతిష్ఠత్తి ఉంది. రాజకీయాలనుండి గానీ, తత్త్వజ్ఞానంనుండి గానీ, మానవజీవితంలోని మరేరంగంనుండిగానీ. సాహిత్యం ప్రేరణ, ప్రోత్సహమూ పొందవచ్చి. కానీ, రాజకీయాలే సాహిత్యం కాదు; తాత్ప్రవర్తననే సాహిత్యం కాదు’¹³¹

అఖ్యదయవాదులు మార్కీస్పెయిసి ఒక సాంఘికదర్శనంగా [గహించారు; సాహిత్యం దాన్ని దోహదం చేస్తానే సాహిత్యప్రమాణాలను పోషించుకోవాలని భావించారు.

విష్ణువవాదవిమర్శ : కె.వి. రమణారెడ్డి

అభ్యుదయవాద భోరణుల తరువాత 1970 నుండి తెలుగులో విష్ణువవాద భోరణులు వచ్చాయి. ఇందులోనూ కవిత్వం ఎచ్చినంతగా సాహిత్య విమర్శ రాలేదు. వచ్చిన విమర్శకూడా నమీక్షణాయిని దాటిపోలేదు. 'మార్క్యిస్టు' విమర్శకు నమూనాగా గ్రహింపదగిన గ్రంథవిమర్శగాని. ప్రత్రియా విమర్శగాని, తెలుగులో ఇంకా రాచలని ఉంది. ఈ పిషయంలో విష్ణువవాద సాహిత్యం అభ్యుదయ సాహిత్యంకన్నా సాదించేదమీలేదు.¹³⁻² అన్న చేకూరి రామారావుగారి తీర్చును మనం అంగీకరింపక తప్పదు. దానికి రాచణం ఏమిటి అని ప్రశ్నిస్తే సమాధానం చెప్పటం కష్టమే. కానీ, చేకూరి రామారావుగారే అన్నమాటలు దీనికి పరోజు సమాచారానుగా ఇప్పటికి గ్రహింప ఉచ్చనేమో:- "సమాజంమీవగాని, సాహిత్యంమీవగాని విష్ణువసాహిత్య ప్రభావం ఎట్లా ఉండబోతుంది? అనే ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పటం కష్టం. విష్ణువవాద రాజకీయాల భవిష్యత్తుమీచ విష్ణువసాహిత్య భవిష్యత్తు ఆధారపడి ఉంది. అఖిలశారత స్థాయిలో పనిచేస్తున్న విష్ణువరాజకీయ పటం దేశంలో లేదు. తమతమ ప్రశాదార్థి కొన్ని పుష్పిత ప్రాంతాల్లో ప్రసరిస్తున్న విష్ణువరాజకీయాల గ్రూపులనైన్న. ఈ గ్రూపులపుధ్య పరిష్కారం కనుచూపించి లేని వైదుచ్యాలునైన్న. ఇవి కొన్నిచోట్ల సాహిత్య సంఘాలను విడించునైన్న. ఈ ఎలిస్థితుల్లో సాహిత్యంలో విష్ణువవాద భోరణుల భవిష్యత్తును ఉపహారించటం ఏమంత ఫలమంతమైన పనికాదు."¹³⁻³ విష్ణువరాజకీయాల భవిష్యత్తుపై ఆచారపడిన విష్ణువకవితకే భవిష్యత్తును నిర్దేశించుకోలేని పరిస్థితులలో విమర్శమాట వేరే చెప్పాలనా? అందువలననే అటీ నమీక్ష స్థాయిని మించి సమన్వుతిని సాధించేక పోయిందేమో!

అయినా, అభ్యుదయభోరణికి, విష్ణువభోరణికి భేదం ప్పటంగా ఉన్నది. "అభ్యుదయవాదంలాగే విష్ణువవాదానికి మార్క్యిస్టు దృక్పుథమే ప్రాతిపదిక, సామ్యవాద సమాజ నిర్మాణమే ద్వేయం. అయితే, అభ్యుదయవాదానికి, విష్ణువవాదానికి ఉన్నప్రధానమైన భేదం అని రెండూ ఊన్న చారిత్రక దళలకు సంబంధించిని తాపటమే. అభ్యుదయ ఉద్యమం స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో భాగంగా ఆరంభమైంది. భిన్నభోరణులకు సంబంధించిన వారితో

విరాల ప్రాతిపదకైనైన రా ఉద్యమం సాగింది. సామ్యవాద నమాజం అంతిమ లభ్యంగా ప్రకటించుకున్నా. ఆనాటి తష్ణిలభ్యం స్వాతంత్ర్యసాధన. అభ్యుదయవాదానికి మార్క్షిప్పం ప్రధాన ప్రాతిపదిక అయినా మార్క్షిప్పంలో సంబంధం తేకుండా ఏమాత్రం పుట్టేగామిభావాలున్నా. వారందఱినీ ఉద్య మంలో చేర్చుకుంది. స్వాతంత్ర్యానికి హర్యం అభ్యుదయవాదులకు సామ్యాజ్యవాదం ప్రథమకైతువు. కానీ, స్వాతంత్ర్యసంతరం లభ్యానిర్దేశం లేక అభ్యుదయోద్యమం స్థిరతను పొంచింది. విష్ణువువారం స్వాతంత్ర్యాని నంతరం 20 ఏళ్ళు స్వేచ్ఛియుల పాలన తరువాత తల ఎల్లింది. అది విరాల ప్రాతిపదికలమీద ఏన్నిడింది కాదు. విష్ణువువాదులు భారతదేశాని కింకా నిజమైన స్వాతంత్ర్యం రాలేదని భావిస్తారు. మార్క్షిప్పానికి నిబ్దమైందే విష్ణువువాదం. మార్క్షిప్పంపైన విశ్వాసం లేనిపారికి ఇందులో స్థానం లేదు. మార్క్షిప్పం వారి శాత్రుం, శత్రుం. ‘తిరోగామి భావాల, సంస్కృతుల చ్చాయల రేఖ మాత్రంగా కూడా తేకుండా నిర్మాలించటమే విష్ణువసాహిత్యం దేయం’. సంస్కృతజావాదానికి ఇందులో తావు లేదు. విష్ణువువాదం ప్రధానకైతువు ప్రస్తుత పాలకులు. సాయుధపోరాటం ద్వారానే సామ్యవాద వ్యవస్థ సాధ్యమని వారి విశ్వాసం. శ్రావికవగ్గ విముక్తికోసం వారి పోరాటం. ప్రవంచ కమ్యూనిష్టు ఉద్యమాలలో వచ్చిన మాడ్యూలు కూడా అభ్యుదయ విష్ణువువాదాల మధ్య గల ఫేదానికి ప్రధాన కారణాలలో ఒకటి”.¹³⁴

తెలుగుదేశంలో విష్ణువుచయితల సంఘంలో బాధ్యతాయుతమైన పదవిని నిర్వహిస్తున్నట్లు గానే, విష్ణువుచిమర్మలోకూడా ఏర్కంభాన్ని కర్తవ్యంగా హర్యారి స్తున్న విమర్శకులు శ్రీ కె.వి. రఘుణారెడ్డి గారు. ఏదు సంప్రదాయున్ని నిరసిస్తూ రచన చేస్తున్నప్పుడు వారి విమర్శ విలయతాండనం చేస్తుంది. “సంప్రదాయం మొండిశిఖింది. తలప్రాణం తోకకి, తోకప్రాణం తలక్కి వస్తూ పోతూ ఉంటుంది. వుంది. అది ఇష్టం, వండితైక నిష్ఠం. ప్రాపింగులో పిలక, డాక్టరేట్లో విరాటపురుషుల, యూనివరిటీల ఆకదమిక్ దుబుదుక్ దమరు కాల్లో యమకగమకాల, ఉదాత్తానుదాత్త స్వరాలమేళలాంటి గోల- ఇవన్నీ ‘అత్యాధునిక’ ఆభాసాలు”¹³⁵. ఇలా సాగుతుంది వీరి విమర్శ. విష్ణువువాదం మీద వచ్చే విమర్శలను ఎదుర్కొనటం వారికి నిబ్దత యిచ్చిన బాధ్యత. “నినాదాల మయమనీ రాజకీయపరాయణమనీ విష్ణువ సాహిత్యం గురించి

ఎన్నోస్తు విమర్శ. అన్ని తువిషుద్ధిలే ననుగాని చాలభాగం నిరారం¹³⁶ - అని విష్ణవర్ధక్ కూనిన్న వివరించే వివేచన చేస్తారు పారి సమీఖీలలో. బిష్ణవమంతే రాత్రికి ఆవేళ మెక్కువ; వంపుదాయ మంతే ఆగ్రహ మెక్కువ. అది ఆయన దోషం కాదు; వాదదోరణ. మార్కోస్టు విమర్శలో ప్రామాణికమైన ఆసుప్తిల విమర్శను వెలయింపగల సాముద్ర్యం రమణార్థీగారికి ఉంది. ఆవేళాన్ని, అదిజేపాన్ని, ఆగ్రహాన్ని వదలి వారి విమర్శ సంయవనంతో కూడుకొన్న అలోచనలో సాహిత్యమించానికి. నమవ్యాయానికి ఘోషకంతే మార్కోస్టు విమర్శ తెలుగురో ఎంతో లాచిస్తుంది. వారు ఇదివరలో వ్రాసిన మహాదయం, 'కవికోకిల', వంటి విముగ్రీంధులు చదివినవాడు ఆయన ఉత్తమ విమర్శకు దని అలవోకగా అసుకుండాడు. దా॥ చేకూరి రామూర్ఖావు రన్నట్లు.—కె. వి. రమణార్థీ గారు తమ గ్రంథాలకు రాసినా, ఇతరుల గ్రంథాలకు రాసినా, వారి పీతికలు మామూలు పీతికలు కావు. అవి సాహిత్య విమర్శలే. తృతీ సాహిత్యం మీద సమగ్రి పరిశీలనం చెయ్యగల అదికారం ఉన్న ఒకరిద్దులో ప్రీతముదు రమణార్థీగాడు.¹³⁷

విష్ణవరచయితల వంపు సభ్యులు కవితాప్రయోగాలే కాక సాహిత్య సమీకణ కూడ చేపున్నారు. వీరి సమీకణ లింకా అనుశీలనాత్మక స్తోత్ర కండుకోలేదు.

మార్కోస్టు విమర్శలలో దా॥ చేకూరి రామూర్ఖావు గారిని ప్రత్యేకంగా పేర్కొనాలి. పీరిది ఆవేళ | పవ్లుత్తి కాదు. అలోచనా | పవ్లుత్తి. మార్కోస్టు దీరణలను చారిత్రాత్మక దృష్టితో అధ్యయనం చేసే విష్ణుకూత్తకమైన సమీకణ వ్యాసాలకో (వఱయ మలశంగా అర్థం చేసుకొనేటట్లు చెప్పటం పీరి ప్రత్యేకత. మార్కోస్టు సాహిత్యబరిత్తవిర్మిలాగ్నిజానికిగిన ముడిసరుకును వీరు ప్రోక్కగు చేసి పెదుతున్నారు. నిష్ఠరంగా కాకుండా నిర్మూలింగా చెప్పటం పీరి విమర్శకు లభించం. చెప్పే మాటలో చిత్రశృంగాలు కనపడుతుంది. "నివారణ స్వరమైన" 'గతి తార్కిక సాహిత్య భౌతిక వాదం' అనే కొత్త పద్ధతి త్రిపురనేని మధుసూచనరావు ప్రవేళపెట్టాడు. మధుసూదనరావు— శేషేంద్ర శర్మ, అర్చ. యన. నుదర్శనం వంటివారి విమర్శల మీద గట్టి ముట్టదే

చేశాడు. కానీ, షథుసూదనరావు క్త్రి ముక్కుకు సూటిగా పోతుంది. ఏది అడ్డం వస్తే దాన్ని నరకిపారేస్తానంటుంది. అడ్డమే రానక్కరలేదు; పక్కగా వచ్చినా చాలు. ఇందుకు ఆయన రా. రా ‘సారస్వత వివేచన’ మీద చేసిన విమర్శకు ఒక ఉదాహరణ. ఇతర విమర్శలను ఖండించటానికి మధుసూదనరావు కాలం వ్యయమౌతున్నది. ఈయన చేసిన కోద్దు వ్రీకిలనలో కూడా సాహిత్య విమర్శ ఉంటుంది.¹³⁸ ఇలా వా స్తువాలను చెప్పే ధోరణి రామారావుగారిది. రామారావుగారే అన్నట్లు విప్పవాదధోరణిలో సాగిన విమర్శ సమీళస్తాయి లోనే ఉంది. దాని భవిష్యత్తు నిర్ణయించటం కష్టం.

నేటి మార్క్సిస్టు ధోరణలను ప్రపంచ వ్యాప్తంగా అందుగా ఉమ్మె దిస్తున్నారనీ ఆ వ్రియోగాలు నిర్దూష్టాలనీ చెప్పలేము. ఈ క్రింది అభి పారీయా లీవిషయాన్ని కొంతవరకైనా వ్యక్తికరిస్తాయి. I. ‘Marxism never answers the question of the degree of dependence of literature on Society... There is great literature which has little or no social relevance; social literature is only one kind of literature and is not central in the theory of literature, unless one holds the view that literature is primarily an ‘imitation’ of life as it is and of social life in particular. But literature is no substitute for sociology or politics. It has its own justification and end’¹³⁹

— Rene Wellek and Austin warren.

“కొందరు మార్క్సిస్టు విమర్శకుల చేతుల్లో యా పద్ధతి ఒక పిడి వాదంగా మారిపోవటం విచారకరం. పీరు వస్తువునే కానీ. రూపానికి విలువే లేదనే వరకూ పోతున్నారు. శిల్పము, వ్రియోగశీలత, aesthetic value మొదలైన అంశాలను దాదాపు తిరస్కరిస్తున్నారు. ఇవి మీతంగా కనిపించినా వాటిని బూర్జువాలశణాలగా వర్ణించి అవహేశన చేస్తున్నారు. తాను కేంద్రీ చిందువుగా వుంటూ, డుతర విమర్శనా పద్ధతులలోని మంచిలఙ్కణాలను అవసుం వచ్చినప్పుడు స్వీకరించగల విశాలత త్వం మార్క్సిస్టు విమర్శకు వుండన్న విషయాన్ని పీరు విస్మరిస్తున్నారు. ఇది ఏ సాహిత్యంలోకానీ, ఏ యుగంలో కాసీ, హ్రౌంప దగ్గ ప్రమాణం కాదని మనవి చేస్తున్నాను”¹⁴⁰

—వల్లంపాటి వెంకట సుబ్రయ్య.

కవిసేన మేనిఫెస్టో - విమర్శలో కొత్త మలుపు

సమకాలిన సాహిత్య విమర్శ వస్తుదృష్టినుండి భావదృష్టిపై ప్రాసరించాలనీ, కావ్యముళిలనం సాహిత్యశర ప్రిమాణాలలో కాక సాహిత్య ప్రిమాణాలనే వ్రిదాసంగా గ్రహించి సాగాలనీ, కవితోపాటు విమర్శకునికి సాహిత్య దర్శనం ఉండాలనీ, ప్రాచ్యపాక్షిత్య విషయం దృక్కూర్చాల సమన్వయశిలంతో సాహిత్యవిమర్శ విశ్వజనిన వ్రిపుత్రిని వ్రికబింబాలనీ విమర్శకోకంలో ఒక నూత్న చైతన్యం ప్రిథవించింది. వదేళ్కుపైగా భారతీయ విమర్శకులలో ఇటువంటి చైతన్యం ప్రిస్పుటంగా కనపడుతూ వచ్చింది. దానినంతా తెలుగు సాహిత్యరంగంలో శక్తిమంతమైన విమర్శ ద్వారంగా ప్రాపించటానికి ఉద్యమమ్మార్తితో వెఱవడింది శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్ర శర్మగారి 'కవిసేన మేనిఫెస్టో', (1977). ఇది నిజంగా విమర్శలో ఒక కొత్త మలుపును తెచ్చింది.

విశ్వజనిన దృక్కథం - దర్శనం

1966లో మైసూరు విక్యవిద్యలయంవారు 'Literary criticism—European and Indian Traditions' అనే అంశంమీద ఒక చర్చగోప్తి జరిగించి, అందులో పాల్గొన్న విమర్శకుల వ్యాసాలను ఒక సంపుటిగా వ్రీచురించారు. ఆ గ్రంథం సమకాలిన భారతీయ సాహిత్య విమర్శలో పొవర్లిల్లితున్న ధోరణలను గురించి కొన్ని విఱైపైన సమీక్షలను సారించింది. 'కవిసేన మేనిఫెస్టో', విమర్శద్వారాన్ని అవగాహనం చేసి కోపటానికి ఆ సమీక్షలు కొన్ని పూర్వరంగంగా వనికివస్తాయి.

శ్రీ నరేశగుహ—సాహిత్య విమర్శకు తప్పకుండా సాహిత్య సిద్ధాంత దర్శనం మూలశక్తిగా ఉండాలని భావించారు. ఆ దృష్టితో ఆధునిక విమర్శ ధోరణలు కొన్ని సాహిత్యపు విఱవలను నిర్దరించటంలో ఎలా విఫల మయ్యాయా వివేచించారు. మచ్చుకు ఈ మాటలు చాయ— "Marxist criticism, for example, explores the social and ideological implications of a work of art, and though it swears by 'realism' and 'truth', never asks what really and truly is the

nature of literature. Criticism without a theory of literature is not much rewarding. Psychological criticism also occupies itself with peripheral questions—with hunting for the subconscious or unconscious meaning, sex symbols, and things like these, revealing a simple faith that the value of literature lies primarily in being a handy evidence of our sub-conscious life. The Freudian theory of the Oedipus Complex can, for them, explain the complex character of Hamlet, thus reducing Hamlet to not much more than a mere type. Myth criticism, similarly, cannot do more than demonstrate literature as an unexpected conveyer of myths, primordial images, or 'archetypal patterns'. No body should question the importance in its own way of the discovery of the subconscious or unconscious of man's mind as a store house of the inherited images of the divine father, rebirth, descent into hell or the sacrificial death of god, and of the discovery that these archetypes are the organizing principles of any meaningful work of literature. But, this must not be confused with a comprehensive critical method."¹⁴¹

2. The critical movements which accept the basic notion of poetry being an autonomous, self-sufficient, organized form are international movements, have 'transcended the boundaries of any one nation' (Pene Wellesk), and what it more, show some remarkable similarity of approach analysis to the formal and linguistic criticism of our Sanskrit *Alankarasashastra*".¹⁴² (కవిసేన మేనిఫస్టోలో శర్డుగారు ఇటువంటి అభిప్రాయాలనే సోదాహరణంగా వ్రపుంచించారు.)

David Johan McCutchion—"whether critical appreciation is bound by considerations of religion, country, and tradition"—అన్న అంశపై వ్రాస్తూ తన అభిప్రాయాన్ని ఇలా తీర్చుగా చెప్పాడు—"The creation and appreciation of literature are clearly conditioned in part by national, religious and traditional considerations, but this conditioning is so complex and elusive that no simple or final conclusion can be reached about its operations. In such a situation it is advisable that as many critical approaches as possible be used in order to develop

the widest range of appreciation. But, we must also bear in mind the problem of relevance: The best approach will be such as to bring out the richest qualities of a work, not to impoverish it, not to impose upon it aims remote from its intrinsic purposes. The task of the critic is first to elucidate these purposes within their own tradition (both before and after), then to relate them both to his own tradition, if different, and to universal human truth”¹⁴³

శ్రీ కోరకుమార్ ఫోవ్ - సమకాలీన సాహిత్యంలో సొందర్య దృష్టి రావాలనీ, అదే కీవితానికి సాహిత్యానికి అర్థవంతమైన దర్శనాన్నిచేప ఉత్సవమైన విఱవ అనీ పేర్కున్నారు..... “Beauty is both a principle of perception and a manner of operation, a way of seeing things and a way of making things. Thus to win our way back to beauty-“Keep back beauty, keep it, beauty, beauty, beauty...from vanishing away”-might be to bring meaning back to life, to cleanse the doors of perception and to lead integrated lives.”¹⁴⁴

కవికి విశ్వాంజనినమైన దర్శనం ఉండాలనీ, విషువుకుడికి దానిని ఆపిష్కరించే అభిరుచి, సమవ్యాయదృష్టి. సమగ్రదృక్పుథం ఉండాలనీ పేర్కుంటూ శ్రీ మల్క్-రాజ్ ఆనంద్ అన్న మాటలు విఱవైనవి.

1. “The creative artist can become significant, because he has the ability to see the world as a whole, in the sense in which he is possessed of an impassionate desire to achieve an integrated picture of man and the universe around him, with an active imagination which he concerned to see that his dreams are acted out. As the material from which literary works are constructed have their sources in the experience of the writer, and as those experiences are mostly immediate and local, the creative man has to have an INSIGHT into which part of the experience is significant for the whole world and can be raised from the local sense to the sense of universality, that is to say, true to HUMAN situation in the immediate environment and become possed of the values which have meaning to mankind.”¹⁴⁵

2. "The critic is aware of the music in the soul of the artist...At any rate, the critic...is more prophet than the 'little critic' of the magazines who seldom allies himself with the integral world of the writer but carps at him from the point of view of his own pet political or social ideas or fashionable theories or individual prejudices. Infact, the application of universal standards of criticism would need a more complete equation between the comprehensive human awareness of the creative artist and that of the critic. If this equation can be attained to any extent then felt humanness will itself supply certain criteria for the critic. And there could be mutual aid between the visionary artist and the perfector of vision, the critic. The achievement of this correlation may lead to the adumbration of a new criticism." २५० కవిని గురించి, విమర్శకుల్లిస్తే గురించి శ్రీ మల్క్-గుర్జాత్ అనంద్ చెప్పిన మాటలన్నీ కవిగా, విమర్శకులుగా శ్రీ సుంటారు జేషేండ్రజర్జు గారికి ముమ్మార్తులా వర్పి స్తాయి. పై విమర్శకుల అభిప్రాయాలకన్నింటికి తెలుగులో ఉద్యమ స్వాత్మి నిచ్చిన లక్షణ విచార గ్రంథం 'కవినేన మానిషప్రస్తో'.

విష్ణవ రచయితల సంఘం స్థాపింపబడి తెలుగు సాహిత్యం మీద, విమర్శ విధానం మీద తన ప్రభావాన్ని వ్రసరించిన నాటినుండి కవిత్వ రంగంలోనూ, విమర్శ రంగంలోనూ పై విమర్శకులు ప్రతిపాఠించిన సాహిత్యపు వియవయ కొన్ని అస్త్రినాస్తి విచికిత్సకు పాత్రమయ్యాయి. కవితనూ, విమర్శనూ మౌలికమైన సాహిత్య దర్శనం ఉండాలన్న స్పృహ కంటే, సాంఘిక రాజకీయ స్పృహ లండాలనే ప్రవృత్తి వ్యాపించింది. విమర్శలో సమగ్ర జీవిత దృక్పతం, విశ్వాసినమైన సాహిత్యతత్త్వ మీమాంస ప్రామాణిక సూత్రంగా నిలపాలన్న దృక్పతం తగి, రాజకీయ దృక్పతం, సార్టీకి రచయిత కమిట్ అయి ఉండాలనే సిద్ధాంతం డ్యూటీ చెందాయి. శిల్పిదృష్టికంటే వస్తుదృష్టి ప్రాభావ్యం వహించింది. సామూహిక మానవుడు మాటలాడే నిత్యవ్యవహారాలే సాహిత్య భాషగా ఉండాలనే అభిప్రాయం పటిలింది. ఉదాత్త సాహిత్యధ్యయనం మీద ఉదాసీనతతోపాటు, వ్యతిరేకభావం పెచ్చుపెరిగింది. సాహిత్యం ఆత్మక కళ నుండి ఖుదుతుందనే

భావం తృణీకరింపబడటం ప్రారంభమైంది. సాందర్భాపననం వై యైక్తిక మైన అనుభవంగా, భావాభివ్యక్తిగా భావింపబడి, రాజకీయదృక్పుతంతో వ్యాఖ్య నింపబడేసామాచిక స్పృహాను సంవదించుకొన్న కవితయు కవితగా చెలామణి తావటం మొదలైంది. సాహిత్యంలో హర్షావార సంప్రదాయ సమన్వయ దృక్పుతం ఉంటుందన్న భావం విమర్శలో లోపించబం మొదలైంది. విక్యమానప సత్యాన్వేషణ దృష్టి కొరంపడింది. ఆపరిష్ఠితులో- సాహిత్యంలో విక్యమానప స్వభావం ప్రతిచించిస్తుందనీ. కవితకు కాలాపరణాతీతమైన అనుభవ శక్తి ఉందనీ. యుగయుగాల మానవానుభవ పరంపరాప్రపాహ సంవహనశక్తియే కవితకు. విమగ్నకు మూలబలమనీ, విత్యనూతనశ్వం దాచి ప్రయోగాల మనీ, కవితకు దృష్టినం తీచమనీ, విమర్శకు దర్శనవిర్మితేళం జీవితమనీ, ఆ రెండింటి సమన్వయం అభినవ విమర్శవిర్మితానికి దారి తీస్తుందనీ భావించి. విమర్శ రూపంలో ఆపిష్టారించి. తెలుగులో ఒక సృజనాత్మకమైన పిమర్శ పద్ధతికి ప్రారంభాన్ని చేసిన గౌరవం శ్రీగుంథారు చేపేంద్రశర్మకు దక్కుతున్నది. 'కవిసేన మేనిఫెస్టోలో ప్రతిపాదింపబడిన సాహిత్య విమర్శ దృక్పుతం క్రొత్తగా ఏ పాశ్చాత్య ఉద్యమాన్నో తెలుగులో చింపటానికి యత్నం చేయ లేదు. సమకాలీన సాహిత్యవసరాలను గుర్తించి కాలం సాహిత్య దర్శనాన్ని పునరుచ్ఛివింపచేసింది: కవిసేన దృక్పుతం దానికి ప్రతినిధిగా నిలచింది. దానికి భారతీయ దృక్పుతం ప్రాతిపదిక; ప్రపంచ వ్యాప్తంగా వ్యాపించియున్న సాహిత్య దృక్పుతులో కవితత్కు సంబంధించిన సూత్రాలమ్మీ, ఒకే విషమైన తత్త్వాన్ని ఉంగ్యంతరంగా ప్రతిపాదించే వనే సమన్వయదృక్పుతం దాని అనుకీలని; అనుభవాన్ని అందించే ఆలోచన దాని ఆత్మ. శర్మ గారి దృష్టిలో మనిషిలో మార్పు తెచ్చే ప్రభావమే ప్రభాపం. "ఏది గాపు ప్రభాపమంచే ఏ ప్రభాపం ఆలోచన చేత అభిరుచి చేత మనిషిలో మార్పు తెస్తుందో అదే అన్నింకంటే గాపు ! పటాపం" ¹⁴⁷. అన్న కవిసేన దృక్పుతం గమనింప దగింది. కవిసేన మానిఫెస్టో శర్మగారి ప్రతిభాజన్యం; సమకాలీన సాహిత్య స్పృహకు. సృజనాత్మక చైతన్యానికి వ్యక్తిముఖంగా ప్రతిస్పించిన విక్య చైతన్యం. సాహిత్య తత్త్వాన్ని గురించి చేయదగిన ఆలోచనకూ అలవరచు కోదగిన అభిరుచికి, అంతర్జాతీయ అవగాహనలోకూడిన జాతీయ దృక్పుతానికి అభినవలోచనం :

ప్రతీకవాద ప్రభావం

శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్రశర్మ గారి ఒకవలలోని సాహిత్యవిమర్శను స్థాలంగా రెండు భాగాలగా వివేచించవచ్చు. ఒకటి-పోడి (1965), న్వర్షపొంస (1967) సాహిత్య కౌముది (1968) మొదలైన గ్రంధాలలో వారు రామాయణ, నై.. కావ్యాలను గురించీ, ప్రాచీనాంద్ర కవుల సాహిత్య విశేషాలను గురించీ ద్రాసిన విమర్శ వ్యాస సముదాయం. ప్రాచీన సంస్కృతాంద్ర కావ్యాలుకుండం ఈ విమర్శకు ప్రధాన లక్షణం. రెండు-సమకాలీన సాహిత్య విమర్శ. ఈ రాఘతో ప్రధానంగా పేర్కొనదగింది ‘కవిసేన మేనిఫెస్టో’ (1977). అయితే, ఈ ఉథయ రాఘలోనూ శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్రశర్మగారి విమర్శ దృక్పథం మీద భారతీయాలంకారిక ప్రభావంతో పాటు. పాశ్చాత్యల ప్రతీకవాద ప్రభావంకూడా బలంగా కనపడుతుంది. అయితే ఈ ప్రభావం ఆయన ఆలోచనలో అపూర్వమైన భావైక్యాన్ని ప్రదర్శిస్తుంది.’

‘పోడసి’, ‘న్వర్షపొంస’లలో రామాయణ నైఇదకావ్యాలలోని ప్రతి కాత్మక ప్రవృత్తులను ప్రోథంగా వివేచించి ప్రతీకాత్మక విమర్శకు తెలుగులో ఒక విశిష్టపోసాన్ని కల్పించిన వండిత విమర్శకుడు శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్ర శర్మ విక్షణాద వారు ‘పోడసి’ని మొచ్చుకొనిన మాటలు శర్మగారికి ఆరంగంలో ఉన్న ఉత్సాహికారాన్ని వ్యక్తం చేస్తున్నవి.

1. “పీరు చెప్పిన యువతులు బాగుగా నున్నవి. సమంజసముగా నున్నవి. అన్నిటికంటే ప్రధానమైన యువత్తి సుందరకాండ మంతయు కుండలినియోగ మని నిరూపించుటయే. ఈ నిరూపించుటమాత్రి మాశ్చర్య జనకముగా నున్నది.”⁴⁶

2. “మొత్తముమీద నొక్కటిని నిన్నంశయముగా చెప్పవచ్చును. పీరి పాండిత్యము చాల లోహగలది. పీరి శ్రీవిద్యారహస్యమేత్యత నర్వ్యంకషమని చెప్పుటి కశ్యంతరముండదు. భారత రామాయణములను కలిపి పీరు చదివి నట్లు చదివిననంథ్య లేదనియే చెప్పవలెను. మహామేధావులైన వారితో నిండి యుండిన యి వ్యాపంచములో లేరములకు పీలులేదు కాని యున్నవో భారత

దేశమున నోకిపెడ్ద రుండరు ... వా రీగ్రింథము వార్గిసెనందుకు తెలుగువారే కాదు, భారతీయులందరు కృతజ్ఞులూ నుండచలసిన విషయము „¹⁴“

‘స్వాధీహంస’లోని శర్మగారి పరీతీకాత్మక విమర్శను వండిత విమర్శ ఉఱ లైఫ్‌స్ట్రో చేసిన వ్యాఖ్యలు విఱైనవి—“ఏరి విమర్శనో సలుడు జీవాత్మ; బీముడు వరమాత్మ - లేక-నిర్గుణబ్రిహ్మము; దముయంతి శ్రీ మహా త్రిపురసుందరి; హంసనై షథమునందు మొదటి మూడు సగ్గలలో క్రమముగా అఛిపొ మంత్రాదిదేవతగా, జీవాత్మగా, వరమాత్మగా పాట్టింప బడినది. శాస్త్రీయములగా నువ్వులతో వీవిషయమును సమర్పించి ఉన్నారు”¹⁵⁰ — సన్నిధానం సూర్యసారాయించాశ్రాత్తిగారు.

“ఈ గ్రంథంలో ద్వానివి శేషాన్ని వ్యాఖ్యనిస్తూ నంకేతాలను వివరిస్తూ శ్రీ శర్మగారు లలితా సహస్రనామావాటి, సౌందర్యలహరి, కామకౌ విలాసము మొదలైన అనేక తంత్రశాస్త్ర గ్రంథాలనుండి ఉదాహరించాలా ఇస్తూ ఉంటారు” - దా॥ సుప్రసన్నాహార్య”¹⁵¹

‘సాహిత్యకౌమది’ శ్రీ కేమెండ్రశర్మగారి ఆంధ్రసాహిత్యానుసిలన సామర్థ్యాన్ని ప్రెకటిస్తుంది. విమర్శ భావాస్థానాన్ని కలిగిస్తూ తత్త్వాన్ని కరతలామలకం చేసే ప్రజ్ఞను ప్రెకటించే అభివ్యక్తి శర్మగారి రచనలోని శక్తి. ‘అధ్యాత్మమైన ప్రతిభ, అనితర సాధ్యమైన వ్యుత్పత్తి, అచండలమైన అభియోగము, అస్థాధారణమైన యాత్మకప్రిత్యయము శ్రీ శర్మగారి సాహిత్య వ్యుత్పత్తికి మూలాదారములు. శాస్త్రమునకు ఆయన దాస్యము చేయదు. దానిపై వ్యాఖ్యము చేయఖాదను. లోకుల అభిరుచిని ఆయన అనువర్తింపదు. తప ధుభిని ఇట్లీ దానిని సపరింపగోరును. సాహిత్య తత్త్వ వివేచనమున ఆయన శాస్త్రమును తిరస్కరింపదు. కానీ, స్వీయానుభవమును ప్రమాణిక రించును. ఆ యాను భవమును శాస్త్రముగా తీవ్ర లోకమునకు వ్యాసాదింప వలెనని, యుభిలాటవడును. ఒక క్రొత్త విషయమును తాను కనిపెట్టి గలిగి నమ్మదు ఆయన యానుద వరవళు దగ్గరును ఆ యానుదము నోక వ్యాస మున పూరించి సాటి, రసికులకు అందించును. ఆ పారపత్యమున వెఱవడిన వాక్యములు కొన్ని ప్రసిద్ధ కవి పండితులను ధిక్కరించినట్లు భాసించును. యెంద్రమున్నకు ఈ ధిక్కరాభాసములు ఆత్మ వివ్యాస వ్యంజకములే కాని

అహంకారాభివ్యక్తులు కావు”¹⁵²— అన్నదా॥ పాటిబండ మారవళ్ళు గారి మాటలు అట్టర సత్యాలు. శ్రీనాథుని కవితలోని జగనోదైహన ఇక్తిని వ్యక్తిక రించబంలోనూ, తెండవ కవితర్వియాన్ని వ్రీతిపాదించబంలోనూ. ఆక్కన గారి విరాటపర్వం ఏకైక ధ్వని కావ్యంగా నిరూపించబంలోనూ, అంద్రీ కవుల పద్య రచనాలాపన్ని నమీక్షించి. పద్యాల్పు శాత్ర నిర్మాణావశ్యకతను నొక్కి వక్కాణించబంలోనూ ఇర్చుగారు చూపిన కావ్యానుక్కిలన విధానం త త్వగంభీరం; కాకుళలం.

పై విమర్శ ఇగంథాలలో శ్రీ శర్మగారు ప్రదర్శించిన ప్రతీకాత్మక వైఫలి అయిన మౌలికతను వ్యక్తంచేస్తుంది. ప్రసిద్ధ పాచ్చాత్మ ప్రతీకవాయల మతాలను ఇర్చుగారు తమ రక్తంలో ప్రవహింప చేసికొన్నారు. అందు లోనూ Charles Baudelaire అంచే అయినకు అత్యంతం అభిమానం. బోస్టేర్ భావనలో— “The artist plays on the ‘immense key-board of the Correspondences’ or ‘the entire visible universe appears as but a storehouse of images and signs to which the imagination will give a relative place and value, it is a sort of pastureage which the imagination must digest and transform’”¹⁵³ శేషేంద్రశర్మగారు ఇలాగే భావిస్తారు. అలాగే ప్రథమ ప్రతీకవాడ ప్రవక్త అయిన మలార్ఎ (Stephene Mallarme) అంచే కూడా ఇర్చుగారు అభిమానిస్తారు. “Art alone survives in the universe, and not only art but poetry in particular. Man’s main vocation is to be an artist, a poet, in order to save something from the wreckage of the time. The work or, in Mallarme’s term, the Book is suspended over the void, the silent Goddess of Nothingness. Poetry is resolutely cut off from the concrete reality, from its old concern with the imitation of nature, from the expression of the personality of the poet, from any rhetoric of emotion, and becomes only a sign, signifying nothing”—¹⁵⁴ అన్న మలార్ఎ ఆశయం ఇర్చుగారి చ్చాదయానికి సన్నిహితం అయితే. ఇటు వంటి ప్రతీకవాయల కవితా దృక్పథాలను ప్రాచీన సాహిత్య సమీక్షలో శ్రీ శర్మగారు భారతీయ దృక్పథాలతో నంపదించుకొని అనువత్తత. విమర్శగా పెలార్పారు. ఉవిసేన మేనిషాస్టో ఉచసం నాటకి : టి తత్త్వాలను దృష్టింత సహితంగా విమర్శతో వ్యక్తికరించవలసి రాపయంచేత పాటని యథాపకాశంగా,

సోపవత్తికంగా విచిత్రమైనా, ఆధునిక సాహిత్యానికి, విజేషించి తమ కావ్య లక్షణ అన్వయించి ఆవిష్కరించాడు. గ్రంథ ఉచసా ప్రభాషిక ప్రపుత్తుల నాక్రయించి శ్రీ శర్మగారి విమర్శలో ప్రతీకాత్మక ప్రపుత్తి మొదట వంస్కారవిశేషంగానూ ఆ తరువాత సమన్వయాలంగానూ ప్రపుత్తించబడం గమనింపదగిన విశేషం.

విమర్శ-వివేచన-వక్త్విత్త్వం

‘కవిసేన మేనిఛెస్టోలో శ్రీ శర్మగారు నిర్వహించిన విమర్శన ప్రపాంగా మూడంకాల క్రింద విభజించుకొని వివేచించవచ్చు. అవి: విమర్శ: వివేచన: వ్యక్తిత్వం. విమర్శ పమకాలిన సాహిత్య దృక్పత్తాల పై చేసిన అందన. వివేచన సాహిత్యంలో గౌరవింపదగిన విఱవలను గూర్చి చేసిన ప్రతిపాదన. వక్త్విత్త్వం కవికి, విమర్శకుడికి ఉండవలసిన వక్త్వాలను గురించి, ఉత్తమ సాహిత్య వ్యక్తిత్వాన్ని గురించి, కవిత్వంలోని ఆత్మకళకు, అనుభూతికి ఉండే ప్రాధాన్యాన్ని గురించి చేసిన ప్రతిపాదన. ఈ మూడింటి యొక్క త్రివేణి సంగమమే ‘మేనిఛెస్టో’ వ్యక్తిత్వం. సాహిత్య దృక్పరంతో వాచిని నిర్వహించిన సమ్మాగమనాలన విభాసం చేత మేనిషెస్టో, ‘అధునిక కావ్యరాత్మంగా’ పిలుపబడుతోంది. శెలుగులో వెలసిన అఖినవ కవితోద్యమాలకు వ్యాఖ్యానంగా నిలిచే లక్షణగ్రంథం రావటంలో రాయప్రోలువారి ‘రఘ్యాలోకం’, ‘మాధరీదర్శనం’, తరువాత ‘కవిసేన మానిషెస్టో’నే చెప్పుకోవాలి ప్రక్రియకు ప్రామాణికత్వం కలగాలంకే ప్రక్రియతోపాటు ‘మేనిషెస్టో’ కావ్యశాత్ర విచారగ్రంథం కూడా వెలువడాలి. అస్తవ్యస్తంగా ఇన్న ఆధునిక సాహిత్య విమర్శకు చుక్కాణి పట్టింది ‘కవిసేన మేనిషెస్టో’, “I earnestly hope that this book would stand as a land mark in Poetics. Your synthesis of the Eastern and Western critiques on form, content and function is really commendable. Quotations from Lenin and other Russian critics must serve as eye-opener to our Marxist critics who extol content at the expense of form”¹⁵⁵ అన్నాడా, అమరేంద్ర్ గారి వ్యక్తం దేశంలోని సాహిత్యత త్వజ్ఞ లందరి అఖిప్రాయాలకు ప్రతినిధి

శర్మగారి విమర్శ ప్రధానంగా మూడు వర్గాల మీద సాగింది. అంఘలో మొదటి వర్గం-పచనకవిత్యప్రక్రియను నిర్వహించే అతివాదులు; రెండవ వర్గం- రచయిత రాజకీయపార్టీకి బధ్యదై ఉధారించే విఫ్ఫావ కమిటెండ్ దృక్పతంగల విఫ్ఫావరచయితలు. మూడవ వర్గం-ప్రపంచ సాహిత్యపరిష్కానం తేకుండా పడికట్టు మాటలతో కవిత్యచమత్కారాలనే సమీక్షిస్తూ సాహిత్య విమర్శలో సృజనాత్మకతను, దర్శనశక్తిని నశింపజేసిన సమీక్షివిమర్శకులు. తాఁ మూడు వర్గాలవిలన సమకాలీన సాహిత్యజగత్తులో ఉత్తమ సాహిత్య స్వయంపాన్ని దర్శించే శక్తి నశించి అకవిత్యానికి అగ్రభాంబాల ఏచ్చే అవ్యవస్త ఏర్పడిందని, సామాజిక స్పృహాను అనే పేరుతో వస్తువుకు ప్రాచార్య ముచ్చి. దూషణుజాలకూ, శిల్పానికి బిఱవ విచ్చే ప్రచురించి అణగారి పోయిందని, సామాజిక స్పృహాను సాహితీ దర్శనం ద్వారా సాహిత్య స్పృహాగా మలచుకొనే ఎణ్కిత్వం కవికి తేకుండా పోయిందని, రచయిత రాజకీయాలకే కాక మానవకాతికంతా బాధ్యడని, సమగ్రమానవజీవిత ఉపునేం సాహిత్య ధ్వయమనే విఱప క్రమంగా అంతరంచి పోతున్నదని, ఆధునిక సాహిత్యం అనుభూతికి దూరమైపోతున్నదని శ్రీ శర్మగారు పేర్కున్నారు. ఆయావర్గాలు ప్రతిపాదించే ఆయా దృక్పతాలనూ, ఆయా నినాదాలనూ, ఆయా విమర్శ విధానాలనూ నిర్దాక్షిణ్యంగా విమర్శించారు. విమర్శ చేస్తున్నప్పుడు—శ్రీ శర్మగారి భావాంబర వీధిలో సాహిత్య ప్రత్యర్థులు ప్రత్యక్షమైనట్లూ. వారిపాలన సాహిత్యానికి జరుగుతున్న అన్యాయానికి శర్మ గారికి అగ్రహం కలిగినట్లూ. వారిని ప్రత్యక్షంగా నంబోధిస్తూ ఉద్యమ ప్రవచనాన్ని సాగిస్తున్నట్లూ కనపడతారు వారి మాటల్లో పేడి కనపడుతుంది: వెలుగు కనపడుతుంది. అలవోకగా అధికేపాలూ దౌర్ఘత్యాలు; తిట్టా ప్రపంచ కదతాలు కడతాయి. ఇటువంటి ఆపేశవుపోంగు విఫ్ఫావకవులను ఎదుర్కొచ్చానికి శర్మగారి వాక్యాలో శత్రుంగా నిలిచిందేమో. అయినా, ఆపేశం, తిట్టా కవిత్యంలో రాణించినంతగా, విమర్శలో పెలుగు నింపవు దాన్ని అభిరుచిరేఖగా భావించి నహిస్తే ఈ గ్రంథంలో సమకాలీన సాహిత్య లోకం గ్రహింపడగింది ఎంరో ఉంది. ఒక వివంగా ‘భాషకవిత్యాన్ని’ నేటి కాలపు కవిత్యంలో దుయ్యబట్టిన అక్కి-రాజు ఉమాకాంత విద్య శిఫరునిలా. పచన కవిత్యంలోని అకవితాలక్షణాలను అధికేపించే శేషేంద్ర

శర్మ సోచరిస్తాడు. ఆయితీ, అక్రితాజకు అధికైవం తెలిసినంగా అచినప యుగప్రసారం తెలియదు. శర్మగారికి కవితలో, విషువులో మూర్క సృజనాక్షరయుగాన్ని ఊషించే లక్ష్యం తెలుసు; తిట్టి చెప్పే తెగువ తెలుసు; రట్టి చెప్పే తెలివ తెలుసు.

సామాజిక స్పృహా - సాహిత్య స్పృహా

అధునిక సాహిత్యానికి సామాజిక స్పృహ ముఖ్యమనీ, అ స్పృహ ఏం దృక్కుధంతో ఏర్పడుతుందనీ. సామాజిక స్పృహతో కూడిన ఒప్పువే కవితకు ముఖ్యమనీ, కవిత్వం సామాన్యాను అర్థమయ్యేటట్టించాలనీ ఈ ఒచే అభ్యరయు వచన కవుల దృక్కుతాలను శర్మగారు ఎదుర్కొన్ని. ఈ రోని దోషాలను ఉండించి సాహిత్యదృక్కువం ఎలా ఉండాలనే నిర్ణేణారు. సాహిత్యస్పృహా నేఱి సాహిత్యానికి కాబాలని ప్రతిపాదించాడు. ఈ శ్రీంది వాక్యాలు శర్మగారు దృష్టిన్ని బాలవరకు వ్యక్తంచేయగలుగుతాయి

1. "యోవత్తు మానవసటీవిత సాముగ్రితోనూ కవికి తాదాతక్తీం ఉంటుంది అనఱ కీలకస్తానంలో ఉన్న విషయం. ఈ సాముగ్రినంతా సాహిత్యసాముగ్రిగా ఘాట్యకోగలిగే కొరక్కుత ప్రత్యియ ఏదైతే ఉందో అదే సాహిత్యస్పృహా". (ప. 18,17)

2. "సాహిత్యస్పృహా లేవివాడు సాహిత్యరంగంలో వట్టి మ్యాన్ పేవర్ఫామ్యూ". (ప. 18)

3. "కారోళ సాహిత్యరంగంలో సామాజిక కైతన్యం కాయ నమయ్య. సామాజిక కైతన్యాన్ని సాహిత్యకైతన్యంగా మార్చుకునే శక్తి కాబాలి కవికి. అదే అనఱ నమయ్య.... సాహిత్యకైతన్యమే కవికి నిజమైన గీటురాయి. మహాకవ చార్ట్స్ బోదిలేక మాట చూడండి. "It is not given to every one to take a bath in the multitude; to enjoy the crowd is an art" (crowds), (ప. 21)

4. "అర్థిక సామాజిక శాస్త్ర సిద్ధాంతాలుగా ఈ శతాబ్దింలో మనకు అందిన ఉపాధ్యాత్మి ఏది ఉందో అది ఏదో ఒక రాజకీయపాటీ గుత్తసాముద్ర

కాదు. అది యుగయుగాలుగా జరిగిన మానవీయ ఆలోచనాప్రవాహానికి పరిణామ ఫలితంగా వచ్చింది ఆ ఉపలభి. కనుక అది ప్రపంచమానవులందరుడే. విష్ణువమూ, పరిణామమూ, శ్రామికసేతుత్వమూ ఇత్యాదిభావాలు రాజక్యాలు పార్శ్వంలో సొంత ఆస్తి కాదు. ప్రజలాస్తి". (పు. 14)

‘కవిత్వం అర్థం కావటుంలేదు’

అందుకే అర్థమయ్యేటట్లు కవిత్వం ఉండాలనే వచనకవితోద్వయమం లోని కొండరి అతివాద ధోంజెని ఎదుర్కొంటూ శర్మగారు అర్థంకావటం భాషా విషయకమైన నమయ్య మూర్తమేకాదనీ, కవితాశిల్పానికి సంబంధించింది కూడా అనీ వివరిస్తూ ఇలా అన్నారు - “అనలు కవిత్వమే ఒక. విచిత్ర భాష. సామాన్యభాషకం లే బిన్నమైనది. కనుక అందరికి అర్థమయ్యదే కవిత్వమని గానీ, కవిత్వం అందరికి అర్థం కావాలనిగానీ ఉత్తర్వు చెయ్యటం సాహిత్యంలో తుగ్గక్క పరిపాలనవంటిది. తాత్పర్యం - అర్థం అవటం. అవకపోవటం అనేది కవిత్వానికి సంబంధించిన విషయం కాదు. అర్థం అవటం భాషకు సంబంధించిన విషయం, కవి చేసిన ధ్వనో, వక్రోక్తో, సింహలిఙ్మో ఇత్యాది ఏదో ఒక చమతక్కాన్ని అర్థం చేసుకోవటం.... ఈ సంస్కృత మీద సోషలిస్టు సాహిత్య సిద్ధాంతవేత్తల అవగాహన ఏమిలో, వాఙ్మా అవలంబించిన దృక్కుథమూ, పంథా ఏమిలో, అవికూడా.... విశదం చేశాము ఈ మానిఫెస్టోలో. ఈ గౌడవంతా ఒక్క తెలుగుదేశంలోనే నుమా: ఈ పరిస్థితి మరెక్కుడా కనిపించదు.” (పు. 128, 129) “అర్థంకాలేదంటే సిగ్గుపడ పలసినవాడు అర్థంకానివాడే కాని, కవిత రాసినవాడు కాదు” (పు. 29).

వస్తువు - శిల్పం

1. “వస్తువు బంగారంలాంటి ముడినరకు. దాన్ని ఆభరణంగా మార్పేకళ శిల్పం; కానీ ముడినరకూ, ఆభరణమూ, శిల్పమూ ఈ ముడింటికీ తాత్పర్యార్థంగా ఉన్నవదార్థం - ఒక్క టే- శిల్పంమాత్రం కీలకస్తోనంటింది.” (పు. 28)

2. “....చెపుదలటకన్న దేవో అది చెప్పమంటున్నాం; కానీ, దాన్ని ఎలా చెప్పాడు అనేది, వాడి రచన కవిత్వమూ కాదా అని తేల్పటానికి, కీలక విషయ మంటున్నాం” (ప. 26)

3. “వస్తువుమీద చర్చ చాలించి అసఱ కవిత్వంవైపు దృష్టి సారించాలి. ఏది చెప్పాలి అనే విషయం విన్నించి, ఎలా చెప్పాలి అనే విషయాన్ని గురించి చర్చించండి. (ప. 46)

4. “వస్తువును శిల్పిరహితంగా అందజేసినప్పుడు....అది కళ కాకుండా పోతుంది. మార్పున్న ఈ విషయాన్ని గురించే ఇలా అంటాడు. “Truth is general, it does not belong to me alone, it owns me, I do not own it. My property is the form which is my spiritual individuality. (ప. 17)

భావశిల్పం వైపు పిలువు

“ఈనాడు కవిత్వంచే అర్థ వైచిత్రిగానీ, శర్మ వైచిత్రి కాదనీ. కవిత్వం అంచే అసుభాతి కళగానీ, అభాతకల్పన కాదనీ- అంచే ఒక జీవన విధానమే గానీ బితుకు తెరువు కాదని ప్రచారం చేద్దాం. భావశిల్పం వైపు పిట్టాడ్దాం. అదే నగరక ప్రపంచంలో యోగ్యమైన మాగ్దమనీ వార్షికి వైపు. గాలిబ్ వైపు, బోదిలేర వైపు రఘుని ప్రభోభిద్దాం. భావచమత్కారం ఉన్న కవిత్వం అఖ్యానం చెయ్యాలి గానీ, స్వీచ్ వేసిన దగ్గరించి పింది మిల్లసింద్ చేసే కవిత్వం నేర్చుకుంచే ఎట్లా అని మేల్కొల్పాడాం. ఈ దేశంలో పుట్టి మన భావపంప్కుతికి ఇన్నట్టానమైన వంప్కుత కవితా సంప్రదాయమూ. మనదేశపు కవిత్వ తత్త్వమీమాంస, పరిశర భాషణ కవితా విన్యాసాల, బహిఃప్రపంచభావపవనాల, తెలిసి వ్యవహారించక పోవడం ఒక గొప్ప బ్యాపీసత అని ఫోషిద్దాం” (ప. 34)

రాజకీయాలు - కవి

“పమ్మగ్రమానవ జీవితంలో రాజకీయం ఒక భాగం మాత్రమే. రాజకీయ సామాజిక ఆర్థిక పమ్మయిన్న పరిపురించటానికి ఒక సాధనం మాత్రమే. కానీ, కవి సంపూర్ణ మానవజీవితంతో సంబంధం వున్నవాడు.

కనుక కవి భాద్యత రాజకీయ ట్రాగానికి పరిమితం కాదు. ప్రస్తుత సామాజిక సందర్భాన్ని అనుసరించి కవి దృష్టిలో రాజకీయం హెచ్చుబాగం తీసికి ఎచ్చు కానీ, కవి సంహృద్య మానవజీవితం మీద తనకున్న బావ్యతల్ని విస్కరించి ఒక పరిమిత ప్రయోజనానికి మాత్రమే బిడ్డడై పోగూడదు. కవి సరాసరి మానవజీవితికి బాధ్యదు. ఒక రాజకీయపార్టీకి కాదు.” “మానవమాజీవితం నుండి నీ కవినాయకత్వం అన్నింటికంటే అగ్రగణ్యం కావాలి” (పు. 12)

కవిత్వంలో కమిటీ మెంట్

“ఒకదు కవిత్వం విషయంలో నేను ప్రతిబిధ్యడిన్న అని ఆర్పణంగా ప్రవకటించుకున్నంత మాత్రాన లాభం లేదు. కానీ, దాని కోసం ఇయిలించే దశ చేరుకోవాలి.... కవి యొక్క ప్రతిబిధ్యతా విషయంలో అనుభూతి, కావ్య ప్రయోజనమూ, ప్రతిబిధ్యతా మూడు కలిసి ఉక్కయం అయిపోవాలి; అప్పుడే ఆ ప్రతిబిధ్యతకు అర్థం ఉంటుంది.... కమిటైంట్ అంటే లోకంకోసం శోకం: అంటే అదర్కువ్యతిరేకత”.

(పు. 199)

కవిత్వం - విమర్శ

“కవిత్వం అంటే కవిత్వం; కానీ కవిత్వం ఏమిటి అంటే శాత్రుం. కనక కవిత్వమంటే ఏమిటి అనే చర్చ శాత్రుయ పద్ధతుల మీద జరగాలి. కవిత్వానికి ఇంద్రియవాదమూ, కవిత్వ తత్త్వ విచారానికి హేతువాదమూ కావాలి. ఇదే సోషలిస్టు సాహిత్య సిద్ధాంతసారం”. (పు. 147)

చింతనా చతుర్పయిలు

“ఈ మేనిఫెస్టో చేసిన కొత్త వని ఒక్కటే-వర్తమాన ప్రపంచానికి ఉపలభ్యమైన ప్రాచీన ప్రాకృతిక కావ్యతత్వచింతన. ఆధునిక కావ్య తత్వం చింతన. సోషలిస్టు కావ్యతత్వం చింతన అనే చింతనాత్రికయ - లేక-చతుర్పయి శాఖల్ని నమైక్కయం చేసి పరిశీలించటమూ. ఆ నగ్గింటిలోనూ ఉన్న ఆశ్చర్యకరమైన శాఖల్ని క్యాసీనీ. అభిన్నతనూ ప్రతిపాదించి, ఆధునిక మానవుడు ఈ విజ్ఞానమంతటికి వారసుడనీ, ఈ వారసత్వ భారాన్ని మోయడం చేతనే వర్తమాన మానవుడి విజ్ఞానానికి పరిహర్జత వస్తుండనీ ప్రదర్శిస్తుంది. ఇంటే” (పు. 161)

సౌందర్య శాస్త్రం మారికునిష్ట దృక్పుఢం

1. “మారికునిష్ట దృక్పుఢం ప్రకారం కవితగానీ మరే సృజనాత్మక ఎచనగానీ ‘అత్మకం’ (ప. 317)

2. ‘సమాజాన్ని మార్పుటానికి కళని ఒక అద్వితీయ ఉపాధిగా పరిగణిస్తున్న మారికునిష్ట సాహిత్య దృక్పుఢం సౌందర్య శాస్త్రాన్ని (Science of Aesthetics) కొసాహిత్యాన్ని సమాజంలో అవినాభావ సంబంధిద్దులైనవిగానే బావిస్తూ వాటిని సంహర్షించు స్వతంత్ర ప్రక్రియలలగా పరిగణిస్తుంది” (ప. 319)

అనుభూతి వాదం - శాస్త్రియ సమర్థనం

శైలగు సాహిత్యంలో క్రొత్తగా వచ్చిన అనుభూతి వాదానికి కవిసేన మానిఫెస్టో శాస్త్రియమైన బిత్తికను, సమగ్రమైన అభివ్యక్తిని ఇచ్చిందని చెప్పాలి. కవిత్వం అత్మక అనీ, అనుభూతి కొభ్యాసంలో నుంచే కవిత్వం పుదుతుందని ప్రాచ్యపాక్షాత్మ దృక్పుఢాలను సమన్వయిస్తూ పేర్కొన్నారు శర్మగారు. ఈ మాటలు గమనించండి—

1) ‘అనుభూతి ఇంద్రియ సముప్పార్జిత జ్ఞానం; అంటే అనుభూతి జ్ఞానానికి ఒక విధమైన రూపాంతరం, తర్కప్రార్జిత జ్ఞానం కూడా జ్ఞానమే కానీ ఇంద్రియ సముప్పార్జిత జ్ఞానమే కవిత్వానికి అదారం” (ప. 51)

2) “చైతన్యసాగర రహస్యానికి తాళపు చెవి అనుభూతి” (ప. 58)

3) “అనుభూతి కొభ్యాసంలో నుంచి పుట్టేదే కవిత్వం. అదే సాహిత్య చైతన్యం. అదే ‘Perfected Sensibility’ (ప. 22)

4) “అనుభూతి కొభ్యాసంలో ఆత్మ, జగత్తు (Subject and Object) ఏకమౌతాయి.” (ప. 60)

5) ‘కవి మొదట అనుభూతిని కళగా అభ్యాసం చెయ్యాలి. ఆత్మకరణని కళగా అభ్యాసం చెయ్యాలి. తర్వాత అభివ్యక్తిని కళగా అభ్యాసం చెయ్యాలి. ఈ అవిచ్ఛిన్న అభ్యాసశంతంత్రంలో పడి జీవితమంతా ఒక తప్పన్యయ కావ్యతంత్రంగా మారిపోతుంది” (ప. 71)

6. ‘కవికి కావలిసింది ఇండియవాదం; హైతువాదం కాదు;’
 (ప. 54).

7. 'కవితో అనుభూతి మూలంగా పీలింగు కలుగుతుంది. పీలింగు స్థాయిభావపు నుడిగుండ మపుతుంది. కవి ఒనపంపతు డపుతాడు. కానీ, కవి రాయడానికి కూర్చున్నప్పుడు మాత్రం రసాన్ని వాగ్రామం చేయడంలేదు. సమాహితస్త్రీకి వచ్చి తన రసితవనకు హేతువయిన స్థాయిభావాన్ని ఆశ్రయిస్తాడు. దాన్ని వాగ్రామం చేస్తాడు. (పు. 148)

8. “విలక్ష అనుభాతే విలక్ష వ్యతిప్తి.....పాండిత్య నమజ్ఞవిత అనుభాతే. అనుభాతి ప్రజ్ఞవిత పాండిత్యమూ అనే మధు నానికి జన్మించిన శిక్షణ కవి” (పు. 154)

9. 'కవి ఉత్తమ ప్రయోజనంకోసం ఉత్తమ అనుభాతి ఆశ్రించాలి. ఆ ఉత్తమ అనుభాతి సత్క్యగుణైకసాధ్యం. సత్క్యగుణం లోకంలో తాదాత్మ్యం కలిగించే గుణం. దాని ప్రభావం చేతనే లోకపుశోకంతో కవి ఏకమయ్యేడశ చేరగలదు. అంటే శోకించేడశ చేరగలదు. కనక కవికి 'శోకం' ప్రధానం' (పు. 213).

“ ०. ‘కవితానుభాతిని అన్యానుభాతుల్నించి విధటినే ప్రయత్నం అవాస్తువికం అక్కామీయం అనేది రిచడ్స్‌లో ప్రథాన ప్రతిపాదన. ఇదే తత్త్వాప్యం శాంఖాయనలో కనిపిస్తుంది; తత్త్వాప్యం ఉల్లేఖిస్తాయిలో కనిపిస్తుంది. ఈ సారూప్యం పరస్పర నంబందంచేత. విషయానుక్త్వానందం చేత ఏర్పడిందే” (పు. 303)

ఉత్కుమ సాహిత్యం

“ఉత్తరమసాహిత్యం ఎప్పుడూ మనిషికి ఆశాబోయ్తి చేతికిస్తుంది. లోకంలో దారి కనిపించని నిస్సహాయ దీన మానవుడికి ఆకాశంలో సార్యదు ఏం చేయగలడు?—సాహిత్యజ్యోతి ఉదారింప దారి చూపిస్తుంది. కనకనే అంటాడు దండి.—“ఇద మంధతమఃకృత్పున్నం జాయేత భవనత్రయం. యది శబ్దహాయం తోయ్తి రాసంసారం న దీప్యతే.” (ప. 221).

కవినేన మేనిషో శెలుగుకవల కట్ట తెరిపించించి; విక్షమానవ
త త్యచింతను కచిత్కు సేర్పింది; పట్ట వేదైనా గ్రహించి కావ్యకళ

శిల్పంతో వెలారే స్వేచ్ఛను ప్రసాదించింది; కవిని విజ్ఞాననాయకుడిగా ప్రతిష్ఠించింది; విమర్శకు ప్రాచ్య పాట్టణ్య నమన్యయ దర్శనాన్ని అందించింది. చింతనాచతుష్టయాన్ని చింతామణి మంత్రంగా బోధించింది; అనుభూతి కొభ్యాసంలో సాధించే 'అత్మక' కవితకు జీవలశంగా చెప్పింది; కవితను బావకళవైపు తిప్పింది; క్రొత్తచూపును కలిగించింది; అశాస్త్రియదృక్పూర్ణాన్ని ఖండించింది; రాజకీయాలాంటు మంచిన నమగ్ర జీవితప్రవర్త్తిని సందర్శింప చేసింది; ఆశాష్యోత్తిగా నిలిచే ఉత్తమ సాహిత్య సృష్టికోసం కొత్తపిలుపు నిచిపింది. ఒక సృజనాత్మక విమర్శ లాభాంగంతం కలిగించే సాహిత్య చైతన్యాన్ని కలిగించింది. దా॥ కేత వరపు రామకోటి శాస్త్రిగారు ఈ గ్రంథాన్ని 'సౌషాలిష్ట్ రామాంటిక్ క్రిలిస్టికాన్ని' వివరించే 'సమన్వయాభ్యుదయ దృక్పతం గల కావ్యశాస్త్ర'మని ప్రశంసించారు. ॥ 58

విశ్వనాథ—శేషేంద్ర

ఆధునికాంద్ర సాహిత్య విమర్శకులలో విశ్వనాథ సత్యనారాణగార్క అంచున, గుంటూరు శేషేంద్ర శర్మగారు మరొక అంచున కావ్య రచనా శిల్ప ధ్వజాలను ఎగురపేశారు. అయితే విశ్వనాథ వారు రసభావ దృక్పూర్ణాన్ని (Emotional assumption), అతీంద్రియ తత్త్వ దర్శన దృక్పూర్ణాన్ని (Transcendentalism) తావ్యానుషీలనంలో ప్రసరింపచేసి విమర్శను అనుభవదశదాకా తీసికొని పోతే, శేషేంద్రశర్మగారు అభివ్యక్తి దృక్పూర్ణాన్ని (Expressionistic assumption), నిర్మాణ సమగ్రీక్యతా భావ దృక్పూర్ణాన్ని (Configurational assumption) కవితాతత్త్వ విచారంలో ప్రవేశ పెట్టి విమర్శను సమన్వయ భావదర్శనందాకా తీసికొని పెట్టారు. వీరిద్దరి విమర్శలకు భారతీయాలంకారిక దృక్పూర్ణమే మూలాధారం; అభినవలోచనం మణిషురం, ప్రతీకవాదం అనాహతం; తత్త్వానుషీలనం విషద్గం; సమన్వయ శిల్పవివేచనం అణ్ణాచక్రం; రసానుభవం సహస్రారం. పీరియవుంకీ కవిత ఒక యోగ విశేషం; విమర్శ ఒక దర్శనశాస్త్రం. విశ్వనాథవారి విమర్శలో పాట్టణ్య ప్రభావం అద్వైతంగానూ, శేషేంద్రశర్మగారి విమర్శలో విశిష్టాదైత్యంగానూ భాసిస్తుంది.

ప్రభావాలు - పరిధులు

ప్రభావ ప్రశీలనానకీ పరిధులున్నాయి. ప్రభావపీచికయ సాహిత్య జీవన రంగం పీడ వర్తులాకారంగా తమ వ్యాప్తిని. ప్రగతిని సాగించి ప్రయోగ స్వభావాల చైతన్యదీప్తికి కోడుపడుతుంటాయి. మొదట ప్రభావం పాశ్చాత్యం కావచ్చును; అది కొన్నాళ్ళకు దేశియచైతన్యంలో అంతర్గాగమైన పోతుంది. ఆచి పునచైతన్యాన్ని పొందటానికి మరిలా పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని పొంద వచ్చు; అదీ మరల దేశియధారలో లీనమై పోకలప్పదు. ఈ వర్తులాల పరంపరల ప్రశీలనమే ప్రభావాన్ని ప్రశీలనం. J. T. Shaw అన్నమాటలు ఇక్కడ స్క్రింపదగినని. “An author may introduce the influence of a foreign author into a literary tradition, and then, as in the case of the Byronic tradition, in Russia, it may proceed largely from the influence of the native author (i. e. Pushkin). But, as the tradition continues, it may be enriched by another native author (who goes) back to the foreign author for materials or tonalities or images or effects which are not adopted by the first author.”¹⁵⁷ ఈ మాటలు కవిత్వాని తెంత వర్తి స్తాయో, విమర్శకు కూడా అంత వర్తిస్తాయి. ఈ దృక్కుఠంతోనే అంద్ర సాహిత్య విమర్శలో అంగ్ల ప్రభావాలవలన కలిగిన చైతన్య పరిధులను స్థాలంగా నమీక్షించటం జరిగింది.

అంగ్ల ప్రభావ పరిశీలనంలో అంద్ర సాహిత్య విమర్శకుల నమగ్ర సాహిత్య వ్యక్తిత్వాలకు విలవకట్టి వ్యక్తికరించటం సార్యంకాకపోవచ్చును. కాని, అలా చేయకపోతే ఆ పరిశీలనం అనమగ్రమే అవుతుంది కూడా. ‘Influence and Literary Fortune’ అనే గ్రంథంలో Anna Balakian ప్రభావ పరిశీలన పుమార్ధాన్ని యిలా పేర్కొన్నాడు—“One is sometimes led to wonder whether any study of influence is truly justified unless it succeeds in elucidating the particular qualities of the borrower, in revealing along with the influence, and almost in spite of it, what is infinitely more important : the turning-point at which the writer frees himself of the influence and finds his originality.”¹⁵⁸ పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని దేశియంగా మలచుకొని సమకాలీన

సాహిత్యంలో అభినవోద్యమ ప్రస్తావానికి పాంచటన్యాన్ని ఖూరించే ప్రజ్జయే విమర్శకుని ప్రతిబాధ్య క్రిత్యం (Originality). ప్రభావితదు కావటం మొదటి దళ; ప్రభావాన్ని ఆలోచనలో అంతర్పాపింపచేసికాని సమకాలీన సృజనత్వక చైతన్యానికి క్రొత్తవెలుగు చూపించటం రెండవదళ; ప్రభావాన్ని ఆగస్టునిలా ఆపోశనపట్టి దేశియమైన అనుభవాన్ని వ్యక్తికరించి విశ్వజనీనమైన సమన్వయ వ్యక్తిత్వాన్ని విమర్శకుడు ప్రకటించటం మూడోదళ. మూడోదళలో ప్రభావంపుండి విముక్తమైన అప్పటి భాసిస్తుంది. ఇది ఒక విమర్శకుని జీవితానికి వర్తించే సూత్రంగా భావిస్తే ఒక సాహిత్యపస్వి సమగ్రాధ్యయనం అవుతుంది; దానినే ఒక భాషలో వెలవడిన విమర్శ చరిత్రకే అన్వయస్తే ప్రతియూపమైన ప్రభావ పరిశీలన మాతుంది. అంధసాహిత్య విమర్శాన్ని అంగ్లప్రభావమే కాదు; సంస్కృత ద్రావిడ భాషాది బహుసాహిత్యాల ప్రభావంకూడా ఎంతో ఉంది. వాటి సమగ్ర ప్రభావ పరిశీలనం జరిగితే- వాటికి మించి తెలుగువారు సాధించిన ప్రత్యేకతను, వ్యక్తిత్వాన్ని కూడా అనుశీలించటానికి వీలోతుంది. అంగ్లభాషా ప్రభావానికి పరిమతమైన ఈ వంశిలనం కొంతవరకు సీమితం కాక తప్పదు.

అందులోనూ యుక్తరులు తెచ్చిన చైతన్యాన్ని మాత్రం ఈ అధ్యయంలో నమ్మించటం జరిగింది. ప్రధానంగా అంగ్ల ప్రభావం ఆలోచన, అనుభవాల మీద పడినవైభరిని వివేచించే పద్ధతి యిందులో పాటింపబడింది. మొత్తానికి ప్రభావమైరులు వైవిధ్యంతో కూడి ఉండటం గమనింపదగిన అంశం. కట్టమంచివారి మీద ప్రభావం వరదలా వచ్చింది; విశ్వవాద మీద ప్రభావం అతర్వాహినిగా సాగింది; సమన్వయాన్ని యుగంపై ప్రభావం కొత్తరక్తం పట్టినట్లు చేరింది; మార్కు-ఎస్ట్రు విమర్శమీది ప్రభావం అచ్చపోసినట్లు నిలిచింది; కవిసేన విమర్శమీది ప్రభావం పోషకద్రవ్యంగా బలమచ్చింది. వైవిధ్యంతో కూడిన ఈ ప్రభావాలకు ఆయాకాలాలలో నవ్యతను సంతరించుకొనే పరిధులు పరిపేషాడగా అమరటం సహజం!

"Writers and critics alike must rediscover and regain for themselves the loftiest ideal in the tradition of their vocations in order to re-establish normal, fruitful, complementary relations."¹⁵⁹

ವೆಲುಗುಲು - ವೀಚಿಕಲು

"What the theory attempts to provide is a system of measurement by which we can compare not only different experiences belonging to the same personality but different personalities"¹.

—I.A. Richards

ఆంధ్ర సాహిత్య విమర్శ చరిత్రలో యుగప్రవర్తకులైన విమర్శకులనూ తతోవకులైన వారినీ, వారిపై పాశ్చాత్య విమర్శ ప్రశాపాలనూ ఉద్యోగ దృష్టితో అయిదవ అర్ధాయంలో అనుభిలించటం జరిగింది. అయితే, తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో నూత్నమైన యుగాలను నిర్మించిన ప్రయోక్తలైన కవులు, పండితులు, రచయితలు ఎందరో ఉన్నారు. వారందరు విమర్శకులని చెప్పటానికి వీలులేదు. వారిలోని విమర్శ సృజన వ్యాపారాన్ని ఆక్రయించి వివిధ ప్రయోగాలు చేసింది. ఆయినా, వారిలో కొందరు సాహిత్య విమర్శ పరిణామాన్ని పొందటానికి, మలపులు తీరగటానికి, క్రోత పుంతలు క్రోక్కుటానికి తమ దృక్కూటాలను సాహిత్యంలో ప్రసరించి పతోక్షంగా తోద్ఘారు. వారిపై కూడ పాశ్చాత్య ప్రభావం, విశేషించి అంగ్రేష్ ప్రభావం బలంగా పనిచేసింది. విమర్శకు వారు బాటులు చూపకపోయినా, ఆలోచనాపై వెలుగులు ప్రసరించారు; ఆ వెలుగుల పీచికలు ఆంగ్రేష్ ప్రఫూముద్రితాలై ఉండటంచేత ఈ ప్రభావ పరిశీలనంలో తోటు చేసికొంటున్నాయి.

38)

గురజాడ అప్పారావు

పీరేశలింగం పంతులుగారి నుండి ప్రారంభమైన ప్రయోగ యుగంలో ఆధునికత (Modernism)ను ఆంధ్ర సాహిత్యరంగంలో సుప్రతిష్ఠతం చేసిన గౌరవం గురజాడ అప్పారావు (1862-1915) గారికి దక్కుతుంది. ఆధునికత అన్న భావం ఆంగ్ల ప్రభావం వలన తెలుగు రచయితలు నేర్చుకొన్నాడే. Peter Faulkner మాటల్లో ఆధునికత అంచే — “Modernism is a part of the historical process by which the arts have disassociated themselves from the nineteenth century assumptions, which had come in the course of time to seem like dead conventions. These assumptions about literary forms were closely related to a particular relationship between the writer and his readers on the whole a stable relationship in which could assume a community of attitudes, a shared sense of reality.”² పందిష్టుదవ కళల్లపు సాహిత్య సిద్ధాంతాలకు స్వస్తిచెప్పి, సామాజిక వాస్తవాల వైపు దృష్టి మళ్ళించి, సామాజిక సమస్యలలో సన్నిహిత సంబంధాన్ని పెంచుకొని, సాహిత్య ప్రక్రియల్లో వాటికి సజీవ కారూపాలను కల్పించి, సమాజచే తన్నాన్ని నుమన్మేఖింప చేసే వివిధ దృక్కూఫాలను సాహితీరంగంలో ప్రయోగార్థకంగా ప్రతిష్ఠించే ప్రయత్నమే ఆధునికత.

అయితే, సామాజిక వాస్తవికత సంశోషించునది. దాన్ని సాహిత్యంలో ప్రతిచించింపజేయ దంచుకొన్న రచయితకు దాని సంశోషింప స్వతావం ఒక సమస్యగా నిలుస్తుంది. దాన్ని సాహిత్యంలో ప్రతిపలింప చేసే యత్నంలోనే ప్రక్రియ రూపం, అభివ్యక్తి ఆకృతి తాలుస్తాయి. స్టీఫెన్ స్పెన్డర్ (Stephen Spender) ‘The struggle of the Modern’ అనే రచనలో ఆధునికతను కోరే రచయితల యొక్క సాహిత్య ప్రవృత్తులను రెండు విధాలుగా వివేచించాడు : “First, ‘Modern art is that in which the artist reflects awareness of an unprecedented modern situation in form and idiom’ and second

that 'the principle of reality in our time is peculiarly difficult to grasp, and that 'realism' is not an adequate approach to it'⁸. గురజాద తన రచనలలో ఆధునికతను సమకాలీన సామాజిక సమస్యలను నవ్య సాహిత్య ప్రక్రియల ద్వారా, వ్యాపక పోరిక భాషా ప్రయోగం ద్వారా అభివ్యక్తికరించటానికి యత్క్రించాడు. దానికి వాస్తవశాసనిన్న ఉపబలకంగా గ్రహించాడు. గురజాదవారి వాస్తవవాదం 'సవిమర్యక వాస్తవ వాద'మని విమర్శకులు వివేచిస్తున్నారు. ఈ దృఢకృతాన్ని వివరిస్తూ శ్రీ రాంభట్ల కృష్ణమూర్తి చేసిన సమీక్ష గమనింప దగింది- "సవిమర్యక వాస్తవికతను కూడా మనం పైనుంచే దిగుమతి చేసుకున్నాం. పరిపత సమాజం వికసించిన వాస్తవికత యది. ప్రజాస్యామ్యం పేరులో ఈ సమాజం ఆవిర్పించింది. స్వాతంత్యం, స్వాత్మత్యం, సమానత్యం అన్నది దిని నినాదాలు. ఈ సమాజాపిర్మాపానికి హృద్యం హృదాల్చక్కలతో సకల రంగాల్లోనూ యుద్ధం చేయవలసి ఉంటుంది. మన దేశంలో మత హృదాలిజంతో కందుకూరి పీరేశింగం, భాషా హృదాలిజంతో గిరుగు పెంకట రామ్యుర్తి, సాహిత్య హృదాలిజంతో గురజాద అప్పారాహ్న యుద్ధాలు చేశారు.⁴"

"The sense of complexity was to be the modernist writer's fundamental recognition"⁹ అన్న అంశాన్ని గమనిసే ఆధునిక రచయితగా అప్పారాహ్నగారిని అవగాహనం చేసికొవటం కూడా సంతోషమైన విషయమని స్వప్తమాతుంది. ఆధునికులలో అప్పారాహ్నగారిని గురించి వచ్చినంత విమర్శ ఏకాద్ధిమందికి మాత్రమే వచ్చిందని చెప్పవచ్చి. గురజాద సాహితీ వ్యక్తిత్వంలో ఉన్న సంతోష స్వభావమే అది. విమర్శకులా అంశాలను నేటికి విశ్లేషిస్తూ విమర్శలు ప్రాస్తునే ఉన్నారు. మచ్చకు కొన్ని:

1. గురజాద అధికార్యానికి నాలుగు కారణాలు చెప్పాడు అతని మార్గాన్ని ముందుకు తీసికొనిపోయిన శ్రీత్రీ. అవి - 1. సామాజిక పరిణామానికి విప్పవ పంచాల్సో వేగం సాధించిన మహాకవి కావటం. 2. భవిష్యత్తుమీద గురజాదకు విశ్వాసం ఉండటం. 3. జీవర్ధానకు రచనలో స్థానం కలిగించటం 4. సర్వ ఇస్నినత. ⁶

2. కావ్యభాషను గురించి అప్పారావుగారి కున్న ఆధునికభాషలను కె.వి. రఘురాట్టిగా రిలా అన్నారు-' కావ్యభాష విషయంలో అప్పారావు చేసిన పని ఇంగ్లీషులో ఛాసరు (Chaucer) చేసిన పని లాంబెది. కావ్యభాషకు గ్రంథ ప్రమాణం గాక జాతి సాంఘిక ప్రమాణమే ముఖ్యమని ఎంచి, ప్రజలకు సుఖోధక మయ్యేందుకు నిత్య సంభాషణనుంచి ప్రాణవంతంగా గ్రహించి సృష్టి మైన, సుపరితమైన భాషను చేపట్టంలో ఇద్దరికిద్దరే ... కావ్యభాష బాగా కృతకమై ఆర్థావహోద దుష్టరమై పోయిన రోఱులలో, మళ్ళీ మామాలు మాటల సత్తాను కావ్యానికి పట్టించిన వర్షమాట, తన జాతి జనుల గ్రామ్యాన్ని కావ్యాని తెక్కించి దాని చేసు లోకాని తెరిగించిన రాబర్డు బర్ము అప్పారావుకు ఆభిమానులు కావటం గమనింప దగింది.''

3. “తెలుగులో మొత్తమొదచి ఆధునిక కవి గురజాద. ఆయన ప్రారంభించిన నవ్య కవితారీతి ఆధునికతకి ఆరంథం” 8 - డా॥ వేల్పేరు నారాయణరావు.

4. “తెలుగు సాహిత్యానికి 20 వ శతాబ్దిష్ట ద్వారాన్ని తెరచిన మహాద్రష్ట గురజాద... ఈయనలో తెలుగు సాహిత్యంలో హేతువాద యుగం ప్రవేశించి. స్థాలగా 1920 నుంచి 1930 దాకా రాజ్యం చేసిన భావకవిత్వానికి ముందే, సామాజిక హేతువాద సాహిత్యాన్ని ప్రాసిన వా దాయన. అంటే, ఆయన తర్వాత కవిత్వం మళ్ళీ పదేశ్యపాటు వెనుక చూపే చూచింది. మళ్ళీ తీర్మానికి వచ్చి, గురజాద వేసిన ఆధునికాదలలో మండుకు పోవాల్సి వచ్చింది. చీన్సిబట్టి తన తర్వాత వచ్చే యగాన్ని దాటి, ఆ తర్వాతి యుగంలో పుట్టి వలసినంతటి ఆధునికు గురజాద... ఈ విధంగా గురజాద, తన కాలంలో ప్రచారానికి వచ్చిన ఆధునిక భావప్యాపీకి, సామాజిక స్సుహకి, సర్వ విదాలా అంతితమై కవిత్వం రాసిన మొత్తమొదచి ఆధునిక కవి. మొత్తమొదచి ప్రశాకవి. మన సాహిత్య యగాలన్నిచేసి, నన్నయ నుండి నేటిదాకా రెండే భాగాలు చేసే, రెండో భాగం మొదట నిలబడ్డవాడు గురజాద. ఆయన ఆధునిక యగానికి ఆదికవి” 9 - తీర్మానికి అద్దేపల్లి రామమోహనరావు.

కవిత్వం, నాటకం, కథానిక మొదలైన ప్రక్రియల ద్వారా తెలుగు సాహిత్యంలో ఆధునికాస్సుహను, హేతువాద, వాస్తవిక వాదాలను, వ్యావహారిక

భాషా ప్రయోగాద్యమ స్పృహను వ్యాపి చేసిన గురజాద ప్రాసిన వ్యాపాలు కాని, తదితర సమీక్షలుగాని సాహిత్య విమర్శనాయికి అందుకున్నట్లు కన పచును. ఆయన ఉద్యమం సాహిత్య విమర్శనైపు మొగ్గలేదు. కాని, ఆధునిక సామాజికస్పృహకు కావలసిన బీజావాపనం భావకవిత్య యుగారంథ దళలోనే చేసిన గురజాద ఖావ విష్టవ కాంతులు మాత్రం సాహితీపరుల కష్ట జిగేలు మనిపిస్తూ ఉన్నాయి.

రాయప్రోలు సుబ్బారావు

నవ్య కవిత్యయుగ ప్రవక్తలలో ఒకరైన శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు (1892-) కవిగా, ద్రష్టుగా ఆంద్ర సాహిత్యరంగంలో ఆఖండకీర్తి నార్మించాడు. ఆయన ప్రతిపాదించిన రఘ్యాలోకం, ఆమలిన శ్యంగార సిద్ధాంతం, మాధురి దర్శనం వారిని సాహితీతత్త్వ ద్రష్టుగా కాంపనిక యుగంలో ప్రతిష్ఠిస్తున్నాయి. కవికి స్వియ సాహితీదర్శనం ఒకటి తప్పక ఉండాలన్న స్పృహను ఆయన ఆధునిక యుగానికి కల్పించాడు. ఆయన రచించిన కావ్యాల వెనుక అపార జీవిత విమర్శ ఉంది. ఆ విమర్శను సాహిత్యసిద్ధాంతంగా రూపొందించే భావనాశక్తి ఉంది. సౌందర్యతత్త్వ దర్శనంలో సంవదించే సమస్యలు శక్తి ఉంది. వారి రఘ్యాలోకం, మాధురిదర్శనం ఛండోమయంగా వెలువదిన సాహిత్య సిద్ధాంత గ్రంథాలు. ఆ సిద్ధాంతాన్ని కళాఖండాలలో రమణీయంగా ఆవిష్కరించి కవి అయినాడు. ‘రూపనవసీతం’లో ప్రతీకాత్మక పాత్రం మఖంగా చర్చించి వ్యాఖ్యాత అయినారు.. ఆ సిద్ధాంతాలనే విమర్శగా వెలయించినట్లయితే, అభినవ విమర్శకాచార్యులుగా ఆఖండకీర్తి నార్మించేవారు ఆంతర్జ్ఞాతీయంగా. అయినా వారు ప్రసరించిన వెలుగు విమర్శక వినుాత్మనుదృక్పుతాన్ని ప్రసాదించిందనటంలో విప్రతిపత్తి లేదు. వారి సిద్ధాంతాలమీద భారతీయ సౌందర్యతత్త్వ ప్రఫావం బలీయంగా కనబడుతున్నా, సక్షాతీయ పాశ్చాత్య సిద్ధాంతాల వినిమయం విపేచనామధరంగా గోచరిస్తుంది.

రాయప్రోలువారు శ్యంగార రసతత్త్వాన్ని అభినవంగా దర్శించారు. ఇది విష్ణు సాహితీదర్శనం. ఈ అంశాన్ని ఆయన మొదట స్పృష్టం చేశారు. భోకంలో ఆధ్యాత్మికదర్శన మని, సాహిత్య దర్శన మని రెండువిధాలున్నాయని

పేర్కుని, ఆద్యతిక్క దృష్టితో సాహితీతత్వాన్ని విమర్శించే విధానాన్ని వేరు చేశారు. ఆద్యతిక్క దర్శనం చేసేవారు వేదాంతులు. వారు బ్లద్దివాదులు. సాహితీ దర్శనం చేసేవారు సహృదయులు. వారు హృదయవాదులు. కృంగారానికి స్తాయి అయిన రతిని సంభోగ విషయచ్చ విశేషంగా భావించడం సర్వదర్శనాల్లోనూ సామాన్యమైపోయింది. దాన్ని రాయప్రోబారు కాదని కృంగార నిజతత్వాన్ని స్వేపజ్ఞంగా స్తాపించారు. దంపతులమధ్య చిరస్తాయిగా నిలిచే స్నేహం స్తాయిగా వర్తిస్తుంది. దీన్ని లావడిక భావలో 'రతి' అనే అంటారు; తదనుభూతిని 'కృంగార'మనే అంటారు. కాని, దాని నిజమైన అర్థం అదే అయినా, రతి, కృంగారం ఆనగానే సంభోగ విషయచ్చ, తదనుభవ విశేషం అనే అర్థంలోనే లోకంలో విపరీతంగా వ్యాపించి ఉంది. ఈ అపార్తాన్ని తొలగించి నిష్క్రాన్ని ఆదునికులకు అవగతం ఆయ్యెటట్లు చెప్ప ఉనికి 'అమలిన కృంగారం' అనే పేరును కల్పించారు. అమలినమైన రతి అంటే ప్రేమ లేదా స్నేహం అని వారి భావం; తనూత్పంగసంగతమైన రతి స్నేహ ధౌతం కావటంతో అమలినంగా భాసిస్తుందని వారి దర్శనం. బ్లద్దిషీయైన మానవునికి ఇది సిద్ధమైన సాధన. ప్రకృతిసిద్ధమైన సాధనమండి పతనమైన మానవ ప్రకృతి రతిని కావచికృతిగా భావించి జీవితమాధర్యాన్ని కోల్పోయిందని రాయప్రోబు వారి వేదన ! ఆ ఆవేదనలోనుంచి సత్యదర్శనంకోసం చేసిన సాధనయే వారి దర్శనసారం. వారి సిద్ధాంతం ప్రకారం అమలిన కృంగారమే రతి స్తాయియైన నిజమైన కృంగారం. ఇప్పుడు కావ్యజగత్తులో పరిగణింపబడు తున్న కృంగార స్తాయి రతిగా ప్రతిమింపబడుతున్న కామం. ఈ విపర్వయాన్ని గురింపజేసి, సవరింపజేసేదే రాయప్రోబారి అమలిన కృంగార సిద్ధాంతం.

'రసోవైసః' అని ప్రాచీను లంచే, 'ప్రీతిరేవ రసః' అని రాయప్రోబు వారన్నారు. 'ప్రకృతి వలంబాంబీది. అది అందించే ఆనుభవం రసం. మన మాస్యాదించేది రసాన్ని. దాని రుచి సంస్కారంగా నిలిచిపోతుంది, రమ్యమైన వస్తువులను చూచినపడు ఆ సంస్కారం మరల జాగ్రత్తమై రసితవిస్తుంది. కాలిదాను 'రమ్యాణిష్ట్యో...' అనే క్లోకంలో చెప్పిన తాత్పర్య ఏదే. తృణం ఆలకణాలను అస్యాదించి పచ్చబడుతుంది. నీరు లేకపోతే ఎండిపోతుంది. మరలా ఆంసేచనంవల్ల పుటకితమాతుంది. రసచర్యణస్థితికి తృణం సభీవోదాహరణం.

నిరంతర ప్రేమభావ సేచనంతో స్థాయిత్వాన్ని తజించే స్నేహదుచియే రసనామ కమైన ప్రతి. దానికి ప్రతీక తృణకంకణం”¹⁰ అన్నారు రాయ్పొలువారు.

ఆమలిన శ్రుంగార సిద్ధాంతంమీద ప్రేతో ప్రేమత త్త్వప్రభావ మున్నదని కొందరు ఖాచించారు. దా॥ సి. నారాయణ రెడ్డిగారు రెండు సిద్ధాంతాల తారుమయ్య పరిశిలనం చేసి “ప్రేతోకు వీరికి పోలిక లేదు. ఉన్న సామ్య మొక్కాదే. కారీకక సౌందర్యముకన్న ఆత్మ సౌందర్యము గొప్పది. ఆంగిక సంయోగముకన్న ఆత్మ సంయోగము గొప్పది. ఈ త త్త్వమును ఇంచుమించుగా ఇద్దరొకే విఫముగా ప్రతిషాధించిరి. అంతమాత్రముచేత వీరి ఆమలిన శ్రుంగారము Platonic love ఒక్కాదే అనుట సమజంసము కాదు. పైగా మూల త త్త్వములోనే ఈ రెండేకి ఎంతో తారతమ్య మున్నది.”¹¹ అని నిరూపించారు. “వీరి మాధురీ దర్శనమునకు రా ఇ ర్థ వ్రిడ్జె న్ (Robert Bridges) ప్రాసిన ‘Testament of Beauty’ అను గ్రంథమునకు ఆనంద సౌందర్య మాల ద్వారా పరబ్రహ్మమును సందుకోవచ్చునను అభిప్రాయముతో మాత్రము పోలికలన్న” వని గమనించారు. ‘సృష్టి ప్రేమమయున్న రవీంద్రభావము వీరిపై ప్రభావము వేసినది. సుభ దుఃఖములు ప్రాణికి సహజములైనను, మానవుడు దుఃఖమునకు లొంగిపోక ఆనందధామమువంక ప్రస్తానించవలెనన్న రవీంద్రత త్త్వమునే రాయ్పొలువారు తృణకంకణములో, ఉషణగ్రంథములలో ప్రతిషాధించి’ రని విచించారు. మాధురీ దర్శనంలో రతిభావాని కిచ్చిన వ్యాఖ్యానం వైష్ణవమతంలోని, ‘మహామాధురీ ఖావాన్ని’ దృష్టిలో పెట్టుకుని చేశారని సంభాచించారు.¹² రాయ్పొలువారే స్వయంగా రూపనవసీత నివేదనలో ఆనందవర్ధనుని పంక్తులను తమ ప్రవచనానికి ప్రాతిపదికులగా పేర్కొన్నారు. 1. ‘శ్రుంగార రసో పా సంసారిణాం నియమేన అనుభవ విషయత్వాత్మ’, సర్వ రసేత్యః కమసీయతా ప్రదాన భూతః’. 2. ‘విప్రంంత శ్రుంగారే కరుణే మాధుర్యం ప్రకర్యత్త’. 3. ‘విప్రంంభే సౌకుమార్యతియోసు’. 4. ‘విరోధం అవిరోధం సర్వేషు రసేను నిరూపయేక్ సహృదయః’. 5. ‘విశేషస్తు శ్రుంగారే తస్య రసపరిపోషకాత్మకత్వాత్మ’, రతేక్ స్వల్పేనాటపి నిమిత్తేన తంగ సంతప్తాత్మ’, శ్రుంగారః సుకుమారతరః సమాగపి విలోధి సమావేశం నసహాతే’. ఇగన్నారు పండితరాయల రస గంగారరంలోని వాక్యాలను కొన్నించేని ఆయన రమ్యలోకంలో అనువదించుకోవటం ప్రసిద్ధం. ఇలా ప్రాచ్యపాశ్చాత్య దృక్

భాయ ఆయన సిద్ధాంతానికి ప్రేరకాలైనా ఆయన దర్శనాని కాక ప్రత్యేక ప్రతి ప్రతి ఉన్నదనటంలో ఎలాంది విప్రతిపత్తి ఉండవోదు.

రాయప్రోలువారు తమ సిద్ధాంత దృక్పతంతో ప్రాచీన గాథలైన అమల్యానసూయల వ్యుత్తాంతాలను వ్యాఖ్యానించే విమూత్స పద్ధతిని చూపించారు. ఇది ఒక విధంగా డి. యన్. ఇలియట్ సాహిత్య విమర్శకుండవలసిన లక్షణాన్ని స్వీరింప చేస్తున్నది. 'Criticism must always profess an end in view, which, roughly speaking, appears to be the elucidation of works of art and the correction of taste'. ఈ లక్షణం రాయప్రోలుకు వర్తింపజేసే ఆయన విమర్శ కాక దృక్పతం ఉంది; ప్రాచీన కృంగార గాథలను క్రాత్తవెలుగుతో చూచే అభినవ దర్శన ముంది; నిజంగా కృంగార మంట ఏమిటో నిజతత్కావ్యాప్తి తెలిసికొని అనుకోలించటంలో సక్రమమైన అభిధచిని నిర్దేశించే సవరణ పద్ధతి ఉంది. అమలిన కృంగార తత్క్వంతో దర్శిసే ప్రకృతిలో మాతృతత్వం పరి మళ్ళీస్తుంది; సాహితీలో రఘ్యాలోకం సామాత్మ్రారిస్తుంది; కళార వృత్తులలో ప్రతీయమానమయ్యే వ్యాంజన, స్నేహ శక్తిగా వ్యక్త మాతుంది; కాంటాసమ్మితమైన కావ్యపరమార్థం మాధురిదర్శనంగా మనసుకు స్ఫురిస్తుంది. ఇవి ప్రాచీన సాహితీక్యపాశకలకు అభినవదర్శన శక్తిని ప్రసాదించాయి. ఈ ప్రక్రియను గమనిసే ఇలియట్ పేర్కున్నట్లు— 'The new impressions modify the impressions received from the objects already known. An impression need to be constantly refreshed by new impressions in order that it may persist at all; it needs to take its place in a system of impressions. And this system tends to become articulate in a generalized statement of literary beauty' — అన్న సాహితీ స్వాధావాన్ని ఆవిష్కరిస్తున్నట్లు గమనించడం సులభం.

"Poetry may effect revolutions in sensibility such as are periodically needed; may help to break up

the conventional modes of perception and valuation which are perpetually forming and make people see the world afresh or some new part of it. It may make us from time to time a little more aware of the deeper, unnamed feelings which from the substratum of our being, to which we rarely penetrate; for, our lives are mostly a constant evasion of ourselves, and an evasion of the visible and sensible world. But to say all this is only to say what you know already, if you have felt poetry and thought about your feelings"

—ఆన్న ఇరియద్ — వివేచనం . రాయప్రోలు కవిత్వానికి వర్తిస్తుంది. వారి సిద్ధాంతం . వలన పరంపరాగతంగా వస్తున్న శృంగార రసభావనం అఖినపతత్వం గారవాన్ని పొందింది. నరనారీ ప్రజయ కీపిచాలలో స్తోయగా ఉండే. స్నేహం తెలియవచ్చింది; దానికి అమలిన శృంగారమనే పేరు క్రాత్గా పెట్టిందింది; అమలిన శృంగారం అనుభవసిద్ధమైనా తరథరాలనుండి. విస్కృతమై విపరిత వ్యాఖ్యకు గురియైపోయింది; ఆ అనుభవసత్యాన్నే రాయప్రోలు వెలికి తీసి వెలగు నిచి ప్రతిపాదించారు. మనకు తెలిసిన సత్యాన్నే అలోచనాలోచనాల కందించారు. కవితాకృతిలో రమణీయంగా ఆవిష్కరించారు. కవితాతత్త్వాన్ని గురించి ఆధునిక యుగప్రవర్తకులైన ఆంగ్ని విమర్శకుల అఖిప్రాయాలను రాయప్రోలు సంవచించుకోవటం అహర్వ్యం. అనువర్తిత విమర్శలో ఈ సిద్ధాంతం అన్నయింప బధితే ఇరియద్ భావాలు రాయప్రోలు విమర్శలో వెలగు చూచి ఉండేది.

రాయప్రోలపీద సౌందర్యతత్త్వశాస్త్ర ప్రభావంకూడా ఉలంగా ఉంది. సౌందర్యతత్త్వ వివేచకులలో ప్రధానంగా మూడువిదూల వాయంటారని పొళ్ళాత్ములు పరిగణిస్తారు. వారు: పార్కులిస్టులు, ఐడియలిస్టులు, ఎక్సెప్సిస్టులు విస్తులు. పీరి దృక్పథాల్లో గల భేదాన్ని ఇలా భావించవచ్చును— ‘పార్కులిస్టులు అనబడువారు సౌందర్యము రూపమందు నివసించననియు, ఐడియలిస్టులు అనబడువారు సౌందర్యము వస్తుతత్వమందుననియు, ఎక్సెప్సిస్టులు అనబడువారు సౌందర్యమున్నదనియు నభిప్రాయవరుచున్నారు. ఆనగా పార్కు ఫీవకశయందు సౌందర్యమున్నదనియు నభిప్రాయవరుచున్నారు.

లిస్టులు (రూపాభిమానులు) ప్రకృతియొక్క బాహ్యంగము లందను, అన్నమయ కోకమండను, సౌందర్య మనుభవించుచున్నారు. ఎక్కెన్నచనిస్తులు (అభినయాభిమానులు) రూపమును జీవమయముగ నొనర్చి బహుతంగుల చరింపచేసేడి ప్రాణమయ కోకమాను సౌందర్య నిలయముగ నెంచుచున్నారు. ఆక్యాథిమాను లైన ఐదియలిస్టులు విజ్ఞానకోక ప్రచారమున సౌందర్యస్పురణ మేర్పుదుచున్నదని ఖావించుచున్నారు.”¹³ రాయప్రోలువారు సౌందర్యత త్వదర్శనంతో ఐదియలిస్టులని నిర్వయందంగా చెప్పువచ్చును. చిరస్నేహ ప్రపృతి ఆత్మచిత్కుశాయైన ప్రేమభావంతో ఉపజీవించి రతిగా జీవనియతినీ, కావ్యజీవితాన్ని లారించి స్తోయిగా చర్యామాణమై రసానంద సుసిద్ధిని ప్రసాదిస్తున్నదని ప్రతిపాదిస్తారు రాయప్రోలువారు. వారి దృష్టిలో రఘ్యములైనవి - ‘సాత్మ్విక ప్రేమకోక పేళంములైన వత్సలామృత రుచులు’ (రఘ్యకోకమ్. పు. 87). రాయప్రోలు రఘ్యలోకం మాధురిదర్శనమూలం. మాధురి దర్శనం ఆత్మచిత్కుశారూప్యైన ఆనంద బిందువు ప్రసరించే రఘ్యలోకం.

“రఘ్య వివయమ లన్నిచీలో మాధు గుణములు మాత్ర మగపదు చున్నవి. 1. రూపసౌందర్యము 2. ప్రేషకుల యిందియములను బుకించెది వివయాత్మక సౌందర్యము (సెస్సుయన్ ల్యాటీ) 3. భావార్థములవలనను జీవ సంచలనము వలనను స్సురించెది సౌందర్యము. ఈ మూడిని ఒక్క సూత్రమున ప్రతిపాదించనేరము. ఇవి మాధును చేరి వస్తువుల ఉత్కృష్టతను సర్వాంగ పరిణతిని యేర్పరుచుచున్నవి. అనగా అంతరార్థమునకు బాహ్యరూపమునకుచు సామాజికస్య మేర్పిడినపట్ల, బాహ్యాంశములు ప్రయోజనకార్యలై యుపచరించుట పట్ల నొత్కృష్టము, సౌందర్యము సిద్ధింపబడిన టూహింపబడుచున్న”¹⁴ దను సౌందర్యత త్వయి జీవ్యానువుల దృక్ప్రాణికి రాయప్రోలు రఘ్యలోకము దృష్టాంతం. రాయప్రోలువారి దర్శనం విషయమూలం. దాని జన్మస్తానం భారతియుల ద్వానిదర్శనం; దాని పరిమళం పాక్షాత్మక సౌందర్యత త్వయి సమన్వయం.

త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరి

హేతువాదాన్ని తెలుగులో ఒక ఉద్యమంలా సాగించిన మనిషి తీ త్రిపురనేని రావస్వామి చౌదరి (1806-1848). “Rationalism may

be defined as the mental attitude which unreservedly accepts the supremacy of reason and aims at establishing system of philosophy and ethics verifiable by experience and independent of all arbitrary assumptions or authority.”¹⁵ చౌదరిగారు హేతువాద దృక్పూర్ణాన్ని సూత పురాణము, భగవాంత మొదలైన కృతులద్వారా, శంబుక వద్ద, ఖానీ మొదలైన నాటకాలద్వారా వ్యాపింపజేశారు. పీరి కృతులకు పీరే వ్రాసిన పీతికలు చాల విలువైనవి. హేతువాదానికి తారిగ్కత పటిమను అందింపగలిగిన వాజ్ఞాయం పీరి పీతికలు. అంద్రదేశంలో పీరి హేతువాదం రుంటుగా వీచింది, వాదోప వాదాలకు గురి అఱుండి, సాంఘికంగా జైతన్యాన్ని కల్పించింది. భౌతికవాదం, నాస్తికవాదం, అష్ట్మీయవాదం, మానవతావాదం మొదలైనవాడి విస్తృతికి తోడ్పడింది.

“తెలుగు సాహిత్యంలో హేతువాదానికి మూలపురుషులుగా ‘త్రిపురనేని రామస్వామి’ గారిని పేర్కుంటారు. కొత్త సమాజాన్ని నిర్మించుకోవాలంచే ముందుగా భావదాస్యం పోగొట్టి, కొత్త ఫిలాసఫీని రూపొందించుకోవాలి అనే విశ్వాసంతో హేతువాద ప్రధారార్థమే ఆయన సాహిత్యాన్ని సృష్టించారు. ప్రజలలో భావవిష్టవం రావాలంటే, ముందుగా మతం పేరటి వారిలో పేరుకొని పోయిన మూర్ఖ విశ్వాసాలు పోవాలి. ప్రజలలో మౌద్యాన్ని పెంచుతున్న మతాన్ని ప్రధారంచేసే పురాణాలను, కృతిమ అసమానతలు సృష్టించిన స్వీతులను హేతువాద దృక్పూర్ణతో విమర్శించాలి. అదే ఆయన రచనలలో ప్రధాన వస్తువు”¹⁶ అన్న త్రీమతి ఆశ్వల మంఱాలశగారి మాటలు ‘కవిరాజు’ సాహిత్య స్వభావాన్ని, వారి హేతువాద దృక్పూర్ణాన్ని సృష్టం చేస్తున్నాయి.

త్రిపురనేని వారి హేతువాదోద్యమం తెలుగులో ఆ వాదానికి సంబంధించిన వాజ్ఞాయాన్ని విరివిగా రచయితలచేత ప్రాయించింది. తెలుగుదేశంలో ఆ వాదాన్ని గాధంగా నమ్మి రచనలు చేసే రచయితలను సృష్టించింపి. త్రిపురనేని ప్రభావం బలంగా ఉన్న రచయితలలో త్రీయుతులు నాల్గ వెంకటేశ్వరరావు, జి.వి. కృష్ణరావు, చలం, ముద్దుక్రిష్ణ, తాపి ధర్మరావు, ఆచార్య గంధం ఆప్య రావు, త్రిపురనేని వెంకటేశ్వరరావు, బోయి థిమన్న, మొదలైన వారిని ప్రధా-

నంగా పేర్కొనవచ్చును. గోపిచంద్ర పై త్రిపురనేని వారి ప్రభావం ఉన్న ఆయన హేతువాద పరిధిలో నుండి ముందుకు సాగిపోయిన సత్యాన్వేషి. అందువలన గోపిచంద్రును ప్రత్యేకంగా పరిగణించారి. ‘కవిరాజు’ పీద బెర్నార్డ్ పో ప్రభావం ఉందని విమర్శకులు భావిస్తున్నారు.

దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి

దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి (1897-1980) గారి పేరు వినగానే భావ కవిత్వం, ఆశ్చర్య ధోరణ, కాల్పనిక యుగ చైతన్యం తెలుగువారికి గుప్యన జ్ఞాపకం వస్తాయి. కృష్ణపత్రం, ఊర్ధ్వామ్రదలైన కృతులు హృదయ మందిరాల్లో సువాసనలు గుబాస్తాయి. కృష్ణశాస్త్రిగారు కవితయే కాదు, గేచు నాటికలు, కథలు, వాజ్యాలు రేఖా చిత్రాలు, స్క్రూచులు, భక్తి గీతాలే కాదు, వ్యాసాలు, పీతికలు కూడా రచించారు. అయితే ఆయన విమర్శక వ్యక్తిత్వం కవితా వ్యక్తిత్వంలో అంతర్లొ తమై పోయినట్లు కనపడుతుంది. ఆయన వ్యాసం ప్రాస్తే ఆశ్చర్య ధోరణితో కూర్చే అయథవాల మాలగా, వివేచనార్థకమైన హరివిల్లులా భాసిస్తుంది. కృష్ణశాస్త్రి కృతులపై పరిశోధన చేసిన దా॥ యన్. నిర్మలాదేవిగారు కృష్ణశాస్త్రి వ్యాస వాజ్యాలుంఫీద చక్కని సమీక్ష చేశారు. వారి మాటల్లో - “మిత్రగోప్తులలోనే గాకుండ, రచనలోనూ మనల్ని నింధుగా నవ్యించగల హస్యముంది. సమాజములోని వికారాలని చుట్టుకూడా మనేటట్లు పరిషాసం దేసే గుణమూ ఉంది. ప్రాచీనత పీద మక్కువతో పాటు కృష్ణశాస్త్రి సర్వ సాహిత్యమునకు జీవలభంచము సూటిగా, హృదయాలకు హతుకుపోయేలా చేపే గుణముంది. అంతేకాదు, తెలుగు వచనం ఎంత అందంగా వుంటుందో నిరూపించడానికా అన్నట్లు పరిష్కార (పరిషత శిల్పం), విషయ వైవిధ్యంతో పాటు, తదనుగంగా భాషావైవిధ్యము ఉంది. అనంతమైన లోకభ్రతతో పాటు, ప్రాచీన సాహిత్యాల్లో మాత్రమే కాకుండ ఆంగ్ల సాహిత్యంతోనూ, సూఫి సాహిత్యంతోనూ ప్రగాఢ పరిచయముంది. సంస్కృత సాహిత్యం, రఘింద్ర సాహిత్యం కరతలామలకాలు. ఇవన్నీ కృష్ణశాస్త్రి వచన రచనల్లో మూర్తిభవించి గోచరిస్తాయి.”¹⁷

‘కృష్ణశాస్త్రి జీవితం-సాహిత్యం’ ఆనే గ్రంథం ప్రాసిన తీయతులు ఇం. చెన్నయ్య, భాస్కరరెడ్డి గారలు కృష్ణశాస్త్రిగారి వ్యాసాలను సారస్వత

వ్యాసాలనీ, వివేచనాత్మక వ్యాసాలనీ, భావనాత్మక “వ్యాసాలనీ”, సాంపుక్తి వ్యాసాలనీ విశిష్టించి సమీక్షించారు.¹⁸ ఆయి వ్యాస ప్రక్రియలకు కృష్ణాత్మికా వ్యాసాలనీ విశిష్టించి సమీక్షించారు, వీటిలో ‘పాతిక సంవత్సరాల గారు మంచి ఉరవడి పేట్లారని పేరొక్కన్నాడు, వీటిలో ‘పాతిక సంవత్సరాల తెలుగుకవిత్వం’ అన్న వ్యాసం నవ్వాందు సాహిత్య స్వీకారావాన్ని, దాన్ని ప్రస్తరించిన సాహిత్యమార్గు తెలుగుకవిత్వం కేలక జ్ఞాన్ని, సామాజిక స్థితిగతులను వర్ణించే వర్ణించిన సాహిత్య సమీక్ష. సమకాలీనుల సాహిత్య వ్యక్తిత్వాలను చిత్రించటంలో సాత్మక సాహిత్య సమీక్ష. సమకాలీనుల సాహిత్య వ్యక్తిత్వాలను చిత్రించటంలో సాత్మక సాహిత్య సమీక్ష. సాహిత్య విమర్శకులుగా కనపడతారు. కృష్ణాత్మికాగారు సౌసంక్షేపించువలుగా, సాహిత్య విమర్శకులుగా కనపడతారు. ‘బసవరాజు అప్పురాషు మధురస్తులి’ అనే వ్యాసం వచనంలో జాలవారిన స్తుతిగితంలా భాసిస్తుంది. వెంకటపార్వతీక్యరక్తవుల ఏకాంతసేవ’కు ఖ్రాసిన పీకిక నవ్వుకవుల ‘Literary testament’గా ప్రశ్నాత్మికా గాంచింది.

కృష్ణాత్రీగారి రచనలమీద వర్ణివర్త, కోలిడ్, షెల్ట్, కిల్స్, మలార్స్, క్రోచే మొదలైన పాశ్చాత్యలప్రభావం ఉంది. విమర్శకుడుగా కృష్ణాత్రీ కాల్పనికోద్యమ ప్రవృత్తిని తనలో నింపుకొన్నాడు. కావ్య సౌందర్యతత్త్వాన్ని కమసియంగా అవిష్కరింపగలిగినశాధు. కృష్ణాత్రీ విమర్శలో ప్రత్యేకత ఏమి బంధే- సాహిత్య విమర్శలో కళాత్మక దృష్టిని ప్రసరించటం, అనుభవం నుండి చేదుకొనే సాహిత్య ప్రమాణాలను సమీక్షలో వేణుంచటం, ప్రాచ్య పాశ్చాత్య దృక్పతాలను సౌందర్యతత్త్వి ప్రదర్శకగా సమన్వయించటం, విమర్శ కూడా కశగా అనుభవాన్ని అందించగలదనే లాపాన్ని ఆభివ్యక్తి ద్వారా సాధించటం, సౌందర్య మీమాంసలో అభిరుచి విమర్శకు చోటివ్యవంధా, ఆత్మప్రాప్తమ ధోరణి అను అప్పార్యంగా సంవంధించటం. పీరి విమర్శలో కవితాత్మక ప్రత్యేకమొత్తంది. అది విమర్శను 'లిరిక్'గా థాసింపచేస్తుంది. కవితలో లాగానే విమర్శలో కూడా కృష్ణాత్రీ శిల్పి.

గుడిపొట్టి వెంకటచలం

ఒక సాహిత్యంలో రవ్వలాంచి రచయితలు కోకొల్లలుగా వెలుగుతుండ వచ్చు; కానీ, రవ్వలాంచి అనేవుకుడు నూడికి కోటికి ఏ ఒక్కడో ప్రకా శిస్తుంటాడు. అన్నేవుకులు రెండు విధాలు-ఆలోచిస్తూ అన్నేషించేవాళ్ల; జీవిస్తూ అన్నేషించే వాళ్ల. ఆలోచిస్తూ అన్నేషించే వాళ్ల బుద్ధి దర్శనాన్నిస్తారు; జీవిస్తూ

అన్యేషించే వాళ్ల మనస్సుకు స్వర్ఘనా న్నందిస్తారు. ఒకటి విద్యుత్తులా వెలుగును ప్రకాశింప చేస్తే, మరొకటి విద్యుత్తులా తెలుగ్గాన్ని ప్రవహింపజేస్తుంది. చలం విద్యుత్తులాంటివారు. ఆయన నవలలు, కథలు, నాటకాలు, వ్యాసాలు, లేఖలు, మూడుజింగ్స్ ప్రాశాదు. అన్నిట్లోనూ ఆయన అన్యేషకుడే. అన్యేషకుడు నిజాన్ని నిక్కుగమాటంగా చెపుతాడు; నవ్వనిదాన్ని నిష్టరంగా నిందిస్తాడు, అనుభవాన్ని ఆర్థీంగా పటుకుతాడు; అందుకోదైని దానికై అర్దులు సాచి ఆక్రందిస్తాడు. అన్యేషకుని రచనకు అకృతిల్పం ఔషధారికం. అందులో ఆయన అన్యయించే ఆలోచనే దానికి జీవం. ఆ జీవం అతడు స్వప్తించే సాహిత్యాన్ని ఒక ఉద్య మంగా రూపొందింపజేస్తుంది. అందుకే శ్రీ గౌరేషాంబి వెంకటసుభ్రయ్యగా రస్సారు. “కొండరి దృష్టిలో ఆయన గాపు కథకుడు; మరికండరి దృష్టిలో గాపు నాచేతా రచయిత; మరి కొండరి దృష్టిలో మహాకవి. కొండరు ఆయన్ని తాత్కాలికుడుగా భావిస్తారు. మరికొండరు సెక్కు రచయితగా. ఇది సమ్మగ్రమైన సత్యం కాదు. చల మంచే ఒక ఉద్యమం. అప్పుడు కాని ఆర్థంకాదు.”

చలం అన్యేషణ సమాజంలో శ్రీ పోందే ఆతిదీనస్తితి నుంచి ఆధ్యాత్మికా న్నశ్యం వరకూ సాగింది. పురురవ నాటకంలో శిథిరాన్ని అందుకొన్నాడు చలం. ఆయన ప్రాసిన కథలూ, నాటకాలూ, లేఖలూ ఆన్ని సాంగ్యాన్ని అన్యేషిస్తున్న ఆయన మనోనేత్రాల ఉన్నేపోలే. మూడుజింగ్స్, ఆయన భావ విపంగాలకు మూడుజికల్ వింగ్స్; ఆయన కవితా దృక్కథాలకు కరదీపికలు!

టెలుగు సాహిత్యంలో ప్రేమలేఖలు, మూడుజింగ్స్-అనే ప్రక్రియలకు రూప కల్పన చేసిన ప్రత్యేక గౌరవం చలగారికి రక్కుతుంది. ఆత్మాత్మయనవలా ప్రక్రియలా ప్రేమలేఖల రచన విశిష్టిల్పమాగ్గంగా విమర్శకుల మన్మనల నందు కొన్నది. ఇక మూడుజింగ్స్- వచనంలో సాగే ముక్క సంపుటలాంటిది. ‘మూర్ఖ’ అంటే కళాసరస్వతి; మూడుజింగ్స్ అంటే. ‘నిశ్శబ్ద సమాధిలో నిరంతర చింతనం’. చలం మానసిక సమాధిలో నుంచి సముద్ర పీచికల్లా పొంగిన ఆలోచనా తరంగాలు మూడుజింగ్స్. ఇవి ఆయన అంతరాత్మ ఆలపించిన దివైన సాంగ్స్; భందస్సుల కత్తితమైన మూడుజికల్ రైమ్స్! ఇవి ముక్క నిచ్చే తక్క వచనాల కావు; జీవితాన్యేషణలో దొరికిన సుఖాలు; భాల అంశభవనూక్క మోక్కలు. ఈ మోక్కిక వారంలో అంతస్సుప్రతం చలం. మూడుజింగ్స్ చదివితే

చలాన్ని చదివినట్టే. మిల్లన్మాటల్లో చెపితే మూర్ఖింగ్స్ “the precious life- blood of a master spirit..”

గుడిపాటి వెంకతచరంగారి శాఖలు కొన్ని మూర్ఖింగ్స్ నుండి గమనిష్టాం. (ఛాతు: యువభారతి వారి ‘చలం ఆలోచనలు’)

1. ‘గొప్ప కావ్యం ల్రాయాలంటే పదాలు కాదు, సమాసాలు కాదు, వ్యాకరణం కాదు కావలసింది. అత్య ఔన్న త్యం, struggle, rebellion- ఈ పండితులకి నవీన ప్రపంచ వాజ్యాయంలో ఉనమాలు రావు. పుస్తకాలన్ని కలిన పదాలతో నింపి కట్ట చెదరగొట్టాలని చూస్తారు. పాత తెలుగు వాజ్యాయము మల్లేనే పుస్తకమంతా కలిపితే నాలుగు కొత్త అభిప్రాయాలు ఉపకరించేవి Thought provoking ideas కనపడవు. ఈరికి శాఖామార్గవంతో ఫారంతో మూలుగుతాయి గ్రంథాలు-బ్రహ్మకవు, చలించవు, వుద్దేకించవు.’

5. ‘కళ వెనుక ఉండే శక్తి సౌందర్యం. అది మానవుల ఏర్పాటుకు శొంగనిశక్తి. గొప్ప artist ఎంత సౌందర్యాన్ని తాను స్వ్యాధినం చేసుకుంటున్నాననుకుంటున్నాడో అంతకన్న గొప్పగా సౌందర్యం ఆతణి వశ్యాష్టి చేసుకుంటోంది. అందుకనే యితర అధికారాలకి దాస్యం చెయ్యవలసివచ్చినపుడు ఆతనిలో ఆ బాధ, ఆ తిరుగుబాటు. దాసుడైనాడా ఆతనిలో పతనం.’

8. ‘అన్నిట్లోనూ గొప్పదాహం కశాదాహం. ఏ వుద్దేశ్యమూ లేని గొప్పకల యిచ్చే నిశాలత్యం, జ్ఞానం, ఏ సందేశమూ, ఏ ప్రభారమూ చెయ్యలేవు.’

4. ‘కమ్మానిజింలో వుండే గొప్ప శక్తి ఏమిటంటే, ఏ విషయాన్ని నాసరే- అరోగ్యము, విద్య, ఆర్థిక విదానము, దేవుడు, సీతి, దేనినైనాసరే- పాతభాజాల్వి దులిపి, ఈనాటి ప్రశాఙ్కేమష్ట దృష్టితో చూదగలగదం. పెద్ద బిలహిన తేమిటంటే-కమ్మానిజిం సిద్ధాంతంలోంచి తప్ప, దేనిని చూదరేకపోవటం.’

5. “త్రిత్రి పేరు ఎక్కువ కనపడ్డా చదువుతాను. ప్రతికలు తెరవను గనక కనపడడమే అందు. మొన్న హలాతుగా టాగూరుగారి గీతాంజలి కన్న ఏదో డిచక్కివ్ నవల గొప్పదన్నారు త్రిత్రి. త్రిత్రి నిజమైన కవి. ఆయనకి గొప్ప

కవిత్వదృష్టి మెలోడిక్ చెవిలేకపోతే, ఆ కవిత్వం ఆయనలోంచి రాదు. మిస్టిక్ కవిత్వం ఆయనకి నచ్చకపోవచ్చ. కానీ, గీతాంఘలిలో స్పృరించే కవిత్వం, అందం, ఆ కలం విశాలత్వం, మూలిగే లలిగే ఆత్మలకు శాంతి, ఆశ, జీవితానికి ఓ అర్థ మిహ్వాలనే ప్రయత్నం, యా చిరాక్షల్లోంచి, అంపుత్వాల్లోంచి గొప్పతనం చూడగల దృష్టి, ఇవస్తే ఎట్లా మిన్ కాగలిగారు త్రీత్రీ? ఒక పద్ధతిని మనం అంగీకరించకపోవచ్చ; దాన్ని ధ్వంసం చేయాలనికూడా ప్రయత్నించవచ్చ; కానీ, అందం తెలిసినవాళ్ల, ఆ పద్ధతిలో ఉండే గొప్పతనాన్ని గానీ, అందాన్ని గానీ చూడలేకపోవదం చాలా చ్చిత్రం.”

మహా ప్రస్తావాన్ని, మారిప్రసాద్ మెచ్చుకొన్న మనస్వి చలం. అయినా, అందాన్ని అనుభూతినీ ఆరాధించే రహస్యం. వాస్తవాన్ని గుర్తించి తిరుగుబాటును ప్రకటించే విధ్యుత్తు చలఁ; అయినా మానవత్వాన్ని వియవలను మన్నిఁచే మర్చిపి. కిల్స్, షెల్టీ, బైరన్, వర్డ్జివర్డు, బ్రోనింగ్, లారెన్ దృక్పూఫాలపై అభిమానంగా సహృదయుడు, ఆభ్యర్థయాన్ని వరించే కాల్పనిక వారి చలం, సమక్షాయ విషయ కియన దృక్పూతం ఇక కంచు కాగడా!

గోపిచంద్

త్రిపురనేని గోపిచంద్ (1910-1962) ఎంత సృజనాత్మక రచయితో అంతటి తత్త్వవిఠనాపరుడు. ఆయన రచించిన కథానికల్లోనూ, నవలల్లోనూ ఆయన హేతువాదునుండి ఆధ్యాత్మికవాదందాకా పయనిస్తూ సాగించిన ఆత్మ సత్కారాన్వేషణ ప్రవృత్తి పూర్తం ద్వారా, కథాసంవిధానం ద్వారా, సంభాషణల ద్వారా వ్యక్తమౌహూణంటుంది. శ్రీ ఆర్.ఎన్. సుదర్శనం గారన్నట్లు— “ప్రతి మానవునికినీ వ్యక్తిత్వాన్ని గుర్తించి గౌరవిస్తూ, వ్యక్తి తనతోని మానవత్వాన్ని సమ్మక్తి స్వేచ్ఛాపాన్ని దర్శించేందుకు ప్రయత్నం చెయ్యటమే మార్గంగా, జీవిత పరమార్థంగా గోచరించటంతో, దీన్ని అరవించులు వరిస్తున్న ‘అతీత మానసిక కైతక్క స్థితి’ పొందటంగా ఆన్వయించుకున్నాడు గోపిచంద్. భోతిక వాయానికి ఆధ్యాత్మికవాదానికి సమన్వయం చెయ్యక తప్పదని భావించిన గోపిచంద్కు ఆరవించుం ‘అతీత మానసిక కైతక్క స్థితి’ అటువంటి సమన్వయంలో తుది మెట్టుగా తోచించి. భోతికవాదంలో అంతర్పుష్టి లేకపోవటం, ఆర్యాత్మికవాదంలో

బాహ్యదృష్టి లేకపోవటం...యా రెండింది సమన్వయంకోసం తన అన్యేఖించేండుకు కారణంగా గోపిచంద్ చెప్పుకున్నాడు. భౌతిక వాదానికి ప్రధానమైనది పదార్థం (Matter), ఆధ్యాత్మిక వాదానికి ప్రధానమైనది మనస్సు (Consciousness) ఈ రెండిందికి మధ్య మానవు మనస్సు, పరిణామంలో (Evolution) కిం కంగా కనిపిస్తూ ఉండటంవల్లా, అభవిందులు మనస్సు పొందగలిగిన చిచిత అవస్థను గూర్చి చెబుతూ ఉండటంవల్లా తన అన్యేషటకు అన్ని విధాలా గమ్యంగా అతీత మానసిక చైతన్యాన్ని స్థిరుకరించాడు గోపిచంద్”.¹⁹

గోపిచంద్ వ్యక్తిత్వాన్ని శ్రీ త్రిపురనేని సుబ్బారావు వక్కగా చిత్రించారు ‘గోపిచంద్ సాహిత్యం’ అనే గ్రంథంలో. ‘గోపిచంద్ తండ్రిని ఏంచిన కుమారుడు. తండ్రి రామస్వామి చౌదరి ఒక్క తెలుగు నేఱలో కలవరపెట్టే కులభేదాలను తూర్పుర బట్టటానికి ప్రయత్నిసే, కుమారుడు సమస్త మానవ జాతినీ కలవరపెట్టే సర్వభేదర్వఘ్పత్తి సిర్మాలించటానికి ప్రయత్నించాడు... తండ్రి ఒక కోణం నుండి జీవితాన్ని పరికిసే, అన్ని కోణాలనుండి జీవితాన్ని దర్శించాడు కుమారుడు. కాకపోతే ఒక్కతేడా.. తెలుగుభాషమీద తండ్రికి పున్నంత అధికారం కుమారునికి లేదు. కాని, చిత్రమేమంటే, ఆ పున్న కౌద్ది అధికారంతోనే, సౌజన్యం మేళవించి తెలుగు పాతకులమీద చెరగని ముద్ర వేళాదు కుమారుడు.’’²⁰

కథారచయితగా, నవలారచయితగా గోపిచంద్ సాగించిన దర్శనయాత్ర విమర్శనమీద పరోక్ష ప్రఫావం వేసింది. ఆంద్రసాహిత్య విమర్శ చరిత్ర కూడా గురజాద దగ్గర హేతువాదంతో మొదలైనేడు ఆరవింద దర్శనందాకా పయ నించింది. వ్యక్తిగా గోపిచంద్ ప్రస్తావానికి తెలుగు సాహిత్య విమర్శ ప్రస్తావానికి ఈ పోలిక కాకతాళీయం కాదు. నిఃంగా గోపిచంద్ చేసింది దర్శన ప్రస్తావమని ఈ పోలిక బుజువు చేస్తున్నది.

బుచ్చిశాఖలు

గోపిచంద్ తత్త్వశాస్త్ర విద్యార్థిలా, బుచ్చిశాఖ క్షేమానసిక క్షీరశాస్త్ర విద్యార్థిలా సాహిత్యరంగంలో గోచరిస్తారు. మట్టూ ఉన్న సమాంలో కనపడే

వస్తువుల తత్త్వమేమిటని గోపిచంద్ర యోచిస్తే, బుచ్చిటాబు వాటి సంబంధం, అవసరం ఏమిటని యొచిస్తాడు. బుచ్చిటాబు పొళ్ళార్థ సాహిత్యాన్ని విస్తృతంగా పరించాడు. షైక్సింగ్యర్ సాహిత్యంమీద ప్రామాణికంగా ప్రాయగలిగిన తెలుగు విమర్శకులలో బుచ్చిటాబు ఒకరు. సైకోఅనాలిసిన్ సిద్ధాంతాన్ని కూలంకమంగా అధ్యయనం చేసి, ఆ సిద్ధాంత సారాన్నంతా ప్రతీకాత్మకంగా, ప్రతిభావంతంగా “చివరకు మిగిలేది” అనే నవల రూపంలో కణక్కుతిని కలిపించారు. బుచ్చిటాబుగారికి బీయన్. ఇలియాడ్ అంటే ఎంతో గౌరవం; బి. ఎ. రిచర్డ్ అంటే అభిమానం. మానసిక శాస్త్రాన్నికి తత్త్వ శాస్త్రాన్నికి సన్నిహిత సంబంధం ఉంది. తత్త్వశాస్త్రం మనిషిని పయసింపచేసుంది. మానసికశాస్త్రం మనిషిని పరిశీలింపచేసుంది. బుచ్చిటాబు రచనల్లో పరమార్థాన్యేవణకండె పరిశీలన దృక్పుధం అధికం.

బుచ్చిటాబు ప్రాసిన వ్యాసాలు ‘నన్ను మార్చిన పుస్తకం’ అనే సంపుద్ధిగా 1965 లో ప్రమరితమయ్యాయి. ఆ వ్యాసాల్లో ఆయన ప్రస్తావనం చేసే గ్రంథాలనూ, రచయితలనూ గమనిస్తే ఆయనకు బహువిధ సారస్వతశాస్త్రశాఖల్లో గాఢమైన పరిచయముందని స్వీచ్ఛ తుంది. విష్ణున సర్వస్వంలాంచే విజ్ఞపు ప్రకటిస్తారు రచనల్లో. బహువిషయజ్ఞానం లోతైన విద్యాతులో కలిసి ఉండటం కషాం. బుచ్చిటాబులో ఆ సమైక్యత కనపడుతుంది. షైక్సింగ్యర్ రచనలమీద ఆయన ప్రాసిన గ్రంథంకూడా దీనికి తార్గాణం.

ఆలోచిస్తున్నట్లు వ్యాసం ప్రాయటం, అలవోకగా సాహిత్యంకాల స్వరూప స్వభావాలను సరళ సూత్రాలుగా రచిస్తూ ఉండటం, సాధ్యమైనంతవరకు అనుపరీత విమర్శకండె, మీమాంస ఎక్కువగా చేస్తూ ఉండటం బుచ్చిటాబుగారి విమర్శ స్వభావం. బి.ఎ. రిచర్డ్ మన స్తుత్య విమర్శ తెలుగులో సరళంగా సాహిత్య విషారం చేస్తున్నట్లంటుంది పీరి రచన. ‘అత్తాకోదశ్శ కలహాలు’ - ఈ శీరిక ఒక వ్యాసానిది. హుసే కథమో ననిపిస్తుంది. కాని, అత్తాకోదశ్శ కలహాల వెనుక ఉండే మానసిక విశ్లేషణ అందులో ప్రసన్నంగా ప్రత్యషమ్మాతుంది. ‘కథా-కమామీఘ్రా’ అని మొదలుబెట్టే - ‘బాహ్యాంగగత్తులో వాస్తువు ఎంత అద్భుత మైనదైనా, అడి కథకుడి ఆంతరంగ జగత్తులో’ ఆవిర్పించే వాక కళాదృష్టి సమన్వయం కుదరా’ లని, ‘ఇతివృత్తం కొమల్తా’ కొంతకాలం తిప్పుకుండేగాని, కథకి స్వరూపం ఏర్పడ’ దని, ‘మానుమ్మా వదివించే ఖండకావ్యంలాగా కథానిక

కొనసాగా' ఉని, 'జీవితాన్ని మరింత తీకణంగా సందర్శించాలి కథ ద్వారా, బాధ్యతగతు, అంతరంగజాతు- పీచిల్లో ఒక క్రొత్త వెలుగు కనపడాలి' - ఇలాంటి ఉషణ సూక్తుల్లి అలవోకగా చెప్పివేస్తారు. సోమర్ సెట్ మామ్ ప్రభావం పీరి కథాల్చించేమీదా కథావీమర్చుమీదా బలంగా కనపమతుంది.

నన్న మార్పిన పుస్తకమనే వ్యాపంలో బుచ్చిబాబు పేర్కొన్న గ్రంథాలు వైవిధ్యంతో కూడుకొని విప్పుత రంగానికి వ్యాపించి ఉన్నాయి. డికెన్స్ ప్రాసిన పిక్విక్ పేపర్స్, టాగూర్ గారి 'ది రెక్', హోర్టీ రచించిన 'బెన్', 'అనామకుడు జూడ్', భమిడిపాటివారి రచనలు, కాచతం కథలు, కృష్ణరాత్రి గేయాలు, ఎంకి పాటలు, షైలీ, కీట్స్, పెన్నిసన్ ఖండకావ్యాలు, చలంగారి కథలు, టాన్స్ప్రోయ్ కథలు, పి. షి. వుడ్ హొన్ రచనలు, బెర్నార్డ్ ప్రా నాటకాలూ, బెర్నట్లిండ్ రసెల్ ప్రాసిన 'A Freeman's worship', సర్వేప్లివారి 'An Idealist view of life', రసెల్ గ్రంథాలూ మొదలైనవి బుచ్చిబాబును ప్రభావితం చేసిన గ్రంథాలు. విమర్శలో కూడా కళాహృదయాన్ని, కళాసౌందర్యాన్ని చూడగల, ప్రదర్శింపగల ప్రష్ట ఆ రచనం ప్రభావం పలన అలవడింది. టి.యస్. ఇలియట్ గెథేని గురించి అన్న మాటలు - 'గొప్ప కవికున్న జ్ఞానం, అతని రచనలలో ఇమిషి ఉంటుంది. దానిని గ్రహించడంతో మనంకూడా జ్ఞానులం అపుతాము' - ఇలియట్ కూడా వర్తిస్తాయి బుచ్చిబాబు గారన్నారు. మనం వారికి కూడా వర్తిస్తాయని అనవచ్చు.

బుచ్చిబాబు వ్యాసాలు తెలుగులో Analytical and psychological criticism శాఖలను పరిపోవిస్తాయి. విశేషమేమంటే, బుచ్చిబాబుగారు రిచర్డ్స్ను చదవక శ్వార్యమే ఆయం సిద్ధాంతంలోని కొన్ని భావాలు తామే స్వయంగా ఏర్పరచుకున్న భావుకుడు. ఈ మాటలు అందుకు సాక్ష్యాలు - "ఆ కోఱల్లో కవితాన్ని ఆస్కారించాలంటే, ఒక రకం మానసిక స్థితి అలవరచుకోవాలనునేవాటి. మాసవుడు ఏకాంతటివి వౌంటే వౌస్తాడు, వౌచిగా పోతాడు; దాను పుట్టుకలై పరమ సత్యాలు - అనుంత విక్షయాలో మాగానుడు ఆలుటు - ఈ భావాలని జీర్ణించుగున్నాక తట్టుపడే మానసిక స్థితితో, వౌక దైన్యం ఉంటుంది. కవితాన్ని ఆనందించటానికి ఈ దైన్యం అనసరం-అంతనేవాటి. నేను అవసర మనుకున్న మానసిక స్థితిని గూర్చి, ఇదివరకే ఐ.ఎ. రిచర్డ్స్ అనే విమర్శకుడు

ప్రాచారం. నాలో⁴ కఃపీంచుకున్న వొకస్థితిని గూర్చి ఎవరో అంతకుమందే ప్రాచారని తెలుసుకొని ఆశ్చర్యపడ్డాను.''²¹

'Training in reading with care and sensitivity is insisted on by 1. A Richards and again this has had a great influence on modern criticism' '²² - అని ఇరియత్తును గురించి విమర్శలకున్న వాక్యాలు బుచ్చిపొబుకు కూడా తెలుగులో వరిస్తాయి.

ఈ ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యరంగంలో కవులుగా, రచయితలుగా తమ ప్రభావాన్ని ఆయి రంగాలలో చేసిన విజ్ఞాలు ఆంధ్రసాహిత్య విమర్శ విషాపానికి పరోక్షంగా తోడ్పుడినవారు మరందరో ఉన్నారు. కానీ, వారిలోకూడా పొశ్చాత్య ప్రభావం బలంగా ఉండి, ఆలోచనలో దానిని తెలుగు రంగంలో దింపిన ప్రముఖ రచయితలను మాత్రమే యి ఆధ్యాయంలో పేర్కొనటం జరిగింది.

గురజాద ఆభ్యుదయ రచయితలకు, వారిచెనా విధానానికి, ఆదర్శాలకూ, చివరకు విమర్శన స్పృహకు ఆచార్య స్టోనంగా గుర్తింపబడ్డాడు. రాయప్రోలు వారి సిద్ధాంత దృక్ప్రథం ప్రాచీనాలంకారిక సిద్ధాంతాలను సంప్రదాయ దాస్యంతో యథాతథంగా గ్రహించుకుండా నవ్యలోకంతో వ్యాఖ్యానాలు చేసి క్రిత సాహిత్య సిద్ధాంతాలు చేసే స్వీరంత్రంగం విమర్శకులకు కల్పించింది. సాహిత్యం సాహిత్య దర్శన మూలమన్న దృక్ప్రథాన్ని తెలుగువారికి నేరింది. త్రిపురనేని వారి హేతువాదం తెలుగుపారి ఆధునిక ప్రక్రియలలో అంతస్సుగ్రంగా నిలిచే ఆలోచనారగా, శాస్త్రియ పద్ధతికి సాధనగా వెలుగుబాటు చూపింది. దేవులపల్లి వారి విమర్శ ఆలోచన ప్రధానమైన సాహిత్య విమర్శకూడ కళార్థకమైన అభిప్యక్తితో కవితా రామటీయక త్యాగాన్ని, భావ శబలతనూ సంతరించుకొని అనుభవ స్పోరకంగా ఆతాఖ్యలుయంగా సాగగిందని నిరూపించింది. చలం మూర్ఖింగ్స్ పాస్వ దృక్ప్రధంతోపాటు సౌందర్యస్పృహకూడా సాహిత్య సమాలోచనంలో సంవదింపబడ్డాలని సూచించింది. గోపిచంద తత్త్వచింతనం హేతువాదం నుండి ఆధ్యాత్మిక దర్శనం వరకు సాహిత్యంతోపాటు, విమర్శకూడా అన్నేవఱ చేయాలని ప్రగతిపథాన్ని సూచించింది. బుచ్చిపొబు విమర్శ ప్రాక్పుష్టమ చింతనాధ్య

యనాన్ని, సాహిత్యంలో మానసిక విమర్శలోని మెళకువలనూ, జీవిత సమస్యల సదవగాహన ప్రవృత్తినీ, సమాజపరిధి వ్యక్తిపరిధిలో ప్రసరించే పీచికలనూ ప్రసారం చేసింది. విమర్శన విమర్శగా వెలయించకపోయినా, కళాకారులలో విమర్శ ఎలా ప్రకిఫలిస్తుందో పీరి రచనలు వ్యక్తం చేస్తాయి. కళకు విమర్శ మాలం అన్న సత్యాన్ని చాదేన సాహితీమూర్తులు ఈ వెలుగులు. వారి దృక్పథాలు పీచికలు.

"It cannot be doubted that practitioners of all arts are influenced by criticism, in their own practice as well as in their appreciation, often very narrow, of schools and periods different from their own"²³.

E. F. Carrit.

ప్రక్రియలు—ప్రయోగాలు

"Every generation is privileged to stand on the shoulders of its predecessors, and it is taller by what accomplished."¹

-Brander Matthews.

పాక్షాత్కా ప్రపంచంలో పుట్టి ఆధునికాంధ్ర విమర్శ రంగంలో మెడీన సజీవ రూపిల్యాలు ప్రక్రియలు. ప్రక్రియాకల్పనాన్ని గాని, పునర్నీర్మాణాన్ని గాని ప్రయోగం అంటాం. ప్రయోగం ప్రక్రియ ఛివితం. నిర్మాణ వైభవం ఆక్రూతి. అనుభూతి ఆత్మ. ప్రక్రియ ఆత్మవారింటేకి వచ్చే నవవధువులాంటేది. తన తండ్రి గోత్రాన్ని, తన క్రొత్తాన్ని త్యాగం చేసి పతి గోత్రాన్ని స్నేకరించి ఆతని వంశాన్ని ఆధిక్యాధి చేసే వధువులాగానే, పాక్షాత్కా జగత్తులో పుట్టినా, తెఱగు విమర్శకు అంకితమై తెఱగుదనాన్ని వెలార్చి తెలుగు సాహిత్య విమర్శకు వెఱగు నింపాయి పాక్షాత్కా ప్రక్రియలు. ప్రదాన రూపమైన ప్రభావం ప్రక్రియలలో కనపడుతుంది.

సాహిత్య విమర్శకు దోహచాన్ని కలిపించినవి కవుల చరిత్రలు, సాహిత్య చరిత్రలు. ఇవి సాహిత్యాన్ని చారిత్రక దృష్టితో అధ్యయనం చేయటానికి, ప్రక్రియాపరమైన పరిణామ వికాసాలను వివేచించటానికి తోదృఢతాయి. సాహిత్య చరిత్ర స్వీకారావాన్ని వివేచిస్తూ Wimsatt and Brooks చెప్పిన మాటలు గమనింపదగినవి— "The history is bound to be an

interpretation, in part even a translation. In part it will even be built on reasonable guesses. The least it can do is make sense."² సమన్వయం సాహిత్య చరిత్రకు స్వభావం; సాఙ్క్షాధారాల నాశయించుకొని చేసే కొన్ని ఊహలు కూడా చరిత్రలో భాగంగా ఉంటాయి. ఏమైనా ఆ చరిత్ర పరిత కొక సాహిత్య వ్యక్తికొన్నికి సంబంధించిన ఒక అవగాహనను, ఒక సమన్వయ స్వార్థిని అందించాలి. అయితే, సాహిత్య చరిత్ర నిర్మింపబడటానికి ముందు కపుల చరిత్ర, కపుల జీవిత చరిత్ర, సాంఘిక సాంస్కృతిక చరిత్ర, రాజకీయ చరిత్ర మొదలైనవి వెలువదటం అవసరం. అట్లని ఆవస్త్రే వెలువదిందాకా సాహిత్య చరిత్ర రచనం ప్రారంభం కాకుండా ఉండటం కూడా ఇరగదు సామాన్యంగా. ఆయి కాలాల్లో ఆయి రచయితలు తమకు దూరికిన సామగ్రితో చరిత్ర నిర్మాణానికి పునాదులు వేస్తానే ఉండారు. తెలుగులో సాహిత్య చరిత్ర నిర్మాణ కృషికి ప్రేరణ కల్పించింది పొళ్ళాత్మ్య ప్రభావమే. అందులోనూ ఆంగ్ల సాహిత్య ప్రభావం ప్రభలం. తెలుగులో వెలసిన కపుల జీవిత చరిత్రలమీద కాని, సాహిత్య చరిత్రలమీద గాని పొళ్ళాత్మ్య ప్రభావం ఎలా పసిందని ప్రశ్నించుకంటే-మొదట గమనింపవలసిన అంశం ఆ ప్రభావం ప్రత్యుషం కాదని పరోక్షమైనదని సృష్టమౌతుంది. ప్రక్రియా పతిజ్ఞానమే తెలుగువారు ల్గపొంచారు కాని ప్రక్రియా నిర్వహణ శిల్పాన్ని అంతగా స్వాయంత్రం చేసికోలేదని సృష్టమౌతుంది.

కపుల చరిత్రలు - సాహిత్య చరిత్రలు

ఆంగ్ల సాహిత్యంలో దా॥ శామ్యాల్ ణాన్సన్ ఆంగ్ల కపుల జీవితాలను రచించే మాగ్గాన్ని చూపాడు. ఆంధ్ర రచయితలకు ఆ ల్గంథం మొదట ప్రేరణ కలిగించింది. మనకు తెలిసినంతవరకు కల్పుల్ కాలిన్ మెకంటి (1758-1821)తో కలిసి పనిచేసిన కావలి సోదరులు ముగ్గరిలో చివరివాడైన కావలి వెంకట రామస్వామి రచించిన దక్కను కపుల చరిత్ర (Biographical Sketches of Deccan Poets) ఈ కాథలో మొదటి ప్రయత్నంలా కనపడుతుంది.

అయితే, ఇందులో ఆంధ్ర కవుల చరిత్ర వ్రాయారన్న ప్రయత్నంకంటే దక్షిణ భారతభండంలోని కొందరు కవులను పరిచయం చేయాలన్న ప్రయత్నమే ముఖ్యంగా గోచరమౌతుంది. ఇది ఆంగ్లములో రచింపబడటంచేత భారతీయులనూ, పాశ్చాత్యులనూ కూడా ఆక్రూంచింది. “1829 నాటికి ఆంగ్లములో ఇంత చక్కగా ప్రాసిన వారిలో దక్షిణ దేశియు లెవ్వెటును లేరనవచ్చును. వంగ దేశములో మాత్రముండిరి”¹³-అన్న దా॥ కొత్తప్రభీ వీరభద్రరావుగారి మాటలు ఆ గ్రంథ రచనయొక్క విఱవను వెలువరిస్తున్నాయి. “కవిత్వమును గూర్చి ప్రాయునప్పదు ‘అరిస్టోబిలు’ను, సౌందర్యమును గూర్చి ప్రాయునప్పదు ‘పోర్ట్‌జెసన్స్’ను ఉదాహరింపగలిగియొదుట, నాటికి సామాన్య విషయము కాదు. ఉదాత్ము (sublime), సుందరము (Beautiful) అను విశేషము లను, కవిత్వపరముగా వాటగలిగినంత విఫ్ఫానము కలహాదు రచయిత అన్నప్పుడా తనిసై పాశ్చాత్యే విఫ్ఫాన సంస్కృతుల ప్రభావమెంత కలదో తెలియును”¹⁴ అన్న వీరభద్రరావుగారి సమీక్ష రచయితపైగం పాశ్చాత్యే ప్రభావాన్ని సృష్టి పడుస్తున్నది.

జయంతి రామయ్య వంతులుగారి ‘కవి జీవితములు’ 1898 లో గ్రంథ రూపం తాల్చినా, 1876 ప్రాంతంలోనే సకల విద్యార్థివర్గిని మొదలైన ప్రతికర్తలో ప్రేకటింపబడింది. “తొలిసారిగా కవిచరిత్ర రచనకు ఒక ప్రణాళిక నేర్చులచిన గురసాధ రామమూర్తిగారి ‘కవి జీవితములు’ ప్రపఠమాంధ కవి జీవితచరిత్రగా పేర్కొనుడగినది”¹⁵. ఈ గ్రంథంలోని విభాగం కావ్యప్రక్రియల నాక్షయించి-భారతాంధ కవులు, రామాయణాంధ కవులు, పంచకావ్య కవులు, దవ్విర్ధికావ్య కవులు, ప్రోథ ప్రచంద కవులు, పురాణ కవులు-ఇలా సాగటం ప్రకంసింపదగిన అంతం. ఈ రచనకు ప్రేరణ కలిగించింది రామమూర్తిగారు విద్యార్థి దళలో చదివిన ‘Critical and Biographical Essays of Poets’ అనే మొకాళే గ్రంథం.

ఈ గ్రంథంపీద దా॥ ఎన్. వి. రామారావుగారి సమీక్ష డాని వైశిష్ట్యాన్ని తెలుపుటుంది - “కవి జీవితము - ఆతని రచనలు, కృతిపతి-లేదా-ఐక్యయాతచరిత్ర, లోక ప్రభారమునందున్న కథలు, కవిత్వశైలి-ఈ క్రమములో గ్రంథ రచనా ప్రణాళిక కొనసాగినది. ప్రంంద కావ్యములను గురించిన చర్చ ఇందు

విషులముగా కలదు. ప్రబంధముల యందు కథా చమత్కారముకన్న వర్ణనా పాండిత్యమే ప్రధానమని పేరొక్కనిన రామమూర్తిగారు వర్షనలయందు మికిర్తెలి ప్రష్ట కనబలచిన వసు చరిత్ర కారుని ఉచ్చ స్థానమునందు నిలబెట్టిరి. ఈ దృష్టితోనే మను చరిత్ర కన్న కవికర్త రసాయనము మిన్నయిని, రామవ పాండవీయముకన్న హరిశ్చంద్ర నతోపాశ్చానము ప్రశస్తమైనదని భావించిరి. పింగళి సూర్యన కవిత్వ పరామర్సు ఇందు ప్రముఖ స్థానము నాక్రమించినది. ఆకాలమునే వెలువదిన దక్షిణమూర్తి 'పింగళి సూర్యన' (1898) ఇందు ఆమూలాగ్రముగా అండింపబడినది. కళాపూర్కోదయమునకు కాదంబరి మార్గ దర్శకమనియు, రామకృష్ణని కవిత్వము పదగుంభనమునకు ప్రసిద్ధమనియు రామమూర్తిగారు తలఁచిరి... కవుల కైలి గుణించిన రామమూర్తిగారి అభిప్రాయములు ఆంశగా పరిగణియములు కాకపోయినను. ఈ అభిప్రాయముల ప్రకటనతో కవులు తమ అవతారికలయందు పేరొక్కనిన కవిత్వ లక్షణములను వారు దృష్టి యందించుకొనిరి. 'కవి జీవితములు' కైలి గ్రాంథికమైనను సుబోదక ముగా, సుందరముగా నున్నది.'¹⁶ రామమూర్తిగారి 'కవి జీవితములు' జీవిత విశేషాలను తెలిపేదైనా, కవి జీవిత కావ్యార్థ సమన్వయ విమర్శన, దాని ద్వారా సాహిత్య విమర్శ స్పృహకు తొలి నాళ్లతో వెలుగులు వెదజల్లించని నిస్పంతయంగా చెప్పవచ్చుసా.

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు 'ఆంధ్ర కవుల చరిత్రము'ను రచించారు. ఇది మొదట 1886 లో వివేకవర్ణని, చింతామణి ప్రతికలలో ఫాగ్థాగాలుగా ప్రచురితమై అదే సంవత్సరంలో గ్రంథంగా వెలువదింది. ఆ తరువాత 1887 లో, 1890 లో, 1895 లో, 1899 లో మూడు భాగాలు కలిపి ఒకే గ్రంథంగా ప్రచురితమైంది. 1917 లో కొంత విషులికరింపబడింది. కాల్కుమ పద్ధతిలో సాహిత్య చరిత్రను యుగ విభాగం చేసికొని, ఆయా యుగాల్లో వెలసిన కవుల చరిత్రను, సాహిత్య వివేచనను పరశోదనార్థకంగా రచించిన గౌరవం పంతులుగారికి దక్కుతుంది. దాని ప్రాశస్త్యాన్ని వివరిస్తూ దా॥ అక్కిరాజు రఘుపతిరావుగారు చేసిన సమీక్ష విలువైనది. "వీరేశలింగం పంతులుగారి కవుల చరిత్రము తక్కిన కవుల చరిత్రముల కన్న విషిష్టమై యలరారుటకు, దానియందున్న మహాగుణములు రెండు. అందోకటి కవికాలాదుల నిర్ణయించిన పద్ధతి. రెండు, కావ్యశత్ర్య విమర్శ. పంతులుగారు పండితులును,

కవులను నగుటచే, కవుల గ్రంథములు పరిశీలించి విమర్శించి కావ్యశత్ర్వ వివేచన గావించి యుండిరి. కసుక, వారి కవుల చరిత్రము కేవలము కవి జాలాదులను నిర్మయించు బార్యిత్రక గ్రంథమే గాక, కొంతలో కొంత సాహిత్య విమర్శయనై యున్నది. పంతులుగారి కవుల చరిత్రము వాజ్ఞాయ చరిత్ర రచనమునకు ఘార్యారంగ మయ్యేను. వారు తమ గ్రంథమునందు సారస్వత విషయ సాకండముగ, సమగ్రముగ నొనరించియించడక పోయినను, కావ్య విమర్శయిందు కొన్నియుత్తమమలైన సంప్రదాయములను నెలకొల్పియింది''⁷ కవుల చరిత్ర నిర్మాణంలో పరిశోధన ప్రవృత్తిని, సాహిత్యచరిత్ర నిర్మాణంలో ప్రయోగ వ్యుత్తిని, బార్యిత్రక రచనా విదానంలో కాశ్త్రీయమైన, వైధికిని, కవి జీవిత కావ్యార్థ సమన్వయ విమర్శ పద్ధతిలో ప్రమాణ ప్రతిపత్తిని, సాహిత్య విమర్శ వైఖరులకు సౌంధ్యమ్యక్తిని కల్పించింది కందుకూరివారి కవుల చరిత్రం. తెలుగునాట శామ్యాల్ జూన్స్ ను మరిపించిన మనిషి కందుకూరి.

‘ఆంధ్ర వాజ్ఞాయ చరిత్ర’ మనే పేరులో వంగూరు సుబ్బారావుగారు సాహిత్య చరిత్ర నిర్మాణానికి ఒక కొత్తపుంత చూపించారు. 1920 లో మొదట ఈ గ్రంథం ప్రపురింపబడి 1857 లో పరిష్కారింపబడింది. వాజ్ఞాయ పరిణామ పరిశిలనలోపాటు ఆ పరిణామ వికాసానికి దేశ కాల భాషా మత రాజకీయాది పరిస్థితులు ఎలా దోషాదం చేశాయో వివరించే ప్రయత్నాన్ని సుబ్బారావుగారు చేసి, ఆ రంగంలో ఒక అదుగు ముందుకు వేళారు. ప్రక్రియాపరంగా పరిణామ వికాసాన్ని రచించే, పద్ధతినికూడా ప్రదర్శించారు. వీరి రచనాల్లో పాశ్చాత్య చరిత్ర నిర్మాణంలో పాచింపబడే సామాజిక సాహిత్య పరిస్థితుల పరస్పర సంబంధ వివేచనం విశేషాగా ప్రతిపత్తిస్తున్నది. అయితే ఇందులో సాహిత్య విమర్శ భాగం గొంగా కనబడుతుంది.

20వ శతాబ్ది పూర్వార్ధంలో ప్రపురింపబడిన సాహిత్య చరిత్రలలోనేకాక నేచేకిని కొన్ని విషయాలలో ఉత్తమమైనదని భావింపబడుతున్న గ్రంథం ‘కవిత్వవేది’ (కల్పారి వేంకటసులాయణరావు) రచించిన వాజ్ఞాయచరిత్ర సంగ్రహము (1828). వీరి గ్రంథ రచనలో పాచించిన విభాగం సమన్వయశైలిగా ఉంది. ప్రాచీన కవిత్వం (క్రి.పూ. 28-క్రి.వే. 1000), పురాణకవిత (1000-1880), కావ్యప్రణంభకవిత్వము (1880-1860), అర్యాచీన కవిత (1860 -

1875), నవ్వకవిత (1800-) అనే స్థాలమైన విభాగం కవిత్వ స్వభావాన్ని పద్ధి చేసింది. నారాయణరాఘవరు వాటిని ఖండాలని పేర్కున్నారు. అంతర్లీయ భాగాలతో సంఘ చరిత్ర, వాజ్మయ చరిత్ర, కావ్యవిమర్శ, యుగలభాష సమ న్యాయం-ఆనే అంశాలను తీసికొని సారవంతంగా, ప్రామాణికంగా రచన చేశారు. ఆంధ్రకవుల కావ్యరచన వైఖరులను, కవితా వైలక్షణ్యాన్ని నిర్ణయించే ఉప్పుడు ప్రాచ్య పాశ్చాత్య లభణ సమన్యాయ రృక్పతాన్ని ప్రదర్శించటం కవిత్వానికి రచనలోని పరుసవేది. ఇట్టి ప్రపుత్తికి దోహదం చేసినవి లాంగ్, కైస్ట్ట్స్ బరి మొకలైనవారు రచించిన ఆంగ్ల సాహిత్య చరిత్ర రచనలు. కవి, కావ్యము, వాజ్మయ విమర్శ అనే అంశాన్ని ప్రథమ ఖండంలో ఉపోద్యాతంగా రచించి చరిత్ర రచనలో ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సమన్యాయ వివేకాన్ని ప్రదర్శించారు. ఉదాహరణకు ఈ వ్యాక్యాలు చూడండి - 1. ‘అద్యాలు మహాకవులునగు వాల్మీకియు, సమరుడును, పోమర్ మనకు నాదర్శప్రాయులు.’ 2. ‘వాల్మీకి రామాయణమువోలే హోమరుని ‘ఇలియము,’ ‘టిస్సి’ యును కావ్యద్వారయు పాశ్చాత్య హృదయంతరాశములు బొంగి తజ్ఞాతీని బుసితము సేయుచున్నవి.’ 3. ‘హెచ్చుతగ్గగా ప్రకీ. వె. 500-1000 సం॥ కాలము తెఱగాంధ సంధి కాలముగా సుందనగుననియు, కాననే తత్కాల మింగ్లీషులో మిడిలింగ్లీషు (Middle English) యుగమునందువలె భాష ప్రస్తుత రూపమంచ ఉండె ననియు నూహించి, కార్బ్యూరణ సంబంధముచే నిర్ణయించుకొండిమి.’ 4. ‘షురాణ, విషులకావ్య, కావ్యప్రబంధములు వరుసగా Myth, Epic, Romance లను బోలియుండును. తెనుగులో లభణమిక్రమము మట్టిల్లినందున ననియే ఇవి యనుటకు వలనుపదదు, కాని. తత్త్వద్వావములు ప్రాధాన్యమును వహించియుండును. కాతులు బిన్నములు, వాజ్మయములు నటులే’. (పు. 88).

5. ‘ప్రతి భాషకు నేడో యొక కాలమున నత్యదిక రాణాదరణము, లేక గ్రంథరచనము తట్టసించుచున్నది. ఆట్టి మహాయగముతోనే యత్పోత్తమ సారస్వత యుగము ఒకానొకప్పుడు ఏకిభవించట గలదు. రోము సామ్రాజ్యము నకు ఛందిన లాటినుభాషలో Augustus చక్రవర్తి కాలమున నట్టి సమన్యాయ యుగము గుదిరి సుప్రసిద్ధమైనది. సంస్కృతములో కాశిదాసుని విక్రమాదిత్య యుగ మట్టిది. కాని, ఇంగ్లీషులో Augustan Age అనున దొకచి. ఉత్పోత్తమ సారస్వత యుగము షైక్షియరు కాల మింకొకచి డైనది. తెలుగున నట్టి డైనది, ఉత్పోత్తమ యుగము తిక్కన డైనది. మహా

యుగము తృక్కష్టదేవరాయలదైనది. కాల సాహిత్యము ప్రభుత్వ లక్ష్మీక్యమును బట్టి రెట్టయగము కాక తీచుములో జెర్పిన (ఎక్స్‌ప్రైయర్, మిలనులవరె) తిక్కన పోతన లొక్కుచో గూడుచు... ఉత్తరయి భాషావేదుల కట్టి జిళ్లాసలకు వీలున్నది గాని మన తిక్కన, పోతున్న లింగీషువారి వేక్కియరు, మిల్లస్టవలెనని మనవి చేసికొనుచున్నాడ..” (పు. 108-109).

6. ‘పాట్సుత్వకశక్తి’ జీవితము కేవలము సుఖపేతున్న. శకపీరుని (Shakespeare) కీయోప్లాతా (Cleopatra)తో కాలిడాసుని శకుంతలను బోర్జీ చూచుచు... ఆత్మ శరీరముల బోఱునవి ప్రాచ్య పాట్సుత్వ శిర్ములు’ (పు. 285).

7. [దర్శకరం కృష్ణమాబాద్యులు, చిలకమర్తి లక్ష్మీ నరసింహం, కోలాచలం తృనివాసరాతు, వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి] ‘పై వారు వరుసగా కవిత్వ ప్రార్థన్యమున Shakespear, Marlow, BenJohnson, Webster లను బోఱడురేపో.’ (పు. 269)

అర్యాచీన యుగాన్ని సమీక్షిస్తూ ‘కవిత్వవేది’ - ‘పాట్సుత్వ వాష్మయ శక్తియాంధ సారస్వతము నాక్రమించినది’ అని తీచు చెప్పాడు (పు. 270). అంతేకాదు, కవిత్వవేది కలంలో పాట్సుత్వ ప్రభావశక్తి ఆవేశించింది. అయిని, ఆయన దృక్పథం శారతీయం; తులనాత్మక పరిశిలనతో పాట్సుత్వ సాహిత్యాన్ని అశ్వయనం చేసి, సాహిత్య చరిత్రకు సంబంధించిన విఱువైన నిర్దయాలను తీసికొనేతప్పుడు ఆ సంస్కృతాన్ని వాడుకొన్నాడు. వీరి యుగలషణ సమ న్వయం నేడుకి. సాహిత్యయగ లషణ విచెనకు ‘బ్లూప్రైంట్’గా పనికివస్తోంది. ఇంతవరకు వల్పిన సాహిత్య చరిత్ర కర్తలలో పాట్సుత్వ ప్రభావం రక్కగతంగా కవిత్వవేదిలో ప్రతిపరించినట్లు మహావ్యరితిలో కానరాదంటే అతిశయ్యాక్త కాదేపో. కాలం తెల్పిన విళ్లానం తరువాతి వారి కలాల్సో కనపడవచ్చును. కాని, ఆదునిక రచనలో కళగా సిలిచింది.

‘తెలుగులో వెలసిన సాహిత్య చర్చితం నన్నింటిని సమీక్షించటం తు గ్రంథరచనాదేవీకం కాదు. ఆ పనియిదివరకై ఎందరో చేశారు. ప్రభావ పరిశిలన

పరిధిలోక వచ్చే వాదినే స్వృశించటం జమగుతుంది. కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు కూడా వాజ్ఞాయ చరిత్ర-రచన సంగ్రహంగా చేశారు. ఖండవల్లి లక్ష్మిరంజనంగారూ, దివాకర్ల వేంకటావథానిగారూ సాహిత్యచరిత్ర సంగ్రహాలు ప్రాశారు. ఖండవల్లి వారిది మధుర వచన రచనలోనూ, దివాకర్ల వారిది సార సంగ్రహారచనగానూ వెలువద్దాయి. మదరాసు విశ్వవిద్యాలయంవారు వాజ్ఞాయ చరిత్రల నిర్మాణం చేయించారు. నిడదవోలు వెంకటరావు, శిష్టా రామకృష్ణరామ్రీ గారలా కృష్ణలో పాగ్గాన్నారు. నిడదవోలువారి రచన విశ్లేషణాత్మకం; విషయ సేకరణ. అందులో ముఖ్యం. శిష్టావారు ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సాహిత్య లక్షణాలను సమన్వయించుకుంటూ రచన చేశారు. ప్రత్యేకంగా చరిత్ర ప్రాయకపోయినా వేటూరి ప్రభాకరణామ్రీగారు మొదలైన పరిశోధకులు పాశ్చాత్యుల పరిశోధన ప్రపృతితో కవుల చరిత్రకు ఆకరాటు సేకరించారు. ఆ తరం పరిశోధకులకు ప్రపేరణ కల్పించింది సి.పి. క్రోన్. ఆయన ప్రభావం సాహిత్యచరిత్ర నిర్మాణం వెనుకనున్న పరిశోధన కృష్ణమీద ఐలంగా ఉంది. సాహిత్య రచనా ప్రక్రియలో వేదం వెంకట కృష్ణచర్చ, దేశమణ్ణ అచ్యుతరావు, నేలటూరి వెంకటరమణయ్య మొదలైనవారి మీద పాశ్చాత్యమైన అచ్చిలన ప్రవృత్తి ప్రభావం కనపడుతుంది. మరుపాపంతులవారి ఆంధ్ర రచయితలు చక్కని వాజ్ఞాయ చిత్రాలు. కురుగంటే వారి 'నవ్యాంధసాహిత్య వీధులు' ఆనేక అభిప్రాయాలు, ఉదంతాల కదంబంలా సాగినా, నవ్యాంధ సాహిత్యచరిత్ర నిర్మాణానికి సామగ్రిని కూర్చున సరళమైన రచన. ఇక విస్తృత ప్రచాఇకతో సాహిత్యచరిత్రను నిర్మించిన వారిలో చాగంటి శేషయ్యగారిని పేర్కునాలి. వారి "ఆంధ్రకవితరంగిణి" పన్నెందు సంపుటాలు కవి కాల గోత్ర క ర్మత్య చర్చలతోనూ, లగంత పొర్కాపర్య చర్చలతోనూ, వివిధ వాడాల కోలాహలంతోనూ సాగింది. చారిత్రక విమర్శను సాహిత్యచరిత్రలో ప్రవేశపెట్టినా, సాహిత్య విమర్శను తగినంతగా అందించలేక పోయారు డాంగబేవారు. ఆధునికంగా వెలువడిన సాహిత్య చరిత్రలలో ఆరుదగారి 'సమగ్రాంధ సాహిత్యం' (12 సంపుటాలు) విస్తృతమైంది. యగ విభాగంలో రాజకీయ చరిత్ర దృక్పత్తానికి ప్రారాణ్యం ఇవ్వటం, ఒక్కుక్క యుగంలో సాహిత్య పరిణామానికి భిత్తికగా అమరిన రాజకీయ, సాంఘిక, మత, వాజ్ఞాయ పరిస్థితులను సమన్వయాత్మకంగా చిత్రించటం, తెలుగులో ఇంతవరకు కవులను గురించి జరిగిన పరిశోధననూ, విమర్శనూ సమగ్రంగా అధ్యయనం చేసి, సమ

స్వయంకృదంతో నూత్నాంశాలను ప్రతిపాదించటం, చరిత్రను కథామాధుక్కుంతో నింపి సామాన్యపతితులు కూడా చవులారించేటట్లు ఆవిష్కరించటం, పరిశోధన ఫలితాంశాలను పద్మికలుగా సమర్పించడం, అష్టిలసాత్మక విమర్శను, తులనాత్మక విమర్శను కవి కావ్య పర్యాలోచనలో మేళవించి సాహిత్య విమర్శను సాగించటం మొదలైన విశేషాలు ఆరుద్ర రచనను సర్వజ్ఞానామోదంగా తీర్చి దిద్దాయి. ‘కవిత్వ వేది’ చేసిన బాటలో కొష్టార్థులుగా సదిచాడు ఆరుద్ర. పింగళి లక్ష్మీకూంతంగారి ‘ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర’, ఎందరికో శాఖలిఖ పెద్ది, ఆలస్యంగా వెబువడినా సాహిత్య దృక్కుఠంతో, విలువలను నిర్ణరించే నైషుణ్యంతో ప్రామాణిక గ్రంథం. అయినా ఆనమగ్రం. వారు చేసిన యుగ విభజనం యుగ కర్తలైన కవులను, మారుతున్న సాహిత్య ప్రవృత్తులను దృష్టిలో ఉండకొని చేసింది. సాహిత్య చరిత్ర నిర్మాణంలో వీరు చేసిన విభాగమే సాహితీపరుచలో ప్రామాణికంగా చేలామజి అవుతున్నది. ప్రాక్షిప్త దృక్కుథాత సంగమ తీర్థం పీరి సాహిత్య సమీక్ష. ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్రను ఆంగ్ల భాషలో రచించే ఉద్యమంలో గిదుగు సిటాపతిగారి ‘History of Telugu Literature’ ను ప్రత్యేకంగా పేరించునాలి.

తెలుగులో యుగ చరిత్రలు, ప్రక్రియా చరిత్రలు మొదలైనవి ఒపుళంగా వచ్చాయి. అయితే, వాటిలోని పరిశీలన విధానంపై పాణ్పుత్య ప్రభావం అంతో యింతో కనపడుతూనే ఉంటుంది. ఆవి సమగ్ర సాహిత్య చరిత్రకు తోడువడే ఆకర గ్రంథాలుగా ఉపకరిస్తున్నాయి. పరిశోధన దృష్టితో చూస్తే పీచి విలువ గడింపడగింది.

తెలుగులో ఎన్ని సాహిత్య చరిత్రలు పచ్చినా ఆంగ్లంలో లాగా ప్రక్రియా వికాస చరిత్రను చేపే ప్రామాణిక గ్రంథాలు ఇంకా రాలేదు. ప్రక్రియా పరంగా సమగ్ర సాహిత్య చరిత్ర నిర్మాణం జరగాలనీ, సాహిత్య దర్శన, సిద్ధాంత వికాస చరిత్రలు రావాలనీ, తులనాత్మక సాహిత్య చరిత్రలు కావాలనీ విమర్శకులు భావిస్తున్నారు. అయితే, పురాణ, కావ్య, ప్రబంధ, యిక్కగాన, శతక, ఉదాహరణ, సాటక, నాటకా, నవలా, కథానికా, హరికథా, వ్యాస, వచన, ద్విపదాది ప్రక్రియలను చారిత్రక దృష్టితో సమీక్షిస్తూ, ఉత్సత్తు వికాసాలను వివరిస్తూ గ్రంథాలు, సిద్ధాంత వ్యాసాలూ వచ్చాయి. వాటిలోని

పరిశోదనాంశాలను నిగ్రహించి, సమన్వయించి, పొక్కాత్మక పరిజ్ఞానాన్ని వినియోగించుకుంటూ శాశ్వతీయంగా, అధికారికంగా సాహిత్య చరిత్ర రచనం జరుగ వలసిన ఆవసరం ఎంతైనా ఉంది. దానికి ప్రభావ పరిశీలనం ప్రయోజనాత్మకంగా ఉపయోగపడుతుంది.

కవిత్వ చరిత్ర

సాహిత్య చరిత్రలో కవిత్వ చరిత్రకు ఒక ప్రత్యేకత ఉంది. తరతరాల తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో కవిత్వం పరిషామం చెందిన తీరుతెన్నులను పరిశీలించే ప్రపృతి యాటువంటి ప్రక్రియల్లో ప్రభాసంగా కనపడుతుంది. ‘ఆంధ్ర కవిత్వ చరిత్ర’ మనే పేచుతో భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు 1926 లోనూ, బసవరాజు వేశట అప్పొరావుగారు 1942 లోనూ రెండు గ్రంథాలు ప్రచురించారు. నారాయణమూర్తిగాతి రచన కవిత్వతత్వ విచారానికి అంకితమై పోయింది. దానికండి బసవరాజు రచన బలమైనది. ప్రాచ్య పొక్కాత్మక లాష్టికుల విమర్శకుల సాహిత్య సిద్ధాంతాలనూ, కవితా దృక్ప్రథాలనూ, తదను బంధ సాహిత్యశాస్త్ర విశేషాలనుతుంచుకున్నా, సమన్వయ దృక్ప్రథంతో వివరించిన గ్రంథం అప్పొరావుగారి ‘ఆంధ్రకవిత్వ చరిత్రము.’ తులనాత్మక సాహిత్య సౌందర్యశాస్త్ర పరిజ్ఞానం విద్యార్థులో వ్యాపించాలంటే ఆ గ్రంథం తునర్కుద్దితం కావటం ఎంతైనా ఆవసరం.

ఆధునిక కవితా చరిత్రలలో ‘తెలుగులో కవితా విప్పవాలు’ (1978) ప్రత్యేకంగా పేర్కొనదగిన విలువైన రచన. రచయిత డా॥ వేల్చేరు నారాయణరావుగారు. మారిక్కునిష్ట దృక్ప్రథంతో నన్నయ నుంచి నేటిదాకా వచ్చిన విష్టవాలను సమీక్షించి, కవితలో వాటి ప్రభావం ఎలా బలంగా ప్రతిఫలిస్తుందో వివరించే విమర్శ గ్రంథం ఇది. విష్టవ శబ్దం కవితాపరంగా కూడా వాడేవారు మారిక్కునిష్టులు. వారి దృక్ప్రథంలో విష్టవమండి యిలా చెప్పుకోవచ్చు - “ప్రపంచం మిధ్యకాదు; వాస్తవికమైవది; ప్రపంచంలో వున్న వస్తువులు దేనికటి సంబంధం లేని తునకలు కావు. పరస్పరం సంబంధం కలిగి వున్నాయి. ఏది స్థిరమైనది కాదు. ప్రతిది మార్పు చెందుతూంది; వృద్ధి చెందుతూంది; నశించుతూంది. ఈ అధివృద్ధి ఒక దళ వరకు క్రమంగా జరుగుతుంది. చివరకు తీవ్ర

మైన మర్కుజ జరిగి నూతన స్వభావం ఏర్పడుతుంది. ఆంతరంగిక పోరాటం వలితంగానే అఖివ్యాది జరుగుతోంది; నథించి పోతున్న లక్షణంపైన వృథి పొందుతున్న లక్ష్యం యొక్క విజయమే చివరకు వచ్చే ఘర్షణ. ఆదే విషపం.”⁸

నారాయణరావుగారు ఇటువంచీ విష్టవాలు తెలుగు కవితలో ఎలావ్చేయా పరిశీలిస్తూ - “సాంఖిక అస్తిత్వమే చేతన్యాన్ని నిర్మించున్న మార్కెట్ ప్రతిపాదన ప్రాతిపదికగా తీసికొని తెలుగు కవిత్వాలో వచ్చిన మార్పుల స్వయం పరిశీలించటం” తమ రచనకు లక్ష్యమున్నారు. “కవితా విష్టవాలు కేవలం కవులవల్ల రావు. కవులు విష్టవాసికి వైయ్ క్రిక్ కారణం (Subjective factor)గా ఉపకరిస్తారు. పసుకారణం (Objective Factor)గా సందర్భంలోనూ, శ్రోతర్లోనూ వుంది. కవితా విష్టవాలు ఈ దెండు కారణాల పరస్పర చర్యవల్ల వస్తాయి. సాహిత్య చరిత్ర సాహిత్యరంగంలోని ఒక ఆంతరగతి తర్వాతవల్ల నడుస్తుంది. ఈ సంగతి గుర్తించకుండా రాసిన సాహిత్య చరిత్రలు యాదృచ్ఛిక కారణాల కట్టుకథలుగానూ, కవుల చరిత్రల సంపటిలుగానూ ఆయా చరిత్రకారుల సొంత సాహిత్యాల్యిద్యుమం ప్రకటనలుగానూ రూపొందుతాయి.”⁹ ఈ వాక్యాలు నారాయణరావుగారు ఏర్పక్కటితో కవితావిష్టవాలను సమీక్షించాలో స్వప్తం చేస్తున్నాయి.

నారాయణరావుగారు ఈ గ్రంథంలో ఏర్పరచకొన్న పారిభ్రాష్టికపదాలూ, చేసిన సమన్వయాలూ గమనిస్తే వారి సిద్ధాంతపద్ధతి తెలుస్తుంది. గమనించండి-మచ్చుకు కొన్ని:

1. “సన్నయ కాలం నుంచి ప్రాచుర్యానికి వచ్చి, ఆశ్రాస్యలైనవారు రచిస్తున్న సాహిత్యాన్ని లిఖిత సాహిత్య మని, అంతకు ముందు నుంచి వుంది, నేటికి కొనసాగుతున్న అలిఖిత సాహిత్యాన్ని ఆశ సాహిత్య మని ఈ వ్యాసంలో పేర్కుంటున్నాను.” (ప. 5)

2. “ఈ వ్యాసంలో నేను ఆల్వర్డ్ సి. లార్డ్ సూచించిన పద్ధతులు కొన్ని అనుసరించాను. అయితే, లార్డ్ పరిశోధన అంతా యుగోస్తావిమూలో జరిగింది. తెలుగు దేశపు పరిస్థితులకి ఆయన నిర్మయాలు అన్నీ వరించవు.” (ప. 5)

8. “తన కవిత్వానికి ప్రతిఫలన వచ్చినప్పుడూ, తన కవిత్వం కొత్త తరహది అయి, అందుకు అనుకూలమైన ఆభిరుచి క్రోతల్లో తానే కల్పించుకో వలసిన ఆవసరం కలిగినప్పుడూ ప్రతికపీ కవిత్వం గురించి కవిత్వం రాశాము. ఈ పని నన్నయగారు చేశారు; పాలుగ్గ-రికి సోమునాథుడు చేశాడు; పెద్దన్నగారు చేశారు; భావ కవులు చేశారు; అఘ్యదయ కవులు చేశారు; ఈ రకమైన కవిత్వాన్ని అదికవిత్వం (meta-poetry) అన్నాచ్చు”. (పు. 49):

4. “రాజులు కవుల్ని ఏనుగు లెక్కించారు. కనకాభివేకాలు చేశారు. నిషమే. కానీ, వారు ఉంపులు కత్తెల్ని ఉంచుకున్నట్టే కవుల్ని ఉంచుకున్నారు. కొండాళచో వారి కిచ్చే గౌరవం వీరి క్వాల్యోదు”. (పు. 65)

5. “ఒక కొత్త సాహిత్య మార్గం రావడం అంటే కేవలం వస్తువు మారదమో, భావ మారదమో, ఛందస్సులు మారదమో మాత్రం కాదు; రచనా, సూక్తాలు మారతాయి. ఆ కారణంచేత, అంతకు ముందున్న సాహిత్యానికి వర్తించిన విమర్శ మార్గాలేపి ఈ కొత్త సాహిత్యానికి వర్తించచు. వర్ష్ణవర్త చెప్పినట్టు ఒక కొత్త సాహిత్య మార్గాన్ని ఏర్పరిచిన ప్రతి గౌప్య కపీ, ఆ సాహిత్యాన్ని ఆనందించడాసికి కాచలిసిన అభిరుచిని, పాతకులను తానే కలిగించుకోవారి, లేదా అది ఒక ఉద్యమంగా తీసుకొని విమర్శకులు చెయ్యాలి. గురజాద కవిత్వానికి ఈ విధమైన విమర్శ తోడ్యాటు లేకపోయింది... గురజాద ప్రారంభించిన కవితా విప్పచం ఆసంహారంగా మిగిలిపోయింది. ఒక వృక్షి ఎంత గౌప్య కవి అయినా, కవితా విప్పచం తీసుకురాలేదన్న విషయానికి ఈ అంశం గుర్తు”. (పు. 105, 104)

6. ‘కథను వొదిలేసి వర్ణనలతో ప్రబింధం ఎక్కువకాలం నిలువలేసటే, కథని వొదిలేసి అనుభూతితో భావకవిత్వం ఎక్కువకాలం నిలవలేదు.’ (పు. 158)

7. ‘రమణీయవేషం వేసుకొని ఆకవిత్వం కవిత్వంగా చలామణి అవుతన్నప్పుడు ఆకవిత్వ వికృతాకృతితో వచ్చిన కవిత్వం దిగుబర కవిత్వం.’ (పు. 194).

8. ‘సాహిత్య విమర్శతో ప్రశాసాహిత్యానికి చోటుదొరకలేదు’. (పు. 212)

9. ‘రచయిత తన రచనద్వారా అంతవరకూ బయటపెట్టిజడని వాస్తవాన్ని బయటపెడతాడు. ఆ పని చెయ్యడంతో, ఆ వాస్తవాన్ని మార్చాలనే లభ్యం గర్చితమై వుందని గుర్తించినవాడు సిబద్ధ రచయిత’. (పు. 227)

10. 'ప్రస్తుతకాలంలో నిబిద్ధత రాజకీయం కాకతప్పరు. నిబిద్ధతావాదం సాహిత్యాన్ని రాజకీయమయిం చేస్తున్నదనే విమర్శకు నిబిద్ధుల సమాచారం ఇది. మన తరంలోని సమస్యలన్నిటికి రాజకీయ సమస్య ఒక్కచే మూలభాతపైన దూపం. అందుచేత రాజకీయాల్ని తప్పించుకోవటం వాస్తవికతని తప్పించుకోవడమే'. (ప. 281)

రచయిత దృక్కథం మార్క్సిస్టు దృక్కథం. కవితా విషపాలను గూర్చి చేసిన ఆనువర్తిత విమర్శపద్ధతి రచయిత సౌంఠం. రచయిత చేసిన నిర్దియాలస్తు నిర్దిష్టాలనీ, శాస్త్ర సమ్మతాలనీ, వారివాదంలో వైరుద్యాల లేవనీ విమర్శకు లంగికరింపకపోవచ్చును. కానీ, మార్క్సిస్టు దృక్కథంలో కవితారంగంలో వచ్చిన విషపాలను సమీకించే పరిశోధన గ్రంథం ఇది.

సాహిత్య చరిత్ర రచనను గురించి వివేచిస్తూ రెనె వెలక్, ఆస్ట్రీన్ వేరెన్ తమ "Theory of Literature" గ్రంథంలో చేసిన సమీక్ష ఈ సందర్భంలో గమనింపదగింది— "The problem of writing the history of a period will be first a problem of description: We need to discern the decay of one convention and the rise of a new one. Why this change of convention has come about at a particular moment is a historical problem insoluble in general terms. One type of solution proposed assumes that within the literary development a stage of exhaustion is reached requiring the rise of a new code. The Russian formalists describe this process as a process of 'automatization', i.e. devices of poetic craft effective in their time become so common and hackneyed that new readers become inured against them and crave something different, something, it is assumed, antithetic to what has gone before. A see-saw alternation is the scheme of development, a series of revolts ever leading to new 'actualizations' of diction, themes, and all

other devices. But, this theory does not make clear why development has to move in the particular direction it has taken : mere see-saw schemes are obviously inadequate to describe the whole complexity of process.”¹⁰

పెల్సేరు నారాయణరావుగారి ఈ గ్రంథాన్ని నిశితంగా విమర్శించి ఖండించినపాటు తీసుటారు కేవైంద్రశర్మ. కవిసేవారు ఈ గ్రంథ సమీక్షలు ఇంగ్లీషులో తెలుగుచేసిన ప్రతులను దేశంలోనే కొందరు విమర్శకులకు, రచయితలకు పంపారు. నావు పంపింది 25-5-1980 తేదీనాడు. ఆ సమీక్షలో శర్మ గారు గ్రంథకు రక్తమారిస్తూ దృక్కథం యొక్క అవగాహన గాథంగా లేదని, ఆశుపాహిత్య లిలితసాహిత్య సంప్రదాయాల వివేచనం శాస్త్రియంగా లేవసి, పెస్కు విషయాలలో ఆయు చేసిన ఆన్యయాలు, నిర్దయాలు పరితలను పెదత్రోవన పట్టించేటట్లున్నాయి విమర్శించారు. రస, చైతన్య శబ్దాలు ఆయుశాస్త్ర మర్యాదలను పాటించి రచయిత వాదలేదని, వాదవైఫిలీ ఏకవాక్యత లేదని పేర్కొన్నారు. వారు చేసిన విమర్శలో కొన్న వాక్యాలు గమనించండి.

1. “This book is over-populated with such fake theories and misconceptions based on half-baked knowledge of the principles of literature either modern or ancient. A more relevant point would be to show that the author is not at all in touch with any works related to Marxist theory of literature as there is no evidence to this effect in any part of the book.” (Typed review, పు. 16)

2. “The author has awfully failed to represent in this work the Marxist point of view on commitment in literature and concludes the discussion on the Existentialistic note of Sartre which definitely militates against Marxist principles on the subject. By taking Existentialistic stand the author has given

an anti-Marxist tone to the vital issue of commitment.” (పు. 22.)

శేషేంద్రశర్మ గారి విమర్శపై తెలుగునేని మధుసూదనరావుగారు ప్రతి విమర్శ చేశారు.¹¹ అందులోని ప్రధానాంశాలు కొన్ని-

1. “యుగ విభజనని, ఆ యుగాల్ని విప్పవం అనే పేరుతో నిరీశించ టాన్ని నేనుకూడా అంగీకరించటం లేదు. కానీ, అంతమాత్రమే చూసి ఇక ఆయన చెప్పిందంతా రచే అనే అభిప్రాయానికి రాగూడదు.” (పు. 4.)

2. “విప్పవమంచే వగ్గయ్యధం. అనివార్యంగా అది రాజకీయ రూపంలో ఉంటుంది.” (పు. 4.)

3. “నా. రా. లో మార్లికంగా వగ్గ దృక్కుఠం ఉంది. దాన్ని చరిత్రతో అన్వయించటంలో విఫలుడయ్యాడు. వగ్గ దృక్కుథాన్ని చరిత్రతో అన్వయించుండా మార్క్సిస్టు దృక్కుఠంతో సాహిత్య చరిత్రను రాయటం సాధ్యంకాదు. మొత్తం సమాజ చరిత్ర తెలిస్తే రఘు ఈ అన్వయం సాధ్యం కాదు.” (పు. 8.)

4. “నా. రా. భారతీయ మాఖిక ఆశ సంప్రదాయాన్ని అధ్యయనం చేయలేదని నేను సంవత్సరం క్రితమే రాశాను. మీరు ఆదే రాశారు. (మీరు కాపీ కొట్టలేదు లెండి.)” (పు. 7)

5. “వస్తువులో, రూప నిర్మాణంలో, అభివృక్తిలో భావ కవిత్వం విప్పవం తెచ్చింది అంటూనే మీరు లావకపితాన్ని విప్పవం కాదటున్నారు.” (పు. 10.)

6. “ఏరసం తన దృక్కుఠంనుంచి మొత్తం మానవ జీవిత రంగం కోసమే పోరాటం చేస్తున్నది. మొత్తం అంచే జీవితంలో అన్ని రంగాలలోనూ వగ్గ పోరాటం అని ఆర్థం.” (పు. 15.)

7. “మాఖిక కవితాన్ని ఆశ కవిత్వం అనకూడదు అనే మీ అభిప్రాయంతో నేను ఏకిత్తవిస్తున్నాను. దానికి మీరు చెప్పిన తారణాలతో నేను ఏకిత్తవించటం లేదు”. (పు. 18)

8. “చైతన్యం ప్రధానం, పదార్థం తద్వావం అనే వాట్ల భావవాదులు, పదార్థం ప్రధానం, చైతన్యం తద్వావం అనేవాట్ల భౌతికవాదులు. గతిశార్పక భౌతికవాదం పదార్థం ప్రధానం, చైతన్యం తద్వావం అని ... నిరూపించింది” (పు. 18)

ఈ వాదాంవలన లేలే వివయం ఒకటి. సారాయణరావుగారి గ్రంథం మారికొన్న దృక్పుథంతో వ్రాయబడు చేత ఆది భౌతికవాడ ప్రాతిష్ఠికను మన్నిస్తుంది. అన్నయాఁలో కొన్ని అభిప్రాయభేదాలున్నా తిఫురనేని మధుసూరనరావుగారు భౌతికవాడులే. గుంటూరు శేఖేంద్రశర్మగారు మాలి కంగా భావవాది. పీరి అభిప్రాయ భేదాలలో అభిరుచి విమర్శ భాగం వచ్చి పెద్దలే ముఖ్యంగా కనపడేది దృక్పుథ భేదం. ఈ భేదం ఈ యుగంలోని విమర్శ కులలో బలీయంగా ఉంది.

కవిత్యాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని సాహిత్య చరిత్రను యుగాలుగా విశ తీంచాలని గుంటూరు శేఖేంద్రశర్మగారి ప్రతిపాదనం ఒకది ఉంది. వారి దృష్టిలో సాహిత్యయుగాల విభజనం ఇలా ఉండాలి.

1. వాచ్యార్థ ప్రధానయుగం(నన్నయ నుంచి తిరుపతి వేంకట కవులవరకు)
2. లక్ష్మార్థ ప్రధానయుగం (రాయపోలు నుంచి కరుణార్తి వరకు)
3. ద్వితీయ వాచ్యార్థ ప్రధానయుగం (తీతీ నుంచి కుందుర్తి వరకు)
4. ద్వితీయ లక్ష్మార్థ ప్రధానయుగం (శేఖేంద్రతో ప్రారంభించి ఇప్పుడు నదుస్తున్న కవిసేనయుగం)

కానీ స్థాంగా రాయపోలు నుంచి యానాచీవరకు ఆధునిక యుగమనే అనుకోవాలి¹². (చూ. కవిసేన మేనిషెస్టో. పు. 282)

గుంటూరు శేఖేంద్రశర్మగారు ప్రకటించే అన్ని అభిప్రాయాలూ ఈ తీస్తి యంగా, ప్రామాణికంగా ఉంటాయని చెప్పలేదు. సాహిత్య కౌముది నాచి అభిప్రాయాలు కవిసేన మేనిషెస్టోనాచీకి కొన్ని మారిపోయాయి. ఆ మారిపోయిన ప్రాయాలు కవిసేన మేనిషెస్టో ద్వారా మార్చాలను. ఆది ఒకది. వారి యుగాన్ని సమర్థించుకోటూనికి శూర్యాయాలను, వాదీలో ఇది ఒకది. వారి యుగాన్ని సమర్థించుకోటూనికి శూర్యాయాలను, తల్కువ చూపు చూడవలసిన ఆవసరం లేదు. సమకాలిన సాహిత్యాద్వారమాలను తల్కువ చూపు చూడవలసిన ఆవసరం లేదు. సమకాలిన సాహిత్యాద్వారమాలను తల్కువ చూపు చూడవలసిన ఆవసరం లేదు. సాహితీవేత్త లెవ్వోరూ అంగీకరించరని నా అభిప్రాయం.

ఆంద్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వారి 'సారస్వతవ్యాసములు' మొదటి సంపుటికి ద్వితీయ ముద్రణ పీటికలో జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యం (ఈ గ్రంథ రచయిత) తెలుగు కవిత్యాపు తీరుతెన్నులను వివేచిస్తూ నన్నయ నుండి ప్రఱంధ యుక్తవు దాకా అయి యుండ కవుల సాహిత్య దృక్పథాను బట్టి కవితలో

వల్చిన పరిణామాన్ని పట్టిలించి ఒక సమస్యయ సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించాడు వివరాల జోడికి పోతుండా తాత్పర్యాన్ని పతితల సౌకర్యార్థం ఇక్కడ బొంచు పరుస్తాను.

కవిత్రయంపారు ప్రధానంగా ధ్వని ప్రస్తుతాన్ని ఆదరించినవారు. ఇతిహాసాన్ని కావ్యస్వరూపంగా తీర్చిదిద్దినవారు. అయితే, నన్నయ రచనలో వస్తు ధ్వని, తిక్కన రచనలో రసర్ధన్ని, ఎజ్యయ రచనలో అలంకార ధ్వని అభికంగా కనపడతాయి. నన్నయ కవితలోని ఆస్వాదనియమైన సౌందర్యం శబ్దగుణ సంయోజనం పాన ఏర్పడింది. తిక్కన శబ్దగుణాలక్షంలో అర్థగుణాల సంయోజనం వలన కవితకు రుచి కల్పించాడు. ఎజ్యము వాక్యాకు గుణాలను ఆలంకారాలతో ఆతిశయింపచేయాన్న ప్రవృత్తి సహజాలంకారంలా సమకూరింది. నన్నోదుడు వస్తుతః ఆలంకార ప్రస్తోసార్లికి సుఖించినవాడు. అంకార వాదియై ఎప్పుడూ రసానికి మూడు మెట్లు దిగువన నున్నవాడే పదాలతో ప్రశ్బలనశిలాన్ని కల్పించే భావపాపాని పొల్చుక్కరికి సోముణుని కవితలోని రుచికున్న గుణమైతే. శబ్ద పుగుర్విత్తితో రచనా సౌందర్యాన్ని సృష్టించి, భక్తి పొరవళ్యాన్ని కల్పించే శింగం పోతన కవితా గుణం. నాచన సోముడు చమత్కార ప్రస్తోసాన్ని ఆంధ్ర సాహిత్య రంగంలో ప్రవేశపెట్టి, తాను నవిన గుణసనాధు దయ్యాడు. త్రీసాదుడు తెలుగు కవితను చమత్కార మార్గంచుండి రీతి ప్రస్తోసానికి వస్తించాడు. సాహిత్య ప్రస్తోసాల్లో ప్రబంధ కత్తులు అలంకార మార్గమే శరణ్యమైపోయింది. కాలపురుషు వారి కందించిన కల్పకం ఆంకార ప్రస్తానం. ప్రబంధ కవులలో ఆల్ఫసాని పెద్దన శబ్దార్గుళ్ళిష్టవు తన కవితలో పట్టం కట్టితే-రామరాజభూషణుడు శబ్దాలంకారశ్లేష్టవు తన కవితలో సువర్దాటి జేకం చేశాడు. ఇద్దరికి అలంకార ప్రస్తోసాన్ని రసోన్ముఖంగా నదిపించటం తెలుసు. పెద్దన తిమ్మను ఆంధంకారాలు ఉపమామూలాంన్న సిద్ధాంతానికి, రాయలు అలాకారాలు స్వభావాన్ని క్రితి మూలాలన్న మతానికి, సూర్య రామరాజభూషణుడు, చేమకూర వేంకటకవి అలంకారాల శ్లేష్టో క్రితమూలాలన్న శాపానికి, రామకృష్ణుడు అలంకారాలు వక్రోక్తి మూలాలనే అభిప్రాయానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూ తమ తమ కవితలను ప్రయోగపై చిత్రితో వెలయించారు. తెలుగు కవిత్వంలోని రుచి భేదాలను సమీక్షించి, తెలుగు కవుల సాహిత్య దర్శాల ప్రభావం వలన వారి వారి కవితల కేర్వడిన స్వరూప స్వభావాలను వివేచించే యా ప్రయత్నం క్రాత్తది. సహ్యదయుల దీని నెలా స్వీకరిస్తారన్నది ఇంకా గమనింపవలసి ఉంది.

"Honest criticism and sensitive appreciation is directed not upon the poet but upon the poetry"¹³ అన్న ఇలియట్ మాటలు ఆధునికాంధ్ర విమర్శ రంగంలో అందరం గుర్తుంచు కొనవలసిన అంశం.

సాహిత్య విమర్శ వ్యాసం

సాహిత్య విమర్శలను పెలయించటానికి తెలుగులో ఈ క్రిమంతమైన ప్రక్రియ వ్యాసం. తెలుగు వ్యాస పరికామని గురించి విస్తృత పరిశోధన గ్రంథం ప్రాసిన దా॥ కోలకలూరి ఇనాక్ తెలుగులోని వ్యాసం ఆంగ్ల లక్షణ లాభితమని నిశ్చయించి చెప్పారు. వారి మాటలలో "అంధ్రంలో" ఎవరు ఎలా చెప్పినా ఆంగ్ల ప్రఫావ వలితంగానే వ్యాస విషయం స్పృష్టమవుతుంది. కాబట్టి వ్యాస లక్షణాలు కూడా తద్వాపో సంబంధులగానే వున్నాయి. 'ఈ విషయమును గురించి విస్తరించి ప్రాయటు వ్యాస లేఖన మనబడును. ఇట్లు విస్తరించి ప్రాయ బడిన గ్రంథము వ్యాసము. వ్యాసమున నాద్యంతమేక విషయమే వివరించ బడును.'¹⁴ ఆంగ్ల వ్యాసధర్మమే ఆ గ్రంథంలో తెలుప బడినట్లు స్పృష్టమవుతుంది. 'వ్యాసము నాతి దీర్ఘముగ సుండు వచన రచన. కావ్యమునకు వలె గాక వ్యాసమునకు విషయ నిర్వహణమునందరి జాగరుకతయ, వర్ణనోచిత్యమును, ఉపక్రమోపసంహరి సామ్యమును ప్రధానాంగములు. వ్యాసకర్త సూచ్యమున మోహము జూపవలయును. విషయ సంగ్రహ రచనా రహస్యము నాత దెరింగి లయిందవలెను. సంగ్రహముగ నున్నదని రచన నిస్సారముగా నుండజనదు. సంశేష కథనంబును, విషయవిస్తృతియునను లక్షణద్వాయోపేతమై, వ్యాస మొప్పారు చుండవలెను, కడు విస్తృతఱబునచో నది వ్యాసం బన్నోప్పదు. దానిని వ్యాఖ్యాన మనియు, కావ్య మనియు పేర్కునదగును. పరిష్కార సూచ్యితయు, నిశ్చేపాంశచర్చయు వ్యాసమున నుండజనదు.'¹⁵ ఈ విధంగా సాగిన ఈ లక్షణయత్తుం చాలవరకు అంగ్లలక్షణ సంబంధిగానే వుంది.'¹⁶

కందుకూరి పీరేశలింగం పంతులుగారి నుండి నేటి వరకు ప్రసిద్ధ విమర్శకు ఠందరూ వ్యాసప్రక్రియను చేపట్టి నిర్వహించినవారే. విమర్శ గ్రంథాలు ప్రాసిన వారుకూడా ఎచనెద వ్యాసాలు ప్రాశారు. వ్యాసప్రక్రియ మీద ఆకృతి మీద పడే ప్రఫావం సర్వసామాన్యంగా ఉంది. దానిని వివరించటం సముద్రానికి ఏతం పడ్డటం లాంటిది. అయితే, సాహిత్య చరిత్రలో పాశ్చత్య

ప్రభావంతో విశిష్ట వ్యాసప్రక్రియలునడిపి, తెలుగువారి మీద కూడా అమితంగా ప్రభావం వేసిన వ్యాస రచయితలనే యిం సమీక్షలో గ్రహించట సమంజసం. అటువ-టి వారిలో మొట్టమొదట తెలుగు వారికి స్వరీంచేది - పానుగంటి లక్ష్మి నరసింహారూపారు. వారి సాంక్షేపిక వ్యాసాలు తెఱగుణాట ఇప్పటికి ఆస్తికి, అనురక్తి సి కలిగిన్నానే ఉన్నాయి.

సాంక్షేపిక వ్యాసాలు

పానుగంటి లక్ష్మినరసింహారూప (1885-1940) సాంక్షేపిక వ్యాసాలు అధికేషప వ్యాసాలుగా, ఉపన్యాసాలుగా, విమర్శకులచేత పరిగణింపబడుతూ ఉన్నాయి. ఈ వ్యాసాలమీద ఇంగ్లీషులో ఎదిసన్, స్టీల్ సంపాదక త్వరితో వెఱవదిన స్పృష్టేటర్ పత్రిక ప్రచురించిన స్పృష్టేకర్ వ్యాసాల ప్రభావం ఆక్రూతికి, అభివృత్తికి, నిర్వాహకలో స్పృష్టిగా గోచరిస్తుంది. ‘పానుగంటి సాహిత్య సృష్టి’ అనే పరిశిలన గ్రంథం వ్రాసిన దా॥ ముదిగాండ వీరతద్ర శాత్రువు స్పృష్టేటర్ వ్యాసాలకూ, సాంక్షేపిక వ్యాసాలకూ ఉన్న భేద సాదృశ్యాలను యిలా అనుశీలించారు:

“1. స్పృష్టేటర్ వలనే సాంక్షేపియ ఒక కల్పిత వ్యక్తి. స్పృష్టేటర్, సాంక్షేపిక వ్యాసాలను సంపూర్ణము నిమిత్తమే కృషి చేయుటకే చిన్న చిన్న సంఘములను స్థాపించిరి. 2. సాంక్షేపిక వ్యాసములందును, స్పృష్టేటర్ వ్యాసావళి వ్యందును గల విషయ తైవిధ్యము దాదాపుగా ఒక రీతిదే. ప్రజలకు సత్కృత్వరూప కఱపుటకు, సరసవీయేవేకము కలిగియటకు తద్రచయితలు ఇరువురును వోస్సు భోరటినే అవలంబించిరి. 3. తత్త్వ జ్ఞానమును (Philosophy) గూర్చి లోకములో నున్న అపోహాలను తొలగించి, సంస్కృతి, సభ్యతల విశిష్ట సారాంశమే వేదాంత జ్ఞానము అను సూక్ష్మ సత్కృతమును పానుగంటివారు, ఎదిసన్ నిరూపించిరి. 4. పానుగంటివారి సాంక్షేపిక రచనకు ఎదిసన్ రచన ప్రపాకమైనది అనుటలో సందియము లేదు. కానీ, కాల్క్రమమును అనుసరించి పాటుగంటివారు తరువాతి వారగుటచే ఎదిసన్ రచన కించునకు, ప్రపంచాలకు మెరుగులు దిద్దుకొనుటకు అవకాశము కలిగినది. 5. ఆశయములు ఇరువురుకును ఒక్కాటే యైనను, దేశకాం పరిస్థితులు బిన్నములగుటచేత ఇరువురి కృషి పద్ధతులయందును భేదము ఉండక తప్పడు.”¹⁷

‘పానుగంటి వారి సాంక్షేపిక దర్శనము’ అను అంశం పై ఉన్నానియు విశ్వవిద్యాలయంలో ఎం.పి.ల్., పరిశోధన వ్యాసం వ్రాసిన త్రిమతి

కిశాంబి హరిప్రియ సాంకీ వ్యాసాలను వ్యాసోపవ్యాసాలనే ప్రక్రియలు చెందుతాయి, ఆ ప్రక్రియలో ఆయన అద్వితీయదని పేర్కున్నారు. “వ్యాసమును ఉపన్యాసముగా నడిపించి, ఉత్సవమును కల్పించుటలోను, ప్రహసనముగా పలికించి ప్రక్రియలను కల్పించుటలోను, ఈ బ్రాలంకార శైలి విష్ణువుతో శ్రవణానందము కల్గించుట, వక్ర వ్యంగోఽక్కులతో ఉపదేశమును నిబింధించుట, సాంకీ వ్యాసోపవ్యాస ప్రక్రియలు విశ్వామిత్రువమును చూపించినపాఠు పాసుగంచేవారు. తెలుగులో వ్యాసోపవ్యాస ప్రక్రియలు మారుపేరు ‘సాంకీ’ తరువాత అనుకరణములు వచ్చినవేళాని, ఈ ప్రక్రియను మించిన ప్రతిథ మాత్రము సాహితీ లోకమున ప్రదర్శింప బడలేదు.” 18

సాంకీ వ్యాసాలలో సాంఘిక విమర్శకు మాత్రమే కాక సాహిత్య విమర్శకు సంబంధించినవి కూడ ఉన్నాయి. కవిత్వ స్వరూప స్వభావాలను గురించి, నాటక పవ్య రచనను గురించి, నాటకాలలో కొన్నించీలో కనపడే సందర్భ జూన్యూత గురించి, నాటక విమర్శ రీతులను గురించి, స్వియ చరిత్రలకున్న ప్రత్యేకతను గురించి, సద్గ్యమర్మ స్వరూప స్వభావాలను గురించి పాసుగంచే వారు చర్చించారు. సమకాలిన సాహిత్య, సాంఘిక సమస్యలను వ్యాసోపవ్యాస ప్రక్రియ ద్వారా ప్రజలలో చైతన్యం కలిగేటట్లు చేయటంలోనూ, పొళ్ళాత్మక ప్రభావాన్ని ప్రక్రియాపరంగా ప్రతిభావంతంగా నిర్వహించటంలోనూ పాసుగంచే వారు ఎనలేని గౌరవాదాలను పొందారు. తెలుగులో మరే రచయిత వ్యాస రచనం ఏరి ‘సాంకీ’ వ్యాసాలవలె నిస్సుత ప్రచారాన్ని పొందలేదంటే ఆతి శయోక్తి కాదు. తెలుగు వ్యాసానికి గర్వ కారణం ‘సాంకీ’. ‘వదులోతు’ వ్యాసాలూ, ‘బారిస్తరు గారి బాతాఖానీ’ మొదలైనవి సాంకీ అనుకరణలు. తాని ‘సాంకీ’ వ్యాసోపవ్యాసాల కున్న జిగికాని, బిగికాని పీటికి లేదు.

తెలుగులో వ్యాస ప్రక్రియను నిర్వహించిన వారు శతాదిక సంఖ్యలో ఉన్నారు. వర్తమాన సాహిత్య విమర్శ విశేషంగా వ్యాసప్రక్రియ నాశయించే సాగుతున్నది. వ్యాస కర్తలలో పొళ్ళాత్మేక ప్రభావంలో వ్రాసేవారు దాదాపు లేదనే చెప్పారి. సమన్యూయ ప్రవృత్తితో రచన చేసేవాడు కొందరున్నారు. అయినా, వారి పీద పొళ్ళాత్మక యుగాలలోని ప్రపుతులు ప్రకృష్టంగా, నిర్దిష్టంగా నిర్ణయించటం సాధ్యం కాదు. అయితే, వ్యాసరచనా నిర్వహణలో పొళ్ళాత్మక ప్రభావముడ్ర ఉన్నదని మాత్రం నిశ్చయంగా చెప్పవచ్చను.

అయితే, తెలుగు విమర్శకులలో ఇప్పటికీ ఆంగ్ల ప్రభావం లేకుండా, సంస్కృత లాఙ్‌టిక దృష్టితో విమర్శించే సంస్కృతాంధ్ర పండితులు కొందరు ఉన్నారు. పీరికి పాశ్చాత్య విమర్శ జ్ఞానం విజ్ఞాతియమనే అభిప్రాయం ఈలంగా ఉండటం గమనింపదగింది. పీరు లభ్యణాత్మ విమర్శను, ఇందన మండనాదులను చేసి వ్యాసాలను, గ్రంథాలను రచిస్తున్నారు. క్రమంగా ఈ సంఖ్య తగ్గ తున్నది. సమకాలీనులలో ఆట్టి విమర్శమీద ఆదరం సన్నగిల్లుతున్నది.

పాశ్చాత్య విమర్శన ప్రవృత్తినీ, పరిశోధన పోరాస్ాన్ని ఆక్రించుకొని వ్యాసరచనలో ప్రపంచించిన ప్రసిద్ధ విమర్శకులను ఈ రంగంలో స్క్రించవలసి ఉంటుంది. స్వామినేని ముద్దునారసింహాయుగురు రచించిన ‘హితసూచని’లో ప్రఫేయమని పిలువబడిన వ్యాసప్రక్రియమీద (1862) ఆంగ్ల పదప్రయోగం, వ్యాస ప్రక్రియ లక్షణాలు కొన్ని కనపదులూ ఆంగ్లప్రభావ ఉచ్చస్తును సూచిస్తున్నాయి. పరవస్తు వేంకటరంగాచార్యులుగారి ‘సంగ్రహము’ల (1872-74) మీద ఆంగ్లప్రభావం అరుణరేఖల్లా కనపదుతుంది. జియ్యరుసూరిగారి ‘త్రీకళాకలోలిని’ (1876) లోనీ వ్యాసాలు గ్రంథాలని పేరొక్కనబడినా వాటిమీద ఆంగ్లవ్యాస ప్రభావం ఉదయకాంతులతో వెలగొందుతున్నది. వ్యాసప్రక్రియలో ఉపస్యాస విదానాసికి రూపం కల్పించి బిలాన్ని ప్రచారాన్ని కల్పించిన రచయిత కందుకూరి పీరేశలింగం పంతులుగారు. ఆంగ్లంలోని ‘కట్టెన్ లెక్చర్స్’ లాగా తెలుగులో ఆంతఃపురోప్స్యాసాలను (1891) రచించినవారు ఆచంట సుందర రామయ్యగారు. సాహిత్యవ్యాసానికి రూపురేకలు దిద్దినవారు గురజాద ఆప్సారాశగారు. శాపా వివయకమైన విమర్శవ్యాసానికి ఈ కిని, సాదననూ కల్పించిన వారు గిదుగు రామమూర్తి పంతులుగారు. వివాదవ్యాసరచనకు విద్యనేర్చినవారు కాళిభట్ట బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారు. ప్రతిక సంపోదకియ వ్యాసానికి, శాప్తిక వ్యాసానికి తీరుతెన్నులు నేర్చినవారు ముట్టురి కృష్ణారావుగారు. నాట్యసంబంధి విమర్శకు నారు పోసినవారు పురాణం సూరీశాశ్రిగారు. ఛారిత్రక వ్యాస నిర్వహణానికి చక్కనిటటు చూపించినవారు చిలుకూరి పీరభద్రరావుగారు, మల్లింపల్లి సోమ జేఫర కర్కుగారు, నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు, సురవరం ప్రతాప రెడ్డిగారు, మారేమండ రామారావుగారలు. పరిశోధన వ్యాసప్రవృత్తికి ప్రాచార్యులు కొముర్రాజు ఉత్కుషరావు పంతులుగారు, సాహిత్య విమర్శలో అభిధచి విమర్శను మేళించినవారు జోన్సులగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు. సమ

ప్రక్రియలు-ప్రయోగాలు

న్యాయ దృష్టితో వ్యాసాన్ని కూఱండంగా తీర్చిదిద్దినవారు ఇందస్త్లి లాజ్యైరం జనంగారు. విశ్లేషణ వ్యాసరచనకు వివేకాన్ని నేరినవారు దివాకర్మ వేంకటావ ధానిారు. వ్యాసానికి హస్యకళను నేరినవారు భమిదిపాటి కామేక్యరరావుగారు. మునిమాటిక్యం సరసింహోరావుగారు. పొతువాద వైఖరి నేరినవారు తాపీ ధర్మరావుగారు, నార్ల వేంకటేక్యర రావుగారు. చిత్రతక్కు. సాహిత్యానికి ఉన్న సుంధాన్ని వివేచిస్తూ కూవిమర్గుకు కాంతుల నిచ్చినవారు శ్రీ సంతీవ దేవ్. వ్యాసానికి అత్మియతాగుణాన్ని సంపాదించినవారు కాటూరి వేంకటేక్యర రావుగారు. వ్యాసాన్ని సాంఘిక విమర్శకు, ప్రణయతల్యానికి అంకితం చేసిన వారు దా॥ తోయ భీమన్నగారు. అమర్ముదగారి వ్యాసాలలో కాల్పనిక మార్కుక వాదాల చ్ఛాయలు బింగా కనపడతాయి. తెలుగు కథ రచయితలను గూర్చి ఒక విషువ్తు రితిలో వ్యాసాలను వ్రాసినవారు డి రామలింగంగారు.

సాహిత్య విమర్శకు సంబంధించిన వ్యాసాలను పాశ్చాత్య ప్రభావ ముద్ది తంగా తీర్చిదిద్దినవారిలో కోరాద రావకృష్ణయ్యగారిని మొదట పేర్కునాలి. పీరి భాషావ్యాసాలుకూడా ప్రామాణిక ప్రతిపత్తిలో సంపాదించుకొన్నాయి. పెల్లల మర్రి హనుమంతరావు, చిన్నకోట మాదవరావు, శిష్టా రామకృష్ణశాస్త్రి, దేమమళ్ళ అమృతరావు, పుట్టపరి నారాయణాబార్యులు, పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, పావిలాల సోమయాజులు, వడలి మండేక్యరరావు మొదలైనవారు కావ్యతత్త్వి విచారాన్ని వ్యాసప్రక్రియలో వెలయించారు. కావ్యత్తు చర్చలను సాహిత్యశాస్త్రాంశ విశేష విమర్శను చేసినవారిలో వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి. పెన్నేచి రామచంద్రరావు. మానవలీ రామకృష్ణకవి, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, నడకుచుటి పీరరాజు పంతులు, కొండూరు పీరరాఘవాదార్యులు, యస్సింగ్. జోగారావు, జి.యన్.రెడ్డి, తూమాటి దొణప్ప, సర్దేశాయి తిరుమలరావు, కేతపరపు రామకోటిశాస్త్రి, తుమ్మపూడి కోటిక్యరరావు, జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యం, కాటూరి హనుమంతరావు, కె. సుప్రసన్నాచార్య, సోమసుదర్చ, దేవులపల్లి రామానుజరావు రూపగుడి నారాయణరావు మొదలైనవారిని పేర్కునాలి.

పుత్రికావ్యస రచనలో ప్రసిద్ధులైన సాహితీవేత్తలు పాగ్గాన్నారు. సంపాదకులుగా ఉండి తమ రచనలకో దేశాన్ని ఉప్రాత లాగించినవారు- ముట్టురి కృష్ణరావుగారు, గాడిచర్ల హరిసర్క్యుతుమ రావుగారు, నార్ల వేంకటేక్యరావు గారు, గోరాశాస్త్రి మొదలైనవారు. నెటి ఎన్ని మాట్లాడ్యుప్పిణలైనా వారి రచనలకు సరిరావు, లాంట లాగా సరళ వ్యాసాలు వ్రాసే విధానంలో తెలుగులో విశేష

షీంచి నార్దువారిని, గుంటూరు శేషేంద్రశక్తి గారినీ, రావురు వెంకట సత్య సారాయణరావు గారినీ పేర్కున్నారి. వాక్షిత్రాలను రచించబడంలో ముఖ్యంగా ఆర్థరు, తిముల రామచంద్ర, మిక్రులినేని రాధాకృష్ణమూర్తి గార్లను ప్రకం సించాలి. జీవితరిత రచనలలో కృష్ణ చేసిన వారెందరో ఉన్నారు. వారంద రిలో శ్రీ గౌరైసాటి వెంకట సుబ్బయ్యగారిదే అల్గ తాంబూలం. ఇలా పేళు పేరునా ప్రక్రియలను, రచయితలను చెప్పటం సాధ్యంకాడు. ఆధునిక విమర్శ రచనలో వారందరిమీద పాశ్చాత్యప్రభావం ఉన్న దనడంలో ఆనుమానంలేదు. ప్రసేరణగా కొందరిలో, ఆదర్శంగా కొందరిలో, ఆచునరణంగా కొందరిలో, అన్వయప్రవృత్తిగా కొందరిలో, అతోచనరితిగా కొందరిలో, దృక్కుత నిచికగా కొందరిలో, లభ్యప్రతీగా కొందరిలో, లక్ష్యపుట్టిగా కొందరిలో ఆంగ్ల సాహిత్య విమర్శ ప్రభావం పని చేసిందని నిన్నంశయంగా పేర్కునవచ్చును.

తెలుగులో వ్యాస పరిచామాన్నిగూర్చి పరిశోధనంచేసిన దా॥ కొంకలూరి ఇన్కా గారి ఈ క్రింది ఆనుశీలాంశాలు గమనింపదగినవి..

1. “వర్తమాన వ్యాస వాజ్ఞాయంలో విషయవిశాలత గమ్మార్పంగా ఉంది. అదిప్పుడు అధికంగా సారస్వత సంఱంధిగా ఉండికాని, ఆరంభంలోలేదు. మొదటి ముగ్గురు వ్యాసక ర్తులు సాంమీక మత విషయాలలో వ్యాసస్వప్తి చేశారు. కంటుకూరి కాలంలో ఉపవ్యాసాలలో ప్రారంభమయి, గురుజారుకాలంలో వ్యాసాలలో పెరిగి, పానుగంచి కాలంలో విస్మృతమయి, కట్టమంచి కాలంలో సారస్వత విషయం సంహృద్యంగా విమర్శనంగా రూపొందింది. అయికి యక్కుణ్ణుచి వ్యాస సాహిత్యం రెండు శాస్త్రాల బీమా విస్తరిల్లింది. ఒక శాస్త్ర సారస్వత ప్రముఖంగా విమర్శన వ్యాసమయింది. ఇంకోకూఫ సర్వవిషయసముద్రంగా సృజనవ్యాస మయింది. వ్యాసం విన్నప్పంగా విమర్శన రితిగా వేదుకాకపూర్వం సృజనంగానే వుంది. అందువల్ల వ్యాసం సృజనంగా రూపొందటం ఆద్యమైనదే. విమర్శనంగా ఏక్కుడటం అనంతర పరిచామం.” 10

2. “ఆంగ్లాంద్ర వ్యాసపుక్కటాల పరిచామం స్తూలంగా తుప్పం. అయితే ఆంగ్లులో రేసి ఉపవ్యాసం, ‘లెక్చర్సు’కంటే చిన్న రచనారీతి తెలుగులో ఏర్పరిటింది. ప్రసంగ వ్యాసం ఆకాశవాసి కారణంగా తెలుగులో సృజనశాఖగా విస్తరిల్లింది. ఆంగ్లంలో విమర్శనం విమర్శనవ్యాసం కలిగినన్న దూరం తెలుగులో తగిపోయింది. ఈ సాహిత్యంలో అసలు వ్యాసాలోకి విమర్శనం ప్రవేశించింది. అసలు

విమర్శనం వ్యాసంగా రూపొందింది. అందువల్ల ఆంధ్ర సారస్వతంలో¹ విమర్శనం, విమర్శనవ్యాసం విధియటం కష్టసాధ్యమయింది.”²⁰

8. “తెలుగులో సృజనార్థక వ్యాసం పొందినంత గుణ, రచన, విషయ, నిర్మాణ వైవిధ్యం విమర్శనవ్యాసం పొందలేదు. విమర్శనవ్యాసం వ్యాపించి నంత విస్మయంగా అధికంగా సృజన వ్యాసు వ్యాపించలేదు. సాహితీ విమర్శన వ్యాసంలో సమానంగా అన్య విషయ విమర్శన వ్యాసం రూపొందలేదు. స్వారంగా తెలుగు వ్యాసం సర్వవిషయ సమర్థంగా, సర్వాంగ సమన్వయంగా, సర్వాంగ సంపూర్ణంగా అవతరించలేదు. కానీ, ఈ వ్యాసానం ఈ సాహిత్యంలో అనే కేతర ప్రక్రియలక్ష్యాను ఉన్నతంగా, ఏ ఇరర ఉదాత్త భారత సారస్వత ప్రక్రియకు తీసికట్టుకొనుండా ఉంది.”²¹

పరిశీలన

“ సాహాత్య విమర్శనో ఆంధ విమర్శకుల పొళ్ళాత్య విమర్శ ప్రభావంతో విన్నాత్య సిద్ధాంతాలను, సమన్వయాలను ప్రదర్శించిన వారు కూడా కొండ దున్నారు. అందరిని పేర్కొనటం సాధ్యం కాకపోయినా కొండరి కృష్ణిని మాత్రం పేర్కొనటం సమంజసం.

చందక్కాత్రంలో దా॥ గిడగు సీతాపతిగారు ఊవికకు ప్రాధాన్యమిచ్చి వందోగతుల ప్రపుత్రీ పరిశీలించిన విదం నవీనం.²² ఆ తరువాత దా॥ పాతే లంద మాధవరక్షాగారు చందోపుత్రీని, చందోరీతిని క్రొత్తగా ప్రతిపాచించి రసానుగుణంగా ఛందజ్యుల్మాన్ని అపువర్తిత విమర్శలో వివేచించే విదానాన్ని ప్రతిపాదించిన వైఖరి ఆంధ్ర విమర్శకే ఒక క్రొత్తబాటును చూపింది.²³ అలంకార శాస్త్ర విచారంలో శ్రీ మనిమాణిక్యం నరసింహావుగారు హస్యం రసం కాదని, భావమేననీ ప్రతిపాదించి, పాశ్చాంశ్య విశేషణ దృక్కతంలో హస్యం ఫేదాలను నిరూపించిన వైఖరి అపూర్వం.²⁴ దా॥ జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యం మహా శారత రామాయణాదులలోని అంగిరసం దర్శావీరమని ప్రతిపాదించటమే కావుందా దర్శావీరమే 'రసానాం రసః' అని ప్రతిపాదించి అమణిలించి వ్యాఖ్యానించటం, రస నమీకరణ వాడాల చర్చ, అలంకార సిద్ధాంత విచారంలో వినూత్సు భోరజికి తారాగ్రం.²⁵ దా॥ తుమ్మిశ్శామి కోదీశ్వరరావుగారు ఫారతీయత్వము వెలాచు ఉనికి పాశ్చాత్యాంగాలచు, స్మిథ్యాబ్రాహ్మణు క్రొస్సుక్రొఱను సమన్వయించే వైఖరి నెటి తెలుగు విమర్శలో వెలుగుబాటు.²⁶ దా॥కాకర్క పెంకటరామసరసింహం గారి పాశ్చాత్య ప్రాచ్య సాహిత్య దృక్కథాల సమన్వయమును శిలనం విశేషం.²⁷

కోడూరి శ్రీరామమూర్తిగారి 'తెలుగు నవలా సాహిత్యంలో మనస్తత్వ విశ్లేషణ' అనే గ్రంథం (1977) మనస్తత్వ విమర్శకు చక్కని ఉదాహరణ. నాటక విమర్శలో దా. పోణంగి శ్రీరామ అప్పొరావుగారి 'తెలుగు నాటక వికాసం' (1987) ఒక మైచురాయి. దా॥ దివాకర్ల వెకటావధానిగారి 'ఆంధ్ర నాటక విచారమహాదు' విషాదాంత రూపక లక్షణ లక్ష్మీగ్రంథంగా బాగా ఉపకరిసుంది. జీవపద వాజ్యాయ వివేచనలో ఆస్త్రిపోలటి, బయాలజి, సాగ్రట్టిస్టిక్స్, ప్రాగ్రసుప రాత్రు విమర్శ విధానాలను ప్రవేశపెట్టి కొర్రదనాన్ని సాధించిన దా॥ నాయని కృష్ణమార్కిగారి ప్రయోగాలూ,²⁸ అక్. వి. యస్. సుందరం, టీ. వి. సుబ్రావుగారల రచనలూ ప్రత్యేకంగా పేర్కొనాలి. వ్యాఙజన సూక్తం మీచ తులనాత్మక ఆద్యాయం చేసిన దా॥ హౌచ్. ఎస్. బిశ్వసునాదను ప్రత్యేకంగా పేర్కొనాలి.²⁹ సద్గురుశాయి తిరుమలరావుగారు కావ్యానాటక విమర్శను పాణ్పత్తి శారతీయ సమస్యాయార్థక దృక్కంతో చేస్తూ గిరీశం పాత్రకల్పనకూ, నిగమ శర్మ కథాకల్పనకూ ఇచ్చిన ప్రతికాత్మక వాత్సల్యానాలు ప్రకంసింపరగినవి. అందుల్లా సారస్వత పరిషత్తులాదు ఇటీపం ప్రచ.రించిన తెలుగు సాహిత్య వికాసం, (1979), తెలుగు సాహిత్యంలో ఘరో చూపు (1981), ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో విభిన్న ధోరణు (1982) అనే, గంభాలు ఆధునికాంధ్ర విమర్శను క్రిత చూపుతో అనుశీలించానికి తోఱుపడే మంచి రచనలు. ఇలా ఆధునిక విమర్శ రంగం పాణ్పత్త్య ప్రభావంతో విమాత్మ దృక్కథాలనూ, సిద్ధాంతాలనూ సృష్టించుకొంటూ అభ్యుదయ పశులో సాగుతున్నది. ఉఛ్వాల భవిష్యత్తుమీద విశ్వాసాన్ని పెంచుతున్నది.

ఈ ప్రభావ పరిశీలనం వలన తేలిందేమిటంటే - సిద్ధాంత దర్శనం చేయ గలిగిన విమర్శకులపైటిని పాణ్పత్త్య ప్రభావం ఒక అభినవ మూగ్గాన్ని చూప టానికి తోడుపడుతుంది. అనుశీలకు శలరైన విమర్శకుల రచనలలో పాణ్పత్త్య ప్రభావం పాలలో నీరులాగా కలిసిపోతుంది. ప్రక్కియ మీదపడే ప్రభావం పోతు కుండేనేగాని బోధపడు. సిద్ధాంతం మీవచ్చిన ప్రభావం ప్రకటింగానో, అంతర్యాహానిగానో ప్రసన్నమౌతుంది. దర్శనమీద పడిన ప్రభావం తనువెల్లా పులకించినట్లు భాసిస్తుంది,

"The ability to read is a great thing to have; especially in these times when such quantity of print is expended on such a variety of purposes"³⁰

ముగింపు కాదు, మొదలు

"In our era, criticism is not merely a literary or secondary aids to understanding and appreciation of literary texts, but also a rapidly increasing body of knowledge in its own right, and a primary vehicle for the values and ideas of the literary imagination."¹

-David Lodge.

ఈ గ్రంథ రచన అంద్ర సాహిత్య విమర్శకై పాట్టణి ప్రతివ పరి శిలనంలో సమ్మైనదీ, ఆధికారికమైనదీ కాక పోవచ్చును. కానీ, ఆ మార్గంలో వేసిన ఒక ముందుచు. అందువలననే ఈ గ్రంథానికి షాగింపు లేదు. ఇంకా ప్రస్తానం ఎంతదూరమో సాగాలి. ఆ పరిశిలన ప్రగతికి ఇది మొదలు; ప్రస్తావన.

ప్రభావ పరిశీలనంలో పరికోదన రంగం, థాషా విమర్శ రంగం, వివిధ కాస్త్రాల ప్రభావానుశిలనం, Theory of Modes, Theory of Myths, Theory of Genres మొదలైన సిద్ధాంతాలమీద ఆధారపడిన Historical Criticism, Ethical Criticism, Archetypal Criticism, Rhetorical Criticism విమర్శ రీతులలో విమర్శ రాఖటలో విమర్శ వెలయటం దానిమీద ప్రభావాన్ని పరిశీలించటం, కానవద-లేక-దేహి సాహిత్య విమర్శకై పాశ్చాత్య ప్రభావం మొదలైన అంశాలలో ప్రత్యేక గ్రంథాలే రావలసిన అవసరం ఉంది. సాహిత్య చరిత్రలో వ్యక్తియూ నికాస విచచనం చేసే గ్రంథాలు రావలసి ఉంది. గ్రంథ పరిపోక్కరం, నిఘంటు నిర్మాణం, పారిషాఖ్యిక పవర్కుల సిరాక్కుణి, తులనార్కు సాహిత్య సౌందర్య నిర్మాణం,

శాస్త్రీధ్వయనం, సాహిత్య సిద్ధాంత పరిశీలనం తెలుగులో¹ ఇంకా వెలువడవలసి ఉంది. తులనాత్మక సాహిత్య అధ్యయన సంస్థ (Institute of Comparative Aesthetics) ఒకటి మన రాష్ట్రంలో² స్థాపింపబడి, ప్రత్యేకంగా ఆ రంగంలో³ కృషిని ముందుకు తీసికొని పోచలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉంది. ఏమైనా, భవిష్యత్తులో⁴ ప్రభావ పరిశీలనానికి మంచిరోజులు వస్తాయని ఆఖిద్దాం.

తెలుగువారు పాశ్చాత్య విమర్శ పితామహుడైన ఆరిస్టోటెల్ ను ఆరాధించి శరణ వేదరేదు; తమకో శతాబ్దం ముందున్న పాశ్చాత్య సాహిత్య విమర్శ పద్ధతికి స్పందించి ప్రభావితులైనారు. అయితే, కౌద్రికాపంలో⁵నే శతాబ్ది కాలాంతరాన్ని దశాబ్ది కాలవ్యవధానంగా మార్పుకోగలిగారు. ఇప్పుడు ప్రపంచంలో ఏ స్పందన 'కో' అని ఏ మూల వినపద్ధతి తెలుగువాడు 'సీ' అని మారు పటకు తుఱ్చాడు. కానీ, కవితలో⁶నే ముందు పలచాయనకొంటాడు. ఆ తరువాత వెనకా ముందు ఆలోచించుకుంటూ విమర్శలో⁷ కదుపుతాడు. కవితలో⁸ ముందంజ వేఁనంత వేగంగా విమర్శలో⁹ తెలుగువాడు ముందుచూపు సారించే ప్రపృతి ఇక్కెనైనా మొదలు కొవాలి. ఆప్పుడే సాహిత్యోద్యమాలకు సమాజంలో సముద్రిత ప్రభార ప్రాథవాలు లభిస్తాం, సాహిత్యానికి భవిష్యద్దర్శనం లభిస్తుంది.

అప్పటి సాహిత్య విమర్శాన్ని ఆంగ్ల సాహిత్య విమర్శ వేసిన ప్రభావాన్ని పరిశీలించే తొలి ప్రయత్నం ఈ గ్రంథం. ఇందులోని వినుత్తు సమన్వయాలను సాహితీపర్మణ్ణలు సహాదయంతో¹⁰ గ్రహిస్తే ఈ ప్రయత్నం కొంతవరకైనా సహాద్యమైనద్ది.

"The influence of a critic capable of undertaking this periodical task of revaluation may not be impressive at first, for canons of literary taste are not altered suddenly by revolutionary methods. Their alteration can only be effected gradually and in accordance with that evolutionary process by which habits of mind of educated men and women are changed from time to time".¹¹

—John Hayward.

సంకేతాష్టర సూచి

(Abbreviations)

AC	Aesthetics and Criticism—Harold Osborne.
AHMC	A history of Modern Criticism—Rene Wellek.
AIEC	An introduction to English Criticism—Birjadish Prasad.
CA	Critical Assumptions—K.K. Ruthven.
CAE	Comparative Aesthetics (Vol. II)—K.C. Pande.
DOWL	A Dictionary of World Literature—J.T. Shipley.
ECCP	Essays in Criticism and Comparative Poetics —K. Viswanatham.
HLAA	A History of Literary Aesthetics in America —Max I. Baym.
IMN	Imagination—Mary Warnock.
IR	Illusion and Reality—Christopher Caudwell.
ISEL	Introduction to the Study of English Literature —K.R. Srinivasa Iyengar and Prema Nanda Kumar.
ISLT	In Search of Literary Theory—Morton W. Bloom Field
ITSEL	An introduction to the study of English Literature —W.H. Hudson.
LC	Literature and Criticism—H. Coombs.
LCIA	Literary Criticism in America —Albert D. Van. Nostrand.
LCSH	Literary Criticism—A Short History —William K. Wimsatt Jr. and Cleanth Brooks.
ML	Marxists on Literature—David Craig.
MOE	Metaesthetics and other essays—Sasir Kumar Ghose.
NAFP	The New Apologists for Poetry—Murray Krieger,
PHLC	Principles and History of Literary Criticism S.C. Mundra and S.C. Agarwal.

- PLC Principles of Literary Criticism—I.A. Richards.
SC The Scholar—Critic—F.W. Bateson.
SOB The Sense of Beauty—George Santayana
SPE Selected Prose of T.S. Eliot—T.S. Eliot.
TCC Twentieth Century Criticism—William J. Handy and
 Max West Brook.
TCTC To Criticize the Critic and other Writings—T.S. Eliot
TOL Theory of Literature—Rene Wellek and
 Austin Warren.
WC Writer and Critic and other essays—Georg Lukacs.
-

సూచికలు

విమర్శ వివేకం

1. The critic richer than Poet (Essay)—K. Viswanatham ECCP., p. 492-493.
2. “Literary criticism is a distinctive activity of the civilized mind”.—T.S. Eliot., SPE., p. 7.
3. ‘Criticism is at once a science and an art. As a science, it involves examination of particular works, observation of their faults and excellences and (in so far as may be) the induction of general principles. As an art it engages in the production of stimulating works.’—T.T. Shipley (Ed.,) DOWL.
4. ‘Modernity is a question not of date but of outlook’ —Sir Richard Livingston., cf. ECCP., p. 570.
5. ‘Modernity changes with time and it is not clear that it is ever a virtue’—Mell Wraith , cf. ECCP., p. 571.
6. ‘If all truths are period products, then our own standards offer no secure basis for passing judgement on those former ages ; if any truths have claims on universality, than every claim, old or new, requires to be examined on its merits’. —D.L. Sayers., Introduction to Purgatory : Penguin classics —p, 46., cf, ECCP., p. 581.
7. ‘No literary criticism can for a future generation excite more than curiosity, unless it continues to be of use in itself to further generation to have intrinsic value out of its historical context’.—T.S. Eliot., TCTC., p. 17.
8. ‘The two pillars upon whitch a theory of criticism must rest are an account of value and an account of Communication’ —I.A. Richards., PLC., Chapter IV., p. 17.
9. ‘From time to time, every hundred years or so, it is desirable that some critic shall appear to review the past of our literature and set the poets and the poems in a new order.

This task is not one of revolution but of readjustment'.
—T.S. Eliot., SPE., p. 86.

10. 'A critic is one whose watch is set five minutes in advance of others'—Sainte-Buvee.
11. 'Criticism may be regarded as having two different functions that of interpretation and that of judgement'
—W. H. Hudson, ITSEL p. 267.
12. 'It is pointless to criticize unless the criticism produces some good, some kind of Progress'— లూనా ప్రార్బెన్, cf. కవి సేన మేనిషెస్టో., పు. 27.
13. 'The critic is as closely occupied with the health of the mind as the doctor with the health of the body'.
—I.A. Richards., PLC., p. 25.
14. 'The Summing up'—Section ; 60.

ప్రభావ స్వభావం

1. Critical Assumptions., p. 121.
2. 'The poetry is, at the bottom, a criticism of life. The greatness of poet lies in his powerful application of ideas to life to the question—how to live. There exist generally recognised laws of poetic beauty and poetic truth. The relative greatness of a poet depends upon the soundness of his criticism and his competence of his surrender to the laws of poetic beauty and truth. Poetry is simply the most delightful and perfect form of utterance that human words can reach'.—Matthew Arnold.
3. 'Criticism, as I understood it, is the endeavour to discriminate between experiences and to evaluate them'.
—I.A. Richards., PLC.
4. 'Writers choose influences in the way that they choose friends, and experience what Goethe called 'elective affinities'—CA., p. 120.
5. 'Many authors catch fire from the inspiration of others'.
—Longinus., On the Sublime, XIII 2.
6. 'However one interprets the treacherous term 'Influence', Laforgne's poetry undoubtedly influence the young Eliot.

most probably in the form he was later to recollect as a kind of inundation, of invasion of the underdeveloped personality by the stronger personality'. CA., p. 119.

ఇలియ్ల మాటలు అని 'Religion and Literature' అనే వ్యాసంలోని చరుడు: SPE. p. 102

7. 'Mutual borrowing and commerce, makes the common riches of learning, as it does of the civil government,—A discourse concerning the original and progress of Satire (1693)—Essays of John Dryden. Ed., Ker. Vol. 2., p. 25-26
8. 'Influence. n. orig. a term in astrology, the power virtue supposed to flow from planets upon men and things'. —Chambers' Etymological Dictionary of the English language.
9. 'Writers flow into each other like waves, gently rather than tidally'—Richard Ellman—Eminent domain (New York 196) p. 3.
10. 'One of the surest of tests is the way in which a poet borrows. Immature poets imitate; mature poets steal; bad poets deface what they take, and good poets make it into something better, on atleast something different. A good poet will usually borrow from authors remote in time, or alien in language or diverse in interest'—T.S. Eliot—SPE. p. 153.
11. 'Influence as inundation, influence as whetstone : the two metaphors mark opposite poles of response to the same phenomenon, ranging from a seemingly helpless passivity in the presence of a stronger personality, to the abrasive situation of good company'—CA, p. 120.
12. రాయలనాడి రసిక తర్వాత [వ్యాసం] - సారస్వతాలోకము
13. రాయలనాడి రసికత్వాశీవనము - పుట్టపద్ధతి నారాయణాచార్యులు.
14. ఒకడు నాచన సోమవన్ని - విక్రూనాద సత్యనారాయణ.
15. నవ్యాలోకము (సాహిత్య వ్యాస సంపాది) - హంసదిథకోపాభాసము - సంవిధాన కింగ్ము (వ్యాస.) - పుట్టులు-81-86.
16. 'There must be a resemblance which does not depend upon their own will, between all the writers of any particular age. They cannot escape from subjection to a common

influence which arises out of the infinite combination of circumstances belonging to times in which they live, though each is in a degree the author of the very influence by which his being thus pervaded" Shelly-Preface (1817) to 'Loan and Cythna'-Ed., Glover., p. 145.

17. 'He to whom the present is the only thing that is present, knows nothing of the age in which he lives. To realise the nineteenth century one must realise every century that has preceded it, and that has contributed to its making- Oscar Wilde -Mr. Pater's last volume (1890)-Literary criticism of Oscar Wilde: Ed. Weintraub., p. 62
18. "The surrealist's misunderstanding of Freud was no mere mistake, for it contributed to the formation of a new kind of art, and is therefore described more accurately as a 'creative misunderstanding'" -K.K. Ruthven.; CA., p. 133.
19. చూడు : ఆధునికాంగ్ర కవిత్వము-సంపదాయములు, ప్రయోగములు - (ఆధ్యా.) ఇద్దరు యుగక ర్తులు - పు : 295.
20. తెలుగు సాహిత్యముపై ఇంగ్లీషు ప్రభావము - భూమిక - పు : xvi.
21. Ibid. - భూమిక - పు : xvi.
22. Ibid. - పు : 219.
23. Ibid. - పు : 258.
24. Ibid. - పు : 582.
25. విశ్వనాద సత్యనారాయణ-ఆంగ్ర మహాశారతోపన్యాసములు-పు. 4
26. "చాలమంది పండితులు కూడ చదివాము అంటే చదివాము అనుషించు కొనుటకు చదువుతారు. శబ్దార్థ పరిజ్ఞానము ఉంటుంది. కొన్ని భావాలు, కొన్ని అలంకారాలు వారికి నచ్చినవి పట్టుకుంటారు. అంతేకాని లోతులకు పోతు" - విశ్వనాద-విశ్వనాద సాహిత్యపన్యాసములు-పు. 8.
27. తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ-అవశరణ వికాసములు- డా. ఎన్. వి. రామారావు-పుటు : 294-295.
28. చూడు : C. A. [పు.127,

యుగాలు - యోగాలు

1. Literary criticism-A short history., Introduction, p. x.
2. "Theory of genres is a principle of order: It classifies literature and literary history not by time or place (period or national language) but by specifically literary types of organization or structure"—Rene Wellek and Austin Warren—T O L., p. 226.
3. "The subject of the genre, it is clear, raises central questions for literary history and literary criticism and for their interrelation. It puts, in a specifically literary context, the philosophical questions concerning the relation of the class and the individuals composing it, the one and the many, the nature of universals"—Rene Wellek and Austin Warren—T O L , p. 237.
4. "Literary historians who deny the importance of criticism are themselves unconscious critics, usually derivative critics, who have merely taken our traditional standards and reputation".—Rene Wellek and Austin Warren., TOL., p. 43.
5. "తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ - అవతరణ వికాసములు—" (సిద్ధాంత గ్రంథం)- డా॥ ఎన్. వి. రామారావు. (1974)
6. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్య విమర్శ : సాంప్రదాయకరీతి - (సిద్ధాంత గ్రంథం) - డా॥ కౌతేల సంపత్కుమారాచార్య. (1981)
7. "Descriptive criticism is always about some particular text whether of the critic's own or of another and the critic, instead of laying down general rules or theorising in general terms, analyses the work in hand, traces the influences that have given rise to it, and then discusses it critically item by item"—George Watson.
8. డాడు: సారస్వత వ్యాసములు- ప్రథమ సంపుటము- సం॥ డా॥ టి. వి. నుబ్రహ్మణ్యం. ఆం. ప్ర. సా. అకాడమి ప్రచురణ - పీరి, తు. viii-xvi.
9. "నే ది దేశియలయ్యుక్క. సాంప్రదాయిక చైతన్యమునకు, సారస్వత వైవిధ్యమునకు పంచులుగారు తమ కాలమునందు గాఫించిన గొప్ప కృషియే

మూలాధారము. వారితో ఆఘసేద యుగము ప్రారంభమయ్యేనని చెప్ప వచ్చును. హారికి పూర్వమే ఆయూ సాహిత్య ప్రక్రియలు తెలుగున వెల యుటకు త్రీకారము చుట్టీన వఃహాసియలు కొందరున్నను, తెలుగువారి సొంమీకాభ్యుదయమునకై పాటులిచ్చి పుజ్ఞాష్టురుషులు కొందరున్నను, ఉక్యమచువలె, ఆయూ రంగముబండు కృషి చేసిన మేధావి పీరేశలింగం పంతులుగారే. నవ్య సాహిత్యం ప్రక్రియలు కన్నిడికిని స్తుతికిని, ప్రామర్య మును, కల్పించినవారు పంతులుగారు”—దా॥ అక్కిరాజు రమాపతిరావు, పీరేశలింగం పంతులు-సమ్మగ పరిశేష, పు. 367.

10. దా॥ యన్. వి. రామురావు వారి విశ్లేషణ విధానాన్ని అనుసరి.చి ‘అవతరణయుగ’ మర్మారు. (చూడు: తె. సా. వి. పు. 98) సాహిత్య విచర్యలో వెంసిన ప్రయోగ భాషణాన్ని బట్టి ‘వికాసయుగ’మః సేమ పిఱుస్తున్నాను.
11. “సాహిత్యరంగములో వారు చేసిన కృషి నవ్యయుగావతరణమునకు నాంది వాక్యమైనది. ఇట్టి బహుమతి కృషికి, పంతులుగారికి భావ సంపత్తిని కూర్చినది, బలము నిచ్చినది, సహజ ప్రతిభావంతు లైనవారిపై పొళ్ళాత్య సాహిత్య విజ్ఞానములు - ఇంగ్లీషుభావద్వారమున - నెరపిన ప్రగాఢ ప్రభావము” — దా॥ కొత్తపట్లి పీరభద్రరావు., తెలుగు సాహిత్యముపై ఇంగ్లీషు ప్రభావము. పు. 489.
12. “తెలుగు దేశములో పరిశోధనలకు పునాదులు వేసినవాడు మెకంకి తరువాత బ్రొను దొరయే. వీరియవరి కృషియే లేకున్న తెలుగుదేశమున పరిశోధనయే లేదన్నాచో, తరువాతి వారి కృషిపై వీరి ప్రభావ మెంత గాథమో స్మృతమగును” — దా॥ కొత్తపట్లి పీరభద్రరావు; తె. సా. ఇం. ప్ర. పు. 141.
13. “Literary criticism is an art about art”—Walter Pater.
14. “What is important is not that the critic should possess a correct abstract definition of beauty for the intellect, but certain kind of temperament, the power of being deeply moved by the presence of beautiful objects—Walter Pater.
15. “The impressionistic critic brings home to us the fact of his own existance and you must not ask of him any other aim than perfecting of himself”
Oscar Wilde. cf. PHLC. p. 17.

16. చూడు : AHMC., Vol. iv., P. 24.
17. చూడు : Ibid. పు. 24.
18. సారస్వత మహాసత్త - విక్రూనాథ సత్యనారాయణగారి అధ్యాత్మిషపన్యాసం. -ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ప్రతిక - సం. 45.
19. చూడు : బ్రాహ్మిష్టమయమూర్తి - పు. 88.
20. 'తస్మాత్ సతా ముత న దూషితాం-మాలాని తాన్యేవ త కోరితాని పూర్వ ప్రథిష్ఠాపిత యోగనాసు-మూలప్రతిష్ఠాపం మామనంతి'; 'తద్వ్యతాం పరిషద్ త త్ర్యం' - ఆభినవగుప్తుడు.
21. చూడు : వ్యాసము - 'Psittacism or the Time on the Ph. D.' - K. Viswanatham - ECCP., పు.: 627-644
- 22&28. ECCP., పు. 688
24. చూడు : అధ్యాయం : పదమూడు.
- (a) మాదిరాజు రంగారావుగారు ''మానవతావాదం- చివరకు..మిగిలేది'' (విమర్శని-8), డి. యెల్. కాంతారావుగారి 'తెలుగు నవలలో చైత్రమసంతి, ఆ స్త్రీత్వాద ధోరణులు' (అభ్యుదయ. జన: 1980) వంటి వ్యాసములు గమనింపదగినవి.
- (b) 'పురాణ వైర గ్రంథములలో' ప్రాగ్రావ ధృక్పుతమోతసు వివయ ముపై కోవెల సుప్రసన్నా చార్యులుగారి పర్యవేషణలో చామర్తి శివరావు గారు ఎం, ఫిల్స., పట్టమునకై (కాకతీయ విశ్వాధ్యాయము-వరంగల్) 'సిద్ధార్థ వ్యాసము: రచించి పట్టము. పొందినారు. : గ్రంథమింకను అము ద్రితము.
- (c) తృతీయ : 'ఏది 'విష్ణవ హంథా?' - తృతీయ సా. వ. వి. 3ి: పు. 207.
- (d) తెలుగు సాహిత్య వికాసం : (వ్యాస సంకలనం); పుట.. 164.
- (e) 'రాయస్తులు తాము-మారిగ్నిస్తు ధృక్పుతంతో' ఆంధ్ర సాహిత్యాన్ని సమీక్ష చేస్తున్నట్లు చెప్పుకుంటారు. అసలు రాయస్తుల ప్రాతిలు మారిగ్నిస్తు (కాత్రీయ) ధృక్పుతాన్ని : తెలియజేస్తున్నాయి. లేదో చర్చించు

తాను.'—అని మద్దారి చంద్రశేఖరరావుగారు గోపిచంద్ర, జి. వి. కృష్ణ రావు గారల వ్యాసాలను (ప్రామిత్ర 1938 జులై 10, సెప్టెంబరు 4) విమర్శించినారు. చూడు : సాహిత్యం-రాయస్తులు (1944 డిసెంబరుగుతల్లి) చంద్రం వ్యాసావి - విశాలాంధ్ర ప్రచురణ 1974.

25. చూడు: వ్యాసం: 'సాహిత్య భవితవ్యం' - జి. వి. కృష్ణరావు - సారస్వత వ్యాసములు - ప్రథమ సంపుటము - దియ. ము. 1981 సం. జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యం - అంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ ప్రచురణ.
26. "The good critic—and we should all try to be critics, and not leave criticism to the fellows who write reviews in the papers—is the man who, to a keen and abiding sensibility, joins wide and increasingly discriminating reading"—T. S. Eliot., Selected prose of T. S. Eliot., p. 102..
27. Selected prose of T. S. Eliot., p. 106.

ఉద్యోగమాఖలు—ఉపవ్యాప్తులు

1. Literary criticism—A short history., p. 753.
2. తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ-అవశరణ-వికాసములు- పు. 81.
3. చూడు: Principles and History of Literary Criticism by S. C. Mundra and S. C. Agarwal., p. 524.
4. ప్లేటో ల్లాల ఉదాహరణం ప్రసిద్ధం-

"There are many tables in the world, but there is one idea or form (Platonic Idea) of a table. When a carpenter makes a table he produces a mere semblance of this idea which is the one 'real table lying beyond all the tables which have been or can be made; so that the Idea, for our present very general purpose, is out side the world altogether. And when the artist sits down in front of the carpenter's table to paint a picture of it, the picture that results is a copy of some thing which is itself a kind of shadow of the real object. Thus the artifact is removed at two stages from reality". The Republic., Book X.

5. "Poetry fed and watered the passions instead of drying them up and let them rule instead of ruling them as they

- aught to be ruled, with a view to the happiness and virtue of mankind"—The Republic., Book X.
6. Principles and history of Literary Criticism., p. 205.
 7. "The Poetics is Aristotle's counter blast to plato's celebrated condemnation of poetry on the persuit unworthy of man's intellectual dignity and radically vicious in its effect"—Prof. Abercrombie: Ibid. 206.
 8. "Aristotle's way of interpreting poetic imitation is possibly the most valuable of all contributions to aesthetic theory. At any rate, it puts the theory on perfectly secure and solid foundations"—Prof. Abercrombie: Abid., p. 210.
 9. Literary criticism of Antiquity., Vol. I. Ibid: p. 235.
 10. George Saintsbury: A short history of English Criticism
 11. "For Longinus, the sublime in literature was essentially the echo of a great soul, of a lofty mind. It is the product of a great and noble mind. 'Sublimity is always an eminence and excellence in language.' 'Sublimity is the note that rings from a great'. 'Sublimity lies in intensity.' 'Sublimity consists in a certain distinction and consummate execellence' in expression and it is from this and no other source, that the greatest poets and prose writers have gained their eminence and immortal fame"—Principles and history of Literary criticism., p. 258.
 12. అంగ్రేజు కవిత్వ చరిత్రము- పుట. 20-21
 13. Mundra and Agarwal. PHLC., p. 268.
 14. Ibid. P. 264.
 15. A short history of English critiscm.
 16. "Tudor critics concentrated on the problem of style and they tried to emphasize the claims of the vernacular to be recognized as a fit literary medium and also made attempts to improve its power of expression." PHLC., p. 279.
 17. "Gosson calls poets 'pipers and jesters' denouncing poetry music, and the drama all alike as 'caterpillars of the

commonwealth,. Mainly his arguments are—that a man can use his time in a better way than his poetry, that poetry is the mother of lies and the nurse of abuse, and that Plato therefore had banished poets from his ideal common wealth — Ibid. p. 210-281.

18. "Poetry, according to Sidney, "in the noblest nations and languages that are known, hath been the first light-giver to ignorance, and first nurse, whose milk by little and little enabled them to feed afterwards of tougher knowledge"—Ibid. p. 281.
19. Ibid. p. 283.
20. Ibid. p. 287.
21. Ibid. p. 291.
22. Ibid. p. 295-296.
23. Critical Approaches to Literature.
24. English Literary Criticism.
25. PHLC., p. 349.
26. A history of English Criticism.
27. Spectator No. 62.
28. Spectator No. 409
29. 'It is this sense (Sense of sight) which furnishes the imagination with its ideals, so that by the pleasure of the imagination or fancy (which I shall use promiscuously) I here mean such as arise from visible objects, either when we have them] actually in our view, or when we call up their ideas into our minds by paintings statues, descriptions or any the like occasion"—Spectator, 411.
30. "The pleasure of the imagination therefore are of two kinds: Primary or those 'which entirely proceed from such objects as are before our eyes', and secondary or those 'which flow from the ideas of visible objects are not actually before the eye, but are called up into our memories, or formed into agreeable visions of things that are either absent or fictitious"—Spectator 411. AIEC., p. 129-130.

31. "His recognition of it, however, pointed the way to an aesthetic approach to literature to its enjoyment by its appeal to the imagination rather than by its promotion of a moral or social and, or observance of formal rules—both considered important then"—B. Prasad-AIEC. p. 130-131.
32. Spectator. No. 409.
33. Spectator. No. 592.
34. Spectator. No. 592.
35. A Short history of English criticism.
36. Preface to Shakespeare—Alexander Pope..
37. Rambler, 92.
38. Rambler; 156.
39. The Literary Critics. p. 83.
40. Life of Milton.
41. Preface to Shakespeare.
42. Rambler 36
43. PHLC., p. 406.
44. Muncker, 17, 290-1. AHMC, Vol. I., p. 164.
45. Review of Manzonis conte di carmagnola; Wreke, 37, 180 AHMC., Vol I., p. 223-224.
46. Jonas, 6, 262; to Goethe, March 27, 1801. AHMC I., p. 254-255.
47. A history of Modern Criticism-Vol I, The Later Eighteenth century—Introduction p. 6.
48. Biographia Literaria, Ed., by Shawcross Vol I., p. 22, footnote.
49. PHLC., p. 414-415.
50. The literary criticism of William Wordsworth is usually considered the manifesto of the English Romantic movement, the signal for the break with the age of neo-classicism. AHMC. II. the Romantic Age—p. 130.
51. Use of Poetry and Use of Criticism. (Essay)
52. Mundra and Agarwal—PHLC., p. 461.

53. Prasad, B. AIEC—p. 189.
54. The Literary Critics.
55. A History of Modern Criticism, Vol II, The Romantic Age., p. 129.
56. Ibid. p. 124.
57. Ibid. p. 129.
58. PHLC., p. 466, 467, 468.
59. Use of Poetry and Use of Criticism (Essay)
60. PHLC., p. 483
61. Ibid., p. 485.
62. Ibid. p. 491.
63. డా॥ సి. నారాయణరెడ్డి - అధనికాంగ్ర కవిత్వము - సంప్రదాయము- ప్రయోగములు- పుట : 519-620.
64. A.H.M.C. Vol II. The Romantic Age. p. 335-336.
65. Ibid. p. 337-338.
66. Ibid. p. 337.
67. PHLC. p. 495.
68. Ibid. p. 509.
69. Lionel Trilling—Matthew Arnold—Literary Critics.
70. R. A. Scott James.
71. A.H.M.C. vol IV— The Later Nineteenth Century—p.180.
72. AIEC, p. 221.
73. PHLC. p. 520.
74. Ibid. p. 521.
75. A. H. M. C. Vol. IV, p. 397.
76. Selected Prose of T. S. Eliot—p. 53.
77. PHLC. p. 527.
78. The Function of criticism (Essay) by T. S. Eliot
79. Selected Prose of T S Eliot, p. 75.
80. Ibid. p. 38-39.
81. Ibid. p. 39.

82. చూడు : Preface to The Sacred wood by T. S. Eliot
83. Principles of Literary criticsm, p. 1.
84. Ibid. 22.
85. Ibid—preface, p. 12.
86. PHLC, p. 566-567.
87. Ibid p. 573.
88. Principles of Literary criticism
89. Literary Criticism—A Short History—p. 623.
90. PHLC p. 577.
91. AIEC. p. 249-250.
92. PHLC. p. 581.
93. Ibid. p. 591.
94. A History of Literary Aesthetics. p. 244.
95. Preface to “The well Wrought Urn” (1947)
96. A History of Literary Aesthetics—by Max 1. Baym., p. 260.
97. The Liberal Imagination.
98. The New Apologists for Poetry—by Murray Krieger p. 95.
99. Elder Olson in—Critics and Criticism. p. 555.
100. చూడు : వివరాలకు
Anatomy of criticism—chapter XI—of Aesthetics and criticism by Harold Osborne, p. 290-302.
101. Ibid. p. 302.
102. The Armed Vision.
103. Introduction to Indian Textual criticism—S. M. Katre.
104. The Double agent. see: A. C., p. 316.
105. PHLC., p. 12.
106. Ibid. 16-17
107. Critical Approaches to Literature.
108. DOWL Ed. J. T. Shipley.
109. A. C., p. 303—304.
110. Concepts of Criticism.

111. A. C. పు. 814, 815
112. English Literature : A critical Survey
-T. G. Williams
113. David Daiches : The Critical Approaches to Literature.
114. A. C. పు. 815
115. చూడు P. H. L.C. పు. 29
116. Ibid. పు. 81-88
117. Ibid. పు. 82
118. డా. సి. నారాయణరెడ్డి-ఆదునికాంధ్ర కవిత్వము. పు. 595
119. The Heritage of Symbolism.-C.M. Bowra.
120. Literary Criticism-A Short History.
121. అదుస్త్ర తెలుగు సాహిత్య విషయ-సాంఘపరాయికరితి, పు. 805-808
122. Writer and Critic. పు. 84
123. Marx and Angels- Selected Correspondence (Moscow). పు. 500
124. Illusion and Reality. పు. 818
125. Writer and Critic. పు. 88
126. Ibid. పు. 19
127. Criticism as Language (Essay) The Critical Moment. చూడు P.H.L.C. పు. 27
128. Theory of Literature.
129. Critical Assumptions. పు. 183
130. Aesthetics and Criticism. పు. 320

ప్రభావాలు - పరిధులు

1. Theory of Literature. పు. 269
2. తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ-ఆవశ్యకం-వికాసములు - దా॥ యన్. వి. రామారావు పు. 189
3. తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ-ఆవశ్యకం - వికాసములు - దా॥ యన్. వి. రామారావు పు. 189
4. జొన్నలగడ్డ సత్యసారాయణ మూర్తిాదు 'కవిత్వ తత్వ విచారము'ను సమీచించుచు, కవితా విచారము నథినందించి, రెడ్డిగారు చేసిన సంఘ విమర్శనమును తీవ్రముగా అభిశంసించినారు. 'గ్రంథక్రత్త సంఘ విమర్శనము ష్టస్తకమున కొక రావతుం దగుబున్నది' - అభిశంసలోని ఒక పాక్య మిది - ఆంధ్ర పత్రిక - యువ ఉగాది సంచిక 1985 (సూచిక 81 ఆ. తె. సా. వి. సాం. రి.) పు. 87
5. 'అప్పారావు (ఱ) ఈ గ్రంథము (క. త. వి.) చదివి గంతులు చేసినారు. రాయప్రోలు సుఖ్యారావు గారు దానిలో నిగ్గ గ్రహించి గంభీరించినారు..- కురుగంభీ. న. సా. వి. ఫా. 2 పుట 287 (సూచికలై. ఆ. తె. సా. వి. సాం. రి.) పు. 87
6. కాణూరి వ్యాసమూర్తిగారి 'కవిత్వ తత్వ విచార విమర్శనము', కురుగంభీ వారి 'అంంకార తత్వ విచారము', జొన్నలగడ్డ సత్యసారాయణ మూర్తిగారి వ్యాసము (ఆంధ్ర పత్రిక యువ ఉగాది సంచిక 1985), మరియు 'కవిత్వ తత్వ విచారము'నకు వచ్చిన ప్రచారము రెడ్డిగారికి కావ్యరస గ్రహణములో గాని, విమర్శలో గానీ ఉన్న దళతవల్ల దారేదని, ఎన్నో ఇతర కారణాల వల్ల వచ్చినదని మేము మనపి చేస్తున్నాము' - వంటి నోరి నరసింహ శాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యలు (న. సా. వి. ఫా. 2, పు. 288) మొదంగునవి ప్రతికూల స్వందనలు, (సూచిక 88, ఆ. తె. సా. వి. సాం. రి.) పు. 87.

7. 'ఆంద్రాంగ్ లాపు సంప్రదాయ వేత ఆయున మన కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి గారు కొండ రభిసవ కత్తుకు మూలక త్రీయై పని చేసిన ఉపకారకులు'. (న. సా. పీ. బా. 8 పుట 264 అథో భాషిక. (సూచిక 84, ఆ. తె. సా. వి. సాం. రి.) పు. 8).
8. 'భావ ప్రాధాన్యమును నొక్కిచేప్పటివలన (క. త. వి) ఆధునిక మైన భావకవితోయ్దమ కత్తులకు ఆ విమర్శన గ్రంథము కొంత సైద్ధాంతిక బిలమును అప్పయత్వముగానే సమకూర్చుసాది.' డా. కె.వి. రామకోటి శాస్త్రి. 'విమర్శక విద్యాజేఖరులు' (అగ్రిశ్యాం ప్రఫుత్యో కళాశాం దశమ వార్షికోత్సవ ప్రశ్నేష సంచిక) (సూచిక. 85. ఆ. తె. సా. వి. సాం. రి.) పు. 87.
9. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్య విమర్శ - సాంప్రదాయిక రీతి. పు. 88-84
10. చూదు: విశేషాలకు. Ibid. పు. 16-84
11. బుద్రా శేషగిరిరావు - విమర్శాదర్శము-రాజమండ్రి 1915
12. పురాణం సూరీశాస్త్రి - విమర్శక పారిజ్ఞాతము - విద్యానిలయం-బందరు 1925.
13. P.H.L.C. పు. 415
14. Ibid. పు. 416
15. చూదు: కట్టమంచివారి కవిత్వ తత్త్వవిచారము-ఆవతారిక. పు. 1-2
16. ఉపోభ్యాసము-వ్యాసమంఱి (కట్టమంచివారిది) - పింగళి లక్ష్మీకంతం.
17. P.H.L.C. పు. 486-487
18. కవిత్వ తత్త్వవిచారము. పు. 11
19. గౌతమ వ్యాసములు. పు. 86. (ఆ. తె. సా. వి. సాం. రి.) పు. 45,46 చూడు :
20. „ P.H.L.C. పు. 418

21. చూడు P.H.L.C. పు. 421
22. „ Ibid. పు. 422
23. „ Ibid. పు. 481
24. „ Ibid. పు. 488
25. „ Ibid. పు. 454
26. „ P.H.L.C. పు. 469-470
27. తెఱగలో సాహిత్య విమర్శ. పు. 146
28. అభ్యుదయ - విమర్శ విశేష సంచిక - (వ్యా) ఆధునిక సాహిత్య విమర్శ. పు. 80
29. సాహితీమూర్తికట్టముచి - “ఈష్టస్తుస్తున్నాన్ని చదివి చూచండి” (పీటిక.)
30. చూడు P.H.L.C. పు. 440
31. Ibid. పు. 480, 481
32. Ibid. పు. 462
33. H.L.A.A. Preface పు. 1
34. Aesthetics and Criticism. పు. 141
35. సారస్వతాలోకము. పు. 49-50.
36. Ibid. పు. 54
37. విమర్శక పారిశాశకము. పు. 286-288
38. Ibid. పు. 251-254
39. A. H. M. C. Vol. III - The Age of Transition. పు. 155-156
40. వివరాలకు చూడు - కవికోకిల గ్రంథావి. భా. 4. (సం) కె. వి.రమణారెడ్డి.
41. H.L.A.A.-Max 1. Baym. పు. 58
42. Lyrical Poetry : Encyclopaedia Britannica.
43. ఆధునికాంద్ర కవిత్యము సం.ప్ర. పు. 802-808
44. నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు సప్తమ వాన్నికాఘ్యాభ్యోపన్యాసము : భారతి : ఏప్రిల్ 1940

45. బ్రాహ్మిమయమూర్తి. పు. 76
46. P.H.L.C. పు. 495
47. A.H.M.C. Vol. iv, పు. 166
48. తుటం వివరాలు చూడండి - Mundra & Agarwal - Principles of Literary criticism.
49. సాహిత్యంలో దృక్పథాలు పు. 48
50. నేనూ-నా సాహిత్య రచనలూ (1947-72) (పాట) -మహాత్మ-ప్రతిభ (విభాగం) పు. 4
51. Ibid. పు. 21
52. Triveni (Oct.-Dec. 1971) Dr. Viswanatha Special Number - Interview with A. S. Raman - చూడు బ్రాహ్మిమయమూర్తి పు. 8-9
53. Ibid. పు. 161-162
54. చూడు : 'మన ఆషాన కవి' (పాట) - పేరాల భరతశర్మ (జాగ్రూతి 16-11-1971)
55. నా రాముడు-నా రామాయణము-చూడు: బ్రాహ్మిమయమూర్తి పు. 154
56. సారస్వత మహాసత్త - అద్యాత్మిపన్యాసము - అంద్ర సాహిత్య పరిషత్తులైక-సం-45
57. చూడు: బ్రాహ్మిమయమూర్తి; పు. 189
58. Aesthetics and Criticism పు. 217
59. A lesson in literary criticism from Viswanatha-Viswanatha as a critic (Essay) Triveni (Golden Jubilee Number) Vol. 46, No. 4. Jan-March 1978, పు. 129-130
60. సాహిత్య లిఱ్ సమీక్ష పు. 40
61. Ibid. పు. 78
62. Ibid. పు. 79-80
63. కావ్య జగత్తు-ఒక్కమాట, పు. vi
64. కావ్య జగత్తు, పు. 73-74

65. ఆవ్య ఇగ తు, పు. 76
66. Ibid. పు. 80
67. Ibid. పు. 81
68. Ibid. పు. 8
69. Convention and Revolt in Poetry-J. L. Lowes, పు. 70
70. ఆధునికాంద్ర కవిత్వము- సంప్రదాయము - ప్రయోగము పు. 40
71. Ibid. పు. 188
72. Ib.d. పు. 652
73. నారాయణరెడ్డి సాహితీమూర్తి, పు. 282
74. సమాజము-సాహిత్యము, పు. 189
75. Ibid. పు. 181-182
76. Ibid. పు. 74
77. Ibid. పు. 181
78. Ibid. పు. 170
79. Ibid. పు. 178
80. సాహిత్యంలో దృక్కృథాలు, పు. 32-38
81. సమాజము-సాహిత్యము-మనవి మాటలు, పు. 4
82. తెలుగులో ఆధునిక విమర్శనారీటులు, కొన్ని (వ్యాయా)-ది. రామరింగం-
స్రవంతి 422, 1983 రఘత జయంతి సంచిక - ఫిబ్రవరి, 1981
పు. 86
83. సాహిత్య విమర్శ - మార్కిస్టు దృక్కృథం (వ్యాయ) సంభిషమ్ము-
అట్టుదయ-విమర్శ విశేష సంచిక, పు. 84-85
84. ఏది విష్వవ పంచా? (వ్యాయ) తుత్తి సాహిత్యం-మూలు (వచన విశాగం)
(ప్రచురణ: ఆధ్యాద్య 1948 ఆక్రోస్టు) పు. 207
85. ABC of Dialectical and Historical Materialism—Progress Publishers-Moscow పు. 449
86. Marxism and literature-Raymond Williams 52-53
87. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో విష్వవాదం (వ్యాయ) - ఆధునిక

- తెలుగు సాహిత్యంలో విభిన్న ధోరణలు- (సం) కె. కె. రంగనాథా
చార్యులు. పు. 201,202
88. సాహిత్య విమర్శ - మాకిక్సిస్టు దృక్ప్రశం (వ్యా) సంజీవమ్మై-
అభ్యదయ-విమర్శ విశేష సంచిక పు. 40
89. చూడు: అంద్ర సాహిత్య తునరికొనం- మద్దకూరి చంద్రశేఖరరావు-
(చూడు: వ్యాసాలు - సాహిత్యం- రాయస్టులు, గోపివంద్ వ్యాసాలు;
తలక్కింటుల శాస్త్రం) పు. 17-32
90. Ibid. 32
91. శ్రీశ్రీ కవిత్వం - వస్తువు - సంవిధానం- పు. 424-425
92. తెలుగులో విమర్శ (వ్యా)- తెలుగు సాహిత్య వికాసం, పు. 187
93. శ్రీశ్రీ సాహిత్యం - రెండు (వచన విభాగం) పు. 409
94. Ibid. పు. 454-455
95. Ibid. పు. 479
96. Ibid. పు. 501
97. Ibid. పు. 501
98. Ibid. పు. 511
99. Ibid. పు. 524
100. శ్రీశ్రీ సాహిత్యం - మూడు (వచన విభాగం) పు. 158
101. Ibid. పు. 197
102. Ibid. పు. 199
103. Ibid. పు. 199
104. Ibid. పు. 201
105. Ibid. పు. 202
106. Ibid. పు. 208
107. Ibid. పు. 216
108. Ibid. పు. 265
109. Ibid. పు. 288
110. Ibid. పు. 482
111. Ibid. పు. 417
112. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో విష్ణువహదం (వ్యా)- ఆధునిక తెలుగు
సాహిత్యంలో విభిన్న ధోరణలు-పు. 188

113. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో విష్టవ వాదం (వ్యా) పు. 202
114. Ibid. పు. 202
115. Ibid. పు. 192
116. Ibid. పు. 197
117. Ibid. పు. 198
118. Ibid. పు. 199
119. Ibid. పు. 202
120. Ibid. పు. 201
121. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో అభ్యర్థయవాదం(వ్యా) - ఆధునిక సాహిత్యంలో విభిన్నదోరఱలు-పు. 77
122. Writer and Critic. పు. 87-88
123. హాస్పికట (వ్యా) - రాంభట్ల కృష్ణమూర్తి - ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యం-పు. 88
124. ఆధునిక సాహిత్యంలో విభిన్నదోరఱలు - సంపాదకియం పు. x-xi
125. చూడు: సాహిత్య ప్రయోజనం- కొ. కుటుంబరావు
126. కుందు తీ పీతికలు - ప్రచురణ : స్వందన సాహితి
127. కుందు తీ (వ్యా) నవోదయల మారి - ప్రచురణ : యువభారతి
128. మచ్చుకు చూడు వ్యాసాలు: అభ్యర్థయ వాదం - ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యం
129. త్రీత్రీ మహాప్రస్తావనం -ఒక పరిశీలన - ఆద్యేపల్లి రామమోహనరావు
130. సాహిత్య పరిచయం (1875-1975) ఇంద్రకంటె త్రీకాంతశర్కర పు. 287
131. సారస్వత వివేచన - రా. రా. రెడ్డి పు. 11
132. ఆధునిక సాహిత్యంలో విష్టవవాదం (వ్యా) ఆ.ట.సా.వి దో. పు. 202
133. Ibid. పు. 208
134. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో విభిన్నదోరఱలు- సంపాదకియం కె. రంగనాథాచార్యులు, పు. xiv-xv
135. స్వంతి సంపు. 27; సంచి. 10, 11, తెలుగులో అత్యాదునిక కవితారీతులు (వ్యా) పు. 88
136. Ibid. పు. 48
137. తెలుగులో విమర్శ (వ్యా) - తెలుగు సాహిత్యవికాసం, పు. 187

188. అధునిక సాహిత్యంలో విష్ణవవాదం (వ్యా), ఆ.టె.సా.వి.ధో. పు. 201
189. Theory of Literature పు. 108
140. అధునిక విమర్శ పద్ధతులు (వ్యా) అభ్యర్థయ - విమర్శ విశేష సంచిక పు. 116-117
141. Approaches to Criticism (Essay) Literary Criticism: European and Indian Traditions-పు 19
142. Ibid. పు. 28-24
143. Literary criticism : European and Indian Traditions పు. 40
144. Ibid. పు. 51-52
145. Is universal Criticism Possible (Essay)-LCEIT పు. 13
146. Ibid. పు. 14
147. కవిసేన మేనిఫెస్టో పు. 288
148. శేఖీంద్ర కావ్యభాషిక-వరపులు-లేఖలు-ఐదోప్రకరణం, పు. 24-25
149. Ibid. పు 30-31
150. Ibid. మూడోప్రకరణం పు. 40-41
151. Ibid. ఐదోప్రకరణం పు. 12
152. Ibid. మూడోప్రకరణం పు. 35-36
153. A History of Modern Criticism-Vol IV., పు.489
154. Ibid. Vol. iv., పు. 463
155. కవిసేన మేనిఫెస్టో - అభిభూత అభిప్రాయాలు (కరపత్రం (సంపా. జవాది గౌతమరావు) పు. 2
156. Ibid. (విమర్శని జనవరి 1978 నుండి) పు. 4
157. చూడు : Comparative Literary Studies - An Introduction-by S.S. Prawer., పు. 69
128. చూడు; Ibid. పు. 73
159. Writer and Critic., పు. 226

వెలుగులు - పీచికలు

1. P.L.C., Appendix A, 'On Value' - పు. 229.
2. Modernism - Peter Faulkner - పు. 1
3. చూడు: Ibid. - పు. 15
4. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో విభిన్న దోరమలు - పు. 60-61
5. Modernism - పు. 14
6. చూడు: 'గురజాద అభిక్యాసికి కారణాలు' (వ్యా) - తృతీ సాహిత్యం.
రెండు (వచన విథాగం - పు. 468-472)
7. మహాదయం - పు. 253 - 254
8. తెలుగులో కవితా విషయాల స్వరూపం - పు. 96
9. చూడు: గురజాద-ఆధునికత (వ్యా) - విమర్శ వేదిక - పు. 2-11
10. చూడు: 'రఘ్యాలోకానికి రసతోకం - మాధవీ దర్శనానికి మణిదీపం' - జి. వి. సుబ్బాచూడు - పీటిక - తృతీ కంకణం - రాయపైటు - వంశి అర్చన - థియేటర్, ప్రాదుర్భాదు వారి ప్రముఖమ.
11. ఆధునికాంగ్రధ కవిత్యము - పు. 281
12. Ibid. పు. 283
13. విమర్శ పారిషాతము పు. 244
14. Ibid. పు. 245
15. Rationalism in Theory and Practice-Joseph Robertson-London: British Rationalist Press Association.
16. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో విభిన్న దోరమలు - పు. 98-97
17. కృష్ణాత్రీ - కృతులు - పరిశిలన (సిద్ధాంతవ్యాసం లూచ్ (ప్రతి)) - దా॥ యన్, నిర్మలాదేవి; పు. 477
18. చూడు: కృష్ణాత్రీ స్తోత్రం - సాహిత్యం - పు. 175-185
19. సాహిత్యంలో దృక్పూర్ధాలు - పు. 184-185

20. గోపిచంద్ సాహిత్యం - (యువభారతి ప్రముఖ 1979) పు. 81-82
21. నన్న మార్గిన పుస్తకం - పు. 800
22. చూడు: P.H.L.C. పు. 575
23. An Introduction to Aesthetics - పు. 76

ప్రక్రియలు-ప్రయోగాలు

1. Literary Criticism in America - పు. 27
2. Literary Criticism-A short history-Introduction
పు. vii
3. తెలుగు సాహిత్యముపై ఇంగ్లీషు ప్రభావము - పు. 166
4. Ibid. పు. 167
5. తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ - అవశరణ వికాసముఖం, పు. 258
6. Ibid. - పు. 258-259
7. వీరేళింగం పంతులు : సమ్మగ్ర పరిశీలన - పు. 254
8. ఎష్ లీ బరన్స - మార్క్సిజం అంటే ఏమిది? (ఆంగ్లానువాదం) పు. 84
9. తెలుగులో కవితా విఫ్లవాల స్వీరూపం - పు. 220
10. Theory of Literature - పు. 266
11. చూడు : తెలుగులో కవితా విఫ్లవాల స్వీరూపం - 'కవిసేనకు జవాబు' - సృజన ప్రముఖ, హనుమకొండ, ఆణ్ణోలరు 1980
12. ఆదనిక కవిత - అధిప్రాయ వేదిక - పు. 91-92
13. T. S. Eliot - Selected Prose - పు. 26
14. సుభ్యారాయకవి, వాచింకొలను - సులభ వ్యాకరణము - తృ. ద్రా. వ్యాస పరిచేధము - 1
15. వెంకటిష్వరు, రాయసము - వ్యాసము - ఆంగ్లప్రతిక సంవత్సరాద సంచిక, 1981-82, పు. 2.
16. ఇనాక్, కౌలకలూరి.. - తెలుగువ్యాస పరిషామము - పు. 150

17. పామగంటేహారి సాహిత్య సృష్టి - తు. 841-842
18. పామగంటేహారి సాక్షి : సాంఘిక దర్శనము - ముందుమాట - తు. IV
19. తెలుగువ్యాస పరిషామం. తు. 602, 603
20. Ibid. తు. 805, 806
21. Ibid. తు. 806
22. చూడు: కిదుగు సిలాపకిగారి 'తెలుగులో చందోరీతులు' గ్రంథం
23. చూడు: దా॥ పాటిలంద మాధవశర్మగారి 'చందోరీతులు' గ్రంథం.
24. చూడు: మన ప్రస్థాను (1988) గ్రంథం.
25. చూడు: దా॥ బి. వి. స్విటజ్యుజ్యుగారి 'చిర రసం' (1980), రసిభూసం (1980) ముద్రిత గ్రంథాలు.
26. చూడు: 'రసము - లోకము' (ఆఫార్స్ న 1972), రఘ్య సాహిత్య విషయ మార్గం - సంవత్సరాయం. సాధన (1981), సహృదయతర్వం (1980), కరుణాయైతము (1972) ముద్రిత వ్యాసాలు.
27. చూడు: సాహిత్య దర్శనము (1978)
28. చూడు: తెలుగు జ్ఞానపద గేయ గాథలు (1977), పరిచోదన (1979)
29. చూడు: వ్యంజనస్క్రూల్మ (1991)
30. Literature and criticism. తు. 15

ముగింపు కొదు, మొదలు

1. 20th Century Literary criticism-A Reader-Preface. Ed. Longman (S. E. 1978)
2. T. S. Eliot-Selected Prose-Introduction : by John Hayward.

ఉపయుక్త గ్రంథసూచి

Bibliography

ENGLISH :

- Abrams, M. H., The Mirror and the Lamp. (Romantic theory and the Critical Tradition) Oxford University Press: 1976 (First Edition 1953)
- Bangorey, (Ed.), Literary Autobiography of C. P. Brown., Tirupati : S.V.University, 1978.
- Bateson, F.W.—The Scholar-Critic,—London : Routledge and Kegan Paul Ltd., 1972.
- Baym, Max I—A History of Literary Aesthetics in America. New York : Frederick Ungar Publishing Co , 1973.
- Bloom Field, Morton W., (Ed.)—In search of Literary the ry;— London : Cornell University Press, 3rd Ed., 1976.
- Boguslavsky, B.M. & others.,—ABC of Dialectical and Historical Materialism—(Marxist-Leninist Theory)—Moscow : Progress Publishers., (Eng. Trl. by Lemina Ilitskaya) 1978.
- Carritt, E.F., An Introduction to Aesthetics, London : Hutchinson's University Library. (?).
- Caudwell. Christopher,—Illusion and Reality—A study of the sources of Poetry—New Delhi, People's Publishing House, 1956.
- Coombs, H., Literature and Criticism—Penguin Books., 1976.
- Craig, David., (Ed.) Marxists on Literature—An Anthology., Penguin Books., 1977.
- Eliot, T.S.—Selected Prose-(Ed.) John Hayward—Penguin Books Ltd., (3rd Ed.) 1958.
- Eliot, T.S.—Selected Prose of T.S. Eliot-(Ed) Frank Kermode London : Faber and Faber, 1975.
- Eliot, T.S.—To Criticize The Critic and Other Writings —London: Faber and Faber, 1965.
- Faulkner, Pater., Modernism-The critical Idiom Series.,-Gen. Editor : John D. Jump., London : Methuen & Co., Ltd, 1977.

- Frye, Northrop.,—Anatomy of Criticism, Four essays., Princeton
Princeton University Press : 3rd Edition 1973.
- Ghose, Sisirkumar., Metaesthetics and other essays ; Calcutta :
Writers Workshop Books., 1966.
- Handy, William J., and Westbrook, Max ,Twentieth Century
Criticism—The Major Statements., New Delhi : Light
and Life Publishers : (Indian Edition) 1976.
- Hiriyanna, M., Art Experience., Mysore : Kavyalaya Publishers,
1954.
- Hudson, W.H., An Introduction to the study of English Litera-
ture., Ludhiana : Kalyani Publishers, 6th Edition 1975.
- Kavisena—Current Scene of Telugu Literature (An Ecological
Survey), Narasaraopet, Kavisena 1977.
- Krieger, Murray., The New Apologists for Poetry., Minneapolis:
The University of Minnesota Press, 1956.
- Lodge, David., (Ed.)—20th Century Literary Criticism—A
Reader., London : Longman group Ltd. 2nd Ed., 1975.
- Lucacs Georg., Writer and Critic and other essays., (Ed.) Prof.
Arthur Kahn , London : Merlin Press, 1978.
- Muddra; S.C., and Agarwal S C , Principles and History of
Literary Criticism—Bareilly (U.P.), Prakash Book Depot.,
1972.
- Murray, Patrick, Literary Criticism—a glossary of major terms.,
London : Longman Group Ltd., 1978.
- Narasimhaiah, C.D.; (Ed.) Literary Criticism: European and
Indian Traditions., Mysore : University of Mysore, 1965.
- Neogy, Prithwish, (Ed.)—Rabindranath Tagore on Arts and
Aesthetics—Orient Longmans., 1961.
- Nostrand, Albert D. Van., Literary Criticism in America., New
York : The Liberal Art Press. 1957.
- Osborne, Harold., Aesthetics and Criticism., London: Routledge
and Kegan Paul Ltd., 1955.
- Pande, K.C.,—Comparative Aesthetics Vol. II, Western Aesthe-
tics.. Varanasi : The Chowkhamba Sanskrit Series. 1959.

- Prasad, Birjadish., An Introduction to English Criticism., Madras:
The Macmillan and co., of India Ltd., 1976.
- Prawer, S.S., Comparative Literary Studies: An Introduction ,
—London: Gerald Duckworth & Co., Ltd., 1973.
- Richards, I.A., Principles of Literary Criticism - London:
Routledge and Kegan Pal Ltd., 1970.
- Ruthven, K K., Critical Assumptions., Cambridge: Cambridge
Press 1979.
- Santayana, George., The Sense of Beauty., New York: Dover
Publications, INC 1896.
- Seshendra Sarma, G ,—In Defence of People and Poetry (Letters
of Seshendra)—Hyderabad: Indian Languages Forum :
1977.
- Seshendra Sarma, G., On Form and Language in Poetry.,
Bangalore: Prasaranga; Bangalore University : 1980.
- Shipley, J.T. (Ed.) A Dictionary of World Literature
- Srinivasa Iyengar, K.R., and Prema Nandakumar., Introduction
to the Study of English Literature., Asia Publishing
House, 1969.
- Triveni, (Editor) Bhavaraju Narasimha Rao, Golden Jubilee
Number. Vol. 46. No. 4, Jan—March 1978—Machilipat-
nam: Triveni Publishers.
- Viswanatham, K., Essays in Criticism and Comparative Poetics:
Visakhapatnam; Waltair: Andhra University Press: 1977.
- Warnock, Marry., Imagination , London: Faber and Faber
1976.
- Wellek, Rene.,A History of Modern Criticism (1750—1950)—in
5 Volumes., London: Jonathamcape 1970.
Vol I. The Later Eighteenth Century
Vol II. The Romantic Age
Vol III. The Age of Transition
Vol IV. The Later Nineteenth Century
Vol V. The Twentieth Century
- Wellek, Rene, and Warren, Austin., Theory of Literature., Pen-
guin Books, 1978.
- Williams. Raymond., Marxism and Literature: Oxford; Oxford
University Press: 2nd Ed: 1978.
- Wimsatt, Jr.K. and Brooks, Cleanth., Literary Criticism—A Short
History., New Delhi, Oxford & IBH Publishing Co., 5th
Edition. 1974.

తెలుగు :

అనంతకృష్ణరద్దు, రాళ్ళపల్లి. నాటకోపన్యాసములు, - మచిలిపట్టణము, ల్రివేషి పల్లివర్షు?

అనంతకృష్ణరద్దు, రాళ్ళపల్లి, వేమన - వాల్టేరు : ఆంధ్ర విశ్వకర్మ పరివత్తు - మూ. ము. 1846.. (ప్ర. ము. 1929)

అనంతకృష్ణరద్దు, రాళ్ళపల్లి.. సారస్వతాలోకము., మచిలిపట్టణము : ల్రివేషి పల్లివర్షు; అష్టమ ముద్రణం 1878 (ప్ర. ము. 1964)

అప్పారావు, గంభిర, దా॥, వేమన్న - సర్వజ్ఞు (యునాత్క పరిశీలన), మదరాసు : సొంత ప్రఘరణ, 1979.

అప్పారావు, గురజార.. వ్యాసచంద్రిక,- విజయహర్ష : విశాలాంగ్ర ప్రఘరణాంయం, ద్వి. ము. 1955 (ప్ర. ము. 1968)

అప్పారావు, బసవరాజు, వేంకట., - ఆంధ్ర కవిత్వ చరిత్రము- చెన్నపరి; వావిళు రామస్వామి శాస్త్రీయ అంచ్ సన్స్, 1931

అభ్యుదయ - ఈ శతాబ్ది నవల-విశేష సంచిక., హైదరాబాదు:
ఆరసం, ఇనవరి 1980.

అయ్యుదయ - విమర్శ విశేష సంచిక - సం॥ తుమ్ముల నెంక్ట్రామయ్య;
ప్రఘరణ : ఆరసం.

అమశేంద్ర - భావపీణి (వ్యాస సంకలనం) - గుండూరు;
సొంత ప్రఘరణ : 1987

అశ్విన్నారాయణ, ఖట్టమరాజు సుదరం, ఆర్మీయన్ (సం) -
రాళ్ళపల్లి పీరికలు., బోగుళూయ : రాళ్ళపల్లి ఆధినుదన సమితి, 1978
ఆంధ్ర మహాఖతోపన్యాసములు., హైదరాబాదు : ఆంధ్ర సారస్వత పరివత్తు.
అచ్యు తిరుపుల.., (సు) - ఆధునిక కవిత - ఆధిప్రాయ వేదిక..

(సేకరణ-మద్దారి రఘురాం) హైదరాబాదు: కిన్నెర పల్లి కేషన్స్, 1981

అలోచనాలహరి.. సికిందరాఘవ : యువభారతి, 1990

ఇనక్, కొలకలూరి, దా॥, తెలుగు వ్యాస పరిషామం..

అనంతపురం : క్షోమి గ్రంథమాల, 1980.

ఇన్నయ్య, ఎన్., శారత్ మార్కులు కమ్యూనిస్టులు పద్ధించిన గ్రహణం,-

ఆకు ఖాదు : భాను ప్రమాదు : 1976

ఉమాకావు విద్యాశేఖరులు, ఆకిక్రమాజు.., (సం) - పల్నాచి పీరచరిత్ర-

చెన్నపురి : సొంత ప్రమాద : 1966

ఉమాకావు విద్యాశేఖరులు, ఆకిక్రమాజు.., నేడి కాలపు కవిత్వం (వాజ్మయ పరిజ్ఞిష్టావ్యం)..,

మదరాసు : వాచిక్కు రామస్వామిశాస్త్రిలు అంద్ సన్న, 1928

ఎమిలీ బరన్సు..,-మార్కిస్జం అంటై పీమిటి?.., విజయవాడ:

ప్రభాకర్త క్రి బుక్ డిపో : కవమ్ద్రణ, 1980.

'కుందురి' (కుందురి ఆంజనేయులు).., కుందురి పీతికలు -

మచిలిపట్టణం : స్వగంపన సాహితీ సమాఖ్య; 1977

కుటుంబరావు, కొడవడిగంది.., సాహిత్య ప్రయోజనం (వ్యాసావళి),

విజయవాడ : విశాలాంద్ర పట్టిష్ఠింగ్ హాసె ; 1988

కృష్ణరావు, జి. వి., కావ్యజగత్తు (మార్కిస్టపు దృక్కుపం) -

తెలాలి : సూత్రాక్రమ గ్రంథమాల, 1944.

గంగాదరం, నూతలపాటి.., సాహిత్య గంగాలహా.., చిత్తురు : చిత్తురు జీల్లా

రచయితల సహకార ప్రమాదం సంఘం : 1976

చంద్రశేఖరరావు, మద్దకూరి.., - ఆంద్ర సాహిత్య పునర్వికాసం..

విజయవాడ : విశాలాంద్ర ప్రమాదాలయం : 1958

చలం ఆలోచనలు (చలం మూలజింగ్సు నుండి ఏర్పుకూర్చుని)

సికిందరాఖాదు : యువతారతి, 1975

చెన్నయ్య, జి., లాస్కుర చౌదరి, బి.ధా॥.., కృష్ణాత్రీ జీవితం-సాహిత్యం..,

చిత్తురు : సమతా పట్టికేషన్ : 1981

శిరుమలరావు, సర్దేశాయి.., సాహిత్యతత్వము - శివతారత దర్శనము..

ఆనంతపురం : సొంత ప్రమాద : 1971

తెలుగు వైతాళికులు - సంపుటం 8. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ, 1979

తెలుగు వ్యాసము : నూరు సంవత్సరాలు.., ప్రాదరాఖాదు:

ఆం. ప్ర. సాహిత్య అకాడమీ, 1974

నరసింహరావు, మనిమాచెక్కం, - మన హాస్యము -

ప్రైదరాశాదు, అంధ సారస్వత పరిషత్తు, 1968

నవోదయలహరి (ఉపన్యాస వ్యాసమంఱణ) సికిందరాశాదు : యువభారతి, 1977

సారాయణరావు, రూపనగుడి., కావ్యనిదానము (Literary Criticism),

గుంతకల్లు : మహానంది పట్టికేషన్స్, 1977

సారాయణరావు, వెల్పీరు.. తెలుగులో కవితా విఫ్లవాల స్వచ్ఛమం.,

సొంత ప్రచురణ : 1978

సారాయణరెడ్డి, సి. దా॥., ఆధునికాంధ్ర కవిత్యము - సంప్రదాయము -

ప్రయోగము., ప్రైదరాశాదు : సొంత ప్రచురణ, ప్ర. ము. 1987 :

ద్వి. ము. 1977

ప్రతిథాలహరి - సికిందరాశాదు : యువభారతి : 1974

బుచ్చిదాబు.. నన్ను మార్చిన శుస్తుకం (వ్యాసాలు)., విజయవాడ : ఆదర్శ గ్రంథమందలి, 1985

బ్రహ్మనంద, పౌచ్. ఎన్., దా॥., వ్యంజన సూక్తము - అనంతపురం:

సొంత ప్రచురణ, 1981

బావన (సుభాషితాల సంకలనం), సికిందరాశాదు : యువభారతి, 1974

బ్రాస్టర్చోదరి, బి., దా॥., 'సాహితీమూర్తి కట్టమంచి'., చిత్తారు : ఆంధ్రశాఖ, ప్రభుత్వ కళాశాల, చిత్తారు, 1980

మందేశ్వరరావు, వదలి.. - ఆయుషీలన (సాహిత్య విమర్శ) -

విశాఖపట్టణం : కవితాసంపుచ్ఛి : ?

మాధవశర్మ, పాటిబండ, దా॥., తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ..,

ప్రైదరాశాదు : ఆం. ప్ర. సొ. ఆకాడమీ, 1975

మార్క్సి, కార్ల్, ఎంగెల్స్, ఫెదరిక్., కమ్యూనిష్టు పాటీ ప్రణాళిక

(ఆంధ్రానువాదం : రాచమల్లు రామచంద్రారెడ్డి) మాసోగ్ : ప్రగతి

ప్రచురణాలయం.

రంగనాథాచార్యులు, కె. కె., దా॥ (సంపా.), ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో⁴

విభిన్న రోరణులు., ప్రైదరాశాదు, అంధ సారస్వత పరిషత్తు : 1932

రంగనాథాచార్యులు, కె. కె., దా॥, (సంపా.), తెలుగు సాహిత్యంలో మరోచూపు -

ప్రైదరాశాదు, అంధ సారస్వత పరిషత్తు, 1981

రంగనాథాచార్యులు, కె. కె., దా॥, (సంపా..), తెలుగు సాహిత్య వికాసం (1900-1947 సంమధ్య..) ప్రైదరాబాదు: ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు, 1979.

రంగారావు, రావి.., ఏది మనీ కవిత ? (కరపత్రం - గుడ్ మార్పింగ్స్) అనుబంధం..మచిలిపట్టుం: సృందన సాహితీ సమాఖ్య, 1981

రచన - 'మారుతున్న విలువలు - రచయితల బాధ్యతలు' - గోప్తి - వార్షసంకలనం.., సికిందరాబాదు : యువభారతి, 1970

రమణారెడ్డి, కె. వి.., మహాదేవు (జాతీయ పునర్జీవనంలో గురజాద స్థానం), విజయవాడ : విశాలాంధ్ర పట్టివ్యింగ్ హొన్, 1969

రమణారెడ్డి, కె. వి.., (సం), త్రీత్రీ సాహిత్యం-త్రీత్రీ షష్ఠిశూర్తి ప్రచురణలు, మదరాసు : త్రీత్రీ షష్ఠిశూర్తి సన్మాన సంఘం, 1970

రమణపతిరావు, అక్కిరాజు, దా॥.., వీరేళింగంపంతులు-సమగ్ర పరిశీలన. ప్రైదరాబాదు : సొంత ప్రచురణ : 1972

రాధాకృష్ణరావు, చల్లు, దా॥.., సి. పి. బ్రోన్ సాహితీసేవ.., ప్రైదరాబాదు : సి.యల్.యన్. బుక్ ప్రావ్, 1975

రామకోదోట్టి, కేతవరపు, వెంకట & సుప్రసన్నాచార్యులు, కోవల, - (సం.) విశ్వసాథ వాజ్యాయ సూచిక, ఎరంగల్లు : తెలుగు విభాగము, స్నాతకోత్తర విద్యాకేంద్రము, 1974

రామచంద్ర, తిఱుమల, - మరపురాని మనిషి - (బేటినీ చిత్రాలు) - సికిందరాబాదు : యువభారతి, 1975

రామచంద్రారెడ్డి, రాచమల్లు, - సారస్వత వివేచన,- విజయవాడ : విశాలాంధ్ర పట్టివ్యింగ్ హొన్, 1976

రామమోహనరావు, అద్దెపల్లి.., కుండ ర్తి కవితా వైతవం.., సికిందరాబాదు : యువభారతి, 1980

రామమోహనరావు, అద్దెపల్లి.., విమర్శ వేదిక.., కాక్కినాడ : ప్రభాకర పట్టికేవన్స్, 1979

రామమోహనరావు, అద్దెపల్లి.., త్రీత్రీ మహాప్రస్తానం - జక పరిశీలన.., సొంత ప్రచురణ - ?

రామలింగారెడ్డి, కట్టమంచి.., - కవిత్వత త్వ్య విచారము - వాతేరు : ఆంధ్ర విశ్వకోపరివత్తు : నాల్కవ ముదణము : 1947

- రామలింగారెడ్డి, కట్టమంచి, - వ్యాసమంజరి, వాత్సేతు : ఆంధ్ర విశ్వకరణ
పరివద్ధింథమాం : 1947
- రామానుజరావు, దేవులవల్లి.. యాత్రె సువత్సరాం భాషాపత్రాలు., వరంగల్ :
సాహితీబంధు బృందం, చైతన్యసాహితి, 1981
- రామారావు, ఎన్. వి., దాం., తెఱుగులో సాహిత్య విమర్శ, అవతరణ-
విచాసమయి., ప్రొకరాబాదు : పసిది ప్రమాదాలు, 1974
- లక్ష్మిజిలురావు, కొమ్మజ్ఞాజు, వేంకటి., లక్ష్మిజిలురావు బ్యాసార్చి.,
ప్రసం., చెన్నపట్టించము : విక్షానందందీకామారచి, 1928
- లక్ష్మికాంతం, పింగళి., ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర, ప్రొదరాబాదు :
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ : తృ. ము. 1979 (ప్ర.ము. 1974)
- లక్ష్మికాంతం, పింగళి., సాహిత్యశిల్ప సమీక్ష (Literary Criticism),
ప్రొకరాబాదు : మాచర్లి లుక్ సౌంకి : తృ. ము. 1976 (ప్ర. ము.
1966)
- విమల్సి (వరిశోదన పత్రిక) వరంగల్లు : కాకుళిశు విశ్వవిష్ణులయము
వీరభద్రమ్య, ముఖ్యాండ., తెఱుసు కవిత : సాంఘిక సిద్ధాంతాలు.,
హనుమకండ : శ్రీ అరవింద సౌమియే, 1980
- వీరభద్రరావు, కొత్తవల్లి., దాం., తెఱుసు సాహిత్యముపై ఇంగ్లీషు ప్రతాపము.,
సికిందరాబాదు : సౌంత ప్రమాద : 1960
- వీరభద్రశాస్త్రి, ముఖ్యాండ, దాం., పాంగుదేవారి సాహిత్య సృష్టి.
ప్రొదరాబాదు : స్వీము ప్రమాద, 1966
- పెంకటసుఖమ్య, గౌరేపాదీ.., - దాక్షర్ సి. ఆర్. రెడ్డి
పెంకటేశ్వరరావు, త్రిపురాచేరి., విశ్వవిష్ణువు విమర్శమేమ..,
విజయవాడ : వేమన వికాస కేంద్రం, 1981
- పెంకటకృష్ణమ్య, తాఫిక్కాండ, విష్ణువ్; విశ్వవాత శారద.., తిరుపతి :
విశ్వవారణి ప్రమాద, 1981
- పెంకటకృష్ణమ్య, తాఫిక్కాండ, విష్ణువ్ & ప్రతాకశాము, మండివేడు.,
బ్రాహ్మిమంయమూర్తి (విశ్వవాత సాహితీ దర్శనం)..
- తిరుపతి : 'విశ్వవారణి' ప్రమాద : 1978
- వ్యాసమూర్తి, కాచూరి., కవిత్వతర్వ్య విచార విమర్శనము., మదలాసు :
వాచిక్క ప్రమాద : 1940

- శేషేంద్ర కావ్యభూమిక - (చర్చలు-లేఖలు) సం॥ ఆశల సుబ్రహ్మణ్యం - ?
 శేషేంద్రశర్మ, గుంటూరు., కవిసేన మెనిఫెస్టో-ఆధునిక కావ్యశాస్త్రము.,
 ప్రైదరాభాదు : అండియన్ లాంగ్యోలెన్ ఫోరం : 1977
- శేషేంద్రశర్మ, గుంటూరు. నరుడు, నష్టఖ్రాలు., సొంత ప్రచురణ : 1963
 శేషేంద్రశర్మ, గుంటూరు., ఫోడి రామాయణ రహస్యములు ; తిరుపతి :
 తిరుపుల తిరుపతి-దేవస్తానములు - 1980
- తీకంతశర్మ, ఇంద్రగంచీ., ఆలోచన - (సారస్వత వ్యాసాలు) ;
 విజయవాడ : నవోదయ పట్టిష్టర్స్, 1981
- తీకంతశర్మ, ఇంద్రగంచీ., సాహిత్య పరిచయం (1876-1975).,
 విజయవాడ : నవోదయ పట్టిష్టర్స్, 1978
- తీనివాసాచార్యులు, తిరుపుల, దా॥., సారాయణరెడ్డి సాహితీమూర్తి,
 సికిందరాభాదు : యువభారతి, 1981
- సంపత్కుమారాచార్య, కోవెల, దా॥., ఆధునిక తెలుగు సాహిత్య విమర్శ :
 సొంప్రదాయిక రీతి., వరంగల్, సొంత ప్రచురణ : 1981
- సత్యనారాయణరావు, రాఘవరు, వెంకట., మన ముట్టురి.. ప్రైదరాభాదు :
 దా॥ రాఘవరు డెబ్బియ్యువ జన్మదినోత్సవ సన్మాన సంఘం, 1981
- సత్యనారాయణ, విశ్వనాథ., తాప్యానందము 1 వ శాగము
 (సాహిత్య మీమాంస) ., విజయవాడ : అరవింద ప్రచురణలు, 1972
- సత్యనారాయణ, విశ్వనాథ, ఒకడు నాచన సోమన్సు, - విజయవాడ :
 వి. యన్. యన్. కం. - ?
- నన్నయగారి ప్రసన్న కథాకలితార్థయుక్తి - విజయవాడ : సొంత ప్రచురణ, 1954
 - శాకుంతలము యొకక్క ఆభిఖ్యానత - వరంగల్ : కులపతి సమితి
 (జయంతి 1958-59 నుండి పునర్పుదితము) 1961
 - విశ్వనాథ సాహిత్యోపన్యాసములు -
 సత్యనారాయణ, విశ్వనాథ, - కావ్యపరిచయము - ప్రైదరాభాదు :
 ఆంద్రప్రదేశ్ సాహిత్య ఆకాడమీ, 1970
 - సాహిత్యోపన్యాసములు - 1/4 - ఆం. ప్ర. సా. ఆకాడమీ, 1977
 - సితాపతి, గిరుగు, వెంకట, దా॥., తెలుగులో భందోరీతులు.,
 ప్రైదరాభాదు : విశాలా పట్టికేసు), 1961

సితారామయ్య, కురుగండి, - ఆలంకారత త్వ్య విచారము, -

చిన్నతురి : కమ్ముద్దియుల్ ముద్దాశరాల : 1915
సుందరం, ఆర్మీయన్ & అశ్వత్థారాయిల, ముట్టమరాజు &
తీరామచంద్రమూర్తి, శివలెంక, (సం.) - అనంతరాగం,
బెంగళూరు : రాళ్ళపల్లి ఆధినందన సమితి, 1977
సుదర్శనం, ఆర. ఎన్., సాహిత్యంకో దృక్కృతాలు; విషయవేద : నవోదయచు
పట్టిష్ట్రీ, 1968

— సమాజము - సాహిత్యము - చిత్తారు జిల్లా రచయితల సహకార
ప్రచురణ సంఘం. 1972

సుబ్బారావు, త్రిపురస్సిని., గోపిచంద్ర సాహిత్యం,

సికిందరాబాదు : యువభారతి, 1979

సుఖమ్మణ్ణం, జి. వి., దాఱ., రసోభ్యాసము, ప్రైదరాబాదు : నవోదయం.
1980

— సహ్యలోకము, (సాహిత్య వ్యాస సంపుద్ధి) ప్రైదరాబాదు :
సాంత ప్రచురణ : 1978

సుఖమ్మణ్ణం, జి. వి., దాఱ., (సం.) సమాలోచనం (అధునికాంద్ర
సాహిత్య ప్రక్రియల పై సమీక్ష), ప్రైదరాబాదు :
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య ఆకాడమీ, 1980

— సారస్వత వ్యాసములు, ప్రథమ, తృతీయ సం.
(సంపాదకత్వం) ప్రైదరాబాదు-ఆంధ్రప్రసా.ఆ, 1పటి
సుఖమ్మణ్ణం, జి. వి., దాఱ., కృష్ణమూర్తి, ఇరివెండి; విక్రూలాధం,
వంగపల్లి, (సం.వర్గం) - మహాతి - స్వాతంత్య లుగోదయంలో
(1947-72) తెలుగు తీరుతెన్నులు., సికిందరాబాదు : యువభారతి :
1972

సూరికాత్రి, షురాణం., విమర్శక పారిజాతము., - బందరు :
విద్యానిలయము, 1925

సృజన - ఆధునిక సాహిత్య వేదిక - త్రైమాసిక పత్రిక -
వరంగల్, 'సాహితీ మిత్రులు'
ప్రసవంతి - (సాహిత్య మానవప్రతిక) రజత జయంతి సంచిక - ప్రైదరాబాదు :
దక్షిణ భారత హండి ప్రచార సభ, ప్రైజవరి 1981.

పద్మ మాచి (INDEX)

[ఈ గ్రంథంలో ప్రస్తావింపబడిన రచయితల పేర్ల సూచిక యది.
పాశుక్కు రచయితల పేర్ల కంగ్రిష్టలోనూ, లిగిలినహారిచి తెలుగులోనూ
జవ్వాలభయన్నాయి.]

Abercrombie, Lascelles., 1
Abrams, M.H., - (11)
Addison, Joseph., 65, 83,
84, 85, 86, 87, 820
Adler, Alfred., 147
Aeschylus., 88
Alexander., 70
Anaxagoras., 69
Aristophanes., 68
Aristotle., 63, 64, 68, 69, 70,
71, 74, 78, 83, 94, 97,
101, 120, 140, 141, 175,
804, 828.
Arnold, Matthew., 68, 116,
117, 118, 119, 120, 145,
146, 168, 195, 198, 199,
200, 203, 204, 208.
Ascham, Roger., 76
Atkins, J.W.H., 71, 82
Augustus., 807
Austen, Jane., 145

Baird, J. D., 50
Balakian, Anna., 279 | Bale, John., 149
Barthes, Ronald., 157
Bateson, F. W., 50
Baudelaire, Charles., 153,
269, 272, 274
Baym, Max I., 139, 181
Beaumont, Francis., 81
Blackmur, R. P., 139, 145
Bloom, Harold., 20
Bodkin, Maud., 148
Boileau-Despreaux, Nicolas;
87
Bradley, A. C., 121
Breton, Andre., 20
Bridges, Robert., 287
Brooks, Cleanth., 189
Brown, C. P., 85, 809
Browne, Thomas, Sir., 50
Browning, Robert., 151, 296
Buchhurst, Lord., 81
Burns, Robert., 284
Byron, George Gordon., 296 |
|---|--|

Carlyle, Thomas., 66, 121,	Dryden, John., 14, 64, 80,
150, 168	81, 82, 83, 85, 106,
Carritt, E. F., 801	145, 149, 168
Caudwell, Christopher.,	
56, 156	
Cazamian., 124	Eliot, T. S., (6), 8, 14, 15,
Chambers, R.W. 150	61, 110, 124, 125, 126,
Charles II., 64	127, 128, 129, 185, 189,
Chaucer, Geoffrey., 82, 284	147, 158, 195, 200, 201,
Cheke, John, Sir, 76	204, 205, 208, 207, 228,
Chernis, Harold., 27	288, 289, 298, 299, 300,
Clinton, Forely., 50	819
Coleridge, Samuel Taylor.,	Ellman, Richard., 15
65, 95, 101, 102, 108, 104,	Engels, Friedrich., 56, 115,
105, 110, 111, 114, 169,	154, 155, 156
170, 172, 174, 175, 180,	Erasmus., 76
182, 186, 202, 228, 298.	Euripides., 68
Colet., 76	
Cox & Dysen., 89	Faulkner, Pater., 282
Craig, Hardin., 160	Faust, Howard., 56
Crane, Ronald S., 140	Flaubert, Gustave., 151
Croce, Benedetto., 298	Fletcher, John., 81
	Forster, E. M., 50
Daiches, David., 80, 147,	Fox, Ralph., 56
150	France, Anatole., 88, 146, 147
Dante, Alighieri., 78, 75,	Freud, Sigmund., 20, 147,
118	287
Darwin, Charles., 66, 151,	
152	Goethe, Johann Wolfgang
De Quincey, Thomas., 122,	von., 98, 114, 145, 150,
147, 150	299
Dickens, Charles., 299	
Dowson, Ernest., 158	Gorki, Maxim., 250

Gosse, Edmund., 153	Jonson, Ben., 64, 77, 80, 81,
94, 808
Gosson, Stephen., 77	Jung, Carl G., 147
Greg, W. W., 144	
Guarino da Verona., 75	
Hardy, Thomas., 200	Kant, Immanuel., 101
Harrison, Frederick., 68	Keats, John., 105, 109, 110,
180, 182, 188, 191, 298,
296, 299
Hayward, John., 828	Keble, John., 118
Hazlitt, William., 65, 110,
111, 112, 114, 147, 150,
168, 180	Kelly, Francis M., 50,
Hegel, G.W.F., 114	Ker, W. P., 88, 121, 160
Heracleitus., 68,	Knight, Wilson G., 148
Hermogenes., 304	
Homer., 68, 75, 118, 807	Lamb, Charles., 65, 118,
114, 147, 328
Horace., 71, 72, 87, 94	Lawrence, D. H., 282, 296
Howard, Robert, Sir., 81	Laurentius Valla., 75,
Hudson, W., H. 219	Leavis, F. R., 186, 187, 188
Hulme, T. E., 189, 147	Leland, John., 149
Huneker, James., 147	Lemaitre, Jules., 147
Huxley, Aldous., 49, 68	Lenin., 58
Hyman, Stanley Edgar., 144	Leonardo Bruni., 75
Ibsen, Henrik., 151	Leopardi, Giacomo., 114
Jackson, Helbrook, 68	Lessing, Gotthold, E., 92
James, Scott., 75, 120	Lewis, C. S., 49, 160
Johnson, Samuel Dr., 65,
81, 88, 84, 89, 90, 91,
92, 94, 144, 145, 149,
808, 808	Locke, John., 85
	Lodge, David, 327
	Longinus., 78, 101
	Louis XIV., 94,
	Lowes, John Livingston.,
226
	Lucas, F. L. 147

Lunacharsky, A. V., 58	Newton., 152
Lukacs, Georg., 56, 156,
157, 248, 280	Norris, Frank., 151
Macaulay, Thomas Babington,
ton, Lord., 66, 166, 304	Olson, Elder., 140
Mackenzie, Colonel Colin.,
808	Osborne, Harold., 142, 148,
148, 148, 158, 212
Mackenzie, Henry., 149	Pascal, Blaise., 145
Mallarme, Stephane., 158,
289, 298	Pater, Walter., 88, 87, 88,
121, 122, 128, 124, 147,
195, 200
Mao Tse-Tung., 56	Peacock, Thomas, Love.,
106
Marley, John., 66	Percy., 96
Marlow, 808	Phidias., 68
Marx, Karl., 56, 115, 154, 274	Picard, Raymond M., 146
Matthews, Brander., 302	Plato., 68, 69, 70, 74, 77,
78, 222, 287
Maugham, Somerset W., 10, 299	Plekhanov, George., 56, 115
Mauron, Charles., 148	Poe, Edgar Allan., 182, 188,
180, 191
Mc Cutchion, David John;
268	Politian., 75
Mc kerrow, R. W., 144	Pollard, A. W., 144
Mehring., 115	Polygnotus., 68
Mencken, Henry., 147	Pope, Alexander., 65, 88,
84, 87, 88, 108
Mill, John Stuart., 66, 115	Pound, Ezra., 189, 147, 158
Milton, John., 84, 118, 295,
308	Pfasad, Birjādīsh., 187
Moore, George., 158	
Murray, Gilbert., 225	
Myers, F.W.H., 121	
Nathan, George Jean., 147	Quiller-Couch., 147
Newman., 86	Quintilian., 71, 72

Raleigh, Walter., 116	Shaw, J. T., 279
Ransom, John Crowe., 189	Shelley, Percy Bysshe., 85,
97, 105, 106, 107, 108,
109, 171, 174, 178, 180,
182, 186, 293, 296, 299
Read, Herbert., 148	Sidney, Philip, Sir., 84, 77,
78, 94, 97
Richards, I. A.., 88, 180,
181, 182, 188, 184, 185,
148, 195, 201, 204, 210,
221, 228, 281, 298, 299,
300	Sophocles., 68
Rimbaud, Arthur., 153	Spencer, Herbert., 66
Ruge, Arnold., 115	Spender, Stephen., 282
Ruskin, John., 66, 121	Steele, Richard, 320
Russell, Bertrand., 299	Stephen, Leslie., 121
Ruthven, K. K., 11, 16, 157	Stevenson, Robert Louis.,
118
Sachs, Hanns Dr., 148	Swinburne, Algernon
Charles., 66
Sainte-Beuve., 4, 66, 115,
148, 150	Symonds, J. A., 121
Saintsbury, George E. B.,
75, 85, 92, 118, 121,
147, 150, 199, 807	Symons, Arthur., 121, 153
Santayana, George., 182	Taine, Hippolyte., 115, 150
Sartre, Jean-Paul., 815	Tanner, Thomas., 148
Schelling, Friedrich., 96, 101	Tate, Allen., 189
Schiller, Friedrich., 98	Taylor, John., 109
Schlegel, Friedrich., 96,
101, 114	Taylor, William., 168
Sedley, Charles, Sir., 81	Tennyson, Alfred., 151,
299
Shakespeare, William., 79,
80, 81, 82, 88, 89, 91,
106, 110, 118, 174, 176,
211, 298, 808	Theagenes., 69
Shaw, George Bernard.,
282, 292, 299	Tolstoy, Leo., 299
	Trilling, Lionel., 120, 140,
150
	Trollope., 145
	Trotsky, L. D., 56

Valery, Paul., 20	Wordsworth, William., 65, 97, 98, 99, 100, 101, 108, 128, 167, 168, 169,
Vergerius., 75	170, 171, 172, 178, 175,
Verlaine, Paul., 158	180, 196, 226, 284, 298,
Victoria, Queen., 65	298, 318
Vida, Marco Girolamo., 87	
Virgil., 75	
Vittorino da Feltre., 75	
Vives., 76	Xenophanes., 68
Warren, Robert Penn., 189	Yeats, W. B., 145, 158
Watson, George., 80, 90, 180	Zola, Emile., 151
Webster., 808	
Wellek, Rene., 94, 96, 97, 101, 106, 114, 115, 121, 148, 190, 199	అమృతరావు, దేహమళ్ళ., 186, 309, 328.
Wellek, Rene & Warren, Austin., 157, 159, 261, 814	అనంతకృతిశర్మ, రాఘవల్లి.. 17, 42, 180, 181, 182, 188, 184, 186, 188, 191, 194, 210, 214.
Whibley, Charles., 121	అప్పయ్య, జాలారి.. 85.
Whitman, Walt., 256	అప్పారావు, గంధం.. 291.
Wilde, Oscar., 121, 146, 147, 158	అప్పారావు, గుర్రాడ.., 171, 226, 227, 281, 289, 240, 282- 285, 800, 818, 822, 824
Williams, Raymond., 288	అప్పారావు, పోణగి తీరామ.., 826.
Williams, T. G., 150	అప్పారావు, బనవరాజు వెంకట.., 74, 811.
Wilson, Dover., 144	అధినవగుస్తులు.., 211.
Wilson, Edmund., 148, 152	అమరేంద్ర.., 270, 828,
Wilson, Thomas., 76	ఆరవిందశ్శైవ.., 216, 296, 297.
Wimsatt Jr. William K., & Brooks, Cleanth., 28, 62, 154, 808	
Winters, Yvor., 189	
Woodhouse, James., 299	

<p>ఆదినారాయణాత్రీ, పంచగ్నుల., 197
 ఆనంద్, మల్కురాట., 265, 266.
 ఆనందకుమారస్వామి., 216
 ఆనందవర్ధనుడు., 287.
 ఆర్ద్ర., 256, 309, 310, 324.
 ఇనాక్, కొలకలూరి., 319, 324.</p> <p>ఉమాకున్న విద్యాశేఖరులు, అక్కిరాజు.,
 42, 178, 271, 272.</p> <p>ఎత్తాప్రెగ్డ., 204, 318.</p> <p>'కరుణాత్రీ' (జంద్యాల పాపయుషాత్రీ),
 317.</p> <p>కవిత్యవేది - (వేంకటనారాయణరావు,
 కల్లూరి), 306-308, 310.</p> <p>కామేళ్లురావు, తమిడిపాటి, 299.
 328.</p> <p>కావలి సోదరులు., 35.</p> <p>కాళిదాసు., 211.</p> <p>'కుందురి' (కుందురి ఆఙంసేయులు),
 256, 256, 317.</p> <p>కుటుంబరావు, కొదవటిగండి., 57,
 247, 249-258.</p> <p>కృష్ణకుమారి, నాయని., 326</p> <p>కృష్ణమాచార్యులు, దర్శవరం., 187,
 308.</p> <p>కృష్ణమూర్తి, రాంభట్ల., 256, 288.</p> <p>కృష్ణరావు, శి. వి., 59, 60, 222,
 228, 224, 289, 291.</p> | <p>కృష్ణశర్మ. వేదం వెంకట., 309.
 కృష్ణాత్రీ, దేవుంపల్లి., 292, 293,
 299, 300</p> <p>కృష్ణరావు, మట్టుమి వెంకట., 322,
 328.</p> <p>కోటీశ్వరరావు, తుమ్మశాది., 328,
 329.</p> <p>గాంధి, మోహన్ దాన్ కరంచంద., 281
 గారిట్, మిర్రా., 274.</p> <p>గురోవ్, నికతా., 246.</p> <p>గౌపిచంద్, త్రిపురనేని., 283, 289,
 292, 296, 297, 300.</p> <p>గోరాత్రీ., 328.</p> <p>మోష్, శిశిర్కుమార్., 284.</p> <p>చంద్రశేఖరరావు, మద్దుకూరి., 289.</p> <p>చలం, గుడిపాటి వెంకట., 282, 291,
 293-296, 299, 300.</p> <p>చెన్నయ్య, జి., & బాస్కురట్టి., 292</p> <p>జగన్నాథ పండితరాయలు., 191, 287
 జియ్యరు సూరి., 322.</p> <p>జోగారావు, యన్.వి., 218, 328.</p> <p>టాగురు, రఫింద్రనాథ., 216, 287,
 295, 299.</p> |
|---|--|

- తిక్కన., 24, 178, 204, 289, పండితారాధ్యదు., 254.
 243, 808, 818.
- తిమ్మయ, నంది., 818.
- తిరుపతి వేంకట కవులు., 317.
- తిరుపులరావు, సర్టీషాయి., 828, 826
- తిలక, బాలగంగాధర., 281.
- దణికామూర్తి, పి., 162, 805.
 దొఱపు), తూమాబి., 823.
- ధర్మరావు, లాపి., 291, 828.
- నన్నయ., 7, 24, 32, 204, 209,
 284, 818, 817, 818.
- నన్నచోదుడు , 818.
- నరసింహాం, కాకర్ల వెంకటరావు., 325
- నరసింహరావు, మునిమాణిక్యం., 828,
 825.
- నరైశ్వరప్ప., 282.
- నవీన., 241.
- నాగేశ్వరరావు పంతులు, కాశినాథని.,
 309.
- నారాయణమూర్తి, భోగరాజు., 311.
- నారాయణరావు, రూపగుడి., 828.
- నారాయణరావు, వెంకెరు., 57, 284,
 811-814, 815, 816, 817
- నారాయణరెడ్డి, సి., 42, 197, 225,
 226, 227, 228, 284, 287
- నారాయణాచార్యులు, పుట్టప్రథ., 17,
 828.
- నిరులాదేవి, యన్.., 292.
- పెద్దన, ఆలసాని., 204, 210, 290,
 318, 318.
- పోతన, బమ్మెర., 204, 808, 818.
- ప్రతాపరెడ్డి, సురవరం.; 322.
- ప్రభాకరరావు ముదివేదు., 207.
- ప్రభాకరశాస్త్రి, వేటూరి., 809, 828.
- ఖవ్యయ్యాశ్రమి, ముఖపాక., 85.
- ఖబ్రిషాబు., 287-800.
- ఖ్రమ్మయ్యాశ్రమి, కాశిప్పటి., 162, 822
- ఖ్రమ్మనంద, హెచ్.ఎన్., 826.
- భరతమహార్షి., 184, 222.
- భవభూతి , 211.
- భీమన్న, కోయి., 291, 828.
- మంజులవ, ఆవుల., 291.
- మందేశ్వరరావు, వదలి., 828.
- మధుసూదనరావు, తిష్ఠరనేని., 57,
 260, 261, 816, 817.
- మల్లికర్ణనశాస్త్రి మల్లంపల్లి., 85.
- మాధవరావు, విన్నకోటి., 323.
- మాధవర్షార్థ, పాటింద., 289, 825.
- ముద్దుక్కిష్ట., 291.
- ముద్దు నారసింహనాయుధ, స్వామినేని.,
 322.
- రంగనాథాచార్యులు, కె.కె., 250.
- రంగయ్య చెటియార్. ఎన్.. 162.

రంగాచార్యులు, పరవస్తు వెంకట., 322	176, 177, 178, 179, 180,
రంగాచార్యులు, వింజమూరి., 162,	181, 182, 194, 196, 198,
163.	202, 214, 280, 324.
రఘుణారెడ్డి. కె.వి., 57, 247, 258,	రామపాయిమి, కావలి వెంకట., 303.
259, 260, 284.	రామస్వామిచౌదరి, ప్రిష్టరనేని., 282,
రఘుపతిరావు, అక్కిరాజు., 305.	290-292, 297, 300
రాధాకృష్ణ., సర్టేపల్లి., 299.	రామాచుటావు దేవులపల్లి., 828
రాధాకృష్ణమూర్తి, మిక్కిలినేని., 324.	రామారావు ఎన్.వి., 28, 63, 160,
రామకృష్ణ, మిరియా.., 240.	179, 304.
రామకృష్ణకవి, మానవల్లి., 828.	రామారావు, చేకూరి., 57, 288, 241,
రామకృష్ణ పరమహంస., 281.	246-248 258, 260 281.
రామకృష్ణయ్య, కోరాడ , 323.	రామారావు, మారేమండ., 322.
రామకృష్ణశాస్త్రి, శిష్టా.., 309, 328.	రామిరెడ్డి దుఖ్యారి., 180, 181,
రామకృష్ణదు, తెనాలి., 204 305.	192, 188, 189, 190, 191,
రామకోచీశాస్త్రి, కేతవరపు వెంకట.,	194 2:4.
57, 278, 323.	రెడ్డి, జి యిన., 179, 328.
రామచంద్ర, శిరుమల., 280, 321.	లక్ష్మిజిలు కొమ్మత్తాఱు.., 322.
రామచంద్రరావు, పెన్నెలే., 162,	లక్ష్మికాంతం, పింగళి., 170, 218,
168, 328.	219, 220, 221, 232, 224,
రామచంద్రారెడ్డి, రాచమల్లు., 256,	310
257.	లక్ష్మినరసింహం, చిలకమ్మి., 165,
రామమూర్తి, గిరుగు వెంకట., 171,	308.
238, 322.	లక్ష్మినరసింహరావు, పానుగంటి.,
రామమూర్తి, గురజాద., 304, 305.	194, 320, 321, 324.
రామమోహనరావు, అద్దెపల్లి., 255,	లక్ష్మినారాయణ, ఉన్నవ., 281.
256, 257, 284.	లక్ష్మిరంజనం, ఖండవల్లి., 309, 328.
రామరాజుభూషణదు., 318.	
రామలింగం, డి., 284, 328.	
రామలింగారెడ్డి, కట్టమంచి., 8, 36,	వరవరరావు., 241.
37, 38, 40, 41, 42, 160,	వామముదు., 74.
161, 162, 163, 164, 165,	వాల్మీకి.., 274, 307.
166, 167, 168, 169, 170,	విశేఖానందసాధిమి.. 281.
171, 172, 173, 174, 175.	

విక్యనాదం, తె., 51.

వీరతద్రయ్య, ముదిగొండ., 57.

వీరతదరావు, కౌతుపల్లి., (8),
22, 226, 304.

వీరతదరావు, చిలుకూరి., 322.

వీరతద్రామ్రి, ముదిగొండ., 320.

వీరరాఘవాచార్యులు, కొండూరు., 323.

వీరరాజు, నశుదుటి., 186, 323,

వీరేశలంగం వంతులు, కంచుకూరి., 7,

23, 31, 32, 33, 34, 35

36, 187, 214, 225, 231,

282, 283, 305, 306, 319,

322, 324.

వెంకటనరుసు, ప్రైడిపాటి., 35.

వెంకటరమణయ్య, నెలటూరి., 309,

322.

వెంకటరావు, నిదదవోలు, 309.

వెంకటనుబ్బయ్య, గొరపోటి., 294,

324.

వెంకటసుబ్బయ్య, వల్లంపాటి, 261.

వెంకటేశ్వరరావు, కాటూరి., 328.

వెంకటేశ్వరరావు, నార్ల., 291, 328,

324.

వెంకటేశ్వరశామ్రి, వావిళ్ళ., 165.

వెంకటేశ్వరు, లిష్పరనేని., 291,

వెంకయ్య గరిమెళ్ళ., 35.

వెంకటకవి, చేమకూర., 318.

వెంకటకృష్ణయ్య, తాలెకొండ., 207.

వెంకటపార్వతీశ్వరకవులు., 298.

వెంకటపార్వతీశ్వరాయ్యాత్రి, వెదం., 165, 308

308.

వెంకటావదాని, దివాకర్ల., 309, 323,
326.

వేమన., 289,

శేవగిరిరావు, బుద్రా.., 163, 164.

శేవయ్య, చాగంటి వెంకట., 309.

శేఖింద్రశర్మ, గుంటూరు., 58, 215,
26 6, 260, 262, 263, 265,
266-278, 3 5, 316, 317,
324.

శ్రీకాంతశర్మ, ఇంద్రగంటి., 257.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు., 308, 318.

శ్రీనాథుడు., 204, 318.

శ్రీనివాసరావు కోలాచలం., 187, 308

శ్రీనివాసచార్య, తిరుపుల., 227.

శ్రీరామమూర్తి, కోదూరి., 326.

శ్రీతీ (శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు)., 56,
67, 226, 286, 287, 289,
240, 241-246, 248, 249,
250, 256, 257, 260, 288,
284, 295, 317.

సంజీవదేవ., 328.

సంజీవమ్ము., 285, 289.

సంపత్కుమారాచార్య, కోవెల.,
(8), 65, 161, 168.

సత్యనారాయణ, విక్యనాద., 17, 89,
40, 41, 194, 195, 196,
197, 198, 199, 200, 201,
202, 203, 204, 205, 206,
207, 208, 209, 210, 211,
212, 213, 214, 215, 217,

222, 225, 231, 232, 233,	సుబ్రహ్మణ్యం, జి. ఎ., 17, 317, 318, 328, 329.
సత్యనారాయణమార్తి, జోన్సులగడ్డ., 322.	సుబ్రహ్మణ్యాల్యుడు, పుదుప్పాకం.. 162.
సత్యనారాయణరావు, రాఘవ వెంకట., 324.	సుబ్రహ్మణ్యశర్మ, దర్శ., 186.
సత్యనారాయణశాస్త్రి, మధునాపంతుల., 309.	సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, పోతుకూచి, 323.
సదాశివరావు, పాములపర్తి, 57.	సూరన, పింగళి, 162, 165, 169, 178, 196, 305, 318.
సితాపతి గిరుగు., 310, 325.	సూర్యనారాయణ శాస్త్రి, సన్నిధానం., 268.
సితారామబట్టొచార్యులు, కురుగంచి., 309.	సోమకవి-32.
సుందరం, ఆర్.వి.యన్., 326.	సోమనాథు, నాచన., 182, 204, 210, 319.
సుందరరామయ్య, ఆచంట., 322.	సోమశాఖు, పాత్మార్థికి., 313, 318,
సుదర్శనం, ఆర్.ఎన్., 203, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 260, 296.	సోమయూజులు, వావిలాల.. 328.
సుప్రసన్నాచార్య, తె., 268, 323.	సోమ శేఖరశర్మ, మల్లింపల్లి., 322.
సుభ్రాతావు, తంగిరాల వెంకట., 326.	సోమసుందర్, ఆవంత్స., 328
సుభ్రారావు, త్రిపురనేని., 297.	
సుభ్రారావు, రాయపోలు., 21, 226, 227, 270, 285-290, 300, 317.	పామమంతూరు, కాపూరి., 329.
సుభ్రారావు, వంగూరు., 85, 306.	పాపమంతరావు, పిల్లాముర్తి వెంకట., 328.
	పారిషియ, కించి., 321.

(ప్రాక్టిల్రో ఉంచిన అంకెలు 'ప్రవేశిక'కు సంబంధించినవి)

నవరణ సూచి

పుట పంక్తి	ముద్రణ దోషం	నవరణ
(12)	21 ఎనిమిదవ	విదవ
(18)	1 criticism	criticism
	7 discretion	discretion
F.N.	critcism	criticism
2	5 అదునికశ	అదునికశ
	26 కాలలకూ	కాలాలకూ
	27 ప్రామాణికత్వాన్ని	ప్రామాణికత్వాన్ని
3	15 అభిలషణీయ	అభిలషణీయ
	22 భవిష్యదర్శనాన్ని	భవిష్యదర్శనాన్ని
6	8 అనుశీలనాన్ని	అనుశీలనాన్ని
7	18 విచేచనం	విచేచనం
13	8 అనుకరింపబడతాయి	అనుకరింపబడతాయి
15	22 అనుకరిస్తారు,—సంగ్రహిస్తారు	అనుకరిస్తారు,—సంగ్రహిస్తారు
16	27 పతినిది	ప్రతినిధి
17	22 ప్రతీకాత్మక విమర్శ	ప్రతీకాత్మక విమర్శ
	28 విక్రూనాద	విక్రూనాద
20	9 వాపి	వాయిపి
26	17 జీషాలు	బీజాలు
	21 నశిస్తుంది	నశిస్తుంది
32	8 వాయ్య	వాయ్యి
35	7 వాఖ్య	వాయ్యి
	18 ఇయంతి రామయ్యపంతులు	వంగూరు సుబ్బారావు

L

40	5	ప్రస్తావనంలో	प्रप्तानंले
44	21	విమర్శగాను	परिचेदనగాను
49	24	Aldus	Aldous
59	15	మెప్పించాల	मेप्पिंचालनि
65	1	7వ	17व
68	26	Heraclitus	Heracleitus
70	25	ద్వారా	द्वारा
78	8	ల్పాశస్త్రాన్ని	लैపస్త్రాन్ని
75	20	eritic	critic
	26	యుగోదయనికి	युगोదयनिकि
77	26	ఆర్డింటానికి	ఆర్డింటానికి
78	17	Tragic, Poetry	Tragic Poetry
81	6	మణి	मणि
85	4	clasical	classical
	8	concordat	concordant
	19	achooes	echoes
89	18	domenions	dominions
93	88	communcate	communicate
	85	t	it
94	8	Reni	Rene
108	18	made''54	made''58
107	25	comprehends	comprehends
112	7	concefion	conception
114	6	ఉయ్యపొర్టీ	ఉయ్యపొర్టి
116	9,22	Mathew	Matthew
117	5	విశ్వాసాన్ని	विश्वासాन్ని
119	9	Transilating	Translating

121	1	Arther	Arthur
122	27	వివేచిస్తా	వివేచిస్తా
126	12	contemporancity	contemporaneity
128	8	evoked'' ²⁸	evoked'' ⁸²
	26	is	in
129	29	to more	to be more
180	82	inexhaustibel	inexhaustible
188	5	communicated	communicated
184	28	రిచర్డ్ నిర్దేశించాడు	రిచర్డ్ నిర్దేశించాడు ⁸⁷
	29	technipue	technique
	81	cognata, whey, like	cognate, why, take
186	28	passages '	passages.'' ⁹⁰
187	28	t	it
189	10	Bayam	Baym
142	81	critisim	criticism
148	80	that	what
	84	రెండవది	రెండవది
144	2	organised	organised
	9	ప్రవృత్తులు	ప్రవృత్తులు
	25	Mckirrow	Mckerrow
146	24	కాబడి	కాబడి
147	6	లెమ్మెన్	లెమ్మెన్
	7	Menken	Mencken
148	2	ష. కి. యూంగ్	సి. కి యూంగ్
	18	dspositions	dispositions
150	7	ఎస్టిస్టైఫెన్	ఎస్టిస్టైఫెన్
	15	ment	merit

152	1	కాల్పనికవాద	కాల్పనికవాద
	15	devived	divided
	25	though	through
158	12	Herald	Harold
168	19	on	an
179	11	ఆసదృశం'	ఆసదృశం' 29
180	80	సంస్కరంతిః	సంస్కరంతిః
194	26	50	1950
198	29	ఆర్మ్స్	ఆర్మ్స్
206	18	that shall	that which shall
208	11	ఆభావవేదు' 50	ఆ భావ వేదు' 57
212	24	ఆన్షమ్చీని	ఆన్షమ్చీని
218	6	extravert	extrovert
214	6	ఆంగ	ఆంగ్
228	3	ప్రథాం	ప్రథానం
	21	భావకవిత్యం	భావకవిత్యం
225	20	విరేశలింగం	విరేశలింగం
238	11	traditionn	tradition
	12	beel	been
	18	historica	historical
241	7	నవంబరుల్సి	నవంబరుల్సి
244	18	ప్రచారమూ	ప్రచారమూ' 105
247	6	యుగం'185	యుగం' 115
257	2	వినుర్కు	వినుర్కు
259	22	విలయతాందనం	విలయతాందనం
260	15	గాదు	గాదు
261	18	perticular	particular

262	21	నరేష	నరేష
268	3	subconscious	subconscious
	23	it	is
	28	Johan	John
264	9	సమకాలీన	సమకాలీన
	16	meanning	meaning
	33	Possed	Possessed
267	5	నై	నైషద
	14 17	ఫోడసి	ఫోడసి
	22	సున్నది. ⁴⁸	సున్నది. ¹⁴⁸
269	22	wreckage	wreckage
	28	Godess	Goddess
270	5 10	వక్తిర్యం	వ్యక్తిర్యం
	28	land mark	landmark
271	29	శీఖరునిలా	శీఖరునిలా
274	17	బోదిలేర	బోదిలేర్
277	18	తథ్యార్థ్యం	తథ్యార్థ్యం
278	28	దైత్యం	దైవతం
279	5	చైన్యంలో ⁴ అంతర్మాగ్నైన	చైతన్యంలో ⁴ అంతర్మాగ్నైన
281	6	different	different
282	.8	disassociated	dissociated
	26	that is	that
	27	ushprecedented	unprecedented
283	17	fundemental	fundamental
284	6	సుపరిశ్లేషన	సుపరిచిత్మైన
	12	వెల్పైడు	వెల్పైడు
	27	ఆధునికతా	ఆధునికతా

Liv

287	27	సమాగపి	సమాగమపి
289	28	సౌందర్యమన్నదనియు	సౌందర్యమన్నదనియు
291	5	anthority	authority
298	19	ఆశ్వచ్ఛవు	ఆశ్వచ్ఛయ
294	22	సంపుట	సంపుటి
301	11	Carrit	Carritt
302	6	Mattews	Matthews
308	25	Sketchs	Sketches
304	15	జయంతి రామయ్య వంతులు	గురజాడ రామమూర్తి
306	16	పరిణాను	పరిణామ
320	25	పాసుగంటి	పాసుగంటి
324	18	అనుశీలనాంశాలు	అనుశీలనాంశాలు
327	19	Rhetorical	Rhetorical
328	2	సాహిత్య	సాహిత్య సౌందర్యశాస్త్ర
i	27	Sasir	Sisir
	29	aud	and
iii	27	whtch	which
iv	8	criticsm	criticism
	35	youug	young
v	10	Power virtue	Power or virtue
	20	on	or
	85	perticular	particular
vi	4	Shelly	Shelley
	14	diseribed	described
vii	8	geners	genres
	15	crlticism	criticism

Lv

	16	unconscious, crities	unconscious, critics
	25	eritics	critics
viii	25	poseess	possess
	27	temperment	temperament
	80	existance	existence
xi	1	aught	ought
	4	Poctics, plato's	Poetics, Plato's
	6	main's	man's
	17	langnage	Language
	20	execllence	excellence
xii	5	210	280
	80	arc	are
	84	fictitus	fictitious
xx	11	Interview	Interview
xxiii	21	ಇಂದ್ರಕಂಡಿ	ಇಂದ್ರಗಂಡಿ
xxiv	20	Modren	Modern
xxviii	80	Criticize	Criticize
xxix	18	Lucacs	Lukacs

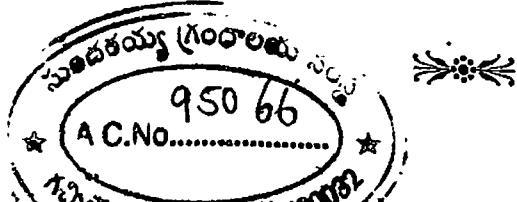
ನಮನಿಕ:- ಈ ಗ್ರಂಥಂತಹ 'Longinus'ನು 'ಉಂಗಿನನ್' ಗಾನ್ಯ, 'F. R. Leavis'ನು 'ಶೆವಿನ್' ಗಾನ್ಯ ಪೆರ್ಕುನಟಂ ಜರಿಗಿದೆ. ಆ ಹೆಚ್ಚನ ಕ್ರಮಂಗ 'ಉಂಗಿನನ್', 'ಶೆವಿನ್' ಅನಿ ತೆಱಗುಲ್ಹ ಚದುವುಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರ್ಥನ.

డా॥ జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యం గారి విమర్శ గ్రంథాలు

1. పీర రసము (ఆంధ్ర సాహిత్యమనందు పోషించబడిన పీర రసమును అనుకూలించిన ఆలంకార గ్రంథము) 1960.
2. తిరువతి వేంకట కథల కావ్య సమీక్ష (అముద్రిత గ్రంథము) 1962.
3. ప్రతమాంధ్ర మహా శురాజము - ప్రబంధ కథా మూలము (సిద్ధాంత గ్రంథము) 1978.
4. సారస్వత సౌరథము (సాహిత్య వ్యాస సంపుటి) 1970.
5. నవ్యలోకము (సాహిత్య వ్యాస సంపుటి) 1978
6. పిల్లలమత్తి పినపీరథద్రకవి (పినపీరథద్రకవి సాహిత్య సమాలోచనము) 1973.
7. శ్రీనాథుని కవితా వైభవము (యువభారతి ప్రచురణ) 1974.
8. శురాజ వాజ్మయము (ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య ఆకాదమీ ప్రచురణ) 1975.
9. రసోల్లాసము (సాహిత్య వ్యాస సంపుటి) 1980.
10. రామకథ-సాయసుద (రామాయణముపై ఉపన్యాస వ్యాసములు) 1982.
11. అభినవలోచనం- (సాహిత్యవ్యాస సంపుటి-యువభారతి ప్రచురణ) 1983.
12. ఆంధ్ర సాహిత్య విమర్శ-అంగ్నప్రభావము- (యువభారతి ప్రచురణ) 1983.

త్వరలో రాసున్నావి :

1. తెలుగు సాహిత్యంలో నవరస పోవడం
2. ఆంధ్రసాహిత్య పరిశోధనం-ఒక సమీక్ష
3. తెలుగు కవిత్వం-పరిణామ వికాసాలు.

ANDHRA SAHITYA VIMARSA ANGLA PRABHAVAM

By Dr. G. V. SUBRAHMANYA
M. A., Ph.

పాశ్చాత్య ప్రభావం తెలుగు సాహిత్య ప్రక్రియలకు ద్వాన్ని సమకూర్చినట్టే, తెలుగు సాహిత్య విమర్శ కొక వినుత్తు వ్యక్తిత్వాన్ని. అధునికతాస్వార్తినీ సంతరించిపెట్టింది. నవ్యాంధ సాహిత్య విమర్శను పాశ్చాత్య ప్రభావం దృష్టాన్. ఉద్దండులైన అంగ సాహితీపరుల విచారధారతో ఒక నిరిష్ట ప్రణాళికతో అవలోకనం చేసి, బహువిధ శాఖలోభితమైన అలాంచి విమర్శ చరిత్రను నిరిక్షించేందుకు జరిగిన తొలి ప్రయత్నం ఈ గ్రంథం.

అంధ విమర్శ చరిత్రను యుగవిభాగ విజ్ఞానతో పరిచయం చేసి, అంగ సాహిత్య విమర్శ్య ద్వయమాలనూ యుగాలనూ దిజ్ఞాన త్రణగా సూచించి, ప్రసరించిన పాశ్చాత్య ప్రభావం తీరుతెన్నులనూ, దాని పరిధులనూ గాఢంగా తాత్త్వికంగా విశేషించి, ఘల్ముతిగా ఆంధ సాహిత్య విమర్శయుగచైతన్య పురోగతికర్తలైన ఉయోక్తలనూ వారి ఉద్యమాలనూ అనుశీలించి, అంగ ప్రభావ మద్రాంకితులైన సంప్రదాలవంటి తెలుగు వెలుగులను సందర్శింపజేసి, సాహిత్య విమర్శతో సన్నిహిత సంబంధం కల సమీక్షత్వక ప్రక్రియలలో ప్రతిఫలించిన పాశ్చాత్య ప్రభావ స్వభావానికి అద్దంపటి – మొత్తంపై పాశ్చాత్య విమర్శ విధానాను ఆంధ సాహిత్య విమర్శను దర్శించున్న వైనాన్ని చక్కని విచేచనతో, విషలంగా ప్రతిభావంతుగా ఆవిష్కరించిన సమ్ముఖరిషీలనం ఈ బృహద్రచన.

ఆంధ్రాంగ సాహిత్య విమర్శనారీతుల తులనాత్మక దర్శనం ఈ విచ్ఛిన విమర్శ గ్రంథం.